

Bu proje Avrupa Birliği ve
Türkiye Cumhuriyeti tarafından finanse edilmektedir

Uluslararası Çocuklar için Adalet Sempozyumu

05 - 07 ARALIK 2012
Hilton Oteli, ANKARA

Text

YARGILAMA Oturlumları

PROJE PAYDAŞLARI

Adalet Bakanlığı

Türkiye Adalet Akademisi

Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı

UNICEF Türkiye

ULUSLARARASI ÇOCUKLAR İÇİN ADALET SEMPOZYUMU DANIŞMA KURULU ÜYELERİ

Av. Seda Akço

Prof. Dr. Aliye Mavili Aktaş

Prof. Dr. Halil İbrahim Bahar

Dr. Yusuf Solmaz Balo

Seyfullah Çakmak

Prof. Dr. Bülent Çiçekli

Prof. Dr. Ahmet Gökçen

Doç. Dr. Taner Güvenir

Prof. Dr. Mehmet Akif İnanıcı

Vehbi Kadri Kamer

Prof. Dr. Mehmet Karakaş

Abdurrahman Kavun

Gökten Koçoğlu

Prof. Dr. Ferhunde Öktem

Prof. Dr. Figen Şahin

Dr. Yalçın Şahinkaya

Prof. Dr. Sevdâ Uluğtekin

Prof. Dr. Betül Ulukol

Prof. Dr. Feridun Yenisey

© Kitabın yayın hakları proje paydaşlarına aittir.

Aralık, 2013 ANKARA

ISBN: 978-605-86005-9-1

Türkiye Adalet Akademisi Yayın No: 29

Bu eserde yer alan görüşler yazarlarına ait olup, proje paydaşlarının resmî görüşünü yansıtmamaktadır.

AB'nin finansal, UNICEF'in teknik desteğinde Adalet Bakanlığı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu ile Türkiye Adalet Akademisi paydaşlığında yürütülen "Çocuklar için Adalet" Projesi;

1. Adil yargılama hakkının yaşama geçirilmesi, çocukların ikincil mağduriyetlerinin önlenmesi ve özgürlüklerinden yoksun bırakılmalarına son çare olarak başvurulması ilkeleri çerçevesinde çocuk adalet sisteminde çocuk haklarının korunmasını,

2. Çocuk adalet sistemi çalışanları için uzmanlaşmış ve kurumsallaşmış bir hizmet içi eğitim programının hazırlanmasını,

3. Özgürlüğünden yoksun bırakılmış çocukların bireyselleştirilmiş iyileştirme Sistemi (BİSİS) çerçevesinde bireye özel rehabilitasyon hizmetlerinden yararlanmasını, hedeflemektedir.

Detaylı bilgi için: www.cocuklaricinadalet.com

Uluslararası
Çocuklar için Adalet
Sempozyumu

05 - 07 ARALIK 2012
Hilton Oteli
ANKARA

YARGILAMA
Oturumları

TÜRKİYE ADALET AKADEMİSİ YAYINLARI

SAHİBİ

Hüseyin YILDIRIM

*Türkiye Adalet Akademisi Adına, Türkiye Adalet Akademisi Başkanı
Yargıtay Üyesi*

GENEL EDİTÖR

Murat KÖSE

Hâkim

SORUMLU YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ

Hakan ÖZTÜRK

Hâkim

YAYIN KURULU

Hüseyin YILDIRIM

*Türkiye Adalet Akademisi Başkanı
Yargıtay Üyesi*

Doç. Dr. Fikret ERKAN

Danıştay Genel Sekreter Yardımcısı

Dr. Hasan Mutlu ALTUN

Anayasa Mahkemesi Raportörü

Ayşe Neşe GÜL

TAA Eğitim Merkezi Müdürü

Mehmet GEDİK

TAA Genel Sekreter Vekili

GRAFİK TASARIM

Netvizyon Mediapark

YAYIN YÖNETİM MERKEZİ

Türkiye Adalet Akademisi

Ahlatlıbel Kampüsü, İncek Bulvarı, 06095

Çankaya - Ankara

Tel: 312 489 81 80 Faks: 312 489 81 01

e-posta: taad@taayayinlari.gov.tr

general_editor@yahoo.com

article.makale@taa.gov.tr

www.taa.gov.tr

BASKI

Dumat Ofset

Uluslararası
Çocuklar için Adalet
Sempozyumu

05 - 07 ARALIK 2012
Hilton Oteli
ANKARA

YARGILAMA
Oturumları

İÇİNDEKİLER

Önsöz

Yüksel HIZ, *Adalet Bakanlığı Müsteşar Yardımcısı, Proje Kıdemli Sorumlusu*.....VIII

Sunuş

Hüseyin YILDIRIM, *Yargıtay Üyesi, Türkiye Adalet Akademisi Başkanı*.....IX

Eş Zamanlı Panel Oturumları - I. GÜN (13.30 - 15.00)

ÇOCUK ADALET SİSTEMİ ÖRGÜTLENMESİ VE ALTERNATİF YAKLAŞIMLAR

"An International Assesment on Child Prosecutor Offices" / "Çocuk Savcılıkları Üzerine Uluslararası Bir Değerlendirme"

Dr. Ursina WEIDKUHN *Eski Çocuk Hâkimi ve Savcısı, Uluslararası Danışman, İsviçre*.....3

"Çocuk Koruma Kanunu'na Göre Verilen Koruyucu ve Destekleyici Tedbir Kararlarının Uygulanmasında Sorunlar ve Çözüm Önerileri"

Seyfullah ÇAKMAK, *HSYK Tetkik Hâkimi*.....7

"Suça Sürüklenen ve Korunmaya Muhtaç Çocuklar Yönünden Koruma Tedbirleri Uygulaması"

Abdurrahman KAVUN, *Yargıtay 9. Ceza Dairesi Üyesi*.....23

"Suça Sürüklenen Çocuklara Yönelik Onarıcı Adalet Programları ve Çocuk Arabuluculuğu"

Doç. Dr. Mustafa S. ÖZBEK, *Başkent Üniversitesi, Hukuk Fakültesi* 27

Eş Zamanlı Uzman Tartışması Oturumları - I. GÜN (15.30 - 17.00)

ADALETE ERİŞİM HAKKI VE ÇOCUKLARA YÖNELİK ADLİ YARDIM.....63

Eş Zamanlı Panel Oturumları - II. GÜN (11.15 - 12.30)

"Cinsel İstismar Suçlarında Mağdurlar ve Karşılaştıkları Sıkıntılı Durumlar"

Dr. Halil GÜNER, *Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu* 93

"Çocuk Mahkemesi Uzmanlarının Çocuk Adalet Sistemine İlişkin Algılarının Belirlenmesi"

Prof. Dr. Neriman ARAL, *AÜ Sağlık Bil. Fak. Çocuk Gelişimi Bölümü – Mehmet SAĞLAM*, *Pedagog – Muharrem GÜRKAN*, *Pedagog*.....100

"5395'in Değişen Yüzü: Sosyal Çalışma Görevlileri Üzerine Düşünceler"	
Yrd. Doç. Dr. Filiz DEMİRÖZ – Ar. Gör. Özgür ALTINDAĞ, <i>Hacettepe Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü</i>	112
"Tedbir Kararları Uygulama ve Değerlendirme Raporları"	
Murat HALİŞÇELİK, <i>Sosyal Hizmet Uzmanı, Bursa Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü</i>	118
Eş Zamanlı Panel Oturumları - II. GÜN (13.30 - 14 -45)	
"Adalet Sisteminde Çocuğun Dinlenilmesi"	
Yrd. Doç. Dr. Eylem ÜMİT ATILGAN, <i>Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi. - Ar. Gör. Sedat YAĞCIOĞLU,</i> <i>Hacettepe Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü - Yaşar ÇAVDAR,</i> <i>Sosyal Hizmet Uzmanı</i>	143
"Türkiye'de Çocukların Terör Suçluluğu"	
Dr. Yusuf Solmaz BALO, <i>Adalet Bakanlığı, Kanunlar Genel Müdür Yardımcısı</i>	151
"Çocuk Mahkemelerinde Görev Yapan Yargıçların Tecrübeleri Üzerinden Türkiye'de Çocuk ve Genç Ceza Adaleti"	
Yrd. Doç. Dr. Verda İRTİŞ, <i>Galatasaray Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü</i>	166
"Çocuklar için Adalette, Profesyonel Süreçte Yetkinlik-Yeterlilik ve Daha Fazlası Üzerine"	
Uğur ÖZDEMİR, <i>Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Hizmet Bölümü</i>	175
Eş Zamanlı Uzman Tartışması Oturumları - II. GÜN (15.15 - 16.45)	
ÇOCUK ADALET SİSTEMİNDE UZMANLAŞMA	189
Eş Zamanlı Panel Oturumları - III. GÜN (09.30 - 10.45)	
"Türk Ceza Hukukunda Çocukların Cinsel İstismarı"	
Dr. Pınar MEMİŞ KARTAL, <i>Galatasaray Üniversitesi, Hukuk Fakültesi</i>	226
"Ceza Muhakemesinde Çocuğun Korunması"	
Veli KAFES, <i>Yargıtay Cumhuriyet Savcısı</i>	234
"Mağdur Çocuğun Soruşturma ve Kovuşturma Aşamasında Dinlenmesi ve Yaşanan Sorunların Değerlendirilmesi"	
Aygül NALBANT, <i>Psikolog, Ankara 10. Aile Mahkemesi</i>	240
Eş Zamanlı Uzman Tartışması Oturumları - III. GÜN (11.15 - 12.30)	
ÇOCUK YARGILAMA SİSTEMİNDE ETİK İLKELER	269

ÖNSÖZ

Çocuk suçluluğu, gelişim dönemi özellikleri ve gelecek yaşama etkileri nedeniyle diğer suç grupları arasında daha özel bir öneme sahiptir. Ruhsal, zihinsel, fiziksel yönden tam bir olgunluğa erişmemiş, toplum içindeki rol ve görevlerini henüz kavrayamamış olarak nitelendirebileceğimiz ergenlik çağındaki gencin, kendisinde gözlemlenen hızlı gelişmesinin yarattığı dengesizliğin yanı sıra yanlış ebeveyn tutumları, olumsuz davranış kalıplarını destekleyen sosyal çevre, bilgi ve deneyim eksikliği çocuğun istenmeyen ve öngörülmeyen tepkiler göstermesine ve eylemlerde bulunmasına neden olabilmektedir. Ayrıca çocuğun sosyal ve hukuk normlarına uyum göstermede yaşadığı zorluklar, normal dışı davranışlar ile sağlıklı ortamlara yönelmesine ve yaşamının daha ilk dönemlerinde suça karışmasına neden olabilmektedir.

Suçta sürüklenerek ceza infaz kurumlarına gelen çocukların kurumda buldukları süreç içerisinde, eksik ya da yetersiz sosyalleşmelerine neden olan etkenlerin ortaya çıkarılması ve elde edilen bilgiler doğrultusunda uygun müdahalelerin yapılması temel alınarak, çocuğun yeniden toplumsallaşma sürecini kolaylaştırılması hedeflemektedir. Bu hedefler istikametinde yürütülen çalışmalar, ülkemizde taraf olduğu çocuk hakları sözleşmesi, ulusal ve uluslararası mevzuat ile çocuğun yüksek yararı ilkesine dayanmaktadır.

Bu çalışmalar kapsamında Avrupa Birliği'nin mali, UNİCEF'in teknik desteği ile Adalet Bakanlığı koordinatörlüğünde; Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu (HSYK), Adalet Akademisi iş birliğinde, Çocuk Koruma Kanunu'nun etkin bir şekilde uygulanmasını ve çocukların adil yargılanma, çocuk adalet sisteminde etkin sektörler arası iş birliği ve özgürlüklerinden yoksun bırakılan çocuklara sağlanan yüksek standartlara uygun hizmetler çerçevesinde, çocukların bütün haklarının yasal bir zeminde tam olarak yaşama geçirilmesi amaçlanmaktadır. Bu bağlamda 2012-2014 yılları arasında yürütülmekte olan Çocuklar İçin Adalet Projesi'nin önemli bir aktivitesi olan "Uluslararası Çocuklar İçin Adalet Sempozyumu" Adalet Akademisinin sorumluluğunda 5-7 Aralık 2012 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Sempozyum, Koruma/Önleme, Yargılama, İnfaz başlıklarından oluşmuş ve sempozyumdaki bildiriler ve sunumlar bu üç başlık altında kitaplaştırılmıştır.

Uluslararası ve ulusal mevzuata göre, 0-18 yaş arası tüm çocukların ihtiyaçlarının giderilmesi ve her türlü riskten korunması devletin sorumluluğu altındadır. Bu amaç doğrultusunda hizmet veren tüm kamu kurum ve kuruluşları ile üniversitelerin ortak bir dil, tutum ve anlayış geliştirmeleri büyük önem arz etmektedir.

Bu amaç doğrultusunda çocuğu bütünsel bir bakış açısıyla ele alan ve üç gün süren "Uluslararası Çocuklar İçin Adalet Sempozyumu" ile; çocuklarla ve çocuklar için çalışan her düzeyde profesyonelin yararlanabileceği bireysel, kurumsal, ulusal ve uluslararası boyutları olan bilgi ve deneyimlerin tartışılması ve çocuğun yüksek yararına hizmet etmesi sağlanmıştır.

Bu sempozyumun gerçekleşmesinde emeği geçen, destek veren ve katkıda bulunan tüm paydaşlara teşekkürlerimizi arz eder, bu alanda yapılacak çalışmalarına tüm ilgililerin katkıda bulunmasını dilerim.

Selam ve Sevgilerimizle.

YÜKSEL HIZ

**Adalet Bakanlığı Müsteşar Yardımcısı
Proje Kıdemli Sorumlusu**

SUNUŞ

Adalet Bakanlığı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu ile Türkiye Adalet Akademisi paydaşlığında; Avrupa Birliği'nin finansal, UNICEF'in teknik desteğinde yürütölen "Çocuklar için Adalet Projesi" kapsamında Ankara'da 05-07 Aralık 2012 tarihlerinde uluslararası bir sempozyum düzenlenmiştir. Bu sempozyum dolayısıyla, ceza adalet sisteminin suçta sürüklenen çocuklar için son çare olmasının; mağdur ve suçta sürüklenen çocukların haklarının korunması bakımından kurumlar arası etkin iş birliğinin önemi özellikle vurgulanmıştır.

Çocuklar, toplumun özel ve hassas bir şekilde korunması gereken kesimini oluşturmaktadır. Onlar, toplumun gelecek kuşakları, umudu ve güç kaynağıdır. Bu nedenle çocuklar güçlü ve mutlu yarınlara güvencesidir. Bu bağlamda, çocukların gelişimlerine gereken önem ve değer verilmelidir. Çocukların doğal güçsüzlükleri nedeniyle hukuk kuralları ile korunmaları onların gelişimlerinin daha sağlıklı olması bakımından önemlidir. Bu suretle, çocuk haklarına ilişkin ulusal ve uluslararası hukuk kapsamındaki düzenlemeler, çocukların bedensel, zihinsel, duygusal, ahlaki ve sosyal bakımdan gelişimlerini güvence altına almaktadır. Söz konusu bu düzenlemeler, çocukların onurunu ve saygınlığını koruması bakımından toplumun yararını da yakından ilgilendirmektedir. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde yaşama hakları, gelişme hakları, korunma hakları ve katılma hakları şeklinde çocuk haklarına yer verilmektedir. Hukukumuzda da, başta Anayasa'da olmak üzere, çocukların korunmaya muhtaç durumları nedeni ile özel olarak korunmaları, yüksek yararlarının dikkate alınması, istismara ve şiddete karşı haklarının korunmasını öngören düzenlemeler bulunmaktadır.

Uluslararası ilkeler ile büyük ölçüde uyum içinde olan çocuk adalet sistemine ilişkin temel ilkeler ise Çocuk Koruma Kanunu'nda belirlenmiştir. Suçta sürüklenen çocukların, kişisel gelişim süreçlerinin devamlılık göstermesi ve suçta sürüklenme nedenlerindeki farklılıklar, onların yetişkin sanık ve suçlulardan ayrı olarak muameleye tabi tutulmalarını gerektirmektedir. Ceza adalet sistemindeki özel yaklaşım, çocukların yaşlarının, cinsiyetlerinin gerektirdiği tüm sosyal, kültürel, eğitsel, psikolojik ve tıbbi yardımlardan yararlandırılmalarını, onların sosyalleştirilerek yeniden topluma kazandırılmalarını amaçlamaktadır. Çocuklar bakımından korunmaya muhtaçlık, suç mağduru çocuklar kadar suçta sürüklenen çocukları kapsar şekilde değerlendirilmelidir. Çocuklarla ilgili koruma mekanizmalarının yeterince geliştirilmemesi ve onlara yönelik yanlış uygulamalar, toplumun her bakımdan büyük bedeller ödemesine yol açacaktır.

Çocuk haklarına saygı çerçevesinde çocuklara hayatta ilerleyebilme şansı verecek her türlü çalışmanın hem bireysel hem de kurumsal ölçüde desteklenmesi önemlidir. Bu suretle; çocuk adalet sisteminde çocukların haklarının korunması, çocuk adalet sistemi çalışanları için hizmet içi eğitimlerin gerçekleştirilmesi ve özgürlüğünden yoksun bırakılmış çocuklara bireye özel rehabilitasyon hizmetlerinin sunulmasını temel hedefler olarak kabul eden bu projede ve proje etkinliklerinde sorumluluk paylaşmaktan dolayı memnuniyetimizi ifade eder, söz konusu sempozyum kitaplarının tüm ilgililere yararlı olmasını dilerim.

HÜSEYİN YILDIRIM

Yargıtay Üyesi

Türkiye Adalet Akademisi Başkanı

Uluslararası
Çocuklar için Adalet
Sempozyumu

YARGILAMA

Eş Zamanlı
Panel Oturumları

I. GÜN (13.30 - 15.00)

ÇOCUK ADALET SİSTEMİ
ÖRGÜTLENMESİ VE ALTERNATİF
YAKLAŞIMLAR

Oturum Başkanı: Doç. Dr. Handan YOKUŞ SEVÜK,
Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi

"An International Assesment on Child Prosecutor Offices" /
"Çocuk Savcılıkları Üzerine Uluslararası Bir Değerlendirme"
Dr. Ursina WEIDKUH *Eski Çocuk Hâkimi ve Savcısı, Uluslararası*
Danışman, İsviçre

"Çocuk Koruma Kanunu'na Göre Verilen Korumucu
ve Destekleyici Tedbir Kararlarının Uygulanmasında
Sorunlar ve Çözüm Önerileri"
Seyfullah ÇAKMAK, *HSYK Tetkik Hâkimi*

"Suça Sürüklenen ve Korunmaya Muhtaç Çocuklar
Yönünden Koruma Tedbirleri Uygulaması"
Abdurrahman KAVUN, *Yargıtay 9. Ceza Dairesi Üyesi*

"Suça Sürüklenen Çocuklara Yönelik Onarıcı Adalet
Programları ve Çocuk Arabuluculuğu"
Doç. Dr. Mustafa S. ÖZBEK, *Başkent Üniversitesi, Hukuk Fakültesi*

OTURUM BAŞKANI DOÇ. DR. HANDAN YOKUŞ SEVÜK, DİCLE ÜNİVERSİTESİ HUKUK FAKÜLTESİ

Tekrar merhaba, hoş geldiniz. Ben Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesinden Handan Yokuş Sevük. Bugünkü panel konumuz "Çocuk Adalet Sisteminin Örgütlenmesi ve Alternatif Yaklaşımlar."

Programın ilk panelisti çocuk savcılıkları üzerine uluslararası bir değerlendirme yapacak olan Dr. Ursina Weidkuhn. Daha sonra Seyfullah Çakmak koruyucu tedbirler konusunda açıklamalarda bulunacaklar. Daha sonra ise Sayın Abdurrahman Kavun yine suça sürüklenen ve korunmaya muhtaç çocuklar yönünden koruma tedbirlerinin uygulanması konusunda konuşacaklar. Diğer panelistimiz Doç. Dr. Mustafa Özbek Başkent Üniversitesinden, suça sürüklenen çocuklara yönelik onarıcı adalet programlarını ve çocuk arabuluculuğu hakkında bilgi verecekler.

Çocuk adalet sistemi bildiğiniz üzere yetişkinler için öngörülenlerden farklı, çocukların yaşlarını göz önünde bulunduran, çocuğun yüksek yararını dikkate alan ve toplumla bütünleşmesini destekleyen nitelikte çocuğa özgü usullerin uygulandığı yine çocukla ilgili makam ve kuruluşların yer aldığı özel bir adalet sistemi. Çocuğa özgü adalet özel bir adli alanı ifade eden bu çocuk adalet sisteminin temel amacı, adalet mekanizmasıyla bir şekilde karşı karşıya gelen çocuğun korunması, özel durumlarına uygun bir muameleye tabi tutulması ve her durumda da yararlarının gözetilmesidir. Bu sistem yine adalet mekanizmasının yıpratıcı süreçlerinden en az zararla çıkmasını amaçlayan bir sistem olarak yapılanmalıdır, örgütlenmelidir. Yine model, çocuk adalet sistemlerinde bu amaçların tam olarak, uygun olarak yerine getirebilmesi için sosyal hizmetler, psikoloji, eğitim bilimlerinden tıp alanına kadar geniş bir uzmanlık alanını gerektirmektedir. Bunun için de bilimsel ve kurumsal bir yapıya ihtiyaç duyulmaktadır. Çocuğa özgü adalet sisteminin önemi ve gerekliliği de birçok uluslararası sözleşmede vurgulanmıştır. Bizim için bağlayıcılığı olan Çocuk Hakları Sözleşmesi ve Birleşmiş Milletler Medeni Siyasi Haklar Sözleşmesi'nde buna ilişkin özel bir düzenleme yapılması normaldir. Bir de bizim esnek hukuk olarak tanımladığımız, adlandırdığımız aslında tavsiye niteliğinde kararlar bütününden oluşan ve bir bağlayıcılığı olmayan Riyad Sözleşmesi, Riyad İlkeleri ve Pekin Kuralları'nda da çocuğa özgü bir adalet sisteminin olmasının gerekliliği ifade edilmiştir.

Böyle baktığımızda; çocuk adalet sisteminde görev alan kurumların çocuğa özgün olarak oluşturulması, çocuklar için yargısal işlemlerin çeşitli aşamalarındaki ilgili tüm kişilerin çocuk suçluluğu ve çocuk hukuku konusunda eğitilmiş olması çocuğun yararı bakımından gereklidir. Bu bakımdan çocuk adalet sisteminin içinde yer alan iddia, savunma ve yargılama makamlarından iddia makamını teşkil edecek savcılığın bizde teşkilatlanmasını biliyoruz ama İsviçre'den gelen konuğumuz Sayın Dr. Ursine Weidkuhn, eski çocuk hâkimi ve savcısı, uluslararası danışman. Çocuk savcılıkları üzerine uluslararası bir değerlendirme yapacaklar.

Buyurun Sayın Weidkuhn.

"AN INTERNATIONAL ASSESMENT ON CHILD PROSECUTOR OFFICES"/ "ÇOCUK SAVCILIKLARI ÜZERİNE ULUSLARARASI BİR DEĞERLENDİRME"*

DR. URSINA WEIDKUHN

ULUSLARARASI DANIŞMAN, ESKİ ÇOCUK HÂKİMİ VE SAVCISI, İSVİÇRE

Thank you very much Professor for this introduction (further words of thanks towards the UNICEF and the Turkish Government). It is an honour and pleasure to share with you some ideas about juvenile justice systems.

I am going to talk about child prosecution offices. As the professor said already, juvenile justice means looking for systems different from the adult system, we are looking for specific systems on how to deal with juveniles in conflict with the law. That means specific laws (you already enacted such a law), procedures, institutions, prisons; but also, in my opinion, specific child prosecution offices. Regarding the latter I would like to present you some examples and ideas from different areas of world, based on a report I am currently writing for UNICEF.

At this moment the report is not finished yet, and it has been quite challenge to draft it because if we look at literature concerning juvenile justice, we will find a lot of material about age issues, about different ways of sanctioning, or about mediation procedures; but we find hardly anything about child prosecution offices. So I really had to search hard. One of the few things I found was a document of the Council of Europe who seems actually to be working on compiling the practice of different countries. Furthermore I visited Germany and the Netherlands and tried to find out more by speaking with various prosecutors, judges, execution authorities; and we also have even a German colleague here today, welcome.

Let me start with a statement of the Council of Europe of 2010: "Today, the functions of juvenile prosecutors go beyond prosecution and proceedings, as they should cope with other activities such as working with civic and social groups, school and the community itself to prevent juvenile crime." That is a component that we don't find in adult prosecution normally. Particularly interesting: we talk here about prevention

---

* *The research presented in this intervention/article is still on-going under the scope of Justice for Children Project and its findings remain to be reviewed by the relevant stakeholders. Therefore, opinions expressed below are those of the researchers and do not necessarily reflect the views of the Project partners.*

Bu sunuma konu edilen araştırma Çocuklar için Adalet Projesi kapsamında yürütülmüştür ve proje paydaşlarının geri bildirimleri neticesinde son halini alacaktır. Dolayısıyla, sunum içeriği araştırmacının kendi görüşlerini yansıtmakta olup, proje paydaşlarının resmi görüşü olarak değerlendirilmemelidir.

Çocuklar için Adalet Sempozyumu-YARGILAMA

in the context of prosecution, which is normally not done. Another way of a 'wider view' could be to see 4 possible areas of work of a child prosecution office (slide): firstly prevention, secondly pre-trial phase (the "classical area), thirdly trial phase (that is off the classical area), and finally (new area again) execution phase.

Prevention by child prosecution offices could mean, for instance, round tables of prosecutors with schools or communities. They might be confronted with similar worrying developments concerning the youth, and they can discuss possible interventions together or enable early reaction which might avoid worsening of such developments. However, such cooperation requires that the different counterparts are aware about the role and limits of the other role player; and one has to set and apply clear rules regarding data exchange. A safe version for the latter is to install a mechanism of not naming children's names, as long as avoidable from the point of view of the prosecutor. Another "preventive" task of a prosecutor office in cooperation with schools could be the prosecutor acting as a kind of 'legal advisor' for schools if needed, eg when the school is uncertain about the threshold for a police intervention; or about the legality of certain acts (eg is it legal for children to download games from the internet; is bullying a crime, ect). Along this line, we once developed – together with partners - a guide for schools as a helping tool for ways of intervention in various situations (eg in case of threats at school ect).

The role of the child prosecution office in the pre-trial (and trial) stage is somewhat clearer and will at least partly not be different from the role of the adult prosecutor. However, in a system where we have supporting/protecting measures which can (also) be applied in the course of criminal proceedings, additional tasks for the child prosecutor might occur, in particular: assessing the needs of the child in the pre-trial phase, or initiating such assessment; imposing urgent measures in the pre-trial stage, or initiating/requiring such measures. The Swiss child prosecutors, for instance, are responsible to initiate assessments, and they can themselves impose urgent measures in the pre-trial stage. Switzerland offers furthermore an example where the child prosecutor is also active in the post-trial phase: he/she is fully responsible for the execution of all sentences and measures that have been imposed on the child. The child prosecutor fulfils this task together with a social worker.

We should keep a wide view if we discuss the duties of prosecution offices. The child prosecutor might actually be doing or enabling two things in the pre-trial stage in systems where protection measures can be applied next to/with sentences: investigation of the deed on one side (classical function) and investigation of need of the child on the other side (the latter in order to find out whether/which measures should be imposed). (slide)

A wide view of a child prosecution office as describes above includes a possibly wide network of the child prosecutor (slide). The child prosecutor might have to do with schools, be it in the area of prevention as mentioned above, or if a school is reporting a crime. He/she might furthermore work together with the police and with forensic

medicine (classical area, investigation of deed); with service suppliers like institutions for children's homes, with family- or child consultants, with therapists, psychologists, psychiatrists ect (investigation of needs / application of measures). Here we come into the area of interdisciplinarity which is a typical feature of juvenile justice.

What are further features which we can use to compare different types of child prosecutor offices? We could look at the criminal policy of a country (repressive; reintegrative; special focus on restoration, like in South Africa, ect?); we could look at how far separation and specialization of laws, procedures, staff, and institutions is granted; or we can look at the organization of the child prosecution office in a specific state. We can also look at the organization and the location of the child prosecution offices we want to compare. Which types of professionals are embedded in the office (jurists, social workers, victim help providers, lawyers...)? How is the staff elected, is the staff working there voluntary or as a result of job rotation, is there a lack of or sufficient staff? We could also look in more detail at the responsibilities and the organization of the prosecution offices (which differ a lot in different countries), like: who is conducting the interrogation of the child, police or prosecutor or someone else? Who orders pre-trial detention, by whom and where are the needs of the child assessed? Is there diversion, if yes how often and in which cases by whom applied? Or we can assess and compare countries by looking at the granting of child specific procedural rights like special protection of the personality, separation in detention ect.

I will present you a few comparative slides where I look at the following issues in different countries: location, embedment, groups of staff of child prosecution office. In the Netherlands, we have the adult prosecution office and within same building, within the same office you also find the child prosecutors (certain specialization, but job rotation) and they share administration. Social work services dealing with assessments / with execution or measures are not linked to the prosecution office, but are external independent services. The prosecution office is separated from the court, although often next door and linked with it by a passage. If we look at such a building (eg Rechtbank Utrecht) we see that it is quite big building, similar to the Courthouse in Ankara. It makes me (being used to smaller units, see below) wonder how children find there way in such big buildings. In Germany, it looks a bit similar: we have a (adult) prosecution's office in which also those prosecutors doing child cases (specialized, but job rotation) are sitting; the court being in another building. In Switzerland, we have a child prosecutor's office with relatively highly specialized child prosecutors (no job rotation), we have social workers within this office, and we have a separate administration. The adult prosecution is normally in another building, sometimes in the same building but using a separate entrance (in order to avoid that children meet adults in conflict with the law). The organizational units / buildings are often relatively small, also due to the often regional organization of these offices, which seems a child-friendly feature. The court is normally in a separate building. The role of the internal social workers has already been described

Çocuklar için Adalet Sempozyumu-YARGILAMA

above (doing assessment at the pre-trial stage, executing measures and sanctions in the post-trial phase; often both tasks fulfilled by the same person for the same child, in order to grant some continuity and stability for the child). They have also an important coordination function because they also act as case-managers and are the 'information-centre' for a specific case (concerning the measures/sanctions). Finally a look at South Africa. South Africa has overcome apartheid in 1994 and became a democratic state. It was President Mandela himself who pushed the idea of reforming juvenile justice, and the reform was supported by a strong children's rights movement. This led the way to a progressive Child Justice Act which, amongst others, contains the idea of so called "one-stop child justice centers" that would combine court, child prosecution, social worker, diversion providers, police and lawyers under one roof. Similar pilots can be found in Germany. Such approaches of combining various 'services' for children under one roof seem generally child-friendly, as it avoids that the child has to go from one place to the other; accelerates procedures; furthers cooperation; grants separation from adults, and furthers specialization. In Turkey, such an approach can be found in the specific child units in hospitals for child victims (CIM) which combine health, protection and investigation.

(have only 2 min left) To quickly mention a few features that seem particularly important with regard to child prosecutor offices: Specialization of staff – preferably mandatory (in many countries not yet the case); motivation of staff – preferably voluntary staff; networks further specialization of staff (eg interdisciplinary association of child-professionals); pre-trial assessments are crucial; diversion (eg by the prosecutor) is highly recommended, not only because it can hinder negative effects of juvenile justice proceedings, but also limit juvenile courts' workload and speed up the duration of the procedures.

To conclude, I hope I could give you a little idea of how child prosecution offices can look like, and how they should be qualified: not as a small version of the 'adult prosecution',

- A Centre of Competence on its own
With voluntary, motivated, specialized, (interdisz) staff
Fullfilling specific functions that go beyond prosecution: Assessment, Support, Diversion, Prevention, Execution..

Thank you very much for your attention.

***

OTURUM BAŞKANI

Biz de Sayın Weidkuhn'a aydınlatici açıklamalarından dolayı teşekkür ediyoruz. Kendileri çocuk savcılığının görevleri ve diğer kurumlara ilişkisi, bu örgütlenme içinde sosyal çalışmacının yerini Almanya, İsviçre ve Güney Afrika örneğinden yola çıkarak açıkladılar. En sonunda diversionun çeşitleri, yönlendirme ya da yöneltme dediğimiz diversionun çeşitlerinin diğer ülkelerde uygulanış şekline dikkat çektiler. Ve değerli değerlendirmeleriyle de katkıda bulundular. Kendilerine çok teşekkür ediyoruz. Şimdiki panelistimiz Sayın Seyfullah Çakmak, Hâkimler Savcılar Yüksek Kurulu Tetkik Hâkimi. Buyurun Sayın Çakmak.

“ÇOCUK KORUMA KANUNUNA GÖRE VERİLEN KORUYUCU VE DESTEKLEYİCİ TEDBİR KARARLARININ UYGULANMASINDA SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ”

SEYFULLAH ÇAKMAK

HSYK TETKİK HÂKİMİ

A. GİRİŞ, KOORDİNASYON VE HUKUKİ ÇERÇEVE

Çocuğun¹ en etkin ve verimli şekilde korunmasının sağlanması ve mağduriyetinin önlenmesi için çocuk koruma sisteminde kurumlar arası iş birliği ve koordinasyon büyük önem taşımaktadır.

Geleceğimizi emanet edeceğimiz çocuklarımızla ilgili bu alanda ilgili tüm kurumlar arasında iş birliği ve koordinasyon sorunlarının dile getirilmesi, bu sorunların nasıl giderilebileceğinin tartışılması, iyi uygulamaların paylaşılması etkin koordinasyon ve iş birliğini hedef alan bir yaklaşımın benimsenmesi ile mümkündür. Sadece yasal düzlemde hükümlerin varlığı tek başına yeterli değildir. Bu yazıda, özellikle mevzuat anlamında kurumlara yüklenen birçok hükmün varlığına rağmen sorunların iyi bir planlama ve koordinasyon yapılmadığı için hâlen devam ettiğine işaret edilmiş ve çözüm yolları gösterilmeye çalışılmıştır.

Bilindiği üzere; 15 Temmuz 2005 tarihli ve 25876 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu’nun 47. maddesinde; “Bu Kanun’un 5. ve 10. maddelerinin uygulanmasına ilişkin usul ve esaslar, Adalet Bakanlığı ile Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu tarafından müştereken, diğer maddelerin uygulanmasına ilişkin usul ve esaslar ise Adalet Bakanlığı tarafından altı ay içinde çıkarılacak yönetmeliklerle düzenlenir.” hükmü uyarınca biri Adalet Bakanlığı ile Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumunun bağlı olduğu Devlet Bakanlığı tarafından müştereken çıkarılan “Çocuk Koruma Kanunu’na Göre Verilen

---

1 15 Temmuz 2005 tarihli ve 25876 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu Kanunu’nun 3. maddesinin 1/a bendinde; “(1) Bu Kanun’un uygulanmasında;

a) Çocuk: Daha erken yaşta ergin olsa bile, on sekiz yaşını doldurmamış kişiyi; bu kapsamda,
1. Korunma ihtiyacı olan çocuk: Bedensel, zihinsel, ahlaki, sosyal ve duygusal gelişimi ile kişisel güvenliği tehlikede olan, ihmal veya istismar edilen ya da suç mağduru çocuğu,
2. Suça sürüklenen çocuk: Kanunlarda suç olarak tanımlanan bir fiili işlediği iddiası ile hakkında soruşturma veya kovuşturma yapılan ya da işlediği fiilden dolayı hakkında güvenlik tedbirine karar verilen çocuğu, ifade eder.” tanımlarına yer verilmiştir.
Görüldüğü üzere, 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu “korunma ihtiyacı olan çocuk” ve “suça sürüklenen çocuk” olmak üzere çocukları iki gruba ayırmıştır. Kanun’un amacı, bu çocukların korunması, haklarının güvence altına alınması ve esenliklerinin sağlanması olup, bu amaç doğrultusunda, korunma ihtiyacı olan çocuklar hakkında öngörülen ve tedbirleri yerine getirmekle yükümlü kurumlar arasında yapılacak koordinasyonun kaynağını teşkil eden “koruyucu ve destekleyici tedbirler” bu Kanun’da düzenlenmiştir.

Çocuklar için Adalet Sempozyumu-YARGILAMA

Koruyucu ve Destekleyici Tedbir Kararları'nın Uygulanması Hakkında Yönetmelik"², diğeri ise Adalet Bakanlığınca çıkarılan "Çocuk Koruma Kanunu'nun Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik" 24 Aralık 2006 tarihli ve 26386 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Çocuk Koruma Kanunu'na Göre Verilen Koruyucu ve Destekleyici Tedbir Kararları'nın Uygulanması Hakkında Yönetmelik'in amacı, korunma ihtiyacı olan veya suçta sürüklenen çocukların korunmasına, haklarının ve esenliklerinin güvence altına alınmasına ilişkin usul ve esasları düzenlemek olup, bu Yönetmelik, korunma ihtiyacı olan çocuklar hakkında alınacak tedbirler ile suçta sürüklenen çocuklar hakkında uygulanacak güvenlik tedbirlerinin usul ve esaslarına, bu kararların yerine getirilmesinde kurumların görev ve sorumluluklarına ilişkin hükümleri kapsamaktadır.

Anılan Yönetmelik'te; Kanun'un 5 ve 10. maddelerinde öngörülen danışmanlık, eğitim, bakım, sağlık ve barınma tedbirlerinin uygulanmasının nasıl yapılacağına dair düzenlemelere, tedbir kararlarının alınmasında yetki ve usul ile kararların gönderilme şekline ve bu tedbir kararlarının³ yerine getirilmesinde kurumlar arası koordinasyonun ve iş birliğinin nasıl sağlanacağına ilişkin hükümler ayrıntılı bir şekilde yer almaktadır.

Çocuk Koruma Kanunu'nun Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik'te ise denetim ve denetim görevlisi kavramlarının tanımlarına ve denetimle ilgili özel bölüme yer verilerek, denetim ile koruyucu ve destekleyici tedbir kararları arasındaki fark izah edilerek, çocuklar hakkında verilen denetime ilişkin kararların nasıl yerine getirileceği ve denetim altına alma kararı ile koruyucu ve destekleyici tedbir kararına birlikte hükmedilmesi hâlinde yapılacak iş birliği esasları duraksamaya yer vermeyecek biçimde açıklanmıştır.

Ayrıca, 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nun 45. maddesinin 3. fıkrasında yer alan, "Bu tedbirlerin⁴ yerine getirilmesinde kurumların koordinasyonu Adalet

---

2 630 sayılı KHK'nin 8. maddesinin birinci fıkrasının (i) bendinde yer alan "5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nda belirlenen tedbirleri yürütmek ve koordinasyonunu sağlamak" hükmü uyarınca anılan Yönetmelik'te 23 Mayıs 2012 tarihli ve 28301 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan değişiklikle kaldırılan Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü ile ilgili tüm maddeler Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü olarak değiştirilmiştir.

3 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 56. maddesinde suçta sürüklenen çocuklar hakkındaki "güvenlik tedbirlerinin neler olduğu ve ne suretle uygulanacaklarının ilgili kanunda gösterileceği belirtilmiş, ancak 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nda bunlar ayrıca düzenlenmemiş, Kanun'un 11. maddesinde bu Kanun'da düzenlenen koruyucu ve destekleyici tedbirlerin, suçta sürüklenen ve ceza sorumluluğu olmayan çocuklar bakımından, çocuklara özgü güvenlik tedbiri olarak anlaşılacağı hüküm altına alınmıştır. Buna göre, çocuklara özgü güvenlik tedbirinin "koruyucu ve destekleyici tedbirler" olarak kabulü gerekmektedir.

4 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nda düzenlenen koruyucu ve destekleyici tedbirler şunlardan ibarettir: Danışmanlık tedbiri (ÇKK 5/1-a), Eğitim tedbiri (ÇKK 5/1-b), Bakım tedbiri (ÇKK 5/1-c), Sağlık tedbiri (ÇKK 5/1-d), Barınma tedbiri (ÇKK 5/1-e), veli veya vasiye teslim tedbiridir (ÇKK 5/3;

Bakanlığınca sağlanır.” hükmünün açılımı, Çocuk Koruma Kanunu’na Göre Verilen Koruyucu ve Destekleyici Tedbir Kararları’nın Uygulanması Hakkında Yönetmelik’in “Koordinasyon” başlıklı dördüncü bölümünde ayrıntılı bir şekilde düzenlenmiştir.⁵ Ancak, 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu’nun 45. maddesinin üçüncü fıkrasında yer alan, bu Kanun uyarınca verilen koruyucu ve destekleyici tedbir kararlarının koordinasyonunu sağlamakla görevli Adalet Bakanlığının sorumlu olduğu görevler, 630 sayılı KHK’nin 8. maddesinin birinci fıkrasının (i) bendinde yer alan “5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu’nda belirlenen tedbirleri yürütmek ve koordinasyonunu sağlamak.” hükmü uyarınca Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü’nün görevlerine tahvil edilmiş bulunmaktadır.

630 sayılı KHK’nin “Teşkilatlanma süreci” kenar başlıklı Geçici 1. maddesinde ise, bu Kanun Hükmünde Kararname ile kurulan Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının 31/12/2011 tarihine kadar teşkilatlanmasını tamamlayacağı; Bakanlığın teşkilatlanması tamamlanıncaya kadar; Bakanlık görevlerinin, bu Kanun Hükmünde Kararname ile kapatılan Başkanlık ve genel müdürlüklerin ilgili birimleri ve mevcut personeli tarafından ilgili mevzuatına göre yürütülmesine devam edileceği hüküm altına alınmıştır. 630 sayılı KHK ile Bakanlığa yüklenen görevler, işin merkezinde bulunmayı gerektirecek mahiyettedir.

Yönetmelik’in 19. maddesinde, merkezi koordinasyon, 20. maddesinde illerde koordinasyon⁶, 21. maddesinde ise ilçelerde koordinasyonun nasıl yapılacağı

---

veliyeye teslim edilme için, çocuğun tehlike altında olmaması gerekir). Çocuğun öncelikle kendi kendi aile ortamında tutmayı ve korumayı sağlamak üzere, çocuğa danışmanlık, eğitim ve sağlık tedbirlerinden bir ya da birkaçı sunulabilecektir. Ancak, çocuğun kendi aile ortamında kalmasını mümkün olmadığı hallerde ayrıca bakım veya barınma tedbirlerinden birisi uygulanabilecektir.

5 Yönetmelik’in 19. maddesinin 3. fıkrasında merkezi koordinasyon üyelerinin kimlerden oluştuğu belirtilmiştir.

Buna göre;

- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Müsteşarı veya görevlendireceği bir müsteşar yardımcısı
- Adalet Bakanlığı Müsteşar Yardımcısı
- İçişleri Bakanlığı Müsteşar Yardımcısı
- Millî Eğitim Bakanlığı Müsteşar Yardımcısı
- Sağlık Bakanlığı Müsteşar Yardımcısı
- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Müsteşar Yardımcısı
- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürü
- Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Genel Müdürü

6 Çocuk Koruma Kanunu’na Göre Verilen Koruyucu ve Destekleyici Tedbir Kararları’nın Uygulanması Hakkında Yönetmelik’in 20. maddesinin 1. fıkrasında il koordinasyon üyelerinin kimlerden oluştuğu belirtilmiştir.

Buna göre;

- Vali veya vali yardımcısı,
- Cumhuriyet başsavcısı veya başsavcı vekili ya da Cumhuriyet savcısı,
- İl emniyet müdürü
- İl jandarma komutanı
- İl millî eğitim müdürü
- İl sağlık müdürü
- Büyükşehir, il ve merkez ilçe belediye başkanları

belirtmiştir.

Yönetmelik'in merkezi koordinasyonu düzenleyen 19. maddesinde gerek görülen hâllerde toplantı düzenleneceği hüküm altına alınmıştır. Buna göre bu Kurul, sadece gerek görülen hâllerde toplanacak ve bazı ilke kararları alacak bir koordinasyon ünitesidir. Gerek görülen hâlin ne olduğu Yönetmelik'te açıklanmamıştır. Bu hâli, il ve ilçe koordinasyonlarından gelen uygulamaya dönük sorunlar belirleyecektir. Bununla birlikte, İstanbul gibi birçok ülkeden büyük bir yüzölçümü ve nüfusa sahip olan bir ilde ve ilçelerinde bu toplantıların aylık olarak yapılması zarureti de bulunmaktadır.

B. SORUNLAR VE ÖNERİLER

Kanun ve Yönetmeliklerde çocuk koruma sistemine ilişkin, tedbirler, mahiyeti, uygulanma biçimi, sorumlu kurumlar, koordinasyon, ücret ve benzeri konularda ayrıntılı hükümlere yer verilmesine rağmen aşağıda da belirtileceği üzere hâlen uygulamada çözülmeyi bekleyen birçok sorunun olduğu göze çarpmaktadır. Bunlardan birçoğu, bakanlıklar düzeyinde merkezi koordinasyon toplantılarında gündeme alınmış, çözümüne yönelik değerlendirmeler ve çalışmalar yapılmıştır.

Bununla birlikte, şimdiki kadar merkezi koordinasyona aktarılan bu sorunların nasıl çözüldüğü, ne gibi yazılar yazıldığı, ya da merkezi koordinasyonun ne tür kararlar aldığı yönünde il ve ilçe koordinasyonlarının ve sorumlu kişilerin rahatlıkla ulaşabileceği, bilgi paylaşımının sağlanabileceği ortak bir İnternet sayfası dahi bulunmamaktadır.

Burada öncelikle kurumlar arasında uygulama birliği ve koordinasyonu sağlamaya yönelik koruyucu ve destekleyici tedbirlerin koordinasyonu ile ilgili tartışma konusu yapılan hükümler ile kurumların görev ve sorumluluklarına değinilmesinde yarar görülmektedir.

Tedbir kararlarının, Yönetmelik'te belirtilen istisnalar dışında kararı veren mahkemenin veya çocuk hâkimliğinin bulunduğu yerde uygulanmasının esas

-
- *Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı bölge müdürü olmadığı yerlerde Türkiye İş Kurumu il müdürü*
  - *Gençlik ve spor il müdürü*
  - *Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı il müdürü,*
  - *İl özel idaresi genel sekreteri*
  - *ya da görevlendirecekleri yardımcıları veya vekilleri,*
  - *Denetimli serbestlik ve yardım merkezi şube müdürü*
  - *Baro temsilcisi,*

Üyeler arasında sayılmıştır. Buna göre; il koordinasyon üyelerinin vekilleri ya da yardımcıları marifetiyle toplantıya katılmaları mümkündür. İstekleri hâlinde üniversiteler Kanun'da yazılı tedbir kararlarını almaya yetkili mahkeme hâkimleri ile davet edilen sivil toplum kuruluşlarının temsilcileri de toplantıya katılabileceklerdir. Görüldüğü üzere, üniversiteler ve mahkeme hâkimleri bakımından herhangi bir davete gerek olmaksızın toplantıya katılabilmeleri düzenlenmiş iken, STK temsilcileri için davet koşulu getirilmiştir. Dolayısıyla, STK'ların kendiliğinden toplantılara girme olanakları bulunmamaktadır.

olması ve tedbirlerin koordinasyonu konusunda sorunların kaynağının uygulamacı birimlerde yaşandığı gerçeği karşısında; il ve ilçe koordinasyonunun başı konumunda olan valilik ve kaymakamlık makamlarına, tedbir kararlarını uygulamakla görevli olan ve hiyerarşik olarak kendilerine bağlı bulunan birimler tarafından sorunların öncelikle mahallinde çözülmesi ile her sorunun merkezi koordinasyona aktarılmaması ve tedbirlerin koordinasyonunun aksamadan yerine getirilmesi gerekmektedir. Ancak bugüne kadar yapılan uygulamada;

- Yönetmelik hükümlerine istenilen düzeyde işlerlik kazandırılmadığı,
- İl ve ilçelerde koordinasyon hükümlerinin yeterince hayata geçirilemediği,
- Birçok yerde toplantıların yapılmadığı, sorumluların belirlenmediği,
- Merkezi koordinasyona veri akışı yapılmadığı,
- İyi örnek ve uygulamalar ile sorunların ve beraberinde çözüm önerilerinin somuta indirgenmiş ve süzülmüş bir şekilde merkezi koordinasyona intikal etmediği,
- İl ve ilçe koordinasyon makamlarının hazırladığı teklif veya raporların nasıl ve ne şekilde gönderileceği konularında tereddütler yaşandığı,
- Üniversiteler ve ilgili sivil toplum kuruluşları ile iletişim kurulmadığı,
- Tedbir kararlarını yerine getirmekle görevli kurumlarla iş birliğinin yeterince sağlanamaması nedeniyle korunma ihtiyacı olan veya suça sürüklenen çocuklar hakkında verilen koruyucu ve destekleyici tedbir kararlarının uygulanmasında; olumlu sonuçların alınması, çalışanların kapasitelerinin geliştirilmesi amacıyla hizmet içi eğitim programları düzenlenmediği;
- Kanun'un emredici hükmüne rağmen bakım ve barınma tedbirleri ile ilgili yardım ve destek talebi, koruyucu ve destekleyici tedbirlerin eş güdüm hâlinde yerine getirilmesini sağlamak üzere Kanun'da öngörülen tedbir ve hizmetlerin hızlı, etkili, amaca uygun ve verimli yürütülmesi ile Kanun'un 6. ve 9. maddelerine göre, çocuğun ihbarı ve Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı il ve ilçe müdürlüklerine teslimi ile başlayan süreçte; çocuğun tedavisi ve sosyal inceleme raporu ile benzeri hizmetlerin yerine getirilmesi için mekân ve personel tahsisi dâhil olmak üzere gereken tüm tedbirlerin alınması konularında uygulamada aksamalara sebebiyet verildiği görülmektedir.

Aşağıda bu sorunlara ilişkin önemli bazı öneriler sunulmuştur.

1. Bilhassa çocuk koruma sisteminde ilgili mevzuatın dağınık oluşu sebebiyle öncelikle konuya ilişkin tüm kurumlarca uygulanmakta olan yürürlükteki mevzuatın (5395 sayılı Kanun, ilgili diğer Kanun maddeleri, Yönetmelik, Genelge, duyuru, tebliğ vs.) bilinmesi için elektronik ortamda ilgili kurumların İnternet sayfalarına konulmalı

Çocuklar için Adalet Sempozyumu-YARGILAMA

ve uygulamacıların istifadesine sunulmalıdır.

630 sayılı KHK uyarınca Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü bünyesinde merkezi koordinasyon ünitesi yeniden oluşturulmalı, merkezi ve taşra teşkilatı sosyal devlet ilkesi nazara alınarak amacına uygun bir şekilde gerekli teknik, fiziki ve personel açısından donanımlı hâle getirilmelidir.

2. Konuya ilişkin uygulanmakta olan mevzuatın herhangi bir soruna sebebiyet verip vermediği, ihtiyacı karşılayıp karşılamadığı somut bir şekilde ortaya konmalı, sorunları karşılayacak biçimde öneriler yapılmalıdır. Özellikle merkezi koordinasyonun temsilcileri tarafından bu hususun çok iyi analiz edilip belirlenen konularda küçük çalışma grupları oluşturularak sorunların mümkünse yasal değişiklik gerektirmeyecek biçimde çözümüne yönelik çalışmalar yapılmalıdır.

Bu husus, koordinasyonun hedefine ulaşması bakımından son derece önemlidir. Bu husus aynı zamanda il ve ilçe koordinasyon makamları bakımından da geçerlidir. Zira, günümüzde sorunların daha çok kurum içinde konuşulduğu, yazıya dökülmediği veyahut sadece sorun ve olayın belirtilmesiyle yetinilip herhangi bir öneride bulunulmadığı bir gerçeklik olarak karşımıza çıkmaktadır. İl koordinasyonlarına katılan temsilciler aldığı kararları yeteri kadar astlarına veya sorumlu kişilere çeşitli sebeplerle aktaramamakta ya da yeterince takip edememektedir. Çoğu kez kurumların tedbir kararlarını uygulamakla görevli personelinin merkezi koordinasyon ve il/ilçe koordinasyonunun aldığı kararlardan haberi dahi bulunmamaktadır.

3. Merkezi Koordinasyon üyeleri olan kurum temsilcilerinin kendilerine bağlı olan il ve ilçe koordinasyon makamlarıyla, yerel koordinasyonun sekretaryasını yürüten Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı il müdürlüğü tarafından toplanan bilgiler ışığında kendi bakanlıklarını ilgilendiren ve merkezi koordinasyona aktarılması gereken teklifleri bir süzgeç şeklinde ve bir bakıma hap olarak koordinasyonun gündeme getirmeleri zaruridir. Hızlı ve verimli kamu hizmeti bakımından bu husus son derece önemlidir. Zira, Bakanlıklarca olgunlaşmamış, iyi analiz edilmemiş sorunların ya da konuların üst bir toplantı gündemi olan Merkezi Koordinasyonda halledilebilmesi mümkün değildir.

Bu bakımdan, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığında kurulacak olan sekretaryasına aktarılacak ve toplantı gündemine girecek bilgilerin bu mahiyeti taşıması gerekmektedir. Merkezde bu koordinasyon ile ilgili görevlerin layıkıyla yapılması için öncelikle yapılan yönetmelik değişikliği doğrultusunda Adalet Bakanlığından çok iyi bir şekilde devir ve teslim işlemi gerçekleştirilmelidir.

Yerel koordinasyon konusunda il ve ilçe sekretarya hizmetlerini yürüten Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı il müdürlüğü ile bu yerlerde koordinasyonu sağlayan mülki makamlara önemli görevler düşmektedir. İlgili mülki makamlar kendilerine hiyerarşik yönden bağlı olan bu birimlerin koruyucu ve destekleyici tedbirlerin koordinasyonunda ne tür zorluklarla karşılaştıkları, sorunların nelerden ibaret olduğu

hususlarını bu yerlerde yapılacak koordinasyon toplantılarında çözüm yolunu tercih etmeleri, mümkün mertebe mahallinde basit bir araştırma, gayret ve iş birliği ile çözülebilecek hususların doğrudan merkeze aktarılmasının ve çözüm beklenmesinin sorunu merkeze taşımaktan ibaret bir işlem olduğunu bir an için unutmamaları gerekmektedir.

Mülki idarenin doğru ve istekli kişileri değiştirmeyecek biçimde bu alanda görevlendirmesi konusunda istikrar sağlanmalıdır.

Diğer bir sorun, mevzuatın iyi okunmaması, araştırılmaması, analiz edilememesi, bu işle doğrudan görevli olan il ve ilçe koordinasyon üyelerinin kendi görev alanlarıyla ilgili yeteri derecede inisiyatif kullanmamaları ya da görev ve sorumluluklarını idrak edememeleri sebebiyle çoğu kez sorunlar il ve ilçede çözüleceği yerde gereksiz kırtasiyecilik sonucu merkeze aktarılmaktadır.

Sınırlı imkânlarla sınırsız bir kamu hizmeti anlayışıyla, geleceğimizi emanet edeceğimiz çocuklarla ilgili sorunların çözümü, ancak yüksek bir özveri ve çaba ile mümkündür. Mevzuat ve bütçe imkânlarının yetersizliği veya kısıtlı oluşu, personel eksikliği veya benzeri hususlar bu görevleri yapmamak için mazeret olarak öne sürülmemelidir.

Unutulmamalıdır ki, hedef, iyi bir plan, zamanlama, motivasyon, gayret ve koordinasyon sonuca ulaştıracaktır. Bu da düzenli toplantılar yapmak, uygulanabilir kararlar almak ve bu kararları en iyi şekilde takip etmek ile mümkündür. Ancak yeterli bir takip mekanizmasının işletilemediği görülmektedir.

Bu bakımdan, koordinasyon ve iş birliği bu sistemin özünü teşkil eder. Kurumların birbirlerini anlamaları, birbirleriyle polemik ifade edecek hususlardan uzak durmaları, sorunları birliktelik duygusu ile çözmeyi bir kural olarak benimsemeleri gerekmektedir. Mülki makamlar olan vali ve kaymakamların tedbirlerin koordinasyonu için bu ruhu diğer koordinasyon üleriyle paylaşmaları ve uygulamaları ile sonuca ve başarıya ulaşılması mümkündür.

4. Merkezi koordinasyonu temsil eden bakanlıkların tedbir kararlarının uygulanmasıyla ilgili yıllık eylem planının olması gereklidir.

Son derece önemli olan bu plan, kurumun koordinasyon sistemine nasıl baktığını ve gelecekte ne gibi hedefler beklediğini gösterir. Ayrıca, bu bakanlık içerisinde sorumlu birim ya da diğer birimlerin ve görevlilerin yetki ve sorumluluklarının belirlemesi açısından da rehber niteliği taşımaktadır. Her kurumun kendi özeline uygun ve uygulanabilir gerçek hedeflere odaklanarak hazırlanması gereken bu planla, aynı zamanda yerel koordinasyon makamlarının kontrolü ve takibi sağlanacak, hem de merkezi koordinasyon toplantılarına sağlıklı bir bilgi ve veri akışı ile hazırlıklı olarak gidilebilecektir. Aksi takdirde salt Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığında kurulacak olan sekretaryanın toplantıdan 15 gün önce hazırlayacağı

Çocuklar için Adalet Sempozyumu-YARGILAMA

gündemle toplantılara gidilmesi, bu sistemle beklenen amacı sağlamaya dönük bir işlem olamayacaktır. Ayrıca, Merkezi ya da İl Koordinasyonu temsil eden üyelerin sıfatları gereği buldukları kurumda oldukça yoğun ve meşgul görevleri ifa ettikleri gerçeği karşısında, bu plan ile sorumlu ünite ve sadece bu hususta görev alacak alt grup temsilcilerine kesin olarak ihtiyaç olacağı aşikârdır. Aynı zamanda bu birim ve kişilerin mümkün olduğu nispette görev yerlerinin değiştirilmemesi bu sistemin işleyişine dair önemli bir gösterge olacaktır.

Yönetmelik'in 19. maddesinde, merkezi koordinasyonun kimlerden oluşacağı belirtilmiş olup, sorun ve önerilerin süzgeç hâlinde Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına iletilmesi zaruri olduğundan ve Bakanlıkların alt komisyon üyelerinin tedbir kararlarını yerine getirmekle yükümlü Bakanlıkların temsilcisi olan müsteşar yardımcılara ve Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğüne sorunu net bir şekilde iletebilmeleri bakımından kendi bünyelerinde çocuk adalet sistemiyle ilgili değişik birim ve ünitelerin de görevli olduğu, taşradan yansıyabilecek sorunların bu birim ve ünitelere gelebileceği gerçeği karşısında, sadece bir birimle ilgili görevi olan alt komisyon üyesinin tedbirlerle ilgili bütün sorunları bilebilmesi ve analiz edebilmesi mümkün olmadığından bu tür problemlerin yaşandığı bakanlıklarda ikinci bir komisyon kurulması ve çalışmaların bu kapsamda yoğunlaştırılarak sürdürülmesi faydalı olabilecektir.

5. Gerek görülmesi hâlinde ilgili özel veya kamu kurum ve kuruluşları ile sivil toplum kuruluşlarının da toplantıya davet edilebilmesi yasal olarak mümkün olduğundan ilgili özel, kamu kurum ve kuruluşları ile sivil toplum kuruluşlarının da konulara ilişkin görüşleri alınmalı ve listeleri oluşturularak temsilcileri belirlenmelidir.

6. Üyelerin teşkilatlarına bağlı olan ve tedbir kararlarını uygulamakla görevli kurum ve kuruluşlarından, uygulamada karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerileri alınmalı, teşkilatlarınca çözülemeyen konular Merkezi Koordinasyona aktarılmalıdır.

7. Tedbir kararlarını uygulamakla görevli kurumlar için Merkezi Koordinasyonda alınan tavsiye niteliğinde kararlarla ilgili olarak teşkilatların bilgilendirilmesi amacıyla genelge veya duyuru metinleri hazırlanmalı, bunlar ve koordinasyona ilişkin diğer işlemler Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü İnternet sitesinde özel bir bölümde yayımlanmalıdır.

8. Merkezi Koordinasyona il ve ilçelerden gelen teklifler ve konuyla ilgili istatistikler SPSS metoduyla incelenmeli, bu doğrultuda kısa, orta ve uzun vadeli politikalar geliştirilmelidir.

9. İl koordinasyon başkanı olan vali ya da görevlendireceği vali yardımcısının Kanun'un 6. maddesinde sözü edilen çocuğun korunma ihtiyacı içerisinde olduğunun tespiti ve Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı İl Müdürlüğüne bildirilmesi mükellefiyeti ile Kanun'un 9. maddesine göre acil korunma kararı alınması gerektiren

haller çerçevesinde başlayan süreçlerde; çocuğun tedavisi, sosyal inceleme raporu hazırlanması, mekân ve personel tahsisi ile benzeri tüm hizmetlerin yerine getirilmesi bakımından tüm tedbirlerin alınması sağlanmalı, bu bağlamda Sağlık Bakanlığı ve bazı üniversitelerce girişimleri başlatılan çocuk izlem merkezi ve koruma birimleri ülke genelinde yaygınlaştırılmalıdır.

Bu görev mülki idarenin koordinasyon anlamında belki de en önemli görevlerinin başında gelmektedir. İlk adım istasyonları ya da acil koruma merkezleri olarak ifade edilebilecek bu husus, çocuğun örselenmemesi ve ilk andan itibaren koruyucu bir halka içerisinde yer almasıyla birlikte kendine olan güven duygusunun zedelenmemesi ve toplum bilincinin oluşması bakımından gerek fiziki gerekse psikolojik anlamda önemli bir yer teşkil etmektedir.

Gelişmiş birçok ülkede sosyal devlet ilkesinin zorunlu bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca Başbakanlığın "Sokakta Yaşayan-Çalışan Çocuklara Yönelik Hizmet Modeli" konulu 2005/5 sayılı Genelgesi'nde de benzeri hususlara değinilmiş, bu genelgenin uygulanmasına yönelik olarak Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü'nün 3/8/2005 tarihli ve 2005/07 sayılı Genelgesiyle İstanbul, İzmir, Ankara, Adana gibi birçok büyük ilimizde hizmet modellerine yönelik eylem planları hazırlanmış ve uygulanmıştır. Bu genelge uyarınca uygulanan ve hâlen uygulanmakta olan bu eylem planlarına benzer şekilde, koruyucu ve destekleyici tedbir kararlarının mahkemelerce ilgili kurumlara gönderilmesini müteakiben başlayan süreç ile birlikte bu kurumlar tarafından da yıllık eylem planlarının hazırlanarak uygulanması büyük önem taşımaktadır. Ayrıca, çocuklara karşı cinsel istismar suçlarında çocuğun örselenmemesi bakımından tüm kurumlara görev yükleyen ve sorumluluk ve yetkilerini belirleyen bir Başbakanlık genelgesi çıkarılması yönündeki taleplerde karşılığını bulmuş⁷, buna ilişkin asgari standartlarda Genelge uyarınca oluşturulan Kurul tarafından belirlenmiştir⁸. Bu konuda tüm Cumhuriyet başsavcılıklarına gönderilen HSYK Genelgesi ve duyurusunda gerekli hassasiyet gösterilmiştir⁹.

7 Bkz., Başbakanlığın 4/10/2012 tarihli ve 28431 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan Çocuk İzlem Merkezi (ÇİM) konulu 2012/20 No'lu Genelgesi.

8 ÇİM'lerin çalışma ve yaygınlaşma sürecinin sağlıklı ve amacına uygun bir şekilde yürütülmesi için gerekli tedbirleri görüşüp karara bağlamak ve bu konuda kurumlar arası iş birliği ve koordinasyonu sağlamak üzere; Sağlık Bakanlığı Müsteşarı ya da yardımcısının başkanlığında; Adalet Bakanlığı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Millî Eğitim Bakanlığı, Diyanet İşleri Başkanlığı ve Adli Tıp Kurumu Başkanlığı temsilcilerinin (bakanlıklardan müsteşar yardımcısı, başkanlıklardan başkan yardımcısı düzeyinde) katılımıyla ÇİM Yönetim ve Koordinasyon Kurulu (Kurul) oluşturulmuş ve bu Kurul tarafından alınan 22/10/2012 tarihli ve 2012/1 sayılı kararlar çocuk izlem merkezlerinin çalışma usul ve esaslarına ilişkin esaslar belirlenmiştir.

9 HSYK'nın 18/10/2011 tarihli ve (10) Nolu "Soruşturma Usul ve Esasları" konulu Genelgesinde, Cumhuriyet başsavcıları tarafından yapılacak iş bölümü cetvelinde; "Çocuk suçları başta olmak üzere çeşitli kanunlarda öngörülen emredici hükümlerin amacına uygun biçimde yerine getirilebilmesi ve ilgili adli kolluğun şube ya da bürolarıyla sıkı bir şekilde koordinasyon kurularak suç ve suçluluk ile tam anlamıyla mücadele edilebilmesi için Cumhuriyet başsavcılığına intikal eden suçların niteliği

Çocuklar için Adalet Sempozyumu-YARGILAMA

10. İl-İlçe Koordinasyon Üyelerinin;

- Çocuk hakkında yapılacak araştırmalar, tedbir kararlarının verilmesi ve uygulanması aşamasında iş birliği ve koordinasyon içerisinde hareket edilmesini sağlamak üzere gerekli önlemleri almaları,
- Valinin ya da görevlendireceği vali yardımcısının tedbir kararının yerine getirilmesinde koordinasyona ilişkin emir ve talepleri ile toplantıda alınan kararları uygulamaları,

Sistemin işleyişi açısından önemlidir. Bu kararlar, emir ve talepler ancak sekreteryanın düzenli bir şekilde işlemesiyle ve hayata geçirilmesiyle uygulanır. Süresi, neleri kapsadığı ve uygulama sonuçları mutlaka sekreteryaya ve ilgili kurum tarafından bilinmeli ve takip edilmeli, aynı zamanda yapılacak olan toplantılarda da rapor edilmelidir. İl sekreteryasında toplantıya iştirak eden her kurum yönünden özel klasörler tutulmalıdır. Teknolojik imkânların el vermesi durumunda gerekli entegrasyonlar sağlanmalıdır.

Üniversitelerin bilim ve araştırma yuvaları olması sebebiyle çocuk koruma sisteminde değerlendirilmesi ve mutlaka fikirlerinden istifade edilmesi gereken akademisyenleri bünyelerinde bulundurmaları sebebiyle il koordinasyon sistemi içerisinde yer alabilmelerini teminen iş birliği yapılmalı ve istifade yolları aranmalıdır.

11. Yerel yönetimlerin görevlerine de işlerlik kazandırılmalıdır. Çocuk Koruma Kanunu ve ilgili Yönetmelik uyarınca mahkemelerce verilen barınma ve danışma tedbirlerinin yerel yönetimler tarafından uygulanmasına karar verilebilmektedir. Bu doğrultuda; 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu'nun 6 ve 65. maddeleri, 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 14. ve 77. maddeleri, 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu'nun 7. ve ek 1. maddesi uyarınca gerekli imkânlar oluşturulmalıdır.

Geçmiş uygulamalardan edinilen tecrübelere göre SHÇEK'in durumu ve Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının yeni bir kurum oluşundan dolayı bütçe ve personel imkânları itibarıyla içinde bulunduğu durum, yerel yönetimlerin gelecekte üstlenecekleri rolün genişletilmesi yönünde oluşan talepler karşısında; barınma ve danışma tedbirlerinin

---

ve sayısı da dikkate alınarak yeteri kadar büro kurulması suretiyle soruştırmaların etkinliğinin sağlanması" ifadelerine yer verilerek savcılık aşamasında uzmanlaşmanın gereğine işaret edilmiştir. Öte yandan, anılan Genelgenin sonuç bölümünün 48. maddesinde, "özellikle cinsel istismar suçunun mağduru olan çocukların etkin bir şekilde korunmalarının sağlanması, ikincil mağduriyetlerinin önlenmesi, adli ve tıbbi işlemlerin bu alanda eğitimi kişişler tarafından tek seferde yapılması ve istismarı önleyici tedbirlerin alınması amacıyla Sağlık Bakanlığına bağlı hastaneler/kurumlar bünyesinde kurulan çocuk izlem merkezlerinde soruştırma işlemlerinin yapılmasının sağlanması" ve yine 11/02/2012 tarihli ve B.03.1.HSK.0.70.12.04-010.07.02-1-2012/144/8134 sayılı ve "Üniversitelerin çocuk koruma birimleri ve merkezleri" konulu duyurusunda da; "Takdir ve değerlendirmesi Cumhuriyet başsavcılığına ait olmak üzere, üniversitelerde kurulan ve Sağlık Bakanlığı tarafından Sağlık Bakanlığı Çocuk İzlem Merkezlerinin işleyişine dair usul ve esaslar (afiliasyon-iş birliği) dikkate alınarak tamamlanmış özelliklere haiz bulunan çocuk koruma birimleri veya merkezlerinde de soruştırma işlemlerinin yapılabileceğinin bilinmesi" hususunda gerekli dikkat ve özenin gösterilmesi tüm Cumhuriyet başsavcılıklarından istenmiştir.

yerine getirilmesi bakımından yerel yönetimler önemli işlevleri ifa edebilecektir.

Nitekim, Çocuk Koruma Kanunu'na Göre Verilen Koruyucu ve Destekleyici Tedbirlerin Uygulanması Hakkında Yönetmelik'in 18/13. fıkrası uyarınca danışma tedbirlerinin yerine getirilmesi amacıyla özel kişi ve kuruluşlardan da hizmet alınabilecektir. Ancak, bu durumda tedbirin denetimi, yerel yönetimler tarafından yapılacaktır. Yönetmelik'in bu hükmü, tüm tedbirlerin uygulanması bakımından da genel nitelikte olup, kurumlar tarafından istenildiği takdirde işletilmesi mümkündür.

Ayrıca, mahkeme ya da çocuk hâkimlerince danışma ve barınma tedbirlerinin yerel yönetimlerce yerine getirilmesi konusunda ileride oldukça fazla karar verilebilmesi ihtimali karşısında, gerekli alt yapı, personel, bütçe imkânlarının anılan Kanun'ların ilgili maddeleri çerçevesinde yapılması, koordinasyon toplantılarında bu konularda bilgi verilmelidir. Ayrıca ilgili mahkemelerde bilgilendirilmelidir.

Unutulmamalıdır ki toplumun seçmenlerin oyları ile başa gelen belediye idarecilerinin, halka hizmet borcunun bir nişanesi olarak koruyucu ve destekleyici tedbir kararlarının uygulanması konusunda kanunen kendilerine verilen görevleri ifa edebilmeleri için azami bir çaba göstermeleri gerektiğine olan inanç her kesimde bulunmaktadır.

12. Tedbirleri uygulayacak kurumların kolluk makamları ile ilişkisinin çerçevesi belirlenmelidir.

Bu durumu şu şekilde belirtmek mümkündür. Koruyucu ve destekleyici tedbir kararlarını yerine getirmekle görevli kişi, kurum veya kuruluşlar, mahkeme veya hâkim tarafından verilen kararın kendilerine bildirildiği veya tebliğ edildiği tarihten itibaren çocuğu teslim alarak derhâl gerekli işlemleri başlatmakla yükümlü olduklarından kolluğun ilk anda çocuğu adresinden bulup ilgili kuruma teslim etme görevi bulunmamaktadır.

Ancak, çocuğun tedbir kararını yerine getirmekle yükümlü kurum tarafından bulunamaması hâlinde durum ilgili kolluk birimlerine bildirilecek ve kolluk tarafından çocuğun bulunması ve ilgili kuruma tesliminin sağlanması için anılan Yönetmelik'in 22. maddesinin ikinci fıkrası uygulanabilecektir. Bu hususta mahkeme ya da çocuk hâkimi karar verebilecektir.

1/6/2005 tarihli ve 25832 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmelik'inin 5. maddesi hükmü uyarınca, kolluk görevlilerinin bir kurumda tedavi, eğitim ve ıslahı için kanunlarla belirtilen esaslara uygun olarak, alınan tedbirlerin yerine getirilmesi amacıyla toplum için tehlike teşkil eden akıl hastası, uyuşturucu ve uyarıcı madde veya alkol tutkunu, serseri veya hastalık bulaştırabilecek kişileri ve haklarında mahkemece çocuk bakım ve yetiştirme yurtlarına veya benzeri resmî veya özel kurumlara yerleştirilmesine veya yetkili merci önüne çıkarılmasına karar verilen çocukları yakalama görevi bulunmaktadır.

Çocuklar için Adalet Sempozyumu-YARGILAMA

Yukarıda anlatılan hallerde yapılan yakalanmalarda, çocukların mesai saati sonrasında yakalanması sebebiyle ilgili kurumlara tesliminde sorunlar yaşanabilmektedir. Çocuğun yüksek yararı ve temel ilkeler gereği 24 saat esasına dayalı olarak kurumların çalışması, nöbet hizmetlerini belirlemeleri, bu konuda koordinasyonu kurmaları bir zorunluluktur. Ayrıca, tedbir kararlarının uygulanması ve yerine getirilmesi bakımından koordinasyon görevi mesai saatlerine indirgenen bir görev de değildir.

Bulunamama hâli, bakım ve barınma tedbir kararlarında olabileceği gibi özellikle eğitim, danışma ve sağlık tedbirlerinde de olabilmektedir. Bakım ve barınma tedbirlerinin uygulanmasında kurumdan izinli ayrılma, kurumdan kaçma hâllerinde de Yönetmelik'in 22/4. fıkrasına ve yukarıda yapılan açıklamaya göre hareket edilmelidir.

Ayrıca, suça sürüklenen çocuklarla ilgili kollukta yapılması gereken işlemler sırasında bu çocuğun aynı zamanda korunmaya muhtaç bir çocuk olup olmadığı hususunun da değerlendirilmesi gerekmektedir.

Suç mağduru olan çocuklarla ilgili yapılması gereken işlemler ilgili Cumhuriyet savcısının emirleri doğrultusunda yapılacaktır.

13. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının, eğitim tedbirlerinin uygulanmasından sorumlu olduğu alanlara ilişkin valilik ve kaymakamlıklarca, bu tedbirin uygulanabilirliğini artırma kapsamında, ilgili birimler ve özel işyerleri ile bağlantı kurulmalıdır.

Bu konu, koordinasyon toplantılarında öncelikli konular arasında ele alınmalıdır. Bu hususta listeler oluşturulmalı ve mahkemeler bilgilendirilmeli, bu yönde bir karar geldiğinde de uygulaması derhal yapılabilir.

14. Çocuk Koruma Kanunu'na Göre Verilen Koruyucu ve Destekleyici Tedbir Kararları'nın Uygulanması Hakkında Yönetmelik'in "Danışmanlık Tedbiri" kenar başlıklı 12. maddesinin 7. fıkrasında; danışmanlık tedbirini yerine getirmekle sorumlu kurumlar olan Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu, Millî Eğitim Bakanlığı ve yerel yönetimlerin bu yönetmeliğin yayımından itibaren 6 ay içerisinde uygulama usul ve esaslarını oluşturacağı hüküm altına alınmış olup, hazırlanan Danışmanlık Tedbiri Kararları'nın Uygulama Usul ve Esasları Hakkında Tebliğ uygulanmalıdır¹⁰.

Danışmanlık tedbiri; hem çocuğa hem de bakımından sorumlu kimselere verilebilen bir tedbir türüdür. Dolayısıyla sadece çocuğa verilebileceği yönündeki görüşlere itibar etmeye imkân yoktur. Kanundaki tanımdan bu sonuç çıkmaktadır. Yönetmelik'in 12/5. fıkrası ve yürürlüğe giren Tebliğ uyarınca bu tedbiri yerine getirmekle sorumlu kurumlar olan yerel yönetimler, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ve MEB'in ilgili uzmanları alanları da belirtilmek suretiyle il ve ilçelerdeki koordinasyon makamlarına, mahkeme veya çocuk hakimlerine bildirilmelidir. Bu durumun takibinin il ve ilçe

¹⁰ Bkz., Danışmanlık Tedbiri Kararlarının Uygulama Usul ve Esasları Hakkında Tebliğ, 25 Ekim 2008 tarihli ve 27035 sayılı Resmî Gazete

koordinasyon toplantılarında yapılması gerekir.

15. Yönetmelik'in 13/3. fıkrası uyarınca; halk eğitimi ve mesleki eğitim merkezleri ile Türkiye İş Kurumu il müdürlükleri, açtıkları ve açacakları kurs ya da programlar hakkında süre, konu, hedef kitle gibi hususları içeren listeleri oluşturarak periyodik olarak mahkeme veya çocuk hâkimi ile il ve ilçelerdeki koordinasyon makamlarına bilgi verme zorunluluğu bulunduğundan, ayrıca Yönetmelik'in 13/4. fıkrası uyarınca, Millî Eğitim Bakanlığı ve Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ile Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğünün, özel eğitime gereksinim duyan engelli çocuklar için eğitim tedbirinin uygulanmasına ilişkin gerekli önlemleri alma, bu konuda ilde yapılan faaliyet ve programlar hakkında mahkeme veya çocuk hâkimi ile il ve ilçelerdeki koordinasyon makamlarına periyodik olarak bilgi verme yükümlülüğü olduğundan, bu emredici hükümlerin uygulanıp uygulanmadığının il ve ilçe koordinasyon toplantılarında ele alınıp takibi yapılmalıdır.

16. Eğitim tedbirinin çocuğun iş ve meslek edinmesi amacıyla bir meslek veya sanat edinme kursuna gitmesi kapsamında uygulanmasında, il ve ilçe koordinasyon makamlarınca çocuk hâkimi ya da ilgili mahkemelerin ilde/ilçede Millî Eğitim Bakanlığı Çıracılık ve Yaygın Eğitim Genel Müdürlüğüne bağlı halk eğitimi ve mesleki eğitim merkezlerinde meslek kurslarının bulunup bulunmadığı, söz konusu kursların süreleri, niteliği ve kapsamı hakkında somut bilgiler verilmeli, hâkimler tarafından ise kursiyer sayısının mevzuatta belirtilen sayıyı geçmesi durumunda ortaya çıkabilecek nitelik kaybı göz önüne alarak karar verilmelidir. Aksi takdirde verilen mahkeme kararlarının uygulanmasında sıkıntı yaşanabilmektedir.

17. Personel eğitiminde iş birliği sağlanmalı, şimdiye kadar yapılan eğitimlerin sonuçları ve sayıları hakkında tespit yapılmalı, bu konuda geleceğe dönük yapılması gereken hususlar planlanmalıdır.

C. SONUÇ

Tüm bu açıklamalar karşısında; merkezi koordinasyonda yapılan çalışmaların yanı sıra aşağıda belirtilen hususlarda il ve ilçe koordinasyon makamlarına önemli görevler düşmektedir.

- İl ve ilçe koordinasyon toplantılarının Çocuk Koruma Kanunu'na Göre Verilen Koruyucu ve Destekleyici Tedbir Kararları'nın Uygulanması Hakkında Yönetmelik'in 20. ve 21. maddelerinde gösterilen usüle göre düzenli bir şekilde yapılması¹¹,
- Koordinasyon toplantılarına katılacak sorumlu kişi ya da kişilerin ismen

¹¹ Yönetmelik'te "gerektiğinde" ibaresi kullanılmakta olup koordinasyon toplantıları konusunda bir süre öngörülmemiştir. Ancak, Kanun ve Yönetmelik hükümlerine işlerlik kazandırılabilmesi bakımından kurulun kimlerden oluşacağı ve toplantıların nerede ve nasıl yapılacağı, takibi gibi konuların aksamaması için düzenli olarak her ay toplantı yapılması yararlı olacaktır.

Çocuklar için Adalet Sempozyumu-YARGILAMA

belirlenmesi, mümkün olduğu ölçüde değiştirilmemesine özen gösterilmesi,

- Kanun ve Yönetmelik hükümlerine işlerlik kazandırılması, kurumlar arası iş birliğinin sağlanabilmesi ve korunma ihtiyacı olan veya suça sürüklenen çocuklar hakkında verilen koruyucu ve destekleyici tedbir kararlarının uygulanmasında; olumlu sonuçların alınması, çalışanların kapasitelerinin geliştirilmesi amacıyla hizmet içi eğitim programları düzenlenmesi,
- Merkezi koordinasyona veri akışının; iyi örnek ve uygulamalar ile sorunlar ve beraberinde çözüm önerilerinin somuta indirgenmiş ve süzülmüş olarak il ve ilçelerden gelen teklifler ve konuyla ilgili istatistiklerin Yönetmelik'in 19/8. fıkrasında öngörüldüğü şekilde her birimin, Bakanlıkları ya da diğer Bakanlıklar ile çözemediği konuların il ve ilçe sekreteryazı hizmetlerini yürüten Mülga SHÇEK tarafından doğrudan ilgili valilik ya da Bakanlıkları aracı kılınmak suretiyle Merkezi Koordinasyona bildirilmesi, İl sekreteryasının ilçelerden derleyeceği bilgilerin hazırlanan matbu bir formatla (formatın şeklinin ilgili birimlerle toplantı ve iştişare edilmek suretiyle Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğüne belirlenmesi,) yılda bir kez her yılın Ocak ayı içerisinde Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğüne gönderilmesi,
- Üniversiteler ve ilgili sivil toplum kuruluşları ile iletişime geçilerek gerektiğinde koordinasyon toplantılarına katılımlarının sağlanması,
- Bakım ve barınma¹² tedbirleri ile ilgili yardım ve destek talebi konusunda kurumlara düşen görevler konusunda aksamalara sebebiyet verilmemesi,
- Koruyucu ve destekleyici tedbirlerin eş güdüm hâlinde yerine getirilmesini sağlamak üzere Kanun'da öngörülen tedbir ve hizmetlerin hızlı, etkili, amaca uygun ve verimli bir şekilde yürütülmesi,
- Çocuk Koruma Kanunu'nun Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik'in 20 nci maddesinin beşinci fıkrasının (c) bendinde de belirtildiği üzere; Kanun'un 6 ve 9 uncu maddelerine göre, çocuğun ihbarı ve Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumuna teslimi ile başlayan süreçte; çocuğun

12 Barınma tedbiri konusunda MEB'in endişelerine ilişkin uygulama sonuçları araştırılmalıdır. 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nun 45. maddesinde, "Bu Kanun'un 5. maddesinde yer alan koruyucu ve destekleyici tedbirlerden; (a) ve (e) bentlerinde yazılı danışmanlık ve barınma tedbirleri Millî Eğitim Bakanlığı, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu ve yerel yönetimler tarafından yerine getirilir." ifadesi yer almaktadır. Kanun'un 5. maddesinde ise barınma tedbiri, "Barınma yeri olmayan çocuklu kimselere veya hayatı tehlikede olan hamile kadınlara uygun barınma yeri sağlamaya yönelik tedbirdir." olarak tanımlanmıştır.

Bilindiği üzere, Millî Eğitim Bakanlığının aslı vazifesi, eğitim ve buna paralel olarak verilecek danışmanlık hizmetlerine yönelik çalışmalardır. MEB bünyesinde, çocuklu kimselere ve hayatı tehlikede olan hamile kadınlara yönelik barınma yeri sunabilecek bir kurum bulunmamaktadır. Yatılı kurumlar, yalnızca çocuklara yönelik olup, ders yılı boyunca yani dokuz ay gibi bir zaman dilimi içerisinde yatılı bakım hizmeti verilmektedir. Bu da çocuğun dokuz ay başka bir yerde 3 ay başka bir yerde barınması anlamına gelebilmektedir.

tedavisi ve sosyal inceleme raporu ile benzeri hizmetlerin yerine getirilmesi için mekan ve personel tahsisi dâhil olmak üzere gereken tüm tedbirlerin alınması, ÇİM ve benzeri uygulamaların yaygınlaştırılması,

- Çocuğa yönelik şiddet hareketleri ile töre ve namus cinayetlerinin önlenmesi için alınacak tedbirler konusunda, anılan Yönetmelik hükümlerine titizlikle riayet edilmesi,
- Haklarında mahkemece koruyucu ve destekleyici tedbir kararı verilen çocukların aynı zamanda denetim altına alınmalarına karar verilmesi hâlinde ilgisine göre Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ya da denetimli serbestlik ve yardım merkezi şube müdürlüğü veya bürosu ile Kanun ve ilgili Yönetmelik hükümleri dairesinde iş birliği yapılması,
- Çocuk Koruma Kanunu'nun Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik'in 12. maddesinin beşinci fıkrası uyarınca; danışmanlık tedbirini yerine getirmekle sorumlu kurumlar tarafından danışmanlık hizmeti verecek uzman kişilerin uygulayacakları mesleki çalışmalar ve programlara ilişkin standartlar, uygulama esasları ve değerlendirme ölçütleri ile uzmanlık alanlarının il ve ilçelerdeki koordinasyon makamlarına, mahkeme veya çocuk hâkimlerine bildirimlerinin sağlanması,
- Eğitim tedbiri konusunda Çocuk Koruma Kanunu'na Göre Verilen Koruyucu ve Destekleyici Tedbir Kararları'nın Uygulanması Hakkında Yönetmelik'in 13. maddesinin dört, altı ve yedinci fıkraları kapsamında il milli eğitim müdürlükleri ve Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı bölge müdürlüklerince iş birliği içerisinde hareket edilerek çalışma yapılması suretiyle Yönetmelik'te sınırları çizilen konuların somutlaştırılması, bu konuda yapılması düşünülen çalışma ve önerilerin nelerden ibaret olduğunun tespiti ile il ve ilçelerdeki koordinasyon makamlarına, mahkeme veya çocuk hâkimlerine bilgi verilmesi, hâkimlerden bu konuda yaşanacak sıkıntılarının ikili ziyaretler veya yerel koordinasyon toplantılarına davet edilmek suretiyle halledilmesi,
- Kanun ve ilgili Yönetmelik hükümleri dairesinde kolluğun çocuk birimlerinde uzmanlaşmanın sağlanması ile gerekli idari ve önleyici tedbirlerin alınması,
- Tedbir kararlarının uygulanması, takibi ve denetimi konusunda sürelere, hazırlanması gereken plan ve rapor içeriklerine özenle riayet edilmesi, gibi Kanun ve Yönetmelik hükümlerini uygulamada işlevsel hâle getirecek uygulamalara titizlikle riayet edilmelidir.
- Ayrıca; illerde her kurum bakımından kaç kararın geldiği ve nasıl uygulandığı konusunda iyi bir istatistik ve veri tabanı tutulmalıdır. İl ve ilçelerde ilçe koordinasyonlarında mevzuatın ve alınan ortak prensip kararların çeşitli sorun ve çözüm önerilerinin yer aldığı yerel internet sayfaları oluşturulmalıdır. Tedbir kararının uygulanabilmesi için çocuğun kuruma getirilmesi ya da evinden

Çocuklar için Adalet Sempozyumu-YARGILAMA

alınması konusunda kararı uygulayacak birimin asıl yetkilisi inisiyatif almalı, irade kullanarak çözümü kendi birimi içerisinde öncelikle gerçekleştirmelidir.

- Uygulamada yaşanan sorunlar yazılı olarak ifade edilmeli, her sorunun bu şekilde ifade edilmesiyle ülke genelinde temel ve yol gösterici ilkelere ulaşılabileceği ve bu konuda ciddi mesafeler alınabileceği unutulmamalıdır.
- Bir yerde yaşanan sorun başka bir yerde de yaşanabilecek, bir yerdeki iyi örnek ve uygulamalar bir başka yerde emsal olabilecek ve yeniden Amerika'yı keşif sonucu doğmayacaktır. İyi bir düzen ve arşivleme, sistemi başarıya götüren önemli bir gösterge olacaktır.

***

OTURUM BAŞKANI

Biz de teşekkür ediyoruz Sayın Çakmak'a. Kendileri koruyucu ve destekleyici tedbir kararlarıyla denetim altına alma kararı arasındaki farkın altını çizerken, aynı zamanda mevzuatın uluslararası normlara uygun olduğunu, ancak uygulamada birtakım sorunlarla karşılaşıldığını belirttiler. Ve sadece sorunları tespitle kalmadılar, bunların karşılığın öneriler getirmek suretiyle bizi aydınlattılar. Açıklayıcı sunumlarından dolayı kendilerine teşekkür ediyorum.

Şimdiki konuşmayı yapacak olan değerli panelistimiz Abdurrahman Kavun. Kendileri Yargıtay 9. Ceza Dairesi Üyesidir. Buyurun Sayın Kavun.

“SUÇA SÜRÜKLENEN VE KORUNMAYA MUHTAÇ ÇOCUKLAR YÖNÜNDEN KORUMA TEDBİRLERİ UYGULANMASI”

ABDURRAHMAN KAVUN

YARGITAY 9. CEZA DAİRESİ ÜYESİ

Yüksek Yargıtay uygulamalarında 5395 sayılı Kanun’un 11. maddesi ve Çocuk Koruma Kanunu’na Göre Verilen Koruyucu ve Destekleyici Tedbir Kararlarının Uygulanması Hakkındaki Yönetmelik’in 8. maddesi uyarınca, fiili işlediği sırada on iki yaşını bitirmiş on beş yaşını doldurmamış çocuklar ile on beş yaşını doldurmuş ancak on sekiz yaşını doldurmamış sağır ve dilsizlerin işledikleri fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılayamamaları veya davranışlarını yönlendirme yeteneklerinin yeterince gelişmemiş olması hâlinde mahkemece suça sürüklenen ve ceza sorumluluğu olmayan çocuklarla korunma ihtiyacı olan çocuklar hakkında tedbir verilebileceği, ceza sorumluluğu olan ve hakkında mahkûmiyet hükmü kurulan sanıklar hakkında 5395 sayılı Kanun’un 5. maddesi gereğince tedbire hükmedilmesini kanuna aykırı kabul edip bozmaktadır.

Oysaki Çocuk Koruma Kanunu’nun 1. maddesinde: “Bu Kanun’un amacı, korunma ihtiyacı olan veya suça sürüklenen çocukların korunmasına, haklarının ve esenliklerinin güvence altına alınmasına ilişkin usul ve esasları düzenlemektir” denilmektedir. Görüldüğü üzere, Kanun’un düzenleme alanına giren iki çocuk grubu vardır. Bunlardan ilki korunma ihtiyacı olan çocuklar, ikincisi de suça sürüklenen çocuklardır. Kanun’un amacı da, her iki gruba mensup çocukların korunması, haklarının ve esenliklerinin güvence altına alınmasıdır.

Yine Kanun’un 3. maddesindeki tanımlamaya göre, korunma ihtiyacı olan çocuk, “bedensel, zihinsel, ahlaki, sosyal ve duygusal gelişimi ile kişisel güvenliği tehlikede olan, ihmal veya istismar edilen ya da suç mağduru çocuk”tur. Suça sürüklenen çocuk ise, “kanunlarda suç olarak tanımlanan bir fiili işlediği iddiası ile hakkında soruşturma veya kovuşturma yapılan ya da işlediği fiilden dolayı hakkında güvenlik tedbirine karar verilen çocuk” olarak tanımlanmaktadır.

Kanun’un uygulanmasında çocuğun haklarının korunması amacıyla gözetilmesi gereken ilkeler ayrıntılı biçimde 4. maddede gösterilmiş, 5. maddede ise koruyucu ve destekleyici tedbirler sayılmıştır. Buna göre koruyucu ve destekleyici tedbirler, çocuğun öncelikle kendi aile ortamında korunmasını sağlamaya yönelik danışmanlık, eğitim, bakım, sağlık ve barınma konularında alınacak tedbirlerdir.

Maddedeki düzenlemede korunma ihtiyacı olan çocukların suça sürüklenip sürüklenmedikleri hususunda bir ayrım ve kısıtlamaya gidilmediği için, sözü edilen tedbirlerin korunma ihtiyacı bulunan çocuklardan suça sürüklenenleri de

Çocuklar için Adalet Sempozyumu-YARGILAMA

kapsadığında bir kuşku bulunmamaktadır. Esasen aksini kabul etmek, diğer bir ifadeyle 5. maddedeki tedbirlerin suça sürüklenen ve ceza sorumluluğu bulunan çocuklar yönünden uygulanamayacağını kabul etmek, bu çocukların koruyucu ve destekleyici tedbirlerden mahrum kalmaları sonucunu doğurur ki, bu yorum Kanun'un amacı ile de çelişir.

Bu aşamada Çocuk Koruma Kanunu'nun 11. maddesinin de değerlendirilmesi konuya ışık tutacaktır. 11. maddede; "Bu Kanun'da düzenlenen koruyucu ve destekleyici tedbirler, suça sürüklenen ve ceza sorumluluğu olmayan çocuklar bakımından, çocuklara özgü güvenlik tedbiri olarak anlaşılır" denilmektedir. Bu hüküm, Yargıtay kararlarında belirtildiği gibi, 5. maddedeki tedbirlerin suça sürüklenen ve ceza sorumluluğu bulunan çocuklar hakkında uygulanmasına mani olmak amacıyla getirilmemiştir. Aksine, bu tedbirlerin suça sürüklenen çocuklar hakkında da uygulandığını, ancak ceza sorumluluğu bulunanlar hakkında sadece koruyucu ve destekleyici tedbir işlevi bulunduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Esasen 11. madde, Türk Ceza Kanunu'nun yaş küçüklüğünü düzenleyen 31. maddesinin 1. ve 2. fıkraları ile "Çocuklara Özgü Güvenlik Tedbirleri" başlığını taşıyan 56. madde hükümlerini tamamlamak ve ceza sorumluluğu bulunmayan küçükler bakımından doğabilecek bir boşluğu gidermek amacıyla getirilmiştir. Şöyle ki, Türk Ceza Kanunu'nun 31/1 maddesine göre, fiili işlediği sırada on iki yaşını doldurmamış olan çocukların ceza sorumluluğu yoktur. Bu kişiler hakkında, ceza kovuşturması yapılamaz; ancak, çocuklara özgü güvenlik tedbirleri uygulanabilir.

Yine aynı maddenin ikinci fıkrasına göre, fiili işlediği sırada on iki yaşını doldurmuş olup da on beş yaşını doldurmamış olanların işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılayamaması veya davranışlarını yönlendirme yeteneğinin yeterince gelişmemiş olması hâlinde ceza sorumluluğu yoktur. Ancak bu kişiler hakkında güvenlik tedbirine hükmolunur.

56. maddede ise, "Çocuklara özgü güvenlik tedbirlerinin neler olduğu ve ne suretle uygulanacakları ilgili kanunda gösterilir." denilmektedir. Dolayısıyla 31. maddenin 1. fıkrasında ihtiyari, 2. fıkrasında ise zorunlu olarak uygulanacağı belirtilen çocuklara özgü güvenlik tedbirlerinin ilgili kanunda, başka deyişle Çocuk Koruma Kanunu'nda düzenlenmesi zorunluluk arz etmektedir. Ancak kanun koyucu, suça sürüklenen ve ceza sorumluluğu bulunmayan bu iki yaş grubuna mensup çocuklar yönünden, çocuklara özgü güvenlik tedbirlerini ayrıca belirlemek yerine, 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nun 5. maddesinde öngördüğü koruyucu ve destekleyici tedbirlerin çocuklara özgü güvenlik tedbiri olarak anlaşılması ve uygulanmasını yeterli gördüğü için sözü edilen 11. maddedeki düzenlemeyi gerçekleştirmiştir. Şayet 11. madde düzenlemesi olmasaydı, yukarıda belirtilen iki değişik yaş grubuna mensup çocuklar bakımından uygulanacak güvenlik tedbirleri kanunla belirlenmemiş olacak ve yaptırım sisteminde bir boşluk doğacaktı. Anılan maddedeki düzenlemenin

bunun ötesinde bir anlamı ve suça sürüklenen ve ceza sorumluluğu bulunan çocuklar hakkında Çocuk Koruma Kanunu'nun 5. maddesinde öngörülen koruyucu ve destekleyici tedbirlerin uygulanmasını önleyici bir işlevin yüklenmesi doğru olmayacaktır.

Çocuk Koruma Kanunu'nun esas amacı ve içeriğindeki düzenlemelerden de anlaşılacağı üzere, korunma ihtiyacı olan çocuğun suça sürüklenip sürüklenmemesi, suça sürüklenen çocuğun ceza sorumluluğunun bulunup bulunmaması gibi hususlar, tedbirlerin uygulanma yeteneği üzerinde etkili değildir; sadece tedbire karar vermeye yetkili makam ve mercilerin saptanması bakımından önem taşımaktadır.

Çocukların yargılanmasına ilişkin gerek 5395 sayılı Kanun'da öngörülen gerekse bu Kanun hükümlerini açıklamak amacıyla çıkarılan Çocuk Koruma Kanunu'nun Uygulanmasına İlişkin Usûl ve Esaslar Hakkında Yönetmelik'te ayrıntıları gösterilen sistem göz önünde bulundurulduğunda, Cumhuriyet savcısı suça sürüklenen ve ceza sorumluluğu bulunan çocuk hakkında özel kanun uyarınca ceza soruşturması yürütürken, tedbir kararı alınabilmesi için korunma ihtiyacı olan çocuğu, anılan Yönetmelik'in 5/8. maddesi uyarınca Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumuna bildirmekle de yükümlüdür. Kurum incelemeyi derhal yapmak zorundadır.

Koruyucu ve destekleyici tedbir kararı alınması gereken hallerde sosyal hizmetler müdürlüğüne Yönetmelik'in 21. maddesine uygun olarak sosyal inceleme raporu düzenlenerek, talep yazısı ekinde ilgisine göre çocuk hâkimine veya çocuk mahkemesine sunulmaktadır. Kurum bu raporun bir örneğini Cumhuriyet Savcılığına da gönderdiğinden, Cumhuriyet savcısı da soruşturma sırasında gerekli gördüğünde çocuk hâkiminden koruyucu ve destekleyici tedbir kararı verilmesini isteyebilir. Ancak, Çocuk Koruma Kanunu'na Göre Verilen Koruyucu ve Destekleyici Tedbir Kararları'nın Uygulanması Hakkında Yönetmelik'in 8/3. maddesine göre, hakkında kovuşturma başlatılmış olan çocuklar için koruyucu ve destekleyici tedbir kararının kovuşturmanın yapıldığı mahkemece alınması zorunludur. Kovuşturmayı yapan çocuk mahkemesi veya çocuk ağır ceza mahkemesi, gerekli gördüğü hallerde tedbir kararını ceza hükmünden önce verebileceği gibi, kovuşturma sonunda esas hükümlerle birlikte tedbir uygulanmasını kararlaştırması da mümkündür. Kaldı ki, kovuşturmayı yürüten mahkemenin aynı zamanda tedbire de karar vermesi, usul ekonomisinin bir gereği olduğu gibi yargılama süresince çocuğu gözlemlemiş olan hâkimin, daha gerçekçi koruma tedbirleri vermesi mümkün olabilecektir.

Bu itibarla Yüksek Yargıtay Ceza Dairelerinin suça sürüklenen ve davranışlarını yönlendirme yeteneği olan çocuklar hakkında koruma tedbirlerinin verilemeyeceğine ilişkin uygulamanın düzeltilmesi gerektiğini düşünüyorum.

***

OTURUM BAŞKANI

Biz de Sayın Kavun'un dikkati çektiği hususun önemine binaen ben de birkaç şey söylemek istiyorum. Galiba burada sorun şurada; koruyucu ve destekleyici tedbirle güvenlik tedbirlerinin arasındaki farkı anlamamaktan kaynaklanıyor. Ben Çocuk Koruma Kanunu Komisyonu üyesiydim ve orada da çok geniş tartışmalara konu oldu bu husus. Çünkü güvenlik tedbiri dediğinizde Anayasa'nın hükmünü değiştirmeniz lazım. Çünkü Anayasa'nın 38. maddesi der ki, aynen cezalar gibidir güvenlik tedbiri, suçu işlediği sabit olmayan bir kimseye güvenlik tedbiri uygulamanız mümkün değildir.

Oysa biz eğer suça sürüklenen çocukları koruyucu ve destekleyici tedbire ihtiyacı olan, yani aynen korunma ihtiyacı içinde olan çocuklar olarak kabul edersek ki korunma ihtiyacı içinde olan çocuğun tanımına baktığımızda suça sürüklenen çocukları da kapsayıcı bir tanım olduğunu söyleyebiliriz.

Bu vesileyle de suça sürüklenen çocuklar hakkında ister soruşturma evresinde olsun isterse muhakemenin kovuşturma evresinde olsun, yani iddianamenin kabulünden sonraki evrede olsun koruyucu ve destekleyici tedbir kararına hükmetmek mümkündür, karar vermek mümkündür özür dilerim. Eğer bunun adını güvenlik tedbiri olarak nitelendirirseniz evet, yani mahkemenin sonunda vermeniz lazım. Burada galiba sorun ortaya çıkıyor. Yani suça sürüklenen çocuklar hakkında da koruyucu ve destekleyici tedbir kararı alınabilir, o nedenlerdir ki Sayın Kavun diyor ki, esastan ayrı bir iş tutarak bunu değişik iş tanımlamasıyla açıklıyor. Yani koruyucu ve destekleyici tedbir kararı başka bir şeydir, güvenlik tedbiri kararı başka bir şeydir. Güvenlik tedbiri bir yaptırım şeklidir.

Dikkat ederseniz Türk Ceza Kanunu'nun yaptırımlar kısmına baktığımızda yaptırımları ikiye ayırır; cezalar ve güvenlik tedbirleri diye. E yaptırım ne hakkında verilir diye sorduğumuzdaysa suçun karşılığında öngörülen yani suç işlediği sabit olan kişi bakımından sadece güvenlik tedbirleri söz konusu olabilir. Dolayısıyla bizim şu anda konumuz olan suça sürüklenen çocuk henüz suç işlediği sabit olan çocuk değil, henüz yargılaması devam eden çocuk olduğu için her daim hakkında koruyucu ve destekleyici tedbir kararı alınabilir. Tabi problem niteliğini ayırmakta koruyucu destekleyici tedbir kararı ve güvenlik tedbirininin.

Dolayısıyla denetiminin, ön görülen kanun yoluyla denetiminde de farklılık arz edecektir. Bu sebeptendir ki Yargıtay'dan işte kararlar Sayın Kavun gibi ilerici düşünülen üyeler, bu konuda, çocuk konusunda hassasiyet bakımından ilerencilik demek istedim, oldukça herhâlde uygulamalarda da sorunlar azalacaktır diye düşünüyorum.

Şimdi, Sayın Doç. Dr. Mustafa Özbek, kendileri Başkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi.

Buyurun Sayın Özbek.

“ÇOCUK ADALET SİSTEMİNDE ONARICI ADALET ANLAYIŞI VE ÇOCUK ARABULUCULUĞU”

DOÇ. DR. MUSTAFA S. ÖZBEK

BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ HUKUK FAKÜLTESİ, ÖZEL HUKUK (MEDENİ USUL, İCRA VE İFLAS HUKUKU) ANABİLİM DALI ÖĞRETİM ÜYESİ

GİRİŞ

Geleneksel ceza adalet sistemlerinin çoğunluğu, kanunların ihlali, failerin cezalandırılması ihtiyacı ve diğer devlet çıkarlarına odaklanmakta ve mağdurlar sürecin dışında tutulmaktadır. Suçun devlete karşı işlendiği düşünülmekte ve bu nedenle, devlet anlaşmazlığı sahiplenerek bu anlaşmazlığa nasıl müdahale edeceğine karar vermektedir. Böylece şekillenen ceza adalet sistemi, neredeyse tamamen faille ilgilenmektedir.

Onarıcı adalet anlayışı, suçun anlaşılması ve suça müdahale edilmesi hususunda çok farklı bir yaklaşım sunmaktadır. Devletin suç teşkil eden fiillerde asıl mağdur şeklinde görülmesi ve mağdurlar, failer ve topluma pasif roller biçilmesi yerine onarıcı adalette, suçun bireylere karşı işlendiği kabul edilmektedir. Suçtan etkilenenlere, anlaşmazlığın çözüm sürecine aktif bir şekilde katılma fırsatı verilmektedir. Onarıcı adaletin mağdurların zararının giderilmesi, failerin suç teşkil eden fiillerinden dolayı sorumluluğunu doğrudan üstlenmesi ve mağdurlara yardımcı olunması şeklindeki amaçları; suç teşkil eden fiilere odaklanan geleneksel ceza adalet sisteminin değerleri ve uygulamalarıyla bağdaşmamaktadır¹.

Mukayeseli hukuk sistemlerinin çoğunda, suça sürüklenen çocuklara yönelik çeşitli onarıcı adalet programları geliştirilmiştir. Onarıcı adalet programları arasında ülkeden ülkeye farklılıklar olsa da bütün programlar, onarıcı adalet anlayışının ilkelerini esas alan farklı usûller üzerine inşa edilmiştir. Bunun sebebi, anlaşmazlıkların farklı yorumlanması ve çözüm şeklinin farklı bakış açılarından değerlendirilmesidir. Onarıcı adaletin vurgulanması gereken temel ilkelerinden biri, bu anlayışın mevcut ceza adaleti sisteminin yerini almayı amaçlamadığı; tam tersine, onarıcı adalet programlarının, ceza adaleti sistemini tamamlamak için oluşturulmuş olduğudur².

Başlıca onarıcı adalet programları şu şekilde sıralanabilir³:

1. Mağdur fail arabuluculuğu (victim offender mediation),

1 Umbreit, Mark S./Vos, Betty/Coates, Robert B./Lightfoot, Elizabeth: *Restorative Justice in the Twenty First Century: A Social Movement Full of Opportunities and Pitfalls* (Marquette Law Review 2005, Vol. 89, s. 251-304), s. 254.

2 United Nations Office on Drugs and Crime: *Handbook on Restorative Justice Programmes, Criminal Justice Handbook Series*, New York 2006 s. 13.

3 United Nations Office on Drugs and Crime s. 15.

Çocuklar için Adalet Sempozyumu-YARGILAMA

2. Topluluk ve aile grup toplantısı (community and family group conferencing),
3. Grup müzakeresi (circle sentencing),
4. Uzlaşma grupları (peacemaking circle),
5. Giderime dayalı denetimli serbestlik ve toplum heyetleri (reperative probation and community boards and panels).

"Mağdur-fail arabuluculuğu", en yaygın "onarıcı adalet" programlarından ve eğitilmiş bir arabulucunun yardımıyla, suçun mağduru ile failinin, güvenli ve denetimli bir ortamda bir araya getirilmesi sürecini ifade eder. Arabulucu, tarafsızlık, gönüllülük ve gizlilik gibi belirli arabuluculuk hünelerine kullanarak, taraflar arasındaki iletişimi kolaylaştırır ve başa çıkma, iyileşme ve onarmayı mümkün kılan bir ortam sağlar. Arabuluculuk süreci, çoğu davada basit bir "uyuşmazlık çözümü yöntemi" olmadığı gibi, anlaşmazlığın hızlı ve basit biçimde çözümlenmesi veya uzlaştırılmasına da indirgenemez.

Mağdur-fail arabuluculuğunun amaçları şunlardır⁴:

1. Suçun sebep olduğu manevi ve maddi zararın onarılması yönünde bir çaba olarak, mağdur ve failin ve uygun hâllerde onlara destek olacak kişilerin (aile bireylerinin, yakınlarının) aktif olarak katıldığı onarıcı bir süreç sağlamak;
2. Mağdur ve failin, suç teşkil eden fiili tartışmaları, sorularına cevap almaları, duygularını açıklamaları ve mümkün olduğu ölçüde onarma ve iyileşme yönünde yol almalarına imkân tanımak;
3. Mağdur ve failin, suçun sebep olduğu zararı giderecek bir anlaşma ve karşılıklı olarak kabul edilebilir plan geliştirmesine yardım etmek.

1. SUÇA SÜRÜKLENEN ÇOCUKLARA YÖNELİK ONARICI ADALET PROGRAMLARI

Birçok yargı sisteminde, onarıcı adalet programları (örneğin arabuluculuk programları), öncelikle suça sürüklenen çocuklar için geliştirilmiş, daha sonra yetişkinlere uygulanan programların temelini oluşturmuştur⁵. Örneğin, mağdur fail arabuluculuk programlarının en çok uygulandığı ülkelerden biri olan Amerika

⁴ Aertsen, Ivo: *Guidelines for the Practice of Victim-Offender Mediation in Turkey, United Nations Development Program Office in Turkey and Turkish Ministry of Justice, 30.10.2012, s. 2.*

⁵ Akyüz, Emine: *Uluslararası Standartlara Göre Çocuk Yargılaması (II. Ulusal Çocuk ve Suç Sempozyumu: "Yargı Öncesi ve Yargılama Süreci", Ankara 2003, s. 123-151), s. 140; Özbek, Mustafa: Suça Sürüklenen Çocuklara Yönelik Onarıcı Adalet Programları ve Çocuk Arabuluculuğu (Prof. Dr. Turgut Akıntürk'e Armağan, İstanbul 2008, s. 449-466), s. 450; Özbek, Mustafa: Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin "Ceza Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk" Konulu Tavsiye Kararı (DEÜHFD 2005/1, s. 127-166), s. 141; Tekin, Uğur: Almanya Gençlik Ceza Adaleti Sisteminde Gençlik Yardım Hizmetleri (II. Ulusal Çocuk ve Suç Sempozyumu: "Yargı Öncesi ve Yargılama Süreci", Ankara 2003, s. 187-197), s. 192-194; Winter, Renate: Çocuk Yargılaması Alanında Yeni Yaklaşımlar: Çeşitli Ülkelerden Örnekler (II. Ulusal Çocuk ve Suç Sempozyumu: "Yargı Öncesi ve Yargılama Süreci", Ankara 2003, s. 367-382), s. 380.*

Birleşik Devletleri'nde, arabuluculuk programlarının temel önceliği suça sürüklenen çocuklardır. Amerika Birleşik Devletleri'nde 1999 yılında, mağdur fail arabuluculuk programları üzerinde yapılan ulusal bir araştırmaya göre, mevcut programların %45'i sadece çocuklara hizmet sunmakta olup, %46'sı hem çocuklar hem yetişkinlere yöneliktir. Amerika Birleşik Devletleri genelindeki programların yalnızca %9'u sadece yetişkinlere hizmet vermektedir⁶.

Onarıcı adalet programlarının dayandığı esaslar şu şekilde sıralanabilir⁷:

1. Suça verilecek karşılık, mağdurun uğramış olduğu zararı mümkün olduğu ölçüde gidermeye yardımcı olmalıdır;
2. Faillerin, davranışlarının kabul edilemez olduğu ve mağdur ve toplum bakımından bazı somut sonuçları olduğunu anlaması sağlanmalıdır;
3. Genel olarak insanlar, uygun koşullarda erişilebilen ve kendileri için önemli olan meseleleri ele alma ve sorunları çözmeye kullanılabilen, deruni dünyalarında harekete geçirilmemiş bazı kaynaklara sahiptir;
4. Bu nedenle mağdurlar da kendi fillerinin sorumluluğunu üstlenebilirler ve üstlenmelidirler;
5. Mağdurlar, kendi ihtiyaçlarını açıklama ve fail tarafından yapılacak en iyi onarım şeklinin belirlenmesine katılma imkânına sahip olmalıdır;
6. Hem devlet hem de toplumun, bu süreçte katkıda bulunma sorumluluğu vardır. Onarıcı adalet programları, çocukları yargılayan, mahkûm ederek adeta onlara suçlu damgası vuran adalet sistemlerine etkili bir alternatiftir⁸.

Onarıcı adalet sürecinde öne çıkan ilkeler şunlardır⁹:

---

6 Umbreit, Mark S.: *Victim Offender Mediation in Juvenile or Criminal Courts (ADR Handbook for Judges, American Bar Association 2004, s. 225-236), s. 225*

7 Aertsen s. 3.

8 Onarıcı adalet anlayışı ve bu anlayışın dayandığı temel ilkeler hakkında geniş bilgi için bkz. Umbreit/Vos/Coates/Lightfoot s. 255 vd.; Strong, Heafer/Sherman, Lawrence W.: *Repairing the Harm: Victims and Restorative Justice (Utah Law Review 2003/1, s. 15-42), s. 16 vd.*; Garvey, Stephen P.: *Restorative Justice and the Justification of Punishment (Utah Law Review 2003/1, s. 319-374), s. 320*; Robinson, Paul H.: *The Virtues of Restorative Processes, the Vices of "Restorative Justice" (Utah Law Review 2003/1, s. 375-388), s. 380*; Gabbay, Zvi D.: *Justifying Restorative Justice: A Theoretical Justification for the Use of Restorative Justice Practices (Journal on Dispute Resolution 2005, Vol. 2, s. 349-399), s. 351 vd.*; United Nations Office on Drugs and Crime s. 13-31; Brown, Henry/Marriott, Arthur: *ADR Principles and Practice, London 1999, s. 297*; Coben, James/Harley, Penelope: *International Conversations about Restorative Justice, Mediation and Practice of Law (Hamline Journal of Public Law and Policy 2004, Vol. 25, s. 237-334), s. 239 vd.*; Altschuler, David M.: *Community Justice Initiatives: Issues and Challenges in the U.S Context (Federal Probation 2001/1, Vol. 65, s. 28-32), s. 28 vd.*; Sarnoff, Susan: *Restoring Justice to the Community: A Realistic Goal (Federal Probation 2001/1, Vol. 65, s. 33-39), s. 33 vd.*

9 Aertsen s. 3.

Çocuklar için Adalet Sempozyumu-YARGILAMA

1. Olaya dâhil olan herkesin onuruna saygı;
2. En güçsüz olana destek sağlama dâhil olmak üzere, sürece katılım ve güçlendirme;
3. Hukukun üstünlüğü ve insan haklarına saygı;
4. Yaş, cinsiyet, ırk, sosyal statü, düşünce yapısı veya dine dayalı ayrımcılık yapılmaması;
5. Dikte edilen yerine gönüllü olarak ulaşılan sonuçları tercih etme;
6. Sürecin esnek olması ve sonuçların tarafların ihtiyaçlarını karşılaması;
7. Tarafların, sonuçta yapılan anlaşmaya uyması;
8. Sürece toplum katılımının sağlanması;
9. Kişi ve toplum güvenliğine saygı duyulması

Onarıcı adalet programları, özellikle eğitim ağırlıklı olmaları sebebiyle, "kovuşturmadan ayrılma" (saptırma, diversion) tedbirlerinin geliştirilmesine elverişli olup, hürriyeti bağlayıcı cezalara alternatifler sunarlar. Suça sürüklenen çocukların topluma kazandırılmasını ve sosyal sorumluluğunun geliştirilmesini sağlayan onarıcı adalet programları, bu yönüyle toplum desteğine de kolaylıkla kazanırlar.

Birçok ülkenin çocuk adaleti mevzuatında, çocuklara ilişkin özel kovuşturmadan ayrılma programları oluşturulmuştur. Bu programlar, onarıcı adaletin ilkeleri doğrultusunda geliştirilmiştir.

Bazı programlar ceza adaleti sisteminin dışında, okullarda veya toplum içinde oluşturulmuş olup; toplumun, hafif suçlara, eğitime dayalı bir tepki vermesini sağlar ve bunların soruşturma ve kovuşturma konusu yapılmasını önler. Hâlen okullarda uygulanan birçok programda, normalde soruşturma veya kovuşturma konusu olabilecek, çocukların işlediği hafif suçlar, çocuk arabuluculuğu veya anlaşmazlık çözüm gruplarına havale edilmektedir. Çocuklar arasında çıkan kavgalar, basit yaralamalar, büyük çocukların yaşları kendilerinden küçük olan çocuklara karşı uyguladıkları şiddet eylemleri, ufak hırsızlıklar, okul araç ve gereçlerine zarar verme, başka çocukların cep harçlığını zorla alma veya çalma gibi suçların sebepleri eğitime dayalı olarak incelenmektedir¹⁰.

A) Okul ve Üniversitelerde Arabuluculuk Programları

Amerika Birleşik Devletleri eğitim sisteminde arabuluculuğa başvurulması oldukça yaygındır. Okul ve üniversitelerde arabuluculuğa farklı şekillerde başvurulabilir. En çok kullanılan yöntem "akran arabuluculuğu"dur (peer mediation). Akran arabuluculuğunda, öğrenci arabulucular, yaşlıları olan diğer öğrenciler arasında ortaya çıkan uyuşmazlıkları çözmek için görev yaparlar. Öğrenciler arasında bir

¹⁰ United Nations Office on Drugs and Crime s. 26.

anlaşmazlık çıktığında, öğretmenler, geleneksel disiplin hukuku yöntemlerini kullanmak yerine, arabuluculuğa başvurarak uyuşmazlığa düşen öğrencileri arabulucuya yönlendirirler. Arabulucu da, arabuluculuk ve anlaşmazlık yönetimi (müzakere) hünerleri (negotiation skills) üzerinde eğitim almış bir öğrencidir.

Amerika Birleşik Devletleri'nde hem hemen her eyalette, ilkokuldan liseye kadar her eğitim düzeyinde, "okul temelli anlaşmazlık yönetimi" adı altında akran arabuluculuğu uygulanmaktadır¹¹. Akran arabuluculuğu programları kural olarak zorunlu olmamakla beraber, bazı eyalet yasalarında okulların, arabuluculuk ve uyuşmazlık çözümü konusunda eğitim vermesi zorunlu tutulmaktadır. Eğitimde Ulusal Arabuluculuk Birliği (National Association of Mediation in Education, NAME) adıyla kurulan ve daha sonra Anlaşmazlık Çözüm Eğitim Ağı (Conflict Resolution Education Network, CREnet) olarak adlandırılan kuruluş, Anlaşmazlık Çözüm Birliği¹² (Association for Conflict Resolution, ACR) ile birleşmiş olup, akran arabuluculuk programları hakkında bilgi ve belge sağlamaktadır. Bunun yanında bir çok eyalette ve barolar bünyesinde, okullarda akran arabuluculuğu üzerinde çalışan avukat grupları bulunmaktadır¹³.

Üniversite düzeyinde öğrenci arabuluculuk programları, genellikle, öğrenci işleri veya Ombudsman büroları aracılığıyla gerçekleştirilmektedir¹⁴. Ayrıca, bu konuda çalışan personel yardım programları bulunmaktadır. Amerika Birleşik Devletleri genelinde 2000'i aşkın üniversitede uygulanan arabuluculuk programlarıyla, alternatif uyuşmazlık çözüm yollarının (alternative dispute resolution processes, ADR) yüksek öğretim düzeyinde de hızla geliştiğini söylemek mümkündür. Üniversitelerde, oda arkadaşları arasındaki anlaşmazlıklardan cinsel taciz şikâyetlerine kadar çok çeşitli uyuşmazlıklar çıkabilmektedir. Üniversite kökenli ADR kuruluşları yanında, bazı kampüslerde öğrenciler de, akran arabuluculuk programlarında çalışmaktadırlar¹⁵.

Okul ve üniversitelerdeki idari uyuşmazlıklar da arabuluculukla çözülmektedir. Eğitim kurumunun kendi birimleri arasındaki uyuşmazlıklar yanında, kurumla diğer kişiler (örneğin öğrenci velileri) arasındaki uyuşmazlıkların çözümünde arabuluculuktan yararlanılmaktadır. Bazı eyaletlerde, özellikle mazeretsiz olarak okula gelmeyen (okul asan) öğrenciler arabuluculuk programına havale edilmektedir.

Özel eğitim kurumlarının taraf olduğu uyuşmazlıklarda arabuluculuğa başvurulması,

11 Haft, William S./Weiss, Elaine R.: *Peer Mediation in Schools: Expectations and Evaluations* (Harvard Negotiation Law Review 1998, Vol. 3, s. 213-270), s. 213.

12 <http://www.acrnet.org/>

13 Örneğin Texas'ta, Eyalet Barosu, okullarda çalışan avukatlar ve arabuluculardan oluşan, uzlaşma yapan arabulucular (Mediators Achieving Peace) adlı bir grup kurmuştur.

14 Singer, Linda R./Nace, Eleanor: *Mediation in Special Education: Two States' Experiences* (Ohio State Journal on Dispute Resolution 1985, Vol. 1, s. 55-98), s. 56 vd.

15 Singer, Linda R./Nace, Eleanor: *Mediation in Special Education: Two States' Experiences* (Ohio State Journal on Dispute Resolution 1985, Vol. 1, s. 55-98), s. 56 vd.

Çocuklar için Adalet Sempozyumu-YARGILAMA

1997 yılında Kongre tarafından kabul edilen bir Kanun'la zorunlu kılınmıştır¹⁶. Amerika Birleşik Devletleri'nin 20 numaralı Kanunu olan Eğitim Kanunu'nun¹⁷ (Title 20, Education), "Özürlü Kişilerin Eğitimi" başlıklı 33. Bölümünün (Chapter 33, Education of Individuals with Disabilities), "Bütün Özürlü Çocukların Eğitimi İçin Destek" başlıklı 2. Alt Bölümünün (Subchapter II, Assistance for Education of all Children with Disabilities), usuli güvenceleri (Procedural safeguards) düzenleyen 1415. maddesinin (e) fıkrasında¹⁸ (USC T. 20, a. 1415 (e)) arabuluculuk düzenlenmiştir.

20 numaralı Kanun'un 1415. maddesine göre, bu alt bölüm uyarınca yardım alan bütün eyalet veya yerel eğitim kurumları, ailelerle herhangi bir konuda uyumsuzluk çıkması durumunda, bu uyumsuzlukların arabuluculuk yoluyla çözümüne imkân tanınmalıdır¹⁹.

Amerika Birleşik Devletleri'nde, öğrencilerin okul ve üniversitelere karşı yönelttikleri, Özürlüler Kanunu'nun ihlâlinden veya üniversite hastanelerinin sağlık mesleklerini kusurlu uygulamasından dolayı uğranılan zararların tazmini talepleri, iş hukuku uyumsuzlukları, cinsel taciz iddiaları ve üniversitelerin mallarıyla ilgili ortaya çıkan uyumsuzluklar çoğunlukla arabuluculukla çözülmektedir²⁰.

B) Mağdur Fail Arabuluculuk Programları

I- Mağdur Fail Arabuluculuğunun Gelişimi

Ceza yargılaması hukukunda, mağdurların haklarının korunması ve suç faillerinin topluma kazandırılması amacıyla ortaya çıkan mağdur fail arabuluculuğu²¹, Kuzey

16 Kuriloff, Peter J./Goldberg, Steven S.: *Is a Mediation a Fair Way to Resolve Special Education Disputes First Empirical Findings* (Harvard Negotiation Law Review 1997, Vol. 2, s. 35-68), s. 36 vd.

17 <http://www.access.gpo.gov/uscode/title20/title20.html>

18 <http://www.access.gpo.gov/uscode/title20/chapter33subchapterii.html>

19 USC T. 20, a. 1415 (e) (1).

20 Kovach s. 482.

21 Adalet Bakanlığı/UNDP: *Ceza Adalet Sisteminde Mağdur-Fail Uzlaştırma Uygulamaları Uluslararası Çalıştayı*, İstanbul 12-13-14 Mart 2012, s. 40 vd.; Aertsen/Mackay/Pelikan/Willemsens/Wright s. 19 vd.; Brown/Marriott s. 294; Coronas, Clara Casado: *Mağdur Fail Arabuluculuğu Hizmetlerinde İyi Uygulamalar (Onarıcı Adalet, Mağdur-Fail Arabuluculuğu ve Uzlaştırma Uygulamaları: Türkiye ve Avrupa Bakışı*, İstanbul 2008, s. 109-202), s. 112 vd.; Devreux, Jacqueline: *Ceza Davalarına Alternatif Olarak Uzlaştırma: Belçika Örneği (Uyumsuzlukların Alternatif Çözüm Yolları Sempozyumu, Ankara 2006, s. 55-61)*, s. 56; Frehsee, Detlev: *Restitution and Offender-Victim Arrangement in German Criminal Law: Development and Theoretical Implications* (BCLR 1999, Vol. 3, s. 235-259), s. 240; Harding, John: *Reconciling Mediation with Criminal Justice (Mediation and Criminal Justice: Victims, Offenders and Community, London 1989, s. 27-43)*, s. 27; Robinson, Gwen: *Victim-Offender Mediation: Limitations and Potential*, Oxford 1996, s. 3; Şahin, Cümhur: *Ceza Muhakemesinde Uzlaştırma (SÜHFD 1998/1-2, s. 221-297)*, s. 223; United Nations Office on Drugs and Crime s. 17 vd.; Zafer, Hamide: *Ceza Muhakemesi Hukukunda Özelleşme Eğilimi: Uzlaştırma (Prof. Dr. Ergun Önen'e Armağan, İstanbul 2003, s. 727-750)*, s. 732 vd.; Zafer, Hamide: *Türk Ceza Hukukunda Fail-Mağdur Uzlaştırması (TCK m. 73/8) (MÜHFD 2006/2, s. 117-140)*, s. 125 vd. Ceza yargılaması hukukunda arabuluculuk konusunda bilgi için ayrıca bkz. Aertsen, Ivo/Peters, Tony: *Mediation for*

Amerika'da ve Avrupa'nın birçok ülkesinde (Örneğin Avusturya, Fransa, Almanya, Norveç, İspanya gibi) uygulanan bir alternatif uyuşmazlık çözüm yoludur²².

Mağdur fail arabuluculuğunun gelişimi, Avrupa Konseyi ve Komisyonu tarafından da desteklenmektedir. Bu kapsamda Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi, 15 Eylül 1999'da, R (99) 19 sayılı "Ceza Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk" konulu tavsiye kararını kabul etmiştir²³.

Çocuk Haklarının Kullanılmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi²⁴ (European Convention on the Exercise of Children's Rights) gibi çeşitli uluslararası belgelerde de, suçta sürüklenen çocuklar hakkında arabuluculuğun geliştirilmesi önerilmektedir. Çocuk Haklarının Kullanılmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi'nin, çocukların haklarının kullanılmasını geliştirmek için öngörülen usuli tedbirlerin yer aldığı 2. Bölümünde, "Diğer Tedbirler" başlığı altında, 13. maddede arabuluculuk yolu önerilmiştir.

Reparation: The Victim's Perspective (EJCLCJ 1998, Vol. 6/2, s. 106-124); Brown, Jennifer Gerarda: The Use of Mediation to Resolve Criminal Cases: A Procedural Critique (Emory Law Journal 1994, Vol. 43, s. 1247-1309); Çetintürk, Ekrem: Ceza Adaleti Sisteminde Uzlaştırma, İstanbul 2009, s. 34 vd.; Çolak, Halûk: Yeni Türk Ceza Kanunu ve Ceza Muhakemesi Kanunu'nda Cezai Uyuşmazlıkların Alternatif Çözüm Yolu Olarak Uzlaştırma (Mediation) (TBBD 2006/63, s. 127-145); Çulha, Rifat: Uzlaştırma (KHD 2010/1, s. 184-203); İpek, Ali İhsan/Parlak, Engin: İçtihatlarla Türk Ceza Hukukunda Uzlaştırma, Ankara 2009, s. 3 vd.; İstanbul Barosu: Uzlaştırma, Cep Kitapları 1, İstanbul 2006; Karaaslan, Erol: Ceza Yargılamasında Uzlaştırma (AD 2007/29, s. 276-307); Kaymaz, Seydi/Gökkan, Hasan Tahsin: Uzlaştırma ve Önödeme, Ankara 2007, s. 68 vd.; Mermut, Serdar: Türk Ceza Hukukunda Reform: Uzlaştırma (Legal Hukuk Dergisi 2004/17 s. 1302-1308); Özbek, Mustafa: Çağdaş Ceza Adaleti Sistemlerinde Alternatif Çözüm Arayışları ve Arabuluculuk Uygulaması (KHD 2010/1, s. 116-183); Özbek, Mustafa: Ceza Muhakemesi Kanunu'nda Yapılan Değişiklikler Çerçevesinde Mağdur Fail Uzlaştırmasının Usul ve Esasları (AÜHFD 2007/4, s. 123-205); Özen, Atilla: Yeni Düzenlemeler Işığında Uzlaştırma (İBD 2007/1, s. 21-33); Sezer, Ahmet: 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nda Soruşturulması ve Kovuşturulması Şikâyete Bağlı Suçlar ve Uzlaştırma (THD 2006/2, s. 41-56); Soysal, Tamer: Türk Ceza Hukukunda Uzlaştırma (Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaştırma, İstanbul 2005, s. 203-246); Umbreit-Victim Offender Mediation s. 3 vd.; Umbreit, Mark S./Coates, Robert B./Vos, Betty: The Impact of Victim-Offender Mediation: Two Decades of Research (Federal Probation 2001, Vol. 65/3, s. 29-38); Yıldırım, Zeynep: Türk Ceza Hukuku'nda Uzlaştırma (Legal Hukuk Dergisi 2007/50, s. 459-493).

22 Müzakere, arabuluculuk, tahkim ve diğer ADR yolları hakkında geniş bilgi için bkz. Goldberg, Stephen B./Sander, Frank E. A./Rogers, Nancy H.: *Dispute Resolution, Negotiation, Mediation and Other Processes*, New York 1999; Goldberg, Stephen B./Sander, Frank E. A./Rogers, Nancy H./Cole, Sarah Rudolph: *Dispute Resolution: Negotiation, Mediation and Other Processes*, New York 2003; Plapinger, Elizabeth/Stienstra, Donna: *ADR and Settlement in the Federal District Courts, a sourcebook for judges and lawyers*, Federal Judicial Center and CPR Institute for Dispute Resolution 1996; Niemic, Robert J./Stienstra, Donna/Ravitz, Randall E.: *Guide to Judicial Management of Cases in ADR*, Federal Judicial Center 2001; Nolan-Haley, Jacqueline M.: *Alternative Dispute Resolution in a Nutshell*, St. Paul 2001; Ware, Stephen J.: *Alternative Dispute Resolution*, St. Paul 2001; İldir, Gülgün: *Alternatif Uyuşmazlık Çözümü (Medeni Yargıya Alternatif Yöntemler)*, Ankara 2003; Özbek, Mustafa: *Alternatif Uyuşmazlık Çözümü*, Ankara 2009; Özbek, Mustafa: *Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yollarına Genel Bir Bakış (GSÜHFD, Prof. Dr. Erden Kuntalp'e Armağan, 2004/1, s. 261-292)*.

23 *Committee of Experts on Mediation in Penal Matters: Mediation in Penal Matters: Recommendation N R (99) 19 adopted by the Committee of Ministers of the Council of Europe on 15 September 1999 and explanatory memorandum, Council of Europe 1999, s. 3 vd.; Özbek-Tavsiye Kararı s. 130 vd.*

24 *Bu Sözleşme için bkz. <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/160.htm>; Ankara Barosu: Çocuk Haklarının Kullanılmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi, Ankara 2001.*

Çocuklar için Adalet Sempozyumu-YARGILAMA

Sözleşmenin, "uyuşmazlıkların çözümünde arabuluculuk veya diğer usüller" başlıklı 13. maddesine göre, "uyuşmazlıkları önlemek veya çözmek ya da adli bir merci önünde çocukları ilgilendiren davaları önlemek için, taraflar, arabuluculuk ve diğer uyuşmazlık çözüm usullerine başvurulmasını ve taraflarca kararlaştırılan uygun durumlarda, bir anlaşmaya varmak için bu gibi usullerin kullanılmasını teşvik ederler."

Suçta sürüklenen çocuklar hakkında arabuluculuğun geliştirilmesini öngören bir başka uluslararası belge, "Çocuk Haklarına Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesi"dir²⁵ (United Nations Convention on the Rights of the Child). Sözleşme'nin 40. maddesinin birinci fıkrasına göre, "taraf devletler, hakkında ceza yasasını ihlâl ettiği iddia edilen ve bu nedene itham edilen ya da ihlâl ettiği kabul edilen her çocuğun; çocuğun yaşı ve yeniden topluma kazandırılmasının ve toplumda yapıcı rol üstlenmesinin arzu edildiği hususları göz önünde bulundurularak, taşıdığı saygınlık ve değer duygusunu geliştirecek ve başkalarının da insan haklarına ve temel özgürlüklerine saygı duymasını pekiştirecek nitelikte muamele görme hakkını kabul ederler". Taraf devletler bu amaçla, Sözleşme'nin 40. maddesinde öngörülen hususlara riayet edilmesini sağlamalıdır. Bu maddedeki koşullardan biri de, uygun bulunduğu ve istenilir olduğu takdirde, insan hakları ve yasal güvencelere tam saygı gösterilmesi koşuluyla, suçta sürüklenen çocuklar için, adli kovuşturma olmaksızın gerekli önlemlerin alınmasıdır²⁶ (Çocuk Haklarına Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesi m. 40, 3/b). Suçta sürüklenen çocukları adli kovuşturmanın dışında tutabilecek, onların yeniden topluma kazandırılmasını ve toplumda yapıcı rol üstlenmesini sağlayabilecek "kovuşturmadan ayrılma" (saptırma, diversion) tedbirlerinin başında da kuşkusuz arabuluculuk gelmektedir.

Benzer şekilde, 1990 tarihli ve 19 numaralı Savcıların Rolüne İlişkin Birleşmiş Milletler Rehber ilkelerinde, suçta sürüklenen çocukların karıştığı olaylardan doğan uyuşmazlıkların mahkeme dışında çözümünü kolaylaştırmak için, topluluk programları, geçici gözetim ve rehberlik ve mağdurların zararlarının giderimi gibi çeşitli imkânların sağlanması gerektiği ifade edilmiştir²⁷.

25 Çocuk Haklarına Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesi, Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun, 20 Kasım 1989 tarih ve 44/25 sayılı Kararı ile kabul edilmiştir. Sözleşme, 49. maddesi uyarınca, 2 Eylül 1990 tarihinde yürürlüğe girmiştir (Sözleşme metni için bkz. <http://www.unhcr.ch/html/menu3/b/k2ccr.htm>). Türkiye Sözleşmeyi, 14 Eylül 1990 tarihinde imzalamış ve 9 Aralık 1994 tarihinde (RG 11.12.1994, Sa. 22138; <http://rega.basbakanlik.gov.tr/>) ihtirazi kayıtla onaylamıştır (<http://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhak/pdf01/137-160.pdf>).

26 Çocuk Ceza Adaletinde Çocuk Hakları, Genel Yorum No. 10, 2007 (Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi'nin Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'ye ilişkin Genel Yorumları, 2006-2008, Uluslararası Çocuk Merkezi (ICC) Çocuk Hakları Serisi 4, Ankara 2008, s. 10-6).

27 Uluslararası Savcılar Birliği: Savcılar İçin İnsan Hakları El Kitabı (Egbert Myjer, Barry Hancock, Nicholas Cowdery Ed.) (Çev. Ankara Barosu), Ankara 2007, s. 207.

II- Mağdur Fail Arabuluculuğunun Esasları

Mağdur fail arabuluculuğu, bir yandan failin sorumluluğunun güçlendirilmesi, mağdurlara yardım edilmesi ve suçtan etkilenen kişilerin, ailelerin ve toplulukların ihtiyaçlarının karşılanmasını amaçlarken, diğer yandan mağdur ve failerin, ceza ve çocuk adaleti sistemine daha fazla katılmalarını sağlar.

Mağdur fail arabuluculuğunun esasları şu şekilde sıralanabilir²⁸:

- 1. Gönüllülük:** Arabuluculuğa, ancak mağdur ve failin serbest ve aydınlanmış iradeleriyle (tam bilgilendirilmiş olarak) rıza göstermeleri hâlinde başvurulabilir. Taraflar, arabuluculuk sürecinin herhangi bir aşamasında bu rızalarını geri alabilirler.
- 2. Ön yargısızlık ve Tarafsızlık:** Arabulucu tamamen tarafsız olup, her iki tarafa eşit mesafededir.

Tarafsızlık, sözle veya davranışla, her türlü kayırma veya taraf tutmadan arınmış olmak demektir. Karşılıklı olarak tatminkâr bir anlaşmaya varılmasında veya üretken bir iletişimin kurulmasında, taraflardan sadece birine değil, tüm katılımcılara yardım etmeyi ifade eder. Arabulucu, düşmanca veya savunucu bir rol oynamayacaktır.

Ön yargısızlık ise, arabulucunun çatışmanın taraflarıyla ilişkisini ifade eder. Arabulucu, kendisinin bilgi ve tecrübelerinin faaliyetine zarar vereceğini hissederse veya taraflardan biri bunu ileri sürerse, taraflar arabuluculuk müzakerelerini sürdürme kararı vermediği takdirde, arabuluculuktan çekilmelidir.

Arabulucunun fiili veya algılanan önyargısızlığı, taraflardan biriyle herhangi bir zamandaki sosyal veya mesleki ilişkisi nedeniyle zarar görebilir. Arabulucu, taraflardan birine daha önce avukat veya danışman olarak hizmet vermişse, arabuluculuğa devam edemez. Bunun yanında özenli bir arabulucu, arabuluculuktan sonra taraflardan biriyle mesleki veya sosyal bir ilişkiye girmesinin de, tarafsız üçüncü kişi sıfatıyla arabulucuya başvurulmasına zarar vereceğinin bilincinde olmalıdır.

Arabulucu, menfaat çatışmasına yol açabilecek her türlü durumu taraflara önceden açıklamalıdır.

- 3 Gizlilik:** Arabuluculuk sırasındaki beyanlar gizlidir ve her iki tarafın anlaşması dışında, daha sonra ifşa edilemez ve delil olarak kullanılamaz.

Gizlilik arabuluculuğun ön koşuludur; zira tarafların herhangi bir korku, baskı veya arabuluculuk sonunda doğabilecek neticelerden endişe duymaksızın, kendilerini açık ve dürüst biçimde ifade edebilmesini sağlar.

Ancak gizlilik ilkesi hudutsuz değildir. Arabulucu ilk toplantıda, gizlilik ilkesinin tahdit edilebileceğini taraflara bildirmelidir. Arabulucu kanunen, belirli bilgileri bildirme yükümlülüğü altında olabilir. Örneğin arabulucu, arabuluculuk müzakerelerinde,

---

28 Aertsen s. 4.

Çocuklar için Adalet Sempozyumu-YARGILAMA

yakında işlenme ihtimali olan ağır bir suç hakkında bilgi edinmişse, bu durumu yargı mercilerine bildirmelidir. Ayrıca arabulucuların hangi hallerde mahkemede şahitlik yapmaya mecbur olabileceğini veya şahitlikten muaf olduğunu taraflara anlatmalıdır.

4) Sorumluluklar: Arabuluculuğun sonucu ve onarım anlaşması yapılması konusunda asıl sorumluluk taraflara aittir. Arabulucunun yükümlülüğü, "çok zor bir konuşma" için güvenli bir ortam yaratmak ve aydınlanmış iradeye dayalı gönüllü bir anlaşma yapılabilmesi için, müzakere süreci boyunca mağdur ve faile yardım etmektir. Arabulucu, tarafları anlaşmaya veya uzlaşmaya asla zorlamaz. Arabulucu anlaşmazlığı bizzat çözmez; fakat tarafların anlaşmazlığı kendilerinin çözmesine yardım eder.

Arabulucu, tarafların yalnız kendi menfaatlerini değil, olayın içinde olan veya anlaşmadan etkilenmesi muhtemel olan üçüncü kişilerin menfaatlerini de düşünmelerini sağlamalıdır.

Arabulucu, arabuluculuk sürecinin her aşamasında, taraflar arasında psikolojik, sosyal veya ekonomik düzeyde ortaya çıkabilecek güç dengesizliklerine özen göstermelidir. Mevcut güç dengesizlikleri uygun biçimde giderilemezse, arabulucu, arabuluculuk sürecini bitirebilir.

Suçta sürüklenen çocukların taraf olduğu anlaşmazlıklarda arabuluculuğa başvurulması büyük yarar taşır. Zira çocuk adalet sistemi, çocuklarla ilgili sorunların çözülmesinde her zaman uygun bir süreç olmaz. Arabuluculuk süreci, çocuklar için başlı başına bir eğitim sayılır²⁹.

Yapılan araştırmalar, mağdur fail arabuluculuğuna katılan çocuklar arasında, tekrar suç işleme oranının büyük ölçüde düştüğünü göstermiştir. Bazı araştırmalara göre, mağdurlar için, faillerle doğrudan görüşmek ve suç hakkındaki duygu ve düşüncelerini açıklama fırsatına sahip olmak, giderim anlaşması yapılmasından bile daha önemlidir³⁰.

Amerika Birleşik Devletleri'nde birçok ceza davası, savcılık bürosunca arabuluculuğa havale edilmektedir. Özellikle, birbirini tanıyan veya aralarında hısımlık bulunan kişilerin işledikleri suçlarda arabuluculuktan yararlanılmaktadır. Bazı eyaletlerde arabuluculuk eğitimi alan polisler, aile içi uyuşmazlıklarda veya komşuluk uyuşmazlıklarında, tarafları olay yerinde uzlaştırmaya çalışmaktadır. Birbiriyale kavgaya eden tarafları arabuluculuğa gönderen polisler, arabuluculuk programlarına yardımcı

---

29 Çocuk arabuluculuğu hakkında geniş bilgi için bkz. Cottam, Glenda L.: *Mediation and Young People: A Look at How Far We've Come* (Creighton Law Review 1996, Vol. 29; s. 1517-1545); Arrigo, Bruce A.: *Robert C. Schehr, Restoring Justice for Juveniles: A Critical Analysis of Victim-Offender Mediation* (Justice Quarterly 1998, Vol. 15, s. 629-666); Poulson, Barton/Elton, Kathy: *Participants' Attitudes in the Utah Juvenile Victim-Offender Mediation Program* (Juvenile and Family Court Journal 2002, Vol. 53, s. 37-46); Beauregard, Stephanie A.: *Court-Connected Juvenile Victim-Offender Mediation: An Appealing Alternative for Ohio's Juvenile Delinquents* (Ohio State Journal on Dispute Resolution 1998, Vol. 13 s. 1005-1038); Baker, Debra: *Juvenile Mediation Innovative Dispute Resolution or Bad Faith Bargaining* (University of Toledo Law Review, 1996, Vol. 27, s. 897-920).

30 Coates/Gehm s. 254.

olmaktadırlar. Karakol, tarafları göz altına almak yerine, onlara arabuluculuğa katılmaya zorunlu olduklarını bildiren bir davetiye göndermektedir.

Amerika Birleşik Devletleri'nde şüpheli hakkında, soruşturma başlamadan önce veya sonra arabuluculuğa başvurulabilir. Soruşturma aşamasında, bir arabuluculuk değil, uzlaşma (müzakere) yolu olan "iddia pazarlığı" (plea bargain) yönteminin kullanılması da mümkündür. Arabuluculuktan farklı olan bu yöntemde, savcı ve müdafî müzakere ederler ve genellikle bir arabulucu görev almaz; fakat birçok soruşturmada, tarafların menfaatlerine uygun çözüm seçenekleri geliştirebilmelerine yardımcı olmak ve müzakereleri kolaylaştırmak amacıyla bir arabulucu atanmaktadır³¹.

Sanık hakkında kovuşturma sırasında, sanığın denetimli serbestlik koşullarının bir parçası olarak da arabuluculuğa başvurulabilir. Mağdur fail arabuluculuğu olarak adlandırılan bu usulde, mağdurun zararlarının fail tarafından nasıl giderilebileceği konusunda müzakere edilir. Mağdur fail arabuluculuğu üzerinde yapılan araştırmalar, hem mağdurların hem faillerin bu süreçten çok yararlandıklarını; arabuluculuk sürecinden tatmin olmakla kalmayıp, ceza adaleti sistemini tercih edilir bir yol olarak görmeye başladıklarını ortaya koymuştur. Amerika Birleşik Devletleri'nde bazı eyalet hapisanelerinde dahi, mahkûmların şikâyetlerini gidermek amacıyla arabuluculuk programları oluşturulmuştur³².

2. SUÇA SÜRÜKLENEN ÇOCUKLARA YÖNELİK ONARICI ADALET PROGRAMLARINA ÖRNEKLER

A) Brezilya'daki Onarıcı Adalet Programları

Brezilya'da onarıcı adaletin ilkelerini benimseyen çeşitli çocuk arabuluculuğu programları vardır. Örneğin Porto Alegre'deki çocuk adalet sisteminde, suça sürüklenen çocuklarla müzakere yapılmaktadır. 1990 yılında yürürlüğe giren Çocuklar ve Gençlik Kanunu, hafif suçlarda, çocuk ilk kez suç işlemişse, çocuk mahkemesi başkanına, "kovuşturmayı erteleme ve çocuğun toplum hizmetinde çalışmasına ve verdiği zararı tazmin etmesine karar verme" yetkisini vermektedir. Porto Alegre çocuk adaleti sistemi, suça sürüklenen çocuklar için geliştirilen onarıcı adalet müzakerelerinin (restorative conferences, câmaras restaurativas) pilot uygulamasını oluşturmaktadır³³.

B) İngiltere'de Onarıcı Adalet Programları

I- Suça Sürüklenen Çocuklar Paneli

İngiltere ve Galler'de, onarıcı adalet anlayışının özelliklerini taşıyan ve en çok

---

31 Laflin, Maureen E.: *Remarks on Case-Management Criminal Mediation (Idaho Law Review 2004, Vol. 40, s. 571-622)*, s. 586 vd.; Neubauer, David W.: *America's Courts and the Criminal Justice System*, New York 1999, s. 309.

32 Kovach s. 484.

33 <http://www.restorativejustice.org/editions/2002/July02/brazilianschools>

Çocuklar için Adalet Sempozyumu-YARGILAMA

başvurulan yöntemlerden biri, "gönderme kararıdır" (referral order). 10-17 yaş arası çocuklar, ilk kez suç işlemişler ve işlenen suç, koruyucu tedbir alınmasını gerektirecek kadar ağır değilse, Suça Sürüklenen Çocuklar Panellerine (Youth Offenders Panels) gönderilirler. Eğitim almış ve halktan seçilen iki kişiden müteşekkil olan bu panellerde, halk arasından seçilen üye başkan olarak görev yaparken, diğer üye uzman sıfatıyla bulunur. Panele, suça sürüklenen çocuk, çocuğun kanuni temsilcisi (velisi veya vasisi), mağdur ve varsa, çocuk üzerinde olumlu etkisi olabilecek bir kişi katılır. Panel, suça sürüklenen çocuğun sorunlarını dinler ve çocukla birlikte bir onarım planı geliştirir. Panel, gelişmeyi değerlendirmek üzere sürecin sonunda tekrar toplanır. Mağdurun katılımı, sürecin mağdura açıklanma şekline bağlıdır. Sürec mağdura iyi anlatılmadığı takdirde, katılım düşük olmaktadır.

Tekrar suç işleyen çocuklar hakkında da bir giderim kararı verilebilir. Mağdur, suç hakkındaki düşüncelerini açıklamaya davet edilir ve nasıl bir giderim anlaşmasının yapılabileceği mağdurla müzakere edilir; fakat sonuçta kararı mahkeme verir.

II- Oxfordshire Suça Sürüklenen Çocuklar Grubu

Oxfordshire Suça Sürüklenen Çocuklar Grubunun (Oxfordshire Youth Offending Team) amacı, her davada mağdurla görüşerek, mağdura, çocukla görüşmesinin teklif edilmesi veya giderim şeklini müzakere etme fırsatı sunulmasıdır. Oxfordshire Suça Sürüklenen Çocuklar Grubu, giderimi, çocuk hakkında verilecek hükmün bir parçası yapmayı hedefler. Çocukla görüşmek veya giderim anlaşması yapmak istemeyen mağdur, yerel onarıcı adalet programının hazırladığı broşürden bir program seçerek, çocuğun bu programa katılmasını isteyebilir. Oxfordshire Programında, suça sürüklenen çocuğa danışmanlık yapan kontrol memurları ve sosyal hizmet uzmanları önemli bir işleve sahiptirler.

Oxfordshire Programında, çocuğun kişisel ihtiyaçları dikkate alınarak çocuğa rehberlik yapılmakta, çocuk zararlı bir çevrede yaşıyorsa, bu çevreden ve arkadaşlarından uzaklaştırılmaktadır. Oxfordshire Suça Sürüklenen Çocuklar Grubu programının en olumlu yönlerinden biri, giderim anlaşmasını halka açık yapmasıdır. Programda, toplumu söz sahibi yapmak amacıyla, ilgili uzmanlara, giderim anlaşmalarını içeren bir bülten dağıtılmakta ve topluma yeniden kazandırılan çocukların başarısını ödüllendiren halka açık toplantılar yapılmaktadır³⁴.

C) Kanada'dan Örnek Bir Çocuk Arabuluculuğu

Çocuk arabuluculuğunu başarıyla uygulayan ülkelerden biri de Kanada'dır. Mağdur fail arabuluculuğunun, 1974 yılında Kanada'da (Ontario, Elmira), iki çocuğa karşı açılan bir ceza davasıyla doğduğu kabul edilir³⁵.

34 United Nations Office on Drugs and Crime s. 27.

35 Kovach s. 483; Peachey, Dean E.: *The Kitchener Experiment (Mediation and Criminal Justice: Victims, Offenders and Community, London 1989, s. 14-26)*, s. 15; Robinson, Gwen: *Victim-Offender Mediation: Limitations and Potential, Oxford 1996, s. 14*.

Eğitime dayalı yapıcı çözümler üreten çocuk arabuluculuğunda, giderim anlaşmasının önemini göstermesi bakımından, 2000 yılının Kasım ayında işlenen bir suç ve sonrasında yaşanan olaylar incelenmeye değerdir. 17 yaşında bir çocuk olan James, bindiği bir taksinin şoförünü, boğazına bıçak dayamak suretiyle tehdit etmiş ve şoförün cüzdanının almıştır (TCK m. 148'e göre yağma suçu). Taksicinin cüzdanı, kısa süre sonra yakalanan James'in üzerinden çıkmıştır. Mahkeme, savcı ve müdafî, davanın arabuluculuğa gönderilmeye uygun olduğuna karar vermişler ve dava duruşma öncesinde arabuluculuğa gönderilmiştir.

Arabulucu, öncelikle çocukla ve oğlunun suç işleminin verdiği şoku üzerinden atamayan anneye görüşmüştür. Anne, çocuğunun suç işlediği gerçeğiyle başa çıkabilmek için desteğe ihtiyaç duymuştur. Çocuk, müzakerelerde, pişmanlığını ve sorumluluk hissini samimiyetle dile getirmiştir. Arabulucu, arabuluculuğun amacını anlatmış ve James ile annesi arabuluculuğa katılmayı kabul etmişlerdir.

Arabulucu, bundan sonra mağdurla görüşmüş, mağdur başlangıçta tereddüt etse de arabuluculuğa katılmayı kabul etmiştir. Mağdur, yağma suçundan çok etkilenen genç bir göçmandır. Mağdur, arabuluculuğun bu aşamasında çocuktan hiçbir şey talep etmemiştir. Bununla beraber mağdur, suçun kendisini ne kadar olumsuz etkilediğini, korkularını artırdığını, gençlere yönelik olumsuz düşüncelere sahip olmasına yol açtığını ve göçmen kartını kaybetmesinin kendisini ne kadar sıkıntıya soktuğunu çocuğun öğrenmesini istemiştir.

Bu bilgiler James'e anlatılmış; böylece James, olayları ve etkilerini daha iyi kavramış ve mağdurun nelere katlandığını anlamıştır. James, mağdura bir özür mektubu yazmayı önermiştir.

James'in özür mektubunu kabul eden mağdur, onun bu ölçüde derinden etkilendiğini ve mektuptaki samimi hislerini görünce şaşırmıştır. Böylece, suç hakkında daha fazla konuşmaya başlayan mağdur, arabulucuya düşüncelerini anlatmış, suçtan kaynaklanan korkuları nedeniyle bir hafta çalışmadığını, iş ve gücünden kalması nedeniyle 800 USD zararı olduğunu söylemiştir.

James ve annesi mağdurun zararını kabullenmiş; James, zarar giderilene kadar aylık taksitler hâlinde mağdura ödeme yapmayı teklif etmiştir. Mağdur bu teklifi kabul etmiş ve ödemeler başlamıştır³⁶.

Diğer yandan arabulucu, suç teşkil eden fiilin kökenleri ve sebepleri hakkında James ile görüşmeye devam etmiş; James'in, hem mağdurun hem de annesinin suçtan ne kadar olumsuz etkilendiğini anlamasına yardımcı olmuştur. Bu görüşmelerde sorunlarını anlatmaya başlayan James, müzakereler sürerken bir yandan okula yazılmış, diğer yandan da yarım zamanlı bir iş bulmuştur. James'in annesi, oğluyla olan ilişkilerinde belirgin bir düzelme olduğunu ve oğlunun evde çok daha ılımlı

36 United Nations Office on Drugs and Crime s. 28.

davrandığını ifade etmiştir.

Arabulucu, iş bulması konusunda mağdurla da görüşmeyi ihmal etmemiş, mağduru, İş Bulma Kurumu, Yahudi Aile Destek Hizmetleri ve Ottawa-Carleton Göçmen Hizmetleri Kurumu ile görüştürmüştür.

Bu olayda, mağdur ve fail doğrudan görüşmemesine rağmen, mağdurun zararının tazmini ve mağdura özür mektubu verilmesinden oluşan bir giderim anlaşması yapılmıştır. Bu anlaşma, James hakkında karar verecek olan mahkemeye sunulmuş ve hüküm verilirken hâkime yardımcı olmuştur. Dava sonunda James, 2 yıl süreyle, katı koşulları olan bir denetimli serbestliğe tâbi tutulmuştur. Denetimli serbestliğin koşullarından biri, giderim anlaşmasında kararlaştırılan ödeme planına uyulmasıdır. Arabuluculuk sonunda her iki taraf da, hükmün kendileri açısından adil ve tatmin edici olduğunu belirtmiştir³⁷.

3. TÜRK CEZA ADALET SİSTEMİNDE ÇOCUK ARABULUCULUĞU

A) Arabuluculuğa Tâbi Suçlar

Ülkemizde çocuk³⁸ arabuluculuğu, 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu³⁹ (CMK), 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu⁴⁰ (ÇKK), Ceza Muhakemesi Kanunu'na Göre Uzlaştırmanın Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik⁴¹ (Uzlaştırma Yönetmeliği), Çocuk Koruma Kanunu'nun Uygulanmasına İlişkin Usûl ve Esaslar Hakkında Yönetmelik⁴² ve Çocuk Koruma Kanunu'na Göre Verilen Koruyucu ve Destekleyici Tedbir Kararları'nın Uygulanması Hakkında Yönetmelik⁴³ hükümleri çerçevesinde uygulanmaktadır. Ceza Muhakemesi Kanunu'nun arabuluculuğa (uzlaştırmaya) ilişkin hükümleri, gerek suçla sürüklenen çocuklar gerek arabuluculuğa tâbi bir suçla maruz kalan suç mağduru çocuklar bakımından uygundur.

Çocukların işlediği suçlarda arabuluculuğa başvurulması hâlinde, 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nda, arabuluculuğun usul ve esaslarına ilişkin özel bir düzenleme bulunmamaktadır. Çocuk Koruma Kanunu'nda hüküm bulunmayan hâllerde Ceza Muhakemesi Kanunu uygulanacağından (ÇKK m. 42, 1) ve Çocuk Koruma Kanunu'nun⁴⁴

37 United Nations Office on Drugs and Crime s. 29.

38 Çocuk Koruma Kanunu'nun 3. maddesinin (a) bendine göre çocuk, on sekiz yaşını doldurmamış kişiyi ifade eder.

39 RG 17.12.2004, Sa. 25673 (<http://rega.basbakanlik.gov.tr/>).

40 RG 17.12.2004, Sa. 25673 (<http://rega.basbakanlik.gov.tr/>).

41 RG 26.07.2007, Sa. 26594.

42 RG 24.12.2006, Sa. 26386 (<http://rega.basbakanlik.gov.tr/>).

43 RG 24.12.2006, Sa. 26386 (<http://rega.basbakanlik.gov.tr/>).

44 RG 15.07.2005, Sa. 25876 (<http://rega.basbakanlik.gov.tr/>).

5560 sayılı Kanun'la⁴⁵ değişik 24. maddesinde, Ceza Muhakemesi Kanunu'nun arbuluculuğa ilişkin hükümlerinin suça sürüklenen çocuklar bakımından da uygulanacağı açıkça öngörüldüğünden, arbuluculuğun işleyişi, Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 253 ve devamındaki maddelerine göre gerçekleştirilecektir. Böylece, CMK'nın ve Uzlaştırma Yönetmeliği'nin uzlaşmaya ilişkin hükümleri, uzlaşmaya tâbi bir suça maruz kalan suç mağduru çocuklar ile suça sürüklenen çocuklar bakımından uygulanmaktadır.

Çocuğun yaşama, gelişme, korunma ve katılım haklarının güvence altına alınması (ÇKK m. 4,1/a) ve çocuklar hakkında özgürlüğü kısıtlayıcı tedbirler ile hapis cezasına en son çare olarak başvurulması ilkesi dikkate alındığında (ÇKK m. 4,1/i), Çocuk Koruma Kanunu'nda çocuk suçlular için arbuluculuğa yer verilmesi isabetli olmuştur⁴⁶.

Mukayeseli hukukta, çocuklara ve yetişkinlere uygulanan arbuluculuk arasında bazı farklılıklar olsa da, arbuluculuğun genel usul ve esasları her ikisinde de oldukça benzerdir⁴⁷. Bununla birlikte, arbuluculuk sürecinin işleyişinde, çocukların hassasiyetleri dikkate alınarak gereken hususlarda özel düzenlemeler yapılması yararlı olur. Nitekim Avrupa Komisyonunun, 9 Kasım 2005 tarihinde, Türkiye'ye yönelik olarak açıkladığı 2005 yılı ilerleme raporunda, çocukların haklarının korunması açısından Çocuk Koruma Kanunu'nun yürürlüğe girmesi olumlu bir gelişme olarak değerlendirilirken; suça sürüklenen çocuklarla ilgili ceza hukuku hükümlerinin genel (yetişkinlere ilişkin) ceza muhakemesi kurallarıyla aynı olması ve Kanun'un özel çocuk mevzuatıyla ilgili uluslararası ilkelere uygun olmaması eleştirilmiştir⁴⁸. Çocuk arbuluculuğunu da bu eleştiri kapsamında görmek gerekir.

Örneğin, çocukların işlediği hangi suçlarda arbuluculuğa başvurulabileceği, Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 253. maddesinin birinci fıkrasında belirtilmiştir. Bu maddeye göre, şu suçlarda arbuluculuğa başvurulabilir:

- a) Soruşturulması ve kovuşturulması şikâyete bağlı suçlar.
- b) Şikâyete bağlı olup olmadığına bakılmaksızın, Türk Ceza Kanunu'nda yer alan;
  1. Kasten yaralama (üçüncü fıkra hariç, madde 86; madde 88),
  2. Taksirle yaralama (madde 89),
  3. Konut dokunulmazlığının ihlali (madde 116),

45 RG 19.12.2006, Sa. 26381 (<http://rega.basbakanlik.gov.tr/>).

46 Bu konudaki görüş ve öneriler için bkz. *Çocuk Adalet Sisteminde Uzlaşma (Hukuk Merceği 8, Konferans ve Paneller, Ankara Barosu 2007, s. 425-478)*.

47 Umbreit, Mark S./Coates, Robert B./Vos, Betty: *Victim Offender Mediation: Evidence-Based Practice Over Three Decades (The Handbook of Dispute Resolution, San Francisco 2005, s. 455-470)*, s. 456.

48 *European Commission: Turkey 2005 Progress Report, COM (2005) 561 final, Brussels, 9 November 2005, SEC (2005) 1426, s. 33.*

4. Çocuğun kaçırılması ve alıkonulması (madde 234),
5. Ticari sır, bankacılık sırrı veya müşteri sırrı niteliğindeki bilgi veya belgelerin açıklanması (dördüncü fıkra hariç, madde 239).

B) Çocuk Arabuluculuğuna Yönelik Özel Hükümler Oluşturma İhtiyacı

Görüldüğü gibi, Kanun'da arabuluculuğa tâbi suçlar belirlenirken, çocuklarla yetişkinlerin işledikleri suçlar arasında bir ayırım yapılmamış; çocuklara uygulanacak arabuluculuk hükümleri, genel ceza yargılamasında yetişkinler için öngörülen kurallarla aynı olmuştur. Oysa arabuluculuğun amaçları dikkate alındığında, suçta sürüklenen çocuklar bakımından arabuluculuğun kapsamının daha geniş tutulması gerekir. Nitekim Çocuk Koruma Kanunu'nun, 24. maddesinde 5560 sayılı Kanun'la değişiklik yapılmadan önce, suçta sürüklenen çocuklarla ilgili olarak arabuluculuğun kapsamı şu şekilde belirlenmişti:

"Madde 24- (1) Suçta sürüklenen çocuklarla ilgili olarak uzlaşma, soruşturulması ve kovuşturulması şikâyete bağlı olan veya kasten işlenen ve alt sınırı iki yılı aşmayan hapis veya adli para cezasını gerektiren ya da taksirle işlenen suçlarda uygulanır.

(2) Suç tarihinde onbeş yaşını doldurmayan çocuklar bakımından, birinci fıkrada öngörülen hapis cezasının alt sınırı üç yıl olarak uygulanır".

Değişiklikten önce Çocuk Koruma Kanunu'nda, çocuklar tarafından işlenen suçlarda arabuluculuğa konu olabilecek suçlar, sadece takibi şikâyete bağlı suçlarla sınırlı tutulmamış; daha geniş bir düzenleme yapılmıştı⁴⁹. 5560 sayılı Kanun'la yapılan değişiklik, çocuklar tarafından işlenen suçlarda arabuluculuğa konu olabilecek suçları kısıtlaması ve arabuluculuğa tâbi suçları, Ceza Muhakemesi Kanunu'nun yetişkinlere ilişkin hükümlerine atfı yaparak düzenlemesi sebebiyle isabetli olmamıştır.

Anayasa'nın 61. maddesine göre, "Devlet, korunmaya muhtaç çocukların topluma kazandırılması için her türlü tedbiri alır." Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin başlangıcında; "Uluslararası İnsan Hakları Evrensel Bildirisinde, Birleşmiş Milletlerin, çocukların özel ilgi ve yardıma hakkı olduğunu ilân ettiği" hatırlatılmakta ve 3, 1. maddesinde ise, "Kamusal ya da özel sosyal yardım kuruluşları, mahkemeler, idari makamlar veya yasama organları tarafından yapılan ve çocukları ilgilendiren bütün faaliyetlerde, çocuğun yararı temel düşünce" olduğu vurgulanmaktadır. Mukayeseli hukuk sistemlerinde de suçun faili çocuklar ve yetişkinler olmak üzere ikiye ayrılarak, yetişkinler ve çocuklar farklı ceza, yargılama ve infaz sistemine tâbi tutulmuştur.

5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nun genel gerekçesinde vurgulandığı gibi, uluslararası belgelerde, suçta sürüklenen çocukların yetişkinler gibi yargılanmaları ve cezalandırılmalarının, onları suç ve benzeri risklerden koruyamadığı gibi, daha fazla riske açık hâle getirdiği gerçeğinden hareketle, çocuklara özgü kanun, usul ve

49 Özbek, Mustafa: Ceza Muhakemesi Kanunu'nda Uzlaştırma (AÜHFĐ 2005/3, s. 289-321), s. 298.

makamların oluşturulması gerektiği bildirilmektedir. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi ile, çocuklara özgü kanun, usul ve makamlar oluşturma gerekliliği tüm taraf devletler için bir yükümlülük hâline gelmiştir. Dolayısıyla, çocuk arabuluculuğunun yetişkinlere ilişkin arabuluculuk kurallarıyla aynı şekilde düzenlenmemesi ve çocuklara özgü arabuluculuk hükümleri benimsenmesi gerektiği açıktır.

Çocuk Koruma Kanunu'nun, uzlaşmaya tâbi suçların kapsamının daha geniş tutulduğu önceki 24. maddesindeki düzenlemede, yetişkinlerle çocukların uzlaşma şartları bakımından farklı kurallara tâbi tutulmuş olmasının Anayasaya aykırı olduğu savıyla iptali istenmiştir. Ancak Anayasa Mahkemesi isabetli bir gerekçeyle ve oy birliğiyle iptal istemini reddederek, aşağıdaki emsal kararıyla, genelde alternatif uyuşmazlık çözümünü, özelde ceza muhakemesi hukukunda uzlaşmayı desteklediğini bir kez daha ve açıkça göstermiştir:

"Yargının işleyişinin etkinleştirilmesi amacıyla başvuru yollardan birisi de, uyuşmazlıkların yargılamaya aşamasından önce alternatif çözüm yollarının denenmesidir. Alternatif çözüm yollarının, uyuşmazlıkların daha kısa sürede ve daha az masrafla sonuçlandırılması, gizliliğin korunması ve mahkemelerdeki iş yükünün hafifletilmesi gibi birçok fayda sağladığı bilinmektedir. Bu çözüm yollarının; uzlaşma, tahkim, dostane çözüm ve arabuluculuk gibi birçok çeşidi bulunmaktadır. Yakın zamanda ceza hukukumuzda giren uzlaşma da bunlardan biridir.

Ceza hukukunda uzlaşma, işlendiği konusunda yeterli şüphe bulunan bir suçtan dolayı, mağdurun tatmin edilmesi suretiyle fail ve mağdur arasındaki uyuşmazlığın giderilmesini amaçlayan, mağdurun ve failin uzlaşmaları hâlinde soruşturma veya kovuşturmanın kaldırılmasını sağlayan bir kurumdur.

Ceza hukukunda uzlaşma konusu ilk defa, 1.6.2005 tarihinde yürürlüğe giren 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 73. maddesinin (8) numaralı fıkrasında, uzlaştırma işlemlerinin nasıl yerine getirileceği ise yine aynı tarihte yürürlüğe giren 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 253., 254. ve 255. maddelerinde düzenlenmiştir. 15.7.2005 günlü ve 25876 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren, 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu ile çocuklara özgü yargılamanın ne şekilde yapılacağına ilişkin kurallar yeniden düzenlenmiş ve itiraz konusu fıkrayı içeren 24. maddede ise uzlaşmada çocuk şüpheliler ve sanıklar lehine hükümler getirilmiştir.

Yasakoyucu, gerek ulusal gerekse uluslararası mevzuatta çocukların korunmasına ilişkin hükümlerin, çocuğun üstün yararının ve toplumsal ihtiyaçların bir gereği olarak, suçta sürüklenmiş çocuklara özgü uzlaşmayı 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nun itiraz konusu fıkrayı da içeren 24. maddesinde düzenlemiştir. Anılan maddede, suçta sürüklenen çocuklar bakımından uzlaşma kapsamı genişletilmiştir.

19.12.2006 günlü, 26381 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 5560 sayılı Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun, 5237 sayılı TCK'nın 73/8. maddesindeki uzlaşma ile ilgili hükmü tamamen kaldırmış, 5271 sayılı Ceza Muhakemesi

Çocuklar için Adalet Sempozyumu-YARGILAMA

Kanunu'ndaki uzlaşma hükümlerinde ise esaslı değişiklikler öngörmüştür. 5560 sayılı Kanun'un 41. maddesi ile 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'ndaki itiraz konusu fıkrayı içeren 24. madde tamamen değiştirilmiştir. Bu itibarla, Anayasa'nın 38., 765 sayılı mülga Türk Ceza Kanunu'nun 2. maddesi, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 7. maddesi ve 5252 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun Yürürlük ve Uygulama Şekli Hakkında Kanun'un 9. maddesi ve yerleşik yüksek mahkeme kararları çerçevesinde lehe olan yasa kuralının tespiti için yapılan incelemede, itiraz konusu kuralın 5560 sayılı Yasa ile değişmeden önceki halinin sanık lehine olduğu ve bakılmakta olan davada uygulanacak kural olduğu sonucuna varılmıştır.

B. Anayasa'ya Aykırılık Sorunu

Başvuru kararlarında, yetişkinlerle çocukların uzlaşma şartları bakımından farklı kurallara tabi tutulmasına, şikâyete tâbi olmayan suçların çocuklar açısından uzlaşma kapsamına alınmasına, çocuk suçluluğunun artmasına ve yaptırım uygulama yetkisinin kişilerin iradesine bırakılmasına olanak veren itiraz konusu kuralın, Anayasa'nın hukuk devleti ve eşitlik ilkelerine, devletin temel görevlerine ve çocukları suçtan korumaya ilişkin yükümlülüklerine, dolayısıyla Anayasa'nın 2., 5., 10. ve 58. maddelerine aykırı olduğu ileri sürülmüştür.

Anayasa'nın 2. maddesinde belirtilen hukuk devleti, insan haklarına dayanan, bu hak ve özgürlükleri koruyup güçlendiren, eylem ve işlemleri hukuka uygun olan, her alanda adaletli bir hukuk düzeni kurup bunu geliştirerek sürdüren, Anayasa'ya aykırı durum ve tutumlardan kaçman, hukuku tüm devlet organlarına egemen kılan, Anayasa ve yasalarla kendini bağlı sayan, yargı denetimine açık olan devlettir.

Anayasa'nın 5. maddesinde Devletin temel amaç ve görevleri en geniş manasıyla tarif edilerek, insanın maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlama ödevinin de devlete ait olduğu ifade edilmiştir.

Anayasa'nın 10. maddesinde ifade edilen eşitlik ilkesi, herkesin her yönden aynı hukuk kurallarına tabi olması zorunluluğunu ifade etmez. Kişilerin durum ve konumlarındaki farklılık, bunlara farklı hukuk kurallarının uygulanmasını gerektirebilir. Aynı ya da benzer durumda olanların aynı kurallara, farklı durumda olanların da farklı kurallara tabi olması hâlinde eşitlik ilkesinin zedelendiğinden söz edilemez.

Anayasa'nın 58. maddesinde ise Devletin, gençleri alkol düşkünlüğünden, uyuşturucu maddelerden, suçluluk, kumar ve benzeri kötü alışkanlıklardan ve cehaletten korumak için gerekli tedbirleri alacağı belirtilmiştir.

Hukuk devletinde, Anayasa'da belirtilen ilkelere ve ceza hukukunun genel kurallarına aykırı olmadıkça yasakoyucu cezalandırma yetkisini kullanırken, toplumda hangi eylemlerin suç sayılacağını, bunların hangi tür ve ölçüdeki ceza yaptırımları veya ceza yaptırımına seçenек yaptırımlarla karşılanacağını, hangi suçların uzlaşmaya tâbi olacağını, uzlaşma yöntemini ve şartlarını belirleme, öngörülen uzlaşma kurallarının çocuk suçluluğuna ve suçta sürüklenen çocukların ıslahına etkisini değerlendirme konusunda takdir yetkisine sahiptir.

Bu itibarla, takip edilen suç ve ceza politikasının gereği olarak, yapılan yasal düzenlemelerin sosyal düzene ve toplumsal barışa etkisini, suç ve suçlulukla mücadelede verdiği veya vereceği sonuçları değerlendirerek gerekli önlemleri almak yasa koyucunun görev alanına girmektedir.

Çağdaş tüm devletlerin ceza hukuku ve ceza usul hukuku uygulamalarında; reşit olan suçlular ile çocuk suçlular, farklı konumda olduklarından ceza yargılaması sürecinde soruşturma, kovuşturma ve infaz aşamalarında farklı kurallara tâbi tutulmuşlardır. Çocuk suçluların ya da diğer bir deyimle suça sürüklenen çocukların, temyiz kabiliyeti, işlenen suçun sebep ve sonuçlarını değerlendirebilecek akli, ruhi ve fiziki olgunluğa sahip olma, geçerli hukuki işlem yapabilme, kendini savunma ve kendini üçüncü kişilere karşı temsil etme bakımından reşit kişilerden farklı konumda oldukları için, reşit kişilerle farklı ceza ve ceza usul kurallarına tâbi tutulmalarında Anayasa'nın eşitlik ilkesine aykırı bir durum bulunmamaktadır.

Öte yandan, Türkiye'nin de taraf olduğu çocuklarla ilgili uluslararası belgelerde ve Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin tavsiye kararlarında uzlaşma, uyumsuzlukların çözümünde yargılama dışı çözüm yollarından birisi olarak taraf devletlere önerilmiştir. Bu bağlamda, çocuğun üstün yararının korunması, suça sürüklenen çocukların topluma kazandırılması, onların islahevi veya cezaevi ortamından uzak tutulması ve böylece toplumsal barışın korunması amacıyla, kamu düzeni açısından ciddi tehdit teşkil etmediği kabul edilen bazı suçların uzlaşma yoluyla sonuçlandırılmasını öngören kural, Anayasa'nın 5. ve 58. maddelerinde belirtilen devletin pozitif yükümlülüklerinin ve çocukları suçluluktan koruma görevinin bir sonucudur.

Bu nedenle; suça sürüklenen çocuklar bakımından uzlaşma şartlarını yetişkinlerden farklı şekilde düzenleyen kuralın, Anayasa'daki devletin temel amaçlarına, gençleri suçluluktan koruma görevine, hukuk devleti ve eşitlik ilkelerine aykırı bir yönü bulunmamaktadır.

Açıklanan nedenlerle, itiraz konusu kural Anayasa'nın 2., 5., 10. ve 58. maddelerine aykırı değildir. İptal isteminin reddi gerekir⁵⁰.

C) Arabuluculuk Sürecinde Çocuğun Yarar ve Esenliğinin Gözetilmesi

Ceza yargılaması sürecinde, çocukların korunması için öngörülen güvenceler, hem davanın arabuluculuğa havalesinde hem de arabuluculuk sürecinde uygulanmalıdır. Bu kapsamda, arabuluculuk sürecinde, çocuk ve ailesi herhangi bir nedenle ayrımcılığa tâbi tutulmamalıdır (ÇKK m. 4,1/c). Çocuk ve ailesinin bilgilendirilmesi suretiyle arabuluculuk sürecine katılmaları, görüş ve düşüncelerini özgürce açıklamaları, etkili ve sür'atli bir uyumsuzluk çözüm sürecinin izlenmesi arabuluculukta da sağlanmalıdır (ÇKK m. 4,1/d,f). Arabuluculuk müzakerelerinde, tarafların ve özellikle çocuğun, müzakerelerde yeterli ve eşit fırsata sahip olmasına özen gösterilmeli, çocuğa yeterli söz hakkı tanınmalıdır. Bu husus, Çocuk Haklarına Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'nin 12. maddesinin de bir gereğidir. Bu maddeye göre, "taraf

50 Anayasa Mahkemesi 01.10.2009, 57/123 (RG 04.12.2010, Sa. 27775).

Çocuklar için Adalet Sempozyumu-YARGILAMA

Devletler, görüşlerini oluşturma yeteneğine sahip çocuğun, kendini ilgilendiren her konuda görüşlerini serbestçe ifade etme hakkını, bu görüşlere, çocuğun yaşı ve olgunluk derecesine uygun olarak, gereken özen gösterilmek suretiyle tanırlar". Bu amaçla, çocuğu etkileyen herhangi bir adli veya idari kovuşturmada, çocuğun doğrudan doğruya veya bir temsilci ya da uygun bir makam yoluyla dinlenilmesi fırsatı sağlanmalıdır (Çocuk Haklarına Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesi m. 12, 2). Arabuluculuk müzakereleri sonunda tarafların verecekleri kararlar ve yapacakları giderim anlaşması çocuğu yakından ilgilendireceğinden, çocuğun, müzakerelerin her aşamasında görüşü alınmalıdır.

Mağdur fail arabuluculuk sürecinde, şüpheli veya sanık ile mağdur veya suçtan zarar görenin yaşı, olgunluğu, eğitimi, sosyal ve ekonomik durumu gibi faktörler ile ilgili belirgin farklılıklar göz önüne alınmalıdır. Bu bağlamda savcı, taraflar hakkında sosyal inceleme raporu alabilir. Bilhassa suça sürüklenen çocukların taraf olduğu uzlaştırmalarda buna riayet edilmelidir; zira çocuğun özellikleri, içinde bulunduğu koşullar ve ihtiyaçları, sosyal incelemeyle belirlenir. Bu inceleme sonunda, çocuğun içinde bulunduğu aile ortamı, sosyal çevre koşulları, gördüğü eğitim, fiziksel ve ruhsal gelişimi hakkında bir rapor düzenlenir⁵¹. TCK m. 31 uyarınca, fiili işlediği sırada 12 yaşını doldurmuş fakat 15 yaşını doldurmamış bulunan çocuğun, işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama ve bu fille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneğinin olup olmadığını takdir etme yetkisi, münhasıran mahkemeye aittir. Mahkeme bu değerlendirmeyi yaparken, uzmanlar tarafından bilirkişi sıfatıyla hazırlanan sosyal inceleme raporundaki tespit ve değerlendirmeleri göz önünde bulundurur. Sosyal inceleme talebi, yaptırılması ve değerlendirilmesi ise, Çocuk Koruma Kanunu'nun Uygulanmasına İlişkin Usûl ve Esaslar Hakkında Yönetmelik'in⁵² 20. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre fiili işlediği sırada 12 yaşını bitirmiş 15 yaşını doldurmamış bulunan çocuklar ile 15 yaşını doldurmuş ancak 18 yaşını doldurmamış sağır ve dilsizlerin işledikleri fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama yeteneğinin ve bu fille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneğinin olup olmadığının takdiri bakımından sosyal inceleme yaptırılması zorunludur (ÇKK Uygulama Yönetmeliği m. 20, 2). Buna karşılık, fiili işlediği sırada 15 yaşını bitirmiş fakat 18 yaşını doldurmamış bulunan çocuklar için, sosyal inceleme raporu alınması zorunluluğu yoktur.⁵³

Çocuk hakkında ceza sorumluluğunun bulunup bulunmayacağı hususunun tespiti, 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nun 35. maddesine göre düzenlenecek sosyal inceleme raporunun mahkeme tarafından değerlendirilmesi sonucunda yapılır. Ayrıca cezaya hükmetmeden ve koruma tedbirine karar vermeden önce de bu

51 Akyüz s. 147; Yokuş-Sevük, Handan: Suça Sürüklenen Çocukların Muhakemesi (3. Yılında Yeni Ceza Adaleti Sistemi, İstanbul 2009, s. 627-647), s. 627.

52 RG 24.12.2006, Sa. 26386.

53 Yokuş-Sevük s. 635.

rapordan yararlanılabilir. Çocuk Koruma Kanunu'nun 35. maddesine göre, bu Kanun kapsamındaki çocuklar hakkında mahkemeler, çocuk hâkimleri veya Cumhuriyet savcılarınca, gerektiğinde çocuğun bireysel özelliklerini ve sosyal çevresini gösteren inceleme yaptırılır. Sosyal inceleme raporu, çocuğun, işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama ve bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneğinin mahkeme tarafından takdirinde göz önünde bulundurulur. Sosyal çalışma görevlilerinin görevlerinden biri de, görevlendirildikleri çocuk hakkında derhâl sosyal inceleme yapmak, hazırladıkları raporları kendilerini görevlendiren mercie sunmaktır (ÇKK m. 34). Doktrinde, çocuğun yarar ve esenliğinin gözetilmesi ve çocuğun durumuna uygun özel ihtimam gösterilmesi ilkelerinden hareketle (ÇKK m. 4), sosyal inceleme yaptırılmasının zorunlu olması gerektiği savunulmaktadır⁵⁴. Dolayısıyla uzlaştırma sürecinde de, sosyal çalışma görevlilerinin düzenlediği sosyal inceleme raporundan yararlanılmalıdır.

Arabuluculuk süreci boyunca failin bir çocuk olduğu gözden uzak tutulmamalıdır. Çocuk Koruma Kanunu'na göre, arabuluculuk sürecinde çocuğun yarar ve esenliğinin gözetilmesi ilkesi esastır (ÇKK m. 4,1/b). Çocuklar "en ziyade himayeye mahzâr menfaat grubu"⁵⁵ olarak kabul edildiğinden, arabuluculuk süreci boyunca çocuğun menfaatlerinin en iyi şekilde korumasına (best interest of the child) özen gösterilmelidir. Özellikle, arabuluculuk sonunda giderim anlaşması yapılırken, anlaşma koşulları, çocuğun ihtiyaçları, menfaatleri ve hassasiyetleri dikkate alınarak formüle edilmelidir. Bütün arabuluculuk süreci boyunca çocuğun durumuna uygun, özel ihtimam gösterilmesi, gerek uluslararası sözleşmelerin gerek Çocuk Koruma Kanunu'nun bir gereğidir (ÇKK m. 4,1/g).

D) Suça Sürüklenen Çocuklara İlişkin Uzlaşma Teklifi

Kolluk, Cumhuriyet Savcısının emriyle taraflara uzlaşma teklifi yapabilir. CMK m. 253, 4'e göre, "Soruşturma konusu suçun uzlaşmaya tâbi olması hâlinde, Cumhuriyet savcısı veya talimatı üzerine adli kolluk görevlisi, şüpheli ile mağdur veya suçtan zarar görene uzlaşma teklifinde bulunur." Uzlaştırma Yönetmeliği'nin "Uzlaşma Teklifi" başlıklı 8. maddesinin 1 ve 3. fıkralarında da bu yönde hüküm mevcuttur. Ancak kolluk, Cumhuriyet savcısının talimatı olmadan kendisi uzlaştırma yapamayacağı gibi uzlaştırmacı da atayamaz; bu işlemler Cumhuriyet savcısı tarafından yapılır (CMK m. 253/4).

Genel kural yukarıdaki şekilde olmakla birlikte, suça sürüklenen çocuklara ilişkin uzlaşma teklifini kolluğun yapması mümkün değildir. Zira 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu m. 15. 1 uyarınca, suça sürüklenen çocuklar hakkındaki soruşturma, çocuk bürosunda görevli Cumhuriyet savcısı tarafından bizzat yapılır. Dolayısıyla çocuklara

54 Yokuş-Sevük s. 634.

55 Tanrıver, Süha: Aile Mahkemeleri Üzerine Bazı Düşünceler (Prof. Dr. Turgut Kalpsüz'e Armağan, Ankara 2003, s. 947-953), s. 948.

Çocuklar için Adalet Sempozyumu-YARGILAMA

yönelik uzlaşma teklifini de kolluk değil, bizzat Cumhuriyet savcısı yapmalıdır. "Soruşturma ve kovuşturma sürecinde çocuğun durumuna uygun özel ihtimam gösterilmesi" ilkesi gereği (ÇKK m. 4/g), kanuni temsilciye yapılacak uzlaşma teklifi sırasında çocuk, sosyal çalışma görevlisinden destek alabilir (ÇKK m. 15, 2).

Şüpheli, mağdur veya suçtan zarar görenin reşit olmaması ya da kısıtlı olması hâli ile mağdur veya suçtan zarar görenin ayırt etme gücü bulunmaması durumunda, uzlaştırma teklifi kanuni temsilcilerine yapılır. Bu kişilerin ayırt etme gücüne sahip olup olmadıkları Cumhuriyet savcısı tarafından araştırıldıktan sonra, uzlaştırma teklifinin kime yapılacağı belirlenir (Uzlaştırma Yönetmeliği m. 8, 2). Buna göre suça sürüklenen veya suç mağduru çocuk, reşit (ergin) değilse, anlama ve isteme yeteneğine sahip (sezgin-mümeyyiz) olsa da uzlaşma teklifi kanuni temsilcilerine yapılacaktır. Böylece mümeyyiz olan çocuk, şahsa sıkı sıkıya bağlı olan şikâyet hakkına sahip olduğu hâlde⁵⁶, çocuğa uzlaşma yetkisi tanınmamıştır. Burada kanun koyucunun, Türk Medeni Kanunu'nun 16. maddesindeki "Ayırt etme gücüne sahip küçükler ve kısıtlılar, yasal temsilcilerinin rızası olmadıkça, kendi işlemleriyle borç altına giremezler" hükmünden hareketle, algılama yeteneği yeterince gelişmemiş, uzlaşmanın anlam ve sonuçlarını yeterince kavrayamayacağını düşündüğü çocukları korumak istediği anlaşılmaktadır. Bir diğer neden de, CMK m. 253, 19'daki "Uzlaşmanın sağlanması hâlinde, soruşturma konusu suç nedeniyle tazminat davası açılmaz; açılmış olan davadan feragat edilmiş sayılır" hükmüdür.

CMK m. 253, 4'te şüphelinin reşit olmaması hâlinde, uzlaşma teklifinin kanuni temsilcilerine yapılması öngörülmüşse de, edimin konusu kendisini maddi bir yükümlülük altına sokmayacak, özür dilemeyle ifa edilebilecek bir edim ise, reşit (ergin) olmayıp ayırt etme gücüne sahip suça sürüklenen çocuğa uzlaşma teklifi yapılabileceğinin ve çocuğun uzlaşma önerisini kabul etmesi hâlinde uzlaşmanın gerçekleşmiş sayılacağıın kabulü uygun olur. Her ne kadar Türk Medeni Kanunu'nun 16. maddesinde, "Ayırt etme gücüne sahip küçükler ve kısıtlılar, yasal temsilcilerinin rızası olmadıkça, kendi işlemleriyle borç altına giremezler" denilmekte ise de, aynı maddenin son cümlesinde, "karşılıksız kazanmada ve kişiye sıkı sıkıya bağlı hakları kullanmada bu rıza gerekli değildir" hükmü mevcuttur. Özür dilenmesiyle maddi bir yükümlülük altına girmeden, uzlaşma sonucunda "kovuşturmaya yer olmadığı" kararı verilmesi ve artık soruşturma konusu suç nedeniyle tazminat davası açılmaması, açılmış olan davadan feragat edilmiş sayılması (CMK m. 253, 19), suça sürüklenen (şüpheli-sanık) çocuk için bir kazanımdır.

Ancak aynı kuralı, suç mağduru veya suçtan zarar gören çocuk için söylemek mümkün değildir. Mağdur veya suçtan zarar gören çocuk reşit (ergin) olmadıkça, ayırt etme gücüne sahip olsa da, uzlaşma teklifinin çocuğun kanuni temsilcisine yapılması gerekir. Çünkü suç mağduru çocuğun, kendisine karşı işlenen soruşturma konusu suç nedeniyle uzlaşma önerisini kabul etmesi hâlinde artık tazminat davası

56 Güngör s. 48-49; Kaymaz/Gökcan s. 110 vd.

açılmayacağından, karşılıksız kazanım söz konusu değildir.⁵⁷

E) Mağdurun Zararının Giderim Şekli

Mağdurun zararının giderim şekli belirlenirken de çocuğun menfaatleri gözetilmelidir. Çocuğun, mağdurun zararını mutlaka bir miktar para ödeyerek gidermesi her zaman amaca uygun olmadığı gibi, çoğu zaman mümkün de değildir. Çocuklar tarafından işlenen suçlarda arabuluculuğun, çocuğu topluma kazandırmada kullanılacak bir yol olma işlevi daha açık görülmektedir. Çocuğun, mağdurun zararını gidermek amacıyla diğer giderim seçeneklerini kullanmasına olanak tanınmalı, çocuğun eğitime katkıda bulunmada arabuluculuktan yararlanılmalıdır. Giderim anlaşmasının yapılması ve uygulanmasında, çocuğun yaşına ve gelişimine uygun şekilde eğitimini ve öğrenimini, kişiliğini ve toplumsal sorumluluğunu geliştirmesine imkân tanınmalıdır (ÇKK m. 4, 1/h). Çocuklar hakkında tedbir kararı verilirken, kurumda bakım ve kurumda tutmanın son çare olarak görülmesi, kararların verilmesinde ve uygulanmasında toplumsal sorumluluğun paylaşılmasının sağlanması gerektiğinden (ÇKK m. 4, 1/j), arabuluculuk süreci sonunda çocuğun eğitimini sürdürerek topluma yararlı bir birey olmasını sağlayacak biçimde giderim anlaşması hazırlanmalıdır. Arabuluculuk sürecinde, suç teşkil eden filin taraflar ve toplum üzerindeki etki ve sonuçlarını idrak eden çocuğun, toplumsal sorumluluğu paylaşması kolaylaşacaktır.

Giderim anlaşmasında kararlaştırılan edim, çocuğun yararına uygun ve işlenen suçun ağırlığıyla orantılı (TCK m. 3, 1; 61, 1/e) olmalıdır. Çocuk Haklarına Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'nin 40. maddesine göre, çocuklar hakkında uygulanacak koruma tedbiri, yönlendirme ve gözetim kararları, danışmanlık, denetimli serbestlik, bakım için yerleştirme, eğitim ve meslek öğretme programları gibi çeşitli önlemlerde ve kurumsal bakıma karşı geliştirilen diğer alternatiflerde, çocuklara, durumları ve suçları ile orantılı ve kendi esenliklerine olacak biçimde muamele edilmelidir⁵⁸ (Çocuk Haklarına Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesi m. 40, 4). Çocuklar hakkında uygulanacak en etkili tedbirlerden biri olan arabuluculuk da, hiç kuşkusuz bu kapsamda değerlendirilmelidir.

F) Arabuluculuk Müzakerelerinin Gizliliği

Arabuluculuk müzakereleri gizli olarak yürütülür. Arabuluculuk müzakerelerine çocuk, mağdur, suçtan zarar gören, kanuni temsilci, müdafî ve vekil dışında kimse katılamaz (CMK m. 253, 13). Uzlaştırmanın her iki tarafının veya taraflardan birinin çocuk olması hâlinde, gizlilik daha da önem kazanır. Çocuklara ilişkin yargılamalarda duruşmaların kapalı yapılması gerektiğinden (CMK m. 185), çocukların taraf olduğu

⁵⁷ Ancak aynı kuralı, suç mağduru veya suçtan zarar gören çocuk için söylemek mümkün değildir. Mağdur veya suçtan zarar gören çocuk reşit (ergin) olmadıkça, ayırt etme gücüne sahip olsa da, uzlaşma teklifinin çocuğun kanuni temsilcisine yapılması gerekir. Çünkü suç mağduru çocuğun, kendisine karşı işlenen soruşturma konusu suç nedeniyle uzlaşma önerisini kabul etmesi hâlinde artık tazminat davası açılmayacağından, karşılıksız kazanım söz konusu değildir.

⁵⁸ Çocuk Ceza Adaletinde Çocuk Hakları, Genel Yorum No. 10, s. 10-6.

Çocuklar için Adalet Sempozyumu-YARGILAMA

uzlaştırma müzakerelerinde gizlilik mutlaka sağlanmalıdır. Gizlilik, arabuluculuk müzakereleri sırasında çocuk, kanuni temsilci, mağdur, suçtan zarar gören, müdafî, vekil ve arabulucu tarafından yapılan açıklama veya beyanların ya da bunları içeren belgelerin, lehe veya aleyhe olacak şekilde, mevcut veya daha sonra açılacak bir soruşturma ve kovuşturmada ya da başka bir ceza veya hukuk davasında, disiplin muhakemesinde veya idari bir davada delil olarak kullanılamaması ile bu kişilerin, bu bilgilerle ilişkin olarak tanıklık yapmak zorunda bırakılmamasını ifade eder. Görüldüğü gibi, arabuluculuk müzakerelerinin gizli olması, çocuk ve mağdur açısından önemli bir güvencedir. Gizlilik olmadan müzakereler samimi ve özgür bir şekilde yürütülemez. Arabuluculuk teklifinin yapılmasından itibaren taraflarca yapılan açılmalar ve beyanlar gizlidir. Çocuk, arabuluculuk müzakereleri sırasında bazı maddi olayları ve hatta suçu kabul etse bile, bu beyanlar daha sonra dava aşamasında çocuğun aleyhine delil olarak kullanılmaz. Çocuklar hakkında yürütülen işlemlerde, yargılama ve kararların yerine getirilmesinde, çocuğun kimliğinin başkaları tarafından belirlenmemesine yönelik önlemler alınması gerekli olduğundan (ÇKK m. 4, 1/l), arabuluculuk müzakerelerinin gizliliği çocuklar için önemli bir güvence oluşturmakta ve çocukların haklarının korunması amacıyla öngörülen temel güvencelerle bağdaşmaktadır.

SONUÇ

Arabuluculuğun amaçları dikkate alındığında, suça sürüklenen çocuklar bakımından arabuluculuğun özellik gösteren yönlerinin ayrı düzenlemesi, arabuluculuğun suça sürüklenen çocuk için uygunluğunun sosyal inceleme raporu esas alınarak belirlenmesi ve kapsamının daha geniş tutulması yararlı olacaktır. Çocuğun yüksek yararının gözetilmesi ilkesi, çocuklara özgü arabuluculuk usullerinin oluşturulmasını gerektirir.

Nitekim, Türkiye Cumhuriyeti Devletinin de taraf olduğu Çocuk Haklarına Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'nin 3. maddesinin birinci fıkrasında da, kamusal ya da özel sosyal yardım kuruluşları, mahkemeler, idari makamlar veya yasama organları tarafından yapılan ve çocukları ilgilendiren bütün faaliyetlerde çocuğun yararının temel düşünce olduğu vurgulanmış, çocuk hukukunda uluslararası standartları tespit eden ve çocuk haklarını koruyan hükümlere yer verilmiştir. Bu çerçevede Sözleşme'nin 40. maddesinde, taraf devletlerin, hakkında Ceza Kanunu'nu ihlâl ettiği ileri sürülen, bununla itham edilen ya da ihlâl ettiği kabul olunan çocuk bakımından, yalnızca ona uygulanabilir yasaların, usullerin, onunla ilgili makam ve kuruluşların oluşturulması hususunda çaba gösterecekleri belirtilmiştir.

Çocuk Koruma Kanunu'nun amaçları da, çocuklara özgü uzlaştırma usullerinin oluşturulmasını desteklemektedir. Çocuk Koruma Kanunu'nun amacının "... korunma ihtiyacı olan veya suça sürüklenen çocukların korunmasına, haklarının ve esenliklerinin güvence altına alınmasına ilişkin usul ve esasları düzenlemek..." olduğu 1. maddede ifade edilmiştir. Anayasa'nın 141. maddesine paralel olarak,

çocuk mahkemelerinin özel olarak kurulması, maddi ya da usuli yasa hükümlerinde (bu kapsamda arabuluculuk sürecinde) çocuğun yüksek yararının gözetilmesi, bozulan kamu düzeninin sağlanmasından çok çocuğun topluma yeniden kazandırılmasının hedeflenmesi, bu nedenle çocukların cezalandırılmaları yerine haklarında güvenlik tedbirleri ve uzlaşmanın uygulanması gibi hususlar birlikte dikkate alındığında, çocukların yetişkinlerle aynı uzlaştırma usulüne tâbi olmaması gerektiği anlaşılmaktadır.

Bu kapsamda, yeterli koruma tedbirleri ve usule ilişkin güvenceler oluşturmak suretiyle, çocukların arabuluculuk sürecine katılmaları sırasında çocuklara destek verilmelidir. Çocukların arabuluculuğa katılımı için gerekli esaslar tespit edilmelidir. Bu kapsamda aşağıda belirtilen hususlara dikkat edilmelidir:

1. Çocuğun yaşı veya akli olgunluğunun uygunluğu ve bunun, çocuğun arabuluculuk sürecine katılımı üzerindeki sonuçları;
2. Ailelerin, özellikle arabuluculuğa katılmaya karşı çıktığı durumlarda işlevi;
3. Arabuluculuk müzakerelerine çocuklar katıldığında, sosyal hizmet uzmanları, psikologlar ve kanuni temsilcilerin uzlaşma müzakerelerinde yer alması.

Dünyanın farklı ülkelerinde başarıyla uygulanan çocuk arabuluculuğu, suçta sürüklenen çocukların, suç teşkil eden fiillerinin sonuçlarını görerek, suçun sorumluluğunu üstlenmelerine, failden özür dilemelerine ve hem fail hem adalet sistemi nazarında affedilmelerine, bu sayede de topluma yeniden kazandırılmalarına imkân tanımaktadır.

Çocuk arabuluculuğunun ülkemizde gelişmesi ve yararlı olabilmesi için, eğitilmiş arabulucular yetiştirilmeli, çocuk arabuluculuğu ilköğretimden üniversitelere kadar eğitimin her düzeyine yayılmalıdır. Çocuklar ve gençler, arabuluculuk eğitimi konusunda öncelikli hedef kitledir. Hem suçta eğilimlerin fazla olması hem de bu kitleye okullar nedeniyle ulaşılmamasının kolay olması nedeniyle çocuklar ve gençler hedef alındığında, arabuluculuk eğitimi konusunda kısa zamanda çabuk ve etkili sonuçlar alınabilecektir. Çocuklar ve gençler için okullarda eğitici arabuluculuk programları hazırlanabilir, yarışmalar düzenlenebilir, kısa filmler hazırlanabilir ve okullarda gösterilebilir. Ayrıca bu filmler kamuoyuna da gösterilebilir. Uzlaşmama halinde en basit bir eylemin bile derinleşebileceği trajikomik hikâyeler filmlere konu edilebilir.

Türk ceza muhakemesi hukukunda çocuk arabuluculuğunun uygulaması, olması gerekenin çok altındadır. Mevcut adli istatistikler ışığında bir tahlil yapıldığında, çocuk arabuluculuğunun geliştirilmesi ve arabuluculuk sürecine daha fazla dosya sevkî hâlinde, elde edilecek kazanımların yüksek olduğu görülmektedir.

Örneğin, 2011 yılında ceza mahkemelerinde ortalama yargılama süresinin mahkeme türüne ve yıllara göre dağılımı incelendiğinde, ortalama yargılama süresi 291 gün

Çocuklar için Adalet Sempozyumu-YARGILAMA

olup, çocuk mahkemelerinde bu süre 306 gündür. 2011 yılında ceza mahkemelerine gelen ve çıkan davaların yıllara ve mahkeme türüne göre dağılımı incelendiğinde, çocuk mahkemelerine toplam gelen dosya sayısı 87.047, yıl içinde çıkan dosya sayısı ise 46.387 adettir. Bunun anlamı, dosyaların yaklaşık yarısının bir sonraki yıla devretmesidir. Bu durumda, soruşturma veya kovuşturma evresinde başvuru arabuluculuk ile %50 dosyada kovuşturmayla yer olmadığı veya davanın düşmesine karar verilirse, yıl içinde çıkan dava dosyası sayısı %75'i aşacak ve mahkemelerin iş yükünde ciddi bir rahatlama olacaktır.

Ceza mahkemelerine 2011 yılında açılan davalarda yargılanan çocuk sanıkların yaş gruplarına, yıllara ve mahkeme türüne göre dağılımı incelendiğinde, 12-18 yaş arası yargılanan çocuk sayısı, asliye ceza mahkemelerinde 41.853, sulh ceza mahkemelerinde 19.927 ve çocuk mahkemelerinde 65.754 adettir. Bu mahkemelerde görülen suçların ağırlıklı olarak uzlaşmaya tâbi olması gerektiği dikkate alındığında, soruşturma veya kovuşturma evresinde başvuru arabuluculuğu ile yüksek oranda başarı elde edileceği çocuk mahkemelerinde çok sayıda dosyanın işleminden kalkacağı değerlendirilmektedir. Bu mahkemelerin görevine giren suçların uzlaşmaya tabi olması ve uzlaşmayla neticelenmesi durumunda, suça sürüklenen çocuklar önünden büyük bir kazanım elde edilecektir. Asliye ceza ve sulh ceza mahkemelerinde yargılanan çocuk sayısının diğer mahkemelerden fazla olması, suça sürüklenen çocuklara yönelik onarıcı adalet programları ve çocuk arabuluculuğunun yaygınlaştırılması gerektiğini ortaya koymaktadır.

Arabuluculuğun usul ve esasları, gerek müzakere süreci gerek sonuçta geliştirilen giderim seçenekleri itibarıyla sadece bir uyuşmazlık çözüm yolu olarak değil, aynı zamanda suça sürüklenen çocukların korunması, haklarının ve esenliklerinin güvence altına alınması, eğitilmesi, topluma yeniden kazandırılması ve toplumsal sorumluluğunun geliştirilmesini için bir fırsat olarak kullanılmalı ve ceza yargılaması sisteminin bir parçası hâline getirilmelidir.

KISALTMALAR CETVELİ

ABD	:	Ankara Barosu Dergisi
AD	:	Adalet Dergisi
AÜHFD	:	Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
Bkz	:	Bakınız
C	:	Cilt
CMK	:	5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu
Çev.	:	Çeviren
dn.	:	dipnot
EJCCLCJ	:	European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice
GSÜHFD	:	Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
HD	:	Yargıtay Hukuk Dairesi
HGK	:	Yargıtay Hukuk Genel Kurulu
İBD	:	İstanbul Barosu Dergisi
İBK	:	Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararı
İİK	:	2004 sayılı İcra ve İflâs Kanunu
KHD	:	Kazancı Hukuk Dergisi
m.	:	madde
MÜHFD	:	Maltepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
RG	:	Resmî Gazete
s.	:	sayfa
Sa.	:	Sayı
s.K.	:	sayılı Kanun
T	:	Title (Sayı)
TBBB	:	Türkiye Barolar Birliği Dergisi
TCK	:	5237 sayılı Türk Ceza Kanunu
THD	:	Terazi Hukuk Dergisi
TMK	:	4721 sayılı Türk Medeni Kanunu
vd.	:	ve devamı
Vol.	:	Volume (Cilt)

OTURUM BAŞKANI

Evet, biz de Sayın Özbek'e çok teşekkür ederiz. Ben de bu vesileyle uzlaşma kurumu konusunda Sayın Özbek ile aynı fikirde olduğumu söylemek isterim. Çocuk Koruma Kanunu'ndaki 24. maddenin düzenlenmesi çocuğun çok daha yararlıydı. Çünkü uzlaşma, yani arabuluculuk çocuğun yargı mekanizması dışında tutulması için bir çare, bir seçenek olarak karşımıza çıkıyor. Aynı zamanda özellikle soruşturma aşamasında uzlaşma yoluna gitme, yargılamanın mahkûmiyet ve hüküm nedeniyle damgalanma gibi olumsuz sonuçlarını da önlediği için çocuğun çok daha yararına, yüksek yararının korunduğu bir kurum olarak karşımıza çıkmakta. Fakat tabii uzlaşmanın şöyle bir şeyi var, zorunluluk bizde. Yani soruşturma evresinde ya da kovuşturma evresinde uzlaşmaya tâbi suçlarla karşılaşan savcı soruşturma evresine başvurmak zorunda. Aksi hâlde iddianamenin iadesi sebebi olarak karşımıza çıkıyor. Oysa çocuk söz konusu olduğunda bu uzlaştırma kurumunun çocuğun yararına olup olmadığı sosyal inceleme raporuna dayanılarak verilmesi gerekmektedir. Yani demek istediğim şudur ki: Çocuk söz konusu olduğunda uzlaştırma evet bir çaredir, bazen çocuğun yararındır ama bu uzlaştırmanın çocuğun yararına olup olmadığını tespit ederken bir bilirkişi raporu niteliğindeki sosyal inceleme raporuna dayanılarak verilmelidir bu karar diyorum.

Ben konuşmayı ve oturumu burada kapatmak istiyorum çünkü süreyi çok aştık. Eğer arzu ederseniz süreyi uzatacağım sorularla. Peki, kalmak isteyenler için o zaman devam edelim. Buyurun, arkadaki arkadaşımız lütfen buyurun.

KATILIMCI

Hâkim Bey'lerin ikisine de sormak istiyorum. Şimdi bu tedbir kararları 10 gün içinde bakım planı yapılıp, hâkimlere sunulup, onaylatılması lazım. Bursa'da ben çalışırken özellikle hangi kuruluşun; yani Millî Eğitim, İl Sağlık Müdürlüğü veya ASPİM'nin bu kararları uygulayıp uygulamadığını kontrol ettiğim zaman da birçok kararın uygulanmadığını, bakım planının yapılmadığını veya hâkimlere sunulmadığını gördüm. Fakat bununla ilgili herhangi bir çalışma yoktu. Eğer bir kişi bakım planı yapmıyorsa; sağlık, eğitim veya bakım tedbirini, karar kendisine gittiğinde hâkimin yaptırımı nedir? Bununla ilgili hiçbir yaptırım var mı? Veya bakım planını sunmuş sekiz ay geçmiş, dokuz ay geçmiş ama herhangi bir rapor sunmamış, üç ayda bir sunması gereken raporu. Bu durumda uygulanan yaptırım nedir?

Sosyal çalışma görevlilerinin biliyorsunuz Torba Yasa ile içeriği değişti ve bununla ilgili biz çok sıkıntı yaşıyoruz tanımlarla ilgili. Özellikle öğretmenlik anlamında çok büyük il içinde sıkıntı yaşıyoruz.

Bazı kurumlar öğretmenliği sosyal çalışma görevlisi kabul ederken bazıları etmiyor. Bu konuda sizin görüşünüz nedir? Yaptığımız il koordinasyonlara her zaman davet ettiğimiz hâlde hâkim ve savcılarımız asla katılmıyor. Bizim ilde koordinasyon toplantılarını çok düzenli yapıyoruz bu konuda hiçbir sıkıntımız yok fakat hâkim ve savcılar toplantılara

katılmadıkları için uygulama anlamında yaşadığımız sıkıntı olursa hâkimlerimizin bu konuda bilgisi olmuyor. Yani biz devamlı çağırıyoruz, telefonla da arıyoruz, resmî yazıyla da bildirdiğimiz hâlde yapılmıyor. Şimdi bu sekreteryaya görevi ASPİM'e (Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü) verilmiş, yeni bir taslak çıkmış. Yani Aile Sosyal Politikalara Bakanlığına verilmiş veya illerde İl Müdürlüğüne.

Biz valilikten hâkimlerimizi bu kurula getiremezken, komisyona veya koordinasyona acaba ASPİM bunları nasıl getirecek veya diğer kurumları nasıl il koordinasyon toplantılarına dahil edecek? Biz bunu en son geçen hafta ilçe koordinasyonlara hizmet içi eğitim verdik; kaymakam, emniyet müdürü, yazı işleri müdürü ve memurlara. Biz kaymakamları bile getirtemedik Vali Bey'in imzasıyla ki hâkimleri getirmemiz oldukça zor gözüküyor. Teşekkür ediyorum.

OTURUM BAŞKANI

Tamam, soruların tamamını alıp ondan sonra devam edelim isterim. Buyurun, kendinizi tanıtın lütfen, soruyu kime yönelttiğinizi de söylerseniz sevinirim.

EMİN ERASLAN, AİLE VE SOSYAL POLİTİKALAR BAKANLIĞI, ÇOCUK HİZMETLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

Benim sorum Abdurrahman Bey'e olacak. Bu suça sürüklenen çocuklarla ilgili kararın, değişik iş kararıyla çözümleneceğini ifade etti. Şimdi asıl problemlerden birisi şu; Çocuk Koruma Kanunu koruma ihtiyacı içindeki çocukla suça sürüklenen çocukların tamamını kapsayan bir kanun. Fakat Çocuk Koruma Kanunu en son Yargıtay kararlarıyla Ceza Kanunu şeklinde yorumlanıyor. Sadece suça sürüklenen çocuklarla ilgili veya kendisine suç işlenen çocuklarla ilgili karar verilebilir. Bu kapsama girmeyen, ailesi tarafından ihmal edilmiş, anne-babası tarafından kuruma bırakılmış çocuklar var. Bu çocuklar Çocuk Koruma Kanunu'nun kapsamı alanı giriyor mu girmiyor mu, bu konunun da netleştirilmesi gerekiyor. Yargıtay Genel Kurulunda bu konu da gündeme gelecek.

OTURUM BAŞKANI

Evet, şuradan bir el gördüm hocam izin vererseniz, buyurun.

KATILIMCI

Sabahtan beri toplantıda Kanun'un temel tanımıyla ilgili bir sıkıntı yaşanıyor Sayın Başkanım izah etti, ben İstanbul İl Müdürü olarak en çok bu sorunu yaşıyorum. Şu an büyük bir karmaşa yaşıyoruz. 100'ü aşkın aile mahkemesi, asliye hukuk mahkemeleri ve çocuk mahkemeleri ile karmakarışık bir adli sistemle Kanun'u yürütmeye çalışıyorum. Çünkü Yargıtay kararlarıyla Kanun'un tanımı bambaşka bir şekilde tanımlandı ve çocuklar ikiye ayrıldı. Bunun bir an önce düzelmesi lazım. Şu an İstanbul Adliyesi başka, Çağlayan Adliyesi başka, Bakırköy Adliyesi başka çalışıyor. Bu bölünmeden dolayı aile mahkemeleri esastan sayı veriyor, dosyalar temyize kadar gidiyor, hâlbuki değişik iş karar verilir ve ikinci itirazla kararlarımız kesinleşirdi. Aile mahkemeleri kararların

Çocuklar için Adalet Sempozyumu-YARGILAMA

kesinleşmesini bekliyorlar, bu durumda Kanun'a göre kesinleşmeyi bekleyen kararların uygulanmasında sıkıntı ve farklılıklar var. Yani bu özellikle hukuki bir şey olduğu için bunu paylaşmak istedim.

Şu an temyize giden dosyalarımız var. Bölgelere göre karar verdikleri için aile hâkimlerimiz dosyanın Adana'ya gittiğini Adana'dan kaçan bir çocuk için, arkasından o dosyanın İstanbul'a geldiğini ve tekrar bugün de Sincan'a gittiğini görebiliyoruz bu 9. madde kararı için. İki yıldır biz acil kararı bekliyoruz böyle sıkıntılı dosyalarımız var.

Polisle ilgili sıkıntılarımız var. 31. madde polisi, kolluğu bu konuda çok açık olarak yönlendirmesine rağmen herhangi bir dosyada burada bir suç olayı yok diyerek olaya müdahale etmek istemiyorlar. Bununla ilgili ciddi olarak Emniyette de sıkıntılar yaşıyoruz İstanbul bazında. Örneğin hastanede terk edilmiş bir bebeği eğer terk işlemi varsa müdahale ediyor yoksa tamamıyla diyor bu Sosyal Hizmetlerin işi diyor. Kimliği olmayan bir bebeği Sosyal Hizmetler doğrudan gidip o hastaneden alabilir mi? Yani bu mümkün mü hukuki açıdan?

Diğer bir konu, bir savcılık talimatıyla çocuklar bize teslim ediliyorlar. Kanun'a göre sadece mağdur kız çocukları için savcılık talimatı zorunluluğu var ama polislerimizin aile araştırmaktansa, konuyu araştırmaktansa en kısa yoldan hemen nöbetçi savcıdan talimat alıp, o da konuyu zaten ne kadar hâkim, çocukları kurumlarımıza getirdiğini görüyoruz. Kendi kurum mevzuatımız için bu konuda çok, il dışından kaçan çocuğu bile ben sosyal inceleme raporu olmadan tekrar ailesine teslim edemiyorum. Çünkü çocukla ilgili güvenlik sıkıntısı olabilir, hâlbuki çocuk beklemeyip de ailesine oradan da teslim edilebilir. 6. maddeden ben ihbarla vakayı daha sonra değerlendirebilirim.

Sadece adli sisteme değil bizim kendi mevzuatımıza ve kurumlarımıza girmesi de çocuğu bir taraftan sıkıntıya sokuyor. Şimdi bireysel raporlar sunumlar da var, ben beş gün içinde başvuracağım, üç gün içinde hâkim karar verecek. O kesinlikle mümkün değil, onun olması mümkün değil!

Karar teşkil etmediği için bir ay sonra gelen kararlar, bir aya göre ben hangi kanuna göre çocuğu tutuyorum? Orada da ciddi sıkıntılar var. Yani çok sıkıntı var onu anlatmaya çalışıyorum. Tedbirlerle ilgili, takiple ilgili sıkıntı var, sağlıkla ilgili keza öyle uygulamalar, görevler yerine gelmiyor. Ama bir an önce Kanun'la ilgili tanımın yapıлып bu adli sorunun çözülmesi lazım. Bu vakaları çocuk hâkimi mi takip edecek, aile hâkimi mi takip edecek bunun çözülmesi lazım. Yani şu anda aile hâkiminin ne tedbirlerle, takiple ilgisi var, ne rapor bekliyor benden, ne de başka bir şey! Yani İstanbul'da durum bu!

OTURUM BAŞKANI

Bu konuda ciddi yetkilendirme var; hem aile mahkemelerinin önüne gelen çocuklar bakımından koruyucu ve destekleyici tedbirlere hükmedebileceğine ilişkin açık düzenleme var hem de Çocuk Koruma Kanunu'nda çocuk hâkimlerine verildiği için biz neye göre bu tedbiri uygulayabiliriz hâle geleceğiz ya da nasıl uygulayabileceğiz onu öğrenmek istiyorsunuz.

KATILIMCI

Çocuk Koruma Kanunu'na göre uygulamak istiyorum ama hâkimler görevsizlik veriyor ve Yargıtay'da dosyalar!

OTURUM BAŞKANI

Peki, çok teşekkür ederim katkınızdan ötürü.

SÜLEYMAN MUTLU, ÇOCUK MAHKEMESİ HÂKİMİ, İZMİR

Az önceki yetki karmaşasından bahsetti, İzmir'de de bir hayli yaşandı. Şu anda çocuk mahkemesi hâkimleri veriyor bunu. Bu 17. Hukuk Dairesi ile 2. Hukuk Dairesi'nin iki tane değişik iş kararı yüzünden aile mahkemeleri suça karışmamış çocuklar yönünden vermek zorundadır, çocuk mahkemeleri sadece suça karışan çocuklara verir dediği için ortalık karıştı. Ancak biz, ben şahsen çocuk ortada kalmayın diye bana gelen tedbir kararlarını istisnasız veriyorum, bir.

İkincisi, Sosyal Hizmetlerden görevli arkadaşın söylediklerine katılmıyorum. Birincisi şu, az önce kendi meslektaşım Seyfullah Bey söyledi, polislerin suça karışmamış çocuklarla veya kaçan çocuklarla ilgili araştırıp, teslim etme görevi vardır. Tedbirlerle ilgili karar veren hâkimin kararından sonra hangi kurumu ilgilendiriyorsa o çocuğu almakla görevli olan kurum o kurumdur. Barınma tedbirini kendim duruşmada, az önceki değişik iş kararını ayırdım, ihtiyacı olduğunu düşündüğüm iki tane kız çocuğuna verdim. Kurumu kendim aradım: Gelin, bu çocuğu alın! "Biz karışmayız! Polise söyleyin getirsin." Polisin böyle bir işi yok. Yıllardır da bu verdiğim kararın kaldırılması için talepte bulunuyor, ben yokken diğer bir arkadaşım kaldırmış hâlâ çantamda durur, devamlı reddediyorum, korunmaya hâlâ ihtiyacı var. SHÇEK görevini gereği gibi yapıyor.

OTURUM BAŞKANI

Peki, çok teşekkür ederiz Hâkim Bey, uygulamadan örnekle bizi aydınlattınız. Ben müsaade ederseniz bir soruyla kapatmak zorundayım çünkü bizden sonra da bir başka çalışma söz konusu olacak. O yüzden müsaade ederseniz Sayın Hocam Sevda Uluğtekin'e, buyurun Hocam.

PROF. DR. SEVDA ULUĞTEKİN

Ben de kısa olarak şunu söylemek istiyorum, bütün konuşmacılara çok teşekkür ediyorum. Gerçekten hepsi birbirinden ilginç, güzel bize bilgiler verdiler. Yalnız şöyle bir şey var; özellikle sizin konuşmanızda, yani tedbirlerin uygulanması meselesinde benim öğrencilerim, Ankara Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü öğrencileri Rehberlik Araştırma Merkezleri'nde de çalışıyorlar. Burada ben eğitim tedbiri verilen çocukların dosyalarına baktım, o dosyalarda çok eksiklikler var. Sizin dediğiniz danışmanlık tedbirini ve tebliğini de gözden geçirdim, biliyorum yönetmelikleri filan da. Şimdi orada ne var? Orada, bu kişiler, yani diyelim ki eğitim tedbiri uygulayacak olan bu

Çocuklar için Adalet Sempozyumu-YARGILAMA

RAM, Rehberlik Araştırma Merkezleri inceleyecek çocukların durumunu 10 gün içinde bir plan hazırlayacaklar, bir uygulama planı. Yasa bunu söylüyor ya da yönetmelik bunu söylüyor. Şimdi 10 gün içinde bir uygulama planı bir çocuk hakkında nasıl hazırlanabilir? Dosyalarına baktım, sosyal inceleme raporu hiç yok! Mağdur çocuklar için var, Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğünden gelen raporlar son derece iyi, güzel mağdur çocuk için ama suça sürüklenen çocuklar için mahkemelerden rapor gelmiyor, bir iki tane gelmiş son derece eksik ve yetersiz onu da söyleyeyim, yani Kanun'la ihtilaf halindeki çocuklar için. Ve bakın, eğitim tedbiri verilmiş, sağlık tedbiri verilmiş, ASPİM'e danışmanlık tedbiri verilmiş hatta bir de denetim görevlisi var, bazen de öyle oluyor ama emin olun bu kadar kişi arasında bu çocuklar sahipsiz! Çünkü arkadaşlarımı gördüm Rehberlik Araştırma Merkezinde, son derece çalışkan arkadaşlar ama tek işleri o değil ki! Personel eksikliği var. Bu bir toplum temelli hizmet modelidir. Hani biz kurum en son çare diyoruz ya, kurum en son çare ama bizim kurumdan başka çaremiz yok! Çünkü bu bir toplum temelli hizmet!

Arabuluculuk aynı şekilde, yani bunun için ne yapılması lâzım? En azından Ankara'da belirli kurumlarda bu çocukların aynen vaka incelemesi gibi inceleme yapılması lazım. Üç ayda bir rapor verilecek, neye göre verilecek? Çocuklarla ve ailelerle çalışmazsanız, okullarıyla çalışmazsanız raporu neye göre hazırlayacaksınız? Oturup da çocuğun yüzüne mi bakacaksınız ya da bakmadan mı yazacaksınız? Böyle şey olmaz! Bu tam anlamıyla yakın bir çalışmayı gerektiriyor, çok yakın bir çalışmayı gerektiriyor. Ama bunu yapacak insanlar, personel yok. Çocuklar hakkında toplanmış olan bilgileri bir araya getirerek o çocuk için daha başka ne yapabiliriz? Bu da yok! Yani üç aylık mahkemeye verilecek raporların içeriği de yok.

Arabuluculuk son derece önemli toplum temelli bir hizmet, bir diversiyon hizmeti amma velâkin arabuluculuğun da bir altyapısının olması gerekmiyor mu? Bilmiyorum arkadaşımızın bu konudaki düşüncesi nedir, acaba bunu inceledi mi? Çıkan yasada bunu sadece avukatların yapacağına dair bir görüş var. Hâlbuki benim bildiğim insani hizmetlerde yetişmiş olan psikolog, sosyal çalışmacı, psikolojik danışman neyse bunlar bu işleri daha iyi yapar. Benim bildiğim başka yerlerde de öyle. Bunlar hakkındaki düşünceleriniz çok kısa olarak lütfen.

OTURUM BAŞKANI

Sevda Hocam çok teşekkür ediyorum. Biliyorum bu kadar uzman bir arada olunca da çok soru birikiyor. Ama şöyle bir şey var, bizden sonra eşzamanlı uzman tartışması oturumları olacak, bir kısmına müsaade ederseniz oraya bırakmak istiyorum çünkü salonu artık boşaltmamız gerek! O nedenle ben mevcut soruları cevaplamaları için Sayın Çakmak'a veriyorum.

Evet, buyurun Sayın Çakmak.

SEYFULLAH ÇAKMAK

Evet, şimdi tedbir kararlarının uygulanmasından Bursa'daki arkadaşımız bahsetti. Yönetmelik'in 18. maddesi tedbir kararlarının uygulanmasını açık biçimde belirtiyor. Eğer hâkim, bunu takip etmiyorsa bu durumda devreye kurumun kendisinin girmesi, o da yetmiyorsa ildeki koordinasyon ünitesinin o mahkemeden hangi tedbir kararlarını verdiğiine ilişkin listeyi ilgili mahkemesine bildirmesi gerekiyor mülki idare aracılığıyla. Yani birbirini denetleyici sistem. Tersinden kurum uygulamıyorsa veya koordinasyonda bir sorun varsa hâkimin aynı şekilde yapması lazım. Böylelikle bilgilendirme yapılması lazım. Yapmayan kurum açısından bu bir adli sorumluluk doğuran bir şeydir. Yani hâkimin, savcının adli görevini yapmayan kurum mensupları hakkında doğrudan doğruya soruşturma yapılır. Dolayısıyla böyle bir mekanizma vardır.

Hâkimlerin toplantıya gelmediğinden yakındınız. Hâkimlerin zaten, hâkimlik bağımsızlığı var, mahkemelerin bağımsızlığı, o nedenle Yönetmelik'te "istekleri hâlinde hâkimler gidebilir" diye bir hüküm yazdık. Savcıların ise bu toplantılara katılması zorunlu, savcıların bağımsızlığı kavramı olmadığı için Anayasa'da Yönetmeliğe öyle bir hüküm yazdık. Koordinasyonla ilgili raporun sorunların neticeleri mahkeme mahkeme tasnif edilip toplantıya gitmeyen hâkime bilgi verilebilir ya da kişisel görüşmeler yapılarak bu sorun aşılabılır. Belki unuttuğum bir soru daha vardır Bursa'dan da.

Sosyal çalışmacı tanımına gelince geçtiğimiz yıllarda bu tanım genişletildi üniversitelerin isteği üzerine. Şu anda benim bilgisayarım kapalı olduğu için onu göremiyorum ama öğretmen konusu olamıyor diye biliyorum önceden. Yeni düzenlemede var mı yok mu ona kesin bakmadan size bir cevap veremem.

İstanbul ile ilgili, mahkeme kararları farklı veriliyor gibi bir yaklaşım sergilediniz. Aynı zamanda Yargıtay üyemiz de yaptığı sunumda o şekilde dedi. Şimdi mevzuatımızın bu konuda çok açık olduğunu düşünüyorum ben, kapalı bir alan yok. Eğer bir yerde çocuk hâkimi varsa çocuk hâkimi tedbir kararlarını verecek, eğer koruyucu destekleyici tedbirler sırasında 7. madde uyarınca kayyum, nafaka, kişisel ilişki kurma kararlarını da mahkeme verebilir. Aile mahkemesi, yürütmekte olduğu bir aile davasıyla ilgili çocuk hakkında koruyucu destekleyici tedbir kararlarını da verebilir yani bu Yönetmeliğe göre de mümkün.

Burada o eleştiriyi kabul edebilirim, yani yönetmeliğin yasayı aşan bazı tarafları olduğunu ben de kabul ediyorum ama yönetmelik bir uygulama rehberi niteliğinde. O nedenle yani İstanbul'daki mahkemelerin birbirinden farklı karar vermesi bence mevzuatı yeteri kadar -ben onu sorun olarak da yazdım zaten- analiz etmemesinden kaynaklanıyor. Detayımız olmadığı için, ona vaktimiz olmadığı için giremiyorum.

Şimdi polisin bakım ve barınma tedbirlerinde yardım etmediğinden yakındınız. Kanun'da açık hüküm var; bakım ve barınma tedbirlerinin uygulanmasında kolluk kuvvetlerinden veya diğer kamu kurum ve kuruluşları kendilerinden istenen şeyleri yerine getirmek zorundadır, çok açık, net! Savcılık talimatıyla kolluğa teslim ediliyor

Çocuklar için Adalet Sempozyumu-YARGILAMA

dediniz. O da çok açık; suça sürüklenen bir çocukla ilgili eğer bir istismarın kurbanı olduğunu fark ediyorsa velisi, vasisi; bu durumda SHÇEK'e teslimini kolluk tek başına yapamaz. Bunu savcı tarafından yapar. Acil korunma kararında elimizde kalıyor, süre geçiyor dediniz. Bu süreler gerek 10 günlük uygulama süresi Sayın Hocam gerekse acil koruma kararındaki süreler düzenleyici sürelerdir. Bu sürelerin geçmiş olmasının bir önemi yok, önemli olan çocuğun yüksek yararı.

Onun dışında sayın üyemizin söylediği şeye gelince, şimdi ben orada farklı düşünüyorum. Bir kere şöyle bir saptama yapalım, değişik iş kararı diye bir karar diğer kararlar bakımından geçerli. Burada bizim Yönetmelik'te öngördüğümüz şey koruyucu ve destekleyici karardır. O yönde bir defter vardır, o deftere kaydedilmesi gerekir, değişik işe değil. Değişik iş değil bunun adı, ta kendisi koruyucu ve destekleyici tedbir kararları. Nasıl doldurulacağı Yönetmelik'in 13. maddesinde yazılı. Kanun'da diyor ki, kovuşturma başlatılmış olanlar hariç diyor çocuk hâkimini tanımlarken. Çocuk hâkiminin bulunmadığı yerlerde aile mahkemesi, aile de yoksa asli hukuk mahkemesi bu tedbirlerde yetkili. Şimdi eğer bir çocuk hakkında dava açılmış ise kovuşturma yani açılmış ise bu çocuk, yani istismar edilen bir çocuk da pekâlâ olabilir. Yani biz iki kere iki dört, suça sürüklenen çocuk korunma ihtiyacı içinde çocuk değildir diyemeyiz. Eğer o ceza kovuşturmasını yürüten hâkim, o çocuğun beş tedbirden birine ihtiyacı olduğu kanaatindeyse, bunu verebilir. Bunların kesinleşmesine asla gerek yok. Yanlış bir uygulama... Böyle kesinleşip aile mahkemesi kesindir diye karar veriyor. Aile mahkemesinin diğer kararları da kesin değil, bu kararlar da kesin değil: Kesinleştirilmesi beklenmeksizin infaz edilir. Kanun'da çok açık hüküm var.

OTURUM BAŞKANI

Teşekkür ederiz, sağ olun. Çok teşekkürler Sayın Çakmak. Buyurun Sayın Kavun.

ABDURRAHMAN KAVUN

Hâkim Bey farklı bir şey söyledi ama biz eski kafalılar için iki defter vardır; bir esas defteri vardır onu bilirim, bir de değişik iş vardır. Değişik iş denen şey her şey olabilir. Yani esas üzerinde filen bir soruşturma kapsamında kovuşturma kamu davası açıldıktan sonra vereceğiniz şeyler esas üzerinedir. "Kargadan başka kuş tanımıyoruz biz". Bir esas vardır, bir değişik iş vardır. Bunun adı farklı olabilir. Hâkim Bey haklı olarak diyor ki, Kanun'daki düzenlemeler için değişik işe gerek yok. Ben şunu anlattım zaten; Yargıtay bunu bir güvenlik tedbiri olduğu şeklinde algılıyor, davranışlarını yönlendirme yeteneği olan çocuklar yönünden tedbir uygulandığında bunu bir TCK 2. madde kapsamında ek bir tedbir olduğunu ve bunu veremeyeceğimizi söylüyor. Benim değişik iş dediğim, Hâkim Bey'in ise bu koruyucu-destekleyici tedbirler olarak kullanılan defterden verilmesini istediği şeyin özü şu: Siz esas üzerinden verdiğinizde Yargıtay ile karşı karşıya kalacaksınız. Sürekli kafanızı aynı yere vurmanın anlamı yok. Ben akademide ders anlatırken şunu söylüyorum; önemli olan Çocuk Koruma Kanunu iyi niyetli insanların uygulayacağı bir kanundur. O nedenle çocuk hâkimi olmak

istiyorsanız önce iyi niyetli olacaksınız. Önünüze gelen dosyada mümkünse kararı siz vereceksiniz.

Biraz önce Uluğtekin Hocam da söyledi. Şimdi yetki karmaşasının olduğu kesin. Bakın, çok açık bir düzenleme olmasına rağmen diyor ki Kanun, 5395/1 4. fıkrasında "Çocuk mahkemesi bulunmayan yerlerde bu mahkeme kurulup göreve başlayıncaya kadar korunma ihtiyacı olan çocuklar bakımından tedbir kararını görevli aile ve asliye hukuk mahkemeleri..." Bakın şimdi ne diyor? Çocuk mahkemesi varsa o zaman yetkili kim arkadaşlar? Çocuk mahkemesi! Yani artık uğraşmanın anlamı yok, geçen gün yeni giden bir arkadaşımız aradı beni, ben dedim ki, ya ben sana anlatmadım mı, çocuk hâkimi demek iyi niyetli hâkim demektir. Sorunların, önemli olan çocukların sorunlarının çözülmesidir.

Bu nedenle esasa ilişkin defter üzerinden değil, Hâkim Bey'in söylediği koruyucu ve destekleyici tedbirler üzerinden gitmeniz gerekir bu bir. Eğer süresinde vermeniz gereken raporları vermiyorsanız, bir hâkim ya da Cumhuriyet Savcısı, sosyal inceleme uzmanına kafayı takarsa 4483'e tabi olmadığımız için sizin hakkınızda hiçbir işleme gerek kalmaksızın soruşturma başlatabilir, öbür hâkim de görevi kötüye kullanmaktan ve ihmalden size ceza verebilir. Bunun işlememiş olması sizin için işlemeyeceği anlamına gelmez. Arkadaşımızın gecikmeyle ilgili haklı iddiası bu, bizim dediğimiz esas üzerinden vermezseniz 14. madde kapsamında itiraza tabidir, çok kısa sürede kesinleşir, kesinleştikten sonra da işleme konur.

Hâkim Bey'in haklı olduğu nokta şu; uygulamak için kesinleşmesi gerekmez ama sorun şurada başlar arkadaşlar; esas üzerinden verirsiniz Yargıtay'dan bozulup geldiğinde bu masrafların çocuğun ailesi tarafından alınmaya kalkılmasının önünde de bir engel yoktur. Bu nedenle lütfen çocuk hâkimleri iyi niyetli olacaklar ve çocukların sorunlarını çözmek için gayret edecekler. Özür diliyorum uzattığım için.

OTURUM BAŞKANI

Peki, hepinize ilginizden dolayı, gösterdiğiniz sabırdan dolayı teşekkür ediyorum. Görüşmek üzere...

Uluslararası
Çocuklar için Adalet
Sempozyumu

YARGILAMA

*Eş Zamanlı Uzman
Tartışması Oturumları*

I. GÜN (15.30 - 17.00)

**ADALETE ERİŞİM HAKKI VE ÇOCUKLARA
YÖNELİK ADLİ YARDIM**

Moderatör: Av. Seda AKÇO,

İstanbul Barosu, Türkiye Barolar Birliği Çocuk Hakları Kurulu

Dan O'DONNELL, *Uluslararası Danışman*

Av. Dilek DERMANCIOĞLU, *Ankara Barosu*

Gökten KOÇYILDIRIM, *UNICEF Türkiye*

Av. Hatice KAYNAK, *Ankara Barosu*

Fllanza KADIU, *Hâkim, Kosova*

Nesrin LUSHTA, *Hâkim, Kosova*

Georg DECKER, *Kıdemli Savcı, Almanya*

Nihat TARIMERİ, *Sosyal Hizmet Uzmanı*

Av. Şahin ANTAKYALIOĞLU, *Ankara Barosu*

OTURUM BAŞKANI AV. SEDA AKÇO, İSTANBUL BAROSU, TÜRKİYE BAROLAR BİRLİĞİ ÇOCUK HAKLARI KURULU

Merhabalar. Hepinize hoş geldiniz diyerek bugünkü son yargılama oturumunu açmak istiyorum. Oturumumuzda görev alan tartışmacılarımızı öncelikle kısaca sizlere tanıtmak isterim. İlk konuşmacımız Uluslararası Danışman Sayın Dan O'Donnell. İkinci konuşmacımız ise Ankara Barosu'ndan deneyimli ve kıymetli avukatımız Sayın Dilek Dermancıoğlu. Üçüncü Konuşmacımız ise Ankara Barosu'ndan avukat, aynı zamanda Türkiye Barolar Birliği Çocuk Hakları Kurulu Başkanı diyoruz ama Koordinatörü diye düzeltiyor her seferinde, bizim başkanımız. Avukat Göktan Koçyıldırım. O avukat kısmını yazmıyor ama benim için her zaman avukat. Şu anda UNICEF'de çalışıyor. Ümit ediyorum en kısa zamanda tekrar bizimle beraber olacak kendisi, ben ısrar ediyorum. Evet, evet kesinlikle... Avukat Hatice Kaynak, Hatice de Ankara Barosu'ndan. O da uzun yıllardır çocuk hakları alanında çalışma yapıyor. Hem fiilen çocuklarla ilgili çalışıyor hem de daha geri plandaki çalışmalarını da yürütüyor.

Benim elimdeki programda iki Kosovalı Hâkim var. Bir tanesi Sayın Fllanza Kadiu, bir diğeri de Nesrin Lushta. Nesrin Hanım'ı uzun zamandır bu alandaki çalışmalarını dolayısıyla tanıyorum. Fllanza ile de bugün tanıştık. Umarım onlar en kısa zamanda gelecekler.

Almanya'dan bir meslektaşımız var; kıdemli bir savcı, Sayın Georg Decker. Kendisi de şu anda aramızda. Nihat Bey, Sayın Nihat Tarimeri bir sosyal hizmet uzmanı. Uzun zaman yurt dışında çalıştıktan sonra Türkiye'ye geldi ve hem yazılarıyla hem de sözlü tartışmalarıyla bu alana katkı vermeye devam ediyor. Burada bulunduğu için teşekkür ederiz.

Ve yine bir meslektaşımız Avukat Şahin Antakyalıoğlu. Hem Ankara Barosu Çocuk Hakları Komisyonu Üyesi hem de çocuk istisman ile ilgili çeşitli çalışmaların içerisinde, Platform yöneticiliği de yapıyor, şey adını unuttum...

AV. ŞAHİN ANTAKYALIOĞLU

Çocuklara Yönelik Ticari Cinsel Sömürüyle İlgili Mücadele Ağı, ismi uzun olduğu için zor oluyor.

OTURUM BAŞKANI

Evet, o ismi tamamlamıyorum hiçbir zaman.

Efendim, şöyle bir yöntem izlemeyi arzu ediyoruz biz: Çocuklara yönelik adalet içerisinde adli yardım hizmetlerini tartışacağız. Dolayısıyla da, bu açık bir tartışma. Sizlerin de katkılarını almak istiyoruz. Çünkü masanın bu tarafında oturan uzmanlar kadar, salonda da pek çok uzman var, onları da görüyorum. O nedenle bu konuyu hep beraber ele almayı arzu ediyoruz.

Bunun için de çocuğa yönelik adli yardım hizmeti deyince aklımıza gelen ilk kavram

nedir ve ne düşünüyorsunuz bu sistemle ilgili? Sizinle değerlendirmelerinizle başlamayı arzu ediyoruz. Ben Kosovalı meslektaşlarımızı da buraya çağırayım.

Özellikle adalet sistemi içerisindekilerin bildiği bir konu, adli yardım hizmetleri ve daha çok avukatlarla birlikte anılan bir şey. Çünkü adli yardımı avukatlar, hukuki yardım kısmını avukatlar veriyor ama bununla sınırlı olmayan bir hizmet. O yüzden sizin değerlendirmelerinizle başlamak sonra da uzmanlarımıza bu konudaki düşüncelerini sormak istiyorum.

Çocuğa yönelik adli yardım hizmetinin şu andaki durumu nedir? Nasıl bir yardım hizmeti yararlı bir hizmet olur? Bu sistem yapılandırılırken nelere dikkat edilmesi gerekir? Bu oturumda buna ilişkin görüşleri derleyebilirsek bundan sonraki çalışmalara da yol gösterici olur diye düşünüyorum. Onun için önce sözü size vermek istiyorum. Önerisi, sorusu, katkısı olan herkese. Buyurun.

MURAT AYDIN, KARŞIYAKA ADLİYESİ HÂKİMİ

Teşekkür ederim.

Şimdi çocuklarla ilgili adli yardım hizmetleri deyince benim hep verdiğim bir örnek var, oradan bir şeyler söylemek istiyorum. O da şu: Adli yargılama süreci içerisinde çocuğun omzunda iki melek olduğunu düşünürüm ben hep. Bir omzunda ona hukuki yardım veren avukat ve diğer omzunda da ona destek veren, süreci onun anlayabileceği bir dilde anlatmak için ve süreçten etkilenmesini, olumsuz etkilenmesini engellemek için bulunan sosyal çalışma görevlisi.

Biz yargılamanın diğer aktörleri olan hâkimler ve savcılar, galiba adli yardımı tartışırken ya da uygularken avukatlarla ilgili kısmı, belli ölçüde bilip uyguluyoruz belki. Avukatlarla birbirimizi daha iyi tanıyoruz, birbirimizin rol ve sorumluluklarını daha iyi biliyoruz. Yani iyi uyguluyoruz, kötü uyguluyoruz tartışmasını bir kenara bırakarak söylüyorum. Yani avukat ne iş yapar, savcı ne iş yapar, hâkim ne iş yapar?

Bu üç grup da birbirinin ne iş yaptığını biliyor aşağı yukarı ama biraz omzundaki öbür meleği ihmal ediyoruz. Öbür adli yardımcısı, çocuğa yardım eden öbür meleği ihmal ediyoruz. O da sosyal çalışma görevlisi. Acaba sosyal çalışma görevlisi adli süreç içerisinde nasıl bir rol üstlenir? Ne yapar ya da ne yapmaz? Ondan nasıl yararlanmalıdır adli sürecin diğer aktörleri? Onun üzerinde biraz daha ayrıntılı durmaya çünkü yeni bir şey bizim için, hâkimler için özellikle yeni bir şey. Biz bundan önceki süreçte yargılamanın tek hâkimi olarak her şeyi yöneten bir hâkim anlayışından sıyrılıp, eşitler arası bir yargılama süreci yönetebildiğimiz ölçüde başarılı bir çocuk yargılaması yapabiliriz.

Ve bu uzman, sosyal çalışma görevlisi, süreç içerisinde hem bize, yani adli yargılamanın diğer aktörlerine ve hem de çocuğa ciddi destek verebilecek kişi durumunda; bilgisiyle, uzmanlığıyla ve sürece bizim baktığımız gibi bakmamasıyla. Bunu çok önemsiyorum çünkü şunu görüyorum 2005'ten bu yana gelişen süreçte, sosyal çalışma görevlilerinin

Çocuklar için Adalet Sempozyumu-YARGILAMA

de hâkimler, savcılar, avukatlar gibi bakmasını istiyor bazı meslektaşlarımız. Bense bunun tam tersini istiyorum: Bizim gibi bakmamalarını istiyorum. Çünkü o zaman bizden dördüncü oluyor, bir tane daha oluyor. Bizden bir kişiye daha ihtiyaç yok, başka birine ihtiyaç var, başka bir bakışa, başka bir yaklaşıma ihtiyacımız var ve tam da bu onların işi. Tam da onların eğitimini aldıkları iş, tam da bizim eğitimini almadığımız iş. Çünkü orada üç tane hukuk eğitimi almış aktörün dışında hukuk eğitimi almamış ama hukuk eğitimi almış aktörlerin almadığı bir eğitimi almış uzman var.

Bu anlamda çocuğa destek veren bu uzmanın rolünü, sorumluluklarını tartışmamız, yapılandırmamız gerek ve bu uzmanları kullanmak, desteklemek konusunda hâkimlerin özel olarak görev üstlenmeleri, rol üstlenmeleri gerektiğini düşünüyorum. Çünkü adli süreç içerisinde getirilen bu uzmanlar şu an nerede durduklarını bilemiyorlar ve ne yapmaları gerektiğini de bilemiyorlar. Biz de bilmiyoruz onların ne yapması gerektiğini. Tutunacak dal arıyorlar, orada da onlara en iyi desteği verebilecek kişiler hâkimler olmalı ve hâkimlerle bu uzmanlar daha iyi bir iş birliği içerisinde, daha iyi iletişim içerisinde ve daha iyi bir üretim içerisinde olmalı, birbirlerini değerli kılmalı, birbirlerini desteklemeli. Adli yardım deyince ben çocuğun omzundaki ikinci meleğe daha özel bir önem vermemizi ve ona daha çok odaklanmamız gerektiğini düşünüyorum. Teşekkür ederim.

OTURUM BAŞKANI

Teşekkürler. Mikrofonu şu tarafa götürüyoruz. Çeviri yapılabilmesi için mikrofonun naklini beklememiz gerekiyor.

HASAN İŞLEYİCİ, KONYA CUMHURİYET SAVCISI

Herkese merhabalar. Yaklaşık 8 yıldır çocuk suçlarına bakıyorum. Benim bu süreç içerisinde gözlemediğim, acı olarak gözlemediğim bir şey var. Avukat arkadaşlarımız özellikle alınmasınlar, kendi görev yaptığım yer için söylüyorum. Maalesef hukuki yardımda bulunan, bulduklarını iddia eden avukat arkadaşlarımızın çocuk hakları hususunda ve Çocuk Koruma Kanunu hakkında çok yeterli bilgiye sahip olmadıklarını düşünüyorum. Geliyorlar, ben ifadeye girdikleri zaman çocukla görüşme yapıp yapmadıklarını soruyorum, maalesef %10 gibi bir oranla çocukla görüşme yaptıklarını öğreniyorum. Yine tabii emniyet teşkilatında da benzer sıkıntılar yaşanıyor. Çocuğun ifadesini alınmamasının bilinmesine rağmen zaman zaman ifadeleri alıyorlar ve maalesef avukat arkadaşlar da müdafî olarak o ifadelere katılıyorlar.

Bu anlamda ben özellikle barolarla bağlantıya geçilerek Çocuk Koruma Kanunu, çocuk hakları hususunda avukat arkadaşların bizim zaman zaman aldığımız eğitimlerden geçerek bu hususta o farkındalığı hissedebilmelerini istiyorum, talep ediyorum. Teşekkür ederim.

OTURUM BAŞKANI

Teşekkürler, başka katkısı olan var mı acaba? Adli yardımın çocuk adalet sistemi

içerisinde şu andaki yeri, verilış biçimi, eksikleri, olması gerekenler. Buyurun. Mikrofon lütfen.

KATILIMCI

Şimdi mahkemenin oluşumu açısından baktığımızda hâkim, savcı, çocuk, avukat ve farklı konumlanışlar söz konusu normal bir mahkeme işleyişinde de. Adli yardım veren avukat dışında bir hukuk sisteminin dışından bir yardımcı, başka bir konumu olan, başka bir arka planı olan bir uzmanın, yine bağımsız olması gerekiyor sistemden. Yani sistemden bağımsız olması derken çocuğun yanında dururken bir avukat gibi, çocuğun savunmasını yaparken bir avukat gibi ve onun diliyle konuşan, onu daha iyi anlayan hatta bir yönüyle mahkemeyi yönlendirecek, bir yönüyle de çocukla birlikte gelecekteki hayatını inşa etmesi bir perspektif getirecek bir birey olarak mahkemenin dışında başka bir bakışı olan kişi. Şu andaki mahkemedeki uzmanlara baktığımızda Adalet Bakanlığı altında konumlanmış durumlar, doğrudan da sicil amiri olarak, hâkimlere bağlı olarak çalışmaktalar.

Bu ciddi bir sorun. Yani bağımsız değiller. Şimdi bağımsızlık nerede? Şöyle bakalım, tabi ki bir mahkeme, bir bilirkişi gibi işlevleri de var ama başka bir işlevleri daha var ki; bu da çocuğun yanındaki duruş, çocuğun geleceğe yönelik, perspektifine yönelik bir bakış açısı geliştirme ve mahkemeyi bu çerçevede yönlendirme. Bunu unutmamak gerekiyor. Türkiye'deki sistem bunun önünde bir engel bence. Bu tür bir yardım mekanizmasının adliye içinde olabilir ama doğrudan hâkimlere bağlı bir sicil sistemiyle bağlı ve hatta onların altında konumlanmış, hâkimlerin odalarının yanında, zaman zaman odaların kullanmak zorunda kalan bir meslek grubu olmaması gerekiyor.

OTURUM BAŞKANI

Evet, yani çocuğa yardım sunan bir başka grup daha var, Murat Bey'in ikinci melekleri: Sosyal çalışma görevlileri. Onlar çocukların mahkeme önünde dertlerinin anlaşılması, içinde buldukları koşulun anlaşılması için mahkemeye destek sunuyorlar. Hukuken savunulmaları için de hukuki problemlerinin çözümüne katkıda bulunulması için de avukatlar çocuklara yardım sunuyorlar.

Adli yardım çerçevesinde ele aldığımız kısım daha çok şimdiye kadar hep avukatların sunduğu hukuki yardım ve yargılama giderlerinin karşılanması bakımından sağlanacak adli yardımdı. Bu hizmetlerin kaliteli sunulmasına ilişkin de bir eleştiri var. Burada dile getirilen eleştiri aslında avukatlar arasında da konuşulan, bilinen, çözümü için de çare aranan, çeşitli eğitimler gibi yöntemlerle çare aranan ama hâlâ daha da varlığını bildiğimiz bir problem.

Onun için şimdi bu oturumda biraz bunu nasıl çözebilirize yönelebilmek için önce birlikte isterseniz şunu tanımlamaya çalışalım: Çocuk adalet sistemi içerisinde adli yardımın rolü, önemi nedir ve kapsamı nedir, neleri içerir adli yardım? Bunu isterseniz tanımlamaya çalışalım. Ondan sonra da bu bahsi geçen problemlere nasıl çözüm

Çocuklar için Adalet Sempozyumu-YARGILAMA

bulabiliriz kendi sistemimiz için? Burada bulunan farklı ülkelerin deneyimleri neler bu konuda, onları birlikte dinleyerek tartışmamıza devam edelim.

Salondan başka söz isteyen olmadığı için ben konuşmacılara dönmek istiyorum. Kim başlamak isterse ona göre sıra gözetmeden yönlendirmeye devam edeceğim tartışmayı. Eğer bir tercih yoksa ben sözü savunmaya vermek istiyorum. Bir itham var. O yüzden önce avukatlardan başlayarak, ne diyorsunuz, nasıl görüyorsunuz adli yardımın Türkiye'deki durumunu ve çocuk adalet sistemi içerisinde rolünü? Şahin sen başla.

AV. ŞAHİN ANTAKYALIOĞLU, ANKARA BAROSU

Herhalde en başta olduğum için bana baktınız. Evet, aslında burada hani belli bir meslek grubuna özgü bir ihmal veya kusur değil, bütün mesleklerde maalesef bu eksiklik, nitelik var. O nedenle hani bu cümleyi en başta söyleyeyim, hani avukatlar bizde de meslektaşlarımızda da özellikle çocuk hukuku konusunda uzmanlaşma tam olarak sağlanamadığından dolayı sıkıntılar yaşıyoruz. Tabi hâkim ve savcılar kendi bakış açılarıyla belli eleştiriler getiriyorlar haklı olarak, biz de kendi gözlemlerimizi söyleyelim bari.

Tabi bu tek başına bir mesele değil, farklı unsurları olan bir hizmet. Burada adliye binasının yapısından tutun personel eksikliğine, avukata ödenen ücretlerden ya da ödenemeyen ücretlerden tutun, tüm fiziki yapıları etkileyen bir durum adli yardım ama konu başlığımızda da adalet erişim var, bundan bağımsız da düşünmemek lazım. Öncelikle bir adalete erişmek gerekiyor. Adalete erişmek için de bir kere bu hakkın öznesi olan çocukların bu haklarını bilmesi gerekir. Devletin çocuklara bu haklarını anlatması, öğretmesi, nelerden yararlanabileceğini öncelikle kendilerine iletmesi gerekir ki bu haklarını arayabilsinler. Önce bir ulaşsınlar, daha sonra adliyedeki sorunları bir şekilde zaten tartışıyoruz.

Özellikle CMK'da yer almayan usullerin uygulandığı bazı adliyeler var. Böyle perşembe pazarını andıran koridorlar, çocukların ifadesi alınırken yetişkinlerle birlikte işte haftanın belli günleri salı, perşembe günü gelin ifade verin gibi beyanlar ya da çağrılar belli kaosa sebebiyet veriyor.

Onun dışında avukatların nitelikli bir hizmet verebilmesi için az önce söylediğim gibi donanımsal olarak eksiklerin olmaması gerekiyor. Şimdi son zamanlarda birçok meslektaşımızdan aldığımız duyular ve bizim de gözlemlerimiz, özellikle çocukla görüşebileceği bir ortam sağlanamıyor. Özellikle polis merkezlerinden daha önce polis merkezlerinde görüşmeye giderken şimdi direkt polisler adliyeye gelin gibi bir talepte bulunuyorlar. Adliyeye gelindiğinde de ne oluyor? Savcı da 'haydi acele edin' diyor, bir an önce ifadesini almak istiyor. E çocukla da nerede görüşeceksiniz? Koridorda mı? Nerede? Çocuk hakları merkezinde mi? Her ilde var mı çocuk hakları merkezi? Yok. E şimdi avukattan belli şeyleri bekliyoruz ama bazı imkânları da sunmamız gerekiyor. Bu konuda bazı barolar girişimde bulundu, adliye binalarında çocuklara özgü odalar tahsis edilsin. Gerekirse tefrişatını biz yaparız gibi birçok girişimleri oldu ama

maalesef... Yani bunu tüm Türkiye için söylüyorum, Ankara için söylemiyorum ben. Zemin katta bir temizlikçi odası var ama çocukla görüşme odası yok. Yani başka şeylere çok güzel imkânlar sunuluyor, bulunuluyor ama konu çocuk olunca biraz sanki arka planda kalıyor.

Bunun dışında tabii haklı bir neden olarak söylemiyorum ama özellikle avukatlara ödenen ücretler, CMK'dan görevlendirilen avukatların bu konuda çok ciddi şikâyetleri var. Barolar Birliğinin asgari olarak düzenlediği tarifinin çok altında bir ücret ödeniyor. Bu da başka sorunlara da sebebiyet verebiliyor. Burada iş, gönüllü ve istekli avukatlara kalıyor. Bu gönüllü, istekli avukatlar çırpınıp duruyorlar bir şeyler yapabilmek için, düzeltmek için.

Diğer yandan özellikle yargılamamın ortasına tepeden inen avukatlar var. Nasıl oluyor? Yargılama esnasında ifade alınmış, şöyle dönülüyor bakıyor işte mağdur vekili var mı yok mu? Yok. Hemen CMK arıyor, hemen bir tane apar topar avukat çağırıyor. Tabii bunun gelişi de bayağı bir zaman sürebiliyor, avukat herhangi bir yerde meşgul olabiliyor vs. Geldiğinde de avukat bey ne diyorsunuz, avukat hanım ne diyorsunuz? E dosyayı incelememiş ki! Nasıl bir hizmet verecek çocuğa? Süre isteyince tüm suratlar beş karış mahkeme heyetinde. Neden? Dosyayı bitirmek istiyor ya da ertelenmesini istemiyor. Maalesef böyle gerçeklerle karşı karşıya kalıyoruz. Ya da yıl sonu dolayısıyla dosya kapanacak. Ben korkuyorum mesela süre talep etmekten, savunma yapmak için süre talep etmekten. Yazılı yapacağım savunmamı, bir bakıyorsunuz ki o esnada savunma talep ediliyor. Şimdi o kadar tezat, o kadar niteliksiz bir hizmet veriliyor ki orada! Yani avukatı o an beyanda bulunmaya zorluyorsunuz. Bu bazen sözel olmayabilir, tutum ve davranışlarla olabilir.

Şimdi 3-5 klasör olan dosyalar oluyor, çok sanıklı dosyalar oluyor. Avukat o esnada "aleyhe olan hususları kabul etmiyoruz" derse bu hizmet mi oluyor? Bazen biz de mecbur kalıyoruz bunu söylemeye. Nasıl bir hizmet olabilir? Çocuğun aleyhine başka deliller olabilir diğer klasörlerde, dosyalarda. Yok! Mağdur çocuklar, tanık olarak çağrılan çocuklar var, onlara avukat atanmıyor. Ama onlar da bir istismar dosyasında gayet ikincil, üçüncül istismara maruz kalabiliyorlar. Onlara hizmet nerede? Yok! Kim düşünüyor? Düşünen yok!

Geçenlerde bir ağır ceza mahkemesinde cinsel istismar dosyasında mağdur çocukla -kız çocuğu, cinsel istismar mağduru- tanıklar saç baş birbirine girdiler. Kimse ne tedbir alalım, ne koruyalım, ne çocukların psikolojisi bozuldu haydi bir hizmet verelim, haydi bunun ihbarını yapalım, Aile Sosyal Politikalar Bakanlığına iletelim... Hiçbir şey yok! Yani bir duruşmada A'dan Z'ye ne kadar eksiklik varsa hepsini gördüm.

Ya bu... Urfa'da da karşılaştım bununla. Bir ara Urfa'da şiddet gören, aile için şiddet gören 11 kardeşin olduğu bir aile içerisinde burada bir vakıf aracılığıyla beraber ihbarda bulunalım dedik. Cevap şu: Sizin ne çıkarımız var? Niye ihbar ediyorsunuz? Çocuklara niye barınma imkânı sunuyorsun? Çocuklar Urfa'da ciddi risk altındaydı,

Çocuklar için Adalet Sempozyumu-YARGILAMA

yaşam tehlikelileri de vardı çünkü farklı namus kisvesi altında iddialar vardı. Bir vakıf barınma imkânı sunacaktı. Biz haydi alalım, imkân sağlayalım mahkemeye 'Siz çocuk ticareti mi yapıyorsunuz?' dedi! Yani burada bunun gibi başka birçok hususlarla da karşılaşıyoruz.

Şimdi Gündem Çocuk Derneği ile birlikte yaptığımız, özellikle pilot davaların açılmasına ilişkin bir çalışma yapıyoruz gönüllü olarak. Bu yıl şu ana kadar 26 çocuk dikkatsizlik, tedbirsizlik, ihmal nedeniyle yaşamını kaybetmiş eğitim ortamında. 26 çocuk! Önlenebilir nedenlerle hayatını kaybetmiş ve bu çocuklar adalet mekanizmasının içinde değiller, aileler değiller. Henüz ya şikâyet edilmiş takipsizlik kararı verilmiş ya da soruşturma uzun zaman almış hâlâ birinin ilgilenmesini bekliyor.

OTURUM BAŞKANI

Bir müdahale edebilir miyim? Tekrar dönebilmek için. Herkese biraz söz verip sonra tekrar dönebilmek için keseceğim ama gördüğünüz gibi bir savunma taktiği olarak en iyi savunma saldırdır deyip, Şahin böyle bir avukatlık örneği gösterdi. Bakalım diğer savunmanlar ne yapacaklar?

AV. HATİCE KAYNAK, ANKARA BAROSU

Tabi Şahin avukatları savunarak başladı ben de belki hani hepimizin yaptığı sistemde işlemeyen kısımlar var ve bunlar niye işlemiyor? Oradan bakmamız gerekiyor. Niye çocukların bir yasal temsile ihtiyacı var? Niye adalete erişmek için bir hukuksal yardıma ihtiyaç var? Yetişkinlerin de var, onlar için de temel hak diyoruz ama çocuklar için uluslararası sözleşmeler bu zorunlu bir hak demiş ve bunu ücretsiz sağlayacaksınız demiş. Çocuk bu sistemi anlamıyor biraz önce Murat Bey söyledi. Bu sistemi ona anlatacak birine ihtiyaç var. Bu tabi ki bir sosyal çalışmacı da olabilir ama polisten başlayarak, ilk andan itibaren de onun yanında bu sistemi anlamasını ve sistemin içindeki haklarını bilip, anlayarak kullanabilmesine yardımcı birine ihtiyaç var, bu hukuki temsil. Yanına ailesini de koyabilirsiniz, kanuni temsilcisini ama hukuki temsil başka bir şey ve bir ihtiyaçtan doğuyor.

Şimdi bu ihtiyacı karşılamak için biz 1994'te kanunumuzda değişiklik yapmışız, suçta sürüklenen çocuklar için bunu zorunlu kabul etmişiz ve sisteme böyle bir şey girdi: Ücretsiz müdafî atanması girdi. 2005 yılında da mağdur çocuklar için bunu kabul ettik. Bugün CMK sistemindeki yapılan atamalara baktığımız zaman herhâlde %80-90'ı çocuklara müdafî ve vekil atanması şeklinde gerçekleşiyor. Bu kadar büyük bir alanı kaplıyor olmasına rağmen hem Maliye Bakanlığı bütçelerinde hem bu konunun tartışıldığı ortamlarda en az önemsenen alan oluyor.

Biz ne yapıyoruz? Aslında çocukla ilgili dosyalarımızda hani diğer yaptığımız şeyler gibi işte duruşmanın ortasında bakıp "Aa müdafîsi yok, vekili yok!" bir vekil tayin edelim hemen. Telefon edip işte 45 dakika içinde avukatı oraya gelirse hak sağlanmış oluyor. Bunu yerine getirebilecek meslektaşımız getirebiliyor mu? O da getiremiyor.

Çünkü bir sürü yetersizlikle geliyor meslektaşımız da. Büyük kısmı mesleğe yeni başlamış meslektaşlarımız ve üniversite yaşamında, lisans eğitiminde çocukla ilgili hiçbir eğitim almamış. Sonrasında staj eğitiminin içinde sadece büyük barolarda staj eğitiminde bir hani düzenli eğitim programı uygulanıyor ama Ankara Barosunda bile şu anda staj eğitiminin içinde çocuk hakları anlatılmıyor. Sonrasında CMK sistemine girmek için önce beş günle başlayan 2000'li yıllarda, şimdi iki güne düşen bir eğitim veriyoruz, hizmet için eğitim. Bununla sisteme gireceksiniz diyoruz. Onun içinde de sadece 2 saat anlatıyoruz çocuk yargılamasını.

Hiçbir donanımı yok ama çocuk hukuku hem gönüllülük hem de gerçekten uzmanlık isteyen bir alan. Bambaşka bir bakış açısıyla yapmanız gerekiyor. Yani yetişkin birinin yargılamasında avukatlık yapıyorsanız o kişinin bu suçu işlemediğini kanıtlayacak ya da delilleri çürüterek beraat edip kapıdan çıkmasını gidip sağlamak başarılabiliyor ama çocuk için tam da tersi bir şey yapmanız gerekiyor. Belki çocuğun, hani suça sürüklenen çocuksa o suçu işleme koşullarını da ortaya çıkararak onun için doğru bir yola gitmesini sağlayacak, doğru tedbirin uygulanmasının aracı avukatın olması gerekiyor. Şimdi meslektaşımız bu bilgiye ve donanıma sahip mi? Nerelere başvurabileceğini, hangi kaynakları kullanabileceğini, mahkemeden neler talep edebileceğini çoğu zaman bilmiyor. Yani bilen meslektaşlarımız var ama bu kahramanlık biçiminde yapıyor. İşte gönüllü ve istekli olup ve bu işten alacağı ücreti de hiç önemsemeyen, yani bir soruşturmayı yürütmek karşılığında 100 lira, 150 lira gibi parayı hani üç yıl uğraşırım ama bu paranın bir önemi yok diyen meslektaşımız belki kahramanlık yapıyor. Diğer meslektaşlarımız ise kendi bürosunda para kazanmaya başladığı anda, aslında işi öğrenip uzmanlaşmaya başladığı anda da müdafilik sisteminden çıkıyor.

Yani asıl olarak sorun, bu meslektaşlarımızın donanımını güçlendirecek bir yapıyı kurmamız gerekiyor. Bunun çok iyi bir hizmet içi eğitimle ve bunu destekleyen bir yapıyla olması gerekiyor. Hem Adalet Bakanlığı'nın hem baroların hem de Barolar Birliğinin aslında bunun çok önemli bir alan olduğunu kabul etmesi lazım. Çocuk Hakları Sözleşmesi'ni imzalamışız, 'her şeyden üstündür' diyoruz çocuğun yararı ama CMK hizmetinin neredeyse tamamı çocuklara yönelik verilirken bu hizmetin çocuklar için yapılması konusunda hiçbir şey yapmıyoruz. Ben de biraz tersinden bakmaya çalıştım teşekkürler.

OTURUM BAŞKANI

Bir başka teknik olarak iddianın yükünü hafifletmek için kendini önce ortaya koy ve böylece o üstüne gelemesin. Hatice'de öyle bir yöntemle devam etti.

Dilek Hanım siz eklemek ister misiniz?

AV. DİLEK DERMANCIOĞLU, ANKARA BAROSU

Tatbikatın bu kadar içinde olan arkadaşlarımızın söylediklerine katılmamak mümkün değil. Ben çocuk müdafiliği yapmadım, şimdiye kadar hep projelerde çalıştım ama

Çocuklar için Adalet Sempozyumu-YARGILAMA

orada hep birlikte konuştuğumuz çocuğa müdafî tayin edilirken dosya üzerinden tayin edilmesinin sakıncalarını görmüştük. Ben de o konuya değineyim.

Bir yargılama süreci içine giren bir çocuk, bir suç isnadıyla karşılaşılan çocuğa dosya üzerinden bir müdafî tayin ediliyor ama aynı çocuğun bizim düşüncemize göre her suçta sürüklenen çocuk aynı zamanda başka bir suçun da mağdurudur diye de baktığımız için korunma ihtiyacı olan bir çocuk da olabilir. O çocuk için birtakım tedbirler alınması da gerekebilir ama çocuğa tayin edilen avukat arkadaşımız bu taleplerde bulunamıyor. Bir başka avukatın devreye girmesi gerekiyor. Bunun da önlenmesi gerektiğini düşünüyorum, ben ilave olarak bunu söylemek istedim.

OTURUM BAŞKANI

Teşekkürler.

Görevlendirmede böyle bir problemimiz var. Belki doğrudan bu alanda çalışmayanlar çok bilmeyebilirler. Talep mahkemeden geldiği için, müdafî veya vekil tayini talebi bir dosya numarasıyla geliyor. Barolar da atamayı bu dosya numarasıyla yapıyorlar, dolayısıyla ya da savcılıktan aynı şekilde. Savcılığın çocuk hakkında yürüttüğü soruşturma dosya numarasıyla görevlendirme yapılıyor ya da mahkemenin bu sebeple de sadece o dosyadaki işlemleri yapmaya yetkili gibi görünüyor. Çocuğu her alanda temsil etmeye yetkili olamıyor. Başkaca mahkemelere müracaat etmesi gerekiyor ise veya savcılıkta iken işte şikâyet, koruma talebi gibi şeyler yapması gerekiyorsa her seferinde dönüp barodan yeni bir yetki belgesi alması gerekiyor. Bu da o hukuki yardımın bütünlüklü sunulmasını engelleyen bir unsur. Yapmak istese bile önünde bir engel oluşabiliyor. Bu da yapısal bir problem bizim uzun zamandır tartıştığımız ve yakın bir zamanda çözülmesini ümit ettiğimiz. Göktan?

GÖKTAN KOÇYILDIRIM UNICEF TÜRKİYE

Merhabalar tekrar. Seda Hanım yakın zamanda inşallah avukatlığa dönecek dedi, sevineyim mi üzüleyim mi bilemedim. Öyle bir söyledi ki...

OTURUM BAŞKANI

Yakın demedim, hemen dedim!

GÖKTAN KOÇYILDIRIM

Şu an istifa edesim geldi!

Peki, aslında ben de yani bir beş sene kadar avukatlık yaptım. Çoğunlukla çocuklarla ilgili davalarda da çalıştım ama hem Şahin hem Hatice Hanım aslında çok değerli bilgiler verdi, Dilek Hanım da öyle, Seda Hanım da öyle. O yüzden ben de bir savunma taktiği olarak topu başkasına atma yöntemini izleyeceğim, baştan söylemiş olayım.

Hâkim Bey, sosyal çalışma görevlileriyle ilgili duyduğum en güzel şeylerden birini söyledi. Zaten Hâkim Bey genellikle her karşılaştığımızda farklı konularda benim

duyduğum en güzel aforizmalara imza atıyor bu konuda. Meleklerden bahsetti, sosyal çalışmaları görevlileri meleklerdir, avukatlar da meleklerdir dedi ama bilim sorgulamaya ilk başta meleklerden başladı biliyorsunuz! O yüzden, belki de bu yüzden avukat da sosyal çalışma görevlileri de sistemde fazlasıyla sorgulanıyor. Aslında sistemin bütününe sorgulamak için buradayız.

Ben hep şunu söylüyorum; bu benim bu işlere girmeden önce fark etmediğim, girdikten sonra da dehşet içinde fark ettiğim bir şey oldu. Aslında hep ceza hukukunu konuşuyoruz, bunun medeni hukuk boyutu da var ama genelde hep orayı konuştuğumuz ve sorunlar orada düğümlendiği için biraz daha ben de o kısma gireyim ama ceza hukukunda bu kadar teknik başka bir alan yok. Yani buna veya belki ek olarak terör suçluluğunu verebilirsiniz ama yine o bir suç tipidir fakat failden hareket eden başka bir alan yok. Yani ceza hukuku hep fiilden hareket eder, kanuni tipten hareket eder ama biz burada, çocuk hukukunda failden hareket ediyoruz. Bu dehşet verici bir şey ve bir grup failin özel hakları olduğunu sistem olarak kabul ediyoruz. Fakat baktığımız zaman bu çok özel ve en teknik alan nedense bir türlü hak ettiği değeri bulamıyor. Bu işe ilk başladığım zaman Hâkim Gökten Hanım orada, yine ondan çok önemli bir aforizma duymuştum, çocuk mahkemesinin duruşma salonu yok dediler Ankara Adliyesi'nde. Olamaz dedim yani! Hani gittim, Hâkime Hanım da kalemdeydi tesadüf. 'Hâkime Hanım duruşma salonumuz yok' diyorlar, doğru mu dedim. 'Çocuk mahkemesi ya, büyüyünce olacak!' dedi.

Şimdi gerçekten böyle, işin aslı böyle ama bunun kabahati sadece devlet mekanizmasında değil bu salonu dolduran herkeste, bizler de dâhil. Çünkü bu kadar teknik bir alanda bu kadar ciddi bir iş yapıyoruz ve işi demek ki tabiri mazur görün, belki de doğru bir tabir olmayacak ama demek ki iyi pazarlayamıyoruz bunu. Çünkü bu gerçekten çok önemli bir alan ve bunu biz burada, bu konuda çalıştığımız için söyleyemiyoruz hani bütün dünyada böyle bir özelliği var.

Başlığımız "Adalete Erişim ve Adli Yardım" benim iki sorum var, bunların cevabını ben de tam bilmiyorum ama bence şu soruyu sormalıyız: Adalete erişim ve adli yardımdan avukat ne anlamalı? Acaba sadece gidip duruşmalarda çocuğa hukuki yardımcı vermeyi mi anlamalı? Ve yine aynı kavramlardan devlet ne anlamalı? Burada yargıyı da devlet erkinin içine sokuyoruz. Aynı bir erktir ama sonuçta bir çocuğun veya bir bireyin algılamasında adliye sistemi de bir devlet mekanizmasıdır. O yüzden devlet ne anlamalı derken kanun yapıcılar ve adli mekanizma ne anlamalı buradan? Benim temel sorularım bunlar.

Bu soruları incelediğini iddia eden bir makale okudum geçenlerde. Silahların eşitliğinden girmişti, avukatlığın yapısal sorunlarından devam ediyordu ve yargının yapısal sorunlarıyla bitirdi. Ben şunu söylüyorum, bir defa silahların eşitliği güzel ve aramızdaki bu çekişme, hâkimlerle avukatlar arasında dünya bitene kadar ki, bir iddiaya göre 10 gün sonra bitecek ama gerçek olmadığını umuyorum, bitene kadar sürecek ve yani bu ama mesleki bir çekişme. Ama burada bizim silahların eşitliğinden

Çocuklar için Adalet Sempozyumu-YARGILAMA

anladığımız şey olsa olsa su tabancası olabilir, daha başka bir silah olamaz! Çünkü dediğim gibi biz burada faile odaklanıyoruz, hepimiz ve adli yardımı o yüzden ortak bir şekilde anlamalıyız buna sosyal çalışma görevlileri de dâhil.

Aynı zamanda avukatlığın, yargının yapısal sorunları olduğunu bugün sağır sultan biliyor ama biz bu yapısal sorunları bahane ederek çocukları kurban etmeye devam edemeyiz. Arada da konuştuk, 10 senedir bunu söyleyerek 10 senedir aynı şeyleri tartışıyoruz. Dolayısıyla artık bu kötü huyumuza da bir son vermemiz gerekiyor.

Alan ziyaretlerine çıktığımız zaman hâkimlerin ve avukatların bakış açısını göstermek açısından söylüyorum, yabancı uzmanlara sorulan iki soruyla karşılaştım. Yabancı uzmanlar genellikle işte ortak çalışma ve vaka toplantılarından bahsedildiğinde kimin bu toplantılara başkanlık ettiği soruldu hâkimler tarafından. Avukatlarla ilgili alan çalışmalarında da avukatların ne kadar ücret aldığıyla ilgili sorular geldi. Fakat iki soru da yanlış soru. İki soru da hiç birimizin, kendimi de buna koyuyorum, aslında bu işi tam olarak anlamadığımızı gösteriyor. O yüzden en başta bugün eve gidince, hepimizden ricam bir aynaya bakıp bu soruları kendimize soralım. Ve avukatlık pratiğinde şunu çok gördüm, özellikle kolluk kuvvetleri avukatı hep delilleri karartan bir ajan gibi görür ama üzgünüm delilleri karartmamak avukatın görevi değildir. Delilleri karartmamak, delilleri saklayabilmek polisin görevidir ve bunun da avukatın yetkilerini yok ederek yapmamalıdır. Dolayısıyla burada polislerin -ciddi sorunları hepimiz duyuyoruz- bu konuda eğer el ele vereceksek, polisi dışlayalım demiyorum ama adalet mekanizmasının kendine özgü o birbirini denetleme mekanizmasında; hâkimlerin, avukatların, hâkim ve savcılarının yardımına çok ihtiyacı var. Dolayısıyla bunu bir cepheleştirme hâline getirmeyelim ama bugün bu bir cepheleştirme ise avukatlar üçe bir durumda bunu çok net söyleyebilirim.

Dolayısıyla benim nihai önerim şudur, hepimizin madem bu konuyu anlamaya ihtiyacımız var ve biraz daha kendimizi geliştirmeye ihtiyacımız var. Benim önerim şudur: Gelin sistemi rahatsız edelim çünkü sistemin geri kalanı avukattan, hâkimden ve savcıdan çok korkuyor. Sosyal çalışma görevlisinden de çok korkuyor ama sosyal çalışma görevlisi daha farkında değil bunun ama gerçekten eğer bir sosyal çalışma görevlisi, eğer bir avukat ihlali raporlarsa ve üst mercilere raporlarsa bu ülkede biz politika anlamında çok fazla şey değiştirebiliriz. Buna bir üstümüzdekinden başlayalım hedefimiz Cumhurbaşkanı'na kadar olsun diyerek topu başkasına atarak sözüme son veriyorum.

OTURUM BAŞKANI

Göktan teşekkürler.

Şimdi efendim bizim bulunduğumuz omuzdan durum böyle de siz bizi nasıl görüyorsunuz öbür omuzdan? Bir de size söz verelim Nihat Bey, yani sosyal hizmet uzmanı olarak.

NİHAT TARİMERİ SOSYAL HİZMET UZMANI

Ben isterseniz şöyle bir yöntem uygulamak istiyorum. Önce diğer konuk arkadaşlar konuşsun, çünkü ben İsviçre örneğinden de yola çıkmak istiyorum. Benim şöyle bir şansım oldu. Benden önce oturumda yer alan İsviçreli gençlik savcılığında çalışan arkadaş benim nasıl çalıştığımı aslında çok güzel özetledi orada, hangi pozisyonda. Koordinasyon avukatlar filan. Yani ben aslında Türkiye'deki koşullara göre uzayda çalışmış gibi olduğum için o yüzden diğer yabancı konuklar konuyu aktarsın ondan sonra ben Türkiye'deki bazı gözlemlerimi paylaşmak istiyorum.

OTURUM BAŞKANI

Şöyle gitmek istiyorum da onun için, Türkiye ile ilgili gözlemlerinizi paylaşın. Ondan sonra dönüp onlara kendi şeyi sağlayalım, onlarda nasıl?

NİHAT TARİMERİ

Anladım, o zaman her ikisini birlikte halledeyim ben izniniz olursa...

Şimdi ben dokuz sene Zürih Gençlik Savcılığında çalışırken her sene 100-150 vaka gelir bunun ancak 15'inde, 15'ine yönelik iddianame düzenlenirdi ve 15 davayla ilgili de her sene mahkemeye çıkardık. Yani bu süre içerisinde 100 tane mahkemeye çıkmışımıdır ama orada mahkemede aldığımız pozisyon şöyle idi; avukatla biz aynı sırada oturuyorduk. Yani biraz önceki şeye baktığımız zaman Göktañ Bey'in söylemiş olduğu silahların eşitliği aslında orada oluşuyor, hâkime karşı değil. Biz silahların eşitliği pozisyonunda konum olarak avukatla eşit pozisyondaydık ve eşit konumdaydık.

Şimdi bu iddianame hazırlarken, hem sürecin koordinasyonu, bütün uygulamalar genelde sosyal hizmet uzmanı üzerinden gider rapor. Bu süreç içerisinde avukatla da çalışmak bizim görevlerimizden biriydi. Çünkü iddianameyi hazırlarken esasın, iddianamenin esası bizim düzenleyeceğimiz rapor üzerinden oluşuyordu. Bizim amacımız da bir çocuğun işlemiş olduğu suçun farik ve mümeyyiz olması ile ilgili değildi. Türkiye'de olduğu gibi bizim için önemli değil o. Bizim için önemli olan çocuğun gelecek perspektifi ve hâkimi... Yargılanacak konu da bu aslında. Yani hâkimin görevi bu şeyin farik ve mümeyyiz olduğu yahut da bu biliyorsunuz İtalyan Ceza Kanunu'ndan bize aktarılan bir olay. O geçmişte kalmış fakat bizde tortusu hâlen devam ediyor. Bizim rapora ve iddianameye koymakta olduğumuz hedeflerimiz, bütün kurgu çocuğun geleceğine yönelik heim'da mı olur eğitim yahut da cezaevinde mi, bu süreç içerisinde onu aktarmak.

Ve bununla ilgili de daha çok bizim şöyle bir deneyimimiz de oluyordu; mahkeme avukatı atadıktan sonra -çünkü zorunlu avukatlık sistemi yoktu İsviçre'de benim çalıştığım dönemde- biz avukat ile otururduk iddianame mahkemeye verilmeden önce, konuşurduk. O konuşma içerisinde biz böyle böyle teklifte bulunacağız, senin düşüncen nedir? Senin pozisyonun nedir? Bu pozisyon içerisinde istersen gidelim dava açalım yahut da açmayalım. Biz bu mertebede hareket ederek daha başlangıçta uzlaşmayı

Çocuklar için Adalet Sempozyumu-YARGILAMA

biz avukatıyla, avukatla yapardık. Senin önerin nedir diye sorardık. Dolayısıyla iddianame hazırlanırken biz avukatın o pozisyonunu bilerek ve bütün Yargıtay sürecini de düşünerek hazırlanırdık. Çünkü sürece Yargıtay da dâhildi. O kurgu içerisinde biz iddianameyi hazırlardık. Yargılama da bu çerçeve üzerinde devam ederdi ve bir günde biterdi.

Hatta hiç unutmuyorum, bizim genelde en çekindiğimiz değil de en meraklandığımız husus, avukat bu konuda daha ilgili, bu iddianameye yönelik nasıl bir savunma yapacak? Ben hatırlıyorum bir avukat 8 saat savunma yaptı. Ve üstelik biliyorsunuz İsviçre’de hâkimler seçimle geliyordu. Ve Gençlik Mahkemesi hâkimi, o dönem için, uzun seneden beri Gençlik Mahkemesi hâkimiydi ve kasaptı. Bir hâkimin aslında illa hukukçu olması gerekmiyor ama avukatın ve savcının mutlaka hukukçu olması gerekiyor bu sistem içerisinde. Şimdi böyle bir şeyden gelince tabi ben Türkiye’deki sistemi, yaşayınca e tabi kanun çıktıktan iki sene sonra ben Çocuk Koruma Kanunu diye bir kitap yazmak zorunda kaldım.

Şimdi oradan adli yardım olayına baktığımız zaman benim açımdan avukat bu süreç içerisinde süreci karakol anından temyiz aşamasına kadar takip eden, kaydeden, onlara not düşen bir işlevi olduğunu düşünüyorum. Ama genelde Türkiye’deki uygulamaya baktığım zaman bu kayıt işleminin ne şekilde olduğunu, sorunlu olduğunu da gözlemliyorum. Örneğin benim için en önemli gözlemlerin o soruşturma süreci başka bir şey fakat Çocuk Koruma Kanunu’nda yazan, 4. maddedeki uygulama ne şekilde sürece yansıyor orada biraz endişelerim var.

Bunun da en güzel örneklerinden bir tanesi mahkeme kapılarına asılan duruşma listesi. Mahkeme kapısında asılan duruşma listesi bu sürecin aslında daha mahkeme kapısında bittiğini söylüyor. Böyle bir duruşma listesi aslında adil yargılamanın ve Çocuk Koruma Kanunu’nun 4. maddesine uygun bir yargılamanın olmadığıın somut kanıtıdır.

Adli yardım görevini yürüten avukat, bunu kayda geçiremediği sürece otomatikman bu yargının adil olduğunu nasıl ispatlayacak? Yahut da o süre içerisinde nasıl gidecek? Şimdi bu sorunun yanıtını nerede bulacağız? Ama burada da diğer bir sorumlu var benim gözlemlediğim. Aslında hâkimin pozisyonu. Savcının iddianamesini kabul etmekle gerekli itirazları yapmamakla taraf hâline dönüşüyor.

Biraz önce aslında ağızından kaçırdı yahut da istemeden şey yaptı, taraf, silahların eşitliği hâkimle avukat arasında gibi gözüküyor hâlbuki başka bir şey bu! Bu başka bir şey! 7 sene içerisinde geldiğimiz noktada böyle bir yargılamanın adil bir yargılama olduğunu iddia etmek... Bir kere, şekil unsurunu tamamlamak açısından bakıldığı zaman. Yahut da bu yasa sabah işte gördük yapılan konuşmalarda... Yani aslında 7 sene içerisinde bitmiş bir yasayı tartışıyoruz. 7 sene içerisinde eskimesini ve sorunlarını.

Bir Türk çocuğunu düşünün, benim genelde de vakalarım Türk’tü. Oradaki Türk çocuğunun adil bir şekilde yargılanmayı hak etmesi beni mutlu ediyordu. Fakat Türkiye’deki yaşayan çocuklara böyle bir yargılamanın, İsviçre’de olan uygulamanın

layık görülmemesini kabul edemiyorum ve bunun için mazeret üretilmesini, mazeretler üretilmesini. Ben bu çerçevede içerisinde düşüncelerimi paylaşmak istedim.

OTURUM BAŞKANI

Teşekkür ederiz. Özetlemek istiyorum ki yurt dışından gelen konuşmacılarımıza da buna yönelik katkıda bulunma imkânı verelim. Bizde mağdur ve suçla sürüklenen çocuklar için hukuki yardımın ücretsiz olarak sağlanmasına yönelik bir düzenleme var. Zorunlu müdafilik sistemi var ceza davalarında yargılanan çocuklar için, yani avukatsız yargılanamıyorlar.

Ancak gördüğünüz gibi de bu hukuki yardımın kalitesiyle ilgili bazı problemlerimiz var. Hem sistemle ilgili görevlendirmeler çocuğa değil dosyaya yapılıyor. Görevlendirme aşamaya göre yapılıyor. Yani soruşturmada başka avukat, kovuşturmada başka avukat görevlendiriliyor. Bu da geçişlerde çocuğun avukatsız kalmasına neden oluyor. Tutuklanıp ceza infaz kurumuna gittiğinde dava açılıncaya kadar çocuk avukatsız kalabiliyor. Mesela bu örnekten hareketle söyleyebilirim, bu da biraz sistemle ilgili bir problem. Sabahtan beri bahsedildiği gibi yargılamalar uzun sürdüğü için, Nihat Bey'in örneğini verdiği şekilde 1 gün içinde sonuçlanmadığı için arada boşluklar doğuyor ve bu sırada da avukatsız kalmış oluyorlar. Bunun gibi yapısal problemler var.

Bir de kaliteyle ilgili problemler var: Görevlendirilen avukatın yeterli ilgiyi göstermemesi, yeterli bilgiye, donanıma sahip olmaması gibi. Ancak adli yardım deyince sadece bununla sınırlı bir yardım da bahsetmiyoruz. Yargılama giderlerinin karşılanmasıyla ilgili de bir düzenleme var. Hem yargılama giderleri bakımından hem hukuki yardımın ücretsiz sunulması bakımından, çocuklarda zorunlu müdafilik olduğu için geçerli değil ama onun dışında adli yardım sisteminde bir fakirlik ilmühaberine bağlı, yani yoksulluğun kanıtlanmasına bağlı bir yardım hizmeti problemi var.

Ve çocuğa adalet sistemi içerisinde sunulan diğer yardımlar; bir sosyal çalışma görevlisinin desteğini alması da Yasa ile öngörülen bir şey ancak orada da bu iki yardımcının birlikte çalışması, iş birliği yapması, haberdar olmasına dair bazı problemlerimiz var.

Bizim durumumuz böyle. İsterseniz bir tur onlara söz vereyim. Sonra tekrar tamamlamak üzere söz vereyim. Bizim durumumuz böyle, şimdi arzu ederiz ki sizde bu hizmetler hangi esaslara göre sunuluyor ve bu çerçevede bizim tartışmalarımıza katkınız ne olur? Nesrin Hanım başlamak istiyordu, buyurun.

NESRİN LUSHTA, HÂKİM, KOSOVA

Ben Kosova'lıyım, Yargıtay üyesiyim, Çocuk Hâkimiyim uzun senelerdir. Annem Türk olduğu için Türkçe konuşabiliyorum.

Önceki konuşmacıların bahsettiği savunma makamının görevi hakkındaki bazı noktalara değinmek istiyorum. Kosova'daki durum oldukça benzer ve belki daha da

Çocuklar için Adalet Sempozyumu-YARGILAMA

sorunlu ama neredeyse aynı sayılır. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra çocuk yasası çıkardık. Herkes bu yasayı çok uzun süredir uyguluyor ancak savunma makamının görevi hususunda beni üzen şey profesyonellik değil, bu konuda yeterince bilgi sahibi olmamalarıdır. Karşı karşıya kaldığımız durum önceki konuşmacıların da belirttiği gibi usullerin aciliyeti, savunma makamının dosyayı incelemek için çok kısa bir zamanı olması ve asliye mahkemesi hâkimi olarak tıpkı burada olduğu gibi savunma makamını koridordaki insanlardan oluşturmak zorunda kalmamızdır.

Bir yargıç olarak ben veya bir meslektaşım veya bir savcı çocuk kanunu hakkında yeterli bilgiye sahipse aynı şekilde savunma makamı da yeterli bilgiye sahip olmak zorundadır. Biz yüce divanda sadece temyizlerle ilgilendiğimiz için geçen ay kabul edilemez bir şekilde çocuğun bir yıldan fazla bir süredir yargılama öncesi tutuklu kaldığı bir durumla karşılaştık ve savunma makamı bu konuda tek kelime söylemedi. Biz temyiz kararına uymak zorundayız ve yapabileceğimiz çok fazla şey yok ancak bu sefer yapabileceğimiz bir şey vardı. Bence sorun tam olarak bu. Çünkü diğer sorunlar sadece çocukları değil aynı zamanda da yetişkinleri ilgilendiren genel sorunlar. Birkaç gün önce yaptığımız şey çocuk adaleti sistemine ilişkin bu tür sorunlara çözüm getirme amacıyla hâkimler, savcılar ve savunma makamları için ortak eğitim seansları düzenlemeye karar vermektir.

Elbette konuşulacak daha birçok konu var ama sonraya bırakmak durumundayız. Çok teşekkürler.

OTURUM BAŞKANI

Evet, diğer katılımcılardan da kendi ülkeleriyle ilgili değerlendirmeleri almaktan memnun oluruz. Buyurun.

FLLANZA KADIU, HÂKİM, KOSOVA

Ben de Kosova'dan geldim. Hâkimim, 30 yıl çalıştım. 8 yıl avukatlık yaptım savaş zamanında, bütün hayatımda çocuklarla çalıştım, çocuk hâkimiydim. Bizim de böyle problemlerimiz var. Bizde çocuk mahkemesi yok ama Çocuk Kanunu var, çocuk hâkimleri var, çocuk savcıları var. Nesrin de anlattı bizim kanunlar çok gelişmiş. Çünkü Avrupa Birliği'ne katıldık.

Ama biz de 14 yaşın altındaki bir çocuk suç işlerse vaka hâkim ya da savcıya intikal ettirilmez. Ama 14 yaşından 16'ya kadar suç işlerse o çocuk ceza alamaz. Yalnız özel yerlere götürebiliriz. Suç işlerse 16 yaşından 18'e kadar o zaman ceza verebiliriz ama o zaman da kanuna göre verebiliriz ki hangi...

NESRİN LUSHTA

Cezaya bağlı, ceza insan haklarına bağlı yani. İşlediği suç 5 sene veya fazla hapis gerektiriyorsa o zaman.

FLLANZA KADIU

O zaman ceza alabilir ama biz son senelerde ben böyle çünkü district, böyle ağır ceza mahkemesinde çalışıyorum direkt çocuklarla. Bakıyoruz hep böyle, ben kendim için söylüyorum, bizim kanunumuzda çocuk O'dan 18'e yaşa kadar bir birey, çocuktur deriz. 14 yaşından 18'e kadar artık çocuk sayılmaz. O zaman bakanım çocuk bir suç işlemiş ama o çocuğa hep böyle bakarız; onun geleceği ne olacak? Belki suç alacak ama ben kendim için çocuğu elbet suçlu böyle bulabilirim. Suç işlemiş ama çevresi çok daha suçludur; aile veya okul. Onun için sosyal hizmetlerle çok çalışıyoruz. Çünkü suç bittikten sonra, ceza bittikten sonra onlar onlarla çalışsınlar. Problem var hakikaten avukatlarla çünkü avukat gelmez, biz öderiz ama o kadar para yok onun için. Şimdi yeni avukatlar çok çalışıyorlar çocuklar için. Avukatlar da çocuklar konusunda uzmanlaşmış olmalı.

OTURUM BAŞKANI

Çok teşekkür ederiz, biz de aynı şeyi istiyoruz. Avukatlar çocuklar konusunda uzman olsunlar.

Evet, Almanya ile ilgili de biz deneyimleri öğrenmek isteriz. Orada adli yardım hizmetleri hangi çerçevede sunuluyor ve oradan hareketle bizim tartışmalarımıza yönelik görüşleri ne olur? Buyurun.

GEORG DECKER, KIDEMLİ SAVCI, ALMANYA

Yaklaşık 7 senedir çocuk savcısıyım ve ilk olarak izninizle bir konuşmacının bahsettiği omuzunda oturan bir melekle başlamak istiyorum. Bana göre sadece savunma makamı ve sosyal çalışmacı değil, aynı zamanda hâkim veya savcı da bir melek olmalıdır. Almanya'daki çocuk ceza sisteminin temel amacı kişiyi, çocuk suçluyu sadece cezalandırmak değil aynı zamanda da her şeyden önce ona eğitim vermek, suçun tekerrürünü önlemek için eğitim yoluyla bir çözüm bulmak ve bu genç insanın tekrar suç işlemesini engellemektir. Peki, bu amaca ulaşabilmek için ne yapılabilir? Bu konuyla ilgili olarak Almanya'da özel bir kanun olan çocuk mahkemeleri kanunu var ve bu kanunda sosyal çalışmacının görevleri tanımlanmıştır. Ya da çocuk mahkemesi yardım hizmetinin rolüyle başlayayım. Böyle bir yardım hizmeti ve bu tür bir mahkeme var diyebilirim. Çocuk mahkemesi yardım hizmetinin temsilcileri çocuk mahkemesi huzurundaki toplumsal ve bakımla alakalı boyutlar ile süpervizyona önem vermektedirler. Bu amaç doğrultusunda zanlı kişinin araştırmasını yaparak müdahil makamlara destek vermeleri gerekir; zanlının yetiştiği ve yaşadığı çevreyi araştırıp alınacak tedbir kararına ilişkin görüş bildirmeleri gerekir. Peki, bu gerçek hayatta nasıl işliyor?

Çocuk mahkemesi yardım hizmeti çocuk müdafilere yönelik bir hizmettir ve müdafiyi ofise davet ederek tüm prosedürleri enine boyuna anlatır, durumu ailesine bildirir, işlediği suçun teşkil ettiği sorunu açıklar. Örneğin çocuk suçlu suçunu itiraf etmişse

Çocuklar için Adalet Sempozyumu-YARGILAMA

muhtemel cezalar veya hapis cezasına ilişkin çözümleri konuşabilirler. Ancak çocuk suçlu suçunu itiraf etmezse de bir sorun olmadığı, bir şey söylemek zorunda olmadığı söylenebilir ve ardından öğütler vs. gelir. Dolayısıyla her davada eksik olan sadece savunma makamı değildir. Çünkü örneğin yolunda gitmeyen bir hırsızlık suçu işlemişseniz, bana göre bu davada bir avukat olması zorunlu değildir. Buna benzer bir başka suçun, örneğin bir darp etme veya benzer bir olayın davasında hâlihazırda bir sosyal çalışmacımız vardır ve bu sosyal çalışmacı mahkemede tüm sorunlardan bahseder ve aynı zamanda eğer hâkim hapis cezası yönünde bir karar verecekse alternatif çözüm önerileri sunar. Dolayısıyla adalet sistemindeki tüm taraflara yardımcı olur.

Savunma makamlarına başvuruların yaşadığı bir sorundan bahsetmek istiyorum. Bu sadece çocuk suçluların yaşadığı bir sorun değil, suç işlemekle itham edilen herkesin yaşadığı bir sorundur. Elbette müdafinin tüm dosyayı en kısa zamanda ve uygun bir süre boyunca görme hakkı vardır ve bu normal karşılanır.

Almanya'da bu bir sorun teşkil etmez çünkü hâkim suçun çok ağır olduğunu ve savunma makamı olması gerektiğini düşündüğü takdirde, ücreti devlet tarafından ödenecek zorunlu bir savunma makamı oluşturma imkânı doğar ve hatta dava dosyası mahkeme davetiyesinden ve kişinin iddianamesi hazırlanmadan hâkime ulaşır. Bu sayede yeterli zaman sağlanmış olur. Savunma makamının çocuk suçlu ile tüm sorunlar hakkında konuşmaya zamanı olur ve Almanya'da bahsettiğiniz kural hakkında hiçbir sıkıntı yaşanmaz çünkü savunma makamı zanlıyı ofisine davet eder ve davayı tüm yönleriyle konuşurlar, işlerin nasıl yürüyeceğinden bahsederler ve itirafın olumlu sonuç getirip getirmeyeceğini değerlendirirler. Örneğin tüm sistemi anlamayan suç işlemiş bir çocuk göçmenseniz hâkim bu noktadaki hakları ve sorunları görmek zorundadır, dolayısıyla da savunma makamı atayarak bu kişinin ve kendisinin dava dosyasını iyice anlamasını sağlayıp müdafinin savunmasına yardımcı olmak zorundadır. İşte bu yüzden melek örneğini verdim. Ve bunlar Almanya'daki sistemin birkaç boyutu. Teşekkürler.

OTURUM BAŞKANI

Biz teşekkür ederiz. Son olarak Dan'e söz vermek istiyorum. Kendisi Türkiye'yi incelemiş olan bir uzman hem de uluslararası hukuk alanında çocuğa özgü standartlar alanında uzman. Onun görüşleriyle paneli toparlamaya çalışalım. Buyurun.

DAN O'DONNELL, ULUSLARARASI DANIŞMAN, ABD

Çok teşekkürler. Buradaki herkes Türkiye hakkında benden daha fazla bilgiye sahip ama bu yıl UNICEF'in Cenevre Bölge Temsilciliği'nde çalışıyorum. Çocuk adaleti ve adaletten daha geniş bir çerçeveye sahip çocukların adalete erişimi konulu yeni bir proje... Adalete erişim başlı başına ayrı bir alandır. Bana göre bir ceza davasında çocuğun sadece suç işlemekle itham edilmesi veya suçun mağduru olması üzerine değil aynı zamanda adli yardımın önemi üzerine düşünmek de büyük önem arz etmektedir. Bir çocuğun suçlu veya mağdur olduğu durumlarda mağdurun adli yardım alması önem

taşımaktadır. Aslına bakarsanız hukuk sistemlerine ve diğer birçok sisteme bağılı olarak suç mağduru usul haklarına sahiptir. Ve bazen ceza yargılamalarında tazminat hakkına başvurulabilir. Bu durumda mağdur kendi haklarını savunabilmek için avukatla temsil edilmeye ihtiyaç duyar.

Çocuğun sıradan bir suçun değil, insan haklarını ihlal eden bir suçun kurbanı olduğu durumlar da mevcuttur. Örneğin bazı ülkelerde çocuklar şüpheli konumundayken ve yargı ile temyiz esnasında hakkında bir kovuşturma yürütülüyorsa çocuğun adli yardım alma hakkı vardır. Fakat bu hak kaybolduktan sonra ve çocuk sıklıkla kurumların baskısına maruz kalırsa çocuğun hakları tehlikeye düşer ve hatta bazen ihlal edilir. Ayrıca bu çerçevede adli yardım almak önem arz eder. Sosyal haklar ve insan haklarına ilişkin daha geniş bir çerçeveden bakacak olursak son birkaç yıl içinde çalıştığım bazı ülkelerde neredeyse tüm çocuk suçluların davalarında bu devlet dışı adli yardımların yanı sıra bazı özel devlet dışı adli yardım programları devreye girmektedir.

Bu yardım programlarının görevi, çocukları sadece suçlamalara karşı savunmakla sınırlı değildir. Çocuk okula gitsin veya gitmesin çocuğu bu duruma düşmesinin altında yatan sebepleri inceler. Eğer çocuk okula gitmiyorsa ailesinin durumunun uygun olup olmadığını veya ailesinde suç işleme potansiyeli olup olmadığını ve bu gibi ayrıntılar da incelenir. Maddi durumu yeterli olmayanlar için diğer insan haklarına yönelik adli yardım sağlanması arasındaki bağlantıyı görebilmenin önemine derinden inanıyorum. Tüm bu konular bana göre çocuklar için adalet sağlanması hususunda da büyük önem taşımaktadır.

Önem arz ettiğime inandığım bir başka konu ise avukatların çocuklarla ilgili yargısal işlemlerde üstlendiği görev, bir çocuğun avukat nezdinde ne derecede bir müvekkil olduğu ve ebeveynlerin rolüdür. Birçok ülkede avukata talimatlar vermesi gerekenin kim olduğu açık bir şekilde tanımlı değil. Bir suç eylemine karışmış çocuğun, kendisinin en yüksek yararını gözetmeyen ailelerden; çocuğunun beklentilerini vs. istismar eden ailelerden geldiğini hepimiz biliyoruz. Dolayısıyla doğru karar vermek için her zaman aileye güvenemeyiz. Bu durum bir avukatın rolüne ilişkin çok karmaşık sorunlar doğurmakta ve birçok ülkede bir avukatın rolünün ne olduğuna yönelik yönergeler haddinden fazla bir şekilde kesin çizgilerle tanımlı. Aynı durum çocuk mağdurlar için de geçerlidir. Aileler kişi hakkında cezai kovuşturma yoluna gitmek yerine teklif edilen parayı kabul ettiği için çocuk haklarını ihlal eden birçok kişi cezai sorumluluktan kurtulabiliyor.

Bu hususta sosyal çalışmacının bağımsız olup olmaması gerektiği yönünde bir soru ortaya çıktığından sosyal çalışmacının rolünün de payı vardır. Arnautluk başta olmak üzere bazı ülkelerdeki suç işlemekle itham edilen çocuklara adli yardım sağlayan kuruluşlar bünyelerinde, savunma makamının dâhili bir üyesi olan sosyal çalışmacı ve psikologlardan oluşan ekipler barındırmaktadır. Bu konuda daha fazla konuşabilirim ancak zamanımız yeterli değil. Savunma makamının bir parçası olarak sosyal çalışmacı ve avukatın sürecin en başından beri beraber çalışmaları, avukatın

Çocuklar için Adalet Sempozyumu-YARGILAMA

modelin tam olarak ne olduğunu kavramasına yardımcı olunması ve çocuğun niçin suç işlediğinin irdelenmesi vs. oldukça olumlu ve ilgi çekici bir durum. Ve ayrıca sürecin çocuk üzerindeki olumsuz etkisini asgari düzeye indirmek için çocuğun ihtiyacı olan psikolojik desteğin sürecin en başından beri sağlanması da olumlu bir durum arz etmektedir.

Yine sosyal çalışmacılardan bahsedecek olursak bana göre özellikle bu hususta birbirinden ayrı tutulması gereken iki farklı bağlam vardır. Bunlardan biri hâkim tarafından değerlendirmeye alınacak olan çocuğun arka plan raporunu (geçmiş raporunu) hazırlayan sosyal çalışmacının rolü ve diğeri ise çocuk için yardıma hazır olan, kovuşturma süresince müzakereler yapan, çocuğun olup biteni anlamasına yardımcı olan ve çocuğun kendi görüşlerini ifade ederek mahkemede etkili bir iletişim kurmasını sağlayan sosyal çalışmacının rolüdür. Bir sosyal çalışmacının her iki bağlamı aynı anda kurmasının her zaman mümkün olduğunu zannetmiyorum. Önceki konuşmacılardan birinin bahsettiği üzere bir sosyal çalışmacının mahkemede sorumluluğun kendisinde mi yoksa adliye memurunda mı olduğunu; kimin mahkemeye karşı öncelikli sorumlu olduğunu veya çocuğun herhangi bir öncelikli sorumluluğa sahip olup olmadığını tespit etmesi önem arz etmektedir. Çocuk, konuşulanların sadece kendisi ve sosyal çalışmacı arasında kalacağına inanıp konuşabilir mi; sosyal çalışmacı mahkemede bir temsilci sıfatına sahip değil mi?

Son olarak çocukları savunan avukatlarının çocuk hakları üzerine yeterli eğitimleri olup olmadığı hususunda bazı tartışmaların var olduğunu söylemek istiyorum. Bana göre mesele sadece çocuk hakları meselesi değil. Çocuk haklarını anlamak da ayrı bir öneme sahiptir. Hiç kimse bu konuda benden daha yetkin değildir ancak mesele sadece çocuk haklarının ne olduğunu bilmek değil, aynı zamanda çocuk gelişimini anlamak ve çocuklarla etkili iletişim kurmanızı sağlayacak beceriler geliştirerek çocukların ne demek istediklerini anlamaktır. Çok teşekkür ederim.

OTURUM BAŞKANI

Çok teşekkürler.

17.30'da bitirme konusunda bir istek var ama sözü vereceğim. Bir 5 dakika ilave edelim onun için de sizlerden ricam kısaca eklemelerinizi alabilirsem salondan da konuşmacılardan da. Toparlayabilmek istiyorum.

NİHAT TARİMERİ, SOSYAL HİZMET UZMANI

Teşekkür ederim. Bu sosyal çalışmacıların, Türkiye'deki sosyal çalışmacıların konumu ile ilgili bir iki düşüncemi paylaşmak istiyorum. Bence mahkemeye karşı sorumlu olarak çalışan sosyal çalışmacı örneği Türkiye'ye özgü bir olay yani Türkiye'nin dışında böyle bir örnek yok. Birincisi bu.

İkincisi, avukat arkadaşlarla yani adli yardım kapsamında aslında böyle bir konumlama ve böyle bir şekilde düzenlenmiş bir rapora adil yargılama ilkesi aykırılıklar itiraz

edilmesi gerektiğini de düşünüyorum. Çünkü artı sosyal hizmet uzmanı aynı bilirkişi konumunda bile olmaması lazım. Normal olarak bir resim çeker ve o teknik bir resimdir ve tekniğin bağımsız ve tarafsız bir şekilde mahkemeye sunulması lazım ve iddianamenin ona göre şekillenmesi lazım. Yargılama da bu şekilde.

Bir de diğler bir önemli konu. Türkiye’de, böyle bir konumlanmanın belki bir ihtiyacı karşılama şeklinde, tamamlamak üzere yasaya konulduğunu düşünüyorum. Aslında Türkiye’deki koruma sistemiyle ceza hukukunun Çocuk Koruma Kanunu’nu birleşmesi Türkiye’ye özgü bir olay. Çünkü ister Almanya’daki örnek, diğler İsviçre’deki örnek ve Medeni Kanun’u aldığımız İsviçre örneğinden yola çıktığımız takdirde koruma sistemi öncelikle bir idari görevdir, idarenin yükümlülüğü olan bir görevdir. Türkiye’deki gibi bir yargısal görev değildir. Kargaşa biraz da oradan geliyor ve bu konuda 1942 yılında yazılmış bir makale var aslında. Türkiye’de hâlâ bu konu, o makale hâlâ nasıl değerlendirmeye alınmamıştır diye düşünüyorum. O yüzden sabah Profesör Uğur Tekin Bey de bu konuya biraz değinmek istedi ama işin özü aslında bu. Bunu çözebilirsek herhâlde bunu da halledebiliriz. Teşekkür ederim.

OTURUM BAŞKANI

Buyurun. Mikrofon rica edebilir miyim ön tarafa?

EMİNE KAHRAMAN, MALATYA HÂKİMİ

Şimdi hepinizi selamlıyorum. 20 yıllık Hâkimim. Ağır ceza, sulh ceza, çocuk hâkimi aynı zamanda kadastro hâkimiyim 17 yıldır. Hani her bölümde çalıştığım için ben arada sırada her ne kadar barolar kendi aralarında hani sadece avukatlar okuyor diye zannedebilirler ama ben arada sırada 5 Nisan Hukukçular Gününde, bir de Adli Yıl açılışında özellikle barolardaki baro başkanlarının yazılarını okurum ne söylüyorlar diye. Genelde duyduğum şey şu: İşte yargılama makamı mahkeme, biz savunma makamımız, iddia makamı savcılar, yargıyı da veren hâkimler ama hiçbir zaman biz onlarla eşit statüde değiliz. Bir nevi kukla ya da adet yerini bulsun diye duruşmalarda varız.

Ama siz buna engel olabilirsiniz. Biraz evvel şey dediler, işte duruşma günü tebliğ ediliyor ya da son anda bildiriliyor UYAP ya da sizin, baroların kullandığı, hayır, başka bir isim daha var bilmiyorum şu anda unuttum heyecandan. Şöyle, ben kendi tensip dosyalarımnda baktım, görevlendirme 2,5 ay öncesi olmasına rağmen bir avukat geldi. Hatta salı günü duruşma, dün girdim. Dedi ki, Hâkim Hanım görevlendirmeden, haberim olmadı dosyadan! Tebliğe baktım, bizzat baro tarafından kendisine tebliğ yapılan tarih 2,5 ay öncesi. Dosyayı incelememiş!

Elinizi taşın altına koyun arkadaşlar. Siz geldiğinizde de diyorsunuz ki, ağır cezada duruşmam var, asliye cezada duruşmam var, bizi bekliyorlar, iş mahkemesinde bekliyorlar. Şunu içtenlikle söylüyorum ki ben avukatlıktan hâkimliğe geçen biriyim. Zorunlu müdafilik var doğru ama müdafilik var da kurallar etik mi? Geliyorlar, 5

Çocuklar için Adalet Sempozyumu-YARGILAMA

dakikada haydi dosyayı incelemedim, işte kabul etmiyorum, aleyhe olan beyanı kabul etmiyorum. Gidiyorum, 5 dakika sürmüyor. Hatta şablonlarımız var bizim de adliyede, duruşma zabıtlarında.

Şunu söylemenizi bekliyorum, istiyorum. Çünkü arkadaşlar 'dosyayı incelemedim' dediğinde diyorum ki 'tamam, ben süre veririm'. 'Hayır, hayır Hâkim Hanım çok dosyamız var, biz başka duruşmalara yetişeceğiz'. Siz bunu yapabilirsiniz, deyin ki süre istiyoruz. O arada, mesela bir yarım saatte dosyayı inceleyebilirsiniz.

Sadece çocuğun savunmasıyla yargılama olmuyor, delile de bakmanızı istiyorum. Mesela işte deliller ne? Bıçak mı kullanılmış? Parmak izi var mı? Bununla ilgili hiçbir ibare ya da savunma duymuyoruz avukatlardan genelde. Sizler de işimiz çok yoğun diyorsunuz, siz de elinizi taşın altına koyun. Deyin ki, biz süre istiyoruz, biz size süre veririz. Yani suratın değişip değişmemesinin hiçbir önemi olmaması gerekir. Biz burada hukuk görevi icra ediyoruz, savunma hakkı en kutsal görev.

Bir de bir arkadaşımız şeyden bahsetti, çocuklar haklarını biliyor mu diye. Benim üç tane çocuğum var, 5. sınıfa giden bir kızım var. Ona ders çalıştırırken çok sevindirici şeyler gördüm, sosyal bilgiler dersinde mesela şey var: Çocuk Hakları Bildirgesi, tarih tarih anlatılmış ders kitabında, Millî Eğitimin müfredatında var. Anayasa'da geçen bütün çocuk haklarıyla ilgili şeyleri madde madde bilgi olarak ders kitaplarına koymuşlar. Tekrarlandığında yani okuduğunda çok mutlu oldum. Artık çocuklar biliyor haklarını çünkü zorunlu ve öğrenmek zorundalar.

Bir de gerçekten sistemin bir sürü sorunu var. Bana çocuk mahkemesi olarak haftada 20 tane dosya geliyor, iddianame. Bazen haftada 20 dosyayı çıkaramayabiliyorum. Sulh ceza hâkimiyken haftada 50 dosya geliyordu bize. Ağır cezalar da yine ortalama 20 dosya, Malatya'dan bahsediyorum. Asliye cezalarda yine 50 dosya civarı. Çok yoğun iş yükümüz var ama her zaman savunma hakkı kutsal. Siz süre isterseniz biz size süre veririz bundan kuşkunuz olmasın.

OTURUM BAŞKANI

Teşekkür ederiz.

EMİNE KAHRAMAN

Hâkim olarak cevap hakkımı kullandım.

OTURUM BAŞKANI

Peki, siz de kullanın, siz de söz istiyorsunuz, Murat Bey de istiyor, o şekilde toparlayalım istiyorum. Onun için rica ediyorum... Buyurun Süleyman Bey.

SÜLEYMAN MUTLU, İZMİR HÂKİMİ

Göktañ Bey az önce bir şey söyledi, silahların eşitliğı diye. Tamam, silahlarınızın eşitliğini biz de biliyoruz ama bizle değil o savcılarladı. Biz de zaten silah yok. Biz

ikinizi dengelemeye çalışıyoruz. Biz o dosyada taraf değiliz, tarafsızız. Onu sakın gözden kaçırmayın bu bir.

İkincisi, hazırlıksız gelme şeyine gelince, hakikaten hazırlıksız geliyorsunuz bu iki. Dosyadan habersiz, hiç haberiniz yok ve genelde az önce söylediği gibi, Hatice Hanım'ın söylediği gibi veya Nesrin Hanım'ın söylediği gibi genç arkadaşlar şey yapıyor. Biraz, bizdeki amiyane tabirle kanı bitlenince diyor, yani para kazanmaya başlayınca zorunlu müdafilikten gidiyor. O büro masraflarını karşılama şeyi. Bunu bırakın arkadaşlar!

Ben 2004 yılında yargının hızlandırılmasıyla ilgili seminere katılmıştım Adalet Komisyonu Başkanı olarak o zaman söylediğim şey şu: Çocuklar haklarını biliyor mu? Sadece çocuklar değil, bizler dahi haklarımızı bilmiyoruz.

Eğer bu ülkenin geleceğini düşünüyorsak çocuklara hâkim-savcılar, avukatlar en azından Ceza Kanunu'nda nelerin suç olduğunu, neleri yapmaları hâlinde yargıyla karşılaşacağını ders şeklinde vermemiz gerektiğini söyledim. Bugünü kurtaramayız ama belki 30 yıl sonraki Türkiye'yi kurtarırız. O yüzden önce eğitim, evet, Cem Yılmaz'ın söylediği gibi "Eğitim şart!" arkadaşlar. Hepinize teşekkür ediyorum.

OTURUM BAŞKANI

Peki. Mikrofonu uzatabilirseniz lütfen beyefendiye, peki, beyefendi de ama sonra beyefendiye verelim. Hızlıca sizden alalım.

SULTAN ŞAHİN, ANKARA ÜNİVERSİTESİ

Aslında iki tarafa da birazcık sataşacağım. Nihat Hocamın dediği gibi sosyal hizmet uzmanı sadece bilirkişi olarak maalesef yer alamaz ama diğer tarafından bütün hukuk çalışanları değerli büyüklerim, savcılarımız, Yargıtay üyelerimiz ve hâkimlerimiz, avukatlarımız bence sosyal bilimler konusunda da ciddi bir eksiklik var. Dahası hukuk konusunda da bence sadece mevzuat uygulamaya yönelik bir tavır var. İnsan değeri nedir, etik bilgi nasıl olur? İnsan onuru, çocuk onuru nasıl korunur? Bunlar hiç düşünülmeden sadece kararlar alınıyor.

Alandaki kararlar, raporlar incelendiğinde, incelediğimizde bakıyoruz çok şaşırtıcı. Hani mevzuatı, yasa'yı açıp bakıyoruz yasa böyle ama bir hâkim entelektüel birikimiyle bile başka bir karar alması gerekirken akademik bilgi eksikliği görüyoruz maalesef. Ve etik bilgi, tekrarlıyoruz; insan onuru, çocuk onuru, çocuk değeri bilgileri edinilmeden hiçbir yasanın uygulanabileceğine inancım yok.

Bu anlamda bence herkesin ilk önce bu bakış açısıyla bakması gerekiyor ki birazcık mevzuatı da değiştirmek için, uygulamak için farklı bir duruşumuz olmalı.

OTURUM BAŞKANI

Teşekkürler. Arkadan İbrahim Bey ve Murat Bey istemişti, öyle bitirelim lütfen. İbrahim Bey'e uzatabilirseniz mikrofonu.

İBRAHİM BEY

Bir tur daha olacak zannediyordum ama bir tur olmayacak herhâlde?

OTURUM BAŞKANI

Maalesef çok artık zaman azaldı, yani geçtik.

İBRAHİM BEY

Bir sürü not almıştım. Değerli arkadaşlar, bizim konumuz bir çocuk ve bir hayat. Tarafsız yargılama makamı, savunma makamı, sosyal hizmet uzmanı, bunların hepsinin amacı o çocuğu ve o hayatı kurtarmak. Lütfen öncelikle neden bir araya geldiğimizi unutmayalım. Neden çalıştığımızı ve hangi hedefe doğru gitmemiz gerektiğini unutmamamız gerekiyor. Kurtarmamız gereken bir hayat var ama biz, hepimiz o kadar az konuşuyoruz ki! Mağdur çocuk için, suça sürüklenen çocuk için, onlar için sürekli olarak bir araya gelip ne yapılması gerektiğini hemen hemen hiç konuşmuyoruz. Sadece çantamız elimizde o günlük işimizi yapma peşindeyiz. Lütfen kısır çekişmeleri bir tarafa bırakıp o çocuk için neler yapmalıyız? Ben bakın biraz buradaki seyri izledikten sonra aklım öbür taraftaydı. Öbür tarafta ne var biliyor musunuz? Öbür tarafta koruma-önleme var ve orada çok harika müjdeler duydum.

Gerek Millî Eğitimde gerek aile çalışmasında gerek içindeki çalışmalarda zaten eğer onlar başarılı olursa bizler hepimiz işsiz kalacağız merak etmeyin. Bu tartışmalara da gerek kalmayacak.

OTURUM BAŞKANI

Teşekkür ederiz İbrahim Bey. Son olarak Murat Bey'e söz verip ondan sonra da kapatmak zorundayım. Kusura bakmayın.

AV. ŞAHİN ANTAKYALIOĞLU

Ben küçük bir ekleme yapabilir miyim! Aslında burada az önceki konuşmamın başında, her meslek grubunun kusuru olduğunu zaten söylemiştim, Hâkime Hanım'ın söylediklerinin hepsine katılıyorum ancak burada alınganlık değil bir özeleştirme yapmak ve herkes üzerine düşen görevi daha layıkıyla yapmak amacıyla söyledim. Burada, neredeyse hemen hemen her ilde gönüllü çalışmalar yapıyoruz. Burada yüz yüze, kırılmadan, nasıl çözebiliriz, yani sorunları konuşup nasıl çözebiliriz üzerinde hareket etmek gerekiyor.

Ben bu güne kadar inanılmaz böyle şok olduğum vakalar gördüm ve ben bunları dile getirmeye çalışıyorum. Hani kırmak, üzme ya da karşı tarafı işte nasıl batırabiliriz şeklinde amaç taşımıyoruz. Yalnız şöyle bir şey var, bunları gidermek için konuşmamız lazım, dile getirmek lazım. Dile getirmeyince olmuyor. Bununla ilgili aslında özellikle avukat atamasına ilişkin Yönetmelik'te bir değişikliğin yapılması şart, çünkü mahkeme savcılık dışında avukat ataması yapılmıyor ama daha da başka, çürük, aleyhine olan bir mevzuat düzenlemesi yapıldı. Özellikle 278. maddede. Ben notlar aldım,

söylerim diye düşündüm ama çok kısa söz düştü. Özellikle aile içerisindeki çocuğa yönelik işlenen suçlarda ihbar yükümlülüğü, bu akraba arasından kaldırıldı. Bu adalete erişim konusunda çok ciddi sıkıntı ve Türkiye'nin en önemli ve en çok yaşanan mağduriyetlerden bir tanesi cinsel istismar, ensest gibi konularda Anayasa Mahkemesi bu zorunluluğu kaldırdı. Yeni yapılan düzenlemede de buna yer verilmedi.

Biz diyoruz ki, çocuk kendini anlayana kadar ya da reşit olana kadar sen enseste maruz kalmaya devam et! Asliye mahkemesinde görülüyordu böyle bir dava. Böyle bir düzenleme oldu, bu Türkiye'de çok yaşanan sıkıntılardan bir tanesi ve de adalete erişim konusunda özellikle Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne ek bu bireysel başvuru, şikâyet hakkının önünü açan 3 No.lu Protokol'ün onaylanması, imzalanması çok önemli.

Onun dışında Anayasa Mahkemesi'ne başvuru dikkatle incelenmeli. Özellikle adil yargılanma hakkı ihlalinde, yargılamanın uzamasında adalete erişim konusunda çok ciddi sıkıntılar yaşanıyor.

OTURUM BAŞKANI

Şahin çok özür dileyerek, müdahale edeceğim. Çünkü gerçekten konuşulması gereken çok şey var ama hani bugün burada konuştuk ne olduğunun yanıtı bence özellikle çocuk adalet sisteminin sorunlarını çok uzun zamandır konuşuyoruz evet ama adalete erişim ve adli yardım konusunda çok taraflı bir konuşmayı başlatmış olduk. Sonlandırmaya imkân yok zaten 1,5 saatimiz var çünkü.

Bu dile getirilenlerden de görüldüğü gibi çok taraflı ve çok kapsamlı bir problem. Bir sürü ayrıntısı var üzerinde konuşmamız gereken. Bunu bir başlangıç olarak kabul edelim. Bu gerçekten her disiplinin kendi içinde konuşarak çözebileceği bir sorun değil ancak bir arada konuşarak çözebileceğimiz bir sorun. Onun için başlangıç olarak kabul edelim. Eksikler kaldı, yeterli söz veremedik kusura bakmayın. Murat Bey'in sözleriyle bitirebilmek istiyorum. Buyurun Murat Bey.

MURAT AYDIN, KARŞIYAKA ADLİYESİ HÂKİMİ

Teşekkür ederim. Şimdi efendim her şeyin kötü gittiğini herkes bildiğine göre bu kötü gidişin sebebini başkasında aramaya gerek yok. Siz 100 tane kötü hâkim söylersiniz ben 100 kötü avukat söylerim öbürü 500 tane kötü savcı söyler, öbürü 1000 tane kötü sosyal çalışma görevlisi söyler. Ama bu çocuğun derdine derman olmaz, bunun bir anlamı yok çünkü!

Şunu söylemek gerek belki: "Biz, önce ben ne yapabilirim" ya da "ben bütün bu yokluklara rağmen önümdeki iş ne ise bu işten hiç olmazsa bir tanesini iyi yapabiliyor muyum? Evet, yılda bin tane işe bakıyorum tamam, bir tanesini iyi yapabiliyor muyum? Bir tanesini bile iyi yapabilecek imkânım yok mu yani?" O kadar kötü durumda değiliz sanırım! Bir dosya için, bir çocuk için, bir vaka için doğru hamle yaptım, doğru iş ürettim ancak gücüm ikinciye yetmedi diyen herkesi sırtımda taşıyırım. Ama biz o bir

Çocuklar için Adalet Sempozyumu-YARGILAMA

taneyi bile yapmaktan çekinip, yapmama gerekçemizi başkasında ararsak o zaman bu tartışmanın sonu yok.

Ve o çocuk büyüyüp gitmeye devam edecek.

Çok rica ediyorum sosyal çalışma görevlisi arkadaşlardan özellikle, adli sistem içinde çalışan uzmanlardan özellikle rica ediyorum; lütfen, kendi alanınızla ilgili, sizin adli hizmetlere katılımınızla ilgili çalışmalar üretin. Çünkü biz sizi bu anlamda tanımıyoruz.

Sizden nasıl yararlanabileceğimizi siz anlatın ve buna ilişkin makale, çalışma, proje üretin ve lütfen bunu üretmekle ve yayınlamakla kalmayın çünkü sizin yayınlarınızı ve kanallarınızı biz her zaman bilmiyoruz, farkında değiliz. Lütfen doğrudan hâkimler, savcılar ve avukatların erişebileceği kanallardan bunları duyurun ki biz sizi daha çok tanıyalım. Teşekkür ederim.

OTURUM BAŞKANI

Ben de çok teşekkür ediyorum. Gerçekten devam etmesi gereken bir başlangıç bu ama devam edebilmek için şu önemli sanırım; herkesin kendi yapabileceği yerden başlaması, o alanı değiştirmesi o etkinin yayılmasını sağlayacak. Tekrar birlikte olabilmek dileğiyle, çok teşekkürler.

Uluslararası
Çocuklar için Adalet
Sempozyumu

YARGILAMA

Eş Zamanlı
Panel Oturumları
II. GÜN (11.15 - 12.30)

Oturum Başkanı Murat AYDIN,
İzmir Karşıyaka Hâkimi

**“Cinsel İstismar Suçlarında Mağdurlar ve Karşılaştıkları
Sıkıntılı Durumlar”**
Dr. Halil GÜNER,
Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu

**“Çocuk Mahkemesi Uzmanlarının Çocuk Adalet Sistemine
İlişkin Algılarının Belirlenmesi”**
Prof. Dr. Neriman ARAL, *AÜ Sağlık Bil. Fak. Çocuk Gelişimi Bölümü*
Mehmet SAĞLAM, *Pedagog – Muharrem GÜRKAN,* *Pedagog*

**“5395’in Değişen Yüzü: Sosyal Çalışma Görevlileri
Üzerine Düşünceler”**
Yrd. Doç. Dr. Filiz DEMİRÖZ – Ar. Gör. Özgür ALTINDAĞ,
*Hacettepe Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi,
Sosyal Hizmet Bölümü*

“Tedbir Kararları Uygulama ve Değerlendirme Raporları”
Murat HALİŞÇELİK,
*Sosyal Hizmet Uzmanı,
Bursa Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü*

OTURUM BAŞKANI MURAT AYDIN, KARŞIYAKA HÂKİMİ

Değerli katılımcılar, herkese tekrar iyi günler. Bugün sempozyumumuzun ikinci günündeyiz ve yargılamayla ilgili oturum için birlikteyiz. Bugün daha çok çocukların yargılama süreci içerisindeki karşılaştıkları sorunları değerli konuşmacılarla birlikte ele alıp tartışmaya çalışacağız. Sabah oturumundaki gecikme nedeniyle biz de zamanda sarkarak başlıyoruz ama umarım toplantının sonunda salona, sizlere de söz verecek bir zaman yaratmaya çalışacağız. Bu anlamda konuşmacılardan kendilerinin de uygun görmesiyle 15'er dakika ile konuşmalarını sınırlandırmalarını rica ettim.

Şunları söylemek belki mümkün, hem bu arada salonun da yerleşmesine fırsat vermek için. Adalet sistemi içerisine giren çocuk, bazen suçun mağduru olarak, bazen şüphelisi veya sanığı olarak bazen de tanık olarak karşımıza çıkıyor. Bazen de ebeveynlerinin yargılamalarını dolaylı etkileneni olarak yargılama sisteminden etkileniyorlar. Adalet sistemi çalışanlarının, profesyonellerin bütün bu süreç içerisinde çocuğun örselenmesini önleyici duyarlılıkta bulunması gerekir. Kişisel kanım odur ki, mevzuatta ne yazdığından daha çok bizim tutum ve davranışlarımızın ne olduğu önemlidir. Mevzuatı çocuğun yüksek yararına uygun şekilde yorumlayıp uygulama şansı hepimizin elindedir. Çünkü oturum vesilesiyle de söylediğim şeyi tekrarlamak isterim; bu uygulamamızı yaparken önümüzde pek çok imkânsızlıklar bulunacaktır, pek çok yoksunluklarla mücadele ettiğimizi, büyük bir iş yükü altında olduğumuzu hepimiz biliyoruz. Ben de bir uygulamacı, bir hâkim olarak bu iş yükünün en acı deneyimlerini yaşayan birisi olarak bunu rahatlıkla söyleyebilirim. Evet, bu karmaşanın içerisinde her şeyi iyi ve mükemmel yapamayız ama hiç olmazsa çok önemli gördüğümüz, çok ciddi sorunlar yaşayan çocuklara karşı duyarlılığımızı bir kenara bırakmamalıyız. Örneğin aile içi cinsel istismara uğrayan çocuk sayısı bizim baş edemeyeceğimiz kadar çok değil, neyse ki çok değil! Veya birden fazla, üçten fazla suç işleyerek adli sisteme gelen çocuk sayısı da çok değil, sanıldığı kadar. Tırnak içerisinde 'suç makinesi' olarak tanımlanan çok fazla çocuktan bahsedemeyiz. Çocuklarımızın büyük çoğunluğu hepimizin çocuklarına benzer yaşam koşullarından geliyorlar. Bizim süreç içerisinde suç tekrar riski az olan çocuklara yaklaşımımızı, suç tekrar riski olan veya refahı düşük seviyede kalan çocuklara olan yaklaşımımızı ve tekrar tekrar suç işleyen çocuklara karşı yaklaşımımızı iyi değerlendirmemiz gerekli. Ve bunu yaparken de olabildiğince çocuk odaklı bir yaklaşım sunmalıyız.

Son olarak şunu söyleyeyim, dün de söylendi ki çok önemlidir bu; çocuk adalet sisteminin en temel farkı diğer sistemlerden fail odaklı olmasıdır. Temel fonksiyonu çocuğu cezalandırmak değildir. Temel fonksiyonu çocuğun refahını yükseltmek ve çocuğun suç tekrar riskini azaltmaktır. Bu bakımdan cezalandırıcı değil onarıcı adaleti esas alır.

Şimdi sözü daha fazla uzatmadan toplantı için salonun da hazır olduğunu görerek Sayın Dr. Halil Güner'e sözü vermek istiyorum. Kendisi bize "Çocuk İstismarı Suçlarında Mağdurlar ve Mağdurların Karşılaştıkları Sorunlar" ilişkin sunumu bildirecekler. Buyurun Sayın Güner.

“CİNSEL İSTİSMAR SUÇLARINDA MAĞDURLAR VE KARŞILAŞTIKLARI SIKINTILI DURUMLAR”

DR. HALİL GÜNER

YARGIÇ

GİRİŞ

Cinsel istismara uğrayan çocukların beyanlarının alınması bir sorun olarak önemli yer tutmaktadır. Ceza Muhakemesi Kanunu çocuk mağdurların beyanlarının tespitini genel uygulamadan farklı olarak düzenlemişse de ceza yargılamasında bunun amacına uygun gerçekleşmediği görülmektedir.

Mağdurlar, önce güvenlik birimine getirilmekte, sonra adliyeye getirilip Cumhuriyet savcılar tarafından beyanları alınmaktadır. Kuvuşturma aşamasında ise tekrar adliyeye getirilip duruşma sırasında da dinlenilmektedirler. Hekim raporu süreci ve güvenlik birimi, adliye, sağlık kurumu arasındaki gezinti, karşılaştıkları ortamlar çocuklarda olumsuz etkiler yaratmaktadır. Zaten mağdur olan çocuklar tekrar tekrar aynı travmayı yaşamaktadırlar.

Her ne kadar çocuk mağdurların beyanları kamera ile tespit edilse de, Türkiye’de yargılamanın şekli unsuru olarak amacı ve koruma işlevi dikkate alınmaksızın sadece bir ayrıntı niteliğiyle kamera kullanılmaktadır ki, bu da, elinde bir kamerayla bir görevlinin çocuğun karşısına dikilmesi biçiminde olmaktadır.

Her ne kadar CMK’de mağdur çocukların beyanlarının alınması sırasında psikolog gibi uzmanın bulunması zorunluluğu düzenlenmişse de, sadece beyan alınma zamanıyla sınırlı olan zamanda uzmanın nasıl bir değerlendirme yapacağı da soru işaretleri içermektedir. Zira yaşanan aile, okul vb ortamlar ve suçun işlendiği ortamlar görülmeden, mağdurun ailesiyle iletişim durumu ve sanıkla olan ilişkisi veya eylemin durumu saptanmadan mağdurun kişiliği ile beyanı hakkında değerlendirme yapmak sağlıklı sonuç vermeyecektir.

Bunun yanında cinselliğin tabu olması nedeniyle ailelerin konuşamadığı, okulda da yeterince eğitim alamayan çocukların ergenlik çağında merak ve sevgi uyarılması nedeniyle kendi istekleriyle başlattıkları deneme eylemleri sonucu oluşan durumlarda ailenin ve çevrenin etkisinden arındırılmamış bir soruşturma yöntemi bir başka mağduriyet olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu koşullarda alınan beyanların yargılama için ne derece sonuç alıcı, mağdur çocuk için de ne derece sağlıklı olacağı öngörülebilir.

Çocuk mağdurların kimliklerine ve yaşadıklarına yargılama sırasında ve sonrasında ulaşılabilir olması, özel hayatın gizliliği ilkelerine aykırılığın yanında kişinin yaşamı boyunca önüne çıkarılması ihtimali eylem sonucu oluşmuş travmayı artırmakta ve

kalıcı hâle getirmektedir.

Bu sorunların çözümü, hem sanıkların cezalandırılma veya kasıt durumlarının tespiti ve mağdurların mağduriyetlerinin giderilmesi hem de yargılamanın sağlıklı olabilmesi ve çocukların sağlıklı gelecekleri için önemlidir.

CEZA MUHAKEMESİ KANUNUNA GÖRE MAĞDUR VE HAKLARI

Ceza Muhakemesi Kanunu 234. md. göre, cinsel saldırıya uğrayan veya alt sınırı beş yıldan fazla hapis cezasını gerektiren suçtan zarar gören mağdurun gerek soruşturma (madde 234/1,a-3) gerekse de kovuşturma aşamasında (m. 234/1,b-5) avukatı bulunmaması hâlinde, baro tarafından kendisine avukat görevlendirilmesini isteme hakkı bulunmaktadır. Ayrıca, m. 234/2'ye göre, on sekiz yaşını doldurmamış mağdurlara avukatı yoksa istemi aranmaksızın bir avukat görevlendirilir. Yine yasanın 236/2 maddesinde göre işlenen suç nedeniyle psikolojisi bozulmuş çocuk veya mağdur, bu suçla ilgili soruşturma veya kovuşturmada sadece bir kez dinlenecek (hemen peşinden de istisna hükmü olarak maddi gerçeğin ortaya çıkarılması açısından zorunlu haller belirtilmiştir); beyanının tespiti sırasında psikoloji, psikiyatri, tıp veya eğitim alanında uzman bir kişi de bulundurulacaktır. CMK 52/3-a maddesine göre, mağdur çocukların dinlenmeleri sırasında görüntülü ve sesli kayıt yapılacaktır. Bu ses ve görüntü kayıtları ceza yargılaması dışında kullanılmayacaktır (52/4 m).

TÜRKİYE'DE UYGULAMA

Türk ceza hukukunda çocuklarla ilgili özel yasa ve düzenlemeler vardır. Mağdur yanında çocuk sanıklar (yasanın teknik terimiyle – suça sürüklenen çocuklar) da yasaların kapsamında özel hükümlere tabi tutulmuştur. Ancak hem CMK ve Türk Ceza Yasasının yeni olması, hem de CMK'nin belirttiği kurumların ve uzman kişilerin yeterli olmaması nedeniyle, cinsel istismara maruz kalmış çocuk mağdurların şikayet ve beyanlarının tespitinde, usulü işlemlerin yapılmasında öncelikle mağdur çocuğun duygusal ve fiziksel durumu dikkate alınmamaktadır. Mağdur çocukların ilk olarak güvenlik birimlerinde görüntüsüz, sonra Cumhuriyet savcılığında görüntülü beyan tespiti yapılmakta; kovuşturma evresinde ise maddi gerçeğin saptanması amacıyla ek olarak -Yasa'daki istisna hükmü genel kural hâline getirildiğinden- öngörülen cezanın ağır olması nedeni de belirtilerek çocuk mağdur tekrar çağrılıp duruşma salonlarında dinlenmektedir. Kovuşturma aşamasında tekrar görüntülü dinlenmesinin diğer bir nedeni de, özellikle ilçelerde veya bazı merkezlerde mağdurların yasanın amaçladığı şekilde beyanının tespit edilmemesidir.

Türkiye'de, yargıda, terörle mücadele yargılamaları dışında uzmanlık söz konusu olmadığından çocuk mağdurlara, yaşadıkları nedeniyle nasıl davranılması gerektiği konusunda eğitimi ve bilgisi olmayan avukatlar, Cumhuriyet savcıları, yargıçlarla karşılaşmaktadırlar. Bu konuda deneyimi ve bilgisi olmayan Cumhuriyet savcıları ve yargıçlar, özellikle cinsel istismar mağduru çocuklarla ilgili ceza soruşturması ve kovuşturması sırasında, olayları ya aşırı ve duygusal tepkilerle gerektiğinden fazla önemli gördüğü ya da iş yoğunluğunun arasında sıradan, önemsiz değerlendirdiği,

hatta uygulayıcıların cinsiyetlerine göre farklı ve ara sıra çelişkili uygulamaların da olabildiği gözlenmektedir. Bu tekrarlar, işlemler mağdur çocukların cinsel istismar nedeniyle yaşadıkları travmanın artmasına, derinleşmesine neden olmaktadır.

Mağdur çocuklar, cinsel istismar nedeniyle tıbbi muayeneye gönderilip hem fiziki ve jinekolojik hem de psikolojik muayene sonucunda rapor istenmektedir. Yargı çevresinde, yasanın aradığı uzmanlar yoksa ve Yargıtay'ın zorladığı heyet teşekkülü olanaksızsa, mağdur Adli Tıp Kurumuna gönderilmekte, aylar sonrasına randevu verilerek mağdurların sıkıntı içinde dolaştırılmalarına neden olunmaktadır. Bir de çocuklar rapor için gönderdiklerinde, kollarına adliye mührünün basılmasının daha da zarar verici etki yaratacağı akla getirilmemektedir.

Yargılamada, CMK'nin istediği görüntülü kaydın nasıl yapılacağına ilişkin bir kural olmadığı için, genellikle, Cumhuriyet savcısının küçücük odasında veya mahkemenin duruşma salonunda, bir görevli tarafından elinde kamerayla mağdur çocuğun yakınında dikilip kayıt yapılması, yasanın aradığı şekli koşulun tamamlanmasından başka bir nitelik taşımamaktadır. Mağdurların bu şekilde kamerayla karşılaşmasının psikolojik durumunu bozacağı düşünülmemektedir.

Mağdur çocukların beyanının yazımı sırasında orada bulunması gereken uzmanlar ise son anda çağrılmakta; uzmanlardan olayın öncesi, gerçekleşme biçimi ve aşamaları ile sanık ile mağdur çocukların yaşam alanları incelenmeden beyan tespiti anındaki duruma göre değerlendirme yapmaları istenmektedir. Bunun da amaçtan ziyade araç işlevinde kaldığı, usulün şeklini tamamlamaktan ibaret olduğu görülmektedir. Hazır bulunan uzman kişilerin bir kısmının da çocuk psikiyatrisi, cinsel istismar eyleminin etkileri ve sonuçları hakkında deneyimli olmadıkları görülmektedir.

Bu işlemler sırasında, mağdur çocuğun yanında ailesinin de olduğu görülmektedir. Oysa bazı hallerde, ailenin, çocuğun travmasını artırıcı etkisinin olduğu görülebilmektedir. Bazı aileler çocuğun mağduriyetini ya gizlemekte ya da çocuğun yaşadığı, isteğiyle yaptığı basit cinsel deneyimleri abartarak içinden çıkılmaz hâle sokabilmektedirler. Ayrıca aile içi istismarda çocukların ailenin diğer bireyleri tarafından hem eylemden hem de yargılama sürecinde yaşanan tutukluluk veya cezalandırma gibi nedenlerle oluşacak ekonomik sıkıntıdan sorumlu tutulduğu görülebilmektedir.

Diğer bir olumsuz işlem ise, çocuk mağdurların kimlik, olay ve yaşadıklarının yargılama sırasında, ulusal yargı ağı (UYAP) sistemiyle bilgisayar ağına aktarılması nedeniyle herkesin bilgisine açılmasına ve aleniyete; kamu yararı olmamasına rağmen özel hayatın gizliliğinin ihlal edilmesine neden olunmasıdır.

AVRUPA ÜLKELERİNDE GÖZLENEN UYGULAMA BİÇİMLERİ

Yargılama sürecinde, mağdur çocuklarla ilgili olarak yabancı mağdur çocuklar için adli yardım isteğine cevaben mağdurların ülkelerinde yapılan işlemlere göre İngiltere ve Almanya'da çocuk mağdurların beyanlarının tespiti ile kendilerine yaklaşım biçimleri şöyledir:

Çocuklar için Adalet Sempozyumu-YARGILAMA

Adliyelerin ve güvenlik kurumu binalarının dışında bir yerde, ev ortamı hâline getirilmiş bir odada, çocuğun ailesinden de uzak olarak sakin bir ortamda, odanın tavanına veya uzak bir köşesine çocuğun korkmayacağı şekilde yerleştirilmiş kamera ile kaydedilen, çocuk psikolojisi ile yaşanan travmanın etkileri konusunda bilgili ve çocuğa nasıl yaklaşılacağı sorununda deneyimli görevlilerden, genellikle hanım olan iki kişi tarafından, sohbet şeklinde başlayıp olayın öncesi ile sonrasının yavaş yavaş irdelendiği bir araştırma şeklinde gerçekleştirildiği görülmektedir.

Avrupa'daki farklılıklar; çocuğun yaşadığı psikolojik ve travma durumunu göz önünde tutarak kanıt araştırmasının yapılması; olayla ilgili olarak mağdurun daha çok zarar görmesini engelleyerek hem tedavi hem de suçu cezalandırma amacı ile hareket edilip çocuğun aile, güvenlik kurumu ve adliye ortamından uzak tutulmak suretiyle uzmanlarca dinlenmesidir. Mağdur çocuğun ciddiye alınarak dinlenmesiyle hem kendisine önem verildiğinin, hem de toplum ve devletin çocuğa yardımcı olacağı, ona desteklerinin tam olduğunun hissettirilmesiyle yaşamının güvenli şekilde sürmesi ve suçun açık olarak ortaya çıkartılıp cezalandırılması sağlanmaktadır.

Şahin'in gelişmiş ülke uygulamalarından gösterdiği örnekte, istismar edilmiş çocuğun kendi başvurusu veya ihbar üzerine sisteme girdiğinde hekim, savcı, polis ve sosyal hizmet uzmanının birlikte olaya el koyduğunu, ifadenin çocuk koruma biriminde çalışan ve çocukla iletişim kurma konusunda deneyimli bir hekim, psikolog veya sosyal hizmet uzmanı tarafından alındığı, arası aynalı camla kaplı yan odadan savcı ve sosyal hizmet uzmanının görüşmeyi izlediği, görüşmenin videoya alındığı, sonlarına doğru görüşen kişinin yan odaya geçerek sorulması istenen bir şey olup olmadığını sorduğu, böylece çocuğa örseleyici olmayan ortamda olayın öyküsünün yalnızca bir kez anlatıldığı, fiziki inceleme de aşama aşama çocuğa anlatılarak korkutmadan yapıldığı, vücutta istenen bölgelerin fotoğraflanarak tekrar muayenesinin önlenmesi, sağlık kuruluşlarında da benzer uzman ekibin bu işlemleri yaptığı gözlenmektedir (Şahin, 2007).

ÖNERİ VE YAPILMASI GEREKENLER

Ceza yargılamasında, cinsel istismarın çocuk mağdurlarında oluşan psikolojik ve bedensel hasarların kalıcı olmaması, zararlı sonuçların artmaması; ruhsal gelişiminin düzene girmesi için dikkatli ve özenli olunması gerekmektedir. Buna göre mevcut sistemde yetersizlikler ve uygulamada zorunlu veya ihmali nedenlerden özensizlik, yanlışlıklar mevcuttur. Bunun önlenmesi için yasal düzenleme yanında uygulayıcıların da deneyim ve yetkinliğinin artırılması gerekir.

Duygusal ve ruhsal açıdan çocuğun tedavisinde çocuk psikiyatristinin önemi büyüktür. Yasal düzenleme kapsamında ise, Cumhuriyet savcısı veya mahkeme aşamasında çocuk psikiyatristinin hem soruşturma ve hem de kovuşturma aşamasında bulunması zorunlu olmalıdır. Çocuk psikiyatristlerinden de cinsel istismar, etki ve sonuçları hakkında deneyimli olanlar adli soruşturma ve kovuşturmada bulunmalıdır.

Çocuk istismarı multidisipliner yaklaşımla çalışılması gereken bir olgudur (Polat,

2007). İstismar edilen çocuğa yaklaşımın önemi, birçok sırrını açma konusundadır. Mağdur çocuk, destek görmezse, yardım ve ilgi noksanlığı olursa itirafını geri çekebilir, sessizliğe gömülebilir. Çocuk iyi dinlenmeli, yardım edilmeli; korunmalı, olayın tekrar yaşanması önlenmelidir (Polat, 2007).

Multidisipliner yaklaşım gereği cinsel istismara uğrayan çocuklarla ilgili olarak yapılacak işlemlerde, Cumhuriyet savcısının yanında çocuk psikiyatristi ve sosyal hizmet uzmanı da bulunmalı; güvenlik görevlileri bu konuda deneyimli ve eğitilmiş, üniformasız olmalıdır. Cumhuriyet savcısı evli, çocuklu ve cinsel istismar konusunda deneyimli, eğitimli olmalıdır.

Soruşturma, güvenlik binası ve adliye dışında özel olarak hazırlanmış, korumalı ve rahat bir ortamda yapılmalı. Mağdurlara güven sağlayacak bu ortam ile ailelerin zararı dokunabilecek etkisinden de arındırılmış olur.

Olay öğrenildiğinde, öncelikle mağdur korumaya alınmalı; şüpheli veya mağdur çocuğun beyanlarının tespitine geçilmeden önce, uzman heyet olay yerinde, mağdurun yaşadığı ortamda gözlem ve incelemelerde bulunmalı; yaşam kültürleri hakkında bilgi derlemeli, mağdur çocuğun beyana hazırlanması, onun yaşadıklarını anlatabilmesi sağlanmalı; çocuk psikiyatristi, beyanların tespiti aşamasında orada bulunmalı ve Cumhuriyet savcısının yol gösteriminde mağdurun ifadesini almalı; beyanın tespiti sırasında aile, güvenlik birimi ya da başkası olmamalıdır. Mağdur çocuğun açıklamalarının olaya özgü ve ayrıntılı olması sağlanmalı, diğer kanıtların toplanmasında da uzman heyetten bir veya birkaç kişi olmalıdır.

Görüntülü kayıt ise dikkatli, rahatsız edilmeden yapılmalıdır. Mağdur çocuğun incitilmemesine dikkat edilmeli, görüntülü ve sesli kayda, sanık veya şüpheli ile müdafî dışında üçüncü kişilerin ulaşabilmesi engellenmeli; UYAP ortamında tutulmamalı, özel hayatın korunması kapsamında değerlendirilerek gizli tanıklıktaki özel kurallar bu soruşturma ve kovuşturmalarda mağdur hakkında ve beyanların tespitinde de uygulanmalıdır.

Mağdur çocuğa ve gerekliyse yakınlarına hukuki yardım sağlanmalı ancak hukuki yardım sadece soruşturma ve yargılama anında değil; günlük yaşamında da erişilebilir olmalıdır.

Mağdur çocukların, zorunlu ve özel nedenler olmadıkça şüpheli veya sanıkla karşılaşmaları; gerek soruşturma gerekse kovuşturma aşamasında adliyeye tekrar tekrar getirilmeleri, kalabalık ortamlarda sergileyici davranışlar ve sorgulayıcı gözlerle, meraklı sözlerin etkilemesi önlenmelidir. Yani, mağdur çocukların aynı travmayı tekrar yaşamalarına meydan verilmemelidir.

Yargılamanın sonuna kadar mağdur çocuklar, özel bir koruma sistemine alınarak, hem güvenlikleri sağlanmalı; hem de tedavi ve rehabilitasyon eş zamanlı yapılmalıdır. Özellikle aile içi istismarlarda, ailenin diğer bireylerinin, yani üst soydan kişiler veya akrabaların (örneğin babaanne, amca, hala, teyze vb) mağdur çocukları yaşanacak

Çocuklar için Adalet Sempozyumu-YARGILAMA

ekonomik ve toplumsal sıkıntılar nedeniyle suçlamayabilecekleri veya onu ifadelerinden döndürmeye çalışacakları, farklı ifade vermeye zorlayabilecekleri göz önünde tutulmalı, dikkatli olunmalıdır.

SONUÇ

Aileler ve çocuklar sosyal programlara alınarak cinsel istismara uğramış mağdur çocukların yaşadıklarının bir yerde toplumdaki davranış ve alışkanlıklarında yansımaları olduğu, aile içi iletişimi açık, konuşan ailelerin çocuklarının mağduriyetlerinin kapalı ve baskıcı ailelere göre az olduğu bilinmeli; cinselliğin tabu değil, fiziksel, biyolojik ve ruhsal olgunlaşma ile yaşanmasının mutluluk ve düzen getireceği çocuklara anlatılmalı; yaşamın zorlukları ile tehlikeler anlatılarak dikkatli olma, arkadaşlarını ve karşılaştıkları kişileri tanıma, onlar hakkında değerlendirme yapıp seçme yeteneği kazandırılmalıdır. Ailelerce çocuklara, yaşayabilecekleri olumsuz olaylarda da gerekli destek, anlayış ve yardımın sağlanacağı güveni verilmeli; yalnız olamadıkları hissettirilmelidir.

Ancak yaşanabilecek cinsel istismar olaylarında, yukarıda belirtilen aksaklıklara karşı yapılması gerekenlerin mevzuat düzeyinde gerçekleşmesi için, çocuk psikiyatristleri, sosyal hizmet uzmanları, Cumhuriyet savcıları ve yargıçlardan heyetler oluşturulmalı, onlar tarafından hazırlanacak öneriler dikkate alınmalı; çocukların sağlığının toplumun geleceğini belirlediği akılda tutularak çok dikkat ve özenle davranılmalıdır.

KAYNAKÇA

POLAT Oğuz, 2007, "Tedavi", Tüm Yönleriyle Çocuk İstismarı, c.2, (Ed. Oğuz Polat) s. 339-354, Seçkin yay. Ankara

ŞAHİN Figen, 2007, "Çocuk İstismarı Olgularının Multidisipliner İzlemi", Tüm Yönleriyle Çocuk İstismarı, c.2, (Ed. Oğuz Polat) s. 329-338, Seçkin Yay. Ankara

***

OTURUM BAŞKANI

Sayın Güner çok teşekkür ederim. Oldukça önemli ve bizim de uygulamada hepimizin büyük sıkıntı duyduğu mağdurların yargılama sürecinde ikincil mağduriyetiyle ilgili çok önemli tespitlerde bulundu kendileri.

Çocuklarla iletişim konusu son derece önemli, ben bunu şöyle bir örnekle söylüyorum hep; biz Çocukça biliyor muyuz diyorum hâkim ve savcılara. Eğer bizim şüphelimiz veya mağdurumuz bir İngiliz vatandaşı olsaydı onu dinlemek için bir tercüman bulunduracaktık, İngilizce bilen bir tercüman bulacaktık. Ama altı yaşındaki bir çocuğun cinsel istismara maruz kaldığı iddiasıyla yapılan soruşturma veya kovuşturmada o çocuğun cinsel istismarla ilgili ifadesini Çocukça bilmediğimiz hâlde almaya çalışıyoruz. Bu bakımdan uzmanlar bizim için çok değerli.

Sayın Güner'in belirttiği bir hususa ben de katkı vermek isterim; duruşmadan hemen önce uzmanların çağırılması, uzmanı bir kere başlangıçta fonksiyonsuz hâle getirir.

Ne yapılabilir?

Şöyle bir pratik uygulamamız var, genelde de bunu uygulayan arkadaşlarımız olumlu geri dönüşler yaptılar. O da şu; mağdurun çocuk olduğu duruşma hazırlık evresinde belli olduğuna göre onun da duruşmaya çağırılması söz konusu ise o duruşma hazırlığı evresinde hâkimin ya da mahkemenin uzman görevlendirmesiyle ilgili yazıyı bildirmesi veya o zaman, o aşamada uzmanı belirlemesi uzmanın iki ay sonra, bir ay sonra yapılacak duruşmadan önceden haberdar olmasını ve kendisinin de bir ön hazırlık yapmasına, dosyaya bakmasına bir fırsat tanıyacaktır.

Şimdi sistem içerisinde çok değer verdiğimiz ve bence sistemi çocuk adalet sistemi ile yetişkinler sisteminden ayıran, birbirinden ayıran belirleyici olan iki unsur var bence:

Birincisi, sosyal inceleme raporu. İkincisi de, uzmanların varlığı.

Şimdi bu uzmanlarla ilgili "Çocuk Mahkemesi Uzmanlarının Adalet Sistemine İlişkin Algılarının Belirlenmesi" konusunda Sayın Mehmet Sağlam bize açıklamalarda bulunacak.

Buyurun Sayın Sağlam.

“ÇOCUK MAHKEMESİ UZMANLARININ ÇOCUK ADALET SİSTEMİNE İLİŞKİN ALGILARININ BELİRLENMESİ”

MUHARREM GÜRKAN

PEDAGOG, ANKARA 7. AİLE MAHKEMESİ

MEHMET SAĞLAM

PEDAGOG, ANKARA 9. AİLE MAHKEMESİ

PROF. DR. NERİMAN ARAL

AÜ SAĞLIK BİLİMLERİ FAKÜLTESİ ÇOCUK GELİŞİMİ BÖLÜMÜ

Çocuğun gelişim sürecinde ona etki eden, kişiliğini oluştururken ona, kendine göre biçim veren unsurlardan biri de toplumsal yapıdır. Sosyal bir sorun olarak ele alınan suç, kişinin biyolojik ve psikolojik yapısının oluşturduğu karakter yapısı ile sosyal, ekonomik, kültürel etmenlerin oluşturduğu toplumsal yapının etkileşimi sonucunda ortaya çıkmaktadır. Genel olarak suç; toplum düzenini bozan, kanunlarca yasaklanan, hukuka aykırı davranışlar olarak tanımlanabilir. Çocuk suçluluğu en eski zamanlardan beri var olmakla birlikte, modern çehresini 19. asırdaki sanayi devrimi ile almıştır. Suça sürüklenen çocukların korunması ve çocuk mahkemeleri fikrinin ortaya çıkmasında ise aydınlanma çağı düşünürleri, sosyal hukuk akımı ve ceza hukuku alanındaki ekollerin rolleri büyük olmuştur. Çocuk adalet sistemindeki temel yaklaşım çocuğun bu durumunun düzeltilmesi yani çocuğun rehabilite edilerek toplumsal yaşam içinde kendisine sağlıklı bir yaşam alanı oluşturabilmesini sağlamaktır. Çocuk yargılamalarında son dönemde birçok olumlu gelişme olmasına karşın uygulamalarda ortaya çıkan çeşitli aksaklıklar da bulunmaktadır. Çocuk adalet sisteminde birçok meslek elemanı, kurum, kuruluş ve çeşitli sivil toplum örgütleri yer almaktadır. Çocuğun topluma yeniden kazandırılabilmesi sürecinde rol alan önemli unsurlarından biri de Çocuk Mahkemesi Uzmanlarıdır. Çocuk Mahkemelerinde çalışan pedagoğ, psikolog ve sosyal çalışmacıların katılımının sağlandığı araştırmada veriler yarı-yapılandırılmış görüşmelerle toplanmış ve tümevarım yöntemi kullanılarak analiz edilmiştir. Çalışma sonucunda; uzmanların çocuk adalet sistemine yönelik olumsuz bir algılamalarının bulunduğu, olumlu ve olumsuz durum algılamalarına bakıldığında; “çocuklara özel yargılama biçiminin bulunması, mahkemelerde uzmanların varlığı, yetersizliklerine rağmen koruyucu ve destekleyici tedbirlerin varlığını” uzmanlar tarafından olumlu durumlar olarak algılandığı, “yetkililerin çocuk odaksız tutumları, yargılama sürecindeki fiziksel yetersizlikler, sosyal inceleme raporlarına gereken önemin verilmemesi, kurumlar arası koordinasyonsuzluk, polisin olumsuz tutumu, önleyici ve koruyucu hizmetlerin gelişmemesi” nin olumsuz durumlar olarak ifade edildiği, çocukların yargılama sürecinde karşılaştıkları en olumsuz duruma ait algılara bakıldığında uzmanların yoğun olarak “ifade alma

işleminin birkaç kez gerçekleşmesi, fiziki şartların yetersizliği, yargılamada gizlilik kuralına yeterince dikkat edilmemesi” durumlarının dile getirildiği, koruyucu ve destekleyici tedbirlerin yararlı olmadığını düşündükleri mahkemelerde çalışan uzmanlarla ilgili olarak genel anlamda ileriye dönük daha yararlı olacağına dönük olumlu bir algının bulunduğu belirlenmiştir.

GİRİŞ

Evrensel bir olgu olan suç, tarihsel gelişim süreci içinde bütün toplumlarda ve her türlü toplumsal yapı içinde her dönemde rastlanan bir olgudur. İlk çağlardan bu yana suç ve nedenleri üzerinde durulmuştur. İlk zamanlar, sapma davranışları doğaüstü güçlere gönderme yapılarak açıklanmaya çalışılmış ancak sonradan, pek çok toplum bilimcinin, bireyleri suça iten biyolojik ve toplumsal nedenler, hukuk ve ceza dizgeleri ile ilgili çok sayıda eleştiri getirdikleri belirtilmektedir (Ağırğötüren, 2006). Platon, 'Kanunlar' adlı eserinde suçu ruhun bir tür hastalığı olarak saymış ve suçun ihtiraslar (istek, arzu, kıskançlık, hiddet ve başkaları gibi), zevk aramak ve cahillik olmak üzere üç kaynağı olduğunu belirtmiştir. Platon'a göre ceza suçluyu aydınlatarak ıslah eder ve onun üzerinde, hiddet, zevk arzusu gibi etmenlerin kurduğu baskıları ortadan kaldırmıştır (Dönmezer, 1994).

Batılı bilimsel kaynakların "Juvenile Delinquency" kavramıyla açıkladığı, tam karşılığı "reşit olmayanın suçluluğu" olarak çevrilebilecek kavram Türkiye'de "Çocuk Suçluluğu" olarak kullanılmaktadır ve bu tanım hem çocukluk hem de ergenlik döneminin büyük bir bölümünü kapsamakta ve çocuk suçluluğu davranışının içinde olan çocuklar, "suça itilmiş çocuk" olarak kabul edilmektedir (Ağırğötüren, 2006). Çocukların suç işleme nedenlerine ilişkin yapılan çalışmalar (Wyrick ve Howell, 2004; Thornberry ve ark., 2004; Sanni ve ark., 2010); çocuk suçluluğunda öncelikle suçluluk nedenlerinin ortaya çıkarılması, daha sonra da suç nedenlerinin ortadan kaldırılması konusunda birleşmektedir. Çocuk suçluluğunun nedenlerinin bilinmesi, çocuk suçluluğunu engelleyecek toplumsal politikaların ortaya konması ve uygulanmasında son derece önemli bir rol oynamaktadır. Çocukları suç işlemeye sevk eden nedenler, pek çok araştırmacı tarafından bireysel ve çevresel nedenler şeklinde gruplandırılmaktadır (Gültekin Akduman, 2007; Sprott, 2001; Toprak, 2011). Avcı (2010), Erzurum il sınırları içerisinde herhangi bir suç isnadıyla Erzurum E Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu'na getirilmiş ve kurumda tutuklu olarak bulunan 18 çocuk üzerinde yaptığı çalışmada; aile yapısının, ailenin göç etmiş olmasının, ailenin konut ve demografik özelliklerinin, arkadaş ve okul çevresinin ve boş zamanların değerlendirilme şeklinin suça yönelmeye etkisinin olduğunu bulmuştur. Yine Antalya'da yapılan bir başka çalışmada, çocukların suça sürüklenmesinin en önemli nedenlerinin; çocuğun dünyaya gelmesinden ve onun ergenlik çağına gelinceye kadar bakımından sorumlu bulunan ailenin işlevlerini yitirmesi ve ilk sosyalizasyon sürecinin yaşandığı ailede veya yakın akrabalarda suç modellerinin olması, anne-babaların eğitim seviyesinin düşüklüğü ve göç olduğu belirlenmiştir (Öter, 2005).

Çocuklar için Adalet Sempozyumu-YARGILAMA

Çocuk suçluluğunun nedenlerinin tespit edilmesi kadar onların yargılanma süreçleri de önemli bir yer tutmaktadır. Çocukların özel olarak yargılanabilmeleri için kurulan çocuk mahkemeleri; suça sürüklenen çocukların yargılandığı, yargıç ve savcısının özel eğitimden geçirildiği, sosyal çalışma görevlilerinin çocuğun durumu üzerine rapor vererek yargılamayı yönlendirebildiği özel bir mahkemedir (Tomanbay, 1999). İlk çocuk mahkemesi 1899 yılında Amerika'nın Chicago kentinde kurulmuştur. Çocuk mahkemeleri bu tarihte ihmal edilen, istismara uğrayan, suç işleyen çocukları korumayı ve kurtarmayı amaç edinmiş sosyal reformcu hareketin bir ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Bu tarihte Amerika'daki kuruluşun ardından İngiltere'de kurulan çocuk mahkemeleri, daha sonra Belçika, Fransa, Hollanda, Almanya ve İtalya gibi Batı Avrupa ülkelerinde kabul görmüştür. Türkiye'de ise çocuk mahkemelerinin kurulmasına ilişkin çalışmalar 1945 yılında başlamış, ancak 1979 yılında Türkiye'de Çocuk Mahkemeleri Yasası'nın çıkması ile yasallaşmıştır (Karabulut, 2006). Sonraki süreçte hukuki olarak birçok gelişme sağlanmış ve çocuk mahkemeleri, çocuk ağır ceza mahkemeleri, Çocuk Koruma Kanunu, mahkemelerin Türkiye geneline yaygınlaştırılması ve bu mahkemelerde pedagog, psikolog ve sosyal çalışmacıların bulundurulması, yine fiziksel şartların iyileştirilmesi gibi birçok alanda ilerleme sağlanmıştır. Bu mahkemelerde çalışan pedagog, psikolog ve sosyal çalışmacılar; görevlendirildikleri suça sürüklenen çocuğun kendisi ve ailesi ile görüşerek, yaşadıkları yerleri görüp detaylı incelemeler yaparak sosyal inceleme raporu (SİR) hazırlamak, savcılık ve mahkeme aşamasındaki süreçlerde çocuğun yanında bulunarak onu karşılayacağı duruma hazırlamak gibi görevleri yerine getirirler (Anonim, 2009).

Bu çalışmada, yasal olarak gerçekleştirilen bu olumlu durumların yargılama sürecindeki etkililiği ve bu sürecin çocuklara olumlu ve olumsuz etkilerini daha iyi anlayabilmek adına yargılama sürecinde kamu adına çocuklarla en yakın iletişime geçen görevlilerin çocuk adalet sistemine ilişkin algıları belirlenmeye çalışılmıştır.

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Betimsel yöntemin kullanıldığı bu çalışmada veriler yarı-yapılandırılmış görüşmeler yoluyla toplanmıştır. İnsanların bakış açılarını, deneyimlerini, duygularını ve algılarını ortaya koymakta kullanılan oldukça güçlü bir yöntem olan görüşme (Yıldırım ve Şimşek, 2008), bu çalışmada çocuk mahkemesi uzmanlarının, çocuk adalet sistemine ilişkin algıları konusunda derinlemesine bilgi edinmek amacıyla tercih edilmiştir. Uzmanlar ile yapılan görüşmelerden elde edilen veriler, tümevarımsal analiz kullanılarak analiz edilmiştir.

Araştırma Grubu

Araştırma grubunu, 2012 yılında Ankara'da Çocuk Ağır Ceza Mahkemesi ve Çocuk Mahkemelerinde çalışan ve gönüllü olarak katılan 2 pedagog, 2 psikolog ve 4

sosyal çalışmacı oluşturmaktadır. Araştırmaya dahil edilen uzmanların mahkeme hâkimlerinden resmi izinler alınmış ve her bir uzman ile ayrı ayrı iletişime geçilerek randevu alınmış, daha sonra bu kişilere araştırmanın amacı ile izlenecek süreç açıklanmıştır.

Araştırmaya katılanlar uzman olarak kodlanmıştır. Araştırmaya katılan uzmanların 4'ü erkek 4'ü kadın olup yaşları 28-42 yaş arasında dağılmaktadır. Uzmanlardan beş uzmanın lisans, üç uzmanın ise yüksek lisans mezunu olduğu, bir uzman dışında tüm uzmanların Çocuk Mahkemeleri'nde görevli olduğu belirlenmiştir. Bu uzmanların altısının evli ikisinin ise bekar olduğu ve evli olan uzmanlardan üçünün çocuk sahibi oldukları tespit edilmiştir.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplamak amacıyla Bilgi Formu ve Çocuk Mahkemesi Uzmanlarının Çocuk Adalet Sistemine İlişkin Algılarını Belirlemeye Yönelik Görüşme Soruları Formu hazırlanmıştır. Bilgi Formu'nda katılımcıların yaşı, öğrenim durumu, görevleri, görev yaptıkları mahkeme, mahkemelerdeki hizmet süreleri, evlilik durumları ve çocuk sahibi olma durumları bulunmaktadır. Görüşme Soruları Formu'nda ise yarı-yapılandırılmış görüşmeler sırasında katılımcılara sorulacak sorulara yer verilmiştir. Görüşme soruları belirlenirken, öncelikle çocuk adalet sistemine dahil olan çocukların yargılama sürecinde karşı karşıya oldukları durumlar dikkate alınmış ve ilgili literatür taranmıştır(Ağırçötüren, 2006; Thornberry, 2004). Soru formunda katılımcılara, çocuk adalet sistemi, suça sürüklenen/mağdur ve tanık olarak sisteme giren çocukların karşılaştıkları olumlu ve olumsuz durumlar, verilen tedbirlerin verimliliği ve uzmanların varlığının etkisini belirlemeye yönelik sorulara yer verilmiştir. Oluşturulan sorular uzman görüşüne sorularak uygulama için hazır hâle getirilmiştir.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırma verileri, uzmanlar ile yapılan yarı-yapılandırılmış görüşmeler aracılığıyla 2012 yılı Ekim ayı boyunca toplanmıştır. Görüşmelere başlamadan önce, araştırmacılar araştırmanın amacını kısaca anlatmış, Bilgi Formu'nda yer alan soruları katılımcılara yöneltilerek yanıtları kaydedilmiştir. Veri toplama işlemi yaklaşık 30 dakika sürmüştür. Veri toplama işlemi tamamlandıktan sonra araştırmacılar tarafından tümevarımsal analiz (Yıldırım ve Şimşek, 2005) kullanılarak araştırma verilerinin analizi tamamlanmıştır. Her bir görüşme analiz edilerek ayrı ayrı her soru için alınan cevaplar incelenmiş ve gruplar oluşturulmuş daha sonra uzman frekansları (f) belirlenmiş ve uzman örnek ifadeleri seçilmiştir. Veri analizinin tamamlanmasıyla 6 temadan oluşan araştırma bulgularına ulaşılmıştır.

BULGULAR VE TARTIŞMA

1. Çocuk Yargılamasına İlişkin Algılamalar

Çocuklar için Adalet Sempozyumu-YARGILAMA

Çocuk ve Çocuk Ağır Ceza Mahkemeleri'nde çalışan uzmanlara "çocuk yargılaması denince aklınıza ne geliyor?" sorusu yöneltilmiş ve alınan cevaplar aşağıda değerlendirilmiştir.

Mahkeme uzmanlarının verdiği cevaplar incelendiğinde uzmanların, çocuk adalet sistemine ilişkin ortak bir algılarının bulunmadığı, sadece iki uzmanın "Çocukların suç unsuru ile karşılaştığı durumlarda özel ve onun gelişimine uygun yapılan kovuşturma süreci" şeklinde klasik bir tanım yaptıkları diğer uzmanların ise "Dosyalar, çocuk odaklı yetkililer, tutuklu yargılamalar, sevimsiz duruşma salonları, küçük çocuklar, duruşma, ceza, jandarma, hükmün açıklanmasının geri bırakılması, çocuk koruma(ma) kanunu " gibi olumsuz ifadeler kullandıkları belirlenmiştir. Genel olarak uzmanların çocuk adalet sistemi ile ilgili olarak negatif algı dile getirdikleri, bir uzmanın "Suça sürüklenmiş kurtarılabilecek bir çocuk" şeklinde algısını dile getirerek çocuk adalet sisteminin rehabilite edici yönünü vurguladığı tespit edilmiştir.

Mahkeme bünyesinde çalışan uzmanların çocuk adalet sistemine ilişkin tanımlamalarına bakıldığında; bazı literatür tanımlamaları içermesine rağmen genel olarak sürecin çocuklar açısından ne kadar olumsuz geçtiğini vurgulamaya çalışan tanımlamalar olduğu görülmektedir. Yapılan bu tanımlamalar, çocuk adalet sistemi içinde yer alan unsurlardan biri olan ve çocuklar ile bire bir iletişim hâlinde olan mahkeme uzmanlarının şahit oldukları olumsuz durumların çokluğunun ve sistemdeki çocuk aleyhine bulunan durumların fazlalığının bir belirtisi olarak değerlendirilmiştir. Suça sürüklenen çocuklar konusunda yapılan çalışmalarda, çocukların emniyet ve adliye süreçlerinde birçok yetersizlik ve olumsuzluk ile karşılaştıkları ve bunların da çocuklar üzerinde olumsuz etkiler oluşturduğu ifade edilmiştir (Ağırğötüren, 2006; Göç, 2006; Kılıç, 2007 ve Öter, 2005).

2. Çocuk Adalet Sistemindeki Olumlu Durumlara İlişkin Algılamalar

Uzmanlara "Çocuk adalet sisteminde gördüğünüz olumlu durumları kısaca belirtir misiniz?" sorusu yöneltilmiş ve alınan cevaplar aşağıda değerlendirilmiştir.

Mahkeme uzmanlarından alınan cevaplar incelendiğinde; dört uzmanın "Uzmanların mahkemelerde varlığı ve çocuklar için yapılan özel yargılamalar" şeklinde bir ifade kullandıkları, iki uzmanın, "Yetersiz olsa da Çocuk Koruma Kanunu'nda yer alan koruyucu ve destekleyici tedbirler" şeklinde bir cevap vererek olumlu ancak eksik kalan bir duruma işaret ettikleri, iki uzmanın "Görevlilerdeki farkındalığın artmış olmasını önemsediklerini" ifade etmelerinin yanında iki uzmanın "Olumlu hiçbir şey ile karşılaşmadım" cevabını verdikleri tespit edilmiştir.

Yapılan görüşmeler sırasında mahkeme uzmanlarının; süreç içinde çocukları desteklemeye dönük olarak uzmanların bulunması ve özel bir yargılama yapılmasını önemli buldukları belirlenmiştir. Ayrıca bu konudaki mevzuatın genel olarak ülke koşullarının daha önünde olduğunu vurguladıkları ve süreç içinde yer alan görevlilerin farkındalığının artmasını önemli buldukları belirlenmiştir. Bunların yanında görüşme

Yapılan uzmanların iki tanesinin(%25) olumlu hiçbir durum ile karşılaşmadığını ifade etmesi dikkat çekici bulunmuştur. Bu sonuçlar değerlendirildiğinde öncelikli olarak çocuklara özel bir yargılama yapılmasının ve yine süreçte çocuğun gelişimini bilen profesyonel meslek elemanlarının onlara eşlik etmesinin çocuk adalet sistemi açısından önemli olduğu düşünülmektedir. Ağır götüren(2006), Malatya kentinde çocuk suçluluğu konulu çalışmasında; suç işlemiş veya başka bir deyişle "kanunla ihtilafa düşmüş" ıslahevi ve tutukevlerinde bulunan çocukların psiko-sosyal gelişimlerine yardımcı olmak, davranış değişikliği yaratmak, bireysel gelişimini desteklemek, sorun yaşanan alanları güçlendirmek ve çocukları topluma dönüştürmek için hazırlamak, ayrıca kuruma kabul ve kurumda yaşam sırasında, personelin çocuklara karşı tutum ve davranışlarına ilişkin becerilerini geliştirmenin önemli olduğunu vurgulamıştır. Çocuk yargılamalarına ilişkin son yıllarda önemli adımlar atıldığı ancak çıkarılan kanunların uygulanmasında eksiklikler bulunduğu yine koruyucu, önleyici ve rehabilite edici hizmetler konusunda kurumlar arasında koordinasyonsuzluklar bulunduğu ve ülke genelinde yaygın olmadığı yapılan çalışmalarda ifade edilmiştir (Göç, 2006; Kılıç, 2007 ve Öter, 2005).

3. Çocuk Adalet Sistemindeki Olumsuz Durumlara İlişkin Algılamalar

Uzmanlara "Çocuk adalet sisteminde gördüğünüz olumsuz durumları kısaca belirtir misiniz?" sorusu yöneltilmiş ve alınan cevaplar aşağıda değerlendirilmiştir.

Alınan cevaplar incelendiğinde; altı uzmanın "Yetkililerin çocuk odaklı tutumlarının olmaması" şeklinde bir ifade kullanarak olumlu durumlarda iki uzmanın dile getirdiği farkındalığın artması maddesinin tersine altı uzmanın bu konuda olumsuz düşündükleri belirlenmiştir. Bunun yanında uzmanlardan dörder defa "Yargılama sırasındaki fiziksel koşullar yetersiz" "Sosyal inceleme raporlarına yeterli önem verilmiyor" ve "Tedbirlerin uygulanmasında koordinasyon ve alt yapı eksikliği var ve tedbirler uygulanmıyor" cevapları alınmıştır. Bunların dışında üçer defa "Polisin olumsuz tutumu", "Önleyici ve koruyucu hizmetlerin gelişmemesi", "Çocuk Koruma Kanunu'nun yetersizliği" ve "Personel ile ilgili sorunlar ve aşırı iş yükü" şeklinde cevaplar vererek çocuk adalet sisteminde karşılaştıkları olumsuz durumları dile getirdikleri tespit edilmiştir. "Çocuğun birden fazla ifade alınma durumunun devam etmesi", "Çocukların yaşam koşullarına bakılmadan Sosyal İnceleme Raporu hazırlanması" cevaplarının ikişer defa uzmanlar tarafından dile getirildiği, "Mağdur ve Suça Sürüklenen Çocukların karşı karşıya getirilmesi", "Çocuk mahkemelerinin ihtisas mahkemesi olmasına karşın uygulamada asliye ve sulh ceza mahkemelerinden farksız olması", "Uzun yargılama süreci" ve "Uzman raporlarının yetersizliği ve uzmanların kendilerini geliştirmemesi" şeklindeki ifadelerin bir defa kullanıldığı belirlenmiştir.

Mahkeme uzmanlarının çocuk adalet sistemine ilişkin olarak gördükleri olumsuz durumları belirlemeye dönük olarak sorulan soruya alınan cevaplar incelendiğinde; uzmanların genel olarak süreç içinde yer alan yetkililerde "çocuk odaklı bir bakış"

bulunmamasını öne çıkardıkları, bunun yanında fiziki koşulların yetersizliğini, sosyal inceleme raporlarına gereken önemin verilmemesini ve tedbirlerin uygulanmaması ya da uygulamadaki koordinasyonsuzluğu sorun olarak gördükleri belirlenmiştir. Bunun yanında personelin iş yükünün fazlalığı, Çocuk Koruma Kanunu'nun yetersizliği, sosyal inceleme raporunun yetersiz hazırlanmasını da ciddi sorunlar olarak gördükleri belirlenmiştir. Akduman ve arkadaşları 2007'de ergenler üzerinde yaptıkları çalışma sonucunda; çocukların karıştığı suç olaylarının arttığını ve bu durumun önüne geçilebilmesi içinde önleme çalışmalarına ağırlık verilerek çocuk merkezli suç önleme programlarının oluşturulması için kamu yatırımı yapılması ve bu konuda sivil toplum kuruluşlarının desteğinin alınması gerektiğini ifade etmiştir. Suça sürüklenen çocuklar açısından okul ve aile konularının önleyicilik anlamında çok önemli olduğu belirtilmektedir (Öter, 2005; Flores, 2004). Wyrick ve Howell (2004); gençlik çeteleri üzerine yaptıkları çalışmalar sonucunda, bu soruna çözüm olarak uygun program planlama ve geliştirme, yerel politika yapıcıları ve uygulayıcılarının sınırlı kaynakların etkin kullanımı konusunda bilinçli kararlar almasının önemini vurgulamışlardır.

4. Tanık, Suça Sürüklenen ve Mağdur Çocukların Yargılama Sürecinde Karşılaştıkları En Olumsuz Duruma Ait Algılamalar

Uzmanlara yöneltilen "Tanık/suçta sürüklenen/mağdur çocukların yargılama sürecinde karşılaştıkları en olumsuz durum nedir?" sorusuna alınan cevaplar aşağıdaki gibi değerlendirilmiştir.

Tanık, suça sürüklenen ve mağdur çocukların yargılama sürecinde karşılaştıkları en olumsuz duruma ilişkin soruya dört uzman "İfade alma işleminin birkaç kez tekrarlanması" şeklinde cevap vermişlerdir. Bunun yanında üç uzmanın "Fiziki şartların yetersizliği", iki uzmanın "Yargılamanın gizliliği kuralına dikkat edilmemesi" cevabını verdikleri belirlenmiştir. Bunların dışında "Mağdur ile suça sürüklenen çocuğun ifadesinin birlikte alınması", "Yargılamanın sadece suç üzerinden yapılması, suça iten nedenlerin irdelenmemesini", "Çocukların suça sürüklenmelerini önleyecek ve onları destekleyecek unsurların bulunmaması", "Mağdur çocukların, suç mağduru oldukları için suçlamaya maruz kalmaları", "Yetişkin yargılaması ile paralellik gösteren uygulamalar", "Yargılama sürecinde suçlayıcı, küçük düşürücü ve dışlayıcı ifadeler kullanılması", "Çocukların kelepçe ile adliye koridorlarında dolaşması" gibi cevapların verildiği tespit edilmiştir.

Tanık, suça sürüklenen ve mağdur çocukların yargılama sürecinde karşılaştıkları en olumsuz durumu belirlemeye dönük olarak sorulan soruya alınan cevaplar incelendiğinde uzmanların yoğun olarak "ifade alma işleminin birden fazla kez yapılması" ve "fiziki şartların yetersizliği" konularını yoğun biçimde ifade ettikleri belirlenmiştir. Bunların dışında yargılamada gizliliğin ihlali, çocuklara kelepçe takılması, suçlayıcı ve dışlayıcı yaklaşımlar, yetişkin yargılamasına benzerlik gösteren uygulamaların sorun olarak görülen başlıklardan olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuçlar

değerlendirildiğinde; önceki iki soruda da öne çıkan çocuk odalı bir anlayışın bulunmaması durumunun bu soruya alınan cevaplarda da öne çıktığı ve çocuk merkezli olmayan anlayışa bağlı olarak ortaya çıkan çeşitli olumsuz uygulamaların uzmanlar tarafından yoğun biçimde dile getirildiği belirlenmiştir. Çocukların karşı karşıya kaldıkları bu olumsuz durumlar onların ileriye dönük olarak daha fazla suç eğilimli olmalarına neden olabilmektedir. Thornberry ve arkadaşları (2004) suçluluğun nedenlerini belirlemek amacı ile yaptıkları çalışmalar sonucunda, çocuklukta yaşanan olumsuz durumlar (fiziksel, duygusal ve cinsel şiddet vs.) ve çeteleşmenin yetişkin suçluluğu ile doğrudan ilişkisi olduğunu belirlemişlerdir. Çocukların içinde yer aldığı bu sistemdeki aktörlerin tutumlarının, sürecin çocuk üzerindeki etkisinde belirleyici olduğu düşünüldüğünde bu aktörlerin farkındalıklarının artırılması ve düzenli eğitimler almaları önemli bir durumdur. Kılıç (2007) çocuk suçluluğuna sebep olan sosyo-ekonomik faktörler konulu çalışmasının sonucunda, çocuk adalet sistemi içinde yer alan bütün aktörlerin (polis, jandarma, sosyal çalışma görevlisi, hâkim, savcı, mahkeme personeli vs.) bu konuda eğitilmesi ve kanun çıkarmak kadar onları doğru biçimde uygulamanın gerektiğini vurgulamıştır. Yargılama süreçlerinin uzunluğuna işaret eden Göç (2006), çocuk yargılamalarında, yargılama sürecinin kısılması ve kararların hızlı bir biçimde alınmasının suça sürüklenen çocuklar açısından olumlu bir durum olduğunu ifade etmiştir.

5. Koruyucu ve Destekleyici Tedbirlerin Yararlı Olup Olmadığına İlişkin Algılamalar

Uzmanlara sorulan “Çocuklar üzerinde, koruyucu ve destekleyici tedbirlerin faydalı olduğuna inanıyor musunuz? Neden?” sorusuna alınan cevaplar aşağıdaki gibi değerlendirilmiştir.

Alınan cevaplar incelendiğinde üç uzmanın bu soruya “Koordinasyon eksikliğinden dolayı olmuyor.” şeklinde cevap verdikleri, bunun yanında birer defa “Yetersiz ancak olumlu bir durum.”, “Kağıt üzerinde iyi ancak uygulama çok yetersiz.”, “Sürecin aktörlerine göre yararlılığı değişiyor.”, “Uygulanabilse çok yararlı ancak uygulanmıyor.” ve “Kesinlikle inanmıyorum çünkü uygulanmıyor.” cevaplarının alındığı belirlenmiştir.

Koruyucu ve destekleyici tedbirlerin yararlı olup olmadığına ilişkin algılamaları belirlemek için sorulan soruya alınan cevaplar değerlendirildiğinde; bu tedbirlerin aslında çok yararlı olabileceği ancak kurumlar arasındaki koordinasyonsuzluk, tedbirlerin yalnızca kağıt üstünde kalması ve kişilere bağlı olarak uygulama örneklerinin değişmesi gibi nedenlerden dolayı hayata geçirilemediği şeklinde bir ortak tespit olduğu belirlenmiştir. Chibnall ve Abbruzzese (2004) çocuk suçluluğu ve bununla ilgili problemlerin azaltılması için önleme çalışmaları yapılması gerektiğini, risk faktörlerinin belirlenmesinden sonra yapılacak bu çalışmalarda aile ve okul merkezli projeler geliştirilmesinin önemli olduğunu vurgulamışlardır. Flores (2004) koruyucu faktörlerin uygulanmasının çocuk suçluluğunu oluşturan risklerin azaltılmasında etkili olabileceğini ifade etmiştir. Kurumlar arası iş birliği ve

önleyici sosyal politikalar geliştirilmesi çocuk suçluluğunun önlenmesinde önemli bir noktadır(Öter, 2005; Kılıç, 2007). Önleyici ve tedavi edici nitelikteki kurumların varlığının artırılması ve ülke genelinde yaygınlaştırılması ile kurumların koordineli çalışması çocuk suçluluğunun önlenmesinde etkili olacaktır(Karabulut, 2006; Göç, 2006).

6. Çocuk ve Çocuk Ağır Ceza Mahkemesi'nde Bulunan Uzmanların Çocuk Adalet Sistemindeki Etkilerine Yönelik Algılamalar

Mahkeme uzmanlarına yöneltilen "Mahkeme uzmanlarının varlığının çocuk adalet sistemine etkileri nelerdir?" sorusuna alınan cevaplar aşağıdaki gibi değerlendirilmiştir.

Çocuk ve Çocuk Ağır Ceza Mahkemesi'nde bulunan uzmanların çocuk adalet sistemindeki etkilerine ilişkin soruya ise uzmanların genellikle olumlu cevap verdikleri gözlenmiştir. Bu soruya verilen cevaplara bakıldığında dört uzmanın "Süreç içinde kaldıkça yararlılıkları artacaktır.", iki uzmanın "Çocuğa kendisini sağlıklı biçimde ifade etme olanağı sağlıyor.", şeklinde cevap verdikleri belirlenmiştir. Bunların yanında iki uzmanın "Çocuk ile mahkeme arasında köprü oluyolar." şeklinde cevap verdiği tespit edilmiştir. Olumsuz ifade kullanan üç uzman ise, "Uygulamada gereken önem verilmediği için etkisi yok.", "Teorik olarak çok yararlı ama pratikte hiçbir etkisi yok." ve "Kesinlikle inanmıyorum çünkü uygulamada hiçbir etkisi yok." şeklinde cevaplar vermişlerdir.

Çocuk ve Çocuk Ağır Ceza Mahkemesi'nde bulunan uzmanların çocuk adalet sistemindeki etkilerini belirlemeye yönelik olarak sorulan soruya alınan cevaplar değerlendirildiğinde; öncelikli olarak uzmanların çocuk adalet sistemi sürecinde bulunmalarının ileride daha yararlı olabileceğine dönük bir umut taşıdıkları, çocuğun kendisini ifade etmesinde önemli bir işlev görüp çocuk ve mahkeme arasında köprü görevi üstlendiklerine inandıkları belirlenirken, uzmanların hiçbir etkisinin olmadığını düşünenlerinde bulunduğu belirlenmiştir. Suça sürüklenen çocuklar konusunda yapılan çalışmalarda emniyet birimlerinde sosyal çalışmacı, psikolog gibi meslek elemanlarının bulunmasının önemli olduğunu vurgulanmıştır(Öter, 2005; Göç, 2006). Karabulut(2006), çocuk suçluluğunun önüne geçilmesinde her aileye danışmanlık edecek, onların psikolojik ve sosyal sorunlarının çözümünde yardımcı olacak uzmanların bulunmasının önemli olduğunu, çocuk şube birimlerinde de bu uzmanların bulundurulmasının etkili olacağını ifade etmiştir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sonuç olarak Türkiye, gerek altına imza koyduğu uluslararası metinler gerekse kendi çıkardığı yasalar aracılığı ile çocuk adalet sistemini önemseydiğini ve bu yasalar aracılığı ile ülkenin geleceği olan çocukların suçtan uzaklaştırılması ve rehabilite edilebilmeleri konusunda bir anlayış ortaya koyduğunu yansıtmaktadır. Bu olumlu anlayışın bir ürünü olarak Çocuk ve Çocuk Ağır Ceza Mahkemeleri gibi özel yargılama

biçimleri ile bu mahkemelerde çalışan pedagog, psikolog ve sosyal çalışmacılar sistem içinde yerini almışlardır. Çocuk adalet sistemi içinde, çocukla doğrudan iletişime geçen ve çocuğun kendisini sağlıklı bir biçimde ifade etmesi, yargılama sürecinde ona destek olunması ve hazırlanacak sosyal inceleme raporları aracılığı ile sonraki süreçte uygulanacak koruma ve tedbir faaliyetlerinde önemli bir aktör olan bu uzmanların çocuk adalet sistemine ilişkin bakışları değerlendirildiğinde sürece ilişkin olumsuz bir algılamının bulunduğu tespit edilmiştir.

Elde edilen sonuçlar değerlendirildiğinde; uzmanların çocuk adalet sistemine yönelik olumsuz bir algılamalarının bulunduğu belirlenmiş ve bu durum onların sistemi tanımlamaya dönük olarak kullandıkları "dosyalar, çocuk odaklı yetkililer, tutuklu yargılamalar, sevimsiz duruşma salonları" gibi ifadelerde net bir biçimde görülmüştür. Çocuk adalet sistemindeki olumlu ve olumsuz durum algılamalarına bakıldığında; "çocuklara özel yargılama biçiminin bulunması, mahkemelerde uzmanların varlığı, yetersizliklerine rağmen koruyucu ve destekleyici tedbirlerin varlığını" uzmanlar tarafından olumlu durumlar olarak algılandığı tespit edilmiştir. Buna karşın, "yetkililerin çocuk odaklı tutumları, yargılama sürecindeki fiziksel yetersizlikler, sosyal inceleme raporlarına gereken önemin verilmemesi, kurumlar arası koordinasyonsuzluk, polis olumsuz tutumu, önleyici ve koruyucu hizmetlerin gelişmemesi ve personelin iş yükü" olumsuz durumlar olarak ifade edildiği belirlenmiştir. Tanık, suça sürüklenen ve mağdur çocukların yargılama sürecinde karşılaştıkları en olumsuz duruma ait algılara bakıldığında uzmanların yoğun olarak "ifade alma işleminin birkaç kez gerçekleşmesi, fiziki şartların yetersizliği, yargılamada gizlilik kuralına yeterince dikkat edilmemesi" durumlarının dile getirildiği görülmüştür. Koruyucu ve destekleyici tedbirlerin yararlı olup olmadığına ilişkin algılamalara bakıldığında uzmanların genel olarak olumsuz bir algıya sahip oldukları ve bu durumu "koordinasyon eksikliğinden olmuyor, kağıt üzerinde iyi ancak uygulamada yetersiz, sürecin aktörlerine göre yararlılığı değişiyor, kesinlikle inanmıyorum çünkü uygulanmıyor" ifadeleri ile net bir biçimde dile getirdikleri belirlenmiştir. Son olarak Çocuk ve Çocuk Ağır Ceza Mahkemesi'nde bulunan uzmanların çocuk adalet sistemindeki etkilerine yönelik algılamalara bakıldığında genel anlamda ileriye dönük daha yararlı olacağına dönük olumlu bir algının bulunduğu ve bu durumun "süreç içinde kaldıkça yararlı olacaklardır, çocuğa kendisini sağlıklı biçimde ifade etme olanağı sağlıyor, çocuk ile mahkeme arasında köprü olurlar" şeklinde dile getirildiği belirlenmiştir.

Bu değerlendirmeler sonucunda; çocuk adalet sistemine ilişkin bu olumsuz algının giderilebilmesi için; öncelikle süreçte yer alan bütün kişi ve kurumlarda çocuk lehine bir bakış açısı oluşturulmasının önemi dikkate alınarak bu bakış açısının sağlanabilmesi için kurumsal ve bireysel eğitim çalışmalarına yer verilmesinin önemli olduğu, koruma ve tedbir kararlarının etkin bir biçimde uygulanabilmesi için kurumlar arası koordinasyonun sağlanmasının vazgeçilmez olduğundan yola çıkarak yalnızca bu sistemi yöneten ve takip eden bir merkezin oluşturulmasının yararlı

Çocuklar için Adalet Sempozyumu-YARGILAMA

olacağı, suça sürüklenen çocuklar ve çocuk adalet sisteminde yer alan çalışanların bulunduğu fiziksel mekanların uygun şekilde düzenlenmesinin, personelin iş yükünün azaltılarak yargılama sürecinin en kısa biçimde sonuçlandırılmasının sorunun çözümüne önemli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Anonim 2009. Ceza mevzuatı, Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Ağırgötüren, B. 2006. Malatya Kentinde Çocuk Suçluluğu, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı, s. 250.
- Akduman G. G., Akduman B. ve Cantürk, G. 2007. Ergen suçluluğunda bazı kişisel ve ailesel özelliklerin incelenmesi. Türk Ped Arş., 42: 156-61.
- Avcı, M. 2010. Tutuklu Çocuklar Üzerine Bir Araştırma: Çocukların Suça Yönelmesinde Etkili Olan Toplumsal Nedenler ve Çözüm Önerileri, e-dergi.atauni.edu.tr/index.php/SBED/article/viewFile/472/465, Erişim tarihi: 12.10.2012
- Chibnall, H. S. ve Abbruzzese, K. 2004. A Community Approach to Reducing Risk Factors, Juvenile Justice, IX, 1, 30-31.
- Dönmezer, S. 1994. Kriminoloji, Gözden Geçirilmiş 8. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul.
- Flores, R.J. 2004. Risk and Protective Factors of Child Delinquency, Juvenile Justice, IX, 1, 32.
- Göç, L. 2006. Çocuk suçluluğunda polisin yaklaşımı. Basılmamış yüksek lisans tezi. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı,
- Gültekin Akduman, G. 2007. Suça Karışan 12-15 Yaş Grubundaki Çocuklarda Akran İstismarı ve Kendilik Algısının Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi. Basılmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Ev Ekonomisi (Çocuk Gelişimi Ve Eğitimi) Anabilim Dalı.
- Karabulut, S. 2006. Suçlu Çocukların Türkiye Profili, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Eğitim Programları ve Öğretimi Bilim Dalı.
- Kılıç, S. Y. 2007. Çocuk suçluluğuna sebep olan sosyo-ekonomik faktörler. Basılmamış yüksek lisans tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı.
- Öter, A. 2005. Çocuk Suçluluğunun Toplumsal Nedenleri (Antalya Örneği), Basılmamış yüksek lisans tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı.

Sanni, K. B., Udoh, N. A., Okediji, A. A., Modo, F. L. ve Ezeh, L. N. 2010. Family Types and Juvenile Delinquency Issues among Secondary School Students in Akwa Ibom State, Nigeria: Counseling Implications. J Soc Sci, 23(1): 21-28

Sprott, J. B., Doob, A. N. ve Jenkins, J. M. 2001. Problem Behaviour and Delinquency in Children and Youth. Statistics Canada –Catalogue no. 85-002, vol. 21, 4.

Thornberry, T. P., Huizinga, D. ve Loeber, R. 2004. The Causes and Correlates Studies: Findings and Policy Implications, Juvenile Justice, IX, 1, 3-19.

Tomanbay, İ. 1999. Sosyal Çalışma Sözlüğü: Toplumbilim, Ruhbilim, Eğitim, Yöntembilim, Nüfusbilim, Hukuk ve Ekonomi Boyutlarıyla. Selvi Yayinevi, Ankara.

Toprak, U. 2011. Çocuk Suçluluğunun Karakteristik ve Yapısal Özellikleri. TBB, 95,314-329.

Wyrick, P. A. ve Howell, J. C. 2004. Strategic Risk-Based Response to Youth Gangs, Juvenile Justice, IX, 1, 20-30.

Yıldırım, A. ve Şimşek H. 2008. Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri (7. Basım). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

***

OTURUM BAŞKANI

Sayın Sağlam'a bu güzel açıklayıcı ve sahadaki arkadaşların görüşlerini de yansıtıcı sunumu için özellikle teşekkür etmek istiyorum. Kendisi özellikle süreçteki yetkililerin çocuk odaklı olmamasını özellikle vurguladı ki çok teşekkür ediyorum bunun için ayrıca.

Bizim hâlâ değiştirebileceğimiz, yapabileceğimiz şeyler olduğunu bize bir kere daha hatırlattı. Çocuklara önem verdiğimiz önce fiziki koşullarımızla ve tabii ki davranışlarımızla gösterebileceğimizi de vurgulaması ve bize hatırlatması bu anlamda da iyi oldu. Bu kılık kıyafetimizden masamızdaki düzene, fiziki koşullarımızdan onunla kurduğumuz iletişime kadar uzayan bir yapı. Ve tabii ki "koordinasyon koordinasyon koordinasyon!" belki de bu işin sihirli cümlesi. Belki biz bunu yaptığımızda sistemi bütün olarak düzenlemek konusunda bir yol alacağız.

Şimdi izninizle olursa konuşma akışında bir değişiklik yapmak istiyorum mademki konu uzman arkadaşlara geldi. Filiz Demiröz Hocamdan devam etmek istiyorum. "5395 sayılı Kanun'un Değişen Yüzü: Sosyal Çalışma Görevlileri Üzerine Düşünceler" başlıklı tebliğini sunacaklar. Böylece dünkü oturumda tanımlamaya çalıştığım çocuğun omzundaki ikinci melek sosyal çalışma görevlisini bize biraz daha tanıtmaya ve onu biraz daha gündeme getirme şansı bulacağız.

Buyurun Hocam.

"5395'İN DEĞİŞEN YÜZÜ: SOSYAL ÇALIŞMA GÖREVLİLERİ ÜZERİNE DÜŞÜNCELER"

YRD. DOÇ. Dr. FİLİZ DEMİRÖZ
ARŞ. GÖR. ÖZGÜR ALTINDAĞ

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ İKTİSADİ VE İDARİ BİLİMLER FAKÜLTESİ
SOSYAL HİZMET BÖLÜMÜ

Dünyada çocuk adalet sistemi içerisinde birbirinden farklı yaklaşımların var olduğu görülmektedir. Aslında insanlık var olduğundan bu yana suç kavramının da var olduğu ve çocuk suçluluğunun da en az suç kavramı kadar eski olduğu söylenebilir. Suça sürüklenen çocuklar ile ilgili olarak sorunun yaşandığı hemen her yerde pek çok çalışma yapılmıştır. Bu çalışmalar ya çocukları suçtan uzaklaştıracak çalışmalar ya da cezalandırma olarak iki boyutta ele alınabilir. Geçmişten günümüze baktığımızda cezalandırma yaklaşımının daha ağırlıklı kullanıldığı söylenebilir. Aslında süreç içinde gelinen noktada çocuğun yüksek yararını ve gereksinimlerini odak alan onun korunması için gerekli olan önlemlerin alınmasını, sağaltımını hedefleyen rehabilitasyon odaklı yaklaşımların benimsenmesidir.

Türk adalet sisteminde çocuğun korunmasını sağlayan önemli unsurlardan birisi de sosyal çalışma görevlileridir. Türkiye'de çocuk adalet sistematiği içerisinde bu kavram ilk kez 5395 sayılı Kanun'da kullanılmıştır. Ancak mahkeme süreçlerine yardımcı olacak meslek elemanları ilk kez 2253 sayılı Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'da kullanılmıştır.

Ülkemizde çocuk mahkemeleri 1979 yılında çıkartılan ve 1982 yılında yürürlüğe giren 2253 sayılı Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkındaki Kanun ile gerçekleştiren ilk çocuk mahkemesi de 1987 yılında Ankara'da çalışmalarına başlamıştır.

07.11.1979 tarihinde kabul edilerek yürürlüğe giren 2253 sayılı Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un temel amacı suça sürüklenen çocukların yargılanmalarının çocuk mahkemelerinde yapılması ve bu sayede çocukların korunması ve tekrar topluma kazandırılmasıydı. Türkiye'de suça sürüklenen çocuklara özel bir kanuni düzenlemenin olmaması, Türkiye'nin de imzaladığı Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi uyarınca çocuklara özgü kanun, usul ve makam oluşturulması ile ilgili yükümlülükleri dâhil pek çok ülkede çocuklara özel kanuni düzenlemelerin yapılması 2253 sayılı Kanun yerine yeni bir kanunun oluşturulmasını zorunlu kılmıştır.

Bu doğrultuda yapılan çalışmaların ardından 03.07.2005 tarihinde 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu yürürlüğe girmiştir. 5395 sayılı Kanun korunma ihtiyacı olan veya suça sürüklenen çocukların korunması ve haklarının güvence altına alınması amacıyla

oluşturulmuştur. 5395 sayılı Kanun ile hem çocuk mahkemelerinin kuruluşu ile ilgili düzenlemeler yapılmış hem de yargılama süreçleri ile ilgili eskiye oranla oldukça işlevsel değişiklikler yapılmıştır. Özellikle çocuk mahkemelerinde yürütülecek olan yargılamaların daha sağlıklı bir biçimde devam etmesi için her mahkemeye yeteri sayıda sosyal çalışma görevlisi atanması öngörülmüştür. Gündeme 5395 sayılı Kanun ile giren "sosyal çalışma görevlisi" 5395 sayılı Kanun'un gerekçesinde pedagoji, psikoloji, sosyal hizmet, çocuk gelişimi ve eğitimi alanlarında en az lisans eğitimi görmüş meslek mensubu olarak tanımlanmıştır. 09.01.2003 tarihinde kabul edilen 4787 sayılı Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanun'un 5. maddesinde her mahkemeye birer pedagoğ, psikolog ve sosyal çalışmacı atanacağı yer almıştır.

Kanun'da Sosyal çalışma görevlisi", (a) psikolojik danışmanlık ve rehberlik, (b) psikoloji (c) sosyal hizmet mezunu olan meslek mensubunu ifade eder şeklinde tanımlanmıştır.

Aile mahkemelerinde görev alan ve "uzmanlar" olarak tanımlanan meslek elemanları ile çocuk mahkemelerinde görev alan "sosyal çalışma görevlileri" tanımları ciddi şekilde kavram kargaşası yaratmıştır. Kanun'un oluşturulmasında yararlanılan yabancı ülke kanunlarında geçen ve Türkçeye "sosyal pedagoğ", "sosyal işçi" gibi çevrilen mesleki tanımlar alanda çalışacak personelle ilgili karışıklığa neden olmuştur.

4787 sayılı Kanun'da geçen pedagoğ ismi muhtemelen yanlış bir çeviri ya da algı sonunda bu mesleğin tanımı 5395 sayılı Kanun'da pedagoji eğitimi alan meslek mensubu olarak tanımlanmış, aile mahkemelerine 2005 yılında yapılan ilk alımlarda bu meslek grubu önce eğitim fakültelerinden mezun olan herkes, sonrasında psikolojik danışma ve rehberlik, eğitim programları ve eğitimden ölçme ve değerlendirme lisans mezunları olarak tanımlanmış, son alımlarda ise pedagoğ kadrosuna yalnızca psikolojik danışma ve rehberlik bölümü lisans mezunları atanmıştır. Aile ve çocuk mahkemeleri arasında zaman zaman tayin ile yapılan yer değiştirmelerin sonucunda Türkçe, fen bilgisi, elektrik, kimya, biyoloji gibi pek çok alandan mezun olup aile mahkemelerinde pedagoğ unvanı ile çalışan pek çok kişi çocuk mahkemelerine sosyal çalışma görevlisi olarak atanmıştır.

Süreç içinde hem kanundaki tanımlamaların yetersiz oluşu hem de Adalet Bakanlığının personel rejiminde gerekli özeni göstermemesi sonucunda mahkemelerdeki yargılama süreçlerinde pek çok sorun yaşanmıştır. En son yapılan değişiklik ile pedagoğ unvanı ile atanmak için yalnızca psikolojik danışma ve rehberlik bölümünden mezun olma şartının getirilmesi ile bu sorun kısmen çözümlenmiştir.

Bu çerçevede 5395 sayılı Yasa kapsamında sosyal çalışma görevlilerinin yetkileri şu alanlarda şekillenmiştir. Bunlar:

- Bilgi - belge toplama

Çocuklar için Adalet Sempozyumu-YARGILAMA

- Sosyal inceleme yapma
- Çocukla görüşme görevi
- Rapor hazırlama,
- İfade ve sorgu sırasındaki görevleri,
- Kararların yerine getirilmesi aşamasındaki görevleri ve
- Diğer görevlerdir.

Bu görevler içerisinde ayrıca şu rolleri de bulunmaktadır.

- Duruşmaya hazırlık,
- Duruşmada hazır bulunma ve dinleme,
- Duruşma sonrası.

Bütün bu süreçleri uygularken de çocuğun yararının korunmasına önceliğin verilmesini baz alırlar. Uygulama süreçlerinde ise gizlilik, yeterlik, ilişkiler, yöntemler ve açıklamalar gibi temel uygulama kriterleri söz konusudur. Bunların yanı sıra çocuklarla görüşme, ilişki kurma, çevresini değerlendirme, hukuki süreçler, çocuğun yaşamına ilişkin karar verme ve tedbir alma, gerektiğinde uygun hizmetlere yönlendirme gibi roller de üstlenmektedirler. Bu nedenle bu alanda çalışan görevlilerin sözü edilen alanlarda yeterli ve yetkin bilgi sahibi olması beklenmektedir.

ABD ve diğer pek çok ülkede çocuk adalet sistemi içerisinde bulunan özel eğitilmiş gruba genellikle çocuk adalet uzmanı denilmektedir. Bu grubun içinde en başta sosyal hizmet uzmanı, kolluk kuvvetleri, denetimli serbestlik görevlileri, cezaevi rehabilitasyon uzmanları bulunmaktadır. Bu grubun içinde yer alan her çalışanın alanla ilgili özel eğitim almış olması gereklidir.

Özellikle rehabilitasyon alanında çalışacak personelin sosyal hizmet, rehabilitasyon, danışmanlık, davranış analizi, davranış değiştirme, cezaevi yönetimi, vaka yönetimi, politika, psikoloji, görüşme becerileri gibi pek çok eğitim almış olmaları gereklidir. Ayrıca bu eğitimler hem kısa süreli değildir hem de akademi dışı bir çalışmanın ürünü değildir. Eğitimi alan kişiler yüksek lisans veya doktora düzeyinde derece alırlar. Bu sebeple bu eğitimler ilgili lisans eğitimi üzerine en az 2-3 yıl ek eğitim alma anlamına gelmektedir (Federal Bureau of Prisons,2012:parag.2).

Ayrıca bu eğitimleri almak da çocuk adalet sisteminde çalışmak için tek başına yeterli değildir. Alanda çalışmaya başlamak için öncelikle belirli aşamalardan geçmek ve uygulama aşamasında da diğer uzmanlardan olumlu görüş alınması zorunludur. Bu bağlamda Türkiye'ye bakıldığında, Türkiye'de çocuk adalet sisteminde çalışmak için yalnızca belirli alanlarda lisans derecesi almak yeterlidir. Çocuk adalet sistemi içinde çalışacak personelden ne özel bir eğitim alması talep edilmekte ne de alanda çalışmaya başlamadan önce staj düzeyinde bir uygulama yaptırılmaktadır. Birçok ülkede suça sürüklenen çocukların tekrar topluma kazandırılması için başat

rol üstlenen çocuk adalet sistemi içerisindeki çalışanların özel eğitim alması için gösterilen çabayı ne yazık ki Türkiye’de görememekteyiz. Türkiye’de çocuk adalet sisteminin daha işlevsel hâle gelebilmesi adına profesyonel çalışanların sayıca artırılması ve bu çalışanların niteliklerinin artırılması bir yana profesyonel çalışanlar yerine çocuk adalet sistemi içerisinde doğrudan çalışamayacak pek çok lisans mezunu sistem içine çekilmeye çalışılmaktadır.

Nitekim 24.05.2012 tarih 196 sayı ile verilen Kanun Teklifi’nde sosyal çalışma görevlilerinin tanımının genişletilmesi önerilmiş buna başat neden olarak da meslek elemanı sayısının az olması gösterilmiştir. Bu doğrultuda 13.06.2012 tarih 6327 sayılı KHK’nın 38. maddesi uyarınca 5395 sayılı Kanun’daki sosyal çalışma görevlisi tanımının kapsamı genişletilmiş ve tanım “psikolojik danışmanlık ve rehberlik, psikoloji, sosyoloji, çocuk gelişimi, öğretmenlik, aile ve tüketici bilimleri ve sosyal hizmet alanlarında eğitim veren kurumlardan mezun meslek mensuplarını, ifade eder” şeklinde değiştirilmiştir.

Bu önerenin çıkarılış süreci ile ilgili de olumsuzluklardan söz edilebilir. Değişiklik Bireysel Emeklilik Yasa Tasarısı’na dâhil edilerek torba yasa kapsamı içerisinde yapılmış, değişiklik konusunda konu ile doğrudan ilgili olan adalet komisyonunun görüş ve önerileri alınmamıştır. Ayrıca tanımda yapılan değişiklik diğer pek çok ilgili yasa ve yasal düzenlemeyi doğrudan ilgilendirdiği için uygulama sürecinde pek çok aksaklığa neden olması beklenmektedir. Bu düzenleme var olan hali ile hem Anayasa’ya hem de Türkiye’nin taraf olduğu pek çok uluslararası sözleşmeye ters düşmektedir (Tarimeri, 2012).

Kanun değişikliğinin gerekçesinde ülkede sosyal çalışma görevlisi temininde yaşanan zorluklardan bahsedilmiştir. Ancak 2002 yılına kadar Türkiye’de sosyal hizmet eğitimi veren tek bir bölüm varken 2012 yılı itibari ile 19 üniversitede sosyal hizmet bölümü faaliyet göstermektedir. Önümüzdeki yıllarda sayılarının hızla artması beklenen bu bölümlerde bu yıl için mezun olması beklenen sosyal çalışmacı sayısı 3541 kişidir. Bu sayıya yıllık 4108 mezun veren psikoloji bölümleri ile yıllık 5251 mezun veren psikolojik danışmanlık ve rehberlik bölümü mezunlarının da eklenmesi ile ortaya on bini aşkın bir sayı çıkmaktadır (ÖSYM, 2012).

Özellikle aile ve çocuk mahkemesi gibi uzmanlık mahkemelerinde çalışanların lisans eğitiminin üzerine özel eğitimlerin alınmasının gerekli olduğu düşünülürse bu özel çalışma alanlarında müfredatında görüşme, rapor yazma, insan davranışı gibi derslerin olmadığı fakültelerin lisans mezunlarının çalışmasının önünün açılması anlamlı değildir.

Daha önce de ifade edildiği gibi bu alanda çalışan meslek elemanlarının süreci yönetebilmeleri için gerekli olan bilgileri en azından lisans eğitimi sürecinde alması gerekir. Ancak yeni düzenleme ile çalışma sürecine eklenen öğretmen, sosyolog ve aile ve tüketici bilimleri mezunlarının lisans müfredatlarında çocukla ilgili sözü edilen konulara yer verilmemiştir. Bu yüzden söz konusu mesleklerin

Çocuklar için Adalet Sempozyumu-YARGILAMA

bu Kanun kapsamına neden alındığını anlamak zordur. Süreçte zaten sistemin pek çok eksikliği bulunmaktadır. Personel eksikliği de buna dâhildir. Şimdi de yeni personelin niteliğinin bu sürece uygun olmamasından dolayı süreçten eski meslek elemanlarından daha çok yine çocuklar etkilenecektir.

Çocuk Koruma Kanunu'nda sosyal çalışma görevlileri tanımında yapılan değişiklikler hem kanuna bağlı çıkarılan "Çocuk Koruma Kanunu'na Göre Verilen Koruyucu ve Destekleyici Tedbir Kararları'nın Uygulanması Hakkında Yönetmelik"e hem de kanunun doğrudan ilişki içinde olduğu Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının ilgili kanun ve yönetmelikleri ile bir bütünlük içinde değildir. Bu sebeple sosyal çalışma görevlileri içinde yer alan, sosyal hizmet, psikoloji ve psikolojik danışma ve rehberlik lisans mezunu dışındaki çalışanların yaptıkları görüşmeler ve hazırladıkları raporların diğer ilgili kurumlar tarafından kabul görmesi oldukça zordur. Uzman personelin aldığı lisans eğitimleri ve yıllar içinde kazandığı tecrübe bu süreçte çok ciddi fark yaratacaktır.

Ayrıca çocuk koruma kanununun içerisinde yapılan bu değişimin hem yasal düzenlemeler arasında uyumsuzluk yaratacağı, hem uygulama sürecinde kargaşa yaratacağı hem de çocukların yüksek yararlarının korunması konusunda sorunlara neden olacağı açıktır.

Geniş bir bakış açısı ile düşünülmeden çok aceleyle yapılan bu düzenlemelerin sözü edilen konularda boşluklar yaratacağı ve yeniden düzenlemelere gerek duyulacağı aşikardır. Mevcut sistemi iyileştirmek yerine sürekli aksayan eklemelerin yapılmasının nedenlerini anlamaya çalışmak tam anlamıyla mümkün olmamaktadır.

Sürekli olarak "bir toplumun geleceği" olarak düşünülen çocuklara dönük çalışmaların hem kalite hem de işlevsellik bakımından daha üst seviyelere çıkarılması beklenirken, sürekli gelişip büyüme ve daha ileriye gitme hedefleri olan bir ülkenin kanun yapıcılarının var olan süreci sıkıntıya sokması, yeni işler yaratması, var olan uzmanlık gerektiren meslek elemanlarının aldıkları eğitimleri hiçe sayarak çatı meslek tanımlamaları yapmaları sadece o meslek gruplarına değil her şeyden önce çocuklara yani geleceğimize yapılmış en büyük haksızlıktır.

KAYNAKÇA

2253 sayılı Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun, Resmî Gazete:21.11.1979 / 16816

4787 sayılı Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev Ve Yargılama Usullerine Dair Kanun, Resmî Gazete: 18.01.2003 / 24997

5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu, Resmî Gazete:15.07.2005 / 25876.

6327 sayılı Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, Resmî Gazete:

29.06.2012 / 28338.

Federal Bureau of Prisons. (2012). BOP Career Opportunities: Correctional Treatment Specialist. Web: http://www.bop.gov/jobs/job_descriptions/case_manager.jsp / 09.11.2012 tarihinde alınmıştır.

Ölçme Seçme ve Yerleştirme Merkezi. (2012). 2012 ÖSYS Yükseköğretim Programları ve Kontenjanları Kılavuzu. Web: <http://dokuman.osym.gov.tr/pdfdokuman/2012/OSYS/2012OSYSKONTKILAVUZ.pdf> / 10.09.2012 tarihinde alınmıştır.

Tarımeri, Nihat. (2012). Yeni Sosyal Çalışma (ma) Görevlileri ve Çocukların "Yüksek" Yararlarını, Esenliklerini Engelleyen Aykırıklıklar... Web: www.sosyalhizmetuzmani.org/ckk5395.doc / 10.09.2012 tarihinde alınmıştır.

***

OTURUM BAŞKANI

Sayın Hocam Filiz Demiröz'e ve bu çalışmayı birlikte hazırladıkları Sayın Özgür Altındağ'a çok teşekkür ediyorum. Çok önemli bir konuya değindiler kendileri de ve uzmanların rollerinin üzerinde çalışmak gerektiğini bir kere daha bizlere hatırlattılar. Sistem içerisindeki uzmanın bize ve sisteme olan katkısını tartışmamız, üzerinde durmamız gerektiğini söylediler ve uzmanların lisans eğitimi kaynaklarının uzmanların sahaya çıktıklarında karşılaşacakları sorunlara yol açabileceğini özellikle vurguladılar. Biliyorsunuz Hocam, bizde kanunlar genelde tartışılmadan ve içine başka kanunun içine bir şey konarak geçtiği için söylediğiniz bu çalışma da hukuk kamuoyunda da bilinmeden ve tartışılmadan geçti. Biz de çıktıktan sonra öğrendik düzenlemeyi.

YRD. DOÇ. DR. FİLİZ DEMİRÖZ

İşte bu da çok önemli bir şey aslında değil mi? Taraflara sormak lazım.

OTURUM BAŞKANI

Düzenleme çıktıktan sonra lehte ve aleyhte görüşler kamuoyunda ancak tartışılabilir. Yararları vardır muhakkak, zararları vardır. Bunu tartışmak ancak kanun çıktıktan sonra mümkün olabilir.

Değerli katılımcılar, şimdi sözü Sayın Murat Halisçelik'e vermek istiyorum. Kendisi Bursa'dan geliyor, sosyal hizmet uzmanı. "Tedbir Kararları'nın Uygulama ve Değerlendirme Raporları" ile ilgili. O da bize uzman arkadaşların hazırladıkları raporlar ve bunlara dayalı kararların uygulama sürecini aktaracak ve kendisi de bir meslek uzmanı olarak konuyu bizimle paylaşacak. Buyurun Murat Bey.

“KORUYUCU VE DESTEKLEYİCİ TEDBİR KARARLARININ UYGULANMASINA İLİŞKİN PLANLAR”

MURAT HALİŞÇELİK

SOSYAL HİZMET UZMANI, AİLE VE SOSYAL POLİTİKALAR BAKANLIĞI / BURSA TOPLUM MERKEZİ MÜDÜRLÜĞÜ

5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nun 5. maddesi Çocuk Mahkemelerince (bulunmadığı yerlerde Aile, onun da olmadığı yerlerde Asliye Hukuk Mahkemeleri) suça sürüklenmiş ve korunma ihtiyacı olan çocuklar için verilebilecek Koruyucu ve Destekleyici Tedbir Kararları'nın neler olacağını 45. maddesi ise bu tedbirleri kimlerin uygulayacağını açıklamıştır; buna göre 5. maddenin 1. fıkrasının (a) bendi Millî Eğitim, SHÇEK (Aile ve Sos. Pol. Bak.), Yerel Yönetimler tarafından uygulanacak olan Danışmanlık, (b) bendi Millî Eğitim ve Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlıklarınca uygulanacak Eğitim, (c) bendi SHÇEK (Aile ve Sos. Pol. Bak.) tarafından uygulanacak Bakım, (d) bendi Sağlık Bakanlığı tarafından uygulanacak Sağlık ve (e) bendi ise Millî Eğitim, SHÇEK (Aile ve Sos. Pol. Bak.) ve Yerel Yönetimler tarafından uygulanacak Barınma Tedbirlerini düzenlemiştir.

Çocuklar hakkında verilen bu koruyucu ve destekleyici tedbir kararlarının uygulanması, takibi ve denetiminin yapılması amacıyla 24.12.2006 Tarih ve 26386 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan ve 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'na dayalı olarak çıkartılan “Çocuk Koruma Kanunu'na Göre Verilen Koruyucu ve Destekleyici Tedbir Kararları'nın Uygulanması Hakkında Yönetmelik”in 18¹. maddesinin 1., 2., 3. ve 4. Fıkraları uygulama planları ve değerlendirme raporlarının hazırlanmasını istemektedir. Bu düzenleme Tedbir Kararları'nın

---

1 MADDE 18 –

(1) Tedbir kararını yerine getirmekle görevli kişi, kurum veya kuruluşlarca, bu tedbir kararlarının nasıl yerine getirileceği konusunda bir plan hazırlanarak uygulanmaya konulur. Bu plan çocuğun teslim edildiği ya da teslim alındığı tarihten itibaren en geç on gün içerisinde mahkeme veya çocuk hâkiminin onayına sunulur. Mahkeme veya çocuk hâkimi, gerektiğinde uygulama planının değiştirilmesini isteyebilir.

(2) Uygulama planı hazırlanırken çocuk hakkında düzenlenmiş sosyal inceleme raporundan da yararlanılabilir.

(3) Uygulama planında, kararın uygulanmasından sorumlu kişi, tedbirin türü ve süresi, tedbirin uygulanmasında hangi kurumlara iş birliği yapılacağı ve hangi hizmetlerin sağlanacağı, nelerin amaçlandığı ve ilerlemenin nasıl ölçüleceğine ilişkin bilgilere yer verilir.

(4) Tedbir kararını veren mahkeme veya çocuk hâkimi, tedbir kararlarının uygulanmasını, tedbirden beklenen gayenin gerçekleşip gerçekleşmediğini, uygulanan tedbirin çocuğun gelişimini hangi yönde etkilediğini en geç üçer aylık sürelerle incelettirir.

İlgililerince uygulanmasından önce 10 gün içerisinde hazırlayacakları ve ilgili hâkimin onayından sonra uygulayacakları Uygulama Planı'nın hazırlanmasını ve bu planın uygulamalarının değerlendirildiği en geç 3'er aylık sürelerle mahkemeye sunulacak olan Değerlendirme Raporları'nın hazırlanmasını zorunlu kılmaktadır. Ancak bu planların ve değerlendirme raporlarının nasıl olacağına ilişkin tam bir düzenleme henüz yapılmamıştır.

PLANLARIN HAZIRLANMASI

Çocuklar ailesi, akrabası, yaşadığı çevre, komşuları ve öğrenci ise okulu, çalışıyor ise işi ile etkileşim halindedir. Bu unsurların her biri çocuğun hayatına çeşitli şekillerde etki etmektedir. Bunlardan birisinin çocuğun hayatına olumsuz etki etmeye başlaması hâlinde, gerekli müdahalenin yapılarak çocuğun sağlıklı bir şekilde gelişimini sürdürmeye devam etmesi bütün bu unsurlar dikkate alınarak sağlanmalıdır. Bu doğrultuda çocuk koruma sisteminin bir parçası olan 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nun 5. maddesi kapsamında verilen korucu ve destekleyici tedbir kararları uygulanırken de çocuk bütün koşulları ve çevresi ile birlikte ele alınarak uygulama planları hazırlanmalı ve uygulanma süreci mahkeme ile paylaşılmalıdır.

Uygulama Planları ve Değerlendirme Raporları'nın nasıl olacağına ilişkin herhangi bir düzenleme olmamakla birlikte Avrupa Birliği desteğinde ve UNICEF ile iş birliği hâlinde Adalet, İçişleri, Aile ve Sosyal Politikalar, Millî Eğitim ve Sağlık Bakanlıklarının içerisinde yer aldığı "Önce Çocuklar-İl Koordinasyonlarının Güçlendirilmesi Projesi" kapsamında pilot il olarak seçilen Bursa'da kurulan Bursa Valiliği Çocuk Hizmetleri Koordinasyon Merkezi tarafından ilgili kuruluşlarca kullanılması sağlanan ve ekte yer alan plan ve raporların² uygulamada yaygınlaştırılmasının yararlı olacağı düşünülmektedir. Bu plan ve raporlar kanunun mantığı dikkate alınarak çocuğu bir bütün olarak ele alacak şekilde hazırlanmıştır. Yapılan pratik uygulamalarında da planlar ve raporlara ilişkin olarak şu an için eksik yanlarının olmadığı yönünde sözlü geri bildirimler yapılmıştır.

Uygulama Planı ve Değerlendirme Raporları Danışmanlık, Eğitim, Barınma ve Bakım için ortak, Denetim³ ve Sağlık Tedbiri için ise ayrı hazırlanmıştır. Sağlık tedbiri bir hekim tarafından uygulanmakla birlikte, hangi sağlık kurumu hekiminin uygulamayı yapacağı, aile ve çocuğun yönlendirilmesi/tedaviye devamının sağlanması için sağlık kurumu içerisinde bir birimin görevlendirilmesi uygun olmaktadır. Bursa

² *Uygulama Planları ve 3'er aylık Değerlendirme Raporlarından Sağlık Tedbirine ilişkin olanları Bursa İl Sağlık Müdürlüğü Ruh Sağlığı ve Sosyal Hastalıklar Şube Müdürlüğü çalışanları, diğer tedbir kararlarına ilişkin olanları ise merkezin kurucu koordinatörü Sosyal Çalışmacı Murat HALİŞÇELİK tarafından hazırlanmıştır.*

³ *12 yaşından küçük çocuklar ve koruyucu ve destekleyici tedbir kararları ile birlikte verilen Denetim Tedbir Kararları'nı kapsamaktadır.*

Çocuklar için Adalet Sempozyumu-YARGILAMA

uygulamalarında bu görevi Ruh Sağlığı ve Sosyal Hastalıklar Şube Müdürlüğü yerine getirmektedir.

EKLER

EK: 1

DANIŞMANLIK, EĞİTİM, BARINMA VE BAKIM TEDBİR KARARLARI "UYGULAMA PLANI"

TEDBİR KARARI BİLGİLERİ	
KARARI VEREN MAHKEME	<i>Tedbir Kararı'nı veren mahkemenin adı ili ile birlikte yazılacaktır.</i>
KARAR TARİHİ VE NUMARASI	<i>Kararın tarih ve numarası yazılacak.</i>
TEDBİR KARAR(LAR)ININ TÜRÜ VE VARSA SÜRESİ	<i>Bir veya birden fazla verilmiş olan tedbir kararı varsa süresi ile birlikte yazılacak.</i>
TEDBİR KARAR(LAR)ININ VERİLME NEDENİ	<i>Tedbir kararının neden verildiğine ilişkin bilgiler yazılacak.</i>
PLANI UYGULAYACAK OLAN KİŞİNİN	
ADI SOYADI	<i>Bu kısımda planı uygulayacak olan kişiye ait bilgiler doldurulacak.</i>
T.C. KİMLİK NO	
KURUMU VE GÖREVİ	
İLETİŞİM BİLGİLERİ	<i>Planı uygulayacak kişinin adres ve telefon bilgileri yazılacak.</i>
PLANIN HANGİ TEDBİR TÜRÜ İÇİN HAZIRLANDIĞI	<i>Planın hangi tedbir kararına (Danışmanlık, Eğitim, Barınma ve Bakım) ilişkin olarak hazırlandığı belirtilir.</i>
KARARIN UYGULAYICIYA TEBLİĞ TARİHİ	<i>Mahkeme kararının planı uygulayacak olan kişiye ne zaman tebliğ edildiği yazılacak.</i>
PLANI HAZIRLAMA TARİHİ	<i>Planın hazırlanma tarihi</i>

ÇOCUĞUN BİLGİLERİ	
ADI-SOYADI	
T.C. KİMLİK NO	
DOĞUM TARİHİ VE YERİ	
ÖĞRENİM DURUMU	
ANNE ADI	
BABA ADI	
ANNE-BABA SAĞ VE BİRLİKTE Mİ? VARSA ÜVEY ANNE VE/VEYA BABA ADI	Çocuğun anne ve babasının sağ olup olmadığı, evliliklerinin devam edip etmediği, eğer varsa üvey anne veya babanın isimleri yazılacak.
VARSA VELAYET, VESAYET VEYA KAYYUMLUĞA İLİŞKİN DÜZENLEMELER NELERDİR?	Çocuğun velayetine ilişkin düzenleme ve/veya her hangi bir konuda kayyum ataması yapılmışsa buraya kararı veren mahkeme ve karara ilişkin bilgiler düzenlemenin içeriği ile birlikte yazılacak.
KİMİNLE YAŞADIĞI	Çocuk kendi anne ve babası ile yaşamıyorsa yaşadığı kişi veya kişilere ilişkin bilgiler yazılacak.
ADRES VE TELEFON	Çocuğun adresi ve kendisine ulaşılabilecek sabit ve cep telefon numaraları telefonun kime ait olduğu bilgisi ile birlikte yazılacak.
SORUN ALAN(LAR)I	<i>Verilen tedbir kararlarının nedenleri ve gözlemlenen diğer sorunlar buraya yazılacak. Örneğin madde bağımlılığı, ebeveyn yetersizliği, aile içi şiddet, suça karışma, ekonomik yetersizlik, okuldan-evden kaçma, fiziksel istismar, duygusal istismar, cinsel istismar, okul-eğitim problemleri(devamsızlık, okul içi şiddet, aşığılanma, dışlanma) v.b.</i>
Sorun Alanlarının Çözümü İçin Ulaşılmaması Planlanan Hedefler (Hedef Sayıları Sorun Alanlarına Göre Arttırılır veya Azaltılır.)	
ÇOCUĞA İLİŞKİN HEDEFLER (Bu kısımda tanımlanmış olan sorun alanlarının her birine ilişkin olarak hedefler ve bu hedefe ulaşmak için hangi faaliyetlerin yapılacağı tek tek belirtilecektir.)	
1. Hedef	<i>Tanımlanmış sorun alan(lar)ının her birinin çözümü için ayrı hedef belirlenmelidir. (O sorunun çözümü ile ulaşılmaması istenilen olumlu durum yazılacaktır.)</i>

Çocuklar için Adalet Sempozyumu-YARGILAMA

Gerçekleştirilecek Faaliyetler	
Görev Alacak Kişi/Kuruluşlar	
Tarih/Süre	
İlerlemenin Nasıl Ölçüleceği	<i>Hedefe ilişkin olarak başlangıçta yapılmış olan tespitler sonrasında yapılacak çalışma sonucunda elde edilecek gelişmenin nasıl ölçüleceği belirtilecek. Ör; Okula devamsızlık konusunda çalışma yapılacaksa başlangıçtaki devamsızlık süresi ile çalışma sonrasındaki devamsızlık sürelerinin karşılaştırılması veya okul başarısına yönelik çalışma yapılacaksa başlangıçtaki notları ile sonraki notlarının karşılaştırılması. Çocuk- ebeveyn çatışmalarına yönelik çalışılacaksa başlangıçtaki çocuk ve ebeveyn görüşleri ile çalışma sonrasındaki görüşlerinin karşılaştırılması gibi.</i>
AİLEYE VE ÇEVREYE İLİŞKİN HEDEFLER (Bu kısımda tanımlanmış olan sorun alanlarının her birine ilişkin olarak aile ve çevreye ilişkin hedefler ve bu hedefe ulaşmak için hangi faaliyetlerin yapılacağı tek tek belirtilecektir.)	
1. Hedef	<i>Tanımlanmış sorun alan(lar)ından aile ve çevreye ilişkin olanların her birinin çözümü için ayrı hedef belirlenmelidir. (O sorunun çözümü ile ulaşılmaması istenilen olumlu durum yazılacaktır.)</i>
Gerçekleştirilecek Faaliyetler	
Görev Alacak Kişi/Kuruluşlar	
Tarih/Süre	
İlerlemenin Nasıl Ölçüleceği	<i>Hedefe ilişkin olarak başlangıçta yapılmış olan tespitler sonrasında yapılacak çalışma sonucunda elde edilecek gelişmenin nasıl ölçüleceği belirtilecek. Ör;Ebeveyn kapasitesinin artırılmasına yönelik olarak 0-6 yaş benim ailem veya 7-19 yaş benim ailem veya BADEP eğitimi verilmesi hedefleniyorsa ebeveynin bilgilerini ön test ve son test uygulayarak ölçmek veya Bakım Tedbir Kararı ile koruma altında olan bir çocuğun ailesine döndürülmesi amacıyla aile ile yapılacak ekonomik desteğin çocuğun ailesinde kalmasını sağlayıp sağlayamadığı gibi.</i>

Plan Hazırlama Sürecinde Çocuk ve Çevre ile İlgili Yapılan Çalışma Sırasında Tespit Edilmiş Ancak Mahkemenin Bilgisi Dışında Kalmış Olan Hususlar Var mı? Varsa Nelerdir? Varsa tespit edilmiş olan hususlar buraya yazılacaktır.

(NOT: Bakım tedbiri uygulamalarında bazı durumlarda çocuğun velisi ile görüşmesinin sakıncalı olması nedeniyle veli imzası bölümü olmayacaktır.)

UYGULAYICIYA İLİŞKİN BİLGİLER VE İMZA

HÂKİM ONAYI

EK: 2

**DANIŞMANLIK, EĞİTİM, BAKIM VE BAKIM KARARLARI
“UYGULAMA DEĞERLENDİRME RAPORU”**

KARARA İLİŞKİN BİLGİLERİ	
KARARI VEREN MAHKEME	<i>Tedbir Kararı'nı veren mahkemenin adı ili ile birlikte yazılacak.</i>
KARAR TARİHİ VE NUMARASI	<i>Kararın tarih ve numarası yazılacak.</i>
TEDBİR KARARININ VERİLME NEDENİ VE VARSA SÜRESİ	<i>Denetim kararına esas oluşturan nedenler varsa süresi ile birlikte yazılacak.</i>
RAPORU HAZIRLAYANIN	
ADI SOYADI	<i>Bu kısımda planı uygulayacak olan kişiye ait bilgiler doldurulacak.</i>
T.C. KİMLİK NO	
KURUMU VE GÖREVİ	<i>Görevlinin çalıştığı kurum ve görevi yazılacak.</i>
İLETİŞİM BİLGİLERİ	<i>Görevlinin iletişim bilgileri ve telefonu yazılacak.</i>
ÇOCUĞUN BİLGİLERİ	
ADI-SOYADI	
T.C. KİMLİK NO	
DOĞUM TARİHİ VE YERİ	
ADRES VE TELEFONU	
HEDEFLERE İLİŞKİN OLARAK YAPILANLAR (Her Hedef İçin Ayrı Ayrı Doldurulacaktır) (Uygulama Planı'nda belirtilmiş olan her bir hedef için ayrı ayrı doldurulacaktır.)	
ÇOCUĞA İLİŞKİN HEDEFLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ	
1. Hedef	<i>Amaca ulaşmak için belirlenen hedefin ne olduğu yazılacak.</i>
Gerçekleştirilen Faaliyetler	<i>Hedefe ulaşmak için belirlenmiş olan faaliyetlerden gerçekleştirilebilmiş olanlar yazılacak.</i>
Ulaşılan Sonuçlar	<i>Gerçekleştirilebilmiş olan hedefler sonucunda sağlanmış olan gelişmeler yazılacak.</i>
Gerçekleşmeyen Faaliyetler ve Nedenleri	<i>Gerçekleştirilemeyen hedefler nedenleri ile birlikte yazılacak.</i>
Öneriler	<i>Elde edilen sonuçlar ve yapılamayanlara ilişkin olarak belirlenecek öneriler ve varsa yeni hedefler yazılacak.</i>

Çocuklar için Adalet Sempozyumu-YARGILAMA

AİLE VE ÇEVREYE İLİŞKİN HEDEFLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ	
1. Hedef	Amaca ulaşmak için belirlenen hedefin ne olduğu yazılacak.
Gerçekleştirilen Faaliyetler	Hedefe ulaşmak için belirlenmiş olan faaliyetlerden gerçekleştirilebilmiş olanlar yazılacak.
Ulaşılan Sonuçlar	Gerçekleştirilebilmiş olan hedefler sonucunda sağlanmış olan gelişmeler yazılacak.
Gerçekleşmeyen Faaliyetler ve Nedenleri	Gerçekleştirilemeyen hedefler nedenleri ile birlikte yazılacak.
Öneriler	Elde edilen sonuçlar ve yapılamayanlara ilişkin olarak belirlenecek öneriler ve varsa yeni hedefler yazılacak.
GENEL DEĞERLENDİRME: Tüm hedeflere ilişkin olarak yapılanlar, yapılamayanlar, ihtiyaçlar ve elde edilen sonuçlar değerlendirilecek, varsa öneriler, yeni hedefler ve planlar belirtilecektir. Gerekliyse tedbir kararının sonlandırılması önerisi de burada kanaat olarak belirtilecektir.	

Raporu Hazırlayanın

Adı Soyadı :
Tarih : / /20
İmzası :

EK 3:

DENETİM KARARI "UYGULAMA PLANI"

KARARA İLİŞKİN BİLGİLERİ	
KARARI VEREN MAHKEME	Kararı veren mahkemenin adı ili ile birlikte yazılacak.
KARAR TARİHİ VE NUMARASI	Kararın tarih ve numarası yazılacak.
DENETİME KONU OLAN TEDBİR KARARLARI VE UYGULAYICILARI	Denetim kararına konu olan koruyucu ve destekleyici tedbir kararlarının neler olduğu ve hangi kurumların/kişilerin kararı uygulayacağı ve iletişim bilgileri belirtilir.
DENETİM KARARININ VERİLME NEDENİ VE VARSA SÜRESİ	Denetim kararının verilmesine neden olan asıl sorun belirtilir. Varsa süre de yazılır.
PLANI UYGULAYACAK OLAN KİŞİNİN	
ADI SOYADI	Bu kısımda planı uygulayacak olan kişiye ait bilgiler doldurulacak.
T.C. KİMLİK NO	
KURUMU VE GÖREVİ	Denetim görevlisinin çalıştığı kurum ve görevi yazılacak.
İLETİŞİM BİLGİLERİ	Denetim görevlisinin iletişim bilgileri ve telefonu yazılacak.
KARARIN UYGULAYICIYA TEBLİĞ TARİHİ	
PLANI HAZIRLAMA TARİHİ	

ÇOCUĞUN BİLGİLERİ	
ADI-SOYADI	
T.C. KİMLİK NO	
DOĞUM TARİHİ VE YERİ	
ÖĞRENİM DURUMU	
ANNE ADI	
BABA ADI	
ANNE-BABA SAĞ VE BİRLİKTE Mİ? VARSA ÜVEY ANNE VE/VEYA BABA ADI	Çocuğun anne ve babasının sağ olup olmadığı, evliliklerinin devam edip etmediği, eğer varsa üvey anne veya babanın isimleri yazılacak.
VARSA VELAYET, VESAYET VEYA KAYYUMLUĞA İLİŞKİN DÜZENLEMELER NELERDİR?	Çocuğun velayetine ilişkin düzenleme ve/veya her hangi bir konuda kayyum ataması yapılmışsa buraya kararı veren mahkeme ve karara ilişkin bilgiler düzenlemenin içeriği ile birlikte yazılacak.
KİMİNLE YAŞADIĞI	Çocuk kendi anne ve babası ile yaşamıyorsa yaşadığı kişi veya kişilere ilişkin bilgiler yazılacak.
ADRES VE TELEFON	Çocuğun adresi ve kendisine ulaşılabilecek sabit ve cep telefon numaraları telefonun kime ait olduğu <i>bilgisi ile birlikte yazılacak.</i>
DENETİM HEDEFLERİNE ESAS TEŞKİL EDEN İHTİYAÇLAR	
<p><i>Bu bölümdeki ihtiyaçlar belirlenirken;</i></p> <ol style="list-style-type: none"> <i>Sosyal inceleme raporu ve mahkeme kararı incelenir.</i> <i>Mahkemede görevli sosyal çalışma görevlisi ve hâkim ile görüşülür.</i> <i>Tedbir Uygulama Planı incelenir.</i> <i>Tedbiri uygulayan kişi ile görüşülür.</i> <i>Çocuk, ailesi veya çocuğun bakımından sorumlu kimse ile görüşülür.</i> 	
ÇOCUĞUN İHTİYAÇLARI	Çocuğun kişisel gelişimi, sağlığı, güvenliği, yaşam biçimi, alışkanlıkları, sağlık durumu değerlendirilerek hazırlanır.
AİLE VE ÇEVREYE İLİŞKİN İHTİYAÇLARI	Çocuğun yaşadığı aile, ev, mahalle ve çevre koşulları değerlendirilerek hazırlanır.
MESLEKİ VEYA AKADEMİK EĞİTİM İHTİYAÇLARI	Çocuğun okul çağında olması hâlinde eğitime devamı veya meslek edinmesine ilişkin ihtiyaçları ve sorunları değerlendirilerek hazırlanır.
BOŞ ZAMANINI DEĞERLENDİRMEYE İLİŞKİN İHTİYAÇLARI	Çocuğun okul veya iş saatleri dışında boş vakitlerini nasıl değerlendirdiği, sosyal, kültürel ve sportif aktiviteleri incelenerek hazırlanır.
İŞ HAYATINA İLİŞKİN İHTİYAÇLARI	Çocuk eğitim çağı dışında ise çalışıp çalışmadığı, bu konuya ilişkin ihtiyaçlarının neler olduğu tespit edilerek hazırlanır.

Çocuklar için Adalet Sempozyumu-YARGILAMA

DİĞER TEDBİR KARARLARININ UYGULANMASINA İLİŞKİN İHTİYAÇLARI	Çocuk hakkında verilmiş olan diğer koruyucu ve destekleyici tedbir kararlarını kimin uygulayacağı, hazırlanan uygulama planı dikkate alınarak uygulamanın nasıl izleneceği, denetleneyeceği, kararın uygulanması esnasında karşılaşılabilecek güçlüklerin nasıl çözümlenmeye çalışılacağı yazılır.
DİĞER İHTİYAÇLAR	<i>Varsa yukarıda tanımlanamayan diğer ihtiyaçlar bu bölüme yazılacak.</i>
DENETİM HEDEFLERİ (Her Bölümdeki Hedeflerin Sayısı İhtiyaca Göre Belirlenir) <i>(Hedefler diğer koruyucu önleyici tedbir kararları ve uygulama planları dikkate alınarak, çocuğun kendisi, ailesi ve çevresi değerlendirilerek hazırlanır, diğer tedbir kararlarının uygulanabilirliğini sağlamaya ve uygulamayı denetlemeye dikkat edilir.)</i>	
ÇOCUĞA İLİŞKİN HEDEFLER	
1. Hedef	<i>Amaca ulaşmak için belirlenen hedefin ne olduğu yazılacak.</i>
Gerçekleştirilecek Faaliyetler	<i>Hedefi gerçekleştirebilmek için yapılacak olan faaliyetler tek tek yazılacak.</i>
Görev Alacak Kişi/Kuruluşlar	<i>Hedefi gerçekleştirebilmek için yapılacak olan faaliyetlerde görev alacak kişi veya kuruluşlar belirtilecek.</i>
Tarih/Süre	<i>Faaliyetlerin ne zaman yapılacağı ve ne kadar süreceği belirtilecek.</i>
İlerlemenin Nasıl Ölçüleceği	<i>Hedefe ulaşıp ulaşılmadığı, faaliyetlerin gerçekleşip gerçekleşmediğinin nasıl belirleneceği yazılacak.</i>
AİLE VE ÇEVREYE İLİŞKİN HEDEFLER	
1. Hedef	<i>Amaca ulaşmak için belirlenen hedefin ne olduğu yazılacak.</i>
Gerçekleştirilecek Faaliyetler	<i>Hedefi gerçekleştirebilmek için yapılacak olan faaliyetler tek tek yazılacak.</i>
Görev Alacak Kişi/Kuruluşlar	<i>Hedefi gerçekleştirebilmek için yapılacak olan faaliyetlerde görev alacak kişi veya kuruluşlar belirtilecek.</i>
Tarih/Süre	<i>Faaliyetlerin ne zaman yapılacağı ve ne kadar süreceği belirtilecek.</i>
İlerlemenin Nasıl Ölçüleceği	<i>Hedefe ulaşıp ulaşılmadığı, faaliyetlerin gerçekleşip gerçekleşmediğinin nasıl belirleneceği yazılacak.</i>

MESLEKİ VEYA AKADEMİK EĞİTİME İLİŞKİN HEDEFLER	
1. Hedef	<i>Amaca ulaşmak için belirlenen hedefin ne olduğu yazılacak.</i>
Gerçekleştirilecek Faaliyetler	<i>Hedefi gerçekleştirebilmek için yapılacak olan faaliyetler tek tek yazılacak.</i>
Görev Alacak Kişi/Kuruluşlar	<i>Hedefi gerçekleştirebilmek için yapılacak olan faaliyetlerde görev alacak kişi veya kuruluşlar belirtilecek.</i>
Tarih/Süre	<i>Faaliyetlerin ne zaman yapılacağı ve ne kadar süreceği belirtilecek.</i>
İlerlemenin Nasıl Ölçüleceği	<i>Hedefe ulaşıp ulaşılmadığı, faaliyetlerin gerçekleşip gerçekleşmediğinin nasıl belirleneceği yazılacak.</i>
İŞ HAYATINA İLİŞKİN HEDEFLER	
1. Hedef	<i>Amaca ulaşmak için belirlenen hedefin ne olduğu yazılacak.</i>
Gerçekleştirilecek Faaliyetler	<i>Hedefi gerçekleştirebilmek için yapılacak olan faaliyetler tek tek yazılacak.</i>
Görev Alacak Kişi/Kuruluşlar	<i>Hedefi gerçekleştirebilmek için yapılacak olan faaliyetlerde görev alacak kişi veya kuruluşlar belirtilecek.</i>
Tarih/Süre	<i>Faaliyetlerin ne zaman yapılacağı ve ne kadar süreceği belirtilecek.</i>
İlerlemenin Nasıl Ölçüleceği	<i>Hedefe ulaşıp ulaşılmadığı, faaliyetlerin gerçekleşip gerçekleşmediğinin nasıl belirleneceği yazılacak.</i>
DİĞER TEDBİR KARARLARININ UYGULAMASININ İZLENMESİ VE DENETLENMESİNE İLİŞKİN HEDEFLER	
1. Hedef	<i>Amaca ulaşmak için belirlenen hedefin ne olduğu yazılacak.</i>
Gerçekleştirilecek Faaliyetler	<i>Hedefi gerçekleştirebilmek için yapılacak olan faaliyetler tek tek yazılacak.</i>
Görev Alacak Kişi/Kuruluşlar	<i>Hedefi gerçekleştirebilmek için yapılacak olan faaliyetlerde görev alacak kişi veya kuruluşlar belirtilecek.</i>
Tarih/Süre	<i>Faaliyetlerin ne zaman yapılacağı ve ne kadar süreceği belirtilecek.</i>
İlerlemenin Nasıl Ölçüleceği	<i>Hedefe ulaşıp ulaşılmadığı, faaliyetlerin gerçekleşip gerçekleşmediğinin nasıl belirleneceği yazılacak.</i>
DİĞER İHTİYAÇLARA İLİŞKİN HEDEFLER	
1. Hedef	<i>Amaca ulaşmak için belirlenen hedefin ne olduğu yazılacak.</i>

Çocuklar için Adalet Sempozyumu-YARGILAMA

Gerçekleştirilecek faaliyetler	<i>Hedefi gerçekleştirebilmek için yapılacak olan faaliyetler tek tek yazılacak.</i>
Görev alacak kişi/kuruluşlar	<i>Hedefi gerçekleştirebilmek için yapılacak olan faaliyetlerde görev alacak kişi veya kuruluşlar belirtilecek.</i>
Tarih/süre	<i>Faaliyetlerin ne zaman yapılacağı ve ne kadar süreceği belirtilecek.</i>
İlerlemenin Nasıl Ölçüleceği	<i>Hedefe ulaşıp ulaşılamadığı, faaliyetlerin gerçekleşip gerçekleşmediğinin nasıl belirleneceği yazılacak.</i>

Plan Hazırlama Sürecinde Çocuk ve Çevre ile İlgili Yapılan Çalışma Sırasında Tespit Edilmiş Ancak Mahkemenin Bilgisi Dışında Kalmış Olan Hususlar Var mı? Varsa Nelerdir?

UYGULAYICIYA İLİŞKİN BİLGİLER VE İMZA

HÂKİM ONAYI

EK:4
DENETİM KARARI "DEĞERLENDİRME RAPORU"

KARARA İLİŞKİN BİLGİLERİ	
KARARI VEREN MAHKEME	Tedbir Kararı'nı veren mahkemenin adı ili ile birlikte yazılacak.
KARAR TARİHİ VE NUMARASI	Kararın tarih ve numarası yazılacak.
DENETİM KARARININ VERİLME NEDENİ VE VARSA SÜRESİ	Denetim kararına esas oluşturan nedenler varsa süresi ile birlikte yazılacak.
RAPORU HAZIRLAYANIN	
ADI SOYADI	Bu kısımda Planı uygulayacak olan kişiye ait bilgiler doldurulacak.
T.C. KİMLİK NO	
KURUMU VE GÖREVİ	Denetim görevlisinin çalıştığı kurum ve görevi yazılacak.
İLETİŞİM BİLGİLERİ	Denetim görevlisinin iletişim bilgileri ve telefonu yazılacak.
ÇOCUĞUN BİLGİLERİ	
ADI-SOYADI	
T.C. KİMLİK NO	
DOĞUM TARİHİ VE YERİ	
ADRES VE TELEFON	
HEDEFLERE İLİŞKİN OLARAK YAPILANLAR (Her Hedef için Ayrı Ayrı Doldurulacaktır) (Denetim Planı'nda belirtilmiş olan her bir hedef için ayrı ayrı doldurulacaktır)	

ÇOCUĞA İLİŞKİN HEDEFLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ	
1. Hedef	Amaca ulaşmak için belirlenen hedefin ne olduğu yazılacak.
Gerçekleştirilen Faaliyetler	Hedefe ulaşmak için belirlenmiş olan faaliyetlerden gerçekleştirilebilmiş olanlar yazılacak.
Ulaşılan Sonuçlar	Gerçekleştirilebilmiş olan hedefler sonucunda sağlanmış olan gelişmeler yazılacak.
Gerçekleşmeyen Faaliyetler ve Nedenleri	Gerçekleştirilemeyen hedefler nedenleri ile birlikte yazılacak.
Öneriler	Elde edilen sonuçlar ve yapılamayanlara ilişkin olarak belirlenecek öneriler ve varsa yeni hedefler yazılacak.
AİLE VE ÇEVREYE İLİŞKİN HEDEFLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ	
1. Hedef	Amaca ulaşmak için belirlenen hedefin ne olduğu yazılacak.
Gerçekleştirilen Faaliyetler	Hedefe ulaşmak için belirlenmiş olan faaliyetlerden gerçekleştirilebilmiş olanlar yazılacak.
Ulaşılan Sonuçlar	Gerçekleştirilebilmiş olan hedefler sonucunda sağlanmış olan gelişmeler yazılacak.
Gerçekleşmeyen Faaliyetler ve Nedenleri	Gerçekleştirilemeyen hedefler nedenleri ile birlikte yazılacak.
Öneriler	Elde edilen sonuçlar ve yapılamayanlara ilişkin olarak belirlenecek öneriler ve varsa yeni hedefler yazılacak.
MESLEKİ VEYA AKADEMİK EĞİTİME İLİŞKİN HEDEFLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ	
1. Hedef	Amaca ulaşmak için belirlenen hedefin ne olduğu yazılacak.
Gerçekleştirilen Faaliyetler	Hedefe ulaşmak için belirlenmiş olan faaliyetlerden gerçekleştirilebilmiş olanlar yazılacak.
Ulaşılan Sonuçlar	Gerçekleştirilebilmiş olan hedefler sonucunda sağlanmış olan gelişmeler yazılacak.
Gerçekleşmeyen Faaliyetler ve Nedenleri	Gerçekleştirilemeyen hedefler nedenleri ile birlikte yazılacak.
Öneriler	Elde edilen sonuçlar ve yapılamayanlara ilişkin olarak belirlenecek öneriler ve varsa yeni hedefler yazılacak.

Çocuklar için Adalet Sempozyumu-YARGILAMA

İŞ HAYATINA İLİŞKİN HEDEFLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ	
1. Hedef	Amaca ulaşmak için belirlenen hedefin ne olduğu yazılacak.
Gerçekleştirilen Faaliyetler	Hedefe ulaşmak için belirlenmiş olan faaliyetlerden gerçekleştirilebilmiş olanlar yazılacak.
Ulaşılan Sonuçlar	Gerçekleştirilebilmiş olan hedefler sonucunda sağlanmış olan gelişmeler yazılacak.
Gerçekleşmeyen Faaliyetler ve Nedenleri	Gerçekleştirilemeyen hedefler nedenleri ile birlikte yazılacak.
Öneriler	Elde edilen sonuçlar ve yapılamayanlara ilişkin olarak belirlenecek öneriler ve varsa yeni hedefler yazılacak.
DİĞER TEDBİR KARARLARININ UYGULAMASININ İZLENMESİ VE DENETLENMESİNE İLİŞKİN HEDEFLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ	
1. Hedef	Amaca ulaşmak için belirlenen hedefin ne olduğu yazılacak.
Gerçekleştirilen Faaliyetler	Hedefe ulaşmak için belirlenmiş olan faaliyetlerden gerçekleştirilebilmiş olanlar yazılacak.
Ulaşılan Sonuçlar	Gerçekleştirilebilmiş olan hedefler sonucunda sağlanmış olan gelişmeler yazılacak.
Gerçekleşmeyen Faaliyetler ve Nedenleri	Gerçekleştirilemeyen hedefler nedenleri ile birlikte yazılacak.
Öneriler	Elde edilen sonuçlar ve yapılamayanlara ilişkin olarak belirlenecek öneriler ve varsa yeni hedefler yazılacak.
GENEL DEĞERLENDİRME: Tüm hedeflere ilişkin olarak yapılanlar, yapılamayanlar, ihtiyaçlar ve elde edilen sonuçlar değerlendirilecek, varsa öneriler, yeni hedefler ve planlar belirtilecektir. Gerekliyorsa Denetim Kararı'nın sonlandırılması önerisi de burada kanaat olarak belirtilecektir.	

Raporu Hazırlayanın

Adı Soyadı :

Tarih : / /20

İmzası :

OTURUM BAŞKANI

Sayın Murat Halisçelik'e çok teşekkür ederim. Bizim için yol gösterici olan ve çocuğun refahına bizi götüren yol haritası olarak da tanımlanabilecek uygulama planı üzerinde durdu.

Gerçekten koruyucu/destekleyici tedbir kararlarının hayata geçirilebilmesi bu uygulama planlarının iyi hazırlanması ve sürecin iyi takip edilmesiyle mümkün. Bu yapılmadığı takdirde Mehmet Bey'in söylediği kararların kâğıt üzerinde kalması, uzmanların kendini değersiz hissetmesi gibi bir durumla karşı karşıya kalıyoruz. Süreci birlikte yönetmek ve birlikte takip etmek zorundayız. Evet, iş yükümüz karşısında bunu bu kadar ayrıntılı bütün olaylarda yapmak mümkün değil, aslında gerekli de değil. Hiç olmazsa önemli, özel vakalarda daha ayrıntılı ve titiz çalışmalar yapabiliriz, yapmalıyız diye düşünüyorum.

Ben sayın konuşmacılara özellikle vakit konusundaki hassasiyetleri için ayrıca teşekkür etmek istiyorum. Böylece başlangıçtan bu yana tam 1 saati geçirmiş olduk ve şimdi aslında öğle tatili saatine geldik ama gecikerek başladığımız için bir 10 dakika daha sürdürebileceğimizi düşünüyorum. Ve size söz vermek istiyorum. Nihat Bey buyurun siz ilk önce el kaldırdığınız için sizden başlayayım. Lütfen soruları veya açıklamaları kısa tutarsanız daha çok kişiye söz verme şansım olur.

NİHAT TARIMERİ

O konuda hassasım. Filiz Hanım'ın sunumuna yönelik bir sorum var. Sosyal çalışma görevlilerinin mahkemeye bağlı olarak çalışmasını nasıl buluyorsunuz, mahkeme başkanına bağlı çalışmasını? O konuyla ilgili düşünceniz nedir? Artı bu konuyla ilgili sosyal inceleme raporunun işlevini 31. maddeye yönelik nasıl değerlendiriyorsunuz? Teşekkür ederim.

YRD. DOÇ. DR. FİLİZ DEMİRÖZ

Teşekkür ederim. Aslında çocuk odaklı yaklaşım içerisinde baktığımızda çocuğun objektif olarak değerlendirilmesi için sistemin dışında değerlendirilmesi gerekiyor.

Bu ne demek? Karar veren kişiler eğer mahkeme içerisinden ve o personeli yöneten kişi de o kişinin sicil amirliğini yapıyorsa ya da onun mesleki kararlarıyla yükselmesiyle ilgili görevleriyle ilgili denetleme yapıyorsa o zaman burada sıkıntılar oluyor. Bireysel fikrim, bunların düzenlemeler içerisinde ayrı birimler olarak oluşturulması.

Sosyal inceleme raporları ile ilgili olarak da; bu raporlar hakikaten çok önemli ve de pek çok uzman arkadaş, sadece bizim meslektaşlarımız değil pek çok uzmanın da vurguladığı şey bu. Çocukla ilgili en çok değerlendirmeyi yapan ve ona ilişkin bir yol haritası çizen bu raporların mutlaka geçerliliğinin olması lazım. Çünkü yurtdışındaki uygulamalarda hâkimler uzmandan gelen raporlara paralel kararlar verirler her seferinde. Bu kadar söyleyebilirim.

OTURUM BAŞKANI

Teşekkür ederim. Şunu söyleyeyim, sosyal çalışma görevlisi arkadaşlara bir görev düşüyor burada. Şu anki bağılıklarının yarattığı artılar ve eksilerle özerk olmaları hâlinde veya başka bir yere bağlanmaları hâlinde ki orası neresi olacak konusunda, artılar eksiler konusunda bir çalışma yapmaları, derli toplu bir çalışma yapmaları gerekiyor. Bu görev öncelikli uzman arkadaşlara düşüyor. Sosyal inceleme raporu için de tabi şu söylenebilir; sosyal inceleme raporu yoksa çocuk yargılaması yoktur.

Süleyman Bey siz ikinci söz istediniz.

YRD. DOÇ. DR. FİLİZ DEMİRÖZ

Ben altını doldurmadım, olması gerekeni söyledim. Bilim böyledir biraz biliyorsunuz.

OTURUM BAŞKANI

Evet, haklısınız Hocam.

SÜLEYMAN BEY

Biz bu bağımsızlık konusunu Nihat Bey ile az önce dışarda konuştuk. O, ben saf kararımı yazarım hiç kimsenin denetimi olmaz demişti. Bağımsızlık buysa bizimkiler zaten bağımsız! Sadece saf kararın onayı bizden geçiyor ve verdikleri raporlarda hiçbir meslektaşımın sosyal hizmet uzmanlarına bu raporu da bu şekilde hazırla dediğini duymadım. Tamamen bağımsız olarak görev yapıyorlar ve her verdikleri raporu istisnasız okuyorum. Başka arkadaşlarımla okuyup okumadığı beni ilgilendirmiyor ve bağımsız olarak çalışıyorlar. Bağımsızlıktan, maaşınız kim veriyor dedim, orada da devlet veriyor, her halükarda bir devlet kurumu verecek ve bir kurum altında toplanacak. Bizim sosyal hizmet uzmanlarımız Adalet Bakanlığı personeldir, adliye personeli dahi değildir. Başsavcılıkla hiçbir bağlantısı yoktur, sadece işe gelip gitmesi konusunda denetimi bize verilmiştir. Ve ben bir sosyal hizmet uzmanını ertesi gün maçıdan topladım! Hepinize teşekkür ediyorum. Mutlaka bir denetiminin olması lazım ama hâkim tarafından ama başka biri...

OTURUM BAŞKANI

Tamam, efendim yani mutlaka bunu, tamam, arkadaki bir arkadaşım söz istemişti. Sonra size döneceğim tekrar lütfen. Arkaya söz vermiyoruz diye eleştiri alıyoruz sonra. Özellikle uzman arkadaşlarımla konuşmasını istiyorum.

SEVGİ HANIM

Ben de sosyal çalışma görevlisi olarak çalışıyorum. 5395 sayılı Kanun'da bir maddesinde, ne kadar bilmiyorum açıklaması yapılmış mıdır? Bizim bir görevimiz de hâkimin verdiği diğer işleri yapmak. Kaldı ki bağımsız çalışmaktan kastınız eminim ki böyle hâkimler vardır, bağımsız bırakıyorlardır fakat ben kendim 1,5 yılda karşılaştığım şu; raporlara kesinlikle müdahale söz konusu. Çünkü yargılamanın hızlı yapılmasını

istiyorlar. Ve sizin verdiğiniz tedbir kararı sanki ayaklarına dolanan bir şeymiş gibi davranılıyor ben de bunu eklemek istiyorum.

OTURUM BAŞKANI

Teşekkür ederim. Tabi burada sorun şu elbette, muhakkak iyi ve kötü huylu uygulamalar vardır, muhakkak iyi işini yapanlar hâkimler, kötü yapanlar var. Burada önemli olan sistemin nasıl olması gerektiği neler sağlar, neler gider?

SEVGİ HANIM

Ama dediğim gibi öyle bir maddenin olması...

OTURUM BAŞKANI

Yani burada dediğim gibi uzman arkadaşlardan özellikle ricam şu; herkesin olumlu veya olumsuz deneyimleri var. Deneyimleri olumlu olan, hâkimiyle iletişimi iyi olanlar bu bağlılıkta bir sorun görmüyorlar. Olumsuz olanlar da bu bağlılıkta bir sorun görüyorlar. Bunlardan ayrılıp, biraz daha yukarıdan bakıp acaba ne olur olmaz diye üzerinde durmak, bu konuda derli toplu bir çalışma yapmak öncelikle uzman arkadaşlara düşüyor. Lütfen bu konuda bir çalışma yapıp, yayınlayın lütfen. Sonra size söz vereceğim. Buyurun.

VERDA İRTİŞ, GALATASARAY ÜNİVERSİTESİ SOSYOLOJİ BÖLÜMÜ

Merhabalar. Öncelikle bütün konuşmacılara teşekkür etmek isterim.

Benim sorum meslektaşım Sayın Mehmet Sağlam'a olacak. Şimdiye kadar sosyal inceleme raporları bağlamında ilk defa duyuyorum söylediğinizi ama olabilir. Benim de bu öğleden sonraki konuşmamın bir parçasında tam da yargıçların, en azından bir kısmının, sosyal çalışma görevlilerine bir hayli değer verdiğine dair gözlemler mevcut. Demek ki farklı tecrübeler; farklı bakış açıları var. Ve adil yargılarda bulunabilmek için her hâlde biraz daha genele yönelik daha makro çalışmalara da yönelmemiz gerekmektedir diye düşünüyorum. Çalışmanız gerçekten çok ilginç; boşluk doldurucu bir araştırma. Ve burada bulunan herkesin hemfikir olduğu üzere çok ama çok ihtiyaç var böyle çalışmalara. Sanırım bu oturumu bu denli önemsiyor olmamız da bunun için.

Sosyal çalışma görevlilerinin bir meslek grubu olarak -ve hiç de kolay şartlar altında çalışmayan bir meslek grubu olarak- artışı ve eksisi ile tartışılması ise ayrıca elzem. Aksi taktirde korumacı adaletin en temel aktörlerinden birini göz ardı etmiş olacağız ki bu da şüphesiz kabul edilemez bir durum... Ankara Adliyesinde gerçekleştirdiğiniz bu araştırmayı acaba diğer adliyelere de yaymayı düşünüyor musunuz? Zira eğer doğru not ettiysem, sekiz görüşmecî üzerinden sadece iki tanesi sosyal çalışma görevlilerindeki farkındalığın artıyor olduğunu gözlemlemiştir. Örneğin, her ne kadar enformel görüşmelerden ibaret de olsa, yargıçlar üzerine yürüttüğüm çalışmada benim biraz daha farklı gözlemlerim oldu sosyal çalışma görevlileri nezdinde... Ancak araştırmamın sorunsalını bu teşkil etmediği için herhangi bir genelleme yapmam çok yanlış olur tabii... Teşekkür ederim

MEHMET SAĞLAM, PEDAGOG

Ben teşekkür ederim. Biz bu çalışmayı Çocuk Adalet Sempozyumu yapılacağına öğrenince hemen karar verdik ve gerçekleştirdik. Biz bu çalışmanın ayaklarını şöyle oluşturmayı düşünüyoruz. Çocuk adalet sisteminin diğer unsurları olan; polisler, hâkim-savcılar ve işin islahevi boyutunu ayrı ayrı boyutlarını da işin içine katarak Türkiye geneline yayarak daha geniş kapsamlı bir değerlendirme oluşturacak şekle dönüştürmeyi istiyoruz biz, devamını getireceğiz inşallah.

OTURUM BAŞKANI

Size söz verecektim, sonra Başkanım siz söz istemiştiniz. Ön tarafa alabilir miyim lütfen? Lütfen soruları kısa sorarsanız daha çok kişiye söz vermek, daha çok kişiyi dinlemek istiyoruz o yüzden. Buyurun efendim.

DERYA KAYMA GÜNEŞ, ANKARA ADLİYESİ ÇOCUK MAHKEMESİ SOSYAL HİZMET UZMANI

Merhaba. Burada yaşadığımız birçok sıkıntı anlatıldı. Birçok mahkemeden görevlendirmeler geliyor ve şunu fark ediyorum; her mahkeme ve her hâkime göre farklı çalışmalar yürütülüyor. Yani ben hepsine gittiğimde farklı çalışmalar yürüttüğüm oluyor, çünkü önümüze birçok engel konuyor. Bu neden kaynaklanıyor? Bizim mesleki görevlerimizi nasıl icra etmemiz gerektiğine dair yönetmeliklerimizin olmamasından. Temel sorun bu. Mesela mağdur ifadeleri, sadece 236. maddede "Uzman bulundurulur!" Bulundurulur, saksı da bulundurulabilir bir duruşma salonunda! Yani bunun içeriği doldurulmadığı sürece keyfi uygulamalar her zaman olacak; her hâkimde, her mahkemede, her ilde, her adliyede farklı uygulamalar mutlaka karşı karşıya kalacağız. Mesela ben en basit örnek veriyorum; mağdur ifadeleri için görevlendirmeler geliyor, bir gün içerisinde birçok kez geliyor. Daha önceden bana yazılı olarak bildirilmemiş mahkemelere gitmiyorum. Yani etik bulmuyorum ve gitmiyorum. Ha giden arkadaşlarımız oluyor mu, oluyor. Bazen çok üzülüyorum mağdur saatlerce bekliyor, gitmek zorunda kalıyorum yine çocuğu düşünerek gidiyorum ama etik bulmuyorum. Yani bu yanlış işleyen çarkın bir ayağında olmak istemiyorum. Yani bu bile farklı, bunun yönetmeliklerle desteklenmesi lazım. Aile Mahkemeleri Yönetmeliği var, içerisinde psikolog, pedagog ya da sosyal hizmet uzmanı meslek ayrışımı yok. Çocuk mahkemeleri de böyle! Ben bir sosyal hizmet uzmanıyım, pedagogla aynı işi yapıyorum, psikologla aynı işi yapıyorum. Ha bununla ilgili çalışmalar yapmıyor musunuz? Yapıyoruz. Birçok kez Adalet Bakanlığı yetkilileri ile görüştük, Personel Genel Müdürü, Strateji de dâhil olmak üzere. Biz şunu fark ettik, biz onlarla aynı pencereden bakmıyoruz. Yani ben bir mağduru duruşma koridorunda görüşme yapmak zorunda kalıyorum diyorum, karşıdaki bana bundan ücret alamazsın diyor! Ben onu söylemiyorum, yani ücret umurumda değil ne yazar, ne yazmaz bizim için sorun değil. Biz hizmetin kaliteli hâle getirilmesinden bahsediyoruz, tabi ki tırnak içinde söylüyorum, onların da temel amacı hizmeti kaliteli hâle getirmek ama bizim kalite anlayışımızla gerçekten bu düzenin, sistemin oluşmasına karar verenlerin bakış açısı çok farklı. Bunun için

çalışmalarımıza devam edeceğiz, gerçi artık bizi herhangi bir şekilde çağırmıyorlar eğer burada varsa biz yine hazırız, çalışmalarımızı tamamladık, çalışmaya hazırız ama lütfen yani bu farklılıkların ortadan kalkması için, belirli bir standardın oluşması için yönetmeliklerimizi istiyoruz. Yönetmeliklerimiz içerisinde meslek örgütlerimizin dâhil edilmesini istiyoruz.

OTURUM BAŞKANI

Teşekkür ederim. Başkanım siz söz istemiştiniz, arkadan bir arkadaşına sonra söz vereceğim, bir de size söz verip bitireceğim efendim. Üç soru alacağım. Yönetmelik eksikliği konusunda haklısınız ama şuna da vurgu yapmama izin verin lütfen; Çocuk Koruma Kanunu Uygulama Yönetmeliği'nden uzmanlar konusunda yetersiz de olsa bir çerçeve hiç olmazsa, en azından o çerçeveyi hayata geçirmek konusunda hep birlikte gayret etmeliyiz. Buyurun Başkanım.

KATILIMCI

Teşekkür ediyorum. Gerçekten çok güzel sunumlar oldu, çok faydalandık, sağ olun. Şimdi uzmanlarla ilgili olarak salona şunu sormak istiyorum; mahkeme, özellikle mahkeme kadrosunda olup da dışarıya sosyal incelemeye giden hiç oldu mu? Kaç kişi var böyle? Örneğin bizim İzmir'de sosyal hizmet uzmanı arkadaşlarımız dışarıya gitmiyorlar ve sosyal incelemelerde onları görmek isterim özellikle. Kaç tane olduğunu merak ediyorum ben de. Ve özellikle sosyal incelemeleri... Çocukların odalarına getirilmesini, odalarında yaptıkları görüşmelerden sonra da bize sosyal inceleme raporu olarak o raporları ibraz ediyorlar. Maalesef bu böyle! Benim yargıç arkadaşlarım da burada, İzmir uygulamasında böyle! Ankara'daki raporları da görmek isterim. Ben uzmanlar konusunda çok büyük beklentisi olan bir yargıçtım, özellikle mahkeme kadrolarımıza bunların atanmasını biz özlemlerle bekledik. Arkadaşlar geldikten sonra biz özellikle onlara bir görev çerçevesi çizdik, az önce Murat Bey'in dediği gibi Yönetmelik'teki tedbir kararlarının infazında sosyal çalışma görevlilerinin görevlerini onlara anlattık. Dedik ki, bakın siz mahkemelerin üç aylık incelemelerini, hatta ondan sonraki denetim planları ve raporlarının denetlenmesini bizler için yapın ve bunu birlikte gerçekleştirelim. Bunları inceleyin, ilgili kurumlarla temas edin, eksikleri onlara konuşun, iletin, sonuç raporlarına kadar da bunları takip edin ve en önemlisi bize istatistik hazırlayın. Biz, kaç tedbir kararı vermişiz, bunlar nereye gönderilmiş, orada neler yapılmış, sonuç neler olmuş? Ama büyük bir hayal kırıklığı! Yani biz "Yahu çalışmalarınızda ne var, haydi getirin!" falan dediğimiz zaman bir hareketlenme oluyor, arkasından bakıyorsunuz bir sayfadan ibaret bir sonuç raporuna benzer bir şey getirilmiş, ondan sonra biz bir daha sormadan ikinci bir dönüş de maalesef olmuyor. Şimdi, evet, kesiyorum artık. Acaba sorun bizde mi? Yani biz mi yeteri kadar üzerinde durmuyoruz? Şimdi bağımsızlıktan falan bahsedildi de arkadaşlar, yani bizler bazı şeyleri sormadan bize dönüş olmadığı hâlde biz bu arkadaşları bir de bağımsız olarak bıraktığımızda acaba ne yapacaklar onu merak ediyorum! Teşekkürler.

OTURUM BAŞKANI

Evet, söylediğiniz gibi muhakkak bunun her açıdan tartışılması gerekir. Tabii çocuğun sosyal çevresini görmeden -arkadaşım lütfen kendiniz işaret edin, size ve size söz vererek bitireceğim- çocuğun sosyal çevresini görmeden hazırlanan bir sosyal inceleme raporu ancak sosyal görüşme raporu olabilir elbette.

MÜRÜVVET BAYRAK, AİLE VE SOSYAL POLİTİKALAR BAKANLIĞI SOSYAL HİZMET UZMANI

Sosyal çalışma görevlisinin tanımının değiştiğini, içine iş kaygısı, işe yerleşme kaygısı taşıyan ya da kadro alma kaygısı taşıyan bazı meslek gruplarının dâhil edildiğini Filiz Hocam söyledi, zaten birçoğumuz da biliyoruz bunu. Yansımalarının da gerçi sıkıntılarının da ne olabileceğini söyledi ama ben hani Adalet Bakanlığında olmadığım için çok bilemiyorum. Ben Murat Bey'i daha önceli kongrelerden de çocuk ihmal ve istismar gibi kongrelerden de biliyorum, çocuk alanına karşı da hassas, gerçi burada da moderatör ama... Ben yansımalarının nasıl olduğunu merak ediyorum işin açığı. Beyefendi de söyledi, sosyal inceleme raporlarının yetersiz olduğunu ya da sosyal inceleme raporlarına da gereken önemin verilmeyeceğini. Aslında bunlar biraz neden-sonuç ilişkisi gibi de oldu, o yüzden hani alana yansımaları neler, yani sosyal çalışma görevlisinin içine diğer meslek gruplarının katılmasıyla birlikte neler oldu? Nasıl yansımaları var?

OTURUM BAŞKANI

Lütfen mikrofonu size taşırken kısacık şunu söyleyeyim; Adalet Bakanlığının ne yaptığını da ben bilmiyorum, Bakanlıkta çalışan biri değilim ama iki yıldır Adalet Bakanlığı yeni uzman alımı yapmıyor. Bunun gerekçesi olarak da Hocamın da söylediği gibi bu konuda bir çalışma yaptığını söylüyor, çalışma ne düzeyde bilmiyoruz. Uzman arkadaşlarım, özellikle bu alanda çalışan akademisyenlerin ve uzmanların Bakanlığı bu anlamda etkilemeli, kulis faaliyeti yapması gerektiğini düşünüyorum bu sistemi geliştirmesi konusunda. Uzman arkadaşlardan ben hep bir şey daha istiyordum, lütfen, Adalet Bakanlığının sizinle aynı dili konuşabilmesi için Adalet Bakanlığında görevli bir uzmanla temsil edilmenizi sağlamaya çalışın. Bir şube müdürü düzeyinde filan en azından, bir ara kadroda bir uzman çalışmasını sağlamaya çalışın, çünkü hakikaten başka dilde konuşuyoruz. Bu iyi bir şey aslında, sizinle aynı dilde konuşmak istemiyoruz. Farklı bakalım ama birbirimize anlayacak kadar da birbirimizi tanıyalım. Buyurun efendim.

PERVİN TUNA, AİLE VE SOSYAL POLİTİKALAR BAKANLIĞI İSTANBUL İL MÜDÜRLÜĞÜ ÇOCUK HİZMETLERİ ŞUBE MÜDÜRÜ

İyi günler. 1989 yılı mezunuyum, Filiz Hocama da saygılar sunuyorum. Şimdi 10 yıldır çocuk hizmetlerinde çalışıyorum, şu anda da idareci pozisyonundayım. Daha önceki mevcut durumda biz kendi kurumumuzda ben psikolog arkadaşlarımla da danışmanlık tedbirinde ve sosyal incelemelerde sosyal inceleme raporu hazırlama

konusunda çalıştık. Ve hem kendi mezun arkadaşlarım ve onlar arasındaki, disiplin arasındaki vaka yaklaşımla ilgili farkları da gördüm bizzat uygulamada da. Fakat hem kendi Bakanlığım hem İstanbul SHÇEK ve Adalet Bakanlığındaki en büyük sıkıntı şu; sosyal inceleme, sosyal hizmet uzmanının, sosyal çalışmacının sadece sosyal inceleme raporu yazmak gibi bir görevi ve bir eğitim aldığı anlaşılıyor. Hâlbuki sosyal inceleme raporu Hocamız da biliyor sadece bir incelemenin raporlaştırılması, bir dersimiz sadece. Hâlbuki bizim meslek olarak alanımızla ilgili çok daha farklı ve geniş yaptığımız işler var. Adalet Bakanlığındaki bir odada yapılan görüşmenin sosyal inceleme raporu olarak, mesleki bir rapor olarak adlandırılması da maalesef olayı bu hâle getirdi. Diğer meslek gruplarının da yapabileceği basit bir iş, ne var ki işte odada bir görüşmeye döndü. Aynı şekilde kendi Bakanlığında da sosyal çalışmacı sadece rapor yazan bir kişidir, kaç rapor yazdıya dönünce de aynı şekilde orada da bunun da bir yansıması olarak kendi Bakanlığında da bunun yapılması istenecektir diye düşünüyorum. Şu an Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün bir yazı ile bununla ilgili bir çalışma başlatma isteği de oldu zaten. Ama sosyal hizmet uzmanı olarak yıllardır bu işin içinde olan, bunu okumuş olan, yüksek lisansını yapmış olan bir kişi olarak ve sosyal çalışma görevlisinde de kendi mesleğimin adını görmek beni gerçekten üzüyor ve canımı acıtıyor. Her iki sunumda dün ve bugün yabancı misafirler "social-worker" diyor, sosyal çalışma görevlisi demiyor. Yani neye, neden alarak böyle bir tanım yapıldı? Neden arkadaşlarımız kendi meslek unvanını kullanmıyor da sosyal çalışma görevlisiyim diyor? Yani herkesin kendi mesleki unvanı var. Yani sadece o tanımları yaparak hâkimlerimiz, özellikle çocuk alanında da ihtisaslaşmış kişilere ihtiyacı varken bir karar verirken bilirkişi olarak gördüğü kişinin sosyal hizmet uzmanı bile değil; çocukla ilgili, hukukla ilgili, aile ile ilgili tam ders almamışken ayrıca bu alanda özel sertifikalara ihtiyaç var iken böyle bir şeye nasıl karar verecekler, bize nasıl raporlar gelecek? Hangi çocuğu ne kadar mağdur edeceğiz bilemiyorum! Çok basit bir örnek vereyim ben...

OTURUM BAŞKANI

Lütfen kısa verirseniz, bitireceğim.

PERVİN TUNA

Son cümlemi söylüyorum. Yani bize, İl Müdürlüğüne doğrudan mahkemelerimizden danışmanlık tedbiri geliyor uygulamamız için buna benzer ve ben o raporları bilahare biz istiyoruz ve görüyoruz arkadaşlarımızın raporlarını. Çok basit bir hata var örneğin, Hocamızın da dediği gibi bu çocukla ilgili diğer hizmetleri bilmek lazım, biz bunu mesleğimizi öğreniyoruz bunu. Özürlü bir çocuk için sağlık tedbiri istiyor. Hayır, özürlü çocuk için sağlık tedbiri istenmez. Özürlü sağlık raporu hazırlatılır, evde bakım hizmetinden ya da diğer özel eğitim hizmetinden yararlandırılması sağlanır. Yani şimdi tabii bir pedagog arkadaşım, bir psikolog arkadaşım bunu nereden bilsin? Bilemez! O sağlık tedbiriyle uğraşır durur. Teşekkür ediyorum.

OTURUM BAŞKANI

Efendim ben de çok teşekkür ediyorum.

Değerli katılımcılar kısıcak bir özet yapmak gerekirse, bütün bir toplantı sosyal çalışma görevlisi olarak tanımlanan adli sistemdeki uzmanların rol ve sorumluluklarının ne olduğu konusunda bir karmaşa yaşadığımızı, bu konuda bir çalışmaya kendimizin öncelikle bunu tanımlamaya ihtiyacımız olduğunu gösteriyor. Tabi şunu söylemek gerekir, mezun olduğumuz okulun bize verdiği akademik unvan ile mesleki unvanımız her zaman birbirine uymaz. Mesela biz de hâkimlik fakültesi mezunu değilim ben, hukuk fakültesi mezunuyum. Bir hukukçu olarak mezun oldum ama hâkimlik mesleğini icra ediyorum. Dolayısıyla bazen icra ettiğimiz meslek ile mezun olduğumuz okulun unvanı farklılaşabilir ama burada önemli olan Filiz Hocamın söylediği gibi acaba bu mezun olduğumuz okul, icra edeceğimiz mesleğin gereklerini bize sağlıyor mu -dan gitmek gerekir belki de. Bunu sağlıyorsa unvanlarımızdan çok donanımlarımızın üzerinde durmak gerekiyor.

Ben salona, değerli konuşmacılara içten teşekkürlerimi sunuyorum. Çok eğitici, doyurucuydu benim için de. Adilane bir yönetim sergilemeye çalıştım, teşekkür ederim. Saygılar sunarım.

YRD. DOÇ. DR. FİLİZ DEMİRÖZ

Bir tek cümle söylemek istiyorum. Aslında son yıllarda üzerinde durulan bir kavram var, tüm sistemlerin insancillaştırılmasıyla ilgili. Dolayısıyla hukuk, kendi içerisinde kuralları olan hatta katı kuralları olan bir sistem ve dolayısıyla hukukun insancillaştırılması da bu meslek gruplarının katkısıyla olabilecek bir şey. Dolayısıyla zaten son söz hep hâkimlerin! Kararı onlar veriyorlar ama onların bu kararları daha sağlıklı, daha rahat verebilmeleri için bu meslek elemanlarına gereksinimleri var. Dolayısıyla siz-biz diye bir şey yok, biz kimin için varız onu unutmamamız gerekiyor. Çocuklar için o sistemi bizim insancillaştırmamız gerekiyor. Onlar çocuk, biz yetişkiniz! Dolayısıyla biz kavga edemeyiz bu süreçler içerisinde. Uzlaşabiliriz, anlaşabiliriz. İyi günler.

KATILIMCI

Ben de bir katkı yapayım son söz olarak, madem son söz hâkimlerin. Şimdi, tabi bir benzetme olacak, televizyonda bir çocuğa soruyorlar; yolda yürüyen kişilerin evli olduğunu nasıl anlarsın? Eğer diyor, yan yana yürüyen kişiler birbirleriyle konuşmuyorlarsa ve ikisi de aynı çocuğa bağırıp çağırıyorsa kesin onlar evlidir, diyor.

OTURUM BAŞKANI

Peki, efendim. Teşekkür ederim, afiyet olsun.

Uluslararası Çocuklar için Adalet Sempozyumu

YARGILAMA

Eş Zamanlı Panel Oturumları

II. GÜN (13.30 - 14.45)

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Bülent ÇİÇEKLi,
HSYK Üyesi

"Adalet Sisteminde Çocuğun Dinlenilmesi"

Yrd. Doç. Dr. Eylem ÜMİT ATILGAN,
Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Ar. Gör. Sedat YAĞCIOĞLU, *Hacettepe Üniversitesi İktisadi İdari
Bilimler Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü*

Yaşar ÇAVDAR,
Sosyal Hizmet Uzmanı

"Türkiye'de Çocukların Terör Suçluluğu"

Dr. Yusuf Solmaz BALO,
Adalet Bakanlığı, Kanunlar Genel Müdür Yardımcısı

**"Çocuk Mahkemelerinde Görev Yapan Yargıçların Tecrübeleri
Üzerinden Türkiye'de Çocuk ve Genç Ceza Adaleti"**

Yrd. Doç. Dr. Verda İRTİŞ,
Galatasaray Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü

**"Çocuklar için Adalette, Profesyonel Süreçte
Yetkinlik-Yeterlilik ve Daha Fazlası Üzerine"**

Dr. Uğur ÖZDEMİR,
Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Hizmet Bölümü

OTURUM BAŞKANI PROF. DR. BÜLENT ÇİÇEKLi, HSYK ÜYESİ

Sayın katılımcılarımız, hepimizi hoş geldiniz diyerek selamlıyorum.

Bu oturumumuzda beş konuşmacımız var.

Ben normalde programda Yusuf Solmaz Bey'e öngörülen söz hakkını Sayın Yardımcı Doç. Dr. Eylem Ümit'e ve Yaşar Çavdar Hanım'a vermek istiyorum. Kendisine daha doğrusu ilk konuşmacılara Eylem Hanım'ın hamile olması nedeniyle çifte ayrımcılık yaparak hem gelecek çocuğun hürmetine, hem de kendisinin hamile olması, bayan olması, kadın olması nedeniyle çifte ayrımcılık yaparak ilk sözü ben kendisine vermek istiyorum efendim.

"ADALET SİSTEMİNDE ÇOCUĞUN DİNLENİLMESİ"*

YRD. DOÇ. DR. EYLEM ÜMİT ATILGAN

ANKARA ÜNİVERSİTESİ HUKUK FAKÜLTESİ

Çok teşekkür ederim Hocam. Saygıdeğer panelistlere çok teşekkür ederim bu pozitif ayrımcılık örneği için. Bu pozitif ayrımcılıklar sayesinde hem hamile kadınlar hem de çocuklar daha çok katılımcı olacaklar topluma, teşekkürler.

Bugün sizlerle burada paylaşacağımız, Yaşar Hanım'la, Yaşar Çavdar Hanım'la birlikte paylaşacağımız bilgiler aslında UNICEF'in Projesi kapsamında yürüttüğümüz bir aktiviteyle ilgili. UNICEF Projesi'nin başladığımız kadarki kısmının ön bulgularını sizlerle paylaşmak istiyoruz. Aslında burada yanımızda başka bir arkadaşımız Sedat Yağcıoğlu da olacaktı ama kendisi önemli bir sağlık sorunu nedeniyle katılamadı. Dolayısıyla size önce ben biraz projemizi tanıtacağım, aramızdaki iş bölümü dâhilinde, mevzuatla ilgili genel açıklamalarda bulunacağım. Sonra sahadan ön bulguları Yaşar arkadaşım sizlerle paylaşacak.

Önce projenin biraz tanıtılması ile ilgili bir şeyler söylemem gerekiyor. Bizim projemiz aslında görüşme odaları ile ilgili standartların oluşturulması. Bunun ardından beyan ve ifade sürecinde görevli en az 100 personelin eğitimi amacıyla materyal geliştirilmesi ve eğitimin uygulanması. Görüşme odaları ve bu aktiviteler aslında görüşme odaları genel olarak projenin çocukların adalete erişimine yönelik usul kurallarının basitleştirilmesi ve ikincil mağduriyetin önlenmesine yönelik kurumsal kapasitenin güçlendirilmesi aktivitesi altında tanımlanmış. Buradan beklenen genel sonuç adil yargılanma hakkının yaşama geçirilmesi, çocukların ikincil mağduriyetlerinin önlenmesi gibi ilkeler çerçevesinde çocuk adalet sisteminde çocuk haklarının korunması.

Projenin genel amacı ile paralel olarak bizim yürüttüğümüz araştırmanın amacı da Türkiye'nin farklı adliyelerinde kurulacak 160 adet görüşme odalarına ilişkin standartların oluşturulması. Bu standartlar sadece teknik donanım ve fiziksel koşullara ait değil. Aynı zamanda adli görüşmenin çocuğun yüksek yararı gibi ilkelere ve adil yargılanma hakkı da dâhil olmak üzere çocuk haklarına uygun bir biçimde gerçekleştirilmesini sağlayan kılavuzu da içeriyor. Böylesine kapsamlı ve hayata geçirilmek üzere hazırlanan bir standartlar listesi için uluslararası toplum tarafından kabul görmüş üst normların ve iyi örnek teşkil eden ülkelerin deneyiminin incelenmesi elbette ki önemli bir kaynak. Ancak ülkenin hukuki ve sosyal gerçekliğinin analizi olmadan ve var olan durumun tasviri bir resmini çıkarmadan üst norm ve iyi örnek

* Bu sunuma konu edilen araştırma Çocuklar için Adalet Projesi kapsamında yürütülmüştür ve proje paydaşlarının geri bildirimleri neticesinde son halini alacaktır. Dolayısıyla, sunum içeriği araştırmacının kendi görüşlerini yansıtmakta olup, proje paydaşlarının resmi görüşü olarak değerlendirilmemelidir.

Çocuklar için Adalet Sempozyumu-YARGILAMA

deneyimlerinin ülkeye adaptasyonu ve hayata geçirilmesi imkânı bulunmamakta. Bu nedenle bu çalışmadaki bizim temel yaklaşımımız ampirik oldu. Yani sosyolojik metodolojiye sadık kalarak tesadüfi örnekler yoluyla çocukla adli görüşmede görev alan tüm uygulayıcılar ve başından adliye deneyimi geçmiş çocuklarla derinlemesine mülakatlar planladık.

Kasım ayının ilk haftasında sahamız başladı ve hâlâ devam ediyor. Sahayı kısaca tanıtmam gerekirse; Ankara, Diyarbakır, Kastamonu şehirlerini seçtik. Bu şehirleri seçme nedenimiz hem ÇİM uygulamasında daha uzun süredir yürüyen bir şehri görmek hem ÇİM'in yeni başladığı bir şehri görmek hem merkez-taşra karşılaştırmasını yapmak hem de çocuk mahkemesinin olmadığı bir ildeki uygulamayı görmektir. Sahamızda; hâkim, savcılarımızla, ağır ceza- çocuk, çocuk-ağır ceza, aile mahkemeleri hâkim ve savcılarımızla, mahkemelerde görevli meslek uzmanlarıyla, Çocuk İzlem Merkezi'nde görevli meslek uzmanlarıyla, baroların çocuk hakları komisyonlarında ve CMK' da görevli avukatlarla, mağdur, tanık, sanık sıfatıyla dinlenmiş çocuklarla derinlemesine mülakatlar ve odak gruplar planladık. Ayrıca bunların dışında bakanlıklarda politika oluşturmakla görevli bürokratlarımızla da odak gruplar planladık.

Sahadan beklediğimiz, bu şekilde tasarladığımız sahadan beklediğimiz bize uygulamanın resmini vermesi. Bunu mümkün kılabilmek için saha araştırmamızın temelini teşkil eden son derece kapsamlı ve detaylı bir mevzuat taraması yaptık öncelikle. Sadece genel kanunları ve ilgili özel kanunları değil; yönetmelik, genelge ve genelgelerden oluşan soruşturma ve kovuşturma aşamalarını düzenleyen çocuğu uzaktan da olsa ilgilendiren her normu titizlikle taradık. Normları uluslararası ilke ve haklar paradigmasından inceledik ve karşılaştırdık uluslararası sözleşmelerle. Böylece uygulayıcılara sahada yönelttiğimiz sorularla mevzuatın sadece nasıl anlaşılıp yorumlandığını değil aynı zamanda mevzuattaki muğlak ifadelerin ve zayıf ve eksik noktaların hukuk dünyasında ne tür sonuçlar doğurduğunu da ortaya koymak istedik. Bunu yaparken izlediğimiz yaklaşım, ampirik yaklaşımdan sonra inter-disipliner yaklaşım oldu. Bilindiği gibi çocuk adalet sisteminin multi-disipliner yapısı nedeniyle inter-disipliner yaklaşımın yani bilimsel bilgi ve deneyimin geleneksel formlarının yeni ve orijinal biçimde bütünleştirilerek tasarlandığı bir araştırma metodolojisi oluşturduk. Çocukla adli görüşme her ne kadar bir alt başlık olsa da çocuk adalet sisteminin yapısal özelliklerinden bağımsız değil. Bu nedenle çocuk adalet sisteminin her alt başlığının araştırılmasında geçerli olan bütünlükçü yaklaşım bizim de izlediğimiz bir yaklaşım oldu. Özellikle hukuk dünyasındaki bir mekanizmayı değiştirmeyi veya hukuki sonuçları etkilemeyi murat eden projenin yapısal analizlerden önemli ölçüde yararlanması tabii ki kaçınılmaz.

Bu yüzden bu çalışma sadece normların ve uygulamanın resmini değil hukuk sisteminin diğer asli bileşenleri olan hukuk kültürünü ve teşkilat yapılarını yani kurumları da dikkate almakta. Yapısal ve kültürel özellikler bir ülkenin hukuki gerçekliğine yenilik getirmek veya bir hukuki müesseseyi değiştirmek istendiğinde

göz önünde bulundurulması gereken en önemli girdiler. Nitekim bunların bilimsel bir biçimde ortaya konmasının ve reforma esas teşkil etmesinin reformun uygulanma başarısını arttırıp riski azaltacağı görüşü her tür sosyal mühendislik faaliyetinin tanımlar kabulü. Burada bahsettiğimiz risk: Bu önerilerin, bu standartların kâğıtta kalması şüphesiz, hayata geçirilme imkânını bulamaması riski.

Karşılaştırılmalı hukuk yaklaşımı hukuk sistemine bir başka hukuk sisteminden bir müessese adapte etmek istendiğinde izlenmesi gereken bir diğer önemli yaklaşım. Gerçekten hukuk sistemleri ve aileleri, hukuk aileleri hakkındaki bütünlükçü karşılaştırmayı bize ancak karşılaştırılmalı hukuk yaklaşımı vermekte. Gördüğünüz her iyi örneğin neden sizin ülkenize adapte edilemeyeceğini, uygulanamayacağını açıklayan bu yaklaşımın en önemli kazancı getirilen önerilerin kâğıt üzerinde kalma riskini azaltması. Yaklaşık yüz yıllık hukuk deneyimimizin de gösterdiği gibi kanunlarınız resepsiyon yoluyla bire bir çeviri olsa da mehz kanun ülkesinin her müessesini olduğu gibi alıp uygulayamamaktasınız. Karşılaştırılmalı hukuk ve hukukun sosyal gerçekliği yani sosyo-legal yaklaşımlar bu konuda ihtiyaç duyulan enstrümanı sağlamakta.

Bizim bugünkü sunuşumuzda sizlerle paylaşacağımız genel bağlamlar başta da kısaca değindiğim gibi projemizin metodolojisinin dışında, şimdiye kadar bunu yaptım, mevzuatın genel bir değerlendirilmesi, sahadan ön bulgular ve çocukla görüşmenin aşama ve ilkeleri. İş bölümü yapmıştık ve Yaşar Hanım sahadan bulguları paylaşacak, Sedat arkadaşımız da çocukla görüşmeyi kim nerede, nasıl ve hangi koşullarda yapmalı sorularının yanıtlarını verecekti. Proje ekibimizi, aslında bu alanda çalışan bizler çok kalabalık bir grup değiliz birbirimizi tanıyoruz. Ama yine de tanıtmak gerekirse ben: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesinde öğretim üyesiyim. "Çocuk ve Suç" konusunda doktora çalışmamdan beri yaklaşık 13 yıldır çalışmaktayım. Yaşar Hanım, Yaşar Çavdar sosyal çalışma uzmanı ve kendisi sivil toplum kuruluşlarında çocuk projelerinin içinde önemli bir deneyime sahip. Sedat Yağcıoğlu arkadaşımızda Hacettepe Üniversitesinde psikoloji alanında akademisyen, aynı zamanda onun da sosyal hizmetler eğitimi var. Görev bölümümü aramızda bu şekilde yapılmıştı ama Sedat arkadaşımız bugün katılmayacağı için onun hazırladığı notlar elimizde, zaman kalırsa onlardan aktarmalar yapacağız, zaman kalmazsa sorularla bu kısmı açmayı deneyeceğiz. Yani görüşmeyi kim, nerede, nasıl ve hangi koşullarda yapmalı sorularını psikoloji ve çocuk psikolojisi açısından merak ederseniz bununla ilgili sorularınızla konuyu açarız. Zaman kalırsa aktarmayı, okumayı düşündük notlarını Sedat arkadaşımızın.

Metodolojiye ilişkin bu kısa açıklamanın ardından kısa süremiz elverdiği ölçüde mevzuatın ön plana çıkan hatlarıyla genel değerlendirmesini yapmak istiyorum ben sözü Yaşar Hanım'a vermeden önce. Başlığımız çocuk yargılamasının sorunlarına aşına olan siz uzmanlarımıza biraz farklı bir ifade biçimi olarak gelmiş olabilir. Çünkü bu konuyla ilgili en temel problemi, mağdur çocuğun dinlenmesi başlığı altında

Çocuklar için Adalet Sempozyumu-YARGILAMA

tartışıyoruz biz. Çocukla adli görüşmenin usul ve koşullarının yetişkin görüşmesinden tamamen farklı olması gereği, gündemimize vicdanımızı sanki diğerlerinin ikincil mağduriyetine göre daha fazla sızlatan mağdur çocuğun dinlenmesi konusunda birlikte girmekte. Nitekim bu algı mevzuatta da karşılığını bulan bir yaklaşımın sonucu. Çocuğun; mağdur, şüpheli, sanık, tanık olarak dinlenmesi adeta kademe kademe koruma ve hassasiyetin azaldığı biçimde düzenleniyor mevzuatta. Emredici hükümler bu kademelendirmenin sonraki basamaklarında yerine "bulundurulabilir, edebilir, yapabilir, gerektiğinde" gibi ihtiyari ifadelere dönüşürken, bırakırken istisnalarda bu kademelere paralel teşkil edecek şekilde artarak düzenlemelerde yerini buluyor.

Peki, bu çocuğu adliyede dinlerken yaptığımız bu ayırım, mevzuata uygun olan bu ayırım; ayrımcılık yapmama yasağına, çocuğun yüksek yararının korunmasına, adil yargılanmaya, çocuğun gelişimsel ihtiyaçlarının karşılanmasına, çocuğun sözünün dinlenmesi ve çocuğun saygınlığının korunmasına uygun mu? Çocuğun ceza yargılamasındaki usulü hakları mevzuatta yeteri kadar koruma altına alınmış mı? Veya çocuğa özgü güvenceler istisnasız emredici hükümlerle teminat altına alınmış mı? Ya da en azından yetişkinlere tanınan usulü güvencelerden çocuğu yeteri kadar yararlandırabiliyor muyuz? Giderek azaltıyoruz soruları veya beklentimiz azaltarak sordum soruları. Örneğin susma hakkı. Çocukların susma hakkı var mıdır sahi? Teorik olarak var, tabii "Hatırlatıldı." yazan her tutanakta görüyoruz bunu. Peki, filiyatta? Ya da tanıklıktan çekilme hakkı. CMK referansı maddelerle çözümlenebiliyor mu sahi? Çocuğun dosyasında "CMK'nın 45/1-50 veya 45-48 ve 50. maddeleri hatırlatıldı" ifadesini gördüğümüzde tutanakta çocuğa tanıklıktan çekilme hakkı gibi son derece teknik ve ağır bir durumun çocuğun anlayabileceği şekilde anlatıldığından ve çocuğun bunun sonuçlarını idrak ederek özgür iradesiyle "yok, çekilmiyorum tanıklıktan" dediğini nasıl çıkaracağız? Hem çocuğun anlayabileceği şekilde anlatmaktan acaba hepimiz aynı şeyimi anlıyoruz? Her birimizin çocuk ve çocukluk hâliyle ilgili farklı derinlikte ve farklı sürelerde olan, uzunlukta olan tecrübelerimiz var. Çocuğun dilinden anladığımızı iddia edebiliriz ama hangi koşullar altında çocuğun dilinden anlarsınız acaba siz? Çocuğunuzu, torununuzu neden o pahalı oyun konsolunu almamanız gerektiği konusunda aydınlatıp, ikna edip onun özgür iradesiyle başka bir hediye seçmesini sağlayabilirsiniz belki ama ya mahkeme salonundaki korkmuş bir çocuğu aydınlatıp, özgür iradesiyle seçim yaptığından emin olabilir misiniz?

Saha araştırmasında adli görüşmelerden çocukların nasıl etkilendiklerini sorduğumuz kıdemli bir çocuk hâkimimiz açık yüreklilikle olumsuz etkileniyor, dedi ve ekledi, "Yetişkinler bile hâkim karşısına çıkmaktan, mahkemeye gelmekten etkileniyor, çocuk nasıl etkilenmesin!" Birazdan arkadaşım Yaşar'ın sunuşunda bir çocuğun bunu ifade ettiği cümlesi yeteri kadar acıtacak canımızı.

Bu olağanüstü koşullar altına çocuğun kendisine sorulan soruyu anladığından ve hiçbir etki altında kalmadan yanıtladığından nasıl emin olabiliriz? Tabii ki etkin psiko-sosyal ve hukuki desteğin sağlandığından emin olarak. Bu bizi çocuğa özgü

usul kuralları ve kurumların, çocuğa özgü kurumların elzem olduğu sonucuna götürüyor. İster motivasyonunuz çocuğun yüksek yararının korunması yani ikincil mağduriyetin önlenmesi olsun ister maddi hakikatin elde edilmesi olsun her iki amaca da ulaşacak yol aynı adresten geçiyor. Yani mevzuatın çocuğun; tanık mı, sanık mı, şüpheli mi, mağdur mu sıfatıyla dinlendiğine bakılmaksızın ekstra koruyucu tedbirlerin ve çocuğa özgü koşulların ve meslek uzmanlarının etkin katılımının emredici hükümlerle teminat altına alınmasını. Hepsini birden içeren koruyucu bir şemsiye mevzuat, mağdura özgü daha da fazla teminat getirebilir kuşkusuz veya suça sürüklenen çocuğun hassas durumuna özgü ayrıca özel standartlar getirebilir. Ancak çocuğu tanık olarak dinlemenin koşulları mevzuatta bu kadar emredici norm olmaktan uzak bir biçimde keyfiyet içeren ifadelerle düzenlendiği sürece başta ayrımcılık yapma yasağı olmak üzere yukarıda saydığım çocuk hukukunun ilkeleri bizzat mevzuat tarafından ihlal edilmiş olmaktadır.

Mevzuat taramasında tabii çok detaylı konulara değinmemiz, bağlamlara girmemiz gerekiyor ve bununla ilgili bu kısa sürede değineceğim ikinci konu, ana hatlarıyla ön plana çıkan konu şu mevzuatımızın dağınıklığı eleştirisi. Bu eleştiri çok sık tekrarlanan bir eleştiri ancak sıkça dile getirilmesi onu lalettayin bir tespit hâline getirmiyor maalesef! Gerçekten çocuk hukukuna ilişkin usul ve esas düzenlemeleri taradığınızda karşınıza 70 kadar kanun, yönetmelik ve genelge çıkıyor. Bütüncül bir çocuk adalet politikasına ulaşmayı engelleyen bir dağınıklık ve düzenlemelerden beklenen yararın altını oyan bir esneklik geliyor. Çünkü normların büyük çoğunluğu yetişkinlere özgü suç ve ceza tasarımı göz önüne alınarak hazırlanmış. Gerçekten Türk ceza yargılama sistemine bakıldığında; çocuklara özgü bir suç katalogundan, çocuklara özgü yaptırım uygulamalarından ve çocuklara özgü yargılama usul kurallarından bütüncül olarak söz etmek mümkün değil. Parçalı ve dağınık hukuki yapı içerisinde çocuk haklarının ihlal edilemez özü olan çocuklara özgü yargılama güvencesi yasa koyucu tarafından adına "istisnai durum" denen birçok olağan ve olağanüstü hâlde ortadan kaldırılıyor. Çocuk sanıkların çocuk olduğunu unutan bir sistemin çocuklara da çocukluklarını unutturması en acı sonuç aslında. Bu nedenle bütünlüklü bir çocuk adalet sisteminin yerine bir tür küçültülerek, daraltılarak çocuğa giydirilmeye çalışılan yetişkin elbisesine itiraz hukuk tekniği açısından da anlamlı. Meslek uzmanlarının görev tanımı, statüleri, standartları bunların emredici normlara bağlanması da çocukların bir kez dinlenmesiyle yetinilmesi de kolluğun dosya hazırlama adı altında ifade almasının önlenmesi de bu bütünlüklü çocuk adalet sisteminin mevzuatının kül olarak hazırlanmasından geçiyor. En azından bu hedefin ilk adımı mevzuatı yamalı bohça olmaktan çıkarıp çocuğa özgü yargılama usullerine uygun bir biçimde derlemekten geçiyor.

Sabrınız için teşekkür ediyorum. Sözü Yaşar Çavdar Hanım'a bırakıyorum.

OTURUM BAŞKANI

Çok özür diliyorum normalde sürenizin tamamı kullanıldı fakat ben bir 5 dakika daha ilave süre vermek istiyorum.

YAŞAR ÇAVDAR, SOSYAL HİZMET UZMANI

Tamam, 5 dakikada toparlamaya çalışayım. Araştırmanın amacı, yöntemi hakkında bilgi verildi. Ben kısaca ön çalışmanın genel fotoğrafını sizlerle paylaşmak istiyorum. Ülkemizde çocuk adalet sisteminin daha iyi bir düzeye gelebilmesi için son yıllarda pek çok yasal düzenleme yapıldı, yapılan bu yasal düzenlemelerin önemli bir bölümüne uluslararası sözleşmelerinde temel teşkil ettiğini görüyoruz. Acaba yapılan bu yasal düzenlemeler gerçekten çocukları koruyor mu? Yapılan yasal düzenlemeler uygulamaya yansıyabiliyor mu? Bu soruları yanıtlamak ve özellikle çocukların dinlenmesi sürecinde çocukların yetişkinlerden farklı olarak hangi usullerle karşılaştıklarını ölçmek için süreç içerisinde bulunan tüm taraflara çeşitli sorular yönelttik ve onlarla derinlemesine görüşmeler yaptık. Savcı ve hâkimlerle yaptığımız görüşmelerden mağdur, tanık ve suçla sürüklenen çocukların dinlenmesi süreciyle ilgili öne çıkan noktalar şöyleydi: Yasalar elbette ki hâkim ve savcılara takdir hakkı tanımalıdır ancak temel haklar söz konusu olduğunda takdir hakkının çocuklar yararına kullanılmadığı dikkat çekici bir noktaydı. Örneğin görüşme yaptığımız tüm hâkim ve savcılar suçla yönelen çocuğun dinlenmesi sırasında sosyal çalışmacı bulundurmadığını belirttiler.

Savcıların ele aldığı dosyalarda; genel olarak sosyal inceleme raporu alınmadığı, bu süreçte sosyal inceleme raporunun alınmamasının yapılacak müdahalenin etkili ve sağlıklı olarak yapılmasını önlediği, ailelerin sürece katkı sağlamasının gerek soruşturma gerek kovuşturma aşamasında olanaklı olmadığı, çocuk kaygısının yeterince gelişmediği, çocukların dinlenmesi sürecinde sosyal çalışmacı bulundurulmasının yararlı olacağını düşündükleri ancak meslek elemanlarının mesleki bilgi ve becerilerini kullanamaması, sürecin buna uygun olmaması, gerekli şartların meslek elemanının çalışmasına uygun olmaması nedeniyle meslek elemanlarından yeteri kadar yararlanamadıkları gibi bilgiler dikkat çekici olmuştur. Hâkim ve savcıların çocukların dinlenmesi sürecinde yaşadıkları en büyük zorluk olarak; çocukla iletişim kurma konusunda sorun yaşadıkları, çocukların dinlendiği mekânların çocuk dostu olmaması nedeniyle çocukların kendilerini iyi bir biçimde ifade edemedikleri gibi sorunlarla karşılaştıkları belirtilmiştir. Hâkimlerin bakmak zorunda oldukları dosya sayısının fazlalığını; çocuklarla yeterince ilgilenmelerinin önüne geçtiği, mağdurların bir kez dinlenmesinin, bir kez ifadesinin alınması kuralını tam olarak uygulayamadıkları, kamera kaydıyla alınan ifadeyi CD'den izleyip karar verme uygulamasının tam olarak yerleşmediği dikkat çeken noktalar arasındadır. Hâkim ve savcıların özellikle çocuk alanında uzmanlaşmanın önemi konusunda değerlendirmelerinin olduğu, uzmanlaşma olmadığı ve çocukların dinlenmesi konusunda eğitim almadıkları için çocuklara özgü usul ve tekniklerin olmadığı

bu nedenle uzmanlaşmanın çocuklar yararına daha etkili çözümler getireceğini düşündükleri belirlenmiştir.

Çocuk İzlem Merkezlerinde görevli meslek elemanlarının değerlendirmelerinde: ÇİM'in mevzuatı olmaması nedeniyle görevli kişilerin kişisel çabası, özverisi ve gönüllülüğüyle sürecin şu anda yürütülmek zorunda kalması. Sadece cinsel istismar mağduru çocukların ÇİM'de dinlendiği bu nedenle uygulamadaki aksaklıkların cinsel istismar mağduru dışındaki adli süreç içerisinde dâhil olan çocukları olumsuz etkilemeye devam ettiği. Çocuklarla mesleki bir görüşme yapmak ile adli görüşmeci olarak görüşme yapmak arasındaki farklar nedeniyle adli süreçte çocuktan alınması gereken yanıtlarla görüşme sürecinde elde edilen bilgilerin örtüşüp örtüşmediği konusunda sorunlarla karşılaşabildikleri. Savcı ve adli görüşmeci arasında ortak dilin olmadığı, savcının olaya, mağdura yaklaşımı ile adli görüşmecinin elde etmek zorunda kaldığı bilgilerin farklılık gösterdiği, adli görüşmeci olarak tüm donanımlara sahip olsalar bile savcılarla ortak dili kullanmadıkları için adli görüşmeci olarak bilgi ve becerilerini en etkili şekilde kullanamama kaygısı taşıdıkları. Ve yeni yapılanmadan dolayı şu anda ÇİM yapılanmasında eksikliklerin, sorunların, meslek elemanlarının, bildirim yapan kişilerin güvenliğinin sağlanamaması, onların deşifre olması gibi çeşitli teknik ve alt yapı sorunlarından bahsedildi.

Çocuklarla yapılan görüşmeler avukatlar açısından değerlendirildiğinde: Avukatların katıldıkları ifade alma işleminde yasal sürece ciddi anlamda katkı sağlayamadıkları duygu ve düşüncesine sıklıkla kapıldıkları ve yasal bir zorunluluğu yerine getirme kaygısıyla orada çocukların yanında bulundukları. Doğal olarak da bu durumun çocukla avukat arasındaki güven ilişkisinin oluşmasına ortam sağlamadığı bulguları çarpıcı bulgular arasındaydı.

Çocukların dinlenmesi sürecinde görevli sosyal çalışmacıların değerlendirmelerinde: Süreçle ilgili görev tanımlarının net olmadığı bu nedenle hâkim ve savcılarının sürece yaklaşımları ile şekillenen işlevlerinin olduğu. Mevzuattaki "Çocukların yanında bulundurulur." cümlesinin muğlak olması nedeniyle mesleki bilgi ve becerilerini kullanamadıkları. Teknik alt yapı eksikliklerinin, örneğin görüşme odalarının hâlâ olmaması, bunun çözümlenememesi. Sosyal inceleme için araç, güvenlik gibi sorunların bulunması nedeniyle sorunlarla karşılaşıldığı. Süreç içerisinde çocukların birden fazla kez dinlenmesi nedeniyle yaptıkları görüşmelerde çocukları yeniden örselememek adına uygulamadaki aksaklıklardan kaynaklı yargılama sürecine temel teşkil edecek detaylı görüşmeler ve raporlamalar yapılamadıkları. Sistemi çocuklar yararına şekillendirecek yetkilerini kullanamadıkları bilgileri dikkat çekicidir.

Ve adli sistem içerisinde dâhil olmuş çocuklarla yaptığımız görüşmelerde çok çarpıcı bilgilere ulaştık. Çok kısaca onlardan bahsedip sonra bitirmek istiyorum. Görüşme yaptığımız çocuklar hâkim, savcı ve avukatların sistem içerisinde göremedikleri, dikkat etmedikleri pek çok konuya değindiler. Örneğin tanık çocuklara yönelik sistemde dinleme sürecinde herhangi bir destek yok, onu ifade sürecine hazırlayan

Çocuklar için Adalet Sempozyumu-YARGILAMA

bir meslek elemanı da bulundurulmuyor. Tanık çocuklar için bile dinleme süreci bittikten sonra adliyenin yeniden önünden geçmenin bile çok zor olduğu, yaşamları boyunca unutamayacakları bir deneyim ve kötü bir deneyim olarak algıladıkları, bu nedenle de tüm çocuklar için olduğu gibi onların da fazlasıyla sistemde örselendiği belirlenmiştir. Özellikle cinsel istismar mağduru çocuğun dinlenmesinde usul ve teknikleri diğer çocuklara nazaran daha dikkatli davranılmasının çocuklar için olumlu olarak algılandığı önemli bir husustur. Ancak tüm çocuklar için tek bir yerde psiko-sosyal ve hukuki desteği sağlanarak ifadesinin alınamaması çocukları kolluk sürecinden başlayarak karar duruşmalarına kadar birçok defa farklı kişilerce dinlenildiği, kolluktan son duruşmaya kadar geçen sürecin çocuklar için bizde geçtiği kadar kolay geçmediği, uzun bir zaman olduğu çocuklar açısından, bu kaygılı bekleyişin yeterince bilgi alamamalarının çocukların psikolojik olarak olumsuz etkilediği ve adli sürecin çocuklar üzerinden fazlasıyla olumsuz etkileri olduğu, mekânların çocuklara özgü olmaması nedeniyle de çocukların bu süreçten olumsuz etkilediği dikkat çekici noktalar dır ve konuşulan dili özellikle de çocukların anlamaması.

Son olarak 15 yaşında adli sistem içerisinde karşılaştığımız bir çocuğun süreçle ilgili değerlendirmesini yaparak konuşmamı bitirmek istiyorum. Çocuğa mahkeme ortamı ve kendisine sorulan soruları anlayıp anlamadığını sorduğumda bana verdiği yanıt şöyleydi: "Kalbimi tam şuramda, boğazımda hissettim. Kalbim o kadar çok atıyordu ki onun gürültüsünden bana söylenenleri duymadım bile!" Adli sistem içerisinde karşımıza gelen hiçbir çocuğun örselenmesine izin vermeyecek bir sistemi bir an önce kurmamız gerekiyor. Bu proje bu yönde çok anlamlı, umarım çocuklar için hayalimizdeki kurumları bir an önce gerçekleştirebiliriz. Süremizi çok aştığımız için özür dilerim.

***

OTURUM BAŞKANI

Değerli konuşmacılara teşekkür ediyorum, zaman kısıtı altındayız ben de görevimi yapmaya çalışıyorum. O yüzden konuşmacılar da anlayışla karşılıyordur. Özet yapmadan bir sonraki konuşmacıya sözü vermek istiyorum ama arkadaşlarımızın yapmış oldukları sunumlardan kendi anladığım şeyi size aktarmak çalışayım en azından. Burada tabi ki çocuk adalet sisteminin özellikle yargılama aşaması için en önemli konulardan bir tanesinin çocuğun dinlenilmesi olduğu ve bunun kendine özgü birtakım karakteristikleri ve özellikler taşıdığı ortaya çıkıyor. Normal bir yargılamada nasıl adil yargılama hakkı yargılama boyunca sürekli göz önünde bulundurulması gereken bir temel ilke ise burada da çocuğun dinlenilmesiyle ilgili kendine özgü birtakım hususiyetlerin olduğu ortaya çıkıyor. Konuşmacılara belki daha sonra soru-cevap kısmında yöneltilecek sorular vardır, o kısımda belki daha fazla ayrıntılı açıklama yapmak fırsatı elde edebilir konuşmacılarımız. Ben hemen mikrofonu yanımda oturan bir sonraki konuşmacıya vermek istiyorum. Dr. Yusuf Solmaz Balo, kendisi Adalet Bakanlığı ve Kanunlar Genel Müdürlüğü Yardımcısı. "Türkiye'de Çocukların Terör Suçluluğu" konusundaki konuşmasını dinleyeceğiz. Buyurun.

“TÜRKİYE’DE ÇOCUKLARIN TERÖR SUÇLULUĞU”

DR. YUSUF SOLMAZ BALO

ADALET BAKANLIĞI KANUNLAR GENEL MÜDÜR YRD.

SUNUŞ

Terörizm, devletin otoritesini, toplumsal kurumları ve bireyleri tehdit ederek, suçlu-suçsuz ayrımı yapmadan toplumun her kesimini acımasız eylem ve saldırılarla yıldırıp, korkutarak hedefine ulaşmaya çalışmaktadırlar¹.

Şiddet vasıtası ile korku yaratmanın sistematik bir hâlde uygulanması olan terörizm, Soğuk Savaş’ın sona ermesinin ardından hiç olmadığı kadar uluslararası boyut kazanarak, 21. yüzyılın en önemli güvenlik sorunu hâline gelmiştir².

Küreselleşmenin bir sonucu olarak, devletler arasındaki sınırların esnemesi, terör örgütlerinin de dünya üzerine yayılarak güçlenmelerine ortam sağlamıştır. Yapılanma şekilleri, finansman yönetimleri, personellerin eğitim ve uzmanlaşma süreçleri ile terör örgütleri adeta çok uluslu bir şirket profili çizen organizasyonlar hâline gelmiştir³.

Son yıllarda terörizm, terör gruplarının kullandıkları taktikler, terör örgütleriyle bir kısım hükümetlerin var olan bağlantısı ve terörle mücadelede kullanılan politika ve taktiklerdeki farklılıklar nedeniyle, kanun yapıcı organlar, politikacılar, konuyla ilgili uzmanlar ve toplumun geneli için çok karmaşık bir konu hâline gelmiştir⁴.

Devletler, uluslararası örgütler, sivil toplum kuruluşları ve hatta gerçek kişiler, artık politikalarını, planlarını, yatırımlarını belirlerken terörizm olgusunu gözetmektedir. Öte yandan, özellikle 11 Eylül saldırıları sonrasında terörizme karşı, devletlerin tek başına mücadele ederek başarı sağlayamayacağı anlaşılınca, terörle mücadelede gerek devletlerin gerekse uluslar örgütlerin yeni önlemler alması kaçınılmaz bir zorunluluk hâline gelmiştir⁵. Öte yandan, güvenlik ihtiyacı karşılanmadıkça, hak ve özgürlüklerin güvencede olduğunu kabul etmek doğru değildir. Ancak devletler,

1 Çeviz, Tolga, 11 Eylül Saldırıları Sonrasında ABD’nin Uluslararası Terörizmle Mücadeleye İlişkin Güvenlik Politikası, Çanakkale 18 Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, Çanakkale, 2008, s. 2.

2 Yıldırım, Zeki, Hukuksal Açıdan Terörizmin Finansmanı, Önlenmesi ve Vergisel Boyutu, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mali Hukuk Anabilim Dalı, İstanbul-2010, s. 1.

3 Çeviz, s. 2.

4 BAL, İhsan, Terörizm; Terör, Terörizm ve Küresel Terörle Mücadelede Ulusal ve Bölgesel Deneyimler, USAK Yay., Ankara, 2006, s. 159.

5 Çeviz, s. 2.

teröre karşı mücadele verirken, insan haklarına müdahale etmek zorunluluğu ile de karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu ihtiyacın karşılanmasına yönelik uygulanacak önlemlerin bazıları, insan haklarını da ilgilendirmektedir ve çoğunlukla hak ve özgürlüklerin sınırlandırılması sonucunu doğurmaktadır. Güvenliği sağlama ihtiyacını karşılamaya yönelik güvenlik önlemlerindeki genişleme, hak ve özgürlükler alanında daralmaya yol açmaktadır⁶.

Bu noktada öne çıkan tartışma konusu, terörle mücadele edilirken alınan önlemlerle, insan haklarının hangi dereceye kadar sınırlandırılacağı, somutlaştırmak gerekirse hangi hak veya özgürlüğün ne derecede daraltılacağı hususu olmaktadır. Konunun somut ve elle tutulur bir ölçütü olmadığı gibi, yaşanan terör tehdidinin yoğunluğu ve terörle mücadele eden devletin kendine has özellikleri gibi, zamana ve yere göre değişiklik gösteren dinamikler de, sınırlandırmanın sınırını belirlemede evrensel standartlara ulaşmayı zorlaştırmaktadır⁷.

Bununla birlikte, terörün tehdit ettiği toplumsal düzenin korunmasının, aynı zamanda insan haklarının korunmasına da hizmet etmekte olduğu bir gerçektir⁸.

I- TERÖR OLAYLARI VE GÜVENLİK İHTİYACI

A. Genel Olarak

Terör ve terörizmin yapılmış çok sayıda tanımı bulunmaktadır, ancak, terörizmden bahsedildiğinde zihinlerde ilk oluşan terörizm tanımına karşılık gelen devlete karşı terörizmdir⁹.

Terörizm, hiç şüphesiz güvenlik kavramıyla çok yakından ilgilidir. Terörizm, bireylerin, toplumların, devletlerin ve yakın zamandan beri kazandığı yeni niteliğiyle küresel düzenin güvenliğine yönelmiş bir tehdittir. Kişinin güvenliği, onun beden ve ruh sağlığına, aile yapısına, is kaygısı taşımasına, basını sokacak bir evi olmasına, yaşadığı ortamın istikrarlı olmasına ya da hükümetinin savaş kararı almış olmasına bağlı olabilmektedir. Bu kaygılar geçmişe dayalı olmakla birlikte geleceğe yönelik de olabilir.

Terör, toplumun sosyal ve ekonomik bakımdan gelişmesini de engellemektedir. Zira terör bireylere zarar vermekte, halkın korku ve paniğe kapılmasına yol açmakta, terörle mücadele eden devlet de, enerjisini ve kaynaklarını terörle mücadeleye

---

6 İştin, İnanç, *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında Terörle Mücadelede İnsan Haklarının Sınırlandırılması*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Ankara-2010, s. i.

7 İştin, s. ii.

8 İştin, s. 452.

9 Uytun, Alaattin, *11 Eylül 2001 Terör Saldırısı Sonrası Değişen Terör Algısı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ufuk Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, Ankara, 2009, s. 11.

harcamakta, bu durum toplumdaki istikrarı bozarak siyasi, ekonomik ve sosyal yapıların büyük ölçüde zarar görmesine sebep olmaktadır.

21. yüzyılın başında, terörün yeni kimliğiyle Batı medeniyetlerini hedef alan saldırıları sonucunda insan haklarının sınırlandırılması batı medeniyetinin öncelikleri hâline gelmiştir. Bu uğurda, ulusal ve uluslararası düzeyde teröre karşı alınan kararlarda ve yapılan düzenlemelerde, insan hakları alanındaki kazanımlarda kısmi geriye gidış yaşanmaya başlanmıştır¹⁰.

Almanya'da 1970'li yıllarda terör eylemlerinin artmasına bağılı olarak, yargı alanında alınan önlemler karşısında, Ceza Kanunu'na ve Ceza Muhakemeleri Usul Kanunu'na yeni suç tipleri ve kurallar getirilmek suretiyle karşılık verilmiştir¹¹. Bunu, Mahkemeler Teşkilatı Kanunu ve Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Kanunu'nda yapılan değışiklikler ile "Kamu Tanıklığı" müessesesinin düzenlenmesi izlemiştir. Bu çerçevede, soruşturma organlarının araştırma ve müdahale yetkileri önemli şekilde genişletilmiş, müdafilik hakkının kötüye kullanılmasına ilişkin yaptırımlar uygulanmaya başlanmış ve terör suçlusu tutukluların birtakım haklarında kısıtlamaya gidilmiş, toplantı ve gösteri yürüyüşlerinde maske takmak ve silah ve silah benzeri teçhizatlara sahip olmak suç olarak düzenlenmiştir¹².

Terörle mücadelede alınan önlemlerin, bir taraftan bireysel hak ve özgürlüklerin korunduğı demokratik toplum ve hukuk devleti gerekleri ile uluslararası insan hakları standartlarını karşılması ve demokratik kurallara uygun olması gerekirken, diğere taraftan da terör tehdidine karşı etkili olması gerekmektedir. Devlet bireyi korumak için terörle mücadele ederken kendisi bireye zarar vermemelidir.

Bu noktada demokratik rejimlerde, insan haklarının nasıl ve hangi dereceye kadar sınırlandırılabilceğı tartışması ortaya çıkmaktadır. Bu sınırlandırmanın çerçevesini, demokrasinin ve uluslararası hukukun temel prensipleri çizmektedir.

Güvenliğin korunması için alınacak önlemler ile bu önlemler alınırken hak ve özgürlüklere getirilecek sınırlamalar arasındaki dengeyi kurma, zamanımızda devletlerin karşılaştıkları bir ikilem iken, terör suçunu işlemiş kişinin çocuk olması durumunda çocuk hukukunu oluşturan ulusal ve uluslararası kaynakların

---

10 İştin, s. 1.

11 Khanat, Arman, 11 Eylül 2001 Saldırıları Sonrası ABD'nin Terörle Mücadele Politikası ve İnsan Hakları Açısından Değerlendirilmesi, Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü, Uluslararası Polislik Çalışmaları, s.2; Erbaşı, A. Aslıhan, Avrupa Birliği Terör Politikası Işığında Almanya Örneği, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Avrupa Birliği Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul-2009, s.233.

12 Erbaşı, A. Aslıhan, Avrupa Birliği Terör Politikası Işığında Almanya Örneği, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Avrupa Birliği Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul-2009, s. 234.

ilkelerinin de göz önünde bulundurulması ihtiyacı¹³, terör ve güvenlik ihtiyacının karşılanmasındaki sınırın belirlenmesinde durumu biraz daha zorlaştırmaktadır.

B. Hakların Sınırlandırılması Ölçütü

Hak ve özgürlüklerin doğal sınırları ile bunların sınırlandırılmasında gözetilecek ilkelerin ilk ve temel esası; özgürlüğün asıl, sınırlamanın istisna olmasıdır. Hak ve özgürlükler, ancak zorlayıcı nedenlerin varlığı hâlinde ve istisnai olarak sınırlandırılmalıdır. Bu kapsamda, hak ve özgürlükler; toplum hayatının bozulmamasını sağlamak ve bunlardan herkesin yararlanabilmesini mümkün kılmak amacıyla sınırlandırılmalıdır. Günümüzde genel olarak; kamu güvenliğinin, kamu düzeninin, genel sağlığı veya genel ahlakın ya da başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amaçlarıyla, hak ve özgürlüklerin sınırlandırabileceği kabul edilmektedir (Any.m. 13)¹⁴.

Ancak sayılan nedenlere dayalı olarak yapılacak sınırlamaların; her hak veya özgürlüğün nitelik ve özelliğine göre, gerekli, haklı ve adil olması gerekmektedir. Yapılan sınırlamaların bu çerçeveye uygun olup olmadığının denetlenmesi amacıyla uluslararası belgelerde ve çağdaş anayasalarda; "demokratik toplum düzeninin gerekleri", "ölçülülük ilkesi" ve "öze dokunmama" gibi sınırlamanın sınırını teşkil eden birtakım güvence kriterler belirlenmiştir¹⁵.

Uluslararası belgelerde de ifadesini bulan diğer ilke ise; hak ve özgürlüklere getirilecek sınırlamaların, anayasanın verdiği yetkiye uygun olarak, ancak kanunla yapılabilmesidir¹⁶ (Any.m.13).

II- TERÖR OLGUSUNA KARŞI CEZA HUKUKU ARAÇLARIYLA TEPKİ

A. Genel Olarak

Terörist eylemler; bireyleri korkutarak, ürküterek, yıldırarak toplumda güvensizlik yaratmak ve bu suretle hedeftekilerin boyun eğmelerini sağlamak amacıyla gütmekte, bu doğrultuda hiçbir ahlaki sınır tanımaksızın acımasızca gerçekleştirilmekte ve çoğunlukla masum insanları hedef almaktadırlar.

Terör eylemleri, ceza hukuku bakımından, temelde suç teşkil eden eylemlerden oluşmaktadır ve bu eylemler, neredeyse tüm devletlerin iç hukuklarında suç olarak tanımlanmış ve yaptırıma bağlanmıştır. Terör örgütleri mensuplarınınca gerçekleştirilen bu eylemler; görünüşte herhangi bir kişi tarafından işlenen eylemlerle aynı olmakla birlikte, sebep, amaç, yöntem ve sonuçları bakımından söz konusu

13 Türk hukukunda çocuk haklarının korunması hakkında bkz. Akyüz, Emine, *Ulusal ve Uluslararası Hukukta Çocukun Haklarının ve Güvenliğinin Korunması*, Millî Eğitim Basımevi, Ankara-2000.

14 İşten, s. 201.

15 İşten, s. 202.

16 İşten, s. 202.

sıradan eylemlerden ayrılmaktadırlar (TMK m.1)¹⁷.

Belirtilen nitelikteki eylemler ve bu eylemlerin failleri ile hukuk platformunda mücadele edilmesinin, en başta ceza hukukunun ilgi alanına girdiği hususunda bir şüphe bulunmamaktadır. Ancak bu konuda ceza hukukunun konusunu oluşturan suç ve suçlular, sıradan suç ve suçlulardan oldukça farklıdırlar ve olağan ceza hukuku kuralları, yargısal alanda terör suçlarıyla mücadele ve toplumun güvenlik ihtiyacının karşılanmasında yetersiz kalabilmektedir. Bu nedenle, terör suçlarıyla ceza hukuku alanında mücadele edilebilmesi için, özel mücadele sistemlerinin geliştirilmesine ihtiyaç duyulmuştur¹⁸.

Teröre karşı ceza hukuku alanında geliştirilen özel sistemler, devletten devlete farklılık göstermektedir. Bazı devletler güvenliklerini ön planda tutmakta ve bunu sağlamak için hak ve özgürlüklerden taviz verilmesinden sakınmamakta iken, diğer bazı devletler teröre karşı aldıkları özel önlemleri asgari düzeyde tutmaya, hak ve özgürlüklere olağan durumdan daha geniş sınırlamalar getirmemeye çalışmaktadırlar. Bu tercihlerde, devletlerin maruz kaldıkları terör tehdidinin nitelikleri ile boyutu rol oynadığı gibi, devletlerin rejimi, demokrasi kültürü, milli güvenlik algılamaları gibi kendine has özellikleri de belirleyici olmaktadır¹⁹.

Türk hukuk sisteminde terörist eylemlerle yargı alanında etkin mücadele amacıyla özel bir kanun olarak 1991 yılında 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu çıkarılmıştır. Bununla yetinilmemiş 1999 tarihinde çıkarılmış olan 4422 sayılı Çıkar Amaçlı Suç Örgütleriyle Mücadele Kanunu'nun iletişimin dinlenmesi ve tespiti, gizli izleme, gizli soruşturmacı görevlendirme, kayıt ve verilerin incelenmesi, hak ve alacaklara ilişkin tedbirler, tanığın ve görevlilerin korunması gibi koruma tedbirlerinin terör suçlarının soruşturulması ve kovuşturulmasında da uygulanması benimsenmiştir (4422 sy. m. 16). Öte yandan, terör suçlarından tanıklardan daha fazla bilgi elde etmek amacıyla 2007 yılında Tanık Koruma Kanunu kabul edilmiştir. Bunlarla da yetinilmemiş, Ceza Muhakemesi Kanunu²⁰, Ceza Muhakemesi Kanunu'nun Yürürlük ve Uygulama Şekli Hakkında Kanun²¹ ve Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun'da²² yer verilen bir kısım hükümlerle, terör suçları ve suçluları bakımından olağan suçluluk

17 İştens, 64.

18 İştens, s. 64.

19 İştens, s. 64.

20 CMK m.250 ilâ 252. Bu hükümler 6352 sayılı Yargı Hizmetlerinin Etkinleştirilmesi Amacıyla Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması ve Basın Yayın Yoluyla İşlenen Suçlara İlişkin Dava ve Cezaların Ertelenmesi Hakkında Kanun'un 105. maddesiyle yürürlükten kaldırılmıştır. Yürürlükten kaldırılan bu hükümlerin bazıları yine 6352 sayılı Kanun'la (m.75) Terörle Mücadele Kanunu'nun 10. maddesine alınmıştır.

21 CMK Yürürlük Kanunu m.12/1.

22 ÇİK m.107/4.

durumuna göre daha ağırlaştırıcı düzenlemeler öngörülmüştür.

Ayrıca, terör suçlarından mahkûm olanların kamu görevlisi olmalarını zorlaştıracak hükümlere yer verilmiştir. Devletin güvenliğine karşı işlenen suçlar, Anayasal düzene ve bu düzenin işleyişine karşı suçlardan mahkûm olmak, Devlet memuru olmaya engel teşkil etmektedir (DMK m.48). Hatta, bu suçlardan olunan mahkumiyetin af dolayısıyla kaldırılmış olması bile, bu kişilerin Devlet memuru olabilmesini sağlayamamaktadır (DMK m.48).

Öte yandan, bu suçlarla etkin mücadele amacıyla devlet organizasyonel anlamda da bir kısım değişikliklere gitmiştir. Bu amaçla, Emniyet Genel Müdürlüğü bünyesinde Terörle Mücadele Daire Başkanlığı²³, il ve ilçelerde ise terör şube müdürlükleri ve terör büro amirlikleri²⁴ kurulmuştur.

Bu yaklaşım çerçevesinde yargı alanında da bu suçların soruşturulması ve kovuşturulmasında görevli savcılık ve mahkemeler belirlenmiştir. TMK kapsamına giren suçlar dolayısıyla açılan davalar; Adalet Bakanlığının teklifi üzerine Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca yargı çevresi birden çok ili kapsayabilecek şekilde belirlenecek illerde görevlendirilecek ağır ceza mahkemelerinde görülür. Bu mahkemelerin başkan ve üyeleri adli yargı adalet komisyonunca, bu mahkemelerden başka mahkemelerde veya işlerde görevlendirilemez (TMK m.10).

B. Çocuklar Bakımından

Türk hukukunda, terör suçu sayılan eylemlerin çocuklar tarafından gerçekleştirilmesi durumunda da çocuklar bakımından bu suçlar terör suçu olarak kabul edilmektedir.

Ancak, çocuk hukukuna hâkim olan ilkeleri²⁵ göz önünde bulunduran Yasa Koyucu özellikle 2000'li yıllardan itibaren, soruşturma, kovuşturma ve infaz hukukunun genel yaklaşımından farklılaşmak suretiyle, terör suçları ve suçluları bakımından öngörülen farklı ve ağır nitelik taşıyan kuralların çocuklar bakımından uygulanmamasını benimsenmeye başlamış, bu yaklaşım süreç içinde farklı kanunlarla gerçekleştirilen değişikliklerle uygulamaya yansıtılmıştır.

Bu kapsamda olmak üzere, terör suçlarından mahkûm olanların cezalarında yarı oranında attırımı öngören hükmün (TMK m.5) çocuklar hakkında uygulanmaması²⁶, çocuklar tarafından gerçekleştirilen suçlarda özel yetkili Cumhuriyet savcılığı ile

23 EGM Terörle Mücadele ve Harekat Daire Başkanlığı Kuruluş Görev ve Çalışma Yönetmeliği.

24 İl Emniyet Müdürlükleri Terörle Mücadele Şube Müdürlüğü ve İlçe Emniyet Müdürlükleri/ Amirlikleri Terörle Mücadele Büro Amirliği Kuruluş Görev ve Çalışma Yönetmeliği.

25 Çocuk hukukuna hâkim olan ilkeler ve bunların Türk hukuk sistemi bakımından etkisi hakkında bkz. Tiryakioğlu, Bilgin, Çocukların Korunmasına İlişkin Milletlerarası Sözleşmeler ve Türk Hukuku, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı, Bilim Serisi 7, Ankara-2000, s. 5 vd.

26 Bu düzenleme 22/7/2010 tarihli ve 6008 sayılı Kanun'la (m.4) kabul edilmiştir. Buna göre « Bu madde hükümleri çocuklar hakkında uygulanmaz.»

özel yetkili bölge ağır ceza mahkemelerinin görevlendirilmemiş olması²⁷, çocukların terör suçluluğunda TMK'da öngörülen özel soruşturma ve kovuşturma hükümlerinin uygulanma yasağı²⁸ ile çocuklar hakkında olağan koşullu salıverme hükümlerinin uygulanması düzenlemeleri²⁹ gerçekleştirilmiştir.

III- ÇOCUK, SUÇ VE TERÖR SUÇU OLGUSU

A. Çocuk

Türk hukukunda çocuk, daha erken yaşta ergin olsa bile, on sekiz yaşını doldurmamış kişidir (ÇKK m.3)³⁰. Bu yaklaşım, Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (m.1)³¹ ile Özgürlüğünden Yoksun Bırakılan Küçüklerin Korunması İçin Birleşmiş Milletler Kuralları'na uygundur³².

Bu yaklaşımın ceza hukuku bakımından suç teşkil eden eylemleri gerçekleştiren çocuklar bakımından karşılığı, suç tarihinde henüz on sekiz yaşını doldurmamış olan kişilerin "çocuğun yüksek yararı" yaklaşımı çerçevesinde (ÇHDS m.3 ve ÇKK m.4) özel bir statüye tabi kınlanması gerekliliğidir.

B. Terör Suçu

Türk hukukunda terör suçu ile terör suçu sayılan suçlar farklıdır. Terör suçları TMK'nın 3. maddesinde sayılan suçlardır. Buna göre, TCK'nın 302, 307, 309, 311, 312, 313, 314, 315 ve 320. maddeleri ile 310. maddesinin birinci fıkrasında yazılı suçlar, "terör suçu"dur (TMK m.3).

Terör suçu sayılmamakla birlikte, bazı suçların TMK'nın 1. maddesinde kabul edilen

27 Bu düzenleme 2/7/2012 tarihli ve 6352 sayılı Kanun'la (m.75) ile kabul edilmiştir. Buna göre "Çocuklar, bu madde hükümleri uyarınca kurulan mahkemelerde yargılanamaz; bu mahkemelere özgü soruşturma ve kovuşturma hükümleri çocuklar bakımından uygulanmaz." (TMK m.10/).

28 Bu düzenleme 2/7/2012 tarihli ve 6352 sayılı Kanun'la (m.75) ile kabul edilmiştir. Buna göre "Çocuklar, bu madde hükümleri uyarınca kurulan mahkemelerde yargılanamaz; bu mahkemelere özgü soruşturma ve kovuşturma hükümleri çocuklar bakımından uygulanmaz." (TMK m.10/).

29 Terör suçlarından dolayı bir kişinin koşullu salıverilmesi için diğer koşulların yanında, mahkûm olunmuş olunan cezanın dörtte üçünü iyi halli olarak ceza infaz kurumunda geçirmesi gereklidir. Bu süre, diğer suçlardan mahkûm olunan cezalarda ise üçte ikidir. 22/7/2010 tarihli ve 6008 sayılı Kanun'la (m.9) yapılan değişiklikle, terör suçundan dolayı mahkûm olan çocuklar hakkında terör suçuna ilişkin koşullu salıverme hükümlerinin değil, terör suçu olmayan suçlara ilişkin koşullu salıverme suçlarına ilişkin koşullu salıverme hükümlerinin uygulanacağı kabul edilmiştir.

30 Türk ceza hukuku sisteminde çocuk kavramı ve gelişimi hakkında bkz. Akyüz, Emine, Ulusal ve Uluslararası Hukukta Çocuğun Haklarının ve Güvenliğinin Korunması, Millî Eğitim Basımevi, Ankara-2000, s. 67 vd.; Yokuş Sevik, Handan, Uluslararası Sözleşmelerdeki İlkeler Açısından Çocuk Suçluluğu ile Mücadelede Kurumsal Yaklaşım, Beta Yayınları, İstanbul-1998, s. 3 vd.

31 ÇHDS'nin 1. maddesine göre "Bu sözleşme uyarınca çocuğa uygulanabilecek olan kanuna göre daha erken yaşta reşit olma durumu hariç, on sekiz yaşına kadar her insan çocuk sayılır."

32 Balo, Yusuf Solmaz, Uluslararası İlkeler Işığında Çocuk Koruma Kanunu ve Uygulaması, Seçkin Yayınevi, Gözden Geçirilmiş, Güncellenmiş 2. Baskı, Ankara-2009, s. 182.

Çocuklar için Adalet Sempozyumu-YARGILAMA

amaçlarla suç işlemek amacıyla kurulmuş örgütün faaliyeti çerçevesinde işlenmiş olması durumunda, bu suçlar "terör amacıyla işlenen suç" sayılmaktadır (TMK m.4).

Buna göre, aşağıdaki suçlar 1. maddede belirtilen amaçlar doğrultusunda suç işlemek üzere kurulmuş bir terör örgütünün faaliyeti çerçevesinde işlendiği takdirde, terör suçu sayılır (TMK m.4):

1. Türk Ceza Kanunu'nun 79, 80, 81, 82, 84, 86, 87, 96, 106, 107, 108, 109, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 142, 148, 149, 151, 152, 170, 172, 173, 174, 185, 188, 199, 200, 202, 204, 210, 213, 214, 215, 223, 224, 243, 244, 265, 294, 300, 316, 317, 318 ve 319. maddeleri ile 310. maddesinin ikinci fıkrasında yer alan suçlar.
2. 10/7/1953 tarihli ve 6136 sayılı Ateşli Silahlar ve Bıçaklar ile Diğer Aletler Hakkında Kanun'da tanımlanan suçlar.
3. 31/8/1956 tarihli ve 6831 sayılı Orman Kanunu'nun 110. maddesinin dördüncü ve beşinci fıkralarında tanımlanan kasten orman yakma suçları.
4. 10/7/2003 tarihli ve 4926 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu'nda tanımlanan ve hapis cezasını gerektiren suçlar.
5. Anayasa'nın 120. maddesi gereğince olağanüstü hal ilan edilen bölgelerde, olağanüstü halin ilanına neden olan olaylara ilişkin suçlar.
6. 21/7/1983 tarihli ve 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun 68. maddesinde tanımlanan suç.

C. Kusurun Tespiti

Yeni TCK sisteminde kusurluluk, gerçekleştirdiği haksızlıkla ilgili olarak faildeki iradenin oluşum şartlarının tespiti ve bu tespite binaen gerçekleştirdiği haksızlık dolayısıyla failin şahsen muaheze edilmesi gerekip gerekmediği hususundaki yargıyı ifade etmektedir³³.

İşlenen fiilin bir haksızlık teşkil ettiği konusundaki yargıya varırken, failin bu fiil karşısındaki manevi durumunu da göz önünde bulundurmak gereklidir. Yani, fail, prensip itibarıyla işlediği fiilin maddi unsurlarının şuurunda olmalıdır³⁴.

Bir kişinin gerçekleştirmiş olduğu bir haksızlık dolayısıyla sorumlu tutulabilmesi için bu kişinin "kusurlu" olması gerekmektedir. Bu konuda bir yargıya varabilmek için, işlenen fiilin (haksızlığın) hangi şartlarda gerçekleştirildiğinin araştırılması gerekmektedir. Yani, gerçekleştirilmiş olan haksızlık dolayısıyla, kişinin idaresinin oluşum şartlarının tespiti ve bu tespite binaen gerçekleştirilen haksızlık dolayısıyla

33 Özgenç, İzzet, *Türk Ceza Hukuku, Genel Hükümler, 7. Bası, Seçkin Yayınevi, Ankara – 2012*, s. 226 ve 348.

34 Özgenç, *Türk Ceza Hukuku*, s. 349.

failin şahsen muahaze edilmesi gerekip gerekmediğinin belirlenmesi üzerinde durulması gereken hususlardır.

Bu anlamda olmak üzere, kusur yeteneği üzerinde etkili olan nedenlerden birisi de yaş küçüklüğüdür. Çünkü, insanın bedeni, fiziki gelişimine paralel olarak, toplumda hâkim olan değer telakkilerini, bu telakkilerin bağlantılı olduğu, kaynaklandığı davranış normlarının anlam muhtevasını kişinin akletme kabiliyeti (idrak kabiliyeti) geliştirmektedir. Bu olgunluğa bağlı olarak da, idrak kabiliyetinin yanı sıra, ayrıca kişinin davranış normlarının icapları doğrultusunda hareketlerini yönlendirebilme yeteneği (irade kabiliyeti) de gelişmektedir³⁵.

D. Kasten İşlenen Suçlarda Kusurluluk

Kasten işlenen suçlarda kusurun, algılama yeteneği (idrak kabiliyeti) ve irade yeteneği şeklinde iki unsuru bulunmaktadır. Öte yandan, kişinin idrak ve/veya irade kabiliyetine sahip olup olmadığı, soyut bir şekilde değil; ancak gerçekleştirdiği somut haksızlık açısından tayin edilecektir. Bunun belirlenmesinde, çocuk tarafından gerçekleştirilmiş olan her somut olayın şartlarını göz önünde bulundurulacaktır³⁶.

İnsan, kendi varlığının bilincinde olarak, çevresindeki olayları, olguları ve gelişmeleri gözlemleyebilmekte (algılama-idrak yeteneği), bu gözlemlerinden belli sonuçlar çıkarabilmekte ve davranışlarını varmış olduğu bu sonuçlar çerçevesinde yöndirebilmektedir (irade yeteneği)³⁷. Kişi, işlemiş olduğu fiilin davranış normlarına aykırı olduğunu, bir haksızlık oluşturduğunu, fiilin hukuken tasvip edilmez bir fiil olduğunu bilmekte ve haksızlık teşkil ettiğini bilmesine rağmen, tercihini bu fiili işlemekten yana kullanmışsa, kişinin kusur yeteneğinin varlığından bahsetmekteyiz. Ancak, kişinin ihlal etmiş olduğu davranış normunun veya gerçekleştirmiş olduğu haksızlığın anlam muhtevasının bilincinde olması gerekmektedir. Yani, anlam muhtevası idrak edilememiş bir norma aykırı davranışa ilişkin değer ifade eden bir iradeden bahsedilemez³⁸.

İrade hürriyeti (yeteneği) ile ilgili olarak belirtmek gerekir ki; işlediği fiilin hukuki anlam muhtevasını idrak eden kişinin kendisine etkide bulunan iç dürtüleri kontrol altına alarak, toplumda mevcut ve hâkim değerler ve dolayısıyla, davranış normlarının kendisine yüklediği yükümlülükler doğrultusunda karar verme yeteneğine sahip olması irade yeteneğini işaret etmektedir³⁹.

E. 12-15 Yaş Grubu Çocukların Durumu

35 Özgenç, *Türk Ceza Hukuku*, s. 361.

36 Özgenç, *Türk Ceza Hukuku*, s. 351.

37 Özgenç, *Türk Ceza Hukuku*, s. 352.

38 Özgenç, *Türk Ceza Hukuku*, s. 356.

39 Özgenç, *Türk Ceza Hukuku*, s. 356.

Çocuklar için Adalet Sempozyumu-YARGILAMA

Suç tarihinde 12-15 yaş grubunda giren çocuklar, genellikle işledikleri fiilin bir haksızlık teşkil ettiğinin şuurunda olmakla beraber, bazı hallerde bu fiili eşlemekten kendini alıkoyamamaktadır; belirli haksızlıklar açısından davranışlarını hukukun gereklerine göre yönlendirme (irade) yeteneği zayıflamakta ve hatta, bazı durumlarda tamamen ortadan kalkabilmektedir⁴⁰.

Bu yaş grubu bakımından idrak ve irade kabiliyetinin her somut olay bakımından ayrı tetkik edilmesi gereklidir. 12-15 yaş grubunda yer alan çocuk, bazen işlediği fiilin bir haksızlık teşkil ettiğinin idrakinde olmakla birlikte, bazı hâllerde söz konusu fiili işlemekten kendini alıkoyma kabiliyetine sahip olamamakta, belirli haksızlıklar açısından davranışlarını yönlendirme yeteneği zayıflamakta veya tamamen ortadan kalkabilmektedir⁴¹.

Öte yandan, çocuğun içinde bulunduğu ekonomik ve sosyal şartlar, gördüğü eğitim gibi hususların, işlediği fiile ilişkin kusurun belirlenmesinde etkili olduğu inkar edilemez. Öte yandan, işlenen fiil dolayısıyla kişinin kusurlu kabul edilmemesi hâlinde dahi, bu fiil, belirli bir haksızlık ifade etmeye devam etmektedir⁴². Ancak, buradan kişinin bedeni, fiziki gelişiminin doğrudan kusurluluk üzerinde etkili olduğu sonucu da çıkarılmamalıdır⁴³.

Bu yaş grubunda bulunan çocuğun işlediği fiille ilgili olarak kusur yeteneğinin olup olmadığına bizzat hâkim karar verecektir. Bilirkişi ancak, çocuğun içinde bulunduğu aile ortamı, sosyal çevre koşulları, gördüğü eğitim, fiziksel ve ruhsal gelişimi hakkında bir rapor düzenleyebilir. Rapor içeriğinde, somut fiille ilgili olarak çocuğun kusur yeteneğinin olup olmadığı yönünde bir değerlendirmede bulunulmayacaktır. Bu konuda sonuca varma değerlendirmesi, bilirkişi tarafından hazırlanmış olan raporu değerlendirilerek hâkim tarafından yapılacaktır⁴⁴.

Yeni ÇKK'na göre "Bu Kanun kapsamındaki çocuklar hakkında mahkemeler, çocuk hâkimleri veya Cumhuriyet savcılarınca gerektiğinde çocuğun bireysel özelliklerini ve sosyal çevresini gösteren inceleme yaptırılır. Sosyal inceleme raporu, çocuğun, işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama ve bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneğinin mahkeme tarafından takdirinde göz önünde bulundurulur (m.35/1)⁴⁵.

40 Özgenç, *Türk Ceza Hukuku*, s. 364.

41 Özgenç, *İzzet, « Kusur Yargısı ve Yaş Küçüklüğü », Fakultatis Decima Anniversaria, M.Ü. Hukuk Fakültesi 10. Yılı Adliye ve Çocuk Suçluluğu Sempozyumu, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayın No : 441, S. 263.*

42 Özgenç, *Türk Ceza Hukuku*, s. 226.

43 Özgenç, *« Kusur Yargısı ve Yaş Küçüklüğü », s. 263.*

44 Özgenç, *Türk Ceza Hukuku*, s. 364.

45 *Sosyal İnceleme Raporları (SİR) hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Uluğtekin, Sevda, Çocuk*

- Türk hukukuna göre terör;
- cebir ve şiddet kullanarak (ARAÇ);
- baskı, korkutma, yıldırma, sindirme veya tehdit yöntemlerinden biriyle (YÖNTEM),
- Anayasada belirtilen Cumhuriyetin niteliklerini, siyasi, hukuki, sosyal, laik, ekonomik düzeni değiştirmek, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk Devletinin ve Cumhuriyetin varlığını tehlikeye düşürmek, Devlet otoritesini zaafa uğratmak veya yıkmak veya ele geçirmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, Devletin iç ve dış güvenliğini, kamu düzenini veya genel sağlığı bozmak amacıyla (AMAÇ)
- bir örgüte mensup kişi veya kişiler tarafından girişilecek her türlü suç teşkil eden eylemlerdir (ÖRGÜT).

12-15 yaş grubunda bulunan çocuklar tarafından gerçekleştirilmiş olan terör eylemlerinde TMK'nın 1. maddesinde belirtilen amaç unsurunun tespiti bu yaş grubunda bulunan çocukların ceza hukuku karşısındaki sorumluluklarının belirlenmesi bakımından önem taşımaktadır. Bu yaş grubunda bulunan çocuğun gerçekleştirmiş olduğu eylemin bir haksızlık olduğunu bilmesi, bu bilinci taşıyor olması gerekmektedir. Bunun için öncelikle çocuğun gerçekleştirmekte olduğu "eylem"i, eylemle korunmak istenilen hukuksal değeri ve gerçekleştirilen eylemin bu hukuksal değer bakımından haksızlık oluşturduğunu biliyor olması gerekmektedir. Yani, fail, prensip itibarıyla işlediği fiilin maddi unsurlarının şuurunda olmalıdır⁴⁶.

12-15 yaş grubunda bulunan çocukların terör suçluluğundan dolayı sorumluluğu için, TMK'da belirtilen amaçlarla (TMK m.1) suçun işlenmesi ve bu amaçların çocuk tarafından algılanması gereklidir. Yani terör suçlarının işlenmesindeki amaç unsuru olan;

- Anayasada belirtilen Cumhuriyetin niteliklerini,
- Siyasi, hukuki, sosyal, laik, ekonomik düzeni değiştirmek,
- Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak,
- Türk Devleti'nin ve Cumhuriyet'in varlığını tehlikeye düşürmek,
- Devlet otoritesini zaafa uğratmak veya yıkmak veya ele geçirmek,
- Temel hak ve hürriyetleri yok etmek"

unsurlarının çocuk tarafından algılanması, çocuğun bu suçlardan dolayı kusurunun

Mahkemeleri ve Sosyal İnceleme Raporları, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, Ankara-2004, s. 88 vd.; Uluğtekin, Sevda, Çocuk Mahkemeleri ve Sosyal İnceleme Raporları, Bizim Büro, Ankara-1994, s. 124 vd.

46 Özgenç, Türk Ceza Hukuku, s. 349.

Çocuklar için Adalet Sempozyumu-YARGILAMA

varlığının kabulü bakımından gereklidir.

IV- UYGULAMA, VERİLER VE DEĞERLENDİRME

Aşağıdaki grafikte (Şekil: 1) görüldüğü gibi, 12-15 yaş grubunda bulunan çocuklar hakkında 1998-2011 döneminde terör suçlarını da yargılamakla görevli olan ceza mahkemelerinde açılan davalardaki sanık sayıları genel olarak artış göstermiştir. 2009 ilâ 2011 aralığındaki hızlı artış, gerçek verileri yansıtmamaktadır. Çünkü, bu dönemdeki Adalet Bakanlığı kayıtları kişi odaklı olarak değil, suç odaklı olarak tutulmaktadır. Bir kişinin üzerinde var olan her bir suç bir sayı olarak sisteme girmiştir.

Öte yandan, 2006-2011 dönemine ilişkin verilerden (Şekil: 2) anlaşılmaktadır ki, terör suçlarını yargılamakla görevli olan ceza mahkemelerinde 12-15 yaş grubunda bulunan çocuklar hakkında özerine atılı suçtan dolayı idrak ve irade yeteneklerinin var olduğu tespit edilmiş olmakla, mahkûmiyetleri yönünde hüküm kurulmuştur. Ve hakkında mahkûmiyet hükmü kurulmuş olan 12-15 yaş grubu çocukların toplam sayısı, aynı dönemde hakkında ceza verilmesine yer olmadığı kararı verilmiş olan çocukların toplam sayısından fazladır.

12-15 Yaş Grubu Çocuklar Hakkında m.250 Mahkemelerinde Açılan Davalarda Sanık Sayısı (1998-2011)

YIL	ERKEK	KADIN	TOPLAM
1998	16	3	19
1999	50	18	68
2000	7		7
2001	19	3	22
2002	11	6	27
2003	92	10	102
2004	27	3	30
2005	9		9
2006	35	3	38
2007	11		11
2008	46	6	52
2009	1254	82	1336
2010	2291	163	2454
2011	354	71	425

CMK m. 250 Mahkemelerinde Hakkında Karar Verilen 12-15 Yaş Grubu Çocukların Sayısı

TARİH	MAHKUMİYET	CEZA VERİLMESİNE YER OLMADIĞI
2006	10	22
2007	0	3
2008	14	6
2009	37	29
2010	155	14
2011	17	0

KISALTMALAR

ANY.: Anayasa

TMK: 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu

m.: Madde

ÇHDS: Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi

ÇKK: 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu

CİK: 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun

TCK: 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu

CMK: 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu

CMK Yürürlük Kan.: 5320 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu Yürürlük ve Uygulama Şekli Hakkında Kanun

KAYNAKÇA

Akyüz, Emine, Ulusal ve Uluslararası Hukukta Çocuğun Haklarının ve Güvenliğinin Korunması, Millî Eğitim Basımevi, Ankara-2000.

Bal, İhsan, Terörizm; Terör, Terörizm ve Küresel Terörle Mücadelede Ulusal ve Bölgesel Deneyimler, USAK Yay., Ankara, 2006.

Balo, Yusuf Solmaz, Uluslararası İlkeler ışığında Çocuk Koruma Kanunu ve Uygulaması, Seçkin Yayınevi, Gözden Geçirilmiş, Güncellenmiş 2. Baskı, Ankara-2009.

Çeviz, Tolga, 11 Eylül Saldırıları Sonrasında ABD'nin Uluslararası Terörizmle Mücadeleye İlişkin Güvenlik Politikası, Çanakkale 18 Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, Çanakkale, 2008.

Çocuklar için Adalet Sempozyumu-YARGILAMA

Erbaş, A. Aslıhan, Avrupa Birliği Terör Politikası Işığında Almanya Örneği, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Avrupa Birliği Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul- 2009.

İşten, İnanç, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında Terörle Mücadelede İnsan Haklarının Sınırlandırılması, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Ankara-2010.

Khanat, Arman, 11 Eylül 2001 Saldırıları Sonrası ABD'nin Terörle Mücadele Politikası ve İnsan Hakları Açısından Değerlendirilmesi, Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü, Uluslararası Polislik Çalışmaları.

Özgenç, İzzet, « Kusur Yargısı ve Yaş Küçüklüğü », Fakultatis Decima Anniversaria, M.Ü. Hukuk Fakültesi 10. Yılı Adliye ve Çocuk Suçluluğu Sempozyumu, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayın No : 441.

Özgenç, İzzet, Türk Ceza Hukuku, Genel Hükümler, 7. Bası, Seçkin Yayınevi, Ankara – 2012.

Tiryakioğlu, Bilgin, Çocukların Korunmasına İlişkin Milletlerarası Sözleşmeler ve Türk Hukuku, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı, Bilim Serisi 7, Ankara-2000.

Uluğtekin, Sevda, Çocuk Mahkemeleri ve Sosyal İnceleme Raporları, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, Ankara-2004.

Uluğtekin, Sevda, Çocuk Mahkemeleri ve Sosyal İnceleme Raporları, Bizim Büro, Ankara-1994.

Uytun, Alaattin, 11 Eylül 2001 Terör Saldırısı Sonrası Değişen Terör Algısı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ufuk Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, Ankara, 2009.

Yıldırım, Zeki, Hukuksal Açısından Terörizmin Finansmanı, Önlenmesi ve Vergisel Boyutu Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mali Hukuk Anabilim Dalı, İstanbul-2010.

Yokuş Sevük, Handan, Uluslararası Sözleşmelerdeki İlkeler Açısından Çocuk Suçluluğu ile Mücadelede Kurumsal Yaklaşım, Beta Yayınları, İstanbul-1998.

***

OTURUM BAŞKANI

Sayın Yusuf Solmaz Bey'e teşekkür ediyorum. Burada tabii özellikle çocuk hukuku ile terör hukukunu çatışan değerleri ve bu çatışmayı azaltıcı özelliklerle son 10 yıl içerisinde alınan önlemleri çok özet bir şekilde bizlere aktardı.

Burada belki üzerinde düşünülmesi gereken ve vurgulanması gereken konu bence şu: Özellikle terör suçları bağlamında çocuk suçluluğu konusuna hakikaten çok dikkat edilmesi gerekiyor özellikle basından da takip eden katılımcılar olmuş olabilir.

Son yıllarda terör örgütünün de normal yaşlı değil de daha ziyade genç ve çocuklara yönelik bir terör örgütü elemanı toplama stratejisi var. Bu nedenle bu suçla mücadele noktasında Yusuf Bey'in de bahsetmiş olduğu önerilerin daha kapsamlı bir şekilde belki ele alınıp tartışılması gerekiyor.

Şimdi sözü bir sonraki konuşmacıya vermek istiyorum. Yardımcı Doç. Dr. Verda İrtiş, Galatasaray Üniversitesi Sosyoloji Bölümü. Kendisi "Çocuk Mahkemelerinde Görev Yapan Yargıçların Tecrübeleri Üzerinden Türkiye'de Çocuk Ve Genç Ceza Adaleti" konulu bir konuşma yapacak.

Buyurun Sayın İrtiş.

“ÇOCUK MAHKEMELERİNDE GÖREV YAPAN YARGIÇLARIN TECRÜBELERİ¹ ÜZERİNDEN TÜRKİYE’DE ÇOCUK VE GENÇ CEZA ADALETİ”

YRD. DOÇ. DR. VERDA İRTİŞ

GALATASARAY ÜNİVERSİTESİ, SOSYOLOJİ BÖLÜMÜ ÖĞRETİM ÜYESİ

GİRİŞ²

İki binli yılları Türkiye’de çocuk ve genç ceza adaletinin yeniden inşa edildiği bir dönem olarak nitelendirebilmemiz için elimizde birçok kanıt bulunmaktadır. Çocuk Koruma Kanunu, çocuk mahkemelerinin yaygınlaştırılması, çocuk polisi teşkilatı, uzlaşma ve denetimli serbestlik uygulamaları bunlardan en başta akla gelenleridir. Bu bildirinin amacı, yargı boyutundan yola çıkarak getireceğimiz çözümlerle Türkiye’de çocuk ve genç ceza adaletinin kısa bir değerlendirmesini yapmak; diğer bir deyişle, çocuk ve genç ceza adaleti alanı içinde gözlemlenen dönüşümlerin sistemi koruyucu modele göre nasıl konumlandığı sorusuna yanıt aramaktır.

Araştırmanın Yöntemi

Araştırmanın evreni koruyucu modelin kilit taşı olarak nitelendirilen çocuk mahkemelerinde görev yapan yargıçlardır. Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP) 2011 yılı verilerine göre Türkiye’de toplam 63 çocuk, 12 çocuk ağır ceza mahkemesi bulunmaktadır³. Örneklem oluşturulurken her (coğrafi) bölgeden en az bir ilin araştırmaya dâhil edilmesine dikkat edilmiş; toplam 14 ilde 25 yargıç ile yüz yüze görüşülmüştür⁴. Araştırmamızın sorunsalına uygun olarak yarı yapılandırılmış görüşme tekniği tercih edilmiş, her görüşme kâğıda dökülerek içerik çözümlemesine hazır duruma getirilmiştir⁵. Görüşmeler 2012 yılının Ocak ve Temmuz ayları arasında

1 *Tecrübeden pratikleri ve söylemleri kastettiğimizi belirtmek isteriz.*

2 *Bu çalışma Galatasaray Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Komisyonu tarafından desteklenmiştir.*

3 *Kaynak: <http://www.uyap.gov.tr> (Erişim tarihi: 27.02.2012). Araştırmamız çocuk ağır ceza mahkemelerini de kapsamakta olup bu bağlamdaki görüşmelerimiz sürmektedir. Bu bildiriye sadece çocuk mahkemelerine yönelik çözümler paylaşılmaktadır.*

4 *Şu an artık çocuk mahkemesinde görev yapmamakla birlikte bu alandaki çalışmalarına devam eden bir çocuk mahkemesi yargıcı ile gerçekleştirdiğimiz görüşmeyi de dikkate aldığımızda bu sayı 26 olmaktadır.*

5 *Görüşmelerin kayıt edilmesine çeşitli nedenlerle sıcak bakılmadığı nadir durumlarda görüşme esnasında aldığımız notları görüşme biter bitmez kontrol ediyor; gerekli eklemeleri-detaylandırmaları yapıyorduk.*

gerçekleştirilmiştir⁶. Her görüşme ortalama yaklaşık üç saat sürmüştür⁷.

Bulgular ve Değerlendirme⁸

Araştırmanın bulgularını "suç olgusu bağlamında" ve "yargı pratikleri bağlamında" olmak üzere iki ayrı eksende gruplandırabiliriz. Bununla beraber, bildirinin amacı gereği ikinci eksenin daha ayrıntılı bir şekilde ele alınacağını belirtmek isteriz.

a. Suç Olgusu Bağlamında

A.1. Ailenin Suçlandırılması

Yargıçların söylemlerinden çocuğun ve/veya gencin suça sürüklenmesinde temel (neredeyse tek) sorumluluğun aileye atfedildiği gözlemlenmektedir. Buna karşılık sosyal, ekonomik ve politik eşitsizliklerle direkt bağlantı kuranların sayısı çok azdır. Her ne kadar kimi yargıç "çevre"yi (ki burada öncelikle yaşanılan mahalle kastedilmekte; okul buna daha sonradan eklenmektedir) aile ile beraber suçun başlıca nedeni olarak görmekteyse de ailenin sosyo-ekonomik şartlarına, ilişkisel dinamiklerine, ahlaki yapısına vb. yapılan göndermelerle çoğu zaman aile "suçu üreten" tek mekânmiş gibi karşımıza çıkmakta; aileler arasındaki eşitsiz sosyal, ekonomik, kültürel ve sembolik sermaye (Bourdieu, 1979) dağılımının yapısal nedenleri göz ardı edilmektedir. Göç olgusu da suçun başlıca nedenleri arasında sıralanmış; ancak söz konusu olgunun sosyal ve politik nedenlerine çok az sayıda görüşmeci değinmiştir.

a.2. Artan Suçlar

Yargıçların tamamı suçlardaki artışın altını çizerken, önemli bir bölümü gerek şiddet içeren eylemlerdeki yükselişe gerekse uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanma, satma ve satın almadaki artışa dikkati çekmişler; bilişim suçlarının yaygınlaşmasına değinmişlerdir. Yine bir grup görüşmeci, kız çocuklarının da şiddet içeren eylemlerde gittikçe daha fazla yer aldıklarını ve bundan duydukları şaşkınlığı dile getirmişler; sanal ortamın ve yeni iletişim teknolojilerinin bunda oynadığı rolü ifade etmişlerdir. Ceza mahkemelerine açılan davalardaki çocuk sanıkların yıllara göre dağılımına baktığımızda 100.000 çocuk nüfusundaki sanık sayısı 2001 yılı için 847 iken diğer

6 Araştırmamıza katılan kişilerin kimliklerinin gizliliği prensibi gereğince görüşmelerin gerçekleştirildiği illerin isimlerini verememekteyiz.

7 Böyle bir araştırma gerek mekâna gerekse mekândaki eyleyiciler arasındaki ilişkilerin dinamiklerine yönelik bir dizi gözlemi de beraberinde getirmektedir. Bu nedenle adliye(ler) ile ilgili görüş ve düşüncelerimizi bir başka metinde iletebilmeyi arzu etmekteyiz.

8 Bu bölümdeki kimi bulgulara "Etre juge au sein de tribunal pour enfants en Turquie : entre la répression pénale et la déclinasion sociale" başlıklı ve hakem değerlendirmesine henüz sunulan makalemizde kısmen ve daha farklı bir sorunsal çerçevesinde değinilmiş; kimi bulgular biraz daha detaylandırılmıştır.

yıllar için sırasıyla 977, 1197, 1310, 1530, 1563, 1523, 1463, 1564 ve 1723'tür⁹. Bu veriler her ne kadar lineer bir artıştan söz etmeyi mümkün kılmassa da genel bir artışın varlığını doğrulamaktadır. Güvenlik birimlerine gelen veya getirilen çocuklara yönelik verileri incelediğimizde, 2010 yılı için yaralama 30 180, uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanmak, satmak, satın almak 5552 iken (TÜİK, 2011), 2011 yılı için yaralama 32.331, uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanmak, satmak, satın almak 4388'dir. (TÜİK, 2012) Diğer bir deyişle, yaralama artarken diğeri azalmıştır. Ancak her iki suç tipinde de kız çocuklarının sayısı (yaralama için 3882'den 4377'ye, uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanımı, satımı ve satın alımı için 187'den 213'e) yükselmiştir. (TÜİK, 2011; 2012) Yine 2009 yılında toplam 68.344 çocuk veya genç suç isnadı ile güvenlik birimlerine getirilmişken, bu sayı 2010 yılı için 83.393, 2011 yılı için de 84.916 olarak kaydedilmiştir. Veriler herhangi bir genellemeye izin vermemekle birlikte, 2010 yılı ile 2011 yılı arasındaki artışın 2009 yılı ile 2010 yılı arasındaki artıştan daha az önemli olduğunu göstermektedir. (TÜİK, 2012)

b. Yargı Pratikleri Bağlamında

b.1. Sosyal İnceleme Raporları

2007-2008 yılları arasında gerçekleştirdiğimiz bir önceki çalışmamızın sonuçlarıyla karşılaştırdığımızda, sosyal inceleme raporlarının 12-15 yaş grubu için bir norm hâline gelmiş olduğunu gözlemlemekteyiz. Bununla birlikte söz konusu raporların hazırlanıldığı şartlar ve buna bağlı olarak içerikleri, incelemelerin nereye kadar çocuğun/gencin dünyasını yansıtılabildiği hususunda önemli soru işaretlerini beraberinde getirmektedir. Zira çoğu zaman raporlar çocuğu/genç yaşadığı ortamda gözlemleyerek, ilişkide olduğu kişi ve kurumlarla temasa girerek, vb. değil, çocukla/gençle adliyede gerçekleştirilen görüşmeler neticesinde hazırlanmaktadır. Böylelikle, "sosyal inceleme raporlarından çok sosyal görüşme raporları" (Görüşme VII) ortaya çıkmış olmaktadır. Hatta bu görüşmelerin mekân sorunu nedeniyle yargıcın odasında dahi yapılabildiği dile getirilmiştir. Ayrıca, bilindiği üzere 15-18 yaş arasındaki çocuklar/gençler için sosyal inceleme raporları kanunen şart koşulmamıştır. Bu durum çocuğun ve gencin maruz kaldığı bir çeşit "yaş ayrımcılığı" olarak nitelendirilebilir. (Çocuk Dostu Adalet Politika Belgesi, 2012: 3) Bir yandan çocuk mahkemeleri aracılığı ile koruyucu bir yaklaşım kurumsallaştırılmaya çalışılırken, bir diğer yandan sayıca çok önemli bir grubu temsil eden bu yaş aralığındaki çocuk ve gençlerin sosyal incelemenin dışında tutulması bir çelişkidir. Bununla beraber, kanun düzeyindeki bu dışlamanın kimi yargıçlar tarafından onay görmediğinin de belirtilmesi gerekmektedir. Zira bir grup yargıç 15-18 yaş aralığındaki çocuk ve gençler için sosyal inceleme raporlarını düzenli bir şekilde, bir diğer grup yargıç da şüpheye düştükleri durumlarda talep ettiklerini dile getirmişlerdir.

9 Kaynak: <http://www.adlisicil.adalet.gov.tr> (Erişim tarihi: 29.07.2012).

b.2. “Ceza Sorumluluğu”

Toplum tarihsel bakış açısından ceza sorumluluğu kavramının kendisi kuşkusuz oldukça tartışmalı olup söz konusu kavramın ayrıca bir çözümlenmeye tabi tutulması gerekmektedir. Ancak bu bildiri dâhilinde ceza sorumluluğu meselesine mevcut mevzuatın çizdiği çerçeveden yola çıkarak bakacak olursak, 12-15 yaş grubu için ceza sorumluluğunun araştırılması şart koşulmuşken, 15-18 yaş aralığındaki çocuk ve gençlere ceza sorumluluğunun otomatik olarak atfediliyor olması sistemin koruyucu istencine gölge düşürmektedir. Görüşmecilerimizden sadece birkaçı bu otomatik atfetmeyi eleştirmiştir.

b.3. Sosyal Çalışma Görevlileri

Çocuk Koruma Kanunu’nun ilgili maddesine 2012 yılında getirilen değişiklikle beraber sosyal çalışma görevlileri “psikolojik danışmanlık ve rehberlik, psikoloji, sosyoloji, çocuk gelişimi, öğretmenlik, aile ve tüketici bilimleri ve sosyal hizmet alanlarında eğitim veren kurumlardan mezun meslek mensupları” olarak tanımlanmıştır. Bu bağlamda, mevcut pratikleri de dikkate aldığımızda, yeni bir meslek grubunun kurumsallaşmakta olduğunu düşünmek yanlış olmayacaktır. Görüşmecilerimizden önemli bir bölümü kimi zaman ifadeleri, kimi zaman da eylemleri ile (örneğin sosyal çalışma görevlisinin yanımıza davet edilmesi, görüşmemizin sonunda sosyal çalışma görevlisi ile de görüşmemizin salık verilerek kendisiyle temasa geçirilmemiz, vb.) sosyal çalışma görevlilerinin çocuk ve genç ceza adaleti sistemi içindeki artan rollerinin ve bunun katkısının altını çizmişlerdir. Söz konusu görevlilerin sayıca yetersizliği ve çalışma şartlarındaki olumsuzluklar da (örneğin, adliye içindeki birden çok mahkemenin işlerini yürütmekle yükümlü olmaları) dile getirilen diğer durumlardandır.

b.4. Denetimli Serbestlik

Söz konusu müessese yargıçlar tarafından “olumlu bir gelişme” olarak nitelendirilirken “daha etkin hâle getirilmesi”nin gerekliliği de vurgulanmıştır. Denetimli serbestliğin mevcut hâliyle çocuk ve gençlere özgü taraflarının olmaması eleştirilmiştir. Çocuğun “tebligat” ile çağırılıyor olması ise en çok yadırganan noktalardan bir tanesidir. Uyuşturucu bağımlılığı tedavisi hususu bir yandan denetimli serbestliğin “en fazla işleyen” parçası olarak nitelendirilirken, bir diğer yandan “uygulamaların uyuşturucu bağımlılığına uzun vadeli çözümler getirecek içerikten yoksun olduğu”nun vurgulanması, denetimli serbestlik mekanizmasının gerek iç işleyiş gerekse dış koordinasyon düzeylerinde yeniden yapılandırılması ve/veya mevcut yapının güçlendirilmesi gerekliliğini bir kez daha ortaya koyacak argümanları içermektedir. Ayrıca, iller arası göz ardı edilemeyecek uygulama farklılıklarının olduğunu belirtmek isteriz.

b.5. Uzlaşma

Yargıçların neredeyse tamamı uzlaşmayı "adı var, uygulaması yok" ifadesi altında toplayabileceğimiz değerlendirmelerle eleştirmişler; söz konusu uygulamayı "doğar doğmaz öldürülen" bir müessese olarak tanımlamışlardır. Görüşmecilerimizin büyük bir bölümü uzlaşmanın olumlu ve olumsuz noktaları içerdiğini, ancak "cezadan uzaklaştırıcı" yaniyla çocuk ve genç ceza adaleti bağlamında alternatif bir teknik olarak ele alınmasında fayda gördüklerini belirtmişler; "şikâyete bağlı olmayan suçlar için öngörülmesinin daha mantıklı" olacağını dile getirmişlerdir. Bir grup yargıç uzlaşmanın "kültürümüzle uyuşmadığına" inanırken, bir kısım görüşmeci de uzlaşmanın yargıcın görevi olmaması gerektiğini düşünmektedir.

b.6. "Suça Sürüklenen Çocuk" Kavramı

Görüşmecilerimizden bir bölümü Çocuk Koruma Kanunu'nun getirdiği bu ifadeye ve tanıma yönelik birtakım eleştirilerde bulunmuşlar; çocuk ve gençlerin neticede Ceza Muhakemesi Kanunu'na göre yargılanıyor olmaları gerçeğinden yola çıkarak kendilerinin "sanık" ifadesiyle ele alınmaları gerektiğini dile getirmişlerdir. Bu görüşteki yargıçların bir kısmı söz konusu gerekliliği hukuki dil tutarlılığı çerçevesinde savunurken, bir diğer kısmı bunu çocuk ve genç ceza adaletinin yetişkinlere yönelik mevzuattan bir türlü sıyrılmamasına dolaylı bir örnek olarak gündeme getirmektedir.

b.7. İş Yükü

Yargıçların bakmakla yükümlü oldukları dava sayılarının aşırı yüksekliliği Türkiye'nin çocuk ve genç ceza adaleti alanında örnek aldığı ülkelerin sistemleriyle karşılaştırıldığında iyice ortaya çıkmaktadır. Hafta sonları da adliyeye gelen, evlerine dosyalarını taşıyan ve/veya mesai saatlerinin dışına çıkarak çalışan yargıçların sayısı bu araştırmaya başlamadan önce hayal edemediğimiz kadar çoktur. Bize görüşmemiz için cumartesi gününü öneren dahi olmuştur. Hemen hemen her vakanın davaya dönüşüyor olması çocuk savcılığının görev alanının yeniden tanımlanması gerektiğini ortaya koymaktadır. Bizim gözlemlediğimiz yargıçların omuzlarındaki yükün koruyucu olmak isteyen bir adaletle uyuşamayacak düzeyde ezici olduğudur. Bu durum kalem ve sosyal çalışma görevlileri için de geçerli gözükmektedir. İş yükünün göz ardı edilemeyecek bu ağırlığının eyleyicileri yabancılaştıran bir etkiye sahip olduğunu düşünmek çok da abartılı olmayacaktır.

b.8. Dolaşım

Bilindiği gibi mevcut görevlendirme sistemi yargıçların tercihlerini ön planda tutacak şekilde işlememektedir. Görüşmecilerimizin neredeyse tamamı yetişkin ceza mahkemelerinin hemen hemen her türünde çalışmış bulunmaktadır. Hukuk mahkemelerinde görev yapan veya bir dönem savcılık yapmış olanlar da mevcuttur.

Mahkemeler arası bu geçişler belli sorunları da beraberinde getirmekte¹⁰; kimi yer ve/veya mahkeme değişiklikleri ani ve beklenmedik biçimlerde olabilmektedir. Böylesi bir bağlamda çocuk mahkemesi yargıcı olmak bir tercihi ve isteği temsil etmekten çok sistemin yargıcın önüne koyduğu bir görevi yerine getirmesine dönüşmektedir. Kendisini bir başka mahkemede çok daha etkin hissedebilecek bir yargıcı çocuk mahkemesi yargıcı hâline getiren sistem, gerçekten çocuk mahkemesinde çalışmak isteyen bir yargıcı da bu mahkemeden mahrum edebilmektedir. Seçmemenin yanı sıra, hem görev süresi hem de görev yeri hususlarındaki belirsizlik yargıçları bir çeşit geçicilik duygusu içinde bırakmakta ve bu öngörememe hali yargıçların gerek mahkemeleri içinde gerekse mahkemenin diğer kurumlara ilişkileri düzeyinde yapabilecekleri yatırımlara çoğu zaman ket vurmaktadır. “Yarın nerede olunacağını bilinememesi” çocuk mahkemesi gibi çocuğu ve genci çeşitli yöntemlerle orta ve uzun vadelerde izlemeye odaklı bir yapıda kabul edilemez bir engel olarak belirlemektedir.

b.9. Uzmanlaşamama

“Dolaşım” başlığı altında değindiğimiz etmenler uzmanlaşamama sorununu da beraberinde getirmektedir. Ayrıca, yargıçların neredeyse tamamı “formasyon eksikliğinin” veya “yetersizliği”nin altını çizmişlerdir. Özellikle çocuk gelişim psikolojisi, pedagoji, çocuk hukuku, sosyal hizmet ve diğer ülkelere ait uygulamalar konusunda daha fazla ve sistemli bilgiye ihtiyaç duyduklarını belirtmişlerdir. Mahkemeye geldiğinde neredeyse hiçbir şey bilmediğini, her şeyi el yordamıyla kendi kendine öğrendiğini ifade edenler azımsanamayacak sayıda. Bu ve benzeri durumlarda özellikle meslektaşlar arası dayanışma bir çeşit formasyon rolü görmektedir.

b.10. Mahkemenin Konumu

Yargıçların söylemleri çocuk mahkemelerinin kamuoyu tarafından ya “bilinmeyen” ya da “yanlış bilinen” yerler olduğunu ortaya koymaktadır. Aile mahkemeleri ile karıştırılanlar olduğu gibi görev alanının sadece kanunla ihtilaf halindeki çocuklarla sınırlı olduğunu düşünenler de vardır. Bir grup yargıç ailelerinden veya yakın çevrelerinden neden bir başka mahkemede değil de bu mahkemede çalıştıklarına dair sorular aldıklarını belirtmiştir. Adliyedeki diğer meslektaşlar arasında çocuk mahkemeleri daha az önemli görülebilmekte, iş yüklerinin daha az ve/veya işlerinin daha kolay olduğuna yönelik kanılar geliştirebilmektedir.

b.11. Tedbir Meselesi

Tedbirin koruyucu yaklaşımın en temel unsuru olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Kanun’la ihtilaf halindeki çocuklar için ceza sorumluluğu, yaş kısıtası,

¹⁰ Özellikle yetişkin ağır ceza mahkemelerinden çocuk mahkemelerine geçiş yargıçlar tarafından oldukça zor bir şekilde yaşanabilmektedir.

Çocuklar için Adalet Sempozyumu-YARGILAMA

vb. etkenlere bağlı kalınmaksızın her koşulda düşünülmesi gereken tedbir, yargısal alanda (Bourdieu, 1986: 6) eyleyiciler arasında bir mücadele ve çatışma unsuru olarak ortaya çıkmaktadır. Özetle ifade etmemiz gerekirse, araştırmamız tedbire direnenler ve tedbir mücadelesi verenler olmak üzere iki farklı grubun varlığını göstermiştir. Tedbire direnenler, "Kanun tedbire izin vermiyor", "Uygulasam da ne olacak ki?", "Ceza daha etkili bir yöntemdir"¹¹ ve "zaman yetmiyor" gibi söylemlerle tedbiri marjinalleştirirken¹², tedbir mücadelesi verenler gerek mahkeme içinde gerekse dışında tedbirin kural hâline gelebilmesi için çaba sarf etmektedir. Şu an için sayıca azınlıkta olan bu grup içinde sosyal çalışma görevlilerine daha fazla önem verildiğini, 12-15 yaş arasındaki çocuklara neredeyse sistematik bir biçimde yüklenen ceza sorumluluğunun daha fazla eleştirildiğini, 15-18 yaş aralığındaki çocuk ve gençler için sosyal inceleme raporlarının daha sık talep edildiğini ve çocuk mahkemesinin ceza boyutunun daha fazla eleştirildiğini gözlemledik. Bu iki grubun arasında konumlandırabileceğimiz pratiklerin de mevcut olduğu söylenebilir: "Bazen tedbir vermek istemiyorum. O da başka türlü bir mağduriyete yol açmasın diye." (Görüşme XXV) örneğinde olduğu gibi.

Daha önceki yazılarımızda da dile getirdiğimiz üzere (İrtiş, 2011: 100-101; 2012: 1116) koruyucu modelin temel kıstaslarını şu şekilde sıralamak mümkündür: Suçun niteliği ne olursa olsun bir çocukluk yaş diliminin belirlenmesi; özellikli mahkemelerin oluşturulması; uzman kişi ve müdahillere verilen önem; içeriği ne olursa olsun herhangi bir yargı kararına varmadan önce çocuğun yaşam koşullarının, kişiliğinin ve eğitim durumunun göz önünde bulundurulması; öngörülecek tedbir ve cezaların suçun niteliğinden ayrı tutulması; suç olarak tanımlanmış eylemi karşısında çocuğu tek sorumlu kılmak yerine bu sorumluluğun temelde topluma ait olduğu fikrinin benimsenmesi ve bu sorumluluğun paylaşılması; koruyucu-eğitsel tedbirlerin her koşulda ön planda tutulması, çocuğu özgürlüğünden yoksun kılıcı tedbir ve cezalardan kaçınılması; koruyucu-eğitsel tedbirlerin zaman endişesi olmadan uygulanması; diğer bir deyişle, çocuğun sadece bugününü kurtarıcı değil, yarınını da güvence altına alıcı tedbirlerin seçilmesi. (Bailleau, Cartuyvels, 2007: 8) Türkiye'deki çocuk ve genç ceza adaletini gerek söz konusu kıstaslar gerekse tarihsel süreci içinde değerlendirdiğimizde, sistemin koruyucu modele yaklaşılmaya çalışılmakla birlikte (İrtiş, 2009; 2011; 2012) cezalandırıcı niteliklerini sürdürdüğü gözlemlenmektedir.

11 *Cezanın daha etkili bir yöntem olduğu özellikle 15-18 yaş arasındaki çocuk ve gençler için düşünülmektedir. Görüldüğü üzere 15-18 yaş aralığındaki çocuklar bu noktada da dezavantajlı duruma getirilmiş olmaktadır.*

12 *Bu grubun içinde bir dönem tedbir verip ancak sonuçlarının etkinliğinden duyduğu şüphelerle artık vermek istemeyen kişiler de vardır.*

SONUÇ YERİNE

Çocuk ve genç ceza adaleti mevcut hâliyle, çocuk ve gençlere uygulanan ceza indirimlerinin koruyucu bir yaklaşım için yeterli görüldüğü bir sistem olarak karşımıza çıkmaktadır. Oysaki özellikle tedbir çocuk mahkemelerinin en temel prensibi (Yenisey, 2003) ve ayırıcı özelliği olmalıdır. "Çocuk mahkemeleri 'ceza mahkemeleri' değildir." (Akço, 2003: 312) Hatta azımsanamayacak sayıda yargıcın ifade ettiği üzere kanunla ihtilaf halindeki çocuk ve gençler adliyenin dışında ele alınmalı; mahkemeler en son çare olmalıdır. Yine yargıçların önerdiği üzere, Yargıtay'da ayrı bir çocuk dairesinin oluşturulması sistemin daha odaklı ve çocuğun/gençin yararına işleyebilmesine katkıda bulunabilir.

KAYNAKÇA

Akço, Seda (2003) Yasa Tasarılarında Çocuk Ceza Adalet Sistemi in E. Akyüz, S. Uluğtekin, Y. Baykara Acar, Ö. Cankurtaran Öntaş (Editörler) II. Ulusal Çocuk Sempozyumu, Yargı Öncesi ve Yargılama Süreci Bildiriler Kitabı, Kuban Matbaası, Ankara, 309-330.

Bailleau, Francis; Cartuyvels, Yves (2007) La Mise en Question du Modèle 'Protectionnel' Dans la Justice des Mineurs en Europe in F. Bailleau ve Y. Cartuyvels (Editörler), La Justice Pénale des Mineurs en Europe. Entre Modèle Welfare et Inflexions Néo-libérales, Paris, L'Harmattan, 7-19.

Bourdieu, Pierre (1979) La Distinction. Critique Sociale du Jugement, Paris, Les Editions de Minuit.

Bourdieu, Pierre (1986) "La force du droit. Eléments pour une sociologie du champ juridique", Actes de la recherche en sciences sociales, Vol. 64, 1, 3-19.

Çocuk Dostu Adalet Politika Belgesi (2012), İnsan Hakları Ortak Platformu, Uluslararası Çocuk Merkezi, Ankara.

İrtiş, Verda (2009) "Comprendre la justice pénale des mineurs en Turquie. Une attitude à la fois punitive et laxiste et l'expression d'une volonté solidaire", Déviance et société, Vol. 33, 3, 399-424.

İrtiş, Verda (2011) "Türkiye'de Çocuk Ceza Adaletinin Refah Modelinin Temel Kıstasları İçinde Bir Değerlendirmesi" in A. Gülan, M. R. Şirin, M. C. Şirin (Editörler), 1. Türkiye Çocuk Hakları, Yetişkin Bildirileri Kitabı, Cilt II, İstanbul, Çocuk Vakfı Yayınları, 100-105.

İrtiş, Verda (2012) "Korumak, Cezalandırmak ve/veya Minyatür Yetişkinlere Dönüştürmek Bileşenlerinde Türkiye'de Çocuk ve Genç Ceza Adalet Sistemi", VI. Ulusal Sosyoloji Kongresi, Toplumsal Dönüşümler ve Sosyolojik Yaklaşımlar, Ekim 2009, Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın, Bildiri Kitabı, Ankara, Sosyoloji Derneği, 1114-1124.

Çocuklar için Adalet Sempozyumu-YARGILAMA

İrtiş, Verda (2012) "Etre Juge Au Sein de Tribunal Pour Enfants en Turquie : Entre la Répression Pénale et la Déclinaison sociale", 1-13, (hakem değerlendirilmesine sunulmuş makale).

Türkiye İstatistik Kurumu (2011) Güvenlik Birimine Gelen veya Getirilen Çocuklar, TÜİK Matbaası, Ankara.

Türkiye İstatistik Kurumu (2012) Güvenlik Birimine Gelen veya Getirilen Çocuklar, TÜİK Matbaası, Ankara.

Yenisey, Feridun (2003) Türk Ceza Kanunu'nun 2001 Tasarısı ve Çocuk, in E. Akyüz, S. Uluğtekin, Y. Baykara Acar, Ö. Cankurtaran Öntaş (Editörler) II. Ulusal Çocuk Sempozyumu, Yargı Öncesi ve Yargılama Süreci Bildiriler Kitabı, Kuban Matbaası, Akara, 297-302.

***

OTURUM BAŞKANI

Ben Sayın İrtiş'e çok teşekkür ediyorum. Hâkimlerin algılamaları ve tecrübeleri üzerinden konulara bir yaklaşım ortaya koydu. Özellikle de koruyucu modelle ilgili yapmış olduğu öneriler ve tespitler hakikaten dikkat çekici. Ben çok konuşmalarını özetleme gibi bir derdim yok, zaten vaktimiz de yok. Ama soru-cevap kısmında zannediyorum çok ilginç açılacak konular bunlar o kısımda ben özellikle katılımcılardan katkı bekliyorum vaktimiz elverdiği ölçüde.

Ben müsaadenizle son konuşmacımıza sözü vermek istiyorum. Dr. Uğur Özdemir, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümünden kendisi...

"Çocuklar için Adalette Profesyonel Süreçte Yetkinlik, Yeterlilik ve Daha Fazlası Üzerine" bir konuşma yapacak daha fazlasını anlatmaya vaktiniz kalır mı bilmiyorum ama sözü şimdi ben size bırakıyorum buyurun.

“ÇOCUKLAR İÇİN ADALETTE, PROFESYONEL SÜREÇTE YETKİNLİK-YETERLİLİK VE DAHA FAZLASI ÜZERİNE...”

DR. UĞUR ÖZDEMİR

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ

1. Bütüncül Bakış Açısı ve “Çocuklar için Adalet”

Bu çalışmada anlatılmak istenen öz; çocuk adalet kavramına bütüncü bir bakış açısıyla yaklaşmak ve sisteminde yer alan profesyonellerin mesleki süreçlerinde yetkinlik ve yeterliliğin önemi konusunda dikkat çekmektir.

Kuşkusuz “yaşam ve unsurları” fark edilmeyi, tanımlanmayı, anlamlandırmayı gerekli kılan pek çok değişkeni içinde barındırmaktadır. Ayrıca “yaşam ve unsurları” her an hem kendi içinde hem de dışarıdan oluşan etkileşimlerle yeni bir form alıp, farklılaşmaktadır. Bu iki “gerçek” cümle, “çocuklar için adalet” gibi bir kavramsallaşma noktasında olguya, olaylara bakış açısının temelini oluşturmakla birlikte, mesleki uygulamalar anlamında da hem olgunun anlaşılabilirliği hem de sağaltımının gerçekleştirilmesinde iş birliği, ve ekip anlayışını öne çıkartmaktadır.

Tam bu noktada meslek elemanlarının ve ilgili tüm kadroların gerçekleştirdikleri çalışmaların bir profesyonel süreç içinde gerçekleştiğini ve bu noktada mesleki yetkinlik ve yeterliliklerin en temel gereklilikler olduğunu fark etme ve uygulamalarında yarar vardır.

Yetkinlik (competency); belirli bir işi yapabilmek için gerekli olan mesleki bilgi, tecrübe ve becerilerdir.

Örneğin :

- Bilişsel yetkinlik: Kuram ve kavramların kullanım becerisini;
- İşlevsel yetkinlik: Bir işi yapabilmek için gerekli bilgi ve becerilerini (el ve zihinsel becerisini)
- Etik yetkinlik: Mesleki değerleri içeren etik özellikler ve davranış normlarını ifade eder.

Yeterlilik (qualifications); bir çalışanın o mesleği icra edebilmesi için sahip olması gereken nitelik ve özelliklerdir. Yeterlilik, bireyin öğrenmesinin belirli bir bilgi, beceri ve kapsamlı yetkinlik standardına ulaştığı yetkili bir makam tarafından belirlendiğinde kazanılır. Yeterlilik, bir mesleğin uygulanması için yasal yetkilendirme şeklinde olabilir.

1.1. Çocuk Adalet Sistemi ve Bütüncül Bakış (Sistem Yaklaşımı)

"Çocuk adalet sistemi", içinde farklı rol ve sorumluluklarına sahip meslek elemanlarının "çocuğu" odak alan bir adalet sistemidir.

Bu bölümde "Sistem Yaklaşımı" içerikli bilgilerin verilmesindeki amaç ; birey, örgüt ve toplumların ve bunlara yönelik hizmetlerin ve mesleklerin aslında bir bütün sistemin birbirini etkileyen sistem ürünleri olduğuna yönelik bilgi sentezlemesidir. Bu sentezleme içinde, sistem yaklaşımının odağı "insan" olarak düşünüldüğünde, bu odağı çevreleyen ilk çerçeve insan ve etkileşimleri olarak düşünülmektedir. Hem insanı hem de etkileşimlerini fark etmek bütüncül bir bakış geliştirmeyi zorunlu kılmaktadır.

1.1.1. Bütüncül Bakış

Tarihsel süreç insanın evreni ve evreni oluşturan her şeyi anlama, tanımlama ve açıklama çabası ile ilgilidir. Bu anlama, tanımlama, açıklama çabası her olgu ve olayı tek tek ele almakla başlamış gibi görünmekle birlikte süreç içinde bu olgu ve olayların etkileşimsel süreçlerini çözümlmeye dahil etme bir ihtiyaç olarak ortaya çıkmıştır.

Günümüzde kuram, teori ya da yaklaşım olarak ifade edilen "düşünce ya da bilgi kümeleri" aslında tam da bu ihtiyacın karşılanması ya da açıklanma çabaları olarak görülmektedir.

Bu çabalar, daha sonra "bilim" olarak kavramlaştırılıncaya kadar iki temel yol izlediği görülmektedir. Bunlardan tümevarım; tek tek olgulardan yola çıkarak en geniş anlamda evreni anlama, tanımlama, açıklama çabası olarak görülürken, tümden gelim, olaylardan ve olgulardan yola çıkarak, tek tek olgulara kadar bir analiz, çözümleme süreci olarak anlamlandırılmaktadır. Her iki yaklaşımda da odağımıza "insan"ı aldığımızda bütünü ya da tümü tanımlayabilmek hiçbir zaman kolay olmamıştır.

Kuşkusuz hem evreni hem de özelde insanı ve onun oluşturduğu süreçleri anlamak ve açıklamak rastgele ve şansa bırakılan bir yaklaşım içinde değerlendirilemez. Sloganlaşmış bu genel görüş, özellikle profesyonelleri, sübjektif düşüncelerden çok evreni ve özelde insanı ve onun oluşturduğu sistemleri anlama, açıklama için objektif, geçerliliği denetlenmiş bilgi kümelerine dayanmayı bir gereklilik olarak göstermektedir.

Günümüz sosyal bilimlerinin, özellikle psikoloji, sosyoloji, antropoloji, işletme, ekonomi, yönetim bilimi ve siyaset biliminin, son yıllarda en çok yararlandıkları yaklaşımlardan biri "sistem yaklaşımı" olmuştur. Sistem sözcüğü bugün, bu bilim dallarında sık sık rastladığımız bir sözcük hâline gelmiştir. Örneğin, ekonomik sistemler, sosyal sistemler, kültürel sistemler vb... Günümüz bilimlerinde gittikçe önem kazanan sistem yaklaşımı bir kuram ve bir öğretiden çok , araştırma stratejilerine dayanan bir yöntem olarak belirlenmektedir.

Sistem yaklaşımı doğa, toplum ve insan ilişkilerini kavramak amacına yönelik bütüncül

bir görüş olması nedeni ile toplumsal ilişkilerin gerçekçi olarak algılanmasında ve toplumsal olguların araştırılmasında ilişkilerin tümü için geçerli stratejileri vermek amacındadır.

Sistem yaklaşımından yararlanmanın çok farklı nedenleri vardır. "Karmaşık bir nedensel yapı içinde ortaya çıkan olguların hem bütünü, hem de ayrıntıları ile açıklanabilmesi için, bu olgu ile ilişkisi olan ya da bu olguyu oluşturan bütün değişkenlerin çözümlemeye katılması, bilimsel incelemenin geçerlilik ve güvenilirlik derecesini artırır". Açıklama gücünün artırılması sadece değişken sayısının artırılmasına değil, aynı zaman da değişkenlerdeki değişmelere göre olguların ortaya çıkarılmalarındaki tahmin edilebilirlik derecesinin de artırılmasına bağlıdır. Ayrıca bir olgunun gerçekçi açıdan incelenmesi onun ancak kültürel içeriği içinde ele alınmasıyla olanaklıdır. Bu ise olguyu bütüncül bir açıdan ele almayı gerektirir.

Sistem yaklaşımının teorik temeli Ludwig Von Bertalanffy'nın genel sistem yaklaşımına dayanmaktadır. Bu yaklaşım çerçevesinde insanlar "bir sosyal ağ içerisinde var olan canlılar" olarak görülmektedir. Bireyin davranışı ve gelişimi, yaşadığı sosyal ağ içerisinde meydana gelen etkileşimlerin yönüne göre değişmektedir. İnsan davranışı bireysel ve sosyal çevre arasında süregelen karşılıklı etkileşimin bir ürünüdür. Sosyal ağ içerisinde; ev, aile, kültür, alt kültür, toplum, okul gibi sistemler yer almaktadır. Bir sistemde yaşanan bir değişim, diğer sistemleri de etkilemektedir. Sözgelimi aile içerisinde ebeveynlerin ilişki süreçlerinde meydana gelen bir değişim, ailedeki çocuğu, çocuğun motivasyon sürecinde meydana gelen değişim ise onun yaşantısını olumsuz yönde etkileyecektir.

Sistem kuramı öncelikle doğa bilimlerinde kullanılmış daha sonra sosyal bilimlerde 1960'lardan sonra yaygın bir kullanıma ulaşmıştır. Sistem yaklaşımının genel içerik çevresi pek çok akademisyenin sistem kuramı içinde yeni bazı yaklaşımlar geliştirmelerini de sağlamıştır. Bu yaklaşımlardan bir tanesi de ekolojik yaklaşım olmuştur.

1.1.2. Ekolojik Yaklaşım

Her insan, farklı sistemlerden oluşan bir çevre içerisinde doğar. Bu sistemlerden bazıları, aile sistemi, eğitim sistemi, siyasal sistem, inanç sistemi, ekonomik sistem ve çalışma hayatını içeren iş sistemidir. İnsanoğlu tüm bu sistemler ile duygu, düşünce, bilgi, değer paylaşımını gerçekleştirebilmek için diğer insanlarla haberleşir ve etkileşim kurar. İletişim ve etkileşim süreçleri aktif ve dinamik bir yapıya sahiptir. Bununla birlikte bu süreçlerin yönü pozitif ya da negatif olabilmektedir. Bireyin davranışı, biyolojik, psikolojik ve sosyal gelişimi, yaşadığı sosyal çevre içerisinde meydana gelen etkileşimlerin yönüne göre değişmektedir.

Davranışlarıyla çevresini etkilediği gibi aynı zamanda içinde bulunduğu çevresel sistemlerden de etkilenen insan, bio-psiko-sosyal boyutu olan, kültürel bir varlıktır.

Ekolojik sistem yaklaşımı, insan davranışına etki eden, iç ve dış kuvvetlerin karşılıklı

etkileşimleri üzerinde durur, bireylerin farklı durumlara uyumlarını sağlayan geçerli davranış kalıplarını tanımlar ve çevre içerisinde bulunan insan ve diğer sistemlerin birbirleri üzerinde meydana getirdikleri etkileri açıklar.

Genel sistem ve ekolojik sistem yaklaşımları sosyal bilim literatürüne girmeden önce uygulamalarda hakim olan yaklaşım medikal modeldi. Medikal model, duygusal ve davranışsal sorunların nedenlerini bireysel patolojilerde aramakta ve ağırlıklı olarak içsel yaşantı ve süreçler üzerinde durmaktaydı. Sigmund Freud, tarafından geliştirilen medikal model yaklaşımı, davranış problemi olan bireyleri "hasta" olarak kabul etmekteydi. 1960'lı yıllardan itibaren sosyal bilim çevrelerinde medikal modelin uygulamadaki etkinliği sorgulanmaya başlanmış ve çevresel etkenlerin sorunlar üzerindeki etkisinin önemi anlaşılacak, sorunların nedenlerinin sadece bireylerde ve içsel yaşantılarda aranmasının aynı zamanda sorunu olan bireylerin suçlanmasını da beraberinde getireceği inancı giderek önem kazanmıştır.

Ekoloji kavramını davranış bilimlerinde ilk kez kullanan 1965'te psikolog Roger Barker olmuştur. Yaklaşımın anahtar ögesi ise "çevresi içinde birey" kavramıdır.

Çevresi İçinde Birey

Günümüzde çok yaygın olarak psikolog, sosyal hizmet uzmanı gibi genelde sorunlu bireyler ile mesleki çalışmalar yürüten profesyoneller, "çevresi içinde birey" bakış açısından hareket etmektedir. Ekolojik sistem yaklaşımı "bireyi" aile, arkadaşlar, sosyal hizmetler, politikalar, inanç sistemi, mal ve hizmet sistemi, çalışma hayatı ve eğitim sistemi başta olmak üzere çevredeki pek çok sistemle dinamik etkileşim içerisinde bulunan bir varlık olarak ele almaktadır.

Ekolojik sistem yaklaşımı, birey ve diğer sistemler arasındaki karşılıklı etkileşimin yani interaksiyonun tanımlanmasında odaklanmaktadır. Günümüzde aile yapısı ve sosyal kurumlar ile çevre içerisinde yer alan diğer sistemlerin işlev ve yapıları hızlı bir değişime uğramakta, yaşam bireyler için daha karmaşık bir hâle gelmektedir. Bu durum bireylerin sosyal çevreye adaptasyonunu olumsuz yönde etkilemekte, ortaya çıkan bireysel talepler ile toplumsal kaynaklar arasındaki dengesizlik durumu ise gerilime ve strese yol açmaktadır. Kişilerin başa çıkma yetenekleri ve olanakları kendi yaşam koşullarını oluşturmaktadır.

İnsan hayatı, biyolojik, psikolojik, sosyal ve kültürel değişim süreçlerini kapsar. Birey bir yaş döneminden diğerine geçerken çeşitli sorunlar ve ihtiyaçlar kendiliğinden gündeme gelir. Bu geçiş dönemlerinde kişi yürümeyi öğrenme, okula başlama, ergenliğe giriş, okul hayatının sona ermesi, iş hayatına girme, evlenme, çocuk sahibi olma, çocukların evden ayrılması, emeklilik ve eşlerden birinin kaybı gibi "yaşam döngüsü" adı verilen süreçler içinde değişime uğrayarak yaşamdaki sürecini oluşturur. Ekolojik sistem yaklaşımı, bireylerin, ailelerin ve küçük grupların geçiş dönemleri ile ilgili sorunlarını ve bir yaş evresinden diğer yaş dönemine taşıdıkları ihtiyaçlarını inceler. Bu inceleme, birey ile çevre arasındaki etkileşimlerin daha iyi

anlaşılması açısından da büyük öneme sahiptir.

1.1.3. Bütüncü Organizasyonel Bakış

Sistem yaklaşımı incelenen ya da değerlendiren bir olgu ya da olayın analizinde 2 boyutun önemli olduğunu ifade eder, bu boyutlar; sistemi oluşturan öğeler, yapısal değişkenler ile öğeler arası bağıntılar, fonksiyonel değişkenler olarak kavramlaştırılmaktadır.

Sistemin öğeleri ve bunların birbirleriyle ilişkileri;

Sistemin yapısal öğelerin dört grupta ele alınmaktadır. Bunlar; aktör, statü ve rol, organizasyon, fiziksel çevre.

Aktör; çevresel anlamlara göre davranışta bulunan kişi, grup, örgüt ya da topluluktur. Bu anlamda bir sosyal sistemin en küçük birimi kişi ve onun ortaya koyduğu kişilik yapısıdır.

Statü ve rol; bireyin toplumsal sistem içinde işgal ettiği bir mevki ya da bir pozisyonu vardır. İşte bu pozisyona statü, kişinin statüsüne uygun olarak yaptığı etkinliğe de rol adı verilir. Demek ki sistem içinde kişiler rol ve statüleri yardımıyla aktör durumuna geçerek sistemin temel bir öğesi hâline gelmektedir. Kişilerin rollerini ise, biçimsel ve biçimsel olmayan organizasyonlar belirlemektedir.

Organizasyon; sistemde yer alan aktörlerin rol ve statülerine göre yapacakları işleri belirleyen, ilişkiler düzenleyen kurallardır. Bir sistemde daima iki türlü organizasyon görülmektedir.

- Biçimsel organizasyon; sistemin açık işlevlerine bağlı olarak, sistemin etkinliklerinin biçimsel olarak ayarlanması ya da bunun için gerekli kurallardır. Genellikle yazılı nitelik taşıyan bu kurallar bölümü, iletişimin ağı, otorite hiyerarşisini düzenleyen kurallardır.

- Biçimsel olmayan organizasyon; sistemin "gizil" amaçlarını gerçekleştirmeye yönelik etkinliklerle ilgili kuralları kapsar. Çoğu kez rasyonel bir nitelik taşımayan bu organizasyon biçimi de "insan öğesi" nedeniyle sistemin önemli bir öğesini oluşturur; bir ölçüde de biçimsel organizasyonun temelinde yer alır. Örneğin, bir sistemde kültürel gereksinmelerle ilgili kurallar, değerler, normlar, duygular ve gereksinmelerin karşılanması için gereken bazı etkinlikler sistemin biçimsel olmayan organizasyonunu oluşturur.

Fiziksel çevre; bir sistemin içinde yer aldığı çevreye o sistemin fiziksel çevresi denir. Sosyal sistemde yer alan aktörün durumunu belirleyen iki ortam vardır. Bunlardan sosyal ortam aktörün ilişkide bulunduğu diğer aktörlerin oluşturduğu ortam olarak tanımlanırken, fiziksel ortam ise aktörün eylemleri sırasında ilişkide bulunduğu nesnelerin oluşturduğu ortamdır. Daha somut bir ifade ile fiziksel ortam, sistemin gereksinme duyduğu kaynakların araç ve gereçlerin, biyolojik varlıkların oluşturduğu ortam olmaktadır.

Sistemin öğelerini birbirine bağlayan süreçler

Sistemin yapısal öğelerini birbirine bağlayan süreçler üç grupta ele alınmaktadır. Bunlar, haberleşme süreci, karar verme süreci, dengeleme süreci.

Haberleşme süreci; bir sistemin en önemli süreçlerinden biri haberleşme sürecidir. Haberleşme olmadan bir sistemin varlığı ve işleyişi söz konusu olamaz. Haberleşme sürecini bir organizmanın kan dolaşımı sürecine benzetirsek önemini kolayca kavrayabiliriz. Haberleşme en genel anlamıyla, karşılıklı bilgi alışverişi şeklinde tanımlanabilir. Özellikle açık sistemler sürekli olarak çevreleriyle yani diğer sistemlerle de bir bilgi alışverişinde bulunurlar. Bir sistem dışarıdan aldığı bilgileri (girdiler) değerlendirerek, kendi davranışını yönlendirdiği gibi, diğer sistemlere de bazı bilgiler vererek (çıktılar), o sistemlerle olan ilişkilerini sürdürmeye çalışır.

Bir sistemdeki haberleşmeyi yatay haberleşme ve dikey haberleşme olarak ikiye ayırmak olanaklıdır. Aynı düzeyde bulunan aktörler arasındaki haberleşme yatay, farklı düzeyde bulunan aktörler arasındaki haberleşme ise dikey haberleşmedir. Yatay haberleşme aynı statü ya da aynı düzeydeki statülere sahip aktörler arasında oluştuğu için eşitlik ilkesine dayanır. Oysa dikey haberleşme farklı düzeydeki statülere sahip aktörler arasında oluşur, çoğu kez tek yönlü bir haberleşme niteliği taşır. Yani statü hiyerarşisinde üst düzeyde bulunan aktörler, otorite hiyerarşisine dayanarak, alt düzeydeki aktörlerden gerekli bilgileri alırlar, ancak onlara istedikleri konularda bilgi verirler. Sistemin otorite yapısının demokratik ve otokratik oluşuna bağlı olarak haberleşme süreci farklı nitelikler gösterir.

Karar verme süreci; bir sistemi oluşturan aktörler sistemin amacını gerçekleştirmek için sürekli olarak karar vermek durumundadır. Karar verme süreci sistemin tüm düzeylerinde ve her zaman rastlanan bir süreçtir. Sistemi oluşturan bireyler rol ve statülerine bağlı olarak sürekli bir karar verme içiminde bulunurlar. Bu kararlar, karar verenleri ilgilendirdiği gibi sistemin tümünü de ilgilendirir. Önemli olan, verilen kararların, sistemin tümü için tatminkâr olmasıdır. Ancak sistemin, kendisi için tatminkâr olan kararların sistemin tüm parçaları için aynı niteliği taşıması her zaman beklenmemelidir. Bazı durumlarda sistem için aynı niteliği taşıması her zaman beklenmemelidir. Bazı durumlarda sistem için tatminkâr olan, hatta toplumsal düzeyde tatminkâr olan kararların bazı aktörler için zararlı olması olasıdır.

Sistemin diyalektik niteliği göz önünde tutulursa, sistem içindeki çelişkilere bağlı olarak kararların, sistemin tüm öğeleri için aynı derecede tatminkâr olamayacağı doğal olarak görülmektedir.

Dengeleme süreci; sistemin temel amaçları sistemin öğeleri arasındaki ilişkileri iyi tutma, sistemin görece de olsa dengede olması ve sistemin büyümesi yani belli bir örgütlenme düzeyinden bir örgütlenme düzeyine geçmesidir.

Dengeleme, bir sistemin bütün öğelerinin ahenkli ve amaca uygun olarak çalışmasını sağlayan süreç olarak düşünülebilir.

2. Çok Sektörlü ve Disiplinler Arası Çocuk Adalet Sistemi (Koordinasyon ve Çok Disiplinli Çalışma)

"Çocuk adalet Sistemi" hem ele aldığı olgu ve olaylar, hem de ele alınış biçim ve içeriği ile pek çok sektörün ilgi ve çalışma alanına girmektedir (Adalet, Sağlık, İçişleri, Belediyeler, Valilik, Üniversiteler vb) .

Konunun bir başka boyutu ise "çocuk adalet sisteminin" çok disiplinli bir alan olmasıdır. Başta hukuk olmak üzere, tıp, eğitim, psikoloji, sosyal çalışma, psikolojik danışma ve rehberlik, güvenlik, vb. üniversal disiplin, "çocuk adalet sistemi"ne ilişkin bilgi alıp, yeni bilgiler üretme ya da eğittikleri mezunları aracılığıyla bu sistemde aktif rol ve sorumluluk sahibi olmalarıdır.

Carnap' a göre; bilimlerin birliği vardır. Her bilim dalı olgulara ayrı bir bakış tarzıdır. Aynı olguyu inceleyen sosyoloğun, psikoloğun, ekonomistin, eğitimcinin, siyasal bilimcinin, idarecinin ve hatta biyoloğun bakış açıları farklı olmakla birlikte bunların ortaya koyduğu sonuçlar birleştirilip, bir bütün olarak ele alınmadığı taktirde, her zaman ortaya çıkan olgu ya da olay dayanıksız, anlamsız ve sınırlı kalmaya mahkumdur

Bu bölümün başından itibaren sistem bakışı içinde ele alınan çocuk adalet sisteminde, farklı disiplin ve alanlardan gelen her meslek elemanları ve bu meslek elemanlarının çalıştıkları kurumlar, çocuk adalet sisteminin aktörleri olarak ele alınır.

2.1 Çocuk Adalet Sisteminde Yer Alan Kurumlar, Kuruluşlar, Meslek Elemanları, Rol ve Sorumlulukları (Aktörler ve İşlevleri)

Çocuk adalet sisteminin aktörleri, çocuk başta olmak üzere (korunma ihtiyacı olan çocuk, suça sürüklenen çocuk) çocuk hakimi, çocuk mahkemeleri (çocuk mahkemesi, çocuk ağır ceza mahkemesi) sulh ceza mahkemesi, asliye ceza mahkemesi, ağır ceza mahkemesi, özel yetkili ağır ceza mahkemesi, kamu vesayeti makamı, sulh hukuk mahkemesi, asliye hukuk mahkemesi, aile mahkemesi, Cumhuriyet başsavcılığı çocuk bürosu, kolluğun çocuk birimi, sosyal çalışma görevlileri (Sosyal çalışmacı, Psikolog, Psikolojik danışman), denetim görevlisi; aile mahkemelerinde görevli uzmanlar, müdafî-vekil ve baro, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Adalet Bakanlığı ve bu bakanlıkların ilgili kurum ve kuruluşları vb. pek çok kurum, kuruluş ve birbirinden farklı meslek elemanlarından oluşmaktadır.

Yukarıda sıralanmaya çalışılan kurum-kuruluş ve kişilerden oluşan "çocuk adalet sistemi" aktörleri, Çocuk Koruma Kanunu'ndan kaynaklanan rol ve sorumluluklarını yerine getirmekle görevlendirilmişlerdir.

2.2. Çocuğun Yüksek Menfaati, Koordinasyon, İş birliği ve Ekip Çalışması

"Çocuğun yüksek menfaati" kavramı yeni bir kavramsallaşma olmak birlikte aslında sadece bu çalışmanın değil , bu konuyla ilgili yapılan ve yapılacak olan tüm çalışmalarında özünü ve hedefini oluşturmaktadır.

Bu bölümde desteklenmeye çalışılan bilgi, çocuk adalet sistemi içerisinde

Çocuklar için Adalet Sempozyumu-YARGILAMA

çalışanların ortak sahip olması gereken özelliklere ilişkindir. Çocuk adalet sistemi çalışanlarının eş güdüm ve iş birliği içerisinde çalışmalarını temel hedefler. Buraya kadar sıralanan tüm rol ve sorumluluklar ve bu rol ve sorumlulukların sistem yaklaşımıyla ele alınmalarındaki temel felsefe "bu alanda temel eş güdüm ve iş birliğinin sağlanmasıdır". Sistem kuramı ve ekolojik yaklaşımın hepimize verdiği mesaj, parça bütün ilişkisinin önemidir.

Çocuk adalet sistemi çalışanları ile yapılan ihtiyaç analizinde, hemen bütün meslek elemanlarının dile getirdikleri ortak bir sorun olan "Bu sistem içerisinde çalışanlar birbirlerinin rol ve sorumluluklarını bilmiyor ve bu rol ve sorumluluklara saygı duymuyorlar, bu nedenle de her ne kadar, herkes mesleğini yerine getirirken elinden gelenin en iyisini yapmaya çalışıyorsa da, meslekler ve kurumlar arası eş güdüm ve iş birliği olmadığı için ortaya toplamda iyi işleyen bir sistem çıkmıyor." eleştirisi, göz ardı edilmeyecek bir sorunu ortaya koymaktadır.

Çocuk adalet sistemi, çocuğun içinde bulunduğu riski tanımak ve bertaraf ederek, çocuğun esenlik ve güvenliğini korumayı hedefler. Bu hedefin, multidisipliner ve multisektöriyel bir çalışmaya ihtiyacı olduğu açıktır. Bu nedendir ki daha fazla uzmanlık alanının ve sorumluluğun konuya katkı vermesi, konuyu üstlenmesi sorunun çözümünde, zenginlik oluşturmaktadır. Ancak bu zenginlik çok iyi bir eş güdüm ve iş birliği plan ve uygulaması ile gerçekleştirilmesi olanaklıdır. Bu noktada bu alanda çalışan meslek elemanlarının hem mesleki rol ve sorumluluklarını en iyi bir biçimde yerine getirmesi hem de diğer meslek elemanlarıyla "parça-bütün" ilişkisini sağlayacak eş güdüm ve koordinasyonu en iyi nasıl sağlar üzerinde düşünmesi, kararlar vermesi ve bunu uygulamaya sokmasında kaçınılmaz bir önem ve yarar bulunmaktadır.

Çocuk adalet sisteminde çalışan meslek elemanlarının, bu alanda çalışmaya başladıktan sonra diğer meslek elemanlarının rol ve sorumlulukları konusunda bilgi sahibi olmaları, kendi mesleki uygulamaları içinde yaşamsal öneme sahiptir. Unutmamak gerekir ki, bu alanda farklı bilgiler ve beceri ile çalışan meslek elemanlarının ortak noktası, çocuk adalet sisteminde bulunan çocuğun yüksek menfaati ve ihtiyaçlarının "çocukluk" kavramı göz önünde tutularak karşılanmasıdır. Bu durum kurumsal algı açısından da değişimsiz aynı anlam ve içeriği taşımaktadır.

Çocuk adalet sistemi bir bütün olarak çocuğu korumak ve haklarını güvence altına almak için çalışır. Temel hedefi çocuğu karşı karşıya olduğu riskten korumak, maruz kaldığı tehlikenin yarattığı zararı telafi etmek ve onu topluma güvenli bir yaşam standardı içerisine döndürmektir. Bu hedef pek çok farklı çalışmayı zorunlu kılar. Riski araştırmak, riski giderici tedbiri almak, bunu uygulamak ve izlemek, karar vermek ve zararı telafi etmek gibi pek çok farklı sorumluluk gerektirir. Bu nedenle de çocuk adalet sistemi çok kurumlu bir sistemdir.

2.3. Çocuk Adalet Sisteminde İş birliği ve Ekip Çalışması

Çocuk adalet istemi içerisinde çalışanların, bu sistem içerisindeki rolleri ve sorumlulukları bir zincirin halkaları gibi birbirine bağlıdır. Çocuk Adalet Sisteminde çalışma süreci de, süreç haritaları da bunu göstermektedir. Her bir meslek elemanının çocuk adalet sisteminde birbirinden farklı ama birbiri ile doğrudan bağlantılı rolü ve görevleri bulunmaktadır. Bu nedenle çocuk adalet sistemi çalışanlarının ortak bir bakış açısına sahip olmaları, bazı temel ilkeleri benimsemeleri beklenir.

Birden fazla kurumun ve mesleğin aynı alanda sorumluluğunun olduğu durumlarda iyi işleyen bir mekanizmadan söz edilebilmesi için etkili ve verimli bir iş birliği ve eş güdüm gerekmektedir. Bu eşgüdümün en önemli unsurlarından biri, her bir meslek elemanının ve kurumun konuya aynı tutumla yaklaşabilmeleridir. Bu elbette ki mesleki farklılıkları göz ardı etmez ancak temel yaklaşımda ortak bir anlayış gerektirir.

Etkili bir eş güdüm ve iş birliği için, bunun önündeki engellerin farkında olmak ve bu engelleri aşmaya yönelik stratejiler geliştirmek gerekir.

Çocuk adalet mekanizması çalışanları, kolluk görevlisi, savcı, hâkim, avukat, sosyal çalışma görevlisi, denetimli serbestlik görevlisi, adli tıp uzmanından oluşan ve hedefi Korunma ihtiyacı olan veya suça sürüklenen çocukların korunması, haklarının ve esenliklerinin güvence altına alınması olan bir ekiptir.

Bu ekibin çalışması sırasında karşılaştığı güçlükler aslında dünyanın her yerinde karşılaşılan güçlüklerden farklı değildir. Dünyada pek çok araştırmacı, ekip çalışmasını engelleyen faktörlerin neler olduğu konusunda neredeyse görüş birliğinde bulunmaktadır. Bunlar;

- Benlik (ego) bireyselcilik,
- Ekiplerin birbirine güvenmemesi,
- Kuruma, çalıştığı kuruma bağlılık (kurumsal taasup)
- Sorumluluk almaktan kaçınma
- Tartışmaktan, çatışmaya girmekten kaçınma
- Güven eksikliği

Ekip çalışması, ihtiyaç duyulan bilgi ve enerjinin paylaşılmasını sağlar. Bu da çocuk adalet sisteminde en çok ihtiyaç duyulan şeylerden biridir. Çocuk için adalet sisteminin, onun ihtiyacını doğru tesbit edecek kadar sağlam, gecikmeye mahal vermeyecek kadar da hızlı işlemesi gerekir. Bu da sorumluluğunu bilen ve zamanında yerine getiren farklı meslek elemanlarının mükemmel bir uyum içerisinde çalışmasını zorunlu kılar.

Ekip çalışması önündeki engeller, başarılı bir mekanizma için yapılması gerekenler konusunda da yol gösterici niteliktedir. Mesleki taasupların aşılması, farklı

Çocuklar için Adalet Sempozyumu-YARGILAMA

mesleklerin rol ve sorumluluklarına saygı duyulması ve bütün çalışanların birbirine güvenmesi, ortak hedefi bilme ve buna inanma, ekibin temel özellikleri içerisinde olmalıdır.

Son cümle olarak, çocuk adalet sisteminde etkili çalışması, iletişim ve iş birliği, bu çalışmanın temel dayanakları olduğunu akıldan çıkartmamak, buna ilişkin yapı ve uygulama geliştirmenin de yaşamsal önem sahip olduğunu vurgulamakta yarar vardır.

KAYNAKÇA

ACAR, B. Yüksel ve H. ACAR. "Sistem Kuramı-Ekolojik Sistem Kuramı ve Sosyal Hizmet: Temel Kavramlar ve Farklılıklar." Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Yayını, Cilt: 13, Sayı: 1, 2002: 29-35.

ASHMAN, Kirst Karen ve Charles ZASTROW. Understanding Human Behavior and the Social Environment, Chicago, Nelson Hall Publishers, 1990. ASHMAN, Kirst Karen ve Grafton H. HULL. UnderstandingGeneralistPractice, Chicago, Nelson Hall Publishers,1999.

BERTALANFFY, V. Ludwig. Ecological Systems Approach, [internet] Bağlı Bulunduğu İnternet Adresi; <http://www.users.globalnet.co.uk/~ebstudy/strategy/ecosys.htm>, 27 Nisan 2004.

BUTLER, Shane. Substance Misuse and the Social Work Ethos. Journal of Substance Misuse1, Volume: 62, Number: 2, 1996: 46-53.

COMPTON, Beulah R. ve Burt GALAWAY. Social Work Processes, USA, The Dorsey Press, 1979.

DANIŞ, Zafer. Davranış Bilimlerinde Ekolojik sistem yaklaşımı. Aile veToplum, eğitim, kültür ve araştırma Dergisi; mart 2006, yıl:8, cilt :3, sayı : 9. TC, Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar genel müdürlüğü yayını

KORNBLUM, William ve Joseph JULIAN. SocialProblems, PrenticeHall, Tenth Edition, New Jersey, 2001

MILEY, K. K., O' MELIA, M., DUBOIS, B. L. GeneralistSocialWorkPractice–An Empowering Approach.UK, Allynand Bacon, 1998.

PAYNE, Malcolm. Modern SocialWorkTheory, JoCampling (Ed.), Great Britain, MacmillanPressLtd, 1997.

TURAN, Nihal. Sosyal Kişisel Çalışma: Birey ve Aileler için Sosyal Hizmet, Ankara, 1999.

YORUKOĞLU, Atalay. Çocuk Ruh Sağlığı. Ankara: T.C. İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1978.

***

OTURUM BAŞKANI

Sayın Özdemir'e teşekkür ediyorum.

Normalde programa geç başlamış olduğumuz için bir zaman kaybı var, zaman aşımı var. İlave sunumlardan da kaynaklanan bir vakit fazlası oldu, bizden sonra bir oturum var herhâlde o nedenle soru-cevap kısmına çok fazla uzatamayacağım, çok ısrarlı olan arkadaşlarımıza hemen elleri göreyim.

Buradan Gökten Hanım'la başlıyorum buyurun. Çok kısa bir şekilde kendinizi tanıtır. Çok özür diliyorum bir hatırlatma daha kısa olabilirse sorular.

GÖKTEN KOÇOĞLU, ANKARA 2. ÇOCUK MAHKEMESİ HÂKİMİ

Tüm sunumları için çok teşekkürler. Eylem Hoca'ya soracağım. İfade Alma Yönetmeliği'nin 19. maddesine göre çocuğun ifadesini ancak Cumhuriyet Savcısı alabilir. Mağdur çocuğun da ifadesi bu Çocuk İzleme Merkezi'nde alınırken araya giren bir cam acaba Cumhuriyet Savcısının ifadeyi almadığı gibi bir izlenim verir mi? Bu yasanın ihlalinin gerektirir neticesine varır mı? Teşekkürler.

YRD. DOÇ. DR. EYLEM ÜMİT ATILGAN

Burada aslında savcının o aynanın diğer tarafında olan ekipte olması, olması gereken ideal! Ama soruları yöneltenin meslek uzmanları olması işin doğası gereği, yani çocukla muhatap olan yani işte kim yapmalı bu görüşmeyi sorusunun yanıtını, çocuk yargılamasının temel ilkeleri bize hukukçuların değil bu alanda özel uzmanlık geliştirmiş, özel eğitim almış çocuk uzmanlarının yapması gerektiğini söylüyor. Fakat çocuk uzmanlarının bu görüşmede maddi hakikati ortaya çıkarabilmesi için aynanın diğer tarafında savcının bulunması gerekiyor.

Dolayısıyla savcılarımızın başka yerde çocuklarımızın başka yerde olması sizin dediğiniz sonucu doğurabilecek bir şey. Nitekim üniversitelerdeki çocuk koruma merkezlerinin deneyimlerinde ve diğer benzer kurumların oluşturduğumuz süreçlerde bunu çok yaşadık. Savcılarımız ve hâkimlerimiz önlerine gelen CD kayıtlarında sorulması gereken soruların sorulmadığını ve dolayısıyla da maddi hakikati ortaya çıkarmaya yönelik bir adli görüşme, o standardı yakalayan bir adli görüşme yapılmadığını söyleyerek geri göndermişlerdi. Ve hatta tekrar dinlemek zorunda kalmışlardı, kalıyorlardı ve kalmaktalar. Ve bunun en büyük gerekçesinde o ikincil dinleme, üçüncül dinlemede bu olarak gösteriyorlar. Ama bu çözüm meslek uzmanlarının görüşmeyi yapmaması değil savcının bunun bir parçası olmasını sağlamak. Savcı orada olmalı ama savcı aynanın diğer tarafında olabilir. O kulaklıkla, işte bildiğimiz uygulamalar, pilot uygulamalar çok iyi sonuçlar verdi, devam ediyor.

Bunun yaygınlaştırılması, kulaklıkla "Şunu bir kere daha sorar mısınız?" diye uzmanı yönlendirmesi ama her halükarda meslek uzmanları psiko-sosyal desteği sağlayarak çocukla görüşmek zorunda; ister mağdur olsun ister suça sürüklendi iddiasıyla şüpheli sıfatıyla dinlensin ister sanık aşamasında, kovuşturma aşamasında dinleniyor

Çocuklar için Adalet Sempozyumu-YARGILAMA

olsun. Burada şeyin istisnası sağlanamaz, böyle yorumlanması gerekir. Savcı yapıyor görüşmeyi ama uzmanların yaptığını varsaymak gerekir.

MURAT AYDIN, İZMİR KARŞIYAKA ADLİYESİ HÂKİMİ

Teşekkür ederim. Ben de soruyu soracaktım Hâkime Hanım sorduğu için o soruyu geçiyorum yeterince açıkladılar. Yusuf Solmaz Balo Bey buradayken ve HSYK Üyesi olarak da Sayın Hocam buradayken bir şey sormak ve hatırlatmak isterim.

Sayın Balo bahsetti, gerçekten çok önemli çocuk adalet sisteminin belki de en büyük krizi ceza sorumluluğunu tespit etmek konusundaki standardımızın yokluğu ama bu konuda Adalet Bakanlığı UNICEF'le beraber çok büyük bir çalışma yürüttü. Oldukça geniş katılımlı, her alandan, bu alandaki her alandan uzmanın katıldığı bir ekip haftalar süren çalışmalar sonucunda ceza sorumluluğunun belirlenmesiyle ilgili asgari standartları belirleyen bir rehber hazırladı. Bu rehberi Adalet Bakanlığı bastı UNICEF'le beraber ama bu rehber sadece hani bir akademik çalışma gibi durdu. Sorum size ve Sayın Hocam HSYK Üyesi olması sıfatıyla kendilerine: Acaba bu rehberi, Adalet Bakanlığı ve HSYK teşkilata bir genelge gibi, uyulması gereken asgari standart gibi sunmayı düşünüyor mu? Çünkü bunun uygulamasını adli muayene formları konusunda Sağlık Bakanlığı yaptı ve çok da iyi sonuçlar aldık. Böyle bir şey yararlı olur mu? Teşekkür ederim.

DR. YUSUF SOLMAZ BALO

Murat Bey teşekkür ediyorum. Doğrudur bir çalışma yapıldı, güzel de bir eser çıktı. Bildiğim kadarıyla teşkilata duyuruldu.

MURAT AYDIN

Resmî bir bildirim ya da bir genelge ya da bir iç mevzuat olarak duyurulmadı, öyle bir şey gelmedi. İlgililer edildi, yani bununla ilgilenenler edildi şeklinde.

DR. YUSUF SOLMAZ BALO

Teşekkür ediyorum, ben not aldım bunu.

OTURUM BAŞKANI

Tabi söz konusu hazırlanan yol gösterici kural ya da rehber içeriği nedir, o konuda bilgi sahibi değilim. Fakat tabi burada kurul olarak buna müdahale olma metodumuz ve sürecimiz nasıl olur onu ayrıca değerlendirmek lazım. Şu açıdan söylüyorum bu bir mesleki müzakere toplantısı bağlamında ilgili hâkimlerin bir araya gelerek değerlendireceği bir metin, ortak bir yol haritası olabilir ama doğrudan doğruya kurulun bunu hâkim ve savcılara genelge etmesi noktasında yargısal takdire müdahale ediyor muyuz, etmiyor muyuz noktasında onu da ayrıca değerlendirmemiz gerekir. Fakat bunun ortak bir yönelim, ortak bir metin, konunun uzmanı olan hâkimlerin sorumluluğunun tespitinde nasıl hareket edilmesi gerektiğiyle ilgili ortak bir değerlendirmeler olabilir. Biz buna zemin hazırlayabiliriz, fakat bunu genelge

edici, bunu dikte edici yaklaşımın en azından şu aşamada doğru olmayabileceğini düşünüyorum ama ayrıca değerlendirmeye açık bir konu.

Ben çok özür dileyerek son söz olarak size mikrofonu vermek istiyorum. Arkadaşlar kusura bakmasınlar bir sonraki oturum için dışarıda bekliyorlar, ben son sözü size veriyorum buyurun efendim.

KATILIMCI

Efendim ben de bu konuda bir şey söylemek istiyorum, gerçekten de Murat Bey'in söylediği çok yerinde. Çok çaba harcandı, ortaya çok kapsamlı bir şey çıktı ve bütün sosyal çalışmacılar, sosyal çalışma görevlileri hatta Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığında da, onlar da hazırlıyorlar sosyal inceleme raporlarını. Oradaki sosyal çalışmacılar, yargıçlar, savcılar hatta DSD olanlar çünkü denetimli serbestlikte de biliyorsunuz sosyal inceleme raporu son derece önemli, ona uygun olarak denetim planı falan hazırlanıyor.

Bu eserin, ben eğitim yani Adalet Bakanlığının Eğitim Dairesi tarafından da gözden geçirildiğini ve onay verildiğini biliyorum. Zaten eserin üzerinde, çalışmanın üzerinde Adalet Bakanlığının da amblemi var. Bu çalışmayı ben şahsen kendim, bütün bildiğim arkadaşlarıma gönderiyorum e-mail aracılığıyla ama bunun resmî olarak lütfen bütün ilgili mahkemeler, bütün denetimli serbestlik, Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüklerine hepsine gönderilmesinde çok büyük yarar olduğunu düşünüyorum. Son derece kapsamlı; yargıç arkadaşlarımızın, adli tıbbın, sosyal çalışmanın hepsinin, psikolojinin bütün etik kuralları, bütün her şey içine alan son derece kapsamlı bir çalışma. Ceza Sorumluluğu 2010 El Kitabı, rehberi daha doğrusu çok iyi olur, çok mutlu oluruz doğrusu. Çok işe yarar diye düşünüyorum çok teşekkür ederim.

OTURUM BAŞKANI

Kurul olaraktan not ettiğimizi belirtirim. Arkadaşlar süremizi fazlasıyla aştık, ben başta organizasyonu yapanlara ve buradaki panelistlere teşekkür etmek istiyorum. Bu arada katılımcılara da bu vakte kadar ilgiyle konuyu takip ettikleri için teşekkür ediyorum. Hepinize iyi akşamlar diliyorum, sağ olun.

Uluslararası Çocuklar için Adalet Sempozyumu

YARGILAMA

Eş Zamanlı Uzman Tartışması Oturumları II. GÜN (15.15 - 16.45)

ÇOCUK ADALET SİSTEMİNDE UZMANLAŞMA

Moderatör: Doç. Dr. Hasan BÜKER,
Polis Akademisi

Cesur CEYLAN, *Samsun Aile Mahkemesi*

Yrd. Doç. Dr. Eylem ÜMİT ATILGAN, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi*

Fillanza KADIU (Kosova), *Hâkim*

Georg DECKER (Almanya), *Kıdemli Savcı*

Yard. Doç. Dr. Hayrunissa ÖZDEMİR, *Erzincan Üniversitesi, Hukuk Fakültesi*

Murat AYDIN, *İzmir 1. Sulh Ceza Mahkemesi Hâkimi*

Nesrin LUSHTA (Kosova), *Hâkim*

Oben SÜDÜTEMİZ, *Sarıyer Aile Mahkemesi*

Dr. Uğur ÖZDEMİR, *Hacettepe Üniversitesi İİBF Sosyal Hizmet Bölümü*

OTURUM BAŞKANI DOÇ. DR. HASAN BÜKER POLİS AKADEMİSİ

Hepimizde bir miktar yorgunluk olabileceğini düşünüyorum. Ancak sizi temin ediyorum ki çok değerli konuşmacılarımız var, katılımcılarımız var ve daha da ötesinde akşam olmasına rağmen çok güzel bir program dizaynı içerisinde birlikte olacağız. Çünkü muhakkak hocalarımızın çok önemli katkıları olacak ama herkesi konuşmaya davet ettiğimiz, herkesin görüşlerine değer verdiğimiz, önem verdiğimiz ve ihtiyaç duyduğumuz bir toplantı. Dolayısıyla akşamın yorgunluğunu böyle önemli bir konuyu tartışmanın heyecanı ile birleştirip bu süreyi çok iyi değerlendireceğimize inanıyorum. Bu anlamda hepinize tekrar hoş geldiniz diyorum.

Biliyorsunuz bu akşamın Eş Zamanlı Uzman Tartışması Oturumu, bulunduğumuz salon itibari ile "Çocuk Adalet Sisteminde Uzmanlaşma" üzerine. Hepimiz sahadan gelen çocuk adalet sistemi üzerine çalışmalarını bulan veya bizzat sistem içerisinde pratisyen olarak çalışan insanlar olduğumuz düşünüldüğünde tekrardan; çocuk adalet sisteminin ne olduğunu, hangi kademeleri, hangi birimleri, kurumları, aktörleri, rolleri içerdiğini tekrardan saymaya, söylemeye gerek duymuyorum ben esasen. Ama uzmanlaşma dün başlayan, tüm oturumlarda dikkatimizi çeken önemli konulardan birisi. Bu itibarla ben platformu hocalarımın da tavsiyesi ile siz değerli katılımcılarımıza ilk etapta açmak istiyorum. Belki bir 5N1K yaklaşımıyla uzmanlaşma nedir? Neden uzmanlaşmaya ihtiyacımız var? Hangi kademelerde, hangi kurumlarda, hangi aktörlerde, hangi roller adına uzmanlaşmaya ihtiyacımız var? Bunu nasıl yapmalıyız? Hangi süreçler dâhilinde Türkiye'de çocuk adalet sistemini geliştirmek adına bunu gerçekleştirmeye ihtiyacımız var? Ben ilk etapta sözü salona bırakmak istiyorum. Görüşlerini, değerli görüşlerini ifade etmek isteyen katılımcılarımızdan görüş olarak başlayabiliriz. Yorumda bulunmak, katılmak isteyen arkadaşlarımız varsa.

Evet, buyurun Hâkim Bey. Salon görevlisi var mı acaba? Evet, mikrofon geldi.

İBRAHİM DEMİRTAŞ ADALET BAKANLIĞI ADLİ SİCİL İSTATİSTİK DAİRESİ BAŞKANI

Evet, teşekkür ediyorum. Geçen altı ay boyunca araştırma yaptık bu aile mahkemesinde çalışan uzmanlar ve çocuk mahkemesinde çalışan uzmanların sorunlarıyla ilgili. Bu bağlamda ülkemizdeki seçkin hâkimlerin ve öğretim üyelerinin ve fedakarca çalışan sosyal hizmet uzmanı ve psikolog ve sosyal pedagoğ dediğimiz ancak rehberlik, psikolojik danışmanlık uzmanı ile görüşme yaptık.

Sonuç olarak şu kaniya vardım: Bizim en büyük unuttuğumuz şey işin şefkat odağı ve yargılamada sonuç çıkarmaya yönelik yani nicelik ön planda. Ne kadar karar çıkarırsak o kadar iyi olur diye meselelere yaklaşıyoruz. Yargılamayı hukukcası suhuletle, kolaylıkla çözecek ve özellikle de dava konusu olmaması gereken belki %70 civarındaki dava, ne yazık ki sistem buradan para kazandığı için adliyelere dava şeklinde geliyor ve ne yazık ki bu çocuklara biz sosyal ve hukuksal desteği yeterince veremiyoruz.

OTURUM BAŞKANI

Buradan Şu sonucu çıkartabilir miyiz sözünüzü kestim kusura bakmayın. Yargılama öncesi ya da muhakeme öncesi süreçlerde bir uzmanlaşma ihtiyacımız var diyebilir miyiz? Belki uzlaştıncılık müessesesi adına bir uzmanlaşmaya...

İBRAHİM DEMİRTAŞ

Evet, efendim özellikle okullarda örnek öğrenciler, örnek öğretmenler uzlaştıncı olması gerekir. Aynı Şeyi üniversiteler için de ben düşünüyorum. Biz kültür olarak buna uzak değiliz ancak uzlaştırma değerlendirilirken olay sıcakđı sıcakđına savcılık yerine emniyette soruluyor ve iş daha çok formalite tamamlamak şeklinde iş yapılıyor. En büyük sıkıntı işi formaliteye bağlamamız. Gerek hâkim arkadaşlar gerek bir kısım sosyal çalışmacı arkadaşlar sadece evrak doldurmakla yetiniyor. Bu en büyük sıkıntımız yani işin yoğunluğundan dolayı bunu söylüyorum, kimseyi de suçlamak istemiyorum. Ağır iş yükü!

OTURUM BAŞKANI

Evet, Teşekkürler Hâkim Bey.

İBRAHİM DEMİRTAŞ

Çok teşekkür ederim.

OTURUM BAŞKANI

Ben teşekkür ediyorum. Şimdi ilk olarak Uğur Hocama sözü vermek istiyorum. Yaklaşık konuşmacılarımız için de 8-10 dakikalık sürelerimiz var Hocam, buyurun.

DR. UĞUR ÖZDEMİR, HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ İİBF SOSYAL HİZMET BÖLÜMÜ

Çok teşekkür ediyorum Sayın Başkan. Çok özür dilerim oturuş biçimi olarak böyle bir dizayn oldu. Ben bu akşam programı incelediğimde hakikaten en verimli olan Şeyin bu tür bir masa etrafında toplanmanın olduğunu düşünüyorum. Farklı yaşam deneyimlerimiz var, farklı bilgilerimiz var. Aynı yaşantıyı yaşıyoruz, iyi hayallerimiz var. Birbirimize destek olabilirsek, birbirimize iyi temas edebilirsek, doğru sonuçlar çıkarabileceğimizi düşünüyorum ben. Hiçbirimizin daha önemli olma, daha güçlü olma, daha güzel olma süreci olmadığını düşünüyorum. Hepimiz büyüdük, yetişkiniz. O yüzden bu ortak masaların üretim noktasında çok yararlı olduğunu düşünüyorum.

Tüm dünyada da aslında bu tür mesleklerde ve branşlarda lisans mezunu olmak bir yetkinlik ve yeterlilik değil. Bir sürece başlamak anlamına geliyor. Uzmanlaşmaya girmeden önce bana kalırsa, gerek hukuk eğitiminde gerek sosyal çalışma eğitiminde gerekse de diğer eğitimlerde eğitim müfredatlarının bir gözden geçirilmeye ihtiyacı var.

Lisans eğitimi boyunca hiç hümaniteyi ders olarak algılamamış bir müfredat programında çıktığınız andan itibaren hümanistik beklentilere yanıt bulma çabası

Çocuklar için Adalet Sempozyumu-YARGILAMA

eklektik biraz. Ekip çalışmasını hiç görmemiş olmak ve çıktığınızda pek çok ekip üyesi ile yan yana çalışıyor olmak da yine sizin hazırlanmadığınızın bir konu.

O nedenle belki uzmanlaşmaya ön adım olarak mesela sosyal çalışma görevlileri için de belki hukuk derslerinin, yargılama sürecinin bu tarafa aktarılması gerekiyor. Bizler farklı gezegenden gelen insanlar gibi yan yana geliyoruz, sürtüne sürtüne bir şeyleri öğreniyoruz ama o sürtünmeden de kendimiz birtakım kayıplara uğruyoruz aslında, örseleniyoruz.

O nedenle üç basamağı var gibi geliyor: Birinci basamağı, lisansta yapılacaklar. Hepimiz kendi eğitimlerimize ya da buradaki kurum ve örgütler bu müfredat oluşturanlara günümüz sosyal sorunlarının ihtiyaçları doğrultusunda bir revize sürecindeki durumu aktarması gerekiyor diye düşünüyorum.

İkincisi, bu alan zor bir alan! Bu alanda bilgilenme sürecini sadece lisansta bırakmamak lazım. Son dönemlerde özellikle ve özellikle Türkiye’de iyi yapılan şeylerden bir tanesi tırnak içinde söylüyorum, mezuniyet sonrası yüksek lisans eğitimleri. Özellikle bu yıl alınan kararlar doğrultusunda tezli ve tezsiz yüksek lisans programları pek çok açıdan kurulabiliyor. Eskiden beş altı kişi alınabiliyordu şimdi bunun sayısını herkes biraz arttırabilirdi.

Ben bu alanda çalışan meslek elemanlarının eğitimin içinde kalmalarının önemli olduğunu düşünüyorum. Birileri derse ki, kim olduğunu bilmiyorum yani bir adresli birileri değil bu; “Ama bu kadar işimiz varken biz kendimizi nasıl aynı zamanda eğitim odaklı olacağız?” Böyle olması gerekiyor, ona öyle söylememiz gerekiyor. Kendi iç yolculuğumuzdan gitmediğimiz takdirde öteki ile çok buluşamayız. Bir miktar hani o uçakta gösterirler ya bir panik durumunda ilk önce kendinize o havayı tutun sonra da diğerine tutun diye. Buradakiler iş yükü ne olursa olsun eğitilme süreçlerine devam etmek durumundalar. Çünkü o dosya dediğimiz sürecin bir başka çözümünü hep birlikte bulmak durumundayız. Bunun çaresi bizim eğitime vereceğimiz zamandan kısıtlamak olmaması gerektiğini düşünüyorum. O nedenle tüm bana kalırsa hukukçuların, sosyal çalışma görevlilerinin ve belki daha teknik meslek elemanlarının bile eğitimde kalması son derece önemlidir diye düşünüyorum.

OTURUM BAŞKANI

Hocam eğitimde kalması derken?

DR. UĞUR ÖZDEMİR

Yüksek lisans programı.

OTURUM BAŞKANI

Yani kendilerini eğitmeye devam etmeli yani acaba ben bundan şöyle de anlıyorum; aynı zamanda arkadan gelenlerin eğitilmesine de katkı sağlamalı.

DR. UĞUR ÖZDEMİR

Evet. Yani biz eğitim kısmını bitirdik değil artık yeni trend o biliyorsunuz, trend kelimesini kullanmayı sevmiyorum ama yaşantımızda aslında yaşantı öğrenilmeye devam eden bir süreç. Sadece uygulayan olmamak lazım yani sadece su boşaltan değil aynı zamanda oraya bir suyun dolmaya devam etmesi lazım.

Uzmanlaşma derken ben bu alanda uzmanlaşmanın içine girer mi bilmiyorum üçüncü söyleyeceğim şey, dışarıda da farklı meslektaşlarımla da tartıştım. Kişinin kendisini korumasına yönelik, bu alanda çok gerek olduğunu düşünüyorum kişinin kendisini korumasına yönelik, kendisini mutlu hissetmesine, kendisini gerçekleştirmesine yönelik bir sosyal programlar zincirinin oluşturulması gerekir.

Herhalde içimizdekiler de dâhil olmak üzere birinin başına gelebilecek en kötü şey mesai saatleri dışındaki bir hâkimin karşısına 91. dosya olarak gelmektir! Yani o yorgunlukta, o bitmişlikte, sadece görevi için orada kendini sıkıştırmasıdır. Bunu sosyal bir iş için talep etmemeliyiz, bu işleri sağlıklı yapabilmek için talep etmeliyiz diye düşünüyorum. Bu iki yönü hümanistik bir alandır: Çocuklara hümanistik, çalışanlara hümanistik. O nedenle bu uzmanlaşma programı sadece eğitim aktarma değil aynı zamanda yaşamı bir miktar gevşetme, rahatlatma süreci de taşımalıdır diye düşünüyorum. Çünkü bu alanın özgünlüğü bir miktar insanın rahat büyümesi olması ve kendi ile iyi olmasını çok gerekli kılmaktadır.

Benim söyleyeceklerim bu kadar.

OTURUM BAŞKANI

Hocam teşekkür ediyoruz. Ben Uğur Hocamın söylediklerinden hani çok geniş, çok derin anlamlar ifade eden şeyler söyledi Uğur Hocam ama uzmanlaşma adına eğitimin ne kadar önemli olduğunu lisans seviyesinden başlayarak, yüksek lisans seviyesinde insanların hem kendilerini eğitmeye devam etmeleri hem de arkadan gelen uygulayıcıların eğitimlerine mevcut birikimleri ile katkıda bulunmaları gerektiğini, aynı zamanda bu alan içerisinde özellikle uzmanlaşmanın beraberinde hümanistik bir yaklaşım sergilemesi gerektiğini vurguladı kendisi. Daha da derin anlamlar hepimizin anladığı gibi. Bu konuda katkıda bulunmak isteyen salonumuzdan, bu konuyu biraz daha açmak isteyen, derinleştirmek isteyen veya benzer uzmanlaşmayla ilgili mikrofonu almak isteyen varsa söz verebiliriz salona. Handan Hanım'dan başlayalım, "Önce hanımlar!"

HANDAN HANIM

Çok teşekkür ediyorum herkese öncelikle, Uğur Hocam'a özellikle çok teşekkür ediyorum. Öğrenciniz teşekkür ediyor bu arada. Şunu söylediniz Hocam bu hani uzmanlaşmada alanda çalışanlar olarak koordinasyon, iş birliği yapamıyoruz. Hani uzaydan gelen insanlar değiliz, tırnak içerisinde sürtünerek birbirimize belki birbirimizi defalarca da örseleyerek, hani önemsizleştirerek birinin yaptığını diğeri görmeden çalışıyoruz

dediniz. Bunun için de çözüm önerisi olarak bu hani lisanstan başlayarak hani alanda çalışacak potansiyel uygulamacıların bir arada çalışmasına yönelik bir fikir beyan ettiniz. Bu ne kadar yapılabilir? Nasıl yapılabilir? Bu çok önemli çünkü. Şöyle bir şey var, sosyal hizmet uzmanı olan öğrencilerin biliyoruz farklı yerlerde staj yaptıklarını. Ama sosyal hizmet uzmanı nerede staj yapmışsa orayı bir miktar biliyor da diğer uygulamacılar işte hani bu hep söylüyoruz çok sektörlü bir alan, işte multi-disiplinerdir bilmem nedir falan, ara kesit bir konu, ilgisi olmayan kurum kuruluş yok neredeyse... Sosyal hizmet uzmanı kendi yaptığı şey de hani birazcık bir kısmı adaleti bilebiliyor, bir kısmı sağlığı bilebiliyor falan ama o sağlıktakiler sosyal hizmeti ne kadar bilebiliyor, sosyal çalışmayı? Bu hani sonrasındaki en büyük sıkıntı her zaman yıllardır söylenen şey koordinasyon yok, iş birliği yok oluşturulamıyor. Aslında çok ciddi çabalar da var yani yapılan. Bu lisanstan başlayarak dediğiniz için nasıl yapılabilir?

DR. UĞUR ÖZDEMİR

Ben bunda multi-disipliner yüksek lisans programları açılabileceğini düşünüyorum ki sağlıksızın da bu olduğunu düşünüyorum. Mesela çocuk adaleti yüksek lisans programı oluşturulabilir gibi geliyor bana. Devletten bu programı bitirmiş olanlara ilişkin payelenme de beklenebilir. Bir, üç ya da beş yıl içinde var olan tüm bu alanda çalışan uzman grup; hukukçular, sosyal çalışma görevlileri, avukatlar anlamında söylüyorum, kendiliğinden o noktada bir yan yana gelmişlik olabilir ve bilgi alma verme olabilir ve hatta bu program içinde öyle uygulamalar yapılabilir ki, bunun üzerinde çalışabiliriz ki kişi hani haftada bir gün kendine böyle bir noktada ayırdığında başka üniversitelere girerek o üniversitelerdeki danışmanlarla teke tek görüşme imkânı bulabilir.

Bir noktada tekrar eğitime dönmek, o öğrenciliği hissetmek, üniversiteyi hissetmenin herkese daha iyi geleceğini düşünüyorum ben. Bu kitlenin içinden seçilmiş bir küçük kitle değil, bu kitlede hepsi, ulaşabilir hepsine Türkiye'nin önemli illerinde bu sürecin, bu kaynağın olduğunu düşünüyorum, bu kaynağın olduğunu biliyorum. Yeter ki bunu yapma iradesi oluşsun. Bunu yapmayla tamamladıktan sonra payelendirmenin nasıl olacağı netleşsin. Bu beklenen yarardan daha fazla bir katma değer katar diye düşünüyorum ben ama hukukçular hukuk fakültesinden, sosyal çalışmacılar edebiyat fakültesinden değil. Olabildiğince bu programa katılacak olan herkes hukuku, sosyal bilimleri ya da işte orada bir standart seçilir bu multi-disipliner bir yüksek lisans programıdır. Örneğin Ankara Üniversitesinde Krize Müdahale Yüksek Lisans Programı vardır. Bu yüksek lisans programına farklı lisans programlarını bitiren herkes krize müdahale noktasında katılırlar, tezli ve tezsiz yüksek lisans programları ve uygulaması vardır. Bitirdiklerinde herkes krize müdahale ile ilgili çok ciddi bir deneyim, bilgi sahibi olmuş olur ve birbirleriyle de o süreçte çok daha yakın ilişkileri olur. Burada bunun mezunu olan arkadaşlarımız var, olumlu deneyimleri burada paylaşabilirler diye düşünüyorum.

OTURUM BAŞKANI

Evet, teşekkür ediyoruz Hocam. Ben tekrar şu hatırlatmada bulunmak istiyorum salonumuzda bulunan değerli katılımcılara; oturumumuz bir tartışma oturumu, soru sormak zorunda değilsiniz, görüşlerinizi, düşüncelerinizi, konuya katkılarınızı iletebilirsiniz hocalarımla birlikte. Beyefendi konuşmak istiyorsa ben sözü verebilirim ikinci kez. Sonra Eylem Hocama verip devam edeceğiz hocalarımla.

HALİL GÜNER, ÇANAKKALE HÂKİMİ

Şimdi Hocam bahsetti, hümanizm! İşte orada herhâlde ayrı ada olarak görmek yerine birbirimizi ya da kavga etmek, çekişmek yerine, suçlamak yerine biz neler yapabiliriz diye düşünürsek bunda katkı büyük olur ve sorunları daha kolay çözeriz diye düşünüyorum.

Hocamın bu kişinin kendisini korumasına yönelik çalışmalarında Amerika'da Haziran'da bir toplantıda Amerikalı bir yargıç kendisi kadın sorunlarına bakan bir yargıçmış, belirli dönemler psikolojik destek aldıklarını ve kendilerini korumaya yönelik psikolojik destekle işlerine devam ettiklerini söylemişti. Çok güzel bir uygulama çünkü örneğin biz ağır cezada beş yıldan fazla suçlarla suçlanan kişileri yargılıyoruz, e tabi etkilenmemek mümkün değil. Bir süre sonra tabi bizim kendimize yansıyor, dolayısıyla ailemize yansıyor, çocuklarımıza yansıyor, belki de mutsuz çocuklar ediniyoruz. Teşekkür ediyorum.

OTURUM BAŞKANI

Hâkim Bey'e yedek katkılarından dolayı teşekkür ediyoruz. Eylem Hocam buyurun.

YRD. DOÇ. DR. EYLEM ÜMİT ATILGAN, ANKARA ÜNİVERSİTESİ HUKUK FAKÜLTESİ

Teşekkür ederim. Handan Hocamın ve Uğur Hocamın değindiği soruna taktığım bir ad var hatta bunu söylemekten çok hoşlanıyorum: "Kan Uyuşmazlığı!"

Ben on yıl önce yaklaşık bu alanda çalışmaya karar verdiğimde Cebeci'deki Hukuk Fakültesinin o mendebur görünen duvarlarından çıkıp ilk olarak Sevda Hocamın odasına gitmiştim. On yıl önce kendi alanımdan çıkıp deplasmana geçmiştim, bir hukukçunun deplasmana geçmesi çok zordur.

Şimdi hukuk terimleri, hukuk terminolojisi, size verdikleri o formasyon sizi bir yerde konuyu tanımlamakta en ehil kişi olarak donanımlandırır. Buradan yola çıkarak gidiyorsunuz sosyal hizmetler terminolojisi ile tanışmaya çalışıyorsunuz, sosyoloji ile tanışmaya çalışıyorsunuz.

Sevda Hocamla ilk tanışmamızın ardından odasından çıktığımda, ben bu işi yapamayacağım dediğimi hatırlıyorum. Çünkü sahaya çıkma niyetim var ve bir hukukçuyum, hukuk eğitimi almışım. İlk defa farklı disiplinlerin bu meseleye bakışıyla karşılaşıyorum ama biliyorum ki hukuk metodolojisi benim aradığım soruların yanıtını

Çocuklar için Adalet Sempozyumu-YARGILAMA

vermeyecek, bir normatif çalışma yapmak istemiyorum. Sosyal gerçekliği görmeye bir temayülüm var, hevesli bir öğrenciyim. Ben bu dili öğreneceğim dedim. Ama bu kan uyuşmazlığı yakamı hiç bırakmadı, hep gördüm. Mesela tez jürimde sosyoloji bölümünden bir hocam vardı, yine farklı hukukçu olmayan birçok jüri üyesi vardı, tez izleme komitemde. Bu kan uyuşmazlığı sahaya indiğimde kurumlarda uzmanlarla karşılaştığımda da karşıma çok çıktı. İzin almaya çalıştığımda, kurumlara girmeye çalıştığımda da çok karşıma çıktı.

Bir süre sonra benim tez çalışmam ilerlerken bu kan uyuşmazlığının birçok meslek grubu arasında yaşandığını gördüm. Kendimi odağa almaktan ziyade baktım ki çok genel bir durum. Bunun meslek hiyerarşisi ile çok yakından ilgili olduğunu düşünüyorum. Zihninizdeki algılarla en üstte yerleştirilen bir meslek grubu var oradan sonra böyle iniyor. Multi-disipliner bir alan diyoruz ama bu meslek hiyerarşisini koruyarak bunu söylemiş oluyoruz. Dilimiz bunu söylerken, multi-disipliner derken denk, yan yana sorunun bileşenlerini farklı açılardan, farklı disiplinlerden görüp de çözüm üretenlerin bir araya geldiği eşit bir konumu kabul etmiyor zihnimiz. En başa hâkim, hekim bu şekilde ilerleyen, inen bir basamaklar silsilesi görüyoruz. Bu sorun öylesine can yakıcıydı ki bir süre sonra şanslı kullardanım, fakültemde kürsümle ortak bir çalışmaya başladık, ortak bir çalışma başladık.

"Hukuk Klinikleri Çalışması" lisans öğrencilerine, gerçi yurtdışında örneğini görüp de ayıldığımız bayıldığımız bir örnekti ama tam da bu bahsettiğim kan uyuşmazlığının panzehiri gibi bir şeydi bu. Hukuk kliniğinde öğrenciler dördüncü sınıfta bu dersi alıyorlar. Teorik bir ders değil. Özellikle bu öğrenciler üç yıl boyunca bizim istediğimiz, ders programında bizim ön gördüğümüz dersleri almış öğrenciler olması gerekiyor. Çocuk ve hukuk, kadın ve hukuk, edebiyat ve hukuk, sosyolojiye giriş, felsefeye giriş derslerini almış öğrencileri hukuk kliniğine dâhil ediyoruz. Ve hukuk kliniğindeki öğrenciler gidiyorlar mahkemelere, gidiyorlar sivil toplum kuruluşlarına. Mahkemelerde çalışmalar yapıyorlar, sivil toplum kuruluşlarıyla projeler geliştiriyorlar. İlk defa mahkemede oturup bir psikologla görüş alışverişinde bulunuyorlar ve dünyanın kendilerinden ibaret olmadığını görüyorlar. Çünkü hukuk öğrencisine daha öğrencilikte empoze ediliyor; sensin! başrol oyuncusu sensin! Hep öyle empoze ediyoruz! Sen işte "Hâkim Bey" olacaksın. "Hâkim Bey'sin", B'si büyük yazılır, hâkim hanımlara "Bey" diye hitap edilen bir ülkede yaşıyoruz biz. Kadının yüzüne baka baka "Hâkim Bey" diyor halkımız. İktidarsın, bunu öğreterek başladığımız için o kan uyuşmazlığı sonradan kolay kolay çözülmüyor.

Lisanslı bu hukuk kliniği çalışmasının beşinci yıl sonuçlarını alıyoruz ve çok önemli veriler elde ettik. Öğrenciler bu alternatif eğitim yöntemleriyle daha sonra konu gelirse drama tekniğinden nasıl yararlandığımızdan da bahsetmeyi çok isterim. Drama ve hukuk kliniği ile en baştan bu meslek gruplarının yan yana gelip birbirlerinden kan alışverişini yapmalarını sağladık, sağlamak istiyoruz ki sonradan çalışmaya başladıklarında o kan uyuşmazlığı kolay kolay çözümlenemiyor, o hiyerarşi kalıpları kolay kolay kırılmıyor.

Sen birlikte çalışacağıın insanlarla anlaşmak, uzlaşmak zorundasın, o dili konuşmak zorundasın ve eşitsin. Bununla yapılan bir hukuk eğitiminde daha farklı sonuçlar elde edebileceğimizi düşünüyorum ve hukuk kliniğini çalışmasının sonuçları en azından bu iyimserliğimi sürdürmeme yardım ediyor. Teşekkür ederim.

OTURUM BAŞKANI

Eylem Hocam, bir şiir dinletisi gibiydi böyle... Devam etseydiniz çok güzeldi.

YRD. DOÇ. DR. EYLEM ÜMİT ATILGAN

Demeyin bunu! Yoksa susmam sabaha kadar.

OTURUM BAŞKANI

Şimdi Hocamızın söylediğini ben biraz uzmanlaşma konusuna bağdaştırmak istiyorum, getirmek istiyorum. Ben uzmanlaşma, sistem içerisinde uzmanlaşma, uzmanlığa saygı belki Hocamın söylediği gibi önce bu kan uyumsuzluğunu ortak bir noktaya, uyusur hâle getirmekle belki biraz daha mümkün. Hani uzmanlığa saygı, bilgiye saygı, herkesin sahip olduğu uzmanlık alanında bağımsız olması ve başka birinin yönetiminde, liderliğinde, emrinde olmaması, tahakkümünde olmaması belki bu uzmanlığın gerçekleşmesinin ön şartlarından birisi değil mi Hocam? Salondan bir saniye Hâkim Bey vereceğim, Hocam buyurun.

PROF. DR. SEVDA ULUĞTEKİN

İlk geldiği zaman gerçekten de Eylem, şunu hemen söyleyeyim, ben birçok çalışma gördüm ama bugüne kadar gördüğüm en güzel çalışmalardan birini gerçekleştirdi. Belki de en başta olanını gerçekleştirdi. Müthiş bir doktora çalışması var Eylem'in ve ben bu çalışmayı bu alanda çalışan tüm yargıç, savcı, sosyal çalışmacı, psikolog, bütün arkadaşlarıma öneriyorum. "Mekândan İmkâna" başlıklı bir onun uzantısı da var, bir doktora tezi Ankara Barosu bastı. Bence bu doktora tezini arkadaşlarımızın okuması pek çok şey kazandırır onlara. Kendisine burada tekrar teşekkür ediyorum. Ben her zaman bütün öğrencilerime bu doktora tezini mutlaka okumaları gerektiğini söylüyorum hatta kendim getiriyorum onların elde etmelerini sağlıyorum ve onlara okutuyorum.

Şimdi bir başka şey var, bu multi-disiplinerlik gerçekten çok önemli. Geçen yıl bir sempozyuma katıldığında İstanbul Bilgi Üniversitesi'nden bir siyasal bilimci multi-disipliner lafını sevmeyi, inter-disiplinerin çok daha eşitlikçi bir anlama sahip olduğunu söyledi. Doğrusu olabilir yani inter-disipliner yaklaşım, inter- disiplinler daha eşitlikçi bir yaklaşım olabilir.

Şimdi hukukçuların kendini nasıl en üstte gördükleri; ben bunu yaşadım yıllardan beri. Yani 1970'li yıllardan bu yana Adalet Bakanlığı'yla ve çocuk adalet sistemi ile ilgili çalışmalara dâhil olduğum için bunu çok net yaşadım. Ama tabi bunun dışında kendisi ile çok iyi alışverişte bulunduğumuz, çok güzel paylaştığımız hukukçu arkadaşlarımız

Çocuklar için Adalet Sempozyumu-YARGILAMA

da oldu. İşte Eylem, işte karşımda kendileri duruyorlar Murat Bey. Gerçekten fevkalade paylaşımlarım oldu, paylaşımlarda bulunduğum arkadaşlarım da oldu. Bunun temelinde ne var? Gerçekten bu hukukçular niye acaba böyle olurlar? Mesleki hiyerarşi son derece önemli ve hâlâ var. Çocuk mahkemelerinde de var, çocuk adalet sisteminde de var. Yani ben yaparım olur, ben söylerim olur, ben işte orkestra şefiyim ve ben söylediğim zaman bunlar yapılır.

Bence bunun temelinde, bu iktidar sahibi olmanın temelinde bu toplumdaki patriyarki ilişkilerinin, bu ilişkinin bence rolü var, yani toplumun temelinde bu var. Bu 2003'teki Adalet Bakanlığı çalışmalarında beni on birinci komisyonun korunmaya muhtaç çocuklar komisyonunun başına getirdiler. Başkan aşağı, Başkan yukarı... Ay çok rahatsız oldum, dedim ki "Bakın ben koordinatörüm sadece, bu alanda çalışan arkadaşlarımı bir araya getireceğim ve çalışmalar yapacağım." Yani bu onlarda var, yani bu hukukçu arkadaşlarımızda mevcut. Bunu bir şekilde alt etmek zorundayız. Daha doğrusu bu hiyerarşik bakış açısına, hegemonya diyeceğim ama şimdi bu hegemonyada bir uzmanlaşma var galiba değil mi Eylem, sen daha iyi bilirsin. Hegemonik ilişkiler diyeceğim ama sonunda bir uzlaşma olması lazım hegemonik ilişkide. Hiyerarşi var resmen ve onu bir türlü yıkamıyoruz! Bence o ortadan biraz kalktığı zaman, yumuşadığı zaman çok daha iyi çalışmalar yapacağımızı sanıyorum. İsviçre'deki arkadaşımız, eğer dinlediyseniz oradaki savcının ve sosyal çalışmacının birlikte nasıl harikalar yarattığını bu konuda belli etti. Ama burada buna şu anda imkân yok diye düşünüyorum. Çok teşekkür ediyorum.

OTURUM BAŞKANI

Hocam biz size teşekkür ediyoruz. Murat Bey'e ben sözü vermek istiyorum. Hâkim Bey!

MURAT AYDIN, 1. SULH CEZA MAHKEMESİ HÂKİMİ, İZMİR

Teşekkür ederim. Değerli meslektaşlarım, ben bir konuyu özellikle de pek çok kişinin bir arada çalıştığı bir konudaki sorunları ortaya koyarken hep kendimi ve kendi mesleğimi eleştirerek konuşurum. Çünkü şuna inanırım; ben başkasını eleştirmeye başlarsam, o başkası savunmaya geçiyor. O yüzden ben başkasını eleştirmeyeyim, kendimi eleştireyim, kendi mesleğimi eleştireyim, başkası da kendi mesleğini eleştirirse, herkes kendi önünü temizlerse sokaklar temiz olur. O yüzden kendimi eleştirerek, kendi mesleğimi eleştirerek başlamak istiyorum.

Evet, bizim yargıçlık, hâkimlik pratiğimiz tam da Hocanın söylediği gibi. Ama biz böyle yetiştik Eylem Hoca'nın söylediği gibi. Bugüne kadar böyle pratiğimiz oldu ve 30 Kasım 2005 tarihinde sabah bana bir yazı tebliğ edildi, dediler ki çocuk mahkemesi kuruldu ve seni de çocuk hâkimi yaptık. Bu bizim eski komitacılık ruhundan gelme bir anlayıştır. Sizi bir yere gönderirler orada komitayı kurarsınız, yok değil de artık sarı renk kullanmıyoruz. Yani o güne kadar benim çocuk mahkemesi, çocuk hukuku ile ilgili bir çalışmam yok, bir bilgi birikimim yok, hiçbir şeyim yok! Çocuk hâkimliği pratiğim zaten yok. Sonra yine aradan bir zaman geçtikten sonra dediler ki seni şu adliyeye tayin

ettik ve ağır ceza mahkemesi üyesi yaptık dediler. İyi dedik, gene oraya devam ettik.

Çocuk mahkemesi hâkimliği bizim uyguladığımız standart hâkimlik prosedürünün dışında bir şeydir. Başka bir şeydir çocuk mahkemesi hâkimliği yapmak. Ama bütün meslek yaşamı ve eğitim yaşamı ve üstüne koyduğu meslek yaşamı o başka türlü hâkimlik pratiğine üzerine kurgulanmış bir hâkimi, çocuk mahkemesi hâkimi yaptığımızda o otomatikman o çocuk mahkemesi hâkimliği reflekslerine kavuşmaz çok doğal olarak. Yani böyle bir insanüstü geçişkenlik beklenemez hiçbir hâkimden. Belki de eksikliklerimizin temeli bu. Ama şunu söylemek istiyorum mademki başka türlü, diğer türlü hâkimlik yaparkenki reflekslerimiz bizi bir otorite, bir orkestra şefi, yukarıda, haydi en hafif deyimle eşitleri arasında birinci yapıyorsa o hâlde biz hâkimlerin kendimize dönüp bir soru sorması gerekir: O hâlde bu mahkemenin sorunlarını çözmek de bana düşer. Mademki otoritesin, mademki yeri geldiğinde ben ne dersem o olur diyorsun o zaman sorumluluğu da almak zorundasın. O yüzden işte çocuk mahkemesi hâkimlerinin sosyal çalışma görevlileri ile ilişkilerini düzenlemesinde temel sorumluluğa sahip olduklarını söylüyorum.

Ben iki gündür sosyal çalışma görevlileri deyip duruyorum, bunu çok önemsedğim için söylüyorum, hakikaten de önemsedğim için söylüyorum. Ben kendilerinden çok şey öğrendim. Burada da arkadaşlarımızdan vardır, 2008-2009 yılında çalışan bütün arkadaşlarla bir eğitim sürecinde birlikte çalıştık ve onlardan aldığım izlenimler karşısında o kadar üzüldüm ki bir hâkim olarak. Hâkimleri ile ilgili ya da günlük pratikleri ile ilgili söylediklerine o kadar üzüldüm ki! İnanamadım yani bir kısmına ama gerçek söylenenler. Sebebi ne olursa olsun, kişisel pratiklikleri ne olursa olsun bir hâkimin mahkemesinde çalışan uzmanla ilişkisini doğru kurgulaması lazım.

Peki, doğru ne? En azından doğruya götüren ne? Sayın Hocam söyledi, öncelikle başkasının uzmanlığına saygı duymak meselesi belki de. Karşınızdaki kişinin de bir lisans eğitimi almış, bu alanın uzmanı, sizin uzmanı olmadığınız bir alanın uzmanı olduğunu bilmek ve kabul etmek belki. Yani o uzmanın sizin kalem teşkilatınızda yazı işleri müdürü ile kâtip arasında bir yerde olmadığını kabul etmekle ilgili belki de önce. Onun aslında bir bilirkişi olduğunu fakat bu devlet teşkilatında herkesi bir yere bağlamak gibi bir alışkanlık olduğundan sabahki özerklik tartışmasına atfen söylüyorum, başka bir yerde olmadığından hâkimin kendisi de oraya bağlı olduğundan zaten, Adalet Bakanlığına bağlanmış bir yapıdan bahsediyoruz. Arkadaşlarım kusura bakmasınlar özerklik ve bağımsızlıktan söz ettiler, biz bugün Türkiye’de yargıcların bağımsızlığı tartışıyoruz, olup olmadığını konuşuyoruz, olmadığını söylüyorum.

Peki, sosyal çalışma görevlisinin bu uzmanlığına saygı duyacak ve bunun yürütülmesini sağlayacak olan otorite olarak kendini gören hâkim bunu nereden bulacak? Normatif karşılığı ne bunun? Sosyal çalışma görevlilerinin çalışma ilkelerini Çocuk Koruma Kanunu’nun Uygulama Yönetmeliği sıralamıştır. Ben hâkim arkadaşlarıma hep şunu söylüyorum; hiçbir şey yapmıyorsanız lütfen şu 18. maddeyi uygulayın başka bir şey istemiyoruz, başka bir ihsan istemiyor sosyal çalışma görevlileri sizden. Bakın çok basit

Çocuklar için Adalet Sempozyumu-YARGILAMA

bir şey söylüyor; Kanun'da belirlenen temel ilkeler ve meslek etiği kuralları uyarınca hareket eder sosyal çalışma görevlisi. Bir sosyal çalışma görevlisine, bir uzmana raporunun sonuç kısmını değiştir diyemez bir hâkim. Bunu düşünemez bile! Ama bunun söylendiğini biliyorum. Çünkü oturumda bu olamaz dedi bir arkadaşım, olmuştur var!

Görevlendirdiği çocukla gereksinimi doğrultusunda yeterli sayıda ve sürede konuşur, yani koridorda beş dakika değil. "Uzman Bey, Uzman Hanım hele şurada duruverin, biz de iki dakika ifade alırız." değil. Kollukta ve adliyede yapılacak görüşmeleri, görüşmenin amaç ve niteliğine ve çocukların özellik ve gereksinmelerine uygun olarak düzenlenmiş mekânda ve biçimde yapmak; kantinde değil, koridorda değil, hâkimin odasında değil, kaleme değil! Bunu sağlayamadınız, bunun ortamını oluşturamadığınız uzmana mahkemenin otoritesi olarak söyleyecek fazla şeyimiz de kalmaz.

Görüşmeye başlamadan önce çocuğu bilgilendirmek, anlayabildiği bir dilde bilgilendirmek. Bununla ben ilk karşılaştığımda şunu düşünmüştüm; ya çocuğun haklarını anlatan bir avukat var, hani dedim ya dün, omzundaki birinci melek avukatı var ve o avukatın temel fonksiyonu ona hukuki yardım yapmak ve hukuki hakları konusunda bilgilendirmek. Peki, bir de hukukçu olmayan sosyal çalışma görevlisinden bu niye beklenir? Çünkü o avukat hukukçu diliyle konuşur. Susma hakkınız var! Lehinize olan delilleri bildirme hakkınız var! Çocuk böyle bakar ona. Çünkü o avukat Çocukça bilmez. O avukat Yetişkince konuşmaktadır. O çocuğa, çocukça dilini bilen uzman haklarını anlatır. İyi de Çocukça dili, ben o dili konuşmayı bilmiyorum ama konuşanlardan anladığım kadarıyla ayaküstü bir yerde senin şöyle şöyle hakların var diye sıralamakla olmuyor ki! Ama biz başkasının uzmanlığına saygı göstermeyen yargı uygulayıcıları, yargı mensupları olarak uzmanlığına saygı göstermediğimiz uzmanın bize gerçek bir uzmanlık yapmasını nasıl bekleyeceğiz?

Peki, bu uzmanın fonksiyonu ne? Onu da 19. madde sıralıyor aslında. Boş verin 19. maddede sayılanları en azından şu değil, şunu kesin söyleyebilirim; biz sosyal çalışma görevlilerinin bir yalan makinesi olmadığını bilmek zorundayız en azından. Çünkü özellikle ağır ceza mahkemelerinde mağdurun yanında hazır bulunan sosyal çalışma görevlisine, mahkeme başkanının şu soruyu sorduğunu biliyorum, bizzat duydum: "Doğru mu söylüyor?" Öyle ya uzman olduğunuza göre bir kişinin yüzüne bakarak doğru söyleyip söylemediğini anlayabiliyor olmanız gerekir! İyi de bu yeteneğe sahip olan bir uzmanımız varsa bütün bu yargılamaya ne gerek var ki? Dinler uzman onu doğru söylüyorsa ceza verir, doğru söylemiyorsa başka bir şey yapar. O hâlde bizim yargı mensuplarının, hâkimlerin uzmanların ne iş yaptığını da bilmeye ihtiyacımız var.

Ha bu kadar eleştiri kendimize yeter biraz da topu başkasına atalım. Çuvaldızı kendimize batırdıktan sonra iğneyi de uzman arkadaşlara hiç olmazsa batıralım. Değerli arkadaşlar, kendinizi tanıtmak zorunda olan da sizsiniz. Çünkü biz sizi bilemeyiz, bilmiyoruz. Öğrenmeye de çok niyetli görünmüyoruz. Sizin bıkmadan, usanmadan bize kendinizi anlatmanız, iyi şeylerinizi göstermeniz lazım. İbrahim Bey söyledi sabahleyin, sizden sistemin yürüyüşü ile ilgili bir şey istendiğinde bunun üstüne atlamamız, hah, bu

bizim için bir fırsat bunu yaparak kendimizi, çalışmamızı göstermemiz için bir fırsat diyebilmeliyiz. Çünkü bakın aradan beş yıl geçti, o çalışmalarda çok söyledim, üzerine iki üç yıl daha geçti, bir beş yıl daha geçerse artık bu yerleşir. Sosyal çalışma görevlisi dediğiniz ne iş yapar? Bir çocukla odasında yarım saat görüşür, üç sayfalık rapor yazar. O hâlde bunu her meslekten yaparlar derler yarın dedim, dediler işte kanun çıkardılar! Her meslek alanından kişiler sosyal çalışma görevlisi olabilir hâle geldi. Değerli olduğunuzu, farklı olduğunuzu göstermezseniz, siz kendiniz öncelikle buna inanmayı yapmazsanız, sizi zaten değersiz görmeye, farklı görmemeye alışkın, bekleyen, bu eğilimde olan bir sürü insanla karşı karşıya kalacaksınız zaten.

Son olarak şunu söyleyeyim: Kendinizi değerli hissetmemizin, değerli göstermemizin ilk yolu kendinizin bunu, değerli olduğunuza inanmanız, işinizle de bunu göstermeniz, davranışlarınızla bunu göstermeniz. Sosyal çalışma görevlisi olarak sizden istenen işi, yasadaki ve Yönetmelik'teki işlere göre yapmazsanız başkasının sizin uzmanlığınıza saygı göstermesini sağlamak konusunda da bir zemin oluşturamazsınız. Bu kadar çuvaldızı da bu kadar iğneyi de hoş görürsünüz diye umuyorum. Teşekkür ederim.

OTURUM BAŞKANI

Biz size teşekkür ediyoruz Murat Bey. Gerçekten çocuk adalet sistemi içerisinde önemli role sahip iki paydaş üzerine çok güzel fikirler geliştirdi hem çocuk hâkimleri hem çocuk mahkemelerinde çalışan sosyal hizmet uzmanları adına, sosyal çalışmacılar adına. Teşekkür ediyoruz. Salondan bir söz almak istiyorum.

DR. UÇUR ÖZDEMİR

Sayın Başkan ben özür dileyerek tüm katılımcılardan da özür dileyerek 17.00'de bir başka toplantıda olmam gerekiyor. Beni affetsinler.

OTURUM BAŞKANI

Teşekkür ediyoruz katıldığınız için Hocam, teşekkür ediyoruz. Buyurun hanımefendi.

DERYA KAYMA GÜNEŞ, SOSYAL HİZMET UZMANI

Merhaba, çocuk mahkemesinde görev yapıyorum. Uzmanlaşma tabii ki şart. İlk 2004 atamalarıyla Adalet Bakanlığında göreve başladım ben, gerçekten de birbirimize sürtünerek bazı şeyleri öğrendik. Mesela hükmün açıklanmasının geri bırakılmasını ben lisanstan mezun olduğumda böyle bir şey bilmiyordum. Hani suçluluk dersini aldığımız hâlde böyle bir şeyi bilmiyorduk. Sertifika programlarına gittik, yüksek lisanslarımıza başvurduk. Benim önerim şu; eğer Adalet Bakanlığı böyle bir kadro açıyorsa ve buna bir görev veriyorsa insanların uzmanlaşmasının bireysel karara bırakılmaması lazım. Gerekirse uzman kadroları oluşturulmalı, bizler lisanstan çıktığımızda, göreve başladığımızda iki yıl stajyerlik alalım. Bir süpervizörümüz olsun bu Adalet Bakanlığı içerisinde ve üniversitelerde süpervizyon sürecimiz başlasın ve biz bu kişilerle iki yıl, keşke öyle olsaydı ilk iki yıl deneyimli kişilerle, sırf yanında bulunarak çalışsaydık.

Çocuklar için Adalet Sempozyumu-YARGILAMA

Yani ben göreve başladığım zaman ikinci ayımda velayet konulu bir rapor istendi. Hani çok erken istenmiş bir rapordur bu. Benim isteğim, açıkçası önerim Adalet Bakanlığı'nın düzenleyeceği ve bunu bir zorunluluk hâline getireceği bir sistem. Kendi kadrolarına yeni alımlar yaptıklarında iki yıl stajyerlik, bu iki yıl içerisinde alanıyla ilgili aile mahkemesi ise ona yönelik, çocuk mahkemesi ise ona yönelik, savcılık, mağdur ifadeleri ise ona yönelik yüksek lisans programlarına girme mecburiyeti. Tabii bununla yüksek lisans programlarına girme hani il düzeyindeki imkânları nedir ya da il dışındaki imkânlardan ne düzeyde yararlandırılır? Adalet Bakanlığı'nın bu kişilere de kolaylık tanınmasını istiyorum ve bu iki yılın sonunda artık yüksek lisansını bitirmiş, alanında uzmanlaşmış tezli, tezsiz artık ve uzmanlık işte "mahkeme uzmanıyız" o noktada denmeli bence. Ve o noktadan sonra artık bireysel, tek başımıza bir konuda görevlendirilebilme yetkimizin oluşması gerekiyor.

Bizler ilk atamada hani bu sıkıntıları hep yaşadık. Ben sosyal hizmetler Hacettepe mezunuyum. Yine bile hani ilk mezun olduğum zaman hangi sertifika programına gitsen, hangi lisansa gitsen de bu eksikliğini tamamlasam? Bir avukat arkadaşla kalıyorum ondan avukatlıkla, hukuki terimler konusunda bilgi alıyorum ama her şey yarım yamalak. Bunu tamamladım mı? Yüksek lisansımı bitirdim doktora kısmetse başlayacağım. Tamamlayamadım demek ki buradayım. Yani hâlâ bir şeyler öğrenmek istiyorum. Hani belirli bir yol kat ettik, daha yol kat edeceğimiz çok nokta var. Daha uzmanlaşma konusunda çünkü kendimi tamamlayamadım ama yeni başlayanlara bu eksiden başlatılmaması, biz eksiden başladık. Belki birinci kata yeni gelebildik. Ben bunu istiyorum.

Mesela bizler hizmet içi eğitimlere de katıldık, tahminen ben üç kez hizmet içi eğitim aldım, bunlardan birisi etkili idi. Ama hiç spesifik konularda eğitim almadım. Yani bir cinsel istismara maruz kalmış çocukla görüşme tekniği. Yani görüşme tekniklerini alıyoruz, çocukla görüşmeyi alıyoruz, yetişkinle görüşmeyi alıyoruz ama spesifik konulardaki eğitimlerimiz maalesef eksik. Biz artık en azından mesela iki yıldan sonra da bu spesifik konularda eğitimlere yönlendirilirse uzmanlaşma o zaman bizim için tamamlanmış olacaktır.

OTURUM BAŞKANI

Peki, teşekkür ediyorum, teşekkür ediyorum. Ben salona tekrar döneceğim. Kusura bakmayın. Şimdi Cesur Bey'e söz vermek istiyorum. Çünkü biraz daha toparlayıcı, hani konuya uzmanlık perspektifinden bakmamızı sağlayacak bir konuşma.

CESUR CEYLAN, SAMSUN AİLE MAHKEMESİ

Merhaba herkese. Şimdi mevcut durumda aslında herkes sorunların farkında anladığım kadarıyla. Ben Hâkim Bey'in söylediği işte "kendinizi anlatınız" oradan başlamak istiyorum.

Altı yıldır ben aile mahkemesinde altı tane hâkim gördüm. Şimdi sürekli de o zaman

anlatmak, anlatıcı durumunda kalıyoruz, kendimizi anlatmak durumunda kalıyoruz. Yani o da çare değil. Ama şöyle mevcut duruma döndüğümüz zaman şöyle bir şey var: Hâkimler sürekli değişiyor, çocuk savcılar da değişiyor. Hâkim Bey de çocuk mahkemesinde başlamış sonra sulh cezaya geçmiş. Değişiklik oldukça adaptasyon problemi yaşanıyor, bu bir problem. Bunun hallolması gerekiyor diye düşünüyorum. Mevcut sistem içerisinde, mevcut yargılama sistemi içerisinde de aile ve çocuğa hizmet verilemiyor ne yazık ki! Yani bir kere bu işin özel olduğunu fark ettirmek için daha özel bir uygulamanın olması gerekiyor. Mevcut adli yargılama içerisinde yapamıyoruz bunu.

İş yükü;hâkimlerin iş yükleri çok fazla. Tedbir kararları uygulanamıyor. Sosyal inceleme raporları niteliksiz çünkü sosyal hizmet uzmanlarının, psikologların ve pedagogların imkânları yok. Bu imkânsızlıklar içerisinde kaliteli sosyal inceleme raporları ortaya çıkmıyor. Şimdi fiziki yetersizliklerden hiç bahsetmiyorum, ona sıra gelene kadar birçok sorun var. Mevcut sistem içerisinde benim gördüğüm, alanda gördüğüm gitmiyor yani yürümüyor bu şekil, bu sistem bu şekilde yürümüyor. Ne yapmak lazım? Mesela yurtdışında uluslararası katılımcılar vardı, yurtdışından güzel örnekler vardı. Bunlardan birkaç tane Türk toplumuna uygulanabilir mi bilmiyorum? Onlar değerlendirilebilir. Çalışmaların ille uzman odaklı olması, uzmanın işte saygı görmesi yani oraya gelene kadar mevcut uygulamada neler değiştirilebilir? Onlara bir bakmak lazım. Şöyle ki, şimdi suça sürüklenen çocuk diyoruz, suça sürüklenen çocuk mevcut durumda aynı zamanda mağdur çocuk. Mağdur çocuğun, mağdur edeni benim karşılaştığım çoğunlukla aile. Şimdi, aileye yaptırım uygulayabilir miyiz alternatif yaptırım amaçlı? Uygulanmıyor, uygulanmıyor bildiğim kadarıyla, uygulanamıyor çünkü hukukta şöyle bir şey var bildiğim kadarıyla, işte kan uyumsuzluğu diye bahsedildi burada, güzel bir isim bulmuş Hocam sağ olsun. Kişiyi bağlar durumu hukukta ama şimdi biz koruyucu, önleyici çalışmamı yapacağız çocuk mahkemelerinde, yargılamam mı yapacağız, mevcut yargılama, adli yargı mı yapacağız? Şimdi yargılama yaptığımız zaman faydalı olunamıyor, yürümüyor işler. Çünkü tedbir kararı mı, ceza mı? İşte değişik işten halledelim dosyaları çünkü dönüyor Yargıtay'dan, tedbir kararı veremiyoruz aynı zamanda. Şimdi ben sosyal hizmet uzmanı olduğum için işte o kan uyumsuzluğunu şu anda yaşıyorum. Oturturamıyorum kafamda. Şimdi ben tedbir kararlarını koruyucu/önleyici bir şey olarak algılıyorum, görüyorum. Mahkeme ya da kanun ceza gibi görüyor. Orada bir çelişki ve çatışma yaşıyoruz. Şimdi önceliğimiz bizim suça sürüklenen çocuklarla ilgili koruyucu/önleyici çalışma mı yapacak bu kurumlar ya da bu mahkemeler ya da yargılama mı yapacağız? Bir kere bunu netleştirmek lazım! Mevcut sistem içerisinde, mevcut adliyelerin içerisinde bu olmuyor.

Bir şey daha var; mağdur çocuklar. Mağdur çocuklar, benim hayalim şu sulh ceza mahkemesine, asliye ceza mahkemesinde, ağır ceza mahkemesinde ifade vermesinler. Şimdi kısmen diğer kurumlar bir şeyler yaptı, yapıyorlar. İşte Emniyet, çocuk şubelerde iyileştirmeler yapıyor. Sağlık Bakanlığı ÇİM'lere destek oluyor. Millî Eğitim Bakanlığı gözlemliyorum birtakım girişimleri var. Ama yargılama aşamasında ciddi sıkıntılar yaşıyoruz süreçte suça sürüklenen çocuklarla ilgili veya mağdur çocuklarla ilgili.

Çocuklar için Adalet Sempozyumu-YARGILAMA

Mağdur çocuğun şimdi ÇİM uygulamasına, Çocuk İzleme Merkezleri uygulamasında ifadesi alınıyor fakat bazı durumlarda mahkemeye de tekrar çıkartılıyor. Yani o kan uyuşmazlığından dolayı affedin ben bunu oturtamıyorum kafamda yani tekrar ifadesinin alınması. Tamam, alındı fakat ifadeyi alacak hâkim daha beş dakika önce çok sıkıntılı, cinayet, gasp, belki müebbetlik bir duruşmadan çıkmış oluyor. Onun akabinde mağdur çocuk ifadesini almak gerçekten zor oluyor.

Şimdi belki dedikodu olacak ama son yaşadığım örnek şu; belliydi hâkim bey ciddi sıkıntılı bir duruşmadan çıkmıştı ağır cezada. Mağdur ifadesi alınacak, müdahale etmek istedim bir noktada "sen sus konuşma, sormadan cevap verme" gibi bir cevap aldım. Yani, nasıl yani ben çocuğa beş dakika önce rahat olabilirsin, salonu boşaltacağız, rahatsız olduğun kimse olursa çıkartabiliriz şeklinde hani rahat konuşması için güven vermeye çalışmışım ama salonda otorite olarak görünen başkan, salon başkanı, "sen sus," çocuğun yanındayken "sen sus sormadan cevap verme!" Şimdi ben bunu kişisel alıp kızmadım. Şöyle düşünüyorum, önceleri olsa kızıyordum evet ama artık şöyle düşünmeye başladım; iş yükleri hakikaten ağır. Bir ağır ceza hâkiminin bir cinayet, gasp ya da organize bir dava dosyasından sonra mağdur çocuğun ifadesini almaya çalışması, ona o ifadeyi aldırma çalışmak olmuyor, işte kan uyuşmazlığı... Benim de orada olmam batıyor ya da yani ben müdahale etmek istiyorum, ediyorum, ettiğim zaman işte böyle bir cevapla karşılaşıyorum.

Bilmiyorum mümkün mü hukuken yani, ama mümkün değil diye bir şey olamaz zannetmiyorum. Mağdur çocukların ifadelerini ya tek seferde almaya devam edelim ya da sulh cezada, asliye cezada, ağır cezada ifadelerini almalıyım. Yani bunun için ne yapılabilir bilmiyorum. Hukuk kısmı orası...

Aile mahkemeleri için de aslında benzer şeyler geçerli. Aile mahkemesinde karı-koca kavga ediyor, boşanmak için aile mahkemesine geliyor. Kavgalarının sonucu sulh cezada görülüyor ve çocuklar sulh cezada tanık olabiliyor yani tanık olarak dinleniyor ille de. Bunu da ileriki zamanlarda, bilmiyorum belki ben hayal kuruyorum, kavganın yaptırımını da aile mahkemesi yapsın, aile mahkemesi yargılasın, aile mahkemesi hâkimi yapsın. Ama aile mahkemesi, çocuk mahkemesi hâkimleri, çocuk savcılarını yalnızca ve yalnızca bu işi yapsın. Oradan oraya, oradan o mahkemeye, oradan o mahkemeye gitmesin.

Fazla uzatmayacağım bir örnek anlatacağım. İş mahkemesinde yıllarca çalışmış bir hâkimimiz aile mahkemesine geldi bir sene bitmeden, abartmıyorum bu gerçekten yaşandı, kürsüde kalp krizi geçirdi. Çünkü fazla hassas biriydi, uygun değildi aile mahkemesi hâkimliği yapmaya, empati kuruyordu her dosyayla. Zaman zaman biz kendisi ile konuşuyorduk: "Hâkim Bey bu duyarlılıkta, bu duygusallıkta yaklaşırsanız kendinize zarar verirsiniz." İşte kendimizi koruma konusu burada devreye giriyor. Velhasıl bir yıl sonunda gene iş mahkemesine döndü. Dün de konuşuldu bu işi gönüllü yapmak isteyen hâkim-savcılarla, gönüllü yapmak isteyen polislerle, gönüllü yapmak isteyen meslek elemanlarıyla yaparsak zannediyorum başarılı olacağız. Teşekkür

ediyorum dinlediğiniz için beni, saygılar.

OTURUM BAŞKANI

Cesur Bey biz de size teşekkür ediyoruz. Ben salondan önce Bay Decker'a dönmek istiyorum. Almanya'dan savcı olarak katılıyor toplantımıza daha sonra toplantıda daha geniş süreli yer vereceğim. Tamam, geçmeden hemen o zaman sizi dinleyelim. Excuse me Sir, just a moment. Soruysa alayım. Yorum mu yapacaksınız?

SERHAT AYOĞLU

Aslında soru, Hâkim Bey ve Cesur Bey'in söylediklerine bir şey...

OTURUM BAŞKANI

Tamam, kısaca sorunuzu alalım o zaman.

SERHAT BAYOĞLU, ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ ÖĞRENCİSİ

Atatürk Üniversitesi'nden katılıyorum yüksek lisans öğrencisiyim. Hâkim Bey'in ilk başta söylediği işte bir kâğıt gelmiş kendisine çocuk mahkemesine tayin olduğuna dair. Cesur Bey de az önce bir örnek verdi. Tıp alanındaki gibi mesela bir çocuk doktorluğu uzmanlığı var da, hukuk da niçin böyle bir şey yok ki? Mesela isteyen bu alana gitse ve bu alanda eğitim aldıktan sonra sadece bu alan üzerine çocuk hâkimliği, çocuk savcılığı yani böyle bir şey olması mümkün değil mi? Olamaz mı Türkiye'de? Onu merak ediyorum.

OTURUM BAŞKANI

Evet, buyurun.

YRD. DOÇ. DR. HAYRUNİSSA ÖZDEMİR

Aslında çok şey var konuşacağım ama öncelikle sizin sorunuza yanıt vereyim. Sonra beyefendiden sonra sunumum sırasında belirteceğim.

Şimdi eğer günümüz şartlarında spesifik bir eğitimle mezun olduğunuzda iş bulma olanaklarına bir bakalım. Yani mümkün olan şu andaki istihdam koşullarına baktığımız zaman üniversiteler genelci eğitimle mezun ederler, alanda uzmanlaşma gerekir. Biraz sonra belki sunumumda daha detaylı açacağım ama siz okuldan mezun olduğunuz zaman bir avukatın ya da bir hâkimin, bir sosyal hizmet uzmanının, bir polislik mesleğini yürütenlerin tabii iş bulma olanakları daha farklı ama benim kardeşim mühendisti, bankacılık yaptı. Yine bir başka kardeşim jeoloji mühendisliği ile uğraşıyordu o da, biri inşaat mühendisi idi, o da bir bankada. Yani iş bulabildiği alanda çalışabildi. Şu anda bir avukatın ben Borçlar Hukuku alanında çalışabileceğim demesi ile ya da bir hâkimin ben sade iş, yani bağlı bulunduğu sistemler nedeniyle böyle bir Türkiye koşullarında iş olanakları nedeniyle bu söz konusu olamıyor. Genelci eğitimin avantajı, bir tıp hekimi insanların insan vücudunun anatomik olarak her bir parçasına hâkimdir, bilir, işleyişini

Çocuklar için Adalet Sempozyumu-YARGILAMA

bilir, insanın, insan canlısının işleyişini bilir. Ama alanda ihtisaslaştığında ne yapar kulak, burun boğazcı var, jinekoloji var, çocuk pediatrişi var. Bugün cerrahlar bile kendi aralarında bölündü; beyin cerrahı var, kalp cerrahı var. Bu uzmanlık kavramı aslında çok daha genelci sistemler sorunu. Bilmiyorum sorunuza yanıt verebildim mi?

OTURUM BAŞKANI

Evet, Murat Bey buyurun.

MURAT AYDIN

Şimdi uzmanlık işini konuşuyoruz ama şu tehlikeye de hep dikkat çekmek isterim. Uzmanlık işini de çok abartmamak gerekir çünkü temel bilgiden de koparsa uzman bu sefer sistemin bütününe daha ciddi sorunlara yol açabilir. Bunu koymadım. Hâkimler bakımından bu mümkün mü? Değil, olamaz. Bu, bu kabul edilmez. Çünkü bu niye kabul edilmez biliyor musunuz? Bu hâkimlerden kaynaklanmaz. Bir hâkimin bugün coğrafi teminatı yoktur. Yani belli bir yerde görev süresi diye bir şey yoktur. Bana sorduklarında "nere hâkimisiniz" dediklerinde, sorduklarında "şu saat itibari ile Karşıyaka Hâkimiyim" diyorum, yarın sabah ne olacağını bilmiyorum!

Mahkeme teminatı yoktur. Yani o mahkeme o adliyeden tayin edilmeseniz bile o adliye içinde mahkemeniz her an değişebilir. Peki, uzmanlaşırsanız ne olur? Sizi istedikleri zaman tayin edemezler, istedikleri yere veremezler, istedikleri mahkemeyi değiştiremezler.

OTURUM BAŞKANI

O mahkemeler arasında değiştirirler Hâkim Bey.

MURAT AYDIN

O mahkemeler arasında da değiştiremezler. Çünkü şunun için değiştiremezler, mesela sizi buradan alıp başka bir yere verdiklerinde oradaki hâkimi de alıp başka yere vermeleri gerekir çünkü mahkemenin sayısı bellidir. Bu seçici ve atayıcılar için büyük bir sınırlamadır. Büyük bir sınırlamadır ve ülkemizde hiçbir zaman hâkim kurulları hiçbir zaman böyle bir sınırlandırılmış yetkiye sahip olmak istemediler, olmadılar. Bir dönem çok kısa bir dönem 1960'larda coğrafi teminat üzerine bir sistem kuruldu ama o sisteminde hemen defteri dürülerek; istenen hâkimin, istenen gün, istenen mahkemeye hiçbir ön denetim veya talep olmaksızın verilebileceği bir sisteme gidildi. Dolayısıyla bizde uzmanlaşma sevilmmez ve istenmez. O, o bakımdan olmayacaktır ama şu vurguyu tekrar yapmak isterim, uzmanlaşmayı da çok da abartmamak temel bilgiden de korkmamak gerektiğini söylemek istiyorum.

OTURUM BAŞKANI

Evet, teşekkür ediyorum. Ben beyefendiye sözü verip tekrar salona ve tartışmaya tekrar dönüş yapacağız. Buyurun.

GEORG DECKER, KIDEMLİ SAVCI, ALMANYA

Çok teşekkür ederim. Ben klasik sistem içinde Almanya'nın uzmanlaşmasından ve uzman avukatlardan bahsetmek istiyorum. Hukuk eğitimi üniversitede başlar ve hukuk öğrencileri için zorunlu olmayan seçmeli özel dersler vardır. Eğer arzu ederseniz her üniversitede çocuk adaleti ile alakalı seçmeli ders alabilirsiniz. Bence en önemli nokta burada yatıyor. Sadece çocuk adaleti alanında uzmanlaşmak isteyenler bu dersleri alabiliyor ve bu sayede çocuk adaleti alanında profesyonel kişiler olarak sisteme katılıyorlar. Profesyonel kişiler olarak bu tür işleri alabiliyorlar. Alman hukuku ve Alman çocuk mahkemelerine göre bir hâkim veya savcı olabilmek için bu alanda eğitim almış ve uzmanlaşmış olmak gerekir. Çocuk mahkemeleri kanununun 37. maddesi şöyle diyor: "Çocuk mahkemesi hâkimler ve çocuklara ilişkin usullerle ilgilenen savcılar gerekli eğitimi almış olmanın yanı sıra bir çocuk yetiştirme tecrübesine de sahip olmalıdır."

OTURUM BAŞKANI

Sözünüzü kestiğim için özür dilerim. Bizim yargı sistemimizde de aynı şeyi ifade eden bir kanun var ancak uygulamada bunu göremiyoruz. Bu kanun Almanya'da gerçek anlamıyla uygulanıyor mu? Bu kişilerin hepsi üniversite ve diğer mesleki eğitimlere sahip mi?

GEORG DECKER

Güzel bir noktaya değindiniz. Teorideki her zaman pratikte uygulanamıyor. Eğitimler, konferanslar, sempozyumlar gibi eğitim olanaklarımız var. Belki de bu işler için başvuran kişilere güvenmeliyiz. Çocuk adaletine ilgi duymayan, bu konuda çalışmak yerine asıl ilgi alanının ağır ceza suçları veya başka bir alan olduğunu söyleyen kişilerin çocuk adaleti alanındaki pozisyonlara başvurmaları beklenmez. Normalde mahkeme ve adalet bakanlığı hâkim ve savcılar istemedikleri bir alanda görevlendirmemeye çalışır ancak haklısınız; Almanya bu kuralın uygulanmasında mükemmellikten çok uzak. Bir örnek vermek gerekirse ben her daim çocuk adaletine ilgi duyan birisiydim ve mahalledeki Katolik cemaatindeki çocuklarla birlikte çalışırdım. Savcılık yaptığım ilk zamanlardan beri çocuk hukuku alanına geçmeyi denedim ancak trafik suçları avukatı oldum ve iki yıl boyunca trafik savcılığı yaptım. Ardından bölümümü değiştirdim ve çocuk savcısı oldum. Bunun normal olmadığını biliyorum ancak Almanya'daki her çocuk avukatı bu alanda uzmanlığa sahip kişilerdir ve bu alanda çalıştıkça daha fazla tecrübe kazanıyorlar. Ancak Alman mahkemelerinde bir değişikliğe gidileceğini okudum ve sanırım gelecek yıldan itibaren "...gerekli eğitimi almalıdır" ifadesi "...gerekli eğitimi almak zorundadır" şeklinde olacak. Dolayısıyla uygulama yapılması, konferansa katılımlar ve bu alanda daha fazla bilgi ve tecrübeye sahip olmak artık bir zorunluluk olacak.

Bahsetmek istediğim bir başka konu ise çocuk savcılığının kendi bünyesi içindeki uzmanlaşma. Çocuklar tarafından işlenen uyuşturucu suçlarıyla özel savcılar ilgilenirken ağır suç işleyen çocuklarla bir başka özel savcı ilgilenir ve Almanya'da

Çocuklar için Adalet Sempozyumu-YARGILAMA

var olan siyasi suçlar için de aynısı geçerlidir. Münih gibi büyük şehirlerde 100 savcı ve 17 çocuk savcısının yanı sıra ağır çocuk suçlu olarak adlandırılan alanda uzman iki meslektaşımız var. Program için yetersiz bir sayı ancak polisin, savcının ve elbette hâkimlerin yakından tanıdığı 20 civarında çocuk suçlu mevcut. Suçların %30-50'si bu çocuklar tarafından işleniyor ve az sayıdaki bu ağır çocuk suçlularla iletişim hâlinde olan, onları takip eden ve bir olay olduğunda ivedilikle müdahale edebilen uzman polis memurları ve özel polis dedektifler mevcut. Ve tabi ki bu çocukları çok iyi tanıyan, hangi suçları işlediklerini ve içinde yaşadığı hayatı bilen, ailelerini tanıyan ve meslektaşım olan 2 savcı var. Bu kişiler sayesinde suçun önlenmesine yönelik tedbir almak daha kolay hâle geliyor.

Son olarak ise bu savcılar ve hâkimler bu işte olabildiğince uzun süre kalmaya çalıştılar. Yani 2 veya 3 yıl çalıştıktan sonra bu alanı bırakmayıp uzmanlaştılar. Almanya genelinde olmasa da en azından Bavyera bölgesinde federal bir devlete sahibiz ve Bavyera'nın başkenti Münih'te buna benzer bir sistem var; savcı olduktan sonra hâkim olabiliyorsunuz ve çocuk savcılar da genellikle çocuk hâkimi oluyorlar. Bu görevde 5-7 yıl ve bazen daha uzun bir süre kalıyorlar. Bu sayede çocuk hukuku alanında uzmanlaşma imkânının yanı sıra insanları ve çocuk suçluları daha iyi tanıma şansını doğuyor. Fakat bunun için biz harf sistemini kullanıyoruz. Örneğin ben K harfindeyim ve soyadı "Kara" olan Türk çocuk suçlularla ben ilgileniyorum. Hâkimler de böyle bir harf sistemi kullanıyor. Böylelikle sanık olarak birkaç defa mahkemeye gelen bu kişileri önceden tanımış oluyorlar. Çocuk suçluların durumlarının iyiye ve kötüye gittiğine dair gözlem yapıp bu çocuk suçluya özel tedbir alabiliyorlar. Türkiye'deki sistemin nasıl işlediğini bilmiyorum ancak mevcut sistemi iyileştirmek suretiyle bu kişiler için özel tedbirler alınabilir. Teşekkür ederim.

OTURUM BAŞKANI

Biz de teşekkür ederiz. Peki bize hâkim, savcı ve sosyal çalışmacılar arasındaki prosedürleri nasıl yürüttüğünüzden biraz bahsedebilir misiniz? Türkiye'deki uzman sosyal çalışmacılar, hâkimler ve savcılar arasındaki hiyerarşiden bahsetmiştik. Almanya'da böyle bir hiyerarşi var mı, varsa nasıl işliyor?

GEORG DECKER

Almanya'da sosyal çalışmacılar bağımsızdır. Dün size söylediğim gibi sosyal çalışmacılar vasıtasıyla çocuk mahkemesi yardımı hizmeti olarak adlandırılan hizmet sunuyoruz. Sosyal çalışmacıların görevi yargılama öncesinde çocukla konuşup ona yardımcı olmak, mahkemeye tedbirleri açıklamak ve önerilerde bulunmaktır. Bana göre bu oldukça önemli bir görev ve ortada herhangi bir hiyerarşi yok. Hâkimin "ben daha iyiyim, ben daha önemliyim" diye düşündüğünü zannetmiyorum. Hâkim elbette karar vermek ve konuşmak zorunda ancak aynı zamanda da sosyal çalışmacıyı dikkatle dinler. Çocukla yargılama öncesi bire bir görüştüğü, onu dinlediği için mahkemede söyledikleri bir öneme sahiptir. Hâkimin kararını vermeden önce sosyal çalışmacıyı

dinlemesi zorunludur. Çocuk mahkemesi yardımı hizmeti, sosyal çalışmacının tedbir önerisini değerlendirme imkânı sunar ve bu öneri dikkate alınmak zorundadır. Dahası bu kişiler iş arkadaşıdır. Biri avukat, hâkim; diğeri ise sosyal çalışmacı. Bu kişiler yürüttükleri görevin öneminin farkındalar. Ama elbette her yerde olduğu gibi “bu benim, kararı ben veririm” diyen hâkimler de var. Ama çoğunlukla hâkim kararını sosyal çalışmacının mahkemede sunduğu önerinin bire bir aynısı olmaktadır.

OTURUM BAŞKANI

Çok teşekkür ederim.

Ben katılımcıların ve salonun dikkatinin biraz daha moderatör olarak uzmanlaşma konusunda farklı bir noktaya çekmek istiyorum. Belki hani tartışmanın akışı çocuk mahkemeleri, çocuk mahkemelerinde sosyal hizmet uzmanları, sosyal çalışmacılarla ilişkisine doğru kaydı ama esas konumuz belki burada tartışmamız gereken çünkü bütün tartışmalarımız bir yayına dönüşecek, bütün fikirler önemli.

Çocuk adalet sistemi zaten başlı başına kendisi bir uzmanlaşma, bir uzmanlık alanı. normal adalet sisteminden veya buna bağlı bütün kurumlardan, aktörlerden çocukla ilgili işleri ayırarak esasen bir uzmanlaşma yolu oluşturuyoruz. Dolayısıyla sistem içerisinde yer alan her birim kendi sisteminden ayrı bir uzmanlaşmaya gidiyor. Mesela koluğa baktığımızda çocuk ile ilgili işleri bir ayrı uzmanlık birimine tevdi ediyoruz.

Mahkemeye baktığımızda normal mahkemelerden ayırıyoruz suça sürüklenen çocukları çocuk mahkemelerine tevdi ediyoruz. Bunun yanında infaz veya rehabilitasyon mekanizmasına baktığımızda yine çocukları normal mekanizmadan ayırıyoruz başka bir birime atıyoruz. Belki bu genel yapı içerisindeki bu uzmanlaşma durumuna, mesela bakın şu tartışılabilecek önemli konulardan biri, bizim saha araştırmamızda da ortaya çıkan bir konuydu.

Gerçekten uzmanlar, mesela hukuk sistemi içerisinde; hâkimler, savcılar çocuk hâkimi, çocuk mahkemesi hâkimi ya da çocuk savcısı olmak istiyor mu? Polisler, çocuk polisi olmak istiyor mu? Veya sosyal hizmet uzmanları KBRM, BSRM dediğimiz özellikle suça sürüklenmiş ya da suç mağduru olmuş çocukların hizmet gördüğü birimlerde çalışmak istiyor mu? Ya da bunları istemek için nasıl bir motivasyon mekanizması yakalamak lazım?

İşte ortaya çıkan önemli görüşlerden birisi şuydu ki, gerçekten çok travmatik olgularla çalışan bu uzmanlar, bu profesyoneller bir süre sonra kendileri de “yıpranmışlık sendromu” dediğimiz, “tükenmişlik sendromu” dediğimiz bir durum içerisine sürüklenebiliyorlar. Dolayısıyla insanları bu alana bu uzmanlık alanına teşvik etme yönünde nasıl problemlerimiz var? Belki buna da bakabiliriz, bunu da tartışabiliriz.

Ben şimdi sözü, salonu bu konu da düşüncelere şey yapıyorum, teşvik ediyorum.

PROF. DR. SEVDA ULUĞTEKİN

Benim son konuşmacı arkadaşımıza bir sorum vardı. Onun cevabını alabilir miyim acaba?

OTURUM BAŞKANI

Tamam, Hocam, soru ve cevap olarak alabiliriz evet.

PROF. DR. SEVDA ULUĞTEKİN

Şimdi ben aslında bu Alman sistemini inceledim, oldukça inceledim. Geçmiş yıllarda da sempozyumlar yaptık. Profesör Dr. Rick Unbrauk ceza hukukçusu, profesör, bir sosyal çalışmacı ve dün konuşan arkadaşımız Uğur Tekin Bey Köln Üniversitesinden onlar geldiler ve bize birtakım bilgiler verdiler. Yani şöyle söyleyeyim on yıldan beri onlar müteaddit defalar geldiler ve bize bilgiler verdiler bu konuda, belirli projeler çerçevesinde.

Şimdi, benim incelediğim kadarıyla iki ana yasa var Almanya'da, bunlar birbirini destekliyorlar. Birisi çocuğun refahıyla, gencin refahıyla ilgili olan bu Jugendhilfegesetz dediğimiz yani şey Çocuk ve Gençlik Yardım Yasası var bir de ayrıca Çocuk Mahkemeleri Yasası var.

Şimdi burada söylenecek çok şey var anladığım kadarıyla bilmiyorum kesin olarak yani yanımda şey yoktu ama dinleyici. Şimdi burada zannediyorum ki bir hiyerarşi olmadığını çünkü sosyal çalışmacıların ayrı bir yerde özellikle de Jugendamt çalıştığını ve onlarla ilgili bir bağlantı olduğunu çocuk mahkemesi ile bu gençlik mahkemesiyle Jugendamt arasında yani gençlik dairesi arasında müthiş bağlantılar var. Ve çocuk ilk önce oranın malı, 14 yaşına kadar da özellikle hiçbir şey yapılmıyor yani suç işleyen bir çocuğa 14 yaşından sonra da yine bu gençlik yardımı alıyor. Mutlaka gençlik yardımı alıyor Alman sisteminde.

Bir de şöyle bir şey okudum ben, ne derece bu geçerli? Alman gençlik mahkemesinde meslekten yargıç var ama meslekten yargıcın yanı sıra bir de çocuğun bir işte eğitim tedbiri zaten onlar düşünülüyor en çok sonra sırayla başka şeyler geliyor. Bu eğitim tedbiri ve diğer tedbirlere ilgili olarak meslekten yargıcın yanı sıra bir de oradaki işte eyaletin ya da gençlik meclisinin, şehir meclisinin seçtiği iki kişi daha oluyor yargıç gibi onlar da görev yapıyorlar ve onların verdiği karar da meslekten yargıcın kadar önemli ve değerli. Bu konuda biraz bilgi verebilir mi acaba? Bu benim çok dikkatimi çekti ama tabi kimden yardım alabilirim onu bilemedim doğrusu.

GEORG DECKER

Hâkimlerden mi bahsediyorsunuz emin değilim. Avukat ve meslekten olmayan iki kişi ve bu kişiler sadece işlenen suç ağır olduğunda mahkemeye geliyor. Sanırım aynı zamanda hâkimin çocuk suçlu hakkında verdiği tedbir kararının altı ay veya bir yıl boyunca çocuğa sosyal çalışmacının atandığını ve bu sosyal çalışmacının çocuğun

bir iş bulmasına veya ailesi ile yaşadığı sorunun çözümüne yardım edebileceğinden bahsediyorsunuz. Tedbir kararının bu şekilde olacağını tahmin edildiğini ve mahkeme kararından önce belli olduğunu söylüyorsunuz. Mahkeme yardımı hizmeti olarak çocuk suçlu ile önceden konuşup sonraki altı ay veya bir yıl boyunca hâkimin kendisine bir sosyal çalışmacı görevlendirmesinde herhangi bir sakınca olup olmadığını sorar ve olumlu yanıt alınırsa hâkime bu yönde bir öneri sunulur. Teşekkür ederim.

OTURUM BAŞKANI

Teşekkür ederiz.

Ben salonun katılım isteklerini gözetiyorum. Teşekkür ediyorum. Hocalarıma sırasıyla söz vermek istiyorum. Belki daha sonra salon tartışmasını tekrar açacağım. Bunda hiçbir sıkıntımız yok. Ama zamanı öncelikle hocalarımızın konuşmalarını dinlemeye yönlendirmek istiyorum. Hocam buyurun.

YARD. DOÇ. DR. HAYRÜNİSSA ÖZDEMİR, ERZİNCAN ÜNİVERSİTESİ HUKUK FAKÜLTESİ

Saygıyla selamlıyorum. Gerçekten ben aslında hâkim değilim ama onların eğitimi ile beraber kendim Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde Medeni Hukuk Kürsüsü'ndeyim. Üç yıldır da Medeni Hukuk veriyorum birinci sınıflara.

Birinci sınıfa Medeni Hukuk koymak şeydir böyle pedagoji olarak herhâlde birinin aklına gelmiştir, daha kolaydır, daha cazip gelir diye. Aslında en zor derslerden birisi. Hem başlangıçta birinci sınıflara ağır geliyor hem de aile hukuku zevkli geliyor insanların hoşuna gidiyor ama bayağı bir anlatması da zor oluyor.

Bunu anlatmayı zor olmasını aşmak açısından öğrencileri adliyeye gönderdim, adliyeye sevk ettim. Öncelikle ben aile hâkimi ile bir irtibata geçmek istedim. Pek kendileri arzu etmediler, en azından öyle üstünkörü geçti. Neden pek arzu etmediğini ben de pek anlayamadım açıkçası. Uzun süre bayağı bir düşündüm. Anladım ki, öğrencilerle işim çok falan diyerekten de gönderirdim. Şimdi asıl öğrencileri, bu çocukları adliyeye gönderince çocuklar her gün geliyorlar: "İşte hocam hâkim bey veya hâkime hanımdı sanıyorum, efendim şöyle şurada hata oldu, biliyor musunuz avukat şunu söyledi, işte mutlak butlan sebebiydi, nispi butlan dedi. Hâkime hanım hiç sesini çıkarmadı, hocam hâkime hanım aslında bayan ama erkekten daha sert vallahi ihtilal subayı gibi geldi." Dedim, "Bakın dedikodu etmeyin siz oraya niye gittiniz, paparazzi değilsiniz, ben kendim gidemiyorum çünkü tanıdığım için mahkemede yer alamıyorum." Ondan sonra da bunlara da yazın da diyorum. İşte bakın bugün mutlak butlanı anlatıyorsam, işte yarın göreceksiniz pratik olarak, ben çünkü her gün okuyorum gazeteleri ona göre senaryo yazarak pratik yapıyorum çocuklara. Şimdi gerçekten ben kimseyi eleştirmek istemem, kişilik olarak da şuna inanan bir insanımdır, önemli olan eleştirmektense yanlışlarımızı bulup, oturup onları halletmemiz lazım.

Şimdi iki gündür dinliyorum, belki hep kürsüde ders anlatıyorum, karşımdaki insanlar şahsıma tabi, belki çok pratik bilmiyorum ama az çok medeni hukukçu olduğum için de

her gün onları okuyorum.

Bizim adalet sistemimizde, Türk insanının yapısında, hâkimlere bakışında bir hâkimlere ayrıca ben sağlık hukuku ve çocuk hukukunda çalıştığım için bir de hekimlere böyle sanki Zeus gibi bakıyor, yarı tanrı yarı insan. Aslında olmadığımızı anlıyorlar ki değil. Böyle iddiamız da yok belki ama hani "şeyh uçmazmış, müritler uçurmuş" bizi de halk uçuruyor. Hâkimleri bence halk uçuruyor. Şimdi hocam diyor vallahi hâkime hanımı gördüm ihtilal subayı gibiydi diyor. Yani aslına bakarsanız ben konuştuğumda gayet karşımda Hocam diyor, benden de dönem olarak alttaymış hep şahsıma saygıda kusur etmiyor ama kürsüye çıkınca şahinleşiyor yani böyle bir değişik durum oluyor. Sert davrandığını, mesela oradaki çocuklara bağırdığını ve çocukların da ağlamaya başladığını söyledi çocuklar. Çünkü ailede bir huzursuzluk varmış babalarından dolayı, çocuklara da sen anneni böyle gördün mü, dayak atıyor muydu diye sorunca çocuk ağlamaya başlamış falan. Mutlaka iş yükü çok ağır deniliyor ama bunun nedenlerini eğitimize borçluyuz.

Biz şimdi, çocuk hukuku olarak hukuk fakültelerinin bence literatürlerinin değiştirilmesi gerekir. Gerçekten biz hukuk fakültesinde ağırlıklı dersler açısından yüklü bir programla yetiştiriliriz. Ve ilk yıllarda da medeni hukukla başlarız aile hukukuyla birlikte. Aslına bakarsanız bana göre literatürde çok gereksiz dersler vardır mesela ben Almanya ve İsviçre'de kaldım. Almanya'da BGB vardır. Birinci yıl BGB'nin aile hukuku verilir. İkinci yıl eşya falan devam eder. Biz de onun hukuku bunun hukuku boş boş şeylerle kafamızı dolduruyor, literatür değişmeli. Ben çocuk hukukunu bu okul yıllarında aldım. Okul yıllarında Ali Naim Bey seçmeli ders açmış arkadaş dedi ki bunu seçelim dedi, öbüründen kalırsız, tamam dedim onu alalım.

OTURUM BAŞKANI

Çocuk işi bu, dedi!

YARD. DOÇ. DR. HAYRUNİSSA ÖZDEMİR

Evet geçeriz, dedi. Kolay bir ders diyorlar, dedi, öbüründen kalırsız, dedi. Peki, dedim olur. İyi ki de seçmişiz, bütün derslere devam ettik. Öbürüküler; sınıftakiler diyor ki, ya sizi hiç görmedik böyle seçmeli derse devam eden tiplersiniz. Yok, dedim ben, çok hoşuma gitti yani, ilk kez çok hoşuma gitti gerçekten. Sonra gün geldi Çocuk Hukuku adında bir kitap da yazdım. Çok değişik bir durum oldu ama bizler de aslına bakarsanız bizim literatürümüzün ders programımızda İsviçre Freiburg'dan alınmış birbirimize uyuşuyoruz. Onlarda da Kindersth seçmeli bir ders ama onlar dersi verilirken ben derslere de devam ettim medeni hukuk derslerine, şimdi onların yargı örgütü yani medeni usulü anlatılırken birçok şeyle anlatılıyor bakın bize uzmanlar yardım ediyor, şu var, bu var. O insanlar medeni hukukta, çocuk hukuku da seçmeli olarak alınıyor tek dönem, onu da alıyor ama asıl zorunlu olarak yargı örgütünü öğrenirken çok dehşet bir şekilde yargı örgütünde yani kendisi savcı olunca, hâkim olunca, işte şu olunca bu olunca kendisine yardım edecekleri biliyor. Bu çok önemli bir nokta aslında!

Yani bir hukuk fakültesi öğrencisi Freiburg'da mezun olurken diyor ki, bakın bu yargı sistemimizde bu adamlar size yardım edecek. Oturmuş bir sistem var. Şimdi bizim problemimiz, biz sorun çıkınca veya Avrupa Birliği istedi diye yapıyoruz. İyi ki istiyor arada iyi oluyor ama bizde bunlar oturtmak için zaman ister, bir de mantalite, bir de yani görüşlerimizi değiştirmeliyiz.

Şimdi bakın Avrupa Birliği istedi dedik sosyal hizmet uzmanı, beyefendinin durumu gerçekten içler acısı! Acımak için değil, ama üzüntü verici. Çünkü kendisi lisans bitirmiş birisi. Şimdi ağır ceza reisi ben reisim diye, zaten biliyorsunuz ağır ceza reislerine, "Reis Bey" denir. Bunu avukat stajyeriyken öğrendim. Çok kötü bağırdı şahsıma, ben reisim dedi. Tamam, anladım Hocam dedim "Hocam deme bana reisim ben" dedi. Öyle bir durum var. Şimdi hukuk fakültesini bitiriyorsunuz belki sekiz yılda bitirdiniz fark etmiyor ama oraya geçti mi şahin oluyorsunuz. Şimdi ama bakın İsviçre'de böyle değil. Siz oraya geldiniz, o sosyal hizmet uzmanıyla hiçbir farkınız yok. Yani hiçbir farkınız yok, ikiniz de eşitsiniz. Bizde öyle görülmez. Onun için aradaki fark bu.

Hem bakış açımız hem de sosyal hizmetlerin kişilerinin bir kere profesyonel insanlar olmalı. Bu alanda yetiştirilmiş ve hâkimin karşısında da kuvvetlendirilmeli. "Sen bana bağıramazsın, bağırırsan bak birine şikâyet ederim" diyebilmeli ki bu sanırım diyemiyor. Diyor da yani etkili olmuyor.

KATILIMCI

Bunu diyen görmedik zaten.

YARD. DOÇ. DR. HAYRUNİSSA ÖZDEMİR

Diyemiyor garibim sizden korkuyor.

KATILIMCI

Avukat da bu zılgıtı yiyenler...

YARD. DOÇ. DR. HAYRUNİSSA ÖZDEMİR

Ha avukat da yiyor.

YARD. DOÇ. DR. HAYRUNİSSA ÖZDEMİR

Ama bakın, ama bunu şimdi gerçekçi olalım, samimi olalım. Bunu kimse diyemez. Nasıl desin yani?

KATILIMCI

Diyemezler de, demesini sağlamamız için kanun çıkarmalıyız demek istiyorum.

YARD. DOÇ. DR. HAYRUNİSSA ÖZDEMİR

Ama bakın, şimdi Almanya'da der. Bakın Almanya'da der, İsviçre'de der, adamın sisteminin işleyişi farklı. Siz kendinizi "şeyh uçmaz, müritler uçurur" hâliyle görürseniz,

Çocuklar için Adalet Sempozyumu-YARGILAMA

siz kendinizi "reis" görürseniz, "Sen bana nasıl dersin, ben reisim" dersiniz! Bakın diyor ki işim çok. Ben bu bahaneyi kabul etmiyorum. Benim işim daha çok. 300 kişiye ders veriyorum, her gün güler yüzle onlarla konuşuyorum. Ne yapalım işimiz bu! Siz o fakülteyi onun için bitirdiniz ve biz buna talibiz.

Şimdi tamam ağır ceza reisliğinden koştunuz geldiniz çocuk mahkemesine, aile mahkemesine. Bayanları herhâlde daha çok işte aile mahkemesi işte evlileri seçiyorlar çünkü evlidir falan gibisinden "Ama Hocam diyor siz bayan dediniz ama erkek bir hâkim var o daha iyi bir insan" diyor. Şimdi bu kişiliğe göre değişiyor. Bir kere mimikler çok önemli, bir surat asıklığı yani hepimiz meslektaşız. Nesin, ne var ki bunda! Bu kadar abartacak bir şey de yok. Bir kere takım elbise lacivert ve siyahtır. Böyle beyaz çizgileri vardır işte efendim tipik durması gerekir. Öyle gösterilmiş çünkü biz Ankara Hukuk'ta derslere ben hiç hocanın döpiyessiz geldiğini ve takım elbise dışında geldiğini görmedim. Biz de öyle alışmışız biz de öyle hep döpiyes giyip gidiyoruz derslere çünkü. Hayır, tabi mutlaka her mesleğin bir disiplini bir kendine güveni olmalıdır da abartmamak gerekir diye düşünüyorum.

Bir kere literatürümüzü değiştirmeliyiz. YÖK'e söylenmeli ve içerik değişmeli. Çok abuk subuk derslerle uğraşılacağına çocuk hukuku, bizde seçmeli var uzun süredir de okutuyoruz. Birçok fakültede bu açılmalı.

Bakın bir de biz yüksek lisansta Ankara Hukuk Fakültesi'nde ben doktora, İsviçre'de de buldum ama İsviçre'de şu vardı, çocuk hukukunda mastır vardı. Bizde yoktur, bizde yüksek lisanslar borçlar hukuku, eşya yani bizim medeni için söylüyorum ceza falan üzerinde durulur. Öyle ben doktora sıramda mesela öyle aile hukuku dersi açılmaz genelde borçlar hukuku üzerine yoğunlaştırırlar. Öyle yetiştiriliyoruz. Onun için bence bir; eğitim sistemi değiştirilmeli. İki; sosyal hizmetlerle gerçekten birileri Avrupa Birliği dedi diye olmamalı, gerçekten bunu biz istemeliyiz. Biz de Avrupa Birliği'ndeki insanlara kadar kaliteli yaşamaya hakkımız var. Onun için ben herkesin elini taşın altına sokmasını kendisine önce bir batırmasını sonra başkalarını şikâyet etmesini istiyorum. Hepimiz mesleğimizi sevmeliyiz. Ondan para kazandığımızı düşünüp insanlara da hizmet etmeliyiz diye düşünüyorum. Teşekkür ederim.

OTURUM BAŞKANI

Teşekkür ediyorum. Hâkim Bey muhakkak size söz hakkı doğdu yani ona diyecek bir şeyimiz yok ama hanımefendi çizgileri de yok değil mi? Ben Südütemiz Hanımefendi'ye söz vermek istiyorum ondan sonra tamamen açacağım sahayı tartışmaya. Ben de buradayım katılmak isteyen herkesle devam edebiliriz sonuna kadar ama hanımefendiyi dinlemeyi çok arzu ediyorum hepimizle birlikte.

OBEN SÜDÜTEMİZ, SARIYER AİLE MAHKEMESİ

Çok mersi, çok teşekkür ederim. Hepiniz çok harikasınız hakikaten şu saate kadar tamam birkaç kaybımız oldu ama giden, dışarıya çıkan muhtemelen çok yoğun işleri var ama

harikasınız! Çünkü bu kadar saattir bu kadar ben şimdi sizleri izlerken duygulandım, şöyle duygulandım; hakikaten salon üç, beş kişi kalabilecek derecede yoğun geçti bugün ama hepiniz çok özverili bir şekilde burada kaldınız. Evet, profesyonellik bu aslında... Profesyonellik öğrenmeye ve değişmeye, gelişmeye açıklık bu aslında. O yüzden hepiniz harikasınız sizleri çok seviyorum.

Şimdi benim ismim Oben Südütemiz. Ben Ankara Çocuk Mahkemesine atanan daha doğrusu 25 yıl önce Ankara Çocuk Mahkemesine atanan ilk sosyal hizmet uzmanıyım. 4 ilde olan çocuk mahkemesinde 12 kişi kazanmıştık. Birinci olarak Adalet Bakanlığının açtığı sınavı kazandım, yazılı ve mülakat sisteme girdim ve sonunda şu anda aile mahkemesinde çalışıyorum.

Şimdi ben bu çalışmadan çok kısa bir zaman öncesinde haberdar edildim de "uzmanlaşma ne demek" yani "çocuk adalet sisteminde uzmanlaşma ne demek" derken şöyle bir tarihsel bir süreci gözden geçirdim bir de özel sektörü gözden geçirdim neden uzmanlaşmaya gereksinim var diye.

Şimdi, aslında mağara devrinde yaşayan ilk insanlardan itibaren tarımla uğraşan ya da göçebe toplumlarında uzmanlaşma yoktu. Yani orada suç kavramları da belki yoktu. Şimdi gelişen ve değişen dünya düzeninde toplumsal koşullarla birlikte insan hakları ortaya çıktı, birçok değişik meslekler ortaya çıktı. Bugün 200 yıl ya da 300 yıl önce bir sosyal hizmet mesleğinden söz etmek söz konusu değildi. Zaten sosyal hizmetler mesleğini de tarihsel anlamda biraz kafam karışmış olabilir ama bir ayakkabı ustasının başladığı bir gözetimle ilgili başlayan bir süreç.

Şimdi değişen bir toplum düzeni var. Önceden bundan 30 sene önce internet bağımlılığından çocuklarımızın, bireylerin ya da yetişkinlerin internet bağımlılığından söz ediliyor muydu? Bugün artık elektromanyetik şu anda kullandığımız bilgisayarların elektromanyetik ya da fön makinesinin ya da tasarruflu ampullerin elektromanyetik dalgası nedeni ile insan sağlığına verdiği zararlarla ilgili tartışmalar var mıydı 30 sene önce? Yoktu. Bugün uzayla, Mars'la ilgili çalışmalar var mıydı? Yani 100 yıl öncesine baktığımız zaman yoktu. Ben yani bu süreçte daktilo ile kullanılan bir mahkeme düzeneğinden şu anda UYAP sistemi ile çalışan bir mahkeme düzeneğinin tarihsel sürecini gerçekleştirdim.

O nedenle de buradaki katılımcıların, genç arkadaşları da gördüğüm için söylüyorum, uzmanlaşma adına çok şanslı olduklarını öngörüyorum. Uzmanlaşma terminolojisi ne demek diye baktım. Çünkü özel sektörde de uzmanlaşma çok ciddi olarak insan kaynakları tarafından çok iyi tanımlanan bir kavram: İşe göre kişi almak, işe göre nitelikli insan almak. Bugün bir sosyal çalışma görevlileri tanımı adı altında meslek grupları var. Sadece sosyal hizmet uzmanlarından gitmek doğru değil çünkü bunun içerisinde, ben bir sosyal hizmet uzmanıyım ama burada psikolog arkadaşlarım da var, psikolojik danışman arkadaşlarım da var, yarın genişletilmiş bu kavram içerisinde sosyolog arkadaşlarım da olacak, öğretmen arkadaşlarım da olacak ama ihtisaslaşmanın farklı

tanımlamasının burada değerlendirilmesi gerektiğini düşünüyorum.

Şimdi şöyle bir tanıma baktım, tanımlardaki bu uzmanlaşmayla ilgili çok genel şeye; "aynı işi kısa zamanda en yüksek verimle seri ve kaliteli olarak üretmek" diyor. Şimdi biz bu sektörel anlamda baktığımız zaman çocuk adalet sisteminde yaptığımız bir iş aslında, bir seri üretim yapıyor. Bu üretim sonucunda hani materyal, otomotiv fabrikasında nitelikli bir sürü tasarımcıların mühendislik çalışmaları olan bir fabrika otomatik üretim kapasiteli, bantlarda, seri üretimlerde ne var? Kalite var, aynı kaliteyi tutturmak için kısa zamanda birçok insana üretimi ulaştıracak otomotivler çıkıyor.

Şimdi insan olarak baktığımız zaman insanın en değerli varlığı bugün çocukları olanların ilk aklına gelen çocuğunun ismini söylemek olacak. İnsan canlısının en önem verdiği ve insan canlısının yavrusu olarak nitelendirdiği çocukla ilgili birçok ihtisas birimleri var artık. 16. yüzyılda Oliver Twist'in kitabında hani o zamanki yoksulluk, sosyal hizmet açısından çok bilinir, Elizabeth Yasası çıkmıştır ve o zamanki tarihsel dönemlerde çocuklar dört yaşında çamaşırhanelerde çamaşır yıkıyorlardı ve bu çocukların ölüm hikayeleri ve suç hikayeleri oradaki yoksulluğun belirtisi. Bugün artık insan hakları kavramlarıyla ve değişen çocuk hakları, daha spesifik olarak adlandırılan çocuk haklarıyla birlikte çok daha farklı bir alana gitti. Çocuk adalet sisteminde çalışan sadece sosyal çalışma görevlileri ya da aile mahkemesinde uzmanlar statüsünde çalışan arkadaşlardan bahsedilmiyor bu alanda. Burada çocuk polisinden adli tabibine kadar, burada sosyal hizmet uzmanından hâkimine, savcısına, kâtibine kadar daha profesyonel olmaları bekleniyor. Neden? Çünkü yaptığımız işin en verimli, en kaliteli, hep çocuğun yüksek yararı deniliyor. En iyi şekilde yapabilmek!

Bugün baktığımız zaman, çok hızlı konuşuyorum ama zamandan tasarruf edeyim diye, bugün baktığımız zaman insan kaynakları özel sektörde birçok eğitim programları düzenliyorlar. Kişi işe giriyor, işe göre insan kaynakları tarafından birçok testlerden geçiriliyor, birçok mülakatlardan geçiriliyor. Ve ondan sonra işe girdiği zaman ilk başta alanla ilgili bilgiler veriyorlar. Diyelim ki bir mühendis aldılar, mühendislikle ilgili onun yapabileceği ve onun görev alanına giren konularda bilgilendirme yapıyorlar ve ayrıca "kendine yürümek" diye mesela geçen gün bir yerde öğrendim, kendine yürümek diye insanın kendisi ile ilgili sorunlarını, kendine yolculuklarını öğreteceği aslında rehabilite edici ya da psikolojik olarak destekleyici programlar açıyorlar ve çok ciddi de bütçe ayırıyorlar buna. Hem mesleğin çok daha iyi yapılması, üretimin iyi çıkması hem de onun sonucunda insanın sağlıklı olarak çalışma hayatına devam edebilmesi. Şimdi böyle bir sektörel alanda niye kamu hizmetlerinde çalışanların böyle bir eğitim olanaklarından yani bugün hâkimi, savcısı, sosyal hizmet uzmanı aslında hepimiz aynı sistemin çalışanlarıyız. Kendi bireysel özelliklerimiz, kendi sosyal genetiklerimizle getirdiğimiz belli davranış kalıplarımız var. Kendi güçlü yanlarımız, zayıf yanlarımız var. İnsan olarak bunların farkında olup işte belirli bir de aslında gelenek hukuku da var hâkim böyle oturur diye öğretiliyor aslında. O kişinin kişiliği ile bağdaştırılmaması gereken bir şey. Çünkü İngiltere'de perukla bugün gelenek hukuku şeyine baktığı zaman

bana komik geliyor o insanların böyle cübbe ve peruklarla olması ama oradaki süreçte bir görsellik ve sembolizasyon aslında.

Bir insan olarak yapılan işin kalitesini arttırmak açısından eğitim ve psikolojik destekleme en sağlıklı olacaktır. Çok teşekkür ediyorum, sağ olunuz.

OTURUM BAŞKANI

Biz teşekkür ediyoruz. Aslında sizi dinlemek isteriz çok uzun süreler ama çok teşekkür ediyoruz katkılarınız için.

Evet, salona dönmek istiyorum ben tekrar. Deniz Hanım'dan başlayalım, epeydir üç dört seanstır kendisine söz veremedik, kusura bakmayın.

DENİZ SOLAK, BURSA VALİLİĞİ ASPİM

Merhaba, aynı zamanda Bursa Valiliği Çocuk Hizmetleri koordinasyonda şu an görevliyim. 2006 yılında Bursa Çocuk Şubede görevlendirildik, bir hafta gittik. Çocukla görüşme yap dediler, yaptım. Tabi ilk defa çocukla bir görüşme yapıyorum Çocuk Şubede. Çocuk bunu dedi, şunu dedi, dedim. Amirimiz dedi ki; Deniz Hanım böyle ifade alınmaz, dedi. Nasıl olacak? En ufak ayrıntıyı soracaksın, dedi. Sen dedi, soracaksın ki çocuğa hani kendi dilince pedagoğ olarak soracaksın ki dedi hâkim soru sormasın. Senin aldığın ifadeye, senin görüşmenle dedi yetinsin. İşte bana anlattı en ufak ayrıntıya kadar mümkün olduğunca çocuğu incitmeden sor ve öğrendim.

Ondan sonraki dönemde de 2007 yılında iki yıllığına çocuk şubede görev aldım. O dönemde bir gün savcı bey beni çağırdı. Bir savcımız, gittim. Deniz Hanım dedi, işte sana dedi film vereceğim dedi, bunları izleyeceksin bana raporlayacaksın dedi. Daha önce film izledin mi dedi? Tabi dedim sinemada izledim, gittim dedim. Polis arkadaş dürttü. Ya, dedim yani film izledim, bunda ne var dedim. Ya dedi sen bunu izleyeceksin, o çocuğun yaşına uygun mu? Kaç yaş çocuğu izler, buna uygun bana rapor yazacaksın dedi. İyi dedim ben CD falan bekliyorum, bana böyle tekerlek biçiminde filmler geldi. İşte iki tane polis arkadaş yüklendi benim bagaja koyduk, Bursa'daki bütün sinemaları gezdik, o filmler çok eski filmlermiş neyse izleyecek bir sinema bulduk. Yeniden onay aldık, sinemayı kapattık. Güvenlik görevlileri geldi, sonra ben filmi izledim, raporladım işte kaç yaş grubuna uygundur, niçin uygun değildir? Oradaki kişilerin özelliklerini yazdım. Sonra haftada bir, bazen ayda bir CD'ler alınmaya başlandı sokak satıcılarından. Deniz Hanım CD var film izleyeceksin, kapı kapatılıyor CD geliyor, işte çocuk kaç yaş grubuna uygundur? Çocuğa uygun mudur? Zarar verir mi? İstismar içermekte midir? Ben iki yıl boyunca ben o kadar çok CD izledim ki artık şey var hani film izliyor musun? Yok, ben sinemaya falan gitmek istemiyorum falan demeye başladım. İhtisaslaşma dediniz, bu belki istemeden olan bir şeydi. Çocuk şubede çalıştığınız zaman bunu polis arkadaşlar eskiden yapıyormuş. İşte, diyordu ki burada kaç yaş çocuğudur? Anatomik olarak veya çocuğa zararı var mıdır? Türk müdür? Yabancı mıdır? İşte film çözümlemesini öğrendim ben, bu çok ilginçti benim için çünkü yıllarca sosyal hizmetlerde çalışıyorsunuz,

Çocuklar için Adalet Sempozyumu-YARGILAMA

meslekte çalışıyorsunuz ama oturup da bir cinsel içerikli film izlememişim. İki yıl boyunca kusana kadar izlettiler bana bununla ilgili.

Bir de giyim söylediniz, yurtdışına gittiğimizde bir hocamızla tanışacağım, biyo-sistem mühendisliğinde Amerika'daki birinci isim. İşte hocayı bekliyorum, biri geldi, kadının üstünde askılı atlet, bir yarım şort, spor ayakkabı hatta giydiği ayakkabının da iplerini bağlamış boynunda işte ben hoca bekliyorum. Dediler işte hocamız bu! Ya, dedim nasıl hocamız? Yani hani bekliyorsunuz ya Amerika'nın en iyi hocası! Ya dediler burada giyim önemli değil. Bu insan dediler, her sabah koşar okula geldiği zaman işte şortuyla falan gelir ama bu insanın biz giyimine falan bakmayız, bu insan derse de böyle girer. Biz dediler sempozyuma gittiğimiz zaman hani böyle takım elbise ile falan gidersiniz ya pantolon, gömlek çok hoş bir şekilde. Dedik biz Hoca dediğin zaman böyle ağır, oturaklı, giyimli, şeyli. Hayır, dediler, burada giyim önemli değil. Burada sizin eğitim olarak verdiğiniz kalite önemli. Verdiğiniz dersler önemli dediler. Yani demiştiniz ya hani hâkime hanımlar böyle giyiniyor sert. Bilmiyorum bu kuralları burada belki biz veriyoruz. İşte şeydir, hâkim serttir. Çocukla ilgilenen kişi çocukla ilgili her şeyi bilir, her şeyden anlar. Hayır! Bizim bir çok arkadaşımız var yeni mezun olup da işte 4 yaşında çocuğu oturup zeka testi yapan. Sınırlarını bilmeden, ne yapacağını bilmeden bir psikiyatrisin işine müdahale eden. Çocuğa tanı koyan insanlar var. Biz maalesef sınırlarımızı bilmiyoruz biraz da. Uzmanlaşmak, ben işte çocuk ifadesi alırım, ben her şeyi yaparım değil arkadaş, hepimizin belli bir uzmanlığı olmalı, belli bir alanlarda çalışmalıyız ve sınırlarımızı çok iyi bilmeliyiz. Teşekkürler.

OTURUM BAŞKANI

Evet, çok güzel uzmanlıkla ilgili belki önemli vurgulardan birisi bu değil mi yani? Bilgi çerçevesinde oluşturulmuş sınırlar, evet teşekkür ediyorum. Salondan tekrar söz almak isteyen buyurun hanımefendi.

ARZU AKTAŞ, EĞİTİM UZMANI, TRABZON

Öncelikle teşekkür ediyorum. Danışmanlık ve koçluk yapıyorum çocuklara ve gençlere. Aynı zamanda bir proje, yurtlarda kalan 61 çocuğa kişisel gelişim projesini bir buçuk yıldır sürdürüyorum.

Ben uzmanlığa farklı bir bakış açısıyla bakmak istiyorum. Uzmanlığın teknik konusu çok net ve belirgin, bunun açılımını çok fazla yapmaya gerek olmadığını düşünüyorum. Yolları belli ama uzmanlığın insanlar tarafından nasıl algılandığı çok önemli. Benim için buradaki herkes uzman. Adalet sistemine gittiğim zaman benim için hâkim uzman, avukat uzman, sosyal hizmetler görevlisi uzman bir başkası için de aynı şekilde geçerli. Fakat burada değinmek istediğim asıl nota şu; uzmanlığın çocuk dünyasındaki yeri konusunun altını çizmek istiyorum. Suça sürüklenen ve suç işleyen çocukların yaşamsal bir krizde olduğunu hepimiz biliyoruz bu bir gerçek, bu yaşamsal krizden çocuğun tek başına üstesinden gelmesini beklemek çok büyük bir haksızlık. Bunun için sistem ona destek olmak için çalışıyor, bu çalışmada uzmanlıklar devreye giriyor.

Burada ailesine, topluma öfke ve nefret duyan kalpleri barış ve huzur dolu kalplere nasıl dönüştüreceğimiz noktasında uzmanlık gücü müthiş şekilde devreye giriyor. Adalet sistemi ile çocuk arasında nasıl bir ilişki kuracaktır? Bu ilişki neye dayalı olacaktır sorusu çok önemli bence. Güvene dayalı olmalı bence. Peki, çocuk nasıl güvenecek? Çocuk söylenenlere değil, söylenen değerlere değil yansıtılan değerlere güvenecektir. Yani çocuğu bir dosya olarak görünürse, çocuk kendisiyle değil bir işle ilgilenildiğini bilecektir. Eğer çocukla bir koridorda konuşuluyorsa kendisine önem verilmediğini, iş yapıldığını görecektir. Burada çocuğun aldığı yansıtılan değerlerdir. Adalet sisteminde ise yansıttığımız değerlerle çocuklara güven vermeli ve güveni kazanmalıyız. Ancak bu şekilde onların suça tekrar tekrar gitmesini engelleyebileceğimizi düşünüyoruz. Çocuk gözüyle uzmanlığın, dışarıdaki uzmanlığında küçük bir yansımaları sizlerle paylaştım. Teşekkür ediyorum.

OTURUM BAŞKANI

Teşekkür ediyoruz biz de katkılarınız için. Evet, salondan başka söz almak isteyen var mı? Buyurun, mikrofonu ön tarafa alabilir miyiz? Teşekkür ediyorum.

EMİNE KAHRAMAN, MALATYA HÂKİMİ

Birkaç ay önce eşim benim Vergi Başkanı oldu HSYK'nın düzenlediği bir seminer vardı ilk defa başkan ve reis olanlarla ilgili. Ben de ders notlarını merak ettim, ne konuşmuşlar diye birkaç günlük seminerdi. Dediğiniz o takım elbise olayı, protokol, diksiyon ve belli bir eğitimden yani eğitimden dolayı önerilen kıyafet tarzı. Bayanlar için olanı da merak ettim gitmediğim hâlde. İşte bayanlarda lacivert, siyah, gömlek kırmızı olmayacak, gerginliği ifade ediyormuş, beyaz gömlek olacak, açık renk olacak koyu rengin içine. Erkeklerde lacivert ve siyah üniforma gibi gerçekten yazılıydı bu, merak ettim ne demişler erkekler için giyim tarzı olarak. Ve beden dili ile ilgili eğitim vermişlerdi ben dedim ki, hani bizler de hâkimiz, insanların ifadesini ya da çocukların ifadesini alırken çocuk psikolojisi ya da beden dili ile ilgili eğitimi biz de almalıyız dedim. Artık şimdi herhâlde başkanlar ve reisler için düşünüldü.

Bir şey daha söyleyeceğim çok önemli. Birçok mahkemede görev aldım, 20 yıllık hâkimim onu da söyleyeyim, adliyedeki bütün birimlerde görev aldım. Şu anda çocuk hâkimiyim, kadastro hâkimiyim. Avukatlar gerçekten çok azarlanıyor, yani dün de benzeri bir konu oldu hani işte söz hakkı vermiyorlar, işimiz çok. Adliyelerde gerçekten çok iş var yani Avrupa ülkelerinde 20 dosya, 30 dosya, 50 dosya bakılıyor ama bize haftada 20 tane iddianame geliyor çocuk mahkemesine. Sulh cezalara belki 50 civarı çünkü Malatya'da öyleymiş arkadaşlarım 50 dosya geliyor diyor haftalık. Yargılamalar gerçekten hızlı olmak zorunda ama ben şunu söylüyorum bazen böyle çok okunan bölümlerde şeyler var mesela azarlanan avukatlar, iş yükleri, dedikodu mahiyetinde ama yine de merak ediyorum, okuyorum es geçmemeye çalışıyorum. Ben avukat olsam ki ben avukatlıktan hâkimliğe geçtim her zaman bunu söylüyorum ve bazen baronun düzenlediği seminerlere de katılıyorum Malatya Adliyesinde. "Arkadaşlar" diyorum,

Çocuklar için Adalet Sempozyumu-YARGILAMA

"hep eleştirirsiniz biz işte avukatız, savunma makamımız bize değer verilmiyor, şu yapılıyor, bu yapılıyor ama şunu içtenlikle söylüyorum" diyorum. Siz süre isteyin, süre verilmediği takdirde zapta geçin, hiçbir hâkim zapta geçtiği bir konuda es geçemez, süre isteyin biz size süre verelim. Bu bizim eksikliğimiz değil siz ısrarcı olun. Teşekkür ediyorum.

OTURUM BAŞKANI

Biz teşekkür ediyoruz Hâkime Hanım. Murat Bey buyurun.

MURAT AYDIN

Teşekkür ederim. Yani ben tam da istemediğim bir konumda hissediyorum kendimi ama bir şey söylemek gerekiyor artık. Şunun için tam da istemediğim bir konuda; sistemde bir sürü aktör bir arada çalışıyoruz, sonunda ürettiğimiz ürün kötü. Tamam mı? Bunda herkes hemfikir mi? Bu kötü üründe hepimizin payı olduğunda da hepimiz hem fikir mi? Yani sistemde diyelim ki beş aktör var, daha fazla ama... Bu beş aktörün birisinin her şeyi iyi yapmasına rağmen diğer dört aktörün kötü olduğundan dolayı ürünün kötü olduğunu kabul eden böyle bir şey düşünen var mı? Yani beş aktör varsa beşinin de kötü ortalama kaliteyi konuşuyoruz tabi; beni, seni, onu değil. Ortalama kaliteyi konuşuyoruz. Kötü olduğunda hemfikir miyiz? O hâlde tartışma tencere dibin kara tartışmasına döner öbür türlü! Şimdi ben burada sayısını unuttuğumuz hukuk fakültelerindeki eğitim kalitesini tartışmaya başlarsam ayıp olur. Bu eleştirdiğimiz hâkimlerin nereden çıktığını, kimin tarafından eğitildiğini söylesem daha ayıp olur. O yüzden söylemeyeceğim onları.

Değerli katılımcılar, sosyal çalışma görevlileri aldıkları eğitim gereği insanları kıyafetleri ile de değerlendirir. Mesela bir çocuk hakkında "öz bakımı kötü" diye rapor yazar sosyal çalışma görevlisi. Belki o çocuk iğrenç ve salaş giyinmeyi çok seviyor, bu onun kişilik özelliği! Ben bugün karşınıza bu kıyafetle değil kot pantolon ve balıkçı yaka bir kazak üzerine giyindiğim deri montla ki severim böyle giyinmeyi, gelseydim bana bakışınız başka olurdu. Amerika'da o hoca şortla ve parmak arası terlikle gezebiliyorsa bu o toplumun bu kıyafete gösterdiği reaksiyonla ilgilidir. Ben böyle bir kıyafetle kürsüye çıksam beni önce siz ve sonra yargıladığım taraflar eleştirecektir ve saygınlığımı tartışılacaktır.

Mecburiyetlerimiz veya davranış biçimlerimiz üzerinden bir değerlendirme yapmak bizi amaca da götürmeyecektir. Evet, hâkimlerin pek çok kötü uygulaması var zaten önce söyledim çuvaldızı kendimize batırmalıyız. Evet, hâkimlerin davranışlarıyla ilgili problemleri var taraflara kaliteli ve adil bir yargılama sunmak ve birinci derecede sorumlu olmalarına rağmen bunu sunmamak konusunda ciddi yükümlülükleri ve sorumlulukları var. Ama değerli katılımcılar, hâkim dediğiniz kişi yargılama makamında o kadar zor durumda çalışır ki, bunu iş yükü için söylemiyorum. Karşınızdaki kişiyi dövme hissi duyarsınız, öyle laflar eder ki o kürsüden inip onu dövmek istersiniz. Yani en kaba şeyiyle söylüyorum ama sesinizi bile çıkarmamanız gerekir çünkü tarafsız

davranmak zorundasınız, bütün hissiyatınızı frenlemek zorunda kalırsınız.

Önceki oturumda söyledi bir arkadaşım, az önce bir zimmet davasının duruşmasını yaparsınız ağır ceza başkanı olarak, bir sonraki dosyada bir babanın altı yaşındaki oğluna tecavüzüne ilişkin davaya bakarsınız, 10 dakika sonra bir kadının kocasını uykuda boğduğuna ilişkin bir davaya bakarsınız ve akşam eve gidip çocuğunuzu seversiniz!

Yaptığımız işin değerini anlatmak için, hepimiz için söylüyorum, hâkimler için değil, bütün sistem içinde olanların yaptığı işin değerini anlatmak için bir çabaya ihtiyacımız olmamak gerekir bu topluluk bakımından en azından. Çünkü bu travmayı yaşayan insanlar topluluğuyuz biz. Bu gerilimi yaşayan insanlar topluluğuyuz. Bizim imkânsızlıklarımız var, bizim... Değerli arkadaşlar imkânsızlık bir görüştür. İmkânsızlık bir gerçeklik değildir. "Impossible is nothing!" Yoktur böyle bir şey ama bunu biz yaratırız. Ama bunu yaratırken şöyle yaparak yarattığımız için sorun yaşıyoruz; ben sorunu tespit ettim, sorun şunda şunda ve şunda. Hayır, ben sorunu tespit ettim, sorun bende! Ben şunları şunları eksik yapıyorum, bunları doğru yapmıyorum, eğer ben bunları doğru yaparsam başkalarının yanlış yaptıkları ile ilgili söz söyleme hakkı kazanacağım. Ben kendimi düzeltmeden başkalarıyla ilgili bir şey söylemeye haklı görmeyeceğim kendimi çünkü o zaman o da benimle ilgili bir tartışmaya girdiği zaman ben kendimi savunan o beni suçlayan, o kendini savunan, beni suçlayan gibi bir tartışmaya gitmek zorunda kalırız.

Sosyal çalışma görevlilerinin adliyede yaşadıkları sorunların veya bu iletişim ile ilgili problemlerin en farkında olan hâkim olduğumu düşünüyorum izin vererseniz. Çünkü bununla ilgili o kadar çok kötü tecrübe duydum, gördüm ki! Ama bunu halletmemizin temel sorunu şu: Biz her gün sorun yaşayan bağımsızlığı, tarafsızlığı, meslek kuralları belirlenme ile ilgili sorun yaşayan, yaşadığı yeri sürekli değişen, çalıştığı mahkemesi sürekli değişen, hiçbir mesleki güvencesi olmayan, mesleki kariyeri ile ilgili hiçbir güvencesi olmayan, hiç kimseyle görüşemeyen, komşusu ile bile kavga edemeyen, karısı ile kavga ettiğinde çalıştığı adliyede boşanamayan insanlardan bahsediyoruz. Yani kendimizi izah etmekte güçlük çektiğimizi biliyorum o yüzden en kötü, en istemediğim pozisyonda konuşmak zorunda olduğum için üzgünüm. Ama bizim tartışmayı doğru zemine taşmamız gerekir.

OTURUM BAŞKANI

Hâkim Bey'e teşekkür ediyorum. Eylem Hocam'ın bu konuda bir tarama sonuçları ile ilgili bir katkısı olacak.

YRD. DOÇ. DR. EYLEM ÜMİT ATILGAN

Aslında burada söylediğimiz her şeyin bir kısmı sadece Türkiye'ye aitmiş gibi anlaşıldı. Belki bir kısmı Türkiye'ye ait ama büyük bir kısmı meslekler sosyolojisinin ortak bulgularıyla ilgili. Benim Humboldt Üniversitesinde bir yıllık deneyimim bana Ankara

Çocuklar için Adalet Sempozyumu-YARGILAMA

Üniversitesi Hukuk Fakültesinin akademik kurulunun aynısının Humboldt'ta Unter'den yaşandığını gösterdi. Ders müfredatı da sevgili arkadaşım aynıydı Ankara Hukukla. Derslere girerken hocaların kot pantolonla girmemesi de aynıydı, kot pantolonla derse hukuk hocaları girmez.

Ayrıca Hâkim Bey'in söylediği şeyin üstünden biraz atladık. Hâkimlik teminatı, buradaki hâkimler arasındaki uzmanlaşmanın en önemli güvencesi aslında. Hâkimlik teminatı olmadan uzmanlaşmadan bahsetmemiz mümkün değil! Yıllar önce hâkimler üzerine yaptığım bir saha araştırmasında bir icra hâkiminin içimi acıtan bir sözü vardı. İcra hâkimi davalarında bankaların isteği, talebi yönünde otomatik kararlar vermiyordu. O, on gün içerisinde mal beyanında bulunmayanları tutup tutup içeri atmıyordu ve bunun için de şunu söylüyordu, "Ben bankanın memuru değilim, onlar ödeme, tahsilat yapamıyorlar diye tahsilat memuru değilim." diyordu. Ve bankalar onu oradan göndermeye çalışıyorlardı. Nitekim kendisi tam da Hâkim Bey'in söylediği gibi kendini bir gecede ticaret mahkemesi üyesiyken ertesi gün kendini icrada bulmuştu, bir günde! O yazışmayla icra hâkimi olarak bulmuştu. Bu açıklamayı yapınca, benimle uğraşıyorlar deyince, dedim ki, peki, ne olacak Hâkim Bey şimdi? "Buradan da gideriz çocuk mahkemesine, orada da simitçi çocuğun haklarını ararız" dedi. Şimdi çocuk mahkemesine gidişin yolunu ima ile anlatayım gerisini siz anlayın!

Burada hâkimlerin kendilerini yarın nerede bulabilecekleri biraz da buna bağlı. Yani çizgiler var, kırmızı çizgiler var ve hâkimlik teminatı olmadan uzmanlaşmadan bahsedemiyorsunuz. Kolluktaki uzmanlaşmayı zaten biliyoruz. O belli birimlerde görev yaptıktan sonra psikolojisi dağılan memurların gönderildiği yer olma cihetinden çıkıyor.

Ben kendi payıma olan kısmı konuşarak başlamıştım, hukuk eğitimindeki kısmı. Gerçekten hukuk eğitiminde en önemli eksik gördüğüm için söylemiştim o girişi ve çocuk hâkimleri üzerine yaptığımız tüm çalışmalarda hizmet içi eğitim demek zorundayım ama dememem gerek aslında. Oralarda görev aldığımda 13 yıllık kürsü deneyimimin sıfırlandığını hissederim hep. Yani kürsüden öğrencilere hitap etmekle, hâkimlerimizle birlikte bir çalışma yapmak arasında çok büyük fark vardır ve çok zorlanırsınız, kilitlenir kalırsınız. Bunun nedeni biraz önce o bahsettiğimiz hâkimlerin peygamber postunda oturmasından ziyade bambaşka bir şeydir. Bizim kültürel özelliğimiz artı meslekler sosyolojisinin daha evrensel yakın ama Almanya'dan mesela Kopenhag'a gittiğimde, Kopenhag'da çok başka şeyler vardı, gelenekler vardı, teamüller vardı meslekler arasında. Ama mesela Avrupa, Kıta Avrupa'sında ortaklaşan belli gelenekler var. Bunun da ötesinde bambaşka bir zorluk hissederim hâkimlerle birlikte çalışma yaparken. Bu uzmanlaşmanın da önünde bir engeldir. Size bir drama çalışması yürüttüğümüz hâkim grubuyla, hâkim-savcı grubuyla sonunda onlardan aldığımız mektuplardan, isimsiz mektuplardan bir alıntı yaparak bitirmek istiyorum.

Yaratıcı drama çalışmalarıyla biz bu çalışmaları yürüttük ve geri dönüşü inanılmazdı, çok farklıydı. Bizim birilerine böyle konferans usulüyle anlatıp anlatıp onların dinleyip

de çekip gittiği usulden çok başkaydı. Mektuplardan alıntılar şöyle: "Birbirlerini tanımayan kişiler bir araya geldik ve başlarda bize çocukça gelen oyunlar oynadık. Soru işaretleri ile dolu anlar yaşadık. Ne yapacağımızdan bihaber olmak bir yana ne yapmak istediğimizi bile tam olarak bildiğimizi sanmıyorum."

Bir başka mektuptan, "Şöyle düşünün bu grup küçük bir dünya ve koca dünyada yaşananların bir yansıması. İnsanlarla bir arada yaşamayı, başkasının yerine kendini koymayı, birlik olmayı, bir şey elde etmeyi ve bunun sonucunda mutluluğu paylaşmayı, hüznü, başarısızlık korkusunu doyasıya yaşamayı, sonunda ondan kurtulmayı sağlayan bir dizi çalışma."

"Hukukta bir şeyi öğrenmek için ya okuruz ya dinleriz biz." Bu da bir başka mektup, "Ama madem uzmanlar en iyi eğitim interaktif olmalıdır diyorlardı o zaman neden bizde bazı şeyleri göstere göstere, yaşaya yaşaya anlatmayı denemiyoruz. Bunun için en iyi yol dramaymış. Önce kendi alışkanlıklarımızdan vazgeçtik. Ne de olsa hukukçuyduk ve o ciddiyet birbirimize alışmamıza engel oluyordu."

Demek istediğim şu, bir başka sevdiğim terimde "kürsü hâkiminin yalnızlığı" terimidir. Ben böyle lirik kavramları çok severim. Kürsü hâkiminin yalnızlığını empati ile anlayıp, o elini taşın altında tutan hani bir bozmayla, bozar sizi Yargıtay, yani sizi başka arkadaşımızın bozması gibi değildir. Yargıtay bir bozar sonra Hâkim Beyin söylediği gibi bir iyi hal kâğıdınız kötü hâle dönüşür. Kravatı ceketini ile uyumsuz diye iyi hali bozulan, sicili bozulan hâkimler biliyoruz. O hâlde bu kürsü hâkiminin yalnızlığını empati kurarak anlamamız gerekiyor. Bu drama çalışmalarında ben onların yalnızlığının ne kadar çaresiz ve acınaklı, dokunaklı olduğunu çok iyi gördüm. Onlar da o peygamber postunda oturmaktan hiç memnun değiller aslında.

OTURUM BAŞKANI

Teşekkür ediyoruz Hocam.

Çok güzel bir tartışma devam edebilir belki ama UNICEF'in iletği bir notu iletmem istiyorum. Tüm sempozyum boyunca yapılan sunumlar "www.cocuklaricinadalet.org" sitesinden temin edilebilecek. Ben de tüm oturum moderatörleri gibi konuyu toparlayıp, özetleyerek bitirmek isterdim ama o kadar değerli, o kadar derin, o kadar farklı noktalardan yaklaşımlar geldi ki maalesef böyle bir şey yapmaya muktedir değilim. Sadece Cem Yılmaz vari bir mesaj vererek bitirmek istiyorum: Uzmanlaşma şart! Teşekkür ediyorum hepimize.

Uluslararası
Çocuklar için Adalet
Sempozyumu

YARGILAMA

Eş Zamanlı
Panel Oturumları

III. GÜN (09.30 - 10.45)

Oturum Başkanı: Gökten KOÇOĞLU,
Hâkim, Ankara 2. Çocuk Mahkemesi

"Türk Ceza Hukukunda Çocukların Cinsel İstismarı"
Dr. Pınar MEMİŞ KARTAL,
Galatasaray Üniversitesi, Hukuk Fakültesi

"Ceza Muhakemesinde Çocuğun Korunması"
Veli KAFES,
Yargıtay Cumhuriyet Savcısı

"Mağdur Çocuğun Soruşturma ve Kovuşturma Aşamasında Dinlenmesi ve Yaşanan Sorunların Değerlendirilmesi"
Aygül NALBANT,
Psikolog, Ankara 10. Aile Mahkemesi

“TÜRK CEZA HUKUKUNDA ÇOCUKLARIN CİNSEL İSTİSMARI (TCK. m. 103)”

DR. PINAR MEMİŞ KARTAL

GALATASARAY ÜNİVERSİTESİ HUKUK FAKÜLTESİ

A. GİRİŞ VE KAVRAM

Çocukların cinsel istismarı hukukta yeni bir kavram olarak değerlendirilse de tarihsel sürece bakıldığında yeni olmadığını tespit etmek mümkündür (CAN Cahit; Toplumsal İnsanın Evrensel Doğası ve Cinsel Suçlar, Seçkin Yayınevi, 2002 Ankara; KARA Bülent/ BİÇER Ümit/ GÖKALP Ayşe Sevim, Çocuk İstismarı, in Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi 2004, s. 47, s. 141-142.) Çocukların özellikle cinsel sömürü düzeni içinde kullanılan ve adeta bir araç olarak nitelendirilen varlıklar olarak kabul edildiği dönemlerden bu yana değişiklikler olmuş ve günümüz hukukundaki yeri tartışmasız en önemli konulardan biri hâline gelmiştir.

1. Çocuk Kavramı

Çocuk kavramı özellikle cinsel istismar suçu bakımından tartışmalıdır. Bunun sebebi ise özellikle 15 yaşını bitirip henüz 18 yaşını bitirmemiş çocukların hukuken reşit sayılmalarının söz konusu olduğu hallerdir. Böyle bir durumda evlilikle rüştünü kazanan bir çocuğun eşi tarafından cinsel saldırıya uğraması hâlinde, evlilik için reşit görülen çocuk, kocası tarafından cinsel saldırıya uğradığı zaman çocuk kabul edilecektir ki bu da hakkaniyet bakımından tartışılmalıdır. 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu (TCK) çocuk kavramını 6. maddenin 1. fıkrasının b bendinde; “Çocuk deyiminden; henüz on sekiz yaşını doldurmamış kişi anlaşılır” şeklinde ifade etmiştir. Bu, belirttiğimiz soruna cevap veren bir düzenleme değildir. Çocukla ilgili bir başka düzenleme de 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu’nun (ÇKK) Tanımlar başlıklı 3. maddesinin a bendinde düzenlenmiş ve buna göre; “Çocuk: daha erken yaşta ergin olsa bile, on sekiz yaşını doldurmamış kişiyi; bu kapsamda, 1. Korunma ihtiyacı olan çocuk: Bedensel, zihinsel ahlaki, sosyal ve duygusal gelişimi ile kişisel güvenliği tehlikede olan, ihmal veya istismar edilen ya da suç mağduru çocuğu, 2. Suça sürüklenen çocuk: Kanunlarda suç olarak tanımlanan bir fiili işlediği iddiası ile hakkında soruşturma veya kovuşturma yapılan ya da işlediği fiilden dolayı hakkında güvenlik tedbirine karar verilen çocuğu ifade eder”.

Görüldüğü üzere ÇKK, TCK’ya göre daha ayrıntılı bir düzenleme öngörerek çocuk kavramına açıklık getirmeye çalışmıştır. Kanun koyucu herhangi bir şekilde erginlik kazanmış olsa bile kendisine yönelik bir haksız fiil hâlinde 18 yaşını doldurmamış kişiyi çocuk kabul etmektedir. Ancak bu konuda karşı görüş olduğunu ifade etmek gerekir ki bu görüş kanaatimizce daha tutarlıdır. Nitekim bu görüşe göre, Çocuk Koruma Kanunu’nun 18 yaşından küçüklerin evlenme ya da mahkeme kararıyla reşit

olup olmadıklarına bakılmaksızın çocuk olarak kabul ettiğini, fakat Anayasa'nın 90. maddesinin göz ardı edilmemesi gerektiğinden bahisle Türkiye'nin taraf olduğu "Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin (Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme Ülkemizce ihtirazi kayıtla 14.09.1990 tarihinde imzalanmış, 9.12.1994 tarih ve 4058 sayılı Yasa ile onaylanması uygun bulunup 27.01.1995 gün ve 22184 sayılı Resmî Gazetede yayımlanarak kabul edilmiştir.) 1. maddesine göre; sözleşme uyarınca çocuğa uygulanabilecek olan kanuna göre daha erken yaşta reşit olma durumu hariç, on sekiz yaşına kadar her insan çocuk sayılmaktadır" ifadesinin kanun hükmünde ve hatta kanun üstünde olduğunu ifade ederek çocuk kavramının 18 yaşını doldurmadan ergin olan küçükler bakımından da geçerli olmadığı ifade edilmektedir. [AKKAYA Çetin, Kişiyi Hürriyetinden Yoksun Kılma Suçu (yayınlanmamış makale), nakleden, AKARCA Mehmet, Çocukların Ceza Hukukundaki Yeri ve Çocukların Korunması, s. 2-3, dipnot1 için bkz., <http://www.yargitay.gov.tr/abproje/belge/sunum/r74/Akarca.pdf>; HACIOĞLU Burhan Caner, Yeni Türk Ceza Kanunu Tasarısının Çocuk ve Küçük Hukukuna İlişkin Hükümleri, in A.Ü. Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt:II, Sayı:1, s. 3-4. (ayrıca bkz., <http://hukuk.erkincan.edu.tr/dergi/makale/19981.pdf>.)]

2. Cinsel İstismar Kavramı

İstismar kavramı sözlük tanımıyla, kötüye kullanma, yararlanma, sömürme anlamlarına gelmektedir (YILMAZ Ejder, Hukuk Sözlüğü, Yetkin Yayınevi, Ankara, s.587; ŞENER Esat, Hukuk Sözlüğü, Seçkin Yayınevi, Ankara, s.378) İstismar kötü davranış biçimlerini kapsayan geniş bir kavramdır. Çocuk istismarı ise mağdur yönünden daraltılmış olmasına rağmen geniş bir çerçeveye sahip olduğunu belirtmek gerekir. Doktrinde çocuk istismarı tiplerinin dörde ayrıldığını görmekteyiz (KARA/ BİÇER / GÖKALP, s. 142-144). Bunlar; Fiziksel istismar, Duygusal istismar, Cinsel istismar ve Çocuk ihmalidir. Konumuzun cinsel istismar olması sebebiyle biz sadece bu kavram üzerinde duracağız. Cinsel istismar, "çocuğun bir yetişkin tarafından cinsel uyarı ve doyum için kullanılması (OVAYOLU Nimet / UÇAN Özlem / SERİNDAĞ Selver, Çocuklarda Cinsel İstismar ve Etkileri, Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi, Cilt: 2, Sayı: 4 (2007), s. 14.)" olarak tanımlandığı gibi; "bir yetişkin tarafından bilerek veya bilmeyerek gerçekleştirilen ve çocuğun sağlığını, maddi ve manevi gelişimini olumsuz etkileyen davranışlar (SAVAŞCI Bilgehan, Çocuklarda Cinsel İstismar Suçu, Legal Yayınevi, İstanbul, s. 21)" ya da "bir çocuğun rızası olmadan veya fesada uğrattırılmış bir irade ile rızası alınarak yahut fiziksel ya da psikolojik baskıya maruz kalarak cinsel amaçlar için kullanılmasıdır (ÖZBEK Veli Özer, Müstehcenlik Suçu, Seçkin Yayıncılık, Ankara, s.118.)". Bu tanımlar çeşitlendirilebilir ancak özünde bir çocuğun iradesinin ifsada uğratarak cinsel amaçlarla kullanılması yatmaktadır.

B. ULUSLARARASI HUKUKTA VE TÜRK HUKUKUNDA ÇOCUKLARIN CİNSEL İSTİSMARI

Çocukların cinsel dokunulmazlıkları, cinsel istismara maruz kalmamaları gerek uluslararası hukukta ve hemen tüm ülke hukuklarında koruma altına alındığını tespit

edebilmek mümkündür.

1. Uluslararası Hukukta Çocuğun Cinsel İstismarı

Uluslararası hukukta çocuk ve çocuk hakları ilk olarak 1924 Milletler Cemiyeti Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi'nde, 1959 Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde ve 1978 Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'de düzenlenmiştir. (ERDOĞAN Oktay, Çocuk Hakları, Acar Basım, İstanbul, s.169) Bundan sonra çocukların cinsel amaçla kullanılmasının önüne geçilmesi için BM Genel Kurulu 2000 yılında Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin, çocuk satışı, fahişeliği ve pornografisi ile ilgili İhtiyari Protokolü benimseyerek konunun önemini vurgulamaya çalışmıştır. Bu özel düzenlemelerin yanı sıra İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi gibi bazı uluslararası belgelerde de çocuklara özgü düzenlemelerin olduğunu tespit edebilmek mümkündür. Örneğin Beyannamenin 12. maddesinde aile ve özel hayata müdahale etmeme, onur ve saygınlığına saldırıda bulunmama düzenlenmiş; 25. maddesinde annelerin ve çocukların özel bakım ve yardım ihtiyaçları belirtilerek; 26. maddesi ile eğitim hakkından bahsedilmiştir. (ERDOĞAN, age., s.169-171; TANRIBİLİR Feriha Bilge, Çocuk Haklarının Uluslararası Korunması ve Koruma Mekanizmaları, Yetkin Yayıncılık, Ankara, s.40) Bunun yanı sıra BM Siyasi ve Medeni Haklar Sözleşmesi, Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesine Dair Sözleşme gibi uluslararası sözleşmelerde de çocuklara yönelik korumalardan bahsedilmektedir. Metinlerin ruhundan ortaya çıkan çocuğun tıpkı yetişkin bir kişi gibi özel hayatına, cinsel kimliğine ve her türlü şiddete karşı korunma hakkı olduğudur. Çocuğun her türlü şiddete karşı korunma hakkı Çocuk Haklarına Dair Sözleşmenin 19. maddesinde ifade edilmekte ve söz konusu maddenin 1. fıkrasında "Bu sözleşmeye taraf devletler, çocuğun ana-babasının ya da onlardan yalnızca birinin, yasal vasi veya vasilerinin ya da bakımını üstlenen herhangi bir kişinin yanında iken bedensel veya zihinsel saldırı, şiddet veya suistimale, ihtimal veya ihmalkar muameleye, ırza geçme dahil her türlü istismar ve kötü muameleye karşı korunması için; yasal, idari, toplumsal, eğitsel bütün önlemleri alır." şeklinde cinsel istismarı da kapsayan ancak tanım vermeyen bir düzenleme bulunmaktadır. Sözleşme m.34'te çocuğun her türlü cinsel sömürüye ve cinsel istismara karşı korunması güvencesini ifade etmektedir. Sözleşmenin herhangi bir hükmünün tanım vermemesinin nedeni bunların toplumdan topluma değişen kavramlar olmasıdır.

2. Türk Hukukunda Çocuğun İstismarı

Türk hukukunda çocuklarla ilgili temel metin herkes için geçerli olan Anayasa'dır. Anayasa hükümleri içerisinde doğrudan olmasa bile çocuklara özgü düzenleme içeren hükümleri 41, 50, 58, 61, 62 ve 141. maddeler olarak belirtebiliriz. Özellikle Anayasa'nın 41. maddesinde aile kavramı düzenlenmiş ve burada ailenin huzur ve refahı ile özellikle anne ve çocukların korunması için gerekli tedbirleri devletin alacağı belirtilmiştir. Devletin çocukların her türlü istismara

ve şiddete karşı korunması için gerekli tedbirleri alacağı ifade edilmiştir. Burada belirtilen istismardan her türlü sömürü anlaşılmalıdır.

Anayasa'dan başka 4721 sayılı Medeni Kanun'da (MK) da çocuklara ilişkin düzenlemeler bulunmaktadır. MK'da ana-baba ve çocuk ilişkileri ayrıntılı bir biçimde düzenlenmiş (MK. m:336-339); evlilik içi, evlilik dışı çocuk ayırımı kaldırılmış; evlat edinmede kurallar esnekleştirilerek çocuğun yüksek menfaatlerinin korunması esas alınmıştır (ÖZDEMİR Hayrunnisa/ RUHİ Ahmet Cemal, Çocuk Hukuku, Adalet, Ankara 2012, s.8.) Bu iki temel Kanun ile birlikte bir diğer temel Kanun da 5237 sayılı TCK'dır. Belirtmemiz gerekir ki çocuklarla ilgili bu düzenlemeler sınırlı değildir. Bunlarla birlikte pek çok düzenleme içerisinde çocuklarla ilgili hükümler olduğu gibi aynı zamanda çocuklara özgü 5395 sayılı ÇKK'da bulunmaktadır. Ancak bu belirtilen Kanunların hiçbiri bizim inceleme konumuzu TCK gibi doğrudan ele almamaktadır.

3. Türk Ceza Kanunu Çerçevesinde Çocukların Cinsel İstismarı

5237 sayılı TCK yürürlüğe girmeden önce 765 sayılı TCK çocukların cinsel dokunulmazlıklarını koruma altına alan düzenlemeler içermekteydi. Bu düzenlemeler dağınık bir hâlde olduğu için 5237 sayılı TCK ile ayrıntılı ve tek madde altında düzenlenmiştir. Çocukların cinsel istismarı suçu TCK m.103 ile TCK'nın Özel Hükümler başlıklı ikinci kitabının Kişilere Karşı Suçlar başlıklı ikinci kısmının Cinsel Dokunulmazlığa karşı Suçlar başlıklı altıncı bölümünde çocukların cinsel dokunulmazlıklarının her türlü saldırıya karşı korunması amacıyla hüküm altına alınmıştır.

Buna göre; "Çocukların cinsel istismarı. - (1) Çocuğu cinsel yönden istismar eden kişi, üç yıldan sekiz yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Cinsel istismar deyiminden; a) On beş yaşını tamamlamamış veya tamamlamış olmakla birlikte filin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama yeteneği gelişmemiş olan çocuklara karşı gerçekleştirilen her türlü cinsel davranış, b) Diğer çocuklara karşı sadece cebir, tehdit, hile veya iradeyi etkileyen başka bir nedene dayalı olarak gerçekleştirilen cinsel davranışlar, anlaşılır. (2) Cinsel istismarın vücuda organ veya sair bir cisim sokulması suretiyle gerçekleştirilmesi durumunda, sekiz yıldan on beş yıla kadar hapis cezasına hükmolunur. (3) (Değişik: 29/6/2005 – 5377/12 md.) Cinsel istismarın üstsoy, ikinci veya üçüncü derecede kan hısımlı, üvey baba, evlat edinen, vasi, eğitici, öğretici, bakıcı, sağlık hizmeti veren veya koruma ve gözetim yükümlülüğü bulunan diğer kişiler tarafından ya da hizmet ilişkisinin sağladığı nüfuz kötüye kullanılmak suretiyle veya birden fazla kişi tarafından birlikte gerçekleştirilmesi hâlinde, yukarıdaki fıkralara göre verilecek ceza yarı oranında artırılır. (4) Cinsel istismarın, birinci fıkranın (a) bendindeki çocuklara karşı cebir veya tehdit kullanmak suretiyle gerçekleştirilmesi hâlinde, yukarıdaki fıkralara göre verilecek ceza yarı oranında artırılır. (5) Cinsel istismar için başvuru olan cebir ve şiddetin kasten yaralama suçunun ağır neticelerine neden olması hâlinde, ayrıca kasten yaralama suçuna ilişkin hükümler uygulanır. (6) Suçun sonucunda mağdurun beden veya ruh sağlığının bozulması hâlinde, on beş

Çocuklar için Adalet Sempozyumu-YARGILAMA

yıldan az olmamak üzere hapis cezasına hükmolunur. (7) Suçun mağdurun bitkisel hayata girmesine veya ölümüne neden olması durumunda, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına hükmolunur.”

Bu çerçevede maddenin 1. fıkrasında suçun temel hali ile a ve b bentlerinde cinsel istismardan ne anlaşılması gerektiği; 2. fıkrada cinsel istismarın nitelikli hali olarak belirtilen cinsel saldırı; 3. fıkrasında failden neşet eden ağırlaştırıcı sebepler; 4,5,6 ve 7. fıkralarda da fiilden kaynaklanan ağırlaştırıcı sebepler yer almaktadır. Bu çerçevede inceleme konumuz olan bu suç tipi ile korunan hukuki menfaat, suçun unsurları ve suç gerçekleşikten sonra kovuşturma usulü değerlendirilmelidir (TEZCAN Durmuş/ ERDEM Mustafa Ruhan/ ÖNOK Murat, Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku, Seçkin, Ankara 2012, s.332-341; ARTUK Mehmet Emin/GÖKCEN Ahmet/ YENİDÜNYA Caner, Ceza Hukuku Özel Hükümler, Ankara 2010, s.194-204; ÖZBEK Veli Özer/ KANBUR Nihat/ DOĞAN Koray/ BACAKSIZ Pınar/ TEPE İlker, Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler, Ankara 2010, s. 377-388; CENTEL Nur, Cinsel Saldırı Suçu ve Cinsel Suçlar Değişiklik Tasarısının Değerlendirilmesi, TBBD Mart-Nisan 2012, s.269-290; NUHOĞLU Ayşe, Türk Ceza Kanunu’nda ve 2002 Tasarısı’nda Cinsel Suçlar, Özek Armağanı, İstanbul 2004, s. 609; ÜNVER Yener, Cinsel Dokunulmazlığa ve Genel Ahlaka Karşı Suçlar, Türk Ceza Kanunu’nun 2 Yılı Sempozyumu, İstanbul 2008, s.294; ÖZGENÇ İzzet/ŞAHİN Cumhur, Uygulamalı Ceza Hukuku, Ankara, 2001; SEVÜK YOKUŞ Handan, “5237 sayılı Türk Ceza Kanunu’nda Çocukların Cinsel İstismarı ve Reşit Olmayanla Cinsel İlişki Suçları”, Hukuk ve Adalet, Yıl 2, S.5, 280-302 (2005) ÜZÜLMEZ İlhan, Çocukların Cinsel İstismarı suçu, Erciyes Üniversitesi HFD, C.IV, S.2 (2009); SAVAŞÇI, age.;

a. **Korunan Hukuki Menfaat:** Suçla korunan hukuki menfaat, çocukların cinsel dokunulmazlıklarıdır. Kişilere karşı suçlar içerisinde düzenlenen bu suç tipi aslında pek çok menfaati içermektedir. Bunlar düzenlendiği kısımla eşleşen kişi olan çocuğun vücut dokunulmazlığı, ruhsal ve bedensel bütünlüğü, şahsiyet ve onuru, cinsel dokunulmazlığıdır.

b. **Fail ve Mağdur:** Suçun faili herkes olabilir. Fail yönünden belli bir özellik yoktur. Ancak suçun mağduru madde başlığından da anlaşılacağı üzere çocuktur. Çocuğun cinsiyeti önemli değildir. Fail ve mağdurun çocuk olması durumunda cinsel istismar suçu tartışmalı hâle gelecektir. Kanaatimizce faillik ve mağdurluk sıfatının çocukta birleşmesi ve manevi unsurdaki sakatlık suçun gerçekleşmesini engelleyeceği için cezalandırılabilir bir fiil olmayacaktır. Mağdur TCK. m.103/1/a ve b’de şu şekilde belirtilmiştir: On beş yaşını tamamlamamış veya tamamlamış olmakla birlikte fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama yeteneği gelişmemiş olan çocuklar ile diğer çocuklara (on beş yaşını tamamlamış ve henüz on sekiz yaşını tamamlamamış olanlar) Mağdurun yaşının tespitinde güçlük bulunuyorsa bu durum tıp biliminin alanına girecek ve Adli Tıp Kurumu’ndan tespit yaptırılarak çocuğun yaşı tespit edilebilecektir.

c. **Maddi Unsur:** TCK .m.103/1 suçun basit hâlini öngörmüş ve fiil çocuğun cinsel

davranışlarla istismar edilmesi olarak belirtilmiştir. Bu ifade doktrinde tartışmalara sebebiyet vermiş ve kanunilik ilkesi bakımından tartışmalı olduğu ifade edilmiştir. Kanaatimizce kanun koyucu bu ifade ile suçu serbest hareketli suç olarak tanımlamak istemiş ve cinsel davranışların tespitini faildeki saik ile ifade etmeye çalışmıştır. Cinsel davranışların ortaya konulabilmesi için faildeki saik önemlidir, aksi hâlde çocuğu baba, ana ya da öğretmen şefkatiyle sevmek isterken yanlışlıkla cinsel eylem olarak algılanabilecek bir davranışta bulunan kişinin fiilinin değerlendirilmesinde hukuki hata ortaya çıkabilir. Maddi unsur olarak belirtilen her türlü cinsel davranış içerisinde 765 sayılı TCK döneminde ırza geçme olarak belirtilen, şimdiki hâlde vücuda organ veya sair cisim sokulması suretiyle işlenen cinsel saldırı suçunun girmediğini belirtmeliyiz, çünkü bu durum maddenin 2. fıkrasında suçun nitelikli hâli olarak belirtilmiştir. Suçun diğer nitelikli hallerinden bir diğeri 103/3'te çocukla yakın ilişkide bulunabilecek kişiler ya da birden fazla kişi tarafından gerçekleştirilmesi hâlini öngörmektedir. Bu önemli bir düzenlemedir, ensest suç olarak öngörülme de bu düzenleme ile adeta çocukla sıhri ya da kan hısımlı olabilecek kişilerin fail olması durumunda uygulanabilecek bir hükümdür. Suçun birden fazla kişi tarafından işlenmesi de çocuğun direncinin kırılmasını kolaylaştırması ve daha fazla travma yaşamasına neden olması sebebiyle ağırlaştırıcı sebeplerdendir (Yargıtay 5.CD.10/04/2007,2006/13262-2007/2760) Cinsel istismarın cebir veya tehdit kullanılarak işlenmesi hâlinde de ağırlaştırıcı sebep söz konusudur. Bunlar sonucunda çocukta ruhsal ya da bedensel tahribat ya da çocuğun bitkisel hayata girmesi veya ölmesi hâlinde netice sebebiyle ağırlaştırılmış suç söz konusu olacaktır. Çocuğun ruh sağlığının bozulmasının nitelikli hâl olarak düzenlenmesi önemli gibi görünmekle birlikte acaba cinsel istismara uğramış hangi çocuğun ruh sağlığı bozulmaz sorusu da akıllara gelmektedir. Gerçekten de bu soru önemlidir zira fiilin gerçekleşmesi ile kanaatimizce çocuğun ruh sağlığı bozulmuş olmaktadır. Ancak yine de bu şekilde belirtilmiş olması aranacak kriterler bakımından önemlidir.

d. Hukuka Aykırılık Unsuru: Fiilin hukuka aykırılığını ortadan kaldıracabilecek sebeplerden mağdurun rızası cinsel istismar bakımından tartışmalıdır. Çocuğun 15 yaşından önceki hâlde rızanın geçersiz, 15-18 arası çocuk açısından geçerli kabul edildiğini belirtmek mümkündür. Ancak 15-18 yaş arasındaki mağdurun nitelikli cinsel istismara gösterdiği rızanın eylemi hukuka uygun hâlde getirdiği ve bu durumda m.103 değil, m.104 'ü oluşturacağı ifade edilmiş ise de TCK. m.104'ün uygulama alanının sadece cinsel ilişki ile sınırlı olması sebebiyle doktrinde nitelikli cinsel istismar bakımından yine m.103'ün uygulanacağı belirtilmektedir (ÜNVER, s.312) Kanaatimizce de rızanın hukuken geçerliliğini 103 bakımından gerek 0-15 yaş için gerekse 15-18 yaş için tartışmak mümkün değildir. Zira çocuğun ifsat edilmiş rızasına sonuç bağlamak hukuka aykırı bir sonuca ulaştırıp, ihlal edilen hukuki menfaati telafi etmeyecektir. Nitekim tüm medyaya yansıyan N. Ç. davası ile ilgili tartışmaların önemli bir kısmı da rıza ile ilgilidir. (Yargıtay 14.CD. Esas No: 2011/12479, Karar No: 2011/1056)

Çocuklar için Adalet Sempozyumu-YARGILAMA

e. **Manevi Unsur:** Çocuğun cinsel istismarı kasten işlenebilen bir suç olup, taksirle işlenemez. Ancak bu suçta saik tartışmalıdır. Kanaatimizce bu fiil özel kastla işlenebilir. (ARTUK/GÖKCEN/YENİDÜNYA, s.202) Faildeki cinsel amaç önemlidir, zira suçun cinsel istismar mı yoksa yaralama mı ya da herhangi başka bir fiil mi olduğunu ayırt etme bakımından ayırıcı bir kriterdir.

f. **Teşebbüs:** Teşebbüs açısından özellikli bir durum söz konusu değildir. Fiil teşebbüse uygundur. Gönüllü vazgeçme kuralları uygulanır.

g. **İçtima:** Cinsel istismar suçunun nitelikli halleri olarak f.4'te belirtilen cebir ve tehdit suçun ağırlaştırıcı sebebi olarak birleşik suç oluşturmuşlardır. (HAFIZOĞULLARI Zeki/ ÖZEN Muharrem, Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler Kişilere Karşı Suçlar, Ankara, 2010, s.156)

h. **İştirak:** Suça iştirakin her hâli mümkündür.

1. **Soruşturma ve Kovuşturma:** Suç, resen soruşturulan bir suçtur.

C. SONUÇ

Sonuç olarak cinsel istismar suçu özel olarak çocukların cinsel dokunulmazlıklarını korumakta ve ağır müeyyideler öngörmektedir. Ancak yine de burada tartışmalı birtakım hususlar vardır ki bunların başında "rıza" kavramı gelmektedir. Gerçekten de çocuk herhangi bir şekilde rüştünü kazanmış dahi olsa kendisine yönelik suç teşkil eden eylemler yönünden çocuk olarak kabul edilecek ve bir çocuğun rızasının geçerliliği sorgulanacaktır. Bu durum çeşitli olaylarda da karşımıza çıkmaktadır. Çocuğun cinsel istismarı kavramında ikili bir yaş ayırımı vardır. Bunlar 0-15 ve 15-18'dir. Bu durumda rızanın geçerliliği ne şekilde sorgulanacaktır. Zaten reşit olmayana cinsel ilişki suçunu düzenleyen 104. maddede rızası ifsat edilmeden 15 yaşını bitirmiş bir çocukla cinsel ilişkiye girilmesi halini şikâyete bağlı olarak düzenlemiştir. Bu çerçevede ortaya m.103 bakımından hiçbir şekilde rızanın aranmayacağı ortaya çıkmaktadır. Kanaatimizce de özellikle cinsel istismarın gerek basit hâlinde gerekse nitelikli hâlinde hukuka uygun rızanın bulunmasının mümkün olmaması sebebiyle varlığını kabul etmek de mümkün olmayacaktır. Bunun dışında dünyada hemen her ülkede kabul edilen çocukların cinsel istismarı çağımızın kanayan bir yarasıdır.

KAYNAKÇA

AKARCA Mehmet, Çocukların Ceza Hukukundaki Yeri ve Çocukların Korunması, sh. 2-3, dipnot1 için bkz., <http://www.yargitay.gov.tr/abroje/belge/sunum/r74/Akarca.pdf>.

ARTUK Mehmet Emin/GÖKCEN Ahmet/ YENİDÜNYA Caner, Ceza Hukuku Özel Hükümler, Ankara 2010

CAN Cahit; Toplumsal İnsanın Evrensel Doğası ve Cinsel Suçlar, Seçkin Yayınevi Ankara, 2002

CENTEL Nur, Cinsel Saldırı Suçu ve Cinsel Suçlar Değişiklik Tasarısının Değerlendirilmesi, TBBD Mart-Nisan 2012

ERDOĞAN Oktay, Çocuk Hakları, Acar Basım, İstanbul 2011.

HACIOĞLU Burhan Caner, Yeni Türk Ceza Kanunu Tasarısının Çocuk ve Küçük Hukukuna İlişkin Hükümleri, in A.Ü. Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt:II, Sayı:1

HAFIZOĞULLARI Zeki/ ÖZEN Muharrem, Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler Kişilere Karşı Suçlar, Ankara, 2010

KARA Bülent/ BİÇER Ümit/ GÖKALP Ayşe Sevim, Çocuk İstismarı, in Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi 2004, sy. 47

NUHOĞLU Ayşe, Türk Ceza Kanunu'nda ve 2002 Tasarısı'nda Cinsel Suçlar, Özek Armağanı, İstanbul 2004

OVAYOLU Nimet/UÇAN Özlem/SERİNDAĞ Selver, Çocuklarda Cinsel İstismar ve Etkileri, Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi, Cilt:2, Sayı:4 (2007), sh. 14

ÖZDEMİR Hayrunnisa/ RUHİ Ahmet Cemal, Çocuk Hukuku, Adalet, Ankara 2012

ÖZBEK Veli Özer, Müstehcenlik Suçu, Seçkin Yayıncılık, Ankara

ÖZBEK Veli Özer/ KANBUR Nihat/ DOĞAN Koray/ BACAKSIZ Pınar/ TEPE İlker, Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler, Ankara 2010

ÖZGENÇ İzzet/ŞAHİN Cumhur, Uygulamalı Ceza Hukuku, Ankara, 2001;

SAVAŞCI Bilgehan, Çocuklarda Cinsel İstismar Suçu, Legal Yayınevi, İstanbul

SEVÜK YOKUŞ Handan, "5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nda Çocukların Cinsel İstismarı ve Reşit Olmayanla Cinsel İlişki Suçları", Hukuk ve Adalet, Yıl 2, S.5, 280-302 (2005).

ŞENER Esat, Hukuk Sözlüğü, Seçkin Yayınevi, Ankara

TANRIBİLİR Feriha Bilge, Çocuk Haklarının Uluslararası Korunması ve Koruma Mekanizmaları, Yetkin Yayıncılık, Ankara

TEZCAN Durmuş/ERDEM Mustafa Ruhan/ ÖNOK Murat, Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku, Seçkin, Ankara 2012

ÜNVER Yener, Cinsel Dokunulmazlığa ve Genel Ahlakla Karşı Suçlar, Türk Ceza Kanunu'nun 2. Yılı Sempozyumu, İstanbul 2008

ÜZÜLMEZ İlhan, Çocukların Cinsel İstismarı suçu, Erciyes Üniversitesi HFD, C.IV, S.2(2009)

YILMAZ Ejder, Hukuk Sözlüğü, Yetkin Yayınevi, Ankara

“CEZA MUHALEMESİNDE ÇOCUĞUN KORUNMASI”

VELI KAFES

YARGITAY CUMHURİYET SAVCISI

Çocuk ceza adalet sisteminin unsurları ve esasları, Küçükler Bakımından Adaletin Yürütümü Hakkında BM Asgari Standart Kuralları (Pekin Kuralları), BM Çocuk Hakları Sözleşmesi (ÇHS), Özgürlüklerinden Yoksun Bırakılan Çocukların Korunması için BM Kuralları (Havana Kuralları) ile Çocuk Suçluluğunun Önlenmesi İçin BM Rehber Kuralları (Riyad Rehber Kuralları) gibi ulusalüstü belgelerle (Gemalmaz, 2011) belirlenmiştir.

Cezalandırmayı en son çare olarak gören, öncelikle çocuğun yüksek çıkarlarını ve onarıcı adalet ilkelerini benimseyen çocuk adalet sisteminde amaç, korunma ihtiyacı olan veya suça sürüklenen çocukların korunması, topluma kazandırılması kendilerine iyi bir gelecek kurmalarının sağlanması, tekrar suç işlemelerinin ve suçu bir yaşam biçimi hâline getirmelerinin önlenmesidir. Bu bağlamda, ceza muhakemesinin çocuğa kötü etkilerinin mümkün olduğu kadar azaltılması önem taşımaktadır.

Türk Ceza Kanunu'nun (TCK) 6. ve Çocuk Koruma Kanunu'nun (ÇKK) 3. maddesi uyarınca, 18 yaşını doldurmamış her insan, daha erken yaşta ergin (reşit) olsa bile çocuktur. ÇKK ile “korunma ihtiyacı olan” veya “suça sürüklenen çocukların” korunması, haklarının ve esenliklerinin güvence altına alınması amaçlanmıştır. Ulusalüstü belgelerle uyum amacıyla 2005 yılında yürürlüğe giren ceza kanunlarımız, çocuk haklarına ilişkin esasları benimsemiş olmasına rağmen mevzuatın ve altyapının henüz tamamlanmamış olması nedeniyle ceza muhakemesi sürecinde ciddi sorunlar yaşanmaktadır.

Avrupa Komisyonu'nun, 9 Kasım 2005 tarihinde, Türkiye'ye yönelik olarak açıkladığı 2005 yılı ilerleme raporunda, ÇKK'nın yürürlüğe girmesi olumlu bir gelişme olarak değerlendirilirken, çocuk suçlularla ilgili ceza hukuku hükümlerinin genel ceza muhakemesi kurallarıyla aynı olması ve Kanun'un özel çocuk mevzuatıyla ilgili ulusalüstü ilkelere uygun olmaması eleştirilmiştir (Özbek, 2008, s.462). Zira çocuk hukukunda öncelikli amaç çocuğun korunması olduğundan, genel ilkelere ayrılmak zorunludur (Yenisey, 2005, s.43). Hukukumuzda sadece çocuk ve gençlere yönelik özel uygulamaları içerecek mevzuatın bir an önce oluşturulması gerekmektedir.

Çocuk Koruma Kanunu'nda -ÇHS'nin 40/3. maddesine uygun biçimde- soruşturma aşamasında, çocuklarla ilgili kolluk görevinin kolluğun çocuk birimleri tarafından yerine getirilmesi, suça sürüklenen çocuk hakkındaki soruşturmanın bizzat çocuk suçlarına ilişkin büroda görevli Cumhuriyet savcısı tarafından yapılması, kovuşturmanın ise kural olarak çocuk mahkemelerinde yapılması ve bu görevlere çocuk hukuku alanında uzmanlaşmış, çocuk psikolojisi ve sosyal hizmet alanlarında

eğitim almış olanların atanması öngörülmüştür. Ancak uygulamada, kolluğun çocuk birimlerinin yetişkinlerle ilgili birimlerinden çok farklı olduğu, çocuk mahkemelerinin yeterli sayıya ulaştığı ve faaliyetlerinin bu alanda uzman hâkim ve savcılar tarafından yürütüldüğü söylenemez. Ülkemizde, çocuk suçluluğu yoğunluğu göz önünde tutularak belirli merkezlerde, yeterli sayıda çocuk mahkemeleri kurulmalıdır. Yaklaşık, yıllık her iki yüz dava için, bir çocuk mahkemesi kurulması önerilmektedir (Yenisey, 2005, s.44). Kolluk görevlilerinin, hâkim ve savcılar ile avukatların adaylık/staj döneminde bu alanda eğitim almaları sağlanmalı. Çocuk mahkemelerinde görev yapmakta olan yargı mensupları, meslek içi eğitim ve bu alanda uzmanlaşmayı özendirici düzenlemeler yoluyla geliştirilmelidir. Yetişkinlerin yargılandığı mahkemelerde çocuklarla ilgili davalar görülmemelidir.

Muhakemenin en önemli işlemi failin kişilik yapısının araştırılması olduğundan, soruşturmanın başlamasından kovuşturmanın sonuçlandırılmasına kadar tüm ceza muhakemesi işlemleri sırasında çocuğun yanında bir sosyal çalışma görevlisi bulundurulabilecektir (ÇKK m.15, 22). Çocuk hâkimi ya da Cumhuriyet savcısı gerektiğinde çocuğun bireysel özelliklerini ve sosyal çevresini gösteren inceleme yaptırabilecektir. Suç tarihinde 12–15 yaş gurubunda bulunan suça sürüklenen çocukların işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılayamaması veya davranışlarını yönlendirme yeteneğinin yeterince gelişmemiş olması hâlinde ceza sorumluluğu bulunmadığından (TCK m.31), bu yaş gurubu bakımından, çocuğun kişisel özelliklerini ve sosyal çevresini gösteren bir sosyal incelemenin yaptırılması ise zorunludur. Uygulamada, kanuni zorunluluk yerine getirilmekle birlikte; diğer ceza muhakemesi işlemlerinde sosyal çalışma görevlilerinin yeterli sayıda olmaması, çalışma koşullarının elverişli olmaması, adliyelerde çocukla görüşme odasının bulunmaması ve ne yazık ki bazen de yargı çalışanlarının –iş yoğunluğu ya da başkaca nedenlerle- isteksizliği sosyal çalışma görevlisinden yeterince yararlanılamamasına yol açmaktadır. Oysa ceza muhakemesinin evrelerinde, her gerek duyulduğunda sosyal çalışma görevlisi yardımı alınması çocuğun çıkarına olduğu kadar, aynı zamanda adaletin gerçekleşmesi açısından da önem taşımaktadır. Gerçekten, muhakeme aşamalarında suça sürüklenen çocuğun ya da mağdur çocuğun sosyal çalışma görevlisi gözetimi ve yardımıyla dinlenmesi, sonraki aşamalarda önemli bir delil değeri taşımaktadır (Bkz. Ek).

Pekin Kuralları 13.1 ve Havana Kuralları 17 ve 18. maddeleri uyarınca, tutuklama sadece en son başvurulacak ve mümkün olan en kısa süreyle uygulanacak bir önlem olarak kullanılacaktır. Zorunlu ve orantılı olmadıkça tutuklama tedbirine başvurulamaz (Heinz, 2005, s.612; Gülşen, 2005, s.430). ÇKK'da suça sürüklenen çocuklar hakkında adli kontrol uygulanması, tutuklamanın önünde gelir. Yetişkinlerden farklı olarak, çocuklarda önce adli kontrol uygulanmasının denemesi gerekir ve adli kontrolden sonuç alınamayacağının anlaşılması sonrasında tutuklama kararı verilebilir (ÇKK 20/1). Ayrıca, on beş yaşını doldurmamış çocuklar hakkında üst sınırı beş yılı aşmayan hapis cezasını gerektiren fiillerinden dolayı

tutuklama kararı verilemez (ÇKK 21). Kanun'da, çocuğun göz altına alınması hakkında özel bir düzenlemeye yer verilmemiş olması bir eksiklik olarak dikkat çekmektedir. Özgürlüğün kısıtlanmasına yol açan bu durum, en yoğun temel hakka müdahaleyi oluşturduğundan gerek tutuklama gerekse göz altına alma bakımından seçenек tedbirlere yer verilmesi zorunluluktur (Laubenthal, 2005, s.433). Kanımızca, suçta sürüklenen çocuğun göz altına alınması gerektiğinde de öncelikle adli kontrol tedbiri evleliyetle uygulanmalıdır. Tutuklama yerine adli kontrol tedbirine uygulamada sıklıkla başvurulduğu görülse de, tutuklama kararı bakımından ÇKK'nın 20. maddesinde öngörülen yolun izlendiğini söyleyemeyiz. Oysa ÇKK'nın 20 ve CMK'nın 109/3 maddeleri uyarınca, suçta sürüklenen çocuk hakkında belirli yükümlülüklerle bağılı olarak adli kontrol tedbirinin uygulanması, hem çocuğun tutukevinin kötü etkisinden korunarak kovuşturmadan kaçmasının engellenmesi, hem de suç mağdurunun haklarının güvence altına alınması açısından yarar sağlayacaktır (Kafes, 2011, s.132). Çocuklar tarafından işlenen suçlarda, Devlet organları tarafından mutlaka bir reaksiyon gösterilmesi, mağdurun zararının giderilmesi, çocukların suçtan zarar gördükleri durumlarda onlara sağlıklarına yeniden kavuşabilmeleri ve toplumla yeniden bütünleşebilmeleri için her türlü yardım ve desteğin sağlanması gerekmektedir(ÇHS m.39).

Ceza Muhakemesi Kanunumuzda, ilgilinin istemi olmasa da, suçta sürüklenen çocuğa müdafı, mağdur çocuğa ise vekil görevlendirilmesi zorunludur (CMK m.150/2, 234/2). Böylelikle, muhakeme sürecinde şüpheli/sanık ya da mağdur durumunda olan her çocuğun, bir avukatı bulunmaktadır. Ayrıca, çocuğun yararına aykırı olmamak koşuluyla kanuni temsilcisi de her aşamada çocuğun yanında hazır bulunabilecektir. CMK 148. maddesinde genel kural olarak yer verilen "ifade alma ve sorguda yasak usuller"den biri de "müdafı hazır bulunmaksızın kollukça alınan ifadenin, hâkim veya mahkeme huzurunda şüpheli veya sanık tarafından doğrulanmadıkça hükme esas alınamamasıdır. Uygulamada çoğunlukla, soruşturma aşamasında atanan zorunlu müdafinin adliyeye gelmesiyle birlikte süratle ifade alma ya da sorgu işleminin gerçekleştirildiği, müdafinin olay hakkında yeterince bilgi edinmesine imkân tanınmadığı gibi, avukatların da bu konuda istekli olmadıkları gözlemlenmiştir.

Kovuşturmada kural, duruşmanın herkese açık olmasıdır. Sanığın çocuk olması durumunda ise, duruşma zorunlu olarak kapalı yapılır; hüküm de kapalı duruşmada açıklanır. Kapalı duruşmanın içeriği hiçbir iletişim aracıyla yayımlanamaz. Çocuklara kelepçe ve benzeri aletler takılamaz. Bu tür koruyucu hükümler konusunda duyarlılık gösterilmektedir.

Basın Kanunu'nun 21. maddesinde, on sekiz yaşından küçük olan suç faili veya mağdurlarının, kimliklerini açıklayacak ya da tanınmalarına yol açacak şekilde yayın yapılması yaptırım altına alınmıştır. Ne yazık ki bu hüküm sıklıkla ihlal edilmektedir.

İşlenen suçun etkisiyle psikolojisi bozulmuş olan veya mağdur çocuğun olay nedeniyle birden çok kez ifadesinin alınmasının çocukta yaratacağı olumsuz etkiyi

gidermek isteyen kanun koyucu, çocukların bir kez dinlenmesi esasını kural olarak benimsemiştir (CMK m.236/2). Ceza yargılamasının yüze karşılık ilkesinin sağladığı teminatlara da önem veren kanun, bu kapsamda dinlenen mağdur çocuğun ifadesinin görüntülü ve sesli olarak kaydedilmesini bir zorunluluk olarak kabul etmiştir (CMK 52/3-a). Ayrıca, mağdur çocukların dinlenmesi sırasında, psikoloji, psikiyatri, tıp veya eğitim alanında uzman bir kişinin bulundurulması da zorunlu tutulmuştur.

Mağdur çocuğun ikincil mağduriyetine neden olunmaması (Sokullu Akıncı, 2008, s.9) amacıyla getirilen bu önlemin, ne yazık ki uygulamada beklenen faydayı sağladığını söyleyemeyeceğiz. Davanın görüldüğü mahkemede, görüntülü ve sesli kayıt büyük ölçüde yerine getirilse de özellikle istinabe yoluyla dinlenen çocuklar için yazılan talimatlarda, bu konudaki uyarıya rağmen çoğunlukla görüntülü ve sesli olarak ifade alınması kuralına uyulmadığı gibi, daha sonra bu eksikliğin giderilmesi için gereken özenin de gösterilmediği gözlemlenmektedir.

Çocuğun korunması ve delillerin değerlendirilmesi bakımından önem taşıyan bu amir hükmün yerine getirilmemesi durumunun telafisi mümkün olmamaktadır (Bkz. Ek). Bu nedenle, küçüğün bizzat duruşmada dinlenmesinin zorunlu hâle getirilmesi, talimatla dinleme usulünün ise tamamen terk edilmesi önerilmektedir (Yenisey, 2005, s.47).

Gelişme çağındaki küçüklerin işlediği basit suçların adli kayıtlara geçirilmemesi önemlidir. Ancak hukuk düzeninin bu tür suçlara hiç tepki göstermemesi doğru bulunmadığından, ceza muhakemesi dışında uygulanabilen alternatif usullerin (diversion) geliştirilmesi gerekmektedir (Pekin Kuralları m.11.3, ÇHS'nin 40/3).

Bu düşüncelerle önerilen uzlaşma, kamu davasının açılmasının ertelenmesi, adli kontrol ve hükmün açıklanmasının geri bırakılması (Bock, 2005, s.121; Kreuzer, 2005, s.108; Albrecht, 2005, s.557) gibi kurumlar hukukumuzda kabul edilmiş ise de, istenen sonucu vermemektedir. Uygulamada, ilgililerin isteksizliği, taraflara ulaşılmada yaşanan güçlükler, sürecin uzun zaman alması, tarafların uzlaşma usulünü masraflı bulması kurumun işlerliğini etkilemektedir.

Düğümün çözümüne, uzlaştırma işinin soruşturma ve kovuşturma makamları dışında bir organa verilmesiyle başlanabilir. Kanımızca, uzlaşma kurumunun işlerliğini etkileyebilecek bir başka etken de, aynı alanda çakışan suçlar yönünden, hükmün açıklanmasının geri bırakılması kurumunda "suçtan doğan zararın giderilmesi koşulunu sadece maddi zararlarla sınırlayan" görüş ve uygulama şeklindedir (Kafes, 2011, s.124, 137).

Adli kontrol ve hükmün açıklanmasının geri bırakılması kurumlarının herhangi bir yükümlülüğe bağlı tutulmaksızın uygulanması, amaca uygun olmadığı gibi, hükmün açıklanmasının geri bırakılması kurumunun örtülü bir af olarak algılanmasına da yol açmaktadır. Bu nedenle, çocuk ceza adalet sisteminde "denetim altında serbestlik" fikri (Yenisey, 2005, s.45) yerleştirilmelidir.

Çocuklar için Adalet Sempozyumu-YARGILAMA

Sonuç olarak, çocuğun yüksek çıkarlarını gözetecek çocuk ceza adalet sistemi, ancak mevzuatın ulusalüstü belgelere uygunluğunun sağlanması ve her açıdan alt yapı sorunlarının giderilmesiyle mümkün olabileceğinden, bu doğrultudaki çalışmalara hız verilmelidir.

KAYNAKÇA

Albrecht, H.J. (2005). Almanya’da gençlik adaleti. (Çev. S. Dursun). İçel, K. (Proj. Yön). Ünver, Y. (Yay. Haz.). Çocuklar ve Suç-Ceza içinde (ss.533–576). İstanbul: Seçkin Yayıncılık.

Bock, A. (2005). Yaptırım araştırmaları alanında gençlik ceza hukuku (Çev. Y. Ünver). İçel, K. (Proj. Yön). Ünver, Y. (Yay. Haz.). Çocuklar ve Suç-Ceza içinde (ss.111–131). İstanbul: Seçkin Yayıncılık.

Gemalmaz, M. S. (2011). Ulusalüstü insan hakları hukuku belgeleri. İstanbul: Legal Yayıncılık.

Gülşen, R. (2005). İtalya’da Çocuk Yargılamasına İlişkin Düzenlemeler. İçel, K. (Proj. Yön). Ünver, Y. (Yay. Haz.). Çocuklar ve Suç-Ceza içinde (ss.441–467). İstanbul: Seçkin Yayıncılık.

Heinz, W. (2005). Yargı İstatistikler Işığında Federal Almanya’daki Gençlik Ceza Hukuku’na İlişkin Yaptırım Uygulaması. İçel, K. (Proj. Yön). Ünver, Y. (Yay. Haz.). Çocuklar ve Suç-Ceza içinde (ss.599–616). İstanbul: Seçkin Yayıncılık.

Kafes, V. (2011). Ceza Hukuku’nda Mağdurun Zararının Giderilmesi. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 60(1), (ss.157-174).

Kreuzer, A. (2005). Alman Gençlik Ceza Hukuku Hâlâ Çağdaş mıdır? (Çev. Y. Ünver). İçel, K. (Proj. Yön). Ünver, Y. (Yay. Haz.). Çocuklar ve Suç-Ceza içinde (ss.95–110). İstanbul: Seçkin Yayıncılık.

Laubenthal, K. (2005). Alman Gençlik Ceza Hukuku Hâlâ Çağdaş mıdır? (Çev. A. K. Yıldız). İçel, K. (Proj. Yön). Ünver, Y. (Yay. Haz.). Çocuklar ve Suç-Ceza içinde (ss.417–439). İstanbul: Seçkin Yayıncılık.

Sokullu Akıncı, F. (2008). Viktimoloji (Mağdurbilim). (2.b.), İstanbul: Beta Basım Yayım.

Özbek, M. S.(2008). Suça Sürüklenen Çocuklara Yönelik Onarıcı Adalet

Programları ve Çocuk Araboluculuğu. Prof. Dr. Turgut Akıntürk’e Armağan. (ss. 449–466.) İstanbul.

Yenisey, F. (2005). Genç Ceza Hukukunun Yeniden Yapılandırılması Hakkında Bazı Düşünceler. İçel, K. (Proj. Yön). Ünver, Y. (Yay. Haz.). Çocuklar ve Suç-Ceza içinde (ss. 19–47). İstanbul: Seçkin Yayıncılık.

EK

TUTUKLAMA KARARINA İTIRAZIN İNCELENMESİ KARARI

SUÇ : Çocuğun Basit Cinsel İstismarı

SUÇ TARİHİ : 21.06.2007

KARAR TARİHİ : 22.06.2007

Çanakkale Cumhuriyet Başsavcılığının 2007/.. Soruşturma nolu dosyasında Çocuğun Basit Cinsel İstismarı suçundan şüpheli M.S. hakkında mahkememizin 21.06.2007 tarihli 2007/.. sayılı kararıyla tutuklama kararı verildiği, şüpheli müdafinin 22.06.2007 tarihli dilekçesi ile itiraz ettiği görülerek dosya üzerinde yapılan inceleme sonucunda;

GEREĞİ DÜŞÜNÜLDÜ:

Soruşturma dosyası kapsamında, sanığın üzerine atılı suç yönünden mağdurenin beyanından başkaca delilin bulunmadığı, her ne kadar atılı suç bakımından mağdurenin beyanı önemli bir delil niteliğinde ise de, soruşturma aşamasında mağdur S.B.'nin ifadesinin alındığı sırada alınan görüntü kaydının incelenmesinde, mağdur çocuğun ifadesinin alınmasında onun kendisini rahat hissetmesi sağlanacağı yerde sürekli yakınlarının müdahalesi altında ifadesinin alındığı, tutanakta sosyal hizmet uzmanına söz verildiğinde "çocuğun anlatımları ve ifadesi örtüşmekle birlikte mağdurda zaman ve mekân kavramlarının tam olarak yerleşmediği, mağdurenin bir de psikiyatri uzmanı tarafından görülmesi" gereğine dikkat çektiğinin görüldüğü, bunun üzerine sosyal hizmet uzmanı M. K. ile yapılan görüşmede çocuğun psikiyatri uzmanı doktor gözetimi altında yatıştırıcı-sakinleştirici ilaçlar kullandığının ailesince bildirildiğinin belirtildiği, bu nedenle çocuğun sosyal inceleme raporunun ve psikiyatrik durumunun değerlendirilmesinin büyük önem taşıması dolayısıyla beyanlarına itibar edilip edilemeyeceği hakkında net bir ibare kullanmaktan kaçındığını belirttiğinin anlaşıldığı, dosya kapsamı itibarıyla sanığın sabit ikametgâh sahibi oluşu, toplanan delillere göre delilleri karartma ihtimalinin de bulunmadığı anlaşılacak şekilde karar vermek gerekmiştir.

HÜKÜM: Yukarıda anlatılan gerekçelerle;

Mahkememizin 21.06.2007 tarih ve 2007/.. sorgu sayılı sanığın tutuklanmasına ilişkin kararın düzeltilerek mağdurenin beyanlarının öncelikle mağdurenin psikiyatrik durumunun değerlendirilmesi ve sosyal inceleme raporunun alınması sonrasında değerlendirmeye muhtaç olması dolayısıyla CMK madde 100'deki koşulların bulunmadığı anlaşıldığından sanığın başka suçtan tutuklu veya hükümlü değil ise SALIVERİLMESİNE.

"SORUŞTURMA VE KOVUŞTURMA AŞAMASINDA MAĞDUR ÇOCUĞUN İFADESİNİN ALINMASI VE DİNLENMESİNDE YAŞANAN SORUNLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ"

DR. AYGÜL NALBANT

PSİKOLOG, ANKARA 10. AİLE MAHKEMESİ

Giriş

Çocuklara yönelik suçlar, istismar ve ihmal vakaları dünyada olduğu gibi ülkemizde de önemli ve her geçen gün artan bir sorundur. 2007 yılında güvenlik birimlerine gelen veya getirilen mağdur çocuk sayısı 17.025 iken, bu sayı 2010 yılında 76.428'e yükselmiştir. (Türkiye İstatistik Kurumu, 2013). Çocukların risklerden korunması ve mağdur edilmemesi asıl amaç olmakla birlikte herhangi bir suçta maruz kalarak mağdur edilen çocuğun, korunması ve adaleti sağlarken daha fazla travmaya uğratılmaması da amaçlanmalıdır. Bu nedenle çocuk adalet sistemi çocuğun mağduriyetinin ortadan kaldırılması ve müdahale ederek iyileştirme sürecine girebilmesi için çocuk merkezli düzenlenmelidir.

Adalet sistemi içinde çocuğun karşılaştığı ilk müdahale yaşadıklarının öğrenilmesidir. Davies ve Westcott (1999), çocuklarla kurulacak iletişimin yetişkinlerden farklı boyutları olduğunu, çocukların yaşlarının ve gelişim dönemlerinin görüşmeye doğrudan etki ettiğini belirtmektedirler. Lippert, Cross, Jones ve Walsh (2009) adli görüşmede çocuğun içinde bulunduğu durumu anlamak ve yardımcı olabilmek için çocuğun o andaki gelişimsel düzey ile olayın olduğu andaki gelişimsel düzeyin birlikte ele alınması gerektiğini vurgulamaktadırlar. Hedeflenen bilgilerin çocuktan alınabilmesi, çocuğun gelişim basamaklarını çok iyi tanıma ve uygun görüşme tekniğini etkin bir biçimde kullanmayı gerektirmektedir. Bu açıdan çocukla yapılan adli görüşmenin temel amacı; çocuk adalet sisteminde görevli disiplinlerin iş birliği içinde hareket etmesi, çocuğun içinde bulunduğu gelişim ve psikososyal durumunun göz önünde bulundurulması, çocuğun kaygı düzeyini yükseltmeyecek ve yanlış yorumlanmayacak, olayla ilgili en doğru bilginin alınması ve çocuğun maruz kaldığı olayı defalarca değişik kişilere anlatmaması amaçlanmalıdır.(Aldrige ve Wood, 2002; Ceci ve Bruck 1993; Davies ve Wescott, 1999; Faller, 2007; Lamb, Hershkowitz, Orbach ve Esplin, 2008; Sattler, 1998; Whitcomb, 1992).

Çocukla görüşme özel bir alan olmakla birlikte suç mağduru bir çocukla görüşmenin daha teknik bir konu olduğu gerçektir. Mağdur çocuğun ifadesinin alınması özel eğitim gerektiren bir durumdur. ABD ve bazı Avrupa ülkelerinde bu konuda eğitim almış sosyal çalışmacı ve polislerin mağdur çocuk ifadesinde görev aldıkları ve görüşmenin belli yönerge (protokol) çerçevesinde gerçekleştirildiği görülmektedir

(Faller, 2007; Lamb, Hershkowitz, Orbach ve Esplin, 2008; LaRooy, Lamb ve Memon, 2008). İfade, çocuk görüşmesi için özel hazırlanmış, tek yönlü ayna ile savcı ve avukatın izleyebildiği ve gerektiğinde görüşmeyi soruları ile yönlendirebildikleri bir ortamda gerçekleştirilmektedir.

Türkiye’de 2004 yılı öncesinde mağdur çocuğun ifadesinin alınması polis ve savcılar tarafından gerçekleştirilirken, uygulamada yaşanan sorunlar ve çocuğun mağduriyetinin artırılması amacıyla Ceza Muhakemeleri Kanunu’nda (CMK) yapılan değişikliklerle mağdur çocuğun ifadesinin savcılar tarafından alınması sağlanmıştır. CMK’nun 236/3 ve 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu’nun Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik’in 5. maddesinin 7. fıkrasında düzenlenmiştir (Adalet Bakanlığı, 2013). Yasal düzenlemelere göre; mağdurun tanık olarak dinlenmesi hâlinde, yemin hariç, tanıklığa ilişkin hükümler uygulanır; işlenen suçun etkisiyle psikolojisi bozulmuş çocuk veya mağdur çocuk, soruşturma veya kovuşturamada kural olarak zorunluluk arz eden haller hariç yalnızca bir defa dinlenebilir ve mağdur çocukların veya işlenen suçun etkisiyle psikolojisi bozulmuş olan diğer mağdurun tanık olarak dinlenmesi sırasında psikoloji, psikiyatri, tıp veya eğitim alanında uzman bir kişi bulundurulur (CMK 236/2). Ancak ifade alınırken belirtilen uzmanlardan ne beklendiği açık değildir. Görev tanımlaması yapılmamıştır. Yasanın yorumlanmasından uzmanların çocuğun yanında bulunarak destekleyici ve rahatlatıcı bir rolü olduğu çıkarılabilir.

Yasalarda ceza yargılamasının yüze karşılılık ilkesi çerçevesinde çocuğun ifadesinin görsel ve sözlü olarak kayıt altına alınması da zorunluluk hâline getirilmiştir (CMK 52/3-a). Çocuğun ifadesinin görsel kayda alınması ile duruşmalar sırasında tekrar tekrar dinlenerek travmaya uğratılmaması amaçlanmaktadır.

Mağdur çocuk ifadesinin alınımında yaşanan sorunlar nedeniyle 4 Ekim 2012 tarihli Resmî Gazete’de yayınlanan genelge ile Çocuk İzlem Merkezleri (ÇİM) kurulmuş ve buralarda oluşturulan çocuk merkezli odalarda ifadenin sosyal çalışmacılar ve psikologlar tarafından alınması sağlanmıştır. (Resmî Gazete, 2013) Nöbetçi savcı ve çocuğun avukatı ifadeyi aynalı oda dışında izlemekte ve gerektiğinde uzman aracılığı ile ifadeye müdahale etmektedirler. Bu ifadelerde görsel kayıt altına alınmakta ve duruşmalarda kullanılmaktadır. Ancak bu merkezler pilot çalışma olarak sürdürülmekte sınırlı sayıda şehirde bulunmaktadır. Ülkemizde yaygın olan uygulama çocuğun savcı odasında, savcı, avukat ve adliyelerde görevli psikolog, sosyal çalışmacı veya pedagoglar, kâtip ve ifadeyi görsel kayda alan görevlinin katılımı ile gerçekleştirilmektedir. Bu durum mağdur çocuğun veya tanığın ifadesinin alınmasında farklı iki uygulamayı karşılamaya çalışmaktadır.

Mağdur çocuk ifadesinin alınmasını etkileyen birçok faktör bulunmaktadır. İfadenin alınış biçimi, ifadenin kaç kere alındığı, kim veya kimler tarafından alındığı,

görüşmenin uzunluğu, çocuğun yaşı, cinsiyeti, kültürel farklılıklar, çocuğun içinde bulunduğu psikolojik durum, çocuğun psikososyal gelişimi, dil gelişimi, olayın zamanı ve ifadenin zamanı, ifadede kullanılan soru teknikleri, çocukla kurulan iletişim biçimi gibi birçok faktör ifadenin niteliğini etkilemektedir (Davies ve Wescott, 1999; Fouche, 2007; Redlich, Ghetti ve Quas, 2008; Sattler, 1998). Mağdur ifadesinin çocuğun travmatize edilmeden alınması ve ifadenin güvenilirliği, adaletin sağlanması açısından önemlidir. Bu açıdan ABD ve İngiltere gibi ülkelerin mağdur çocuk ifadesinde standart bir uygulama geliştirmeye ve eğitilmiş uzmanlar tarafından gerçekleştirilmesine önem verdiği ve çocuk ifadesinin alınması ile ilgili ayrıntılı protokoller geliştirdikleri görülmektedir. Ülkemizde ise bu konu 2004 yılından itibaren çocuğun dinlenmesinde uzman bulundurulması ile hayata geçirilmiş ancak uygulama birçok sorunu da beraberinde getirmiştir. Bu araştırmada ülkemizde mağdur çocuğun soruşturma ve kovuşturma aşamasında ifadesinin alınması ve duruşmada dinlenmesinin nasıl yapıldığı, yaşanan sorunlar, uzmanların uygulamalardaki yeri gibi konular ele alınarak var olan durumun değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

Yöntem

Araştırmaya Katılan Bireyler

Araştırmaya çeşitli illerde Aile, Çocuk ve Çocuk Ağır Ceza Mahkemelerinde görev yapan 20 psikolog, 14 sosyal çalışmacı ve 28 pedagoğ olmak üzere toplam 62 uzman katılmıştır. Araştırmaya katılan uzmanların %77'si aile mahkemelerinde çalışmaktadır. Çocuk mahkemeleri ve çocuk ağır ceza mahkemelerinde görev alan psikolog, sosyal hizmet uzmanı ve psikolojik danışmanları ise 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu çerçevesinde sosyal çalışma görevlisi kadrosunda görev yapmaktadırlar.

Araştırmaya katılan uzmanların mahkemelerde çalışma süreleri incelendiğinde, psikologların ortalama beş buçuk yıl, sosyal çalışmacıların dört yıl ve pedagoğların dört buçuk yıldan beri çalıştıkları görülmektedir. Mahkemelerde görev yapan psikologların ve sosyal çalışmacıların hepsinin ilgili bölümlerden mezun oldukları, pedagoğ olarak görev yapan uzmanlardan 15'inin Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik bölümlerinden, 13'ünün ise Biyoloji, Fizik Öğretmenliği veya Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme gibi alan dışı bölümlerden mezun oldukları tespit edilmiştir. Uzmanların %44'ünün lisansüstü eğitim aldıkları, 12'sinin yüksek lisans öğrencisi ve 12'sinin yüksek lisans mezunu olduğu ve 3'ünün ise doktora eğitimini sürdürdüğü saptanmıştır.

Araştırmaya katılan uzmanların mesleğe hazırlanma ve meslek içi gelişimleri ile ilgili eğitimlere katılma durumları incelenmiştir. Uzmanların %60'ının mahkemelerde göreve başlamadan önce hizmet öncesi eğitime alındıkları ortaya çıkmıştır. Bu eğitimlere katılanların %84'ü aldıkları eğitimden memnun olmadığını belirtmiştir.

Hizmet içi eğitime alınanların oranının ise %87 olduğu ve katılanların %63'ünün aldıkları eğitimden memnun oldukları tespit edilmiştir.

Veri Toplama Araçları

Araştırmaya katılan uzmanlara araştırmacı tarafından geliştirilen toplam 24 soruluk bir form uygulanmıştır. Bilgi formunda uzmanlara; eğitim durumları, görev yerleri, lisansüstü eğitim durumları, hizmet öncesi ve içi eğitime alınmaları ile ilgili 8, çocukların soruşturma aşamasında ifadelerinin alınması ile ilgili beş, kovuşturma aşamasında duruşmada dinlenmesi ile ilgili beş ve uzmanların bu süreçlerde zorlandıkları konular ve almak istedikleri eğitimlerle ilgili beş soru yöneltilmiştir.

Bulgular

1. Soruşturma Aşamasında Çocuk İfadesinin Alınması ile İlgili Bulgular

Uzmanların İfade Öncesinde Haberdar Olma, Dosya İnceleme ve Çocukla Görüşme Durumları

Çocukların soruşturma aşamasında ifadelerinin nasıl alındığı ile ilgili bilgilerin incelenmesi sonucunda; uzmanların %97'si mağdur çocuk ifadelerinin savcı odasında, savcı, uzman, mağdur çocuk, avukat ve kameramanın katılımı ile gerçekleştirildiğini ve ifadenin savcı tarafından alındığını belirtmiştir. Bir uzman çocuk ifadesinin karakolda alındığını ve bir uzman ise Çocuk İzlem Merkezinde alındığını söylemiştir. Uzmanlar, savcılıkta ifade alınması sırasında kullanılan odaların çocuk ifadesi için uygun olmadığını ve odada ifade alınımında görevli olmayan kişilerin de bulunduğunu belirttikleri tespit edilmiştir.

Araştırmada, uzmanların çocuk ifadesinin alınması ile ilgili olarak hangi aşamada haberdar edildiklerine, çocukları ifadeye hazırlamak için görüşme yapma ve dosyalarını inceleme durumlarına bakılmıştır. Uzmanların %84'ünün (52 uzman) ifadeden hemen önce, % 52'sinin (32 uzman) ise ifade alınacağı sırada çağrıldığı belirlenmiştir. Uzmanların %38'i (24 uzman) her zaman, % 27'si (17 uzman) ara sıra, %5'i (3 uzman) nadiren ifade öncesinde çocuklarla görüşme yapma ve ifadeye hazırlama olanağı bulunduğunu, %29'u (18 uzman) ise çocuklarla hiç görüşemediklerini belirtmiştir. Araştırmaya katılanların %39'unun (28 uzman) çocukların dosyalarını ifade öncesinde hiç inceleyemediği, %23'ünün (14 uzman) her zaman, %23'ünün (14 uzman) ara sıra ve %15'inin de (6 uzman) nadiren incelediği bulunmuştur.

İfade Sırasında Gözlemlenen Sorunlar ve Öneriler

Araştırmada uzmanların çocuk ifadelerinin alınması sırasında gözlemledikleri sorunları yazmaları istenmiştir. Tablo 1'de de görülebileceği gibi uzmanların %65'i (40 uzman) ifade alımı sırasında savcıların mağdur çocuğa ilettikleri soruların biçiminden rahatsız oldukları belirlenmiştir. Araştırmaya katılanlar çocukla kurulan

iletişimde yaşanan sorunları da dile getirmişlerdir. Olumsuz iletişim başlığı altında sınıflandırılan bu bölümde, ifade sırasında kurulan sözel ve sözel olmayan iletişim ayrı ayrı ele alınmıştır. İfade sırasında savcıların çocukları azarladıkları, tersledikleri, suçladıkları, etiketledikleri, ön yargılı bir yaklaşım sergiledikleri, iletişimin önemli bir parçası olan vücut dili ile çocuklarla olumsuz bir iletişim kurdukları, ifade sırasında sigara içtikleri ve tespah çektikleri belirtilmiştir.

Uzmanlar ifade sırasında sık sık çocuğun anlattıklarının doğru olup olmadığının tespit edilmesinin kendilerinden beklendiğini, avukatların duyarsızlığı ile karşılaştıklarını ve genel olarak da çocuğun mağduriyetine ve içinde bulunduğu duruma olan duyarsızlığı ifade etmişlerdir.

Uzmanların %87'si ifadenin alındığı yer koşullarının olumsuzluğunu dile getirmiştir. Çocuklarla kalabalık bir ortamda görüşme yapıldığı, avukat, savcı, kâtip, kameraman ve uzmandan oluşan ifade ekip ile birlikte bazen odada başka personelin de bulunduğu, odanın döşeme biçiminin de çocuk görüşmesine uygun olmadığı ve ifadelerin özel düzenlenmiş aynalı bir odada alınması gerektiği vurgulanmıştır.

Tablo 1. Uzmanların Çocuk İfadesinde Gözlemledikleri Sorunlar

		Psikolog	SÇ	Pedagog
<i>Olumsuz İletişim</i>	İfadede Kullanılan Sorular	16	8	16
	Sözel İletişim	17	10	18
	İstenilen Cevap Alınmadığında Tersleme	8	7	7
	Vücut Dili	17	11	17
	Önyargılar	10	9	16
	Tutum-Davranışlar	12	8	17
	Uzmandan Beklentiler	5	3	7
Avukatların Duyarsızlığı	8	6	3	
Duyarsızlık	13	14	10	
Aşırı Kaygılı Çocuklar	3	2	3	
Fiziki Koşullar	18	14	22	
Çocuğun Gelişim Dönemi	5	3	7	

Uzmanların çocuk ifadesinin nasıl alınması gerektiği yönündeki önerileri ise Tablo 2'de verilmiştir. Uzmanlar, mağdur çocuk ifadesinin uzman aracılığı ile alınması gerektiğini, aynalı oda kullanılmasını, ifadenin alınacağı odanın çocuk gelişimine uygun olmasını, ifadenin bir kere alınmasını, çocukla iletişim ve görüşme teknikleri konusunda eğitim alınması gerektiğini belirtmektedirler. Bir uzman adliye dışında

alınısın derken bir uzman çocuğun ifadesinin karakolda alınmasını önermektedir.

Tablo 2. Uzmanların Çocuk İfadesinin Alınması ile İlgili Önerileri

	Psikolog	SÇ	Pedagog
İfade Uzman Tarafından Alınmalı	3	2	10
Aynalı Odada Alınmalı	6	2	3
Bir Defa Kamera ile Alınmalı	15	2	9
Fiziki Koşullar Çocuğa Uygun Düzenlenmeli	12	11	15
İletişim Eğitimi Alınmalı	3	6	3
Görüşme Teknikleri Eğitimi Verilmeli	8	7	6
İfade Alımı Adliye Dışında Olmalı	1		
Karakolda Alınmalı	1		

2. Kovuşturma Aşamasında Mağdur Çocuğun Duruşmada Dinlenmesi ile İlgili Bulgular

Uzmanların Duruşma Öncesinde Haberdar Olma, Dosya İnceleme ve Çocukla Görüşme Durumları

Çocukların kovuşturma aşamasında ifadelerinin nasıl alındığı ile ilgili cevapların incelenmesi sonucunda; uzmanların %32'sinin (20 uzman) mağdur çocuğun duruşmada dinlenmesi sırasında salonun boşaltıldığını, oturumun gizli yapıldığını, duruşma salonunda çocuk, uzman, avukatlar ve mahkeme heyetinin kaldığını belirtirken; %68'inin (42 uzman) gizliliğin sağlanmadığını, açık duruşma yapıldığını, çocuğun yakınlarını, sanık ve yakınlarının, diğer dinleyicilerin de salonda tutulduğunu belirttikleri tespit edilmiştir.

Soruşturma aşamasında olduğu gibi kovuşturma aşamasında uzmanların çocuk dinlemesine çağrılma biçimlerine, çocukları hazırlamak amacıyla görüşme ve dosyalarını inceleme durumları incelenmiştir.

Uzmanların %79'u (49 uzman) duruşmadan kısa süre önce çağrıldıklarını, %16'sı (10 uzman) duruşma sırasında, %4'ü (3 uzman) duruşmadan birkaç gün önce ve %24'ü (15 uzman) ise yazı ile görevlendirildiklerini belirtmişlerdir. Araştırmaya katılanların %31'i (19 uzman) her zaman, %23'ü (14 uzman) sık sık, %18'i (11 uzman) ara sıra, %18'i (11 uzman) nadiren duruşma öncesinde çocukla görüşebildiklerini ve %11'i (7 uzman) hiç görüşme yapamadığını söylemiştir. Uzmanların %16'sının (10 uzman) her zaman, %16'sının (10 uzman) sık sık, %23'ünün (14 uzman) ara sıra ve %10'unun (6 uzman) nadiren duruşma öncesinde çocukların dosyalarını inceledikleri ve %35'inin (22 uzman) ise hiç incelemediği ortaya çıkmıştır.

Çocuklar için Adalet Sempozyumu-YARGILAMA

Uzmanların Çocukların Duruşmada Dinlenmesi Sırasında Gözlemledikleri Sorunlar ve Öneriler

Çocuğun duruşmada dinlenmesi sırasında gözlenen sorunlarla ilgili bulgular Tablo 3'te verilmiştir. Tablo 3'te de izlenebileceği gibi uzmanlar, ifade almada olduğu gibi çocuğun duruşmada dinlenmesi sırasında da yöneltilen sorular ile ilgili olumsuzluğu ifade etmişlerdir.

Tablo 3. Uzmanların Çocukların Duruşmada Dinlenmesi Sırasında Gözlemledikleri Sorunlar

	Psikolog	SÇ	Pedagog
Kullanılan Sorular	10	8	8
Soruların Uzmanlar Tarafından Sorulmaması		4	7
Olumsuz İletişim	20	4	4
İstenilen Cevap Alınmadığında Tersleme	6		7
Önyargılar	5	3	7
Tutum-Davranışlar	11	8	17
Duruşmanın Gizli Yapılmaması	9	5	5
Sanıkla Çocuğun Aynı Ortamda Bulunması	8	3	3
Çocuğun Gelişim Durumunun Dikkate Alınmaması	1		3
Uzmandan Beklentiler	5	6	7
Uzmanın Görüşünün Zapta Geçirilmesindeki Sıkıntılar	4	3	5
Avukatların Duyarsızlığı	8	3	7
Duyarsızlık	5	6	12
Aşırı Kaygılı Çocuklar	5		
Fiziki Koşullar	6	8	5
Eğitimsizlik	8	3	9
Çocukları Duruşmaya Hazırlayamama	5	3	8
Duruşma Öncesinde Olumsuz Koşullar	8	7	10

Uzmanların %42'si (26 uzman) çocuklara yöneltilen soruların çocukları zedelediğini düşünmektedir. Uzmanlar dinleme sırasında soruların uzmanlar tarafından iletilmemesinin çocukla kurulan iletişimi olumsuz etkilediğini belirtmiştir.

Kovuşturma aşamasında da olumsuz iletişim (%45), tersleme, ön yargılar, çocuğa yönelik olumsuz tutum ve davranışlar (%58), duruşmanın gizliliğinin

sağlanamaması (%31), fiziki koşulların uygun olmaması (%31), avukatların çocuğun maruz kaldığı uygulamaya duyarsızlıkları, çocuğun, ailesi, sanık ve sanık yakınları ile birlikte duruşmada bulunması, duruşma öncesinde saatlerce bekletilmesi, bekleme salonunda sanık yakınları ile aynı ortamı paylaşması, yemek, tuvalet gibi ihtiyaçlarının karşılanmaması (%40) gibi sorunlar dile getirilmiştir.

Uzmanların mağdur çocuğun duruşmada dinlenmesi ile ilgili önerileri Tablo 4'te verilmiştir. Tablo 4'te de görüleceği üzere uzmanların %39'u (24 uzman) duruşma salonunun fiziki koşullarının çocuk açısından uygun hâle getirilmesi gerektiğini düşünmektedir. Araştırmaya katılanların %37'si (23 uzman) dinlemenin uzman aracılığı ile yapılması gerektiğini, %68'i (42 uzman) çocukların duruşma salonu dışında bir yerde dinlenmesini, %76'sı (47 uzman) duruşmaların gizli yapılmasını ve %58'i (36 uzman) çocuk ifadesi alma teknikleri konusunda eğitim almalarının gerektiğini belirtmiştir. Ayrıca uzmanların hâkim, savcı ve avukatların eğitilmesi, çocukların duruşmaya iyi hazırlanmaları, dosyaların uzmanlar tarafından önceden incelenmesi ve hâkim, savcı ve avukatların cübbe giymemeleri gerektiği konusunda önerileri bulunmaktadır.

Tablo 4. Uzmanların Çocuğun Duruşmada Dinlenmesi ile İlgili Önerileri

	Psikolog	SÇ	Pedagog
Uygun Fiziki Koşullar	6	7	11
Dinleme Uzman Aracılığı ile Olmalı	3	5	15
İfade Bir Kere Alınmalı Duruşmada Kaydı Dinlenmeli	3	5	7
Çocuk Duruşma Salonu Dışında Bir Yerde Dinlenmeli	12	8	22
Duruşmalar Gizli Yapılmalı	18	14	15
Dosyalar Önceden İncelenebilmeli	3	6	8
Hâkim-Savcı-Avukat İletişim Eğitim Almalı	6	14	17
Hâkim-Savcı-Avukat Çocukla Görüşme Teknikleri Konusunda Eğitilmeli	8		8
İfade Alma Teknikleri Öğretilmeli	11	10	15
Çocuk Duruşmaya İyi Hazırlanmalı	14	6	11
Avukat-Hâkim-Savcı Cüppelerini Çıkartmalı		3	

2. Uzmanların Mağdur Çocuğun İfadesinin Alınması ve Duruşmada Dinlenmesinde Yaşadıkları Mesleki Güçlükler ve İhtiyaç Duydukları Eğitimler

Uzmanların Mağdur Çocuk İfadesi Alınmasında ve Duruşmada Dinlenmesinde Güçlük Çektikleri Konular

Araştırmaya katılanların mağdur çocukla ilgili çalışmalarında güçlük çektikleri konularla ilgili veriler Tablo 5'te yer almaktadır. Tablo 5'te de izlenebileceği gibi uzmanların %44'ü adliyelerin fiziki koşulları nedeniyle, %22'si çocukla iletişimde, %56'sı ifade alma tekniklerinde, %40'ı görüşme ve müdahale tekniklerinde, %16'sı yaşa göre görüşme tekniklerinde, %39'u cinsel istismar vakalarında ve %52'si disiplinler arası çalışmada zorluk çektiklerini belirtmişlerdir.

Tablo 5. Uzmanların Mağdur Çocuk İfadesi Alınmasında ve Duruşmada Dinlenmesinde Güçlük Çektikleri Konular

Psikolog	SÇ	Pedagog	
Adliye Koşulları	10	12	5
Zamansızlık	12	6	
Çocuğu Hazırlama	8	7	5
Çocukla İletişim	6	5	3
İfade Alma Teknikleri	8	7	19
Görüşme ve Müdahale Teknikleri	7	6	12
Yaşa Göre Görüşme Teknikleri	2	3	4
İstismar Vakaları	9	8	7
Disiplinler arası Çalışma	20	6	6
Kendini İfade Etmede Zorlanma	2	3	4
Ön Yargılarla Başetme	3	5	8

Uzmanların Görüşme Yapmakta Zorlandıkları Çocuklar

Tablo 6'da yer alan verilerde de görüleceği üzere araştırmaya katılanların %45'i cinsel istismar vakalarıyla, %37'i yaşı küçük çocuklarla ve %29'u engelli çocuklarla çalışmakta zorlandıklarını belirtmişlerdir. Ayrıca uzmanların yönlendirilmiş ergenler, iletişime dirençli, davranış bozukluğu olan çocuklar ve dava sürecinde çevresi tarafından yönlendirilmiş ergenlerle çalışmakta zorlandıkları saptanmıştır.

Tablo 6. Uzmanların Görüşme Yapmakta Zorlandıkları Çocuklar

	Psikolog	SÇ	Pedagog
İstismar Vakaları	11	8	9
Engelli Çocuklar	6	4	8
Yaşı Küçük Çocuklar	7	3	11
Tutuklu Çocuklar	3		
Davranış Bozukluğu Olan Çocuklar		8	
Yönlendirilmiş Ergenler	5	2	8
İletişime Dirençli Çocuklar	3	3	

Uzmanların Soruşturma ve Kovuşturma Aşamasında Çocukla Görüşme Konusunda Eğitim Almak İstedikleri Konular

Araştırmada uzmanlara çalışmalarında en çok eğitime ihtiyaç duydukları konular sorulmuştur. Tablo 7’de izlenebileceği gibi uzmanların büyük bir kısmının çocukla görüşme, iletişim, müdahale, ölçe ve değerlendirme konularında eğitim almak istedikleri saptanmıştır.

Tablo 7. Uzmanların Soruşturma ve Kovuşturma Aşamasında Çocukla Görüşme Konusunda Eğitim Almak İstedikleri Konular

	Psikolog	SÇ	Pedagog
İfade Alma Teknikleri	18	7	7
İletişim Teknikleri	4	5	2
Yaşlara Göre Görüşme Teknikleri	8	9	5
Ölçme ve Değerlendirme Teknikleri	3	2	3
Görüşme ve Müdahale Teknikleri	11	13	17
Rapor Hazırlama	2		
Standart İfade Alma Teknikleri	8		
Oyun Terapisi	1		
Cinsel İstismar	5	4	7
Çocuk Gelişimi		1	7
Madde Bağımlılığı			11
Patoloji			2
Stresle Başa Çıkma			2
Disiplinler Arası Çalışma	5	7	8

Çocuklar için Adalet Sempozyumu-YARGILAMA

Araştırmaya katılanların %52'si (32 uzman) ifade alma teknikleri, %35'i (22 uzman) yaşlara görüşme teknikleri, %66'sı (41 uzman) görüşme ve müdahale teknikleri, %18'i (11 uzman) çocukla iletişim, %13'ü (8 uzman) ölçme ve değerlendirme, %30'u (19 uzman) disiplinler arası çalışma, %26'sı cinseL istismar gibi konularda eğitim almak istediklerini belirtmişlerdir. Uzmanların standart ifade alma teknikleri, rapor yazma, madde bağımlılığı, psikopatoloji, stresle başa çıkma, oyun terapisi ve çocuk gelişimi konularında da eğitim almak istedikleri tespit edilmiştir.

Tartışma

Araştırmada, çocukların ifadelerinin alınması ve duruşmada dinlenmesi ile ilgili uygulamaların farklılık gösterdiği ve uygulama birliğinin olmadığı görülmüştür. Uygulamaların çocuğun travmatize olmasına neden olduğu, çocukların birden fazla ifade vermek zorunda kaldıkları, ifadelerin adliyelerde savcı odalarında alındığı, görevli savcı, avukat, uzman, katip, ifadeyi video kaydına alan memur ve ifadede görevli olmayan diğer kişilerin odada bulunabildiği saptanmıştır. Mahkemede çocukların dinlenmesi sırasında da benzer sorunların yaşandığı, duruşmaların gizliliğinin sağlanamadığı, mağdur çocuğun ailesi, sanık yakınları ve diğer kişilerle aynı ortamda tutuldukları, duruşma öncesinde saatlerce bekletildikleri ve fiziki koşulların uygun olmadığı belirlenmiştir.

Adliyelerde çocuk ifadesinin alınmasında yaşanan sıkıntılara bir alternatif olarak getirilen ve pilot çalışma olarak yürütülen ÇİM'lerle ilgili genelgede Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun (2013) Soruşturma Usul ve Esasları ile İlgili Genelgesine atıfta bulunularak CMK 236/3. maddesinin uygulanması sağlanmıştır. Buralarda çocuk ifadesinin alımı gelişmiş ülkelerdeki uygulamalara benzer hâle getirilmeye ve video kaydına alınan ifadenin kullanılmasına çalışılmaktadır. Ancak bu merkezlerin çalışma biçimleri ve ifadeyi alan uzmanların eğitimleri tanımlanmamıştır. Ayrıca, düzenlemeler soruşturma aşamasını vurgularken kovuşturma aşamasında duruşmada dinlemenin nasıl olacağı düzenlenmemiş ve dinleme eski usule göre yapılmaktadır. Merkezlerde alınan ifadeler duruşmalarda çocukların yüzüne hızlı hızlı okunmakta ve çocuklar yeniden dinlenmektedir.

Araştırmacılar çocuk ifadesinin birden fazla alınması ile ilgili iki sonuç dile getirmektedirler.

Bunlardan birincisi olayın tekrar tekrar anlatırılması çocuğun travmatize olmasına yol açmakta; ikincisi ise ifadenin geçerliliğini azaltmaktadır (Westcott ve Page, 1998). İfadenin bir kere video kaydı ile alınması çocuğun tekrar tekrar ifade vermesine engel olmakta, kaygısını, stresini, travmatizasyonunu azaltmakta ve ifadenin geçerliği artırmaktadır (Morgan ve Brickman, 1999). Duruşma aşamasında kapalı devre televizyon ile çocukla uzman görüşmesinin hâkim-savcı-avukat tarafından izlenmesi ve gerektiğinde sorularını uzmana ileterek müdahale ettikleri uygulamalarının da

başlatıldığı görülmektedir (Virginia Code, 2004).

Mağdur çocuğun ifadesinin alınması veya duruşmada dinlenmesi öncesinde görüşmeyi gerçekleştirecek kişinin çocuğu bu duruma önceden hazırlaması son derece önemlidir. Araştırmacılar, çocuğun görüşmenin nerede ve nasıl olacağı, kim ya da kimler tarafından yapılacağı, neden görüşme yapıldığı gibi konularda bilgilendirilmesi gerektiğini ve çocukların görüşmeye hazırlanmalarının yaş gruplarına göre de farklılıklar gösterdiğini belirtmektedirler (Brateen, 2007; Berson, Herman-Giddens ve Frothingham, 1993; Davies ve Wescott, 1995\1999; Fouche, 2007; Morgan ve Brickman, 1999; Vasquez, 2000).

Ülkemizde adli görüşmeyi sürdürenler savcı ve hâkimlerdir. Uygulamada çocuğu hazırlayanlar ise adliyelerde görevli psikolog, sosyal çalışmacı ve pedagoglardır. Araştırma sonuçlarında ise uzmanların çocuğun ifade alımı veya duruşmada dinlenmesi öncesinde davalardan haberdar olma ve çocuğu sürece hazırlama konusunda sıkıntı yaşadıkları tespit edilmiştir. Yaşanan sorunlar yasal düzenlemede uzmanın ifade alımı ve duruşmada bulundurulmasındaki amacın açık bir şekilde tanımlanmamasından kaynaklanmaktadır. Araştırma sonuçlarında da ortaya çıktığı gibi uzmanlardan çocuğun ifadesinin doğrulanması veya çocuğun anlattıklarının anlam ve sonuçlarını kavrayıp kavramadıklarının tesit edilmesi gibi beklentilerin de bu sebeple yaşandığı düşünülmektedir. Uzmanların yasal zorunluluk olarak ifade alımı ve duruşmada dinlenmesi sırasında bulundurulması gerektiği ve bulundurulmadığı takdirde Yargıtay tarafından bozma sebebi olarak görülmesi nedeniyle daha çok usulün yerine getirilmeye çalışıldığı görülmektedir.

Araştırmada ortaya çıkan diğer bir bulgu ise ifade alımı ve çocuğun dinlenmesi sırasında kullanılan dilin çocuklar açısından uygun olmadığıdır. Uzmanların savcıların çocuklara ilettikleri soruların biçiminden rahatsız oldukları, soruların yönlendirici, suçlayıcı ve zedeleyici olabildiği ve çocukların soruları anlamadığı belirlenmiştir. Araştırmacılar çocuk ifadelerinin alınması veya dinleme sırasında kullanılan soruların niteliğine vurgu yapmışlardır (Bull, 2003; Cheung, 2003; Cronch, Viljoen ve Hansen, 2006; Davies ve Wescott, 1999; Faller, 2007; Lamb, Sternberg, Orbach, Esplin, Stewart ve Mitchell, 2003; Walker, 1994\1993) Walker (1994\1993) edilgen, olumsuz ve içinde birden fazla soru içeren tipteki sorulardan kaçınılması gerektiğini, çocukların cevabı evet hayır olan sorularda zorlandıklarını, kim, nerede, ne zaman, ne oldu, nasıl gibi sorulara daha iyi cevaplar verdiklerini belirtmektedir. Stevenson, Cheung ve Leung (1992) ifade alımı sırasında yönlendirici ve niçin ile başlayan soruların kullanılmaması gerektiğini vurgulamaktadırlar. Davies ve Westcott (1998) ise adım adım ilerleyen açık uçlu soruların ve serbest anlatımların daha iyi sonuçlar verdiğini belirterek, doğrudan olayla ilgili ve yönlendiren soruların ifadede kullanılmasını önermektedirler.

Çocuklar için Adalet Sempozyumu-YARGILAMA

Araştırmada uzmanların ifadelerin alımı ve duruşma sırasında çocuklarla yapılan konuşmalarda kullanılan dilin olumsuzluklarını vurguladıkları tespit edilmiştir. Carter, Bottoms ve Levine (1996) çocukla yapılan görüşmede kullanılan dile dikkat çekerek, yetişkin dili ile sorulan soruların tutarsız ve yanlış cevaplara yol açabileceğini belirtmektedirler. Davies ve Wescott (1995) ifade alımında çocuğun gelişimine uygun dilin kullanması gerektiğini vurgulayarak, çocukla görüşmede eğitim almış görüşmecilerin daha iyi sonuç aldıklarını ve görüşmenin daha kısa sürede sonuçlandığını söylemektedirler.

Araştırmaya katılanların önemle belirttikleri sorunlardan birisi de çocukla kurulan iletişimidir. İfade sırasında savcıların çocukları azarladıkları, tersledikleri, suçladıkları, etiketledikleri, ön yargılı bir yaklaşım sergiledikleri, iletişimin önemli bir parçası olan vücut dili ile çocuklarla olumsuz bir iletişim kurdukları, ifade sırasında sigara içtikleri ve tespih çektikleri belirtilmiştir. Herhangi bir suçta maruz kalarak mağdur olan çocuğun içinde bulunduğu durumun çocuk merkezli olarak ele alınması ve kurulacak iletişimin bu çerçevede ele alınması gerekmektedir. Voltan-Acar (2004) çocukla kurulacak iletişimin özel bir nitelik taşıdığını belirterek iletişim kanallarının tıkanmaması, hepsinden önemlisi de, çocuğun anlaşıldığını, değerli olduğunu hissetmesi ve özsaygısının gelişmesi için yetişkinin çocukla iletişim konusunda bazı bilgi ve beceri sahibi olmasının gerektiğini vurgulamaktadır. Araştırmacılar, çocuğun duygusal durumunun görüşmeyi etkilediği, gergin ve kendini baskı altında hisseden çocukların kendilerini ifade etmekte zorlanacakları, ayrıca görüşmeye karşı dirençli olabilecekleri, çatışmaların daha da artmaması açısından görüşmecinin bunları göz önünde bulundurması gerektiği söylemektedir (Ziyalar, 2004\2006; Ziyalar ve Atasoy, 2002). Literatürde mağdur çocuk ifadesinin alınmadan önce çocukla kurulacak olumlu iletişimin çocuğun daha fazla travmaya uğratılmaması ve istenen bilgilerin en iyi şekilde alınması açısından önemli olduğunu belirtilmektedir (Memon ve Vartoukian 1996). Moston ve Engleber (1992) çocukla görüşmeci arasındaki iletişime vurgu yaparak görüşme sırasında vücudun duruşu, göz kontağı kurmanın, gülümseme, arkadaşça ve kabul edildiğini gösteren davranışların ifadeyi olumlu etkilerken, korkutucu ya da destekleyici olmayan görüşmecinin çocuğun ifadesinin engellediği ya da kaygısını arttırarak yanıltıcı bilgi vermesine yol açabildiğini işaret etmektedirler. Stevenson, Cheung ve Leung (1992) belli bir düzeyde destekleyici ve sessizlikle etkin bir dinlemenin yapılması, bu dinlemeye eşlik eden uygun davranışların sergilenmesi, yargılamayan bir tutumların benimsenmesi, empati ve belli bir sıcaklığın gösterilmesi ve fiziksel temasın görüşmeci tarafından başlatılmaması gerektiğini söylemektedirler.

Araştırma sonuçlarında karşımıza çıkan diğer bir bulgu ise hâkim, savcı ve avukatların çocukların maruz kaldıkları uygulamalara karşı duyarsızlıktır. Adalet sistemi içinde işlerin yoğunluğu, fiziki koşulların yetersizliği, davaların sayısı, adalet sisteminin

çocuk merkezli olmaması gibi nedenlerle duyarsızlığın yaşandığı düşünülmektedir.

Araştırma bulgularına göre uzmanlar çocuk adalet sistemi içindeki diğer disiplinlerle çalışmakta zorlanmaktadırlar. Çocuk adalet sistemi hâkim, savcı, avukat katip, psikolog, sosyal çalışmacı, pedagog gibi birçok disiplineri barındırmaktadır. Bu disiplinlerin birlikte çalışması çocuğun mağduriyetinin sürdürülmemesi ve kısa sürede sonuç alınması açısından önemlidir. Keys ve Lockhart (1999) risk altında bulunan çocuklarla doğrudan veya dolaylı olarak ilişkide bulunan tüm kişilerin çalışmalara dâhil edilmesinin, sürdürülen çalışmaların başarısı için kaçınılmaz olduğunu belirtmektedirler. Henggeler, Schoenwald, Bourdin, Rowland ve Cunningham (1998) ise istenen davranışların oluşturulmasında birey ile ilişki içinde olan tüm insanların etkili olabileceğini söylemektedirler (Akt., Keys ve Lockhart, 1999). Çocuk ifadesinin alınması ve duruşmada dinlenmesi sırasında disiplinlerin birlikte çalışması başarının kaçınılmaz bir şartıdır. Ayrıca bu disiplinlerin birlikte çalışırken çocuk ifadesinin alımı ve dinlenmesi sırasında yapılacak uygulamaların yapılandırılması ve görev tanımlamalarının yapılması da gerekmektedir. Bu çerçevede araştırmaya katılan uzmanların da sık sık belirttiği gibi bu disiplinler içinde yer alan tüm meslek elemanlarının bu konuda eğitim almaları da bir zorunluluktur.

Bulgulara göre araştırmaya katılan uzmanlar çocukla görüşme, iletişim, ifade alımı sırasında kullanılan teknikleri, müdahale ve destek yöntemleri, yaşlı küçük çocuklar, zihinsel veya fiziksel bir engeli olanlar, ergenler ve davranış bozukluğu olan çocuklarla çalışmakta zorlanmaktadırlar. Psikolog, sosyal çalışmacılar, psikolojik danışmanlar ve psikiyatristler çocukla görüşme teknikleri konusunda eğitimler almaktadırlar. Ancak uzmanların aldıkları eğitimler terapötik ağırlıklıdır ve adli görüşmeden farklı yaklaşımları içermektedir. Gordon (1992) terapötik görüşmeyi hastanın iyileştirilmesi süreci olarak tanımlamaktadır. Bu görüşmede klinik teknikler kullanılır, terapötik odaklıdır ve bireyin doğru söylediği kabul edilir.(Poole ve Lamb, 1998; Kuehnle, 1996). Adli görüşme ise gerçeğin veya olayın ortaya çıkartılması için terapötik yaklaşımdan farklı, kendine özgü teknikleri ve soru biçimleri olan bir durumdur. (Aldrige ve Wood, 2002; Bull, 2003; Davies ve Wescott, 1999; Faller, 2007; Lamb, Hershkowitz, Orbach ve Esplin, 2008; Sattler, 1998; Walker, 1994\1993).

Uzmanların çalışmakta zorlandıkları konular arasında zihinsel ve fiziksel engelli çocukların da olduğu görülmektedir. Araştırmacılar fiziksel, zihinsel veya öğrenme engelli çocuklarla görüşmenin farklılık göstereceğini belirtmektedirler (Davies ve Faller, 2007; Marchant ve Page, 1993; Westcott ve Cross, 1996). Engelli, öğrenme veya gelişimsel bozuklukları olan çocuklarla kurulacak iletişim, görüşme teknikleri ve yöneltilecek soruların da farklı olduğu vurgulanmaktadır (Aldrige ve Wood, 2002; Brown, Lewis, Lamb ve Stephens, 2007; Bull, 2003; Davies ve Faller, 2007; Porter, Yuille ve Bent, 1995).

Araştırma uzmanlar yaşlara göre görüşme ve özellikle ergenlerle görüşme konusunda yaşadıkları sorunları belirtmişlerdir. Çocuklarla yapılan görüşmelerin yaşlara göre farklılık gösterdiği, özellikle ergenlerin öfkeli ve kaygılı tutumlarının görüşmeleri olumsuz etkilediğini belirtilmektedir (Brateen (2007; Fouche, 2007; Lamb ve diğ., 2003). Uzmanların bu konuda zorlanmaları ve eğitime ihtiyaç duymaları da literatür açısından beklenebilecek bir sonuçtur. Ayrıca araştırma bulgularında da izlenebileceği gibi cinsel istismara uğramış çocuklarla görüşmede de sıkıntı yaşanmaktadır. ABD ve Avrupa ülkelerinde çocukla görüşme tekniklerinin özellikle cinsel istismara uğramış çocuklar üzerinden geliştirildiği ve görüşmecilere eğitimler verildiği görülmektedir. Araştırma sonuçlarında da uzmanların göreve başlamadan ve görev sürecinde yeterli eğitim almadıkları da saptanmıştır. Tüm bu bilgiler ışığında uzmanların çocukla iletişim, yaşlara göre görüşme teknikleri, ifade alma teknikleri, özel gereksinimi olan çocuklarla görüşme teknikleri gibi konularda eğitim verilmesi bir zorunluluktur.

Sonuç ve Öneriler

Araştırmada elde edilen bulgular ve literatür ışığında; ülkemizde mağdur çocuk ifadesinin alınması ve duruşmada dinlenmesi ile ilgili sistemli bir çalışma yapılamadığı, uygulamaların çocuk merkezli gerçekleştirilemediği, uygulama birliğinin sağlanamadığı görülmüştür. İfade alımı ve duruşmada dinleme biçimleri ile ilgili olarak bu konuda gelişmiş ülkelerin uygulamaları incelenerek standart bir uygulama geliştirilmelidir. İfade alma ve mahkeme huzurunda dinleme ile ilgili olarak disiplinler arası katılım ile standart bir model oluşturulmalıdır. Var olan kanuni düzenleme disiplinler açısından belirsiz ve yoruma açıktır. Bu nedenle çocuk ifadesinin alınması ve duruşmada dinleme ile ilgili kanuni düzenlemeler ayrı ayrı tanımlanmalıdır. Adliyelerin fiziki koşulları çocuklar açısından düzenlenmelidir.

ÇİM sistemin ayrıntılı bir şekilde geliştirilmesi ve yasal düzenleme ile desteklenmesi gerekmektedir. Mağdur çocuk ile ilgili bütüncül ve tüm sisteme müdahale eden bir yapı geliştirilmelidir. Adaletin gerçekleştirilmesi suçlunun cezalandırılması ile bitmemeli; mağdur çocuğun ve ailesinin risk faktörleri açısından sistemli bir destek ve müdahale hizmeti sunulmalıdır. Ayrıca çocuktan çocuğu suçlarda sanığın da bütüncül bir yaklaşımla ele alınarak sistemli bir destek ve müdahale hizmetine dâhil edilmelidir.

Çocuk adalet sistemi içinde yer alan hâkim, savcı, avukat, kâtip, mübaşir, kolluk vb. disiplinlerin çocukla iletişim, iletişim becerileri, istismar ve travma durumlarında çocuğa yaklaşım gibi konularda farkındalık eğitimine alınmaları verilecek hizmetin çocuk merkezli olması açısından bir zorunluluktur. Psikolog, sosyal hizmet uzmanı ve pedagoğların ise çocuk gelişimi, yaşa göre görüşme teknikleri, iletişim teknikleri, ifade alma, müdahale, risk değerlendirme, ölçme ve değerlendirme teknikleri,

istismar, travma, risk altında bulunan çocuklar, suça yönelen çocuklar gibi konularda uzmanlaşmalarının sağlanması gerekmektedir.

Literatürde mağdur çocuk, mağdur çocuk ifadesinin alınması, duruşmada dinlenmesi, çocuk görüşme teknikleri gibi konularda araştırma bulunmaktadır. Çalışanların ve çocukların içinde buldukları koşullar, yaşadıkları sorunlar, meslek elemanlarının eğitimi gibi birçok konuda çalışmalar üretilebilir. Risk altındaki çocuklara yönelik bilgilerin açığa çıkartılması ve uygun hizmetlerin üretilmesi için gerek alanda çalışanların gerekse üniversitelerin bu konuda bilimsel çalışma yapmaları gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Adalet Bakanlığı (2013). Mevzuat. 06.01.2013 tarihinde www.mevzuat.adalet.gov.tr adresinden alınmıştır.

Aldrige, M. ve Wood, J. (2002). Interviewing children: A guide for child care and forensic practioners. Chishester: Willey Publication.

Berson, N. L., Herman-Giddens, M. E. ve Frothingham, T. E. (1993). Children's perceptions of genital examinations during sexualabuse evaluations. Child Welfare, 72, 41-49.

Braaten, E. (2007). The child clinician's report-writing handbook. New York:The Guilford Pres

Brown, D. A., Lewis, C. N., Lamb, M. E. ve Stephens, E. (2007). Facilitating eyewitness testimony in children with learning disabilities. Final Report to the Economic and Social Research Council (ESRC).UK

Bull, R. (2003). Good practice in child interviewing. SAPSAC Conference Paper nr.1. Fourth Annual National Conference Towards Multidisciplinary Expertise in Handling Child Abuse. 13-15 May, Pretoria

Carter, C. A., Bottoms, B. I. ve Levine, M. (1996). Linguistic and socioemotional influences on the accuracy of children's reports. Law and Human Behavior, 20, 335-358

Ceci, S.J. ve Bruck, M. (1993). Suggestibility of the child witness: A historical review and synthesis. Psychological Bulletin, 113(3), 403-439.

Cheung, M. (2003). Utilization of questioning techniques in forensic child sexual abuse interviews. Jornal of Brief Therapy, 3(1), 45-57.

Cronch, L. E., Viljoen, J. I. ve Hansen, D.J. (2006). Forensic interviewing in child sexual abuse cases: current techniques and future directions. Faculty Publications, Department of Psychology, Paper 6. <http://digitalcommons.unl.edu/psychfacpub/6>

adresinden alınmıştır.

Davies, D. ve Faller, K.C. (2007). Interviewing children with special needs. . İçinde K.C. Faller (Ed.), Interviewing Children About Sexual Abuse: Contraversies and Best Practice, 152-163. New York:Oxford Univesiity Press.

Davies, G. M. ve Westcott, H. L. (1995). The child witness in the courtroom: Empowerment or protection. İçinde M. S. Zaragoza, J. R. Graham, G.C.N. Hall, R. Hirschman ve Y. S. Ben-Porath (Ed), Memory and Testimony in the Child Witness, Thousand Oaks, CA: Sage Publications.

Davies, G. M. ve Westcott, H. L. (1999). Interviewing child witnesses under the memorandum of good practice: A research review. London: Policing and Reducing Crime Unit: Police Research Series.

Faller, K.C. (2007). Interview structure, protocol, and guidelines. İçinde K.C. Faller (Ed.), Interviewing Children About Sexual Abuse: Contraversies and Best Practice, 66-98. New York:Oxford Univesity Press.

Fouche, A. (2007). Facilitating disclosure of child sexual abuse victims in the middle childhood: A forensic interview protocol for social worker. Submitted in Fulfillment of the Requirements fort he degree Doctor Philosophiae. Faculty of Humanities of the University of Pretoria.

Gordon, M. A. (1992). Recent supreme court ruling on child testimony in sexual abuse cases. Journal of Child Sexual Abuse, 1(2), 17-18.

Hâkim ve Savcılar Yüksek Kurulu (2013). Soruşturma usul ve esasları. 06.01.2013 tarihinde <http://www.hsyk.gov.tr/Mevzuat/genelgeler.html> adresinden alınmıştır.

Keys, S. G. ve Lockhart E.J. (1999). The school counselor's role in facilitating multisystemic change. Professional School Counseling, 2(3), 101-107

Kuehnle, K. (1996). Assesing allegations of child sexual abuse. Florida: Professional Resource Press.

Lamb, M. E., Hershkowitz, I., Orbach Y. ve Esplin P.W. (2008). Tell me what happened: Structure investigative interviews of child victims and witnesses. Chishester: Willey Publication.

Lamb, M., E., Strenberg, K.J., Orbach Y., Esplin P.W., Stewart, H. ve Mitchell, S. D. (2003). Age difference in young children's responses to open-ended invitation in the course of forensic interviews. Journal of Consulting and Clinical Psychology. 71, 926-934.

LaRooy, D., Lamb, M. E. ve Memon, A. (2008). Forensic interview with children in Scotland: A survey of interview practice among police. Journal of Police and Criminal Psychology, <http://www.springer.com/psychology/journal/11896> adresinden alınmıştır.

Lippert, T., Cross, T. P., Jones, L. ve Walsh, L. L. (2009). Telling interviewers about sexual abuse. predictors of child disclosure at forensic interviews. *Child Malteatment*, 14(1), 100-113.

Marchant, R. ve Page, M. (1993). Bridging the gap. Child protection work with children with multiple disabilities. London: NSPCC:

Memon, A. ve Vartoukian, A. (1996). The effects of repeated questioning on young children's eyewitness testimony. *British Journal of Psychology*, 87, 403-415.

Morgan, T. ve Brickman, J. (1999). Videotaping child victim interviews, eight reasons why it works, National Child Advocacy.

Moston, S. ve Engleberg, T. (1992). The effects of social support on children's eyewitnesses testimony. *Applied Cognitive Psychology*, 6, 61-75.

Pool, D. A. ve Lamb, M. E. (1998). Investigative interviews of children. Washington: American Psychological Association.

Porter, S., Yuille, J. C. ve Bent, A. (1995). A coparisson of the eyewitness accounts of deaf and hearing children. *Child Abuse and Neglect*, 19, 51-61.

Redlich, A. D., Ghetti, S. ve Quas, J. A. (2008) Perception of chlidren during a police interview. A comparison of alleged victims and suspects. *Journal of Applied Social Psycholog*, 38(3), 705-735.

Resmî Gazete (2013). Çocuk İzlem Merkezleri genelgesi. 06.01.2013 tarihinde www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/10/20121004-5.htm adresinden alınmıştır.

Sattler, J. M. (1998). Clinical and forensic interviewing of children and families. Guidelines for the mental health, education, pediatric, and child maltreatment fields. San Diego: Jerome M. Sattler Publisher.

Stevenson, K. M., Cheung, K. M. ve Leung, P. (1992). Competency-based evaluation of interviewing skills in child sexual abuse cases. *Social Work Research and Abstracts*, 28(3), 11-16.

Türkiye İstatistik Kurumu (2013). Güvenlik birimlerine gelen getirilen çocuk istatistikleri. Adalet İstatistikleri..06.01.2013 tarihinde www.tuik.gov.tr adresinden alınmıştır

Vasquez, R. (2000). Interviewing children. www.casenet.org/library/interviewing adresinden alınmıştır.

Virginia Code (2004) Child witness testimony in court: Using closed-circuit equipment. Virginia Code, Sections 18.2-67.9 or 63.2-1521 or 16.1-252 Updated September 2004

Voltan-Acar, N. (2004). Çocukla iletişim. İçinde Y. Kuzgun (Ed.), 5. Baskı, İlköğretimde

Çocuklar için Adalet Sempozyumu-YARGILAMA

Rehberlik, 155-170, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Walker, A. G. (1993). Questioning young children in court: A linguistic case study. Law and Human Behavior, 17, 59-81.

Walker, A. G. (1994). Handbook on questioning children: A Linguistic Perspective. Washington: ABA Center on Children and the Law.

Westcott, H. L. ve Cross, M. (1996). This far and no further: Towards ending the abuse of disabled children. Birmingham: Venture Press.

Westcott, H. L. ve Page, M. (1998). Worse than being abused: Cross-examination and child witness identity. BPS Social Section Annual Conference, Kent, 21-23.

Whitcomb, D. (1992). When the victim is a child (2. Ed.). Washington, DC: US Department of Justice, Office of Justice Programs, National Institute of Justice.

Ziyalar, N. ve Atasoy, S. (2002). Çocuklarla kriminolojik amaçlı görüşme teknikleri; İstanbul Çocuk Mahkemesi mensuplarına yönelik bir pilot uygulama I. Ulusal Çocuk ve Suç: Nedenler ve Önleme Çalışmaları Sempozyumu, 221-228, Ankara: UNICEF.

Ziyalar, N. (2004). Mağdur çocuk ile görüşme teknikleri. İçinde G. Oral (Ed.), Risk Altındaki Çocukların Saptanmasında Öğretmenin Rolü, 83-113, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı 4. Akşam Sanat Okulu.

Ziyalar, N. (2006), Hukukçular için iletişim ve mağdur ile görüşme teknikleri. İstanbul: GOA.

***

OTURUM BAŞKANI GÖKTEN KOÇOĞLU, ANKARA 2. ÇOCUK MAHKEMESİ HÂKİMİ

Çok teşekkürler Sayın Nalbant.

Gerçekten, kendi yanlışlarımızı görüyoruz, hakikaten. Ben de apar topar çağrıldığı bir ağır ceza heyetinde bir mağdur çocuğun yanında duranın kim olduğuna anlamaya çalışırken onun uzman olduğunu farkettim. Son anda çünkü ben de heyet eksikliğinde, heyeti tamamlamak üzere gitmiştim, benzer duruma ben de düştüm. Haklısınız. Evet, bu konuda çok özen göstermemiz gerekecek.

Haklı olarak Sayın Nalbant görüşme odalarındaki fiziki koşulların, olmayan odalardaki fiziki koşulların yetersizliğinden, son andaki çağrılmalardan, uzmanlardan yanlış beklentilerden, uzmanların görev tanımlamasının tam olarak yapılmamasından, uzmanların ayrıca bu konuda eğitilmesi gerektiğinden bahsetti. Bir de ayrıca yeniden ÇİM'in yasal bir zemine oturtulması konusundaki beklentisinden bahsetti. Çok teşekkür ediyoruz, sağ olun.

Bu arada evet, soruları alalım derken, Hocam sizden başlayalım.

HASAN BEY

Ben tüm katılımcılara, konuşmacılara teşekkür ediyorum.

Ben Pınar Memiş Hanımefendi'ye sorumu yöneltmek istiyorum. Kendisine bu, derinlemesine doktrinel analizi için teşekkür ediyorum, ümit ediyorum salon istifade etmiştir. Ama ceza adalet sistemine bu yasal düzenlemeden, çocukların cinsel istismarıyla ilgili yasal düzenlemeden yansıyan aslında çok daha önemli, belki doktriner olarak tartışılması gereken birkaç konu var. Ben ceza adalet sistemi üzerine çalışan bir bilim adamı olarak, özellikle yaptığımız sahadaki çalışmalardan, bunlardan birinin, belki herkesin malumu bu, bunlardan birisinin; Kanun'un cinsel istismar neticesinde çocuğun bedeni, ruhi zarara uğramış olmasının bir ağırlaştırıcı hüküm olarak getirmiş olmasını algıladık yaptığımız çalışmalarda, belki hepinizin de bilgisi dahilinde olan bir şey bu. Çünkü bu hepimizin yakındığı, çocuğun pek çok kez ifadesinin alınması sürecinde önemli nedenlerden birisi. İşte, çocuğun ruhen, bedenine zarar görüp görmediğini bir; ÇİM'de yapılan değerlendirmede belki kısmen, sonrasında bir hastanede, sonrasında adli tıpta, adli tıptaki sürecin uzun sürmesi vesaire. Bunlar pek çok anlamda sorun getiriyor sisteme. İkincisi; ruhen zarar görmenin, Hocam da burada, kendisine karşı bir şey yapmak istemem alanına yönelik ama şöyle bir şey ifade ediliyor ki, ruhen zarar görme çok objektif bir kriter değil yani "ruhen zarar görme ne demek?" Yani 13 yaşında, 12 yaşında, 10 yaşında bir çocuğun cinsel istismar neticesinde ruhen zarar görmemesi gibi bir şey mümkün mü? Daha da kötü olanı bence, ben bir hukukçu değilim ama sisteme yönelik bir çalışmacıyım, daha da belki kötü ve sıkıntılı olanı cezayı failin durumuna bağlamış olmak doktrinel olarak hukuken ne kadar doğru bir yaklaşım? Yani bir mağdur aynı eylemden daha az zarar görebilir çünkü daha iyi bir sosyal destek mekanizması olabilir, daha iyi bir ruhi yapısı olabilir, belki eylemden farklı bir algı da hissediyor olabilir. Dolayısıyla ben şahsen ruhen zarar görmeyi file değil faile bağlı bir cezalandırma yaklaşımı olarak değerlendiriyorum. Siz bu konuda ne düşünüyorsunuz?

İkinci konum, Hocam da son bitirirken ifade etti; uygulamada...

OTURUM BAŞKANI

Keşke tek soru sorsak...

HASAN BEY

İkinci sorum Hocam, ikisi de aynı Hocama yönelik çünkü. Ergenden ergene istismar tabir ettiğimiz olaylarda önemli problem var uygulamada, kendisi bu konuda ne düşünüyor? Yani 13 yaşında iki çocuğun istekleri dahilinde cinsel ilişkiye girmiş olmaları mesela, hukuken bir problem teşkil ediyor mu, ediyorsa nasıl çözülmeli? Çünkü sahadaki insanlar diyorlar ki "biz, hep erkeği şüpheli, fail, kızı da mağdur olarak değerlendiriyoruz ama bazen de öyle değil" diyorlar. Hukuken bu nasıl değerlendirilmeli? Teşekkür ediyorum.

DR. PINAR MEMİŞ KARTAL, GALATASARAY ÜNİVERSİTESİ HUKUK FAKÜLTESİ

Cevap vereyim mi yoksa bütün sorulardan sonra mı?

OTURUM BAŞKANI

Buyurun,

DR. PINAR MEMİŞ KARTAL

Pardon isminizi alabilir miyim? Teşekkür ederim Hasan Bey.

Tabi süre kısıtlı olduğu için ben bütün ayrıntılarıyla giremedim özellikle bu nitelikli hâline. Dediğiniz çok doğru çünkü burada bizim açımızdan da önemi bir sıkıntı var; ruhen ve bedenen zarar görmesi çocuğu ağırlaştırıcı sebep olarak görülmüş. Benim görüşüm şu, sizin branşınız neydi?

HASAN BEY

Ben, ceza adalet sistemi bilim adamıyım.

DR. PINAR MEMİŞ KARTAL

Evet, yani tabi ceza hukukundan farklı herhâlde. Bizim alanımız çok teknik bir alan hani yoruma çok açık olmayan bir alan ama ben kısaca size, bu sorduğunuz sorular çok can alıcı, haklısınız da. Bir kere bence çocuk, ne şekilde tacize uğrarsa uğrasın ruhen zarar görüyor yani bunun tezahürü çok ortaya çıkmamış olabilir ama ileriki yaşlarda çok ağır bir şekilde bu travmaları yaşayacaktır. O yüzden ruhen zarar görmek zaten bence cinsel istismarın içinde, mündemiç. Bunun ağırlaştırıcı sebep olarak ortaya konulması çocuğun çok daha ağır bir hâlde bulunmasına bağlanabilir, bu da tıbbi mülahazalar gerektiriyor yani bizim branşımız değil ama bunun çok ciddi araştırılması gerekiyor. Bence her halükârda bedenen ve ruhen çocuk zarar görüyor.

HASAN BEY

Yani bütün cinsel istismar fiilleri esasen en üst seviyede çocuğa ruhen zarar vermiş olarak kabul edilmeli ve hüküm ona göre uygulanmalı mı? Hayır, ben size soruyorum.

DR. PINAR MEMİŞ KARTAL

Ona göre müeyyide uygulamalı. Hayır, bence bu hüküm kaldırılmamalı çünkü bu hüküm şu açıdan faydalı, bunu ben de düşündüm, özellikle bu tebliği hazırlarken, bu hüküm şu açıdan kaldırılmamalı; çünkü çocuğun çok daha ağır, psikolojik durumlar içinde olabilmesi mümkündür yani artık bunun ötesine geçemeyecek. Size çok farklı bir örnek vereceğim. Bu ötenazi ile ilgili bir örnek olacak, konuyla yani hiç alakalı olmasa da bir insanın psikolojinin ne kadar yaralanabileceğini psikologlar ve psikiyatrlar bunu çok iyi değerlendirebilir. Hollanda'da ötenazi ile ilgili bir durumda, bir anne üç tane oğlunu arka arkaya kaybediyor ve çok ağır depresyona giriyor, kendisine ötenazi uygulanmasını istiyor. Doktorlar 15 sene bekletiyorlar, 15 senenin sonunda ötenazi

isteği kabul ediliyor. Çünkü kadında düzelme mümkün değil, yani üç oğlunu arka arkaya kaybettiği için öyle bir travma yaşıyor ki depresyon vakasına ötenazi uygulanıyor. Tabi bizim Türk hukukunda bu mümkün değil.

Şimdi olayımıza dönersek; bir çocuğa cinsel saldırı uygulandığı takdirde onun yaratacağı travmayı bizim bilebilmemiz mümkün değil. Biraz önce belirttiniz; çocuğun sosyo-kültürel düzeyi, aile yapısı, etkilenmesi, duygusal durumu, belki de psikopat çocuk, anlatabiliyor muyum? Yani algısı yok ama etkilenmiyor yani kendisine uygulanan cinsel saldırıdan etkilenmiyor. Ama onun dışında tabi her olay kendisine özgüdür. Ceza hukukunda hâkimin işi bu anlamda zor, önüne gelen olayı değerlendirirken her türlü durumu göz önünde bulundurmalı, o yüzden çok donanımlı olmalı, o yüzden zaten bilirkişi kurumları var, özellikle tek bilirkişi, resmî bilirkişi, adli tıp olarak değerlendirirsek bunun önemi daha artıyor. O yüzden bence bu ağırlaştırıcı sebebi ortadan kaldırıp hani hükmü basit hâlini ya da nitelikli hâlini ağırlaştırmaktansa hükmü uygulamak önemli. Çünkü zaten hâlihazırda çocuğun cinsel istismarına ilişkin müeyyide ağır bir müeyyide. Bizim sorunumuz müeyyideyi uygulayamamak. Çünkü öyle bir baskı var ki, işte failin de düşünülmesi lazım, sanık hakları vs. gibi birtakım ilkeler devreye giriyor, bunlar çok tabi ve hukukun temel prensipleri. Ama biraz önce dediğim gibi bunlar kullanılan araçlar olacak, caydırıcılığı ortaya koyacak.

Biraz önce dediniz ki hep kızlar olarak algılanıyor suçun mağduru. 765 sayılı Kanun'dan farklı olarak, yani Eski Türk Ceza Kanunu'ndan, gerçi orada da çocuklar kız-erkek diye ayırma tabi tutulmuyordu ama yeni Kanun'da mağdur bakımından bir cinsiyet ayırımı yok. Yani kız çocuğu da erkek çocuğu da mağdur olacaktır. Hep erkek çocukları ya da erkekler kız çocuklarına tacizde bulunur. Hayır, böyle bir durum yok aslında. Evet, yani erkek çocukları da bu suçun aslında toplumsal olarak, kapalı bir toplum olduğumuz için ortaya çıkmıyor, homoseksüellite çok yaygın, kapalı toplumların en büyük sıkıntısı. Yani bunu menfi anlamda söyleyemiyorum, herkesin cinsel tercihi kendisinedir ama yine de bunun sebebinde işte küçükken uğranılan tacizler, bunu ben değil tabi psikolog uzmanlar çok daha iyi bilebilirler yani hani bunu bu şekilde değerlendirmek istememekle birlikte aklıma gelen örnek bu. Ama dediğim gibi herkes tacize uğruyor, yani küçüğünden büyüğüne, yaşlısından gencine, erkeğinden kadınına yani bunda herhangi bir şey yok, algılama bu yönde. Çünkü duhul aranıyordu, 765 sayılı Türk Ceza Kanunu'nda cinsel ilişki, cinsel birleşme aranıyordu. Bunun da teknik olarak erkeğin kadına uygulayabileceği bir faaliyet olarak görülmesi sebebiyle algılanıyordu. Anlatabiliyor muyum?

OTURUM BAŞKANI

Teşekkürler Hocam, sağ olun. Eğer ki soru sormayı fazla tutarsak hem kayacak. Size söz vermiştim, ondan sonra Taner Hocam, sonra buradan Başkanım. Buyurun,

İBRAHİM ÖZER, KOCAELİ CUMHURİYET SAVCISI

Basit cinsel saldırı, reşit olmayanla cinsel ilişki ve basit kişi hürriyetinden yoksun

bırakma suçları şikayete tabi. Mağdurun 15 yaş altında ve üstünde olmasına göre ve velisiyle bu konuda görüş ayrılığı bulunmasına göre Yargıtay ve doktrindeki son durum nedir? Pınar Hanım'a ve Veli Bey'e sorum. Ben doktrin ve Yargıtay uygulamasını rica ediyorum.

OTURUM BAŞKANI

İkisi de mi ayrı ayrı cevaplayacaklar? Tercih edin birisini.

İBRAHİM ÖZER

Hangisi arzu ederse, lütfen.

14 yaşında bir kız hürriyetinden yoksun bırakılıp rızasıyla cinsel ilişkide bulunduğu anda velisi şikayetçi olmuyor, kendisi şikayetçi oluyor veya tersi oluyor. Basit cinsel istismarda da sonradan veli şikayetinden vazgeçiyor veya mağdur çocuk şikayetinden vazgeçiyor. Son durum nedir Yargıtay ve doktrinde? Teşekkür ederim.

VELİ KAFES, YARGITAY CUMHURİYET SAVCISI

Az önce de belirtildiği gibi 15 yaşından büyük olanlar bakımından öngörülen reşit olmayanla cinsel ilişki suçunun kovuşturması şikayete bağlı. Bu suç bakımından Yargıtay'ın uygulaması, 15 yaşın üstündeki mağdurun beyanına değer verme şeklinde. Dolayısıyla yasal temsilcinin beyanı dikkate alınmıyor. 15 yaşın altındakiler bakımından ise cinsel istismar suçunun kovuşturması şikayete bağlı olmamakla birlikte, davaya katılma hakkı bakımından şikayet yetkisi yasal temsilciye ait. Direkt şöyle cevap verelim; 14 yaşındaki bir çocuk eğer şikayetçi değil, ancak velisi şikayetçiye velisinin beyanı yasal temsilcisi olarak tabi ki geçerli ve buna üstünlük tanıyoruz. Yargıtay'ın uygulaması, sadece 15 yaşın üstündekinin beyanına değer vermekte. Eğer 14 yaşındaki mağdurun beyanı "şikayetçi değilim" şeklindeyse biz ona itibar etmiyoruz. Yargıtay uygulaması bu şekilde. 15 yaş sınırı aslında mümeyyiz olma, ergin olma açısından öngörülmüştür ve Yasa'nın getirdiği bu yaş sınırı rızanın geçerliliği bakımından etkili olmaktadır. Ancak ben burada bir parantez açmak istiyorum; özellikle ensest ilişkide rastlanan bir probleme dikkat çekmek istiyorum. Önüme henüz 15 gün önce bir dosya geldi; bir baba, 16 yaşındaki kızına karşı birkaç yıl süreyle organ sokmak suretiyle cinsel saldırı suçunu işlemiş, dava dosyası, uzunca bir süre mağdurun "şikayetçiyim" şeklindeki beyanıyla yürürken son celsede "şikayetçi değilim." demiş kız. Şimdi bu beyana itibar edecek miyiz etmeyecek miyiz? Bence asıl önemli problem burada karşımıza çıkıyor. "Benim rızam vardı." diyor kız, en son celsede gelip söylediği bu, "Ben babamla rızamla cinsel ilişkiye girdim" diyor, bunu kabul edecek miyiz? Bu tartışmalı bir konu. Ben tebliğnamemi şu şekilde hazırladım: "Kanuna, ahlaka, adaba aykırı rıza beyanı geçerli değildir. Bu rızayı geçerli sayamayız". Bu olayda, yerel mahkeme, ağır ceza mahkemesi, şikayet bulunmaması nedeniyle düşme kararı vermişti. Ben rızanın geçersizliği gerekçesiyle kararın bozulması gerektiği yönünde görüş bildirdim. Tabi ki, bu tartışmaya açık bir konu, benim kişisel görüşüm.

KATILIMCI

Cinsel saldırı olduğu için şikayete tâbi değil. Nitelikli cinsel saldırı şikayete tâbi değil. Benim söylediğimde basit cinsel saldırı var çünkü.

VELİ KAFES

Anladım anladım. Yani basit cinsel saldırı da olsa, yani rızanın geçerliliğinin bu şekilde değerlendirilmesi gerektiğini düşünüyorum. Neden? Burada kanundan kastettiğim ne? Tabi ki, Medeni Kanun. Baba ile kızın evliliğine engel koyan bir madde var orada değil mi? Bu cinsel ilişki Kanuna aykırı demek ki! Hukuk düzeninin izin vermediği bu hususun Ceza Kanunu'nda da yer almasına gerek yok, diye düşünüyorum.

KATILIMCI

Karani kim temyiz edecek?

VELİ KAFES

Karani, Cumhuriyet Savcısı temyiz edecek.

OTURUM BAŞKANI

Cumhuriyet Savcısı veya mağdurun vekili de olabilir.

VELİ KAFES

Mağdurun vekili de olabilir.

OTURUM BAŞKANI

Evet, buyurun Hocam.

MEHMET AKİF İNANICI, MARMARA ÜNİVERSİTESİ

Kusura bakmayın, çok zevkli bir oturumu terk etmek zorunda kalacağım, 5 dakika sonra Oturum Başkanlığım var. Kısa bir şey söyleyeceğim; şimdi bu salondakilerden herhangi birine bir şekilde istemediği bir cinsel davranışta bulunulursa ruh sağlığı bozulur mu, bozulmaz mı? Onu düşünmesini isteyeceğim, bir.

İkincisi, çok kısa, hızlı olarak söyleyip ayrılacağım, çok özür dilerim. İki ayrı olay anlatacağım, bize ruh sağlığı bozulup bozulmadığı konusunda soru geldi Anadolu Mahkemelerinden bir tanesinden, İstanbul'dan. Birinci olay; 4 gün dağa kaldırılmış, çok defa istismara uğramış bir kız çocuğumuz geldi, majör depresyon, travma sonrası stres bozukluğu, "ruh sağlığı bozuk kararı" verdik. Bir başka olay; bu da hani kurumdan çıktı hani bizim dediğimiz Adli Tıp uzmanıyım ben, Mehmet Akif İnanıcı, Marmara Üniversitesinde görev yapıyorum, orada da 14 yaşında bir erkek çocuğu, sınıf arkadaşlarından iki kız çocuğunun sadece ve sadece poposuna dokunmuş. Onda da birtakım ruh sağlığı bozukluğu var, belirtileri onda da "Ruh sağlığı bozuktur" diye rapor çıkmış. Şimdi birisi 4 gün istismara uğramış bir kız, ormanda; diğeri de sınıf

Çocuklar için Adalet Sempozyumu-YARGILAMA

arkadaşlarının poposuna dokunma olayı ruh sağlığı bozukluğu! Şimdi bu Kanun'un düzeltilmesi sizlere ait, hani kayda geçmesi açısından dedim. Nasıl düzelir onu bilemem hani çağınırsak bir şeyler söyleyebiliriz ama şunu unutmayın lütfen. Şunu söyleyeceğim, bu söyleyeceğim çok önemli; bu Kanun'dan sonra tek faydalı olan taraf, sadece fiziksel bulgulara bakarak karar verilmiyor artık, ruh sağlığı da bozuldu mu, diye gönderiliyor. Bunun adli tıp uzmanı olarak çok faydasını gördük, eskiden fiziksel bulgu yoksa takipsizlik kararı veriliyordu. Yapılan çalışmalar şunu göstermiştir ki cinsel istismarda fiziksel bulgu yapılan araştırmalarda %30 ile %60 arasında saptanabilir, bunun dışında yoktur. Ve ruh sağlığı bozuk olup olmamasına bağlı olarak "Cinsel istismardır" tanısı konur. Tanısı konur, ağırlaştırıcı nedene daha geçmiyorum dikkat edin! Daha sonra ağırlaştırıcı, yani 103/6 açısından değerlendirmeye alınır, tanı için, bizim için çok önemli. Eğer bu Yasa değişecekse, birtakım düzenlemelere gidilecekse bence beden muayenesinde nasıl CMK'da değiniliyor ise CMK'nın içine ruhsal değerlendirme yapılması konusunda da mutlaka bir madde, bir ilave getirilmesi lazım. Yoksa 2005'ten öncesine döner, sadece ve sadece fiziksel açıdan inceleriz bu tip çocukları. Bitti.

Bir şey soracağım müsaade ederseniz? Hani bütün taraflar burada, şimdi "15 yaş dâhil, altındakilere cinsel istismar suçunu bilmezler." diyoruz değil mi, Yasa'ya baktığımızda? Yani 15 yaş altında herhangi birine dokunursak cinsel amaçlı bu bir suçtur ve o çocuk açısından düşününce bunun anlam ve sonuçlarını bilmediğini kabul ediyoruz rızası olsa dahi, anlatabildim değil mi? Bu bir. Peki, karşı taraftan düşünürsek, onu soracağım size ne düşünüyorsunuz? 15 yaş ile 12 yaş arasındaki çocuklar bu suçu işledi mi, anlam ve sonuçlarını biliyor mu veya davranışları yönlendirme yeteneği var mı diye Yasa bize niye soruyor, bunun cevabını istiyorum. Çok teşekkür ediyorum.

OTURUM BAŞKANI

Bu arada yaptığım isim tashihini de geri alıyorum, pardon Hocam,

VELİ KAFES

Bu sorunun muhatabı sanırım biraz daha farklı bir merci, eleştirileriniz için çok teşekkürler Sayın Hocam.

OTURUM BAŞKANI

Kayıtlara geçsin diye, çok teşekkürler Hocam.

Hocam, yalnız İbrahim Başkanımıza vereceğim ve bitirelim çünkü bizden sonra salon yeniden hazırlanacak. Son olarak buyurun, sorumluyu biraz kısa tutarsak Sayın Başkanım,

İBRAHİM ALTITAŞ, İZMİR 2. ÇOCUK MAHKEMESİ BAŞKANI

Sunumlar için çok teşekkür ediyorum.

Birinci sorum Sayın Veli Bey'e,

OTURUM BAŞKANI

Tek soru Hocam!

İBRAHİM ALTITAŞ

Öyle mi? Eyvah!

Hâlen de devam ettiği üzere bugüne kadar dosyalarımızın tamamına yakını mağdur ifadeleri karakollarda alınmaktadır. Yani karakollarda avukat ve uzman bulundurmak suretiyle mağdur ifadeleri zabıta tarafından alınmaktadır, jandarmada veya poliste. Ve Çocuk Koruma Kanunu 15. maddesine aykırı olduğuna biz 2005 yılında beri haykırmamıza rağmen Yargıtay'ımız da bu konuya hiç değinmeden dosyaları inceleyerek göndermektedir. Duruşmada pek çok şey değişmiş olmasına rağmen de bazen "sıcağı sıcağına alınan ifadeler" denilerek bu ifadelere de dayanarak bozma kararları yapılmaktadır. Zaman zaman incindiğimiz bozma kararları geldi, bu konuda ne dersiniz? İlave olarak dün Verda Hocam, çocuk yargıcıları ile yaptığı görüşmede "pek çoğunda geçicilik hissi tespit ettim" dedi, geçici olduğu hissi! Bir çocuk hâkiminde uzmanlaşmanın ne kadar önemli olduğunu anlatmaya sanırım gerek yok. O takdirde yargı etiği yönünden, çocuk haklarının korunması yönünden geçici hissi bulunan bir çocuk hâkiminin bu yönden yani yargı etiği, ehliyet, liyakat ve doğruluk yönünden kısa bir değerlendirmesini yaparsanız çok teşekkür ederim.

Ayrıca ÇİM'lerle ilgili bir sorum var idi, İzmir'de yeni kuruldu, çok güzel ifade edeceğim. Şimdi İzmir'deki ÇİM'de devamlı olarak aynı savcı görev yapıyor, aynı adli tıp uzmanı görev yapıyor, aynı uzman arkadaş görev yapıyor ve bunlar çok yetkin arkadaşlar. Bu hâlde sizin az önce bahsettiğiniz sakıncalar acaba giderilebilir mi?

OTURUM BAŞKANI

Şimdi sorunuz kime? Bir soru dedik, bakın Başkanım tek soru, Başkanım bizden sonra salon kullanılacak.

İBRAHİM ALTITAŞ

Teşekkürler.

OTURUM BAŞKANI

Sayın Savcım cevaplarsın, sonra kapatacağız.

VELİ KAFES

Eleştirilerinize katılıyorum. Kısaca şöyle söyleyeyim; evet, bizim hukukumuzda delillerin vicdani olarak değerlendirilmesi çok önemli, hele hele çocuğun cinsel istismarı davalarında. "Yüz yüzelik" ilkesi doğrultusunda delillerin değerlendirilmesinde duruşmayı yapan hâkimin vicdani kanaati büyük önem taşımaktadır, diye düşünüyorum ve bu gözle inceliyorum dosyaları.

Çocuklar için Adalet Sempozyumu-YARGILAMA

Uygulamada, dediğiniz gibi bir bakış açısı var, evet. Ancak bu tür dosyalarda çok ciddi sorun var; tarafları bire bir dinleyerek kişinin vücut dilini ve onun beyanlarının gerçek delil değerini en iyi tartacak olan kişi hâkim ve bu belirttiğiniz gibi zamanla uzmanlaşma içerisinde edinilen bir şey. Bu bakımdan sözü edilen geçicilik hissinin de ortadan kaldırılması gerekiyor yani uzmanlaşmanın gerçek anlamda sağlanması için önerim şudur, bu husus tebliğimde de var, stajdan itibaren çocuk hukuku eğitiminin verilmesi gerektiğini ve çocuk mahkemelerinin farklı bir kuruluş olarak düzenlenmesi gerektiğini düşünüyorum.

OTURUM BAŞKANI

Teşekkürler. Buyurun.

AYGÜL NALBANT, ANKARA 10. AİLE MAHKEMESİ PSİKOLOĞU

ÇİM'lerle ilgili olan, ergenlerle ilgili olan; şimdi ergenler farklı ele alınmak zorunda. Ben şimdi ceza suçu işleyen çocuklarla da çalıştım, suça maruz kalmış, hem maruz kalan hem de sanıkla da şey yaptım. Çocukların şeyi çok farklı yani bir risk süreci yani çocuğun bir davranışı bir sürecin sonucu. Bir çocuk ile ilgili davranışın sorunları aslında yıllar öncesinden başlıyor. Cinsel ilişkiyle gelen şey onun sonucu, biz sonuca müdahale ediyoruz, sürece de çalışmak lazım. Şimdi biz sonuçta ne görüyoruz? Bir ortamda tecavüz var, zarar görmüş çocuk var. Çok ayrıntılı bir görüşme yaptığınız zaman şunu görüyorsunuz ki her ikisi de zaten o kadar çok risk davranışlarıyla birbirlerini bulmuşlar ki! Onlar birbirinden ayırsanız başkalarını bulmaya devam edecekler yani bir yerde kesmek gerekiyor, ergen ile böyle çalışmak gerekiyor.

ÇİM'lere gelince; ÇİM'lerde ifadelerde gördüğüm benim bir şey var; sadece ifade alıyorlar. Şimdi ÇİM'lerin genelgesine baktığınız zamansa oradan beklenen daha farklı bir şey var. Şimdi gelen ifade, savcılık ve duruşma aşamasına geçtiğiniz zaman hâkim çocuğun genel olarak psiko-sosyal durumunu incelemek üzere tekrar şeye gönderiyor, bir yere gönderiyor, bu adli tıp da olabilir hâkimin seçtiğine göre değişiyor, üniversite hastaneleri de olabilir ruh sağlığı ama. Şimdi böyle olunca yani tek alacaktık ya ifadeyi, tekrar gidip anlatacak psikiyatriste ya da başka bir yere. Yani süreç, bu sefer ÇİM, savcılık, duruşma, mahkemeler ya da hastaneler şeklinde artıyor. Yani ÇİM'lerin standardize edilmesi lazım. Ne istiyoruz biz bu ÇİM'lerden? Duruşma aşamasına gelene kadar ne gibi şeylerden geçmesi lazım? Yani hâkim, çocuk eline geldiği zaman mesela ÇİM'den gelen sadece ifadeyi görüyoruz biz. Mesela çocuğun duygu durumunu göremiyoruz, raporda yok bu ya da başka şeyleri göremiyoruz. Şunu demek istiyorum, ne istiyoruz biz bu ÇİM'lerden, nasıl bir uygulama istiyoruz onun üzerine çalışmamız lazım. Çünkü buradaki şey şu; soruşturma aşamasında çocuklar adliyede gezmesinler diye yapılıyor.

OTURUM BAŞKANI

Şimdi burada, Fadime Hanım burada, ÇİM Başkanı haklı olarak o da parmak kaldırıyor

ama ne yapacağımı bilemez durumdayım, Başkanlık zor zanaat! İki kelime ile Fadime Hanım'ın da cevap vermesi daha iyi olur aslında.

AYGÜL NALBANT

Evet, Fadime Hanım daha iyi cevap verecektir.

FADİME YÜKSEL, ANKARA ÇİM BAŞKANI

Şimdi savcı bizim orada olduğu için ifade alınıyor doğru, ifade tutanağı ve CD'si savcıya veriliyor ama ardından 7 gün içerisinde rapor gönderiyoruz. Bu raporda çocuğun ifadede anlattıkları, bunun güvenilir olup olmadığı, çocuğun duygu durumu, ön görüşmede ne dedi, son görüşmede ne dedi, sonrakiler yani birçok şeye de cevap veriliyor aslında, bilmiyorum okunuyor mu raporlarımız ama.

AYGÜL NALBANT

Tabi, ben raporlarınızı okudum, yani dosyalarda rastladığım raporları okudum, raporlarda standart yok. Birinde dediğiniz gibi var diğerinde yok. Onu demek istiyorum.

OTURUM BAŞKANI

Evet, çok teşekkürler. Netice itibariyle bir rapor var, inşallah bunlar da değerlendirilecektir.

Çok teşekkür ediyorum bütün katılımcılara ve bizi dinlediğiniz için sizlere. Çok teşekkürler, sağ olun.

Uluslararası
Çocuklar için Adalet
Sempozyumu

YARGILAMA

*Eş Zamanlı Uzman
Tartışması Oturumları*

III. GÜN (11.15 - 12.30)

**ÇOCUK YARGILAMA SİSTEMİNDE
ETİK İLKELER**

Moderatör: Prof. Dr. Veli DUYAN,
*Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi,
Sosyal Hizmet Bölümü*

Bergen COŞKUN, *Maltepe Üniversitesi*

Georg DECKER *Kıdemli Savcı, Almanya*

Neşe DOĞAN YÜKSEL, *İstanbul 1. Aile Mahkemesi*

Pınar AYATA, *Maltepe Üniversitesi*

Zeynep TEKTAŞ, *Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı,
Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü*

OTURUM BAŞKANI PROF. DR. VELİ DUYSAN, ANKARA ÜNİVERSİTESİ SAĞLIK BİLİMLERİ FAKÜLTESİ SOSYAL HİZMET BÖLÜMÜ

Merhabalar, bugün konuşmacılarımızın da bize katılımıyla birlikte bu sabahki ikinci oturumumuzu açıyorum. Yaklaşık olarak yarım saatlik bir gecikmemiz oldu. Şu an sizlerle biz "Çocuk Adalet Sisteminde Etik İlkeler" konusunu ele alacağız. Masabaşı toplantısı şeklinde gerçekleştireceğiz. Bir şemsiye kavram olarak çocuk adalet sistemi ve etik ilkeler çerçevesinde konuşmalar yapılacaktır.

Elinizdeki programda sekiz konuşmacı bulunuyor ancak iki konuşmacımız, Kosova'dan gelen iki konuşmacımız, dil problemi nedeniyle programa dâhil olamayacak. Bunun bir avantaj mı, dezavantaj mı olduğunu siz değerlendirin. Süre açısından bir avantaj gibi gözükmeyle birlikte farklı bir sesi, farklı bir bakış açısını görmeye açısından da bir engelmeye gibi düşünüyorum. Öncelikle 1 saat 15 dakikalık bir zamanımız var. İki konuşmacımız olmadı için bu zamanı diğer konuşmacı arkadaşlarımıza, verebiliriz diye düşünüyorum. Konuşma çerçevesini yaparken 10 dakikalık bir görüş, daha sonra da konuya ilişkin olarak bir 5 dakikalık paylaşım sürecinin olması benim açımdan çok daha uygun olacak diye düşünüyorum çünkü beş konuşmacımız var, 15 dakikalık bir zaman diliminde bütün konuşmacıları dinleyebiliriz diye düşünüyorum.

İlk konuşmacımız, Maltepe Üniversitesi'nden Bergen Coşkun. Her zaman ilk olmak zordur. Evet, buyurun.

BERGEN COŞKUN, MALTEPE ÜNİVERSİTESİ

Evet zor. Teşekkür ederim. Başlayabilir miyim?

Merhaba. Öncelikle şunu söylemek isterim, ben bir felsefeciyim, felsefe doktorası yapıyorum ama insan hakları da çalışma alanlarımdan biri. İnsan Hakları Araştırma ve Uygulama Merkezinde çalışıyorum yani burada bulunmadaki bağlam aslında budur. O yüzden, bir hukukçu olmadığım için sizlerle birlikte Amerika Kitası'nı tabi ki yeniden keşfetmeyeceğim ama başka bir açıdan bakmaya çalışacağım. Belki alışık olmadığınız bir bakış açısı olabilir bu. Hukuk temelli olmayacak açıklaması. Onu söylemek istiyorum eğer öyle bir beklentiniz varsa.

Bugün 7 Aralık: Hepimizin bildiği gibi, hukuk temelli ya da felsefe temelli ne olursa olsun, hepimizin bildiği gibi İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinin ilan edilmesinden üç gün önce, yani tam 64 yıl önce 10 Aralık 1948'de Evrensel Bildirge ilan edildi. Benim buraya katılmayı istemem sebebi aslında bu sempozyumun adıydı. Sempozyumun ismi "Çocuklar için Adalet" ama ben şöyle bir şey hatırlıyorum: 2008 yılında Birleşmiş Milletler o yılın sloganı olarak, 'Hepimiz için Onur ve Adalet' başlığını seçmişti ve bütün dünyada da 'Hepimiz için Onur ve Adalet' adı altında sempozyumlar ve bildiriler yapılmıştı. O yüzden ben de bu çalışmamda, buraya katılırken adaletin altı çizilecek ama onur kavramı olmadan, özellikle insan onuru olmadan ve bizim insan onuru, bu yargılama sürecinde ya da bütün bu adalet sürecinde çocukla karşılaştığımızda ya da

kiminle karşılaşsaksak karşılaşalım, insan onuru kavramını ne oranda bilip bilmediğimiz üzerinden yola çıkmak istedim. Çünkü hepimiz için onur ve adalet, evet ama çocuklar için de onur ve adalet olması gerektiğinden.

Şimdi o zaman Evrensel Bildirgeyle başladım. Yine Evrensel Bildirge'nin 1. maddesine dikkatinizi çekmek istiyorum. Orada şöyle bir şey der: "Bütün insanlar özgür, onur ve haklar bakımından eşit doğarlar. Akıl ve vicdanla donatılmışlardır. Birbirlerine kardeşlik anlayışıyla davranmalıdırlar." Burada bütün insanlar özgür, onur ve haklar bakımından eşit doğarlar. Ama şimdi biz öyle bir yerdeyiz ki şunu tartışıyoruz; bu onur bakımından eşit ve de özgür doğan birtakım insanların özellikle de çocukların özgürlüğünü bazı durumlarda demek ki, kısıtlamamız gerekiyor. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nde böylesine özgürlüğün ve onurun altı çizilmişken sonradan ne oluyor ki o kadar masum olan, bir insan olarak en masum olması beklenen çocukların özgürlüğünü kısıtlamak durumunda kalabiliyoruz. Bunun üzerinde durmamız gerekiyor belki de.

Şimdi Bildirge'de böyle bir şeyi dedikten sonra şöyle bir kavram analizi yapmak istedim ben çünkü felsefecinin işidir aslında kavram analizi yapmak ve öyle bir yol açmaktır. Bir çocuk kavramımız var elimizde, bir çocuk var. Onur dediğimiz bir şey var, ne olduğunu bilmediğimiz, insan onuru, insan onuru dediğimiz belki bildiğimiz ama hepimizin ki farklı bir şey anlıyoruz onurdan, insan onuru var. Bir de adalet var ve bu adaletle biz birtakım insanların belki de özgürlüklerini ellerinden almak zorunda kalacağımız bir adalet var. Yani üç tane kavramımız oluşunu düşünelim. Şimdi bizim bu oturumumuzun başlığı "Çocuk Adalet Sisteminde Etik İlkeler" O zaman etik de var, etik ilkeler de var. Bu etik ilkeler neler? İşte bu etik ilkeler dediğimiz şey benim bakış açım göre; İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi ve yine insan hakları temelli olarak hazırlanmış olan diğer bildirgeler ve konumuz çocuk olduğu zaman da bizim göz önüne almamız gereken etik ilkeler. Mesela 1924 Milletler Cemiyeti'nin Cenevre Bildirgesi olabilir. Çocuk Hakları Sözleşmesi etik ilkelerdir, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi aynı şekilde, Pekin Kuralları, bizim Çocuk Koruma Kanunu'muz. Evet, kanundur ama burada beklenmesi gereken zaten bunların temelinde insan haklarının öncül olarak alınmış olmasıdır çünkü bunların yapıma nedeni insanları ve özellikle de çocukları daha iyi şartlar altına kavuşturmaktadır. Etik ilkeler dediğimiz şeyler bunlar.

Peki, çocuk ne? Çocuk kavramı aslında bugün hepimiz için en değerli varlıklar çocuklar, anne-baba olmak en büyük sorumluluk, çocuğun çok iyi yetişmesi isteniyor. Hatta hatta bu 1924 Yılı Cenevre Bildirgesi'nde şöyle bir şey var; deniyor ki, "Tüm ulusların erkek ve kadınları insanlığın en mutena şeyini çocuklara vermekle yükümlü." Bu öyle bir şey ki, o kadar önemli bir şey ki çocukluk ve çocuk olmak, bizim sahip olduğumuz, insan olarak sahip olduğumuz en mutena şeyi onlara vermek durumundayız. Ve bu belgeleri imzalayarak da çocuğun yüksek yararı ilkesi de bütün diğer belgelerde şemsiye olarak ele alındığında bizim yapmamız gereken şey bu. Ama çocuk kavramı her zaman bugün ele alındığı gibi değil, bunu birçoğumuz da biliyoruz, Ortaçağ'da çocuk küçük bir insan gibi aslında hiç de önemli bir varlık değil, hatta 18. yüzyıla gelinceye kadar çocuk

değerli bile değil!

Bu araştırmaları yaparken ilk defa çocuk suçluluğu kavramının nerede ortaya çıktığına bakmaya çalıştım ve 1702 yılında o dönem Papa, çocuk suçluluğunda bir artış olduğu için dönemin şartlarından dolayı ilk defa çocuk suçluluğu kavramı orada gündeme gelmiş. Ama tamam, çocuk suçluluğu kavramı gündeme gelmiş ama 18. yüzyıla gelinceye kadar yani 1700'lü yıllardan 1790'lara kadar yaklaşık 200 tane çocuk idam edilmiş. Bugün bu ne kadar korkunç bir şey! Dünya çapında idamdan söz ediyoruz ama yani insanlık aslında bu noktalara kolay gelmemiş ama tabii yine de yapılacak şeyler var. Hatta New Postman'ın galiba "Çocukluğun Yok Oluşu" diye bir kitap var. Çok güzel ve iyi, değerli bir çalışma olduğunu düşünüyorum. Orada sanırım 1730'lu yıllarda 7 yaşında bir küçük kız çocuğu elbise çaldığı için idam ediliyor. Yine aynı şekilde 1800'lü yıllarda bu sefer 9 yaşında bir çocuk, üstelik yani çok da cüzi miktarda hırsızlık yapıyor o dönem için, 2 penny gibi bir şey, yine idam ediliyor. Yani çocukluğun, çocuğun ne kadar önemli olduğu, çocuğun bir insan olarak insan onuruna sahip olduğu ama aynı zamanda farklı bir muamele görmeyi gerektirdiğinin anlaşılması çok uzun bir zaman almış görünüyor.

Şimdi evet, çocukla ilgili böyle. Çocuğun en yüksek yararı bütün bu belgelerde hep göz önüne alınan şey, hatta bu adil yargılama aşamasında da göz önüne alınan şey çocuğun yüksek yararı ilkesi. Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 3. maddesi burada genel olarak, temel şemsiye madde olarak düşünürsek onun hepsini yansıtmamız gerekiyor. O maddede şöyle diyor, hepiniz biliyorsunuz aslında ama tekrar hatırlayalım diye "Kamusal ya da özel sosyal yardım kuruluşları, mahkemeler, idari makamlar veya yasama organları tarafından yapılan ve çocukları ilgilendiren bütün faaliyetlerde çocuğun yararı temel düşüncedir." Ama tamam, bunu biliyoruz ve bunu bütün diğer maddelere yansıtacağız. O zaman sorun nereden kaynaklanıyor? İşte sorun, tek tek durumlarda ne yapılacağına karar vermekte kalıyor ve buna karar verecek olan hâkim, savcı, bütün bu süreçte sosyal hizmet uzmanı, psikolog, bütün bu süreç boyunca görevli olan kişilerin çocuğun yüksek yararının ne olduğunu ya da çocuklara vermeye yükümlü olduğumuz en mutena şeyin ne olduğunu bilmesi gerekiyor. Tabii bu da eğitimle olacak bir şey, bu da insan hakları eğitimiyle ama bu insan hakları eğitimi de insan haklarının ne olduğuyla bağlantılı bir şey.

Peki, o zaman insan haklarının nereden ortaya çıktığına bakmamız gerekiyor bu durumda. İnsan hakları aslında çok daha önce belgeler olmasına rağmen 1948 yılındaki belgelerin özelliği, giriş bölümünde yazdığı "İnsanların vicdanında inşial uyandıran barbarca eylemler olmuştur ve bu eylemlerden dolayı insanların korku ve yoksunluktan kurtulması için bunları bunları yapıyoruz biz." diye devletler bir söz ediminde bulunuyorlar. Yani bunların bir yaptırım yok hepimizin bildiği gibi. Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin de öyle, her ne kadar 90. maddede evet, bu uygulamada önceliği olması gerekiyor denilmiş olsa da...

Hakların türetilmesi, hakların haksızlıktan türetilmesi söz konusu aslına bakarsanız.

Birinin sahip olmakla ne elde ettiği, diğerinin sahip olmadığı için ne kaybettiği şeye bakıyoruz ve oradan evet bu bir haktır diyoruz; eğitim bir haktır diyoruz, sağlık bir haktır diyoruz. Özgürlüğün kısıtlanmasında da benim çok ilgimi çeken bir şey şu: Evet, özgürlüğü kısıtlıyoruz, kısıtlanması gereken durumda ama tabii buna en son şey olarak yapılması gerekiyor bu bağlamda tutuklama sürecinin ama ona o özgürlüğü verdiğimizde o zaman ne olacak? Şimdi yine biraz felsefece bir şey söyleyeceğim ama çok karmaşık bir şey değil. Bu, özgürlükle bağlantılı olarak Immanuel Kant'ın şöyle bir şeyi vardır, der ki: "İnsan bir doğal alanında özgürlüğü yoktur nedenselliğe bağlıdır." Yani şu anda bir deprem olsa burada bizim bir özgürlüğümüz yok. Bizim özgürlüğümüz etik alandadır. Etik alanda kendi eylemimize karar verme özgürlüğümüz var bizim. İşte çocuğa o özgürlüğü verdiğinizde, onun içinde bulunduğu şartları düşünmeden, o çocuk neden suçlu oldu da adaletin karşısına çıktı? Sosyal adaletsizlik yüzünden adaletin karşısına çıktı. Ona sonradan sunacağımız o özgürlük ne olacak? Çünkü Kant sonra şöyle bir şey der: "Öyle eyle ki... Yani ben yasamı kendim belirleyeceğim ama "Öyle eyleyeceğim ki benim istememin ilkesi evrensel bir yasa olabilecek bir şey olsun." Yani bu basitçe şöyle demek; ben işte gidip sizin suyunuzu alıyorsam, ben öyle bir dünyada yaşamak ister miyim herkesin canı istediğinde gidip yandakinin suyunu alıp, isteyeceği bir dünyada? Hayır, istemem. Yani ben belirliyorum evet eylemimi ama nasıl bir özgürlükle belirleyeceğim?

Kapatıyorum, şöyle kapatmak istiyorum: İngilizlerin bir atasözü var. Biliyorsunuz o zaman su olmadığı için herhâlde önce büyükler yıkanırımı, sonra çocuklar yıkanırımı, sonra daha küçükler, sonra daha küçükler en son bebek yıkanır ve hatta onların öyle bir atasözleri var "Banyo suyuyla birlikte bebeği de fırlatma, dökme." gibi bir atasözü var. Bizim yaptığımız şey aslında şu: Bir kirlilik içinde, yani bebek dediğimiz şey orada o adaletin karşısına çıkmış çocuk olduğunu düşünecek olursak, o kirli suyu aslında biz kirletiyoruz, biz oluşturuyoruz ve o çocuğu o suyun içinde biz yıkıyoruz. Ve sonra işimize geldiği gibi o suyu fırlatırken o bebeği de fırlatmamamız gerekiyor. Yani dönüp başka bir yere daha bakmamız gerektiğini düşünüyorum. Beni dinlediğiniz için teşekkür ederim.

OTURUM BAŞKANI

Bergen Hanım'a ben de teşekkür ederim. Aslında etik bir çerçeve sunmaktır. Bu çerçeve, neleri yapmanız ya da neleri yapmamanız gerektiği konusunda size yol göstericidir. Yargılama sürecinde Bergen Hanım'ın söylediklerinden yola çıkarsak bir kere çocuk, çocuk olmaktan dolayı farklı muamele görme hakkına sahip ve adil yargılama hakkına sahip ve esas olarak çocuğun yüksek yararı ve yaşama hakkı esas. Ve yargılama sürecinde etik çerçevesinde değerlendirdiğiniz zaman çocuğun onuru, adaleti ve bir biçimde buna yönelik olarak uygulamaların yapılması esas olarak değerlendiriyoruz.

Şimdi yaklaşık olarak 3 dakikalık bir zamanımız var Bergen Hanım'ın sunumuyla ilgili olarak. Masa etrafından ve katılımcılardan acaba katkı vermek isteyen kişi var mıdır? Eğer yoksa bir sonraki konuşmacıya geçeceğim. Her şey çok net anlaşılımsı.

Çocuklar için Adalet Sempozyumu-YARGILAMA

Evet, ikinci konuşmacımız Almanya'dan Georg Decker. Doğru telaffuz edebildim mi acaba? Kendisi kıdemli savcı, buyurun. 10 dakikalık bir zamanınız var. 10 dakikada sunum yapacağız, sonra 5 dakikalık bir tartışmamız olacak.

GEORG DECKER, KIDEMLİ SAVCI, ALMANYA

Çok teşekkür ederim. Etik ilkeler hakkında İngilizce konuşmakta zorlandığım için muhtemelen 5 dakikadan fazla konuşamayacağım ama elimden geleni yapacağım. Öncelikle Almanya ve Türkiye veya diğer ülkeler arasında etik ilkeler açısından bir fark olduğunu düşünmüyorum. Her yerde aynı ilkeler söz konusu ve bu ilkelerin hepsi çocuk adaleti için var. Asıl önemli olan çocukların haklarını korumaktır.

Üç farklı noktada üç farklı ilkededen bahsedebilirim. Birincisi ve en önemlisi Alman çocuk hukukundaki eğitim kavramı. Biz bu kavrama çocuk mahkemelerinde ve hatta ikinci maddede yer vermekteyiz. İzninizle eğitim kavramının amacını maddede yazıldığı şekliyle okuyayım. "Genç insanlara ilişkin ceza kanununun uygulanması her şeyden önce gencin veya genç yetişkinin aynı cezai suçu tekrar işlemesini önlemek amacı taşır. Bu amaçla ebeveyn haklarına saygı çerçevesinde hukuki sonuçlar ve usuller öncelikli olarak eğitim kavramı ile uyumlu olacak şekilde yönlendirilir." Burada en önemli nokta bu sistemde suçu önleyen genel bir önlem yoktur. Alınan tüm tedbir kararlarının amacı diğer insanları suç işlemekten caydırmak değil zaten suç işlemiş çocukların tekrar suç işlemelerini önlemektir. Yani yeni suçların işlenmesini önlemeye yönelik çözüm arıyoruz. Bazen çocuk cinayet gibi ağır suç işlediğinde ise uygun bir çözüm bulmak kolay olmuyor. Elbette bu çocuğa ceza vermek ve işlediği suçun ağır bir suç olduğunu göstermek zorundasınız. Dolayısıyla alınan kararların cezalandırıcı özelliği var ancak temel amaç cezalandırmak olmamalı. Temel amaç çocuğun başka suçlar işlemesini önlemektir.

Alman hukukundaki bir diğer önemli nokta tüm hukuk sistemlerinde olduğu gibi mağdur çocukların korunmasıdır. Mahkemenin kamuya kapalı olması ilginç gelebilir. Almanya'daki sistemde çocuk suçlu eğer 14-18 yaş arasındaysa mahkeme genellikle kamuya kapalı tutulur. 14 yaşından küçükler cezai sorumluluktan muaftır ve dolayısıyla hakkında kovuşturma açılmaz. Ancak 14-18 yaşındaki suçlular mahkemeye çıkarılır ve mahkeme kamuya kapalıdır. Peki neden böyle? Çünkü çocuk izleyicilerin önünde konuşmak istemeyebilir. Ayrıca çocuk rahatça konuşmak isteyebilir. Aynı durum çocuk suçlular için de geçerlidir. Mahkeme huzurunda ifade vermek zorunda olan çocuğun rahat olması gerekir. Çocuk hassas konulardan ve cinsel istismardan bahsetmek isteyebilir ve bu durumda hâkim izleyicilerin dışarı çıkmasını talep edebilir. 18-21 yaş arası başka bir grup daha var. Bu gruba genç yetişkin diyoruz. Bu kişilerin yargılanmaları esnasında mahkeme kamuya açıktır. Ama hâkim gerek görürse izleyicileri ve diğer insanları mahkeme salonundan çıkarabilir.

Daha önceden bahsettiğiniz konulardan biri adil yargılama. Adil yargılama elbette her zanlı ve genç insan için önemli bir husustur. İki gün önce bu konuya değinmiştim.

Yargılanmakta olan genç bir insanın olayları, olup biteni kavrayamadığını, avukatın bahsettiği karmaşık meseleleri anlayamadığını görmek zorundayız. Bunları gence anlatacak birilerinin olması lazım. Gence bu hususta yardımcı olan bir kurul olması gerekir. İşte bu yüzden birçok davada savunma makamı zorunlu tutuluyor. Bu savunma makamları yargılanan gence durumu bütün yönleriyle açıklar. Bir diğer mesele de gencin tutuklanması emri olabilir. Alman hukukuna göre 14-16 yaş grubundaki çocuk suçlular istisnadır. Eğer bu yaş grubundaki suçlular sokakta yaşıyorsa ve mahkemeye çıkacaksa göz altına alınabilir. Böylece bu noktalara kısaca değinmiş oldum. İngilizcemden dolayı konuyu daha iyi açıklayamadığım için özür dilerim. Sorunlardan ve yürürlükte olan ilkelerden bahsedemeyeceğim. Ayrıca felsefi meselelerde de İngilizcemden dolayı konuşamıyorum. Çok üzgünüm. Teşekkürler.

OTURUM BAŞKANI

Georg Decker'e teşekkür ederiz. Öncelikle zaman aslında bir baskı yaratır ama şu an bizim için bir kolaylaştırıcı etmen gibi oldu. Özellikle çocuğun korunması ve yeni suçluların ortaya çıkmaması için önleme çalışmalarının yapılması ve kurbanların korunması aslına bakarsanız vurgulanan konular arasında yer alıyor. Özellikle çocukların yaşlarıyla ilgili olarak yapılacak, onların algılamaları, kavramları bilmeleri açısından önemli olduğunu kendi örneğiyle bize açıkladı. Georg Decker'a teşekkür ederiz.

Acaba bu konuyla ilgili olarak soru sormak isteyen? Evet, var gibi. Bir, iki, üç, dört, beş, altı. Yaklaşık olarak 8 dakikamız var. Buyurun, önce sizden.

İBRAHİM ALTINTAŞ, İZMİR 2. ÇOCUK MAHKEMESİ BAŞKANI

Sunumlar için çok teşekkür ediyorum. Çocuk adalet sisteminde bu etik kapsamının içinde sanıyorum ki unutmamak ve atlamamak gerektiğimiz önemli bir husus daha var. Çocuk Hakları Devletler Sözleşmesi'nde sanıyorum belirtilmiş olan, özellikle belirtilmiş olan bir husus çocuğun genel yararını Sayın Bergen Hanım özellikle belirtti. Bu çok önemli ve çocuğun genel yararının dikkate alınmaması gereken hiçbir alan söz konusu değil. Ne yapıyorsak ve çocuk için ne düşünüyorsak; ister koruma-önleme ve ister yargılama ve ister ondan sonraki infaz aşamasında bize rehberlik edecek tek şey ne Yargıtay içtihatlarıdır ne de bu konuda belirtilmiş olan diğer ayrıntılı hususlardır. Sadece genel yarar bize yeterlidir. Ama ben bunun yanında şunu ilave etmek istiyorum; Devletler Sözleşmesi diyor ki, "Çocuğun genel yararı gereğince tüm kurum ve görevliler iş birliği yapmalıdır. "Bu iş birliğinin vazgeçilmez bir husus olduğu kanaatindeyim. Pek çok soruna rağmen çocuk için, çocuğun geleceği için ve haklarının temini için vazgeçilmez ve ihmal edilmez bir husus olduğu kanaatindeyim.

Bakın iki gündür bu konuda sorunlardan bahsedildi. Bu etik ilkelerin içinde eğer adil yargılamayı düşünürsek, adil yargılamada o çocuğa uzman yardımından bahsedildi, uzmanların kim olduğu anlatıldı. Yargıçların bir bölümünün, yani çocuk yargıçlarının bir bölümünün kendini geçici hissettiği, gönüllü olmadığı, istemeden o yetkiye

Çocuklar için Adalet Sempozyumu-YARGILAMA

verildiği ve bir müddet sonra o yetkiden alınacağı ve uzmanlaşma arzusunun çok fazla olmadığı, yine lisans eğitiminden gelen diğer arkadaşlarımızın bir kısmının görevi tam benimsemediği, bir kısmının da eğitimlerinin eksik olduğu... Ama mutlaka sonuçta önümüzde bir çocuk ve o çocuğun gelecekteki bir hayatı söz konusu olduğuna göre hep beraber bu iş birliğini çocuğun genel yararı içinde nasıl başarmalıyız? En iyi şekilde bu iş birliğini nasıl sağlamalıyız? Sanıyorum bu konuşmaların arasında da ihmal etmememiz gereken bir konudur. Gerekirse ileride de katkı yapmayı düşünüyorum. Çok teşekkür ederim.

OTURUM BAŞKANI

Biz teşekkür ederiz. Özellikle sizin söylediğiniz konuları sanırım Sokak Çocukları Sempozyumunda sizinle de otobüs koltuğunda paylaşmıştık. O zamandan bu zamana kadar zaman geçmiş olmasına rağmen duyarlılığınızın devamı ve bu çerçevede katkılarınızın çok değerli olduğunu biliyorum, teşekkür ederim. Evet, buyurun.

EMİNE KAHRAMAN, MALATYA ÇOCUK MAHKEMESİ HÂKİMİ

Aslında tabii felsefik yönüne bakıyoruz, sözleşmeleri biliyoruz, Anayasa'da geçiyor, CMK'da geçiyor ama bizim en büyük eksikliğimiz, hep sorunları konuştuk ama çözüm ne? Ben hâkimim, bir sürü mahkemede görev yaptım, Ağır Ceza Başkanlığı dönemimde 6 yaşında bir çocuğun ifadesini alacağım, mağdur. Cinsel istismar, ifadesini alacağım ama 6 yaşında bir çocuk ne cinsel organı biliyor ne de cinsel ilişkiyi biliyor. Böyle kalakaldım kürsüde! Önce nasıl soracağım, hani dün de anlatıldığı gibi çocukça konuşmayı nasıl bileceğim?

Aslında Georg Decker'a da sormak istiyorum, Avrupa'da kıdemli savcı. Ülkemizde aslında çocuk hâkimlerine yapılması gereken yegâne eğitimlerden birisi; çocuk eğitimi, çocuk psikolojisi, beden dili, iletişimle ilgili önce eğitim almamız. En büyük eksikliğimiz o. Biliyorsunuz CMK'da doğrudanlık ilkesi var. İfadeyi biz alıyoruz, sosyolog oturuyor yanında doğru, psikolog, sosyolog yanında, mağdurun avukatı da hazır. Ama doğrudan soru soran biziz, zapta geçecek olan biziz, delil olan bizim söylediklerimiz ve bizim tutanağa geçirdiğimiz şeyler. Önce biz eğitim almamız, en büyük eksikliğimiz bu. Bunu özellikle hani kayıtlara geçsin diye görüş olarak sunmak istiyorum.

Bir de Georg Decker'a sormak istiyorum, Avrupa'da çocuk hâkimlerine özel bir eğitim var mı; çocuk psikolojisi, beden dili, iletişimle ilgili? Teşekkür ederim.

OTURUM BAŞKANI

Evet, biz soru için teşekkür ederiz. Georg'e başka soru soracak olan var mı acaba? Eğer varsa onu alalım. Yalnız dil kullanımı ve meslek kullanımı açısından bilmek önemli. Sosyoloji eğitiminde sizin söylediğiniz şey yoktur, sosyal hizmet eğitiminde vardır. Yani sosyolog kavramını kullandığınız için bunu açıklama ihtiyacı duydum. Ben bir sosyal hizmet eğitimcisiyim. Sosyal hizmet uzmanları bu konuda eğitim alıyor. Lütfen kullanırken buna dikkat ederseniz sevinirim. Evet, buyurun.

KATILIMCI

Sunumları için Mr. Decker'a teşekkür ediyorum ve diğer katılımcı hocalarımıza. Ben Southern Denmark Üniversitesi İnsan Hakları doktora öğrencisiyim Danimarka'da. Çalışmalarım olduğu için Mr. Decker'a soracağım. Almanya'da mastır yaptığım dönemde de denk geldiğim iki örnek olay üzerinden.

Türkiye'de Güneydoğu ve Doğu Anadolu'da tanımladığımız bir sorun var, terör olgusu ve bir grup var. Ben iki örnek olay yaşadım. Almanya'da bu grubun yapmış olduğu eylemlerde Alman polisi oradaki eylemlere katılan yaşı küçük çocukları, çok büyüklere yaptığı eylemlerin dışında, daha sıcak bir şeyle o eylemden aldı dışarı. Diyarbakır'daki bir eyleme katıldığımda ise yani dışarıdan gözlemlediğimde kolluk kuvvetleri Türkiye'deki çok ağır silahlarla üzerindeki, dört yaşındaki çocuğu bile kollarını kaldırıp anyordu.

Yani öncelikle Çocuk Sözleşmesine aykırı olduğunu düşünüyorum, hakları ve öncelikle insan hakları ve çocuğun psikolojisine baktığımızda biz bunu taş atan çocuk konumuna zaten getirmiyor muyuz hani? Zaten etik olarak bunu çignemiyor muyuz? Çünkü iki örnek olaya aynı anda şahit olduğum için Mr. Decker'dan bunu öğrenmek istiyorum, Almanya'da bu sorun nasıl aşıldı? Teşekkür ederim.

OTURUM BAŞKANI

Soru anlaşıldı. Teşekkür ederiz. Bir soru daha alacağım. Buyurun.

KATILIMCI

Merhabalar, teşekkürler söz için. Almanya'dan gelen arkadaşına bir soru yöneltmek istiyorum. Çocuk ağır ceza mahkemesi. Türkiye'de böyle bir uygulama var. Dünyada böyle bir mahkeme var mı? Ayrıca ikinci bir soru; çocuk ağır ceza mahkemesi, ağır ceza adının öne çıkarıldığı bir mahkemede ne şekilde bir yargılama olabilir ve adil yargılama başka ama hedefi başka olabilen bir uygulama olabilir mi?

KATILIMCI

Ben de Sayın Georg'a soru yönelteceğim. Şimdi iki tane husustan bahsetti. Birincisi; 18-21 yaş olan gençlerin de ayrı bir yargılamaya tâbi tuttuğunu sanırım anladım. Bizim ülkemizde böyle bir uygulama yok. 18 yaşına kadar çocuk, 18'i doldurduktan sonra tamamen yetişkinlerle aynı yargılama sistemine sahip. Dolayısıyla Almanya'da 18-21 için ayrı bir yargılama sistemi mi var? İkincisi; Almanya da BM Çocuk Hakları sözleşmesine taraf, orada da 37. madde özgürlüğünden yoksun bırakmayı son çare olarak düzenliyor. Bizim Türkiye de bu sözleşmeye taraf, hatta kendi kanununda da "Özgürlüğünden yoksun bırakma son çaredir." diye 2005 yılında bunu Kanun'una aldı. Ancak aradan geçen 7 yıla rağmen bizim hâkimlerimizin "Özgürlüğünden yoksun bırakma son çaredir" ilkesini uygulamadıkları açık! Dolayısıyla hâlen çocuklar cezaevine atılıyorlar. Almanya'da "Özgürlüğünden yoksun bırakma son çaredir" ilkesi

nasıl uyguluyor, alternatif tedbirlere gidiliyor mu?

OTURUM BAŞKANI

Teşekkür ederiz, sağ olun. Son bir soru vardı arkadan, evet.

TANER ZORBAY, ORTADOĞU TEKNİK ÜNİVERSİTESİ

Benim de sorum Georg Bey'e olacak. Parçalanmış ailelerin çocuklarındaki suç oranları konusunda yani bu konunun parçalanmış ailelerin çocuğu olmanın suça yansımaları ne oranda? Sizce doğrudur? Bir de Almanya'yla Türkiye arasında bir karşılaştırma yaptığınızda nedir durum? Teşekkür ederim.

OTURUM BAŞKANI

Türkiye'yi bilip bilmediğini bilmiyoruz ama karşılaştırma için zor bir soru olabilir. Evet.

GEORG DECKER

Sorularınız için teşekkür ederim. Umarım hepsini doğru not almışımdır ve umarım bu soruları cevaplayabilirim.

İlk soru Almanya'da da var olan mağdur çocukların haklarına ilişkin. Sempozyum boyunca sıklıkla bahsettiğimiz üzere hepimiz çocuk haklarını korumak için uğraşıyoruz. Çocuklardan tekrar tekrar ifade alınması sorununu önlemeye çalışıyoruz ancak bu sorun Almanya'da da mevcut. Bazı meslektaşlarımdan dediklerine göre mağdur çocukların ifadesi 6, 7 ve hatta 8 kez alınıyor. Almanya'daki ifade alma sayısı bu kadar yüksek değil ama yine de böyle bir sorun var. İzninizle Münih'te bu çok tekrar tekrar ifade alma sorununu nasıl aşmaya çalıştığımızı açıklamak istiyorum.

Çocuklar için uygun döşenmiş bir odamız var. Bu oda bir mahkeme salonu değil. Odada sadece evcil hayvanlar, oyuncaklar ve sorgulama hâkimi var. Bu hâkim çocuklarla iletişim kurabilmek, karmaşık durumları çocuğa açıklayabilmek ve savcı, müdafî, psikiyatrist gibi uzmanlar vs. gibi diğer taraflar hakkında bilgi verebilmek üzere eğitim almıştır. Bu odaya bitişik ayrı bir izleme odası bulunur ve soru sormak istersek diğer odadaki ekranı kullanırız. Eğer diğer taraflar bir soru sormak isterse bunu görevli polis memuruna söylerler. Polis memuru soruyu bilgisayarda yazar ve hâkim bu soruyu ekranda görebilir. Çocuk, zanlıyı görmek zorunda kalmaz. Zanlının tabii ki orada bulunma ve soru sorma hakkı vardır. Aksi takdirde bu sorgulamayı mahkemeye getiremezsiniz. Ayrıca sorgulamayı bir ekrana yansıtarak dava sürecinde çocuğu iki kez dinleyebiliyoruz. İlk dinlemede çocuk işlediği suçu anlatır ve biz de olayın tam olarak nasıl gerçekleştiğini öğreniriz. Ardından videoya kaydedilen ikinci bir sorgulama yapılır ve tüm taraflar katılmak zorundadır. Mahkeme sonunda genellikle vaka hakkında sorular devam ederse bir sorun ortaya çıkıyor. Eğer çocuğa tüm sorular en baştan sorulmamışsa hâkim bu soruları çocuğa tekrar sormak zorunda kalıyor. Ancak hâkimin çocuklara soru yöneltme ve onları anlama üzerine eğitimi var. Münih'te bu şekilde eğitim almış iki sorgulama hâkimimiz var ve mağdur çocukların ifadesini yalnızca bu

hâkimler alabilir. Ancak bu gibi özel eğitim alan hâkimleri Almanya'nın her yerinde göremiyoruz. Mahkemelerdeki hâkimlerin eğitimleri genellikle yetersiz kalmakta ve ifade alma konusunda sorunlar yaşanmakta.

Bu ilk soruydu. İkinci soruya geçerken biraz hızlanmam gerekecek. İkinci soru polis ve polislerin çocuklara nasıl davrandığına ilişkin bir soru. Türkiye'deki durum hakkında yorum yapamam ama Almanya'da bu hususta bazı sorunlar yaşayabiliyoruz. Suça karışmış bir çocuğu döven bir polis vakası vardı. Polis suça karışmış çocuğa başlangıçta iyi davranmış ancak sonra öfkelenip çocuğu dövmüş. Sonuçta melek değiliz ve Almanya'da bu tür sorunlar yaşanabiliyor. Türkiye'de de PKK sorunu var. Alman polisinin ılımlı olduğunu söylemek biraz zor. Ancak sahip oldukları hakları biliyorlar. Kurallara uymayan ve gençlere gerektiği gibi davranmayan polis memurlarına karşı sert bir duruş sergiliyoruz. Belki de davranışlarının sonuçlarından çekiniyorlardır. Ağır ceza mahkemelerimiz var ve suçun şiddeti ağırlaştıkça hâkim sayısı da artar. Ağır ceza mahkemelerinde 3 profesyonel hâkim ve 2 yardımcı hâkim bulunur.

Özgürlüğün kısıtlanması. Almanya'daki hâkimler ağır suçlarda hapis süresini kısaltmamaya çalışır. Cinayete verilen en uzun hapis cezası 10 yıldır. Cinayet işleyen çocuk suçlulara en uzun 10 yıl hapis cezası verilir. Tüm soruları cevaplayamadığım için üzgünüm. Sanırım biraz uzun konuştum.

OTURUM BAŞKANI

Teşekkür ediyorum kendisine. Gerçekten farklı ülkelerden deneyimlerin paylaşılması açısından çok önemli. Demek ki buna çok daha fazla ihtiyacımız bulunuyor.

Şimdi 10 dakikalık bir süre içinde konuşmasını ve 5 dakikalık bir zamanda tartışma yapmak üzere Neşe Doğan Yüksel, İstanbul 1. Aile Mahkemesinden. Buyurun Sayın Yüksel.

NEŞE DOĞAN YÜKSEL, PSİKOLOG, İSTANBUL 1. AİLE MAHKEMESİ

Teşekkür ederim. Teşekkür ederim, merhaba. Ben 16 yıl çocuk mahkemesinde çalıştım. Aile mahkemesi kurulduğundan beri de aile mahkemesinde çalışıyorum. Yaklaşık 25 yıldır mahkemelerde psikolog olarak görev yapıyorum. Aslında bu konuşmayı yapmam istendiğinde ve başlığı düşündüğümde sanki çok konu başlığı gereği biraz kısırmış gibi gözükse de aslında ucu bucağı olmayan da bir konu diye düşünüyorum. Bu anlamda da akademisyen olmadığım için etik kuralları uzun uzadıya anlatacak da değilim, haddim değil. Zaten bence pek çok kişi de özellikle buradaki dinleyici, ilgili kişilerin bildiğine de inanıyorum. Ama ben daha çok konuşmamı açıkçası biraz buradaki konuşmalardan, biraz söylemek istediklerimden yola çıkarak 10 dakikaya sıkıştırmaya çalışacağım. İki güne de katılmadığım için aslında içeriğe çok vakıf değilim ama dışarıda öğrendiğim kadarıyla ve daha önceki sempozyumlardaki gözlemlerime dayanarak birtakım şeyler söylemek istiyorum. Konuşmama da açıkçası şeyden başlamak istiyorum. Dört şey söylemek istiyorum hatta Hâkim Bey'in ve Hâkime Hanım'ın söylediklerine de çok

Çocuklar için Adalet Sempozyumu-YARGILAMA

örtüştüğünü düşünüyorum.

Şöyle ki, evet, sorunları herkes biliyor, günlerdir konuşuyoruz, herkes çok iyi biliyor bence ama acaba çözümümüz ne? Bu çözümü herkes bence kendi meslek grubundaki bakış açısıyla düşünmeli ve buna göre hareket etmeli diye düşünüyorum. Ama mesleki olarak çok iyi bilmek, çok iyi uygulamanın da yetmediğini düşünüyorum. Ta ki çocuk adalet sisteminde eğer ki biz farklı meslek grupları bir arada çalışıyorsak mesleklerimize saygı duymayı, iş birliği içerisinde olmamız gerektiğini düşünüyorum ve bunun zaten çözümün bir başlangıcı olacağını düşünüyorum. Ben psikolog olarak bana başvuruluyorsa çocuk adalet sisteminde; ister çocuk mahkemesinde olsun, ister aile mahkemesinde olsun, mağdur ifadesinde olsun, bence hiç fark etmez, ister bir çocuk teslimi sırasında bağırtı bağırtı çocuğu işte anneye ya da babaya teslim olsun, cinsel taciz vakasında, işte ne bileyim duruşmada Hâkime Hanımın dediği gibi psikolog sadece varlık olarak orada bulunsun hiç fark etmiyor. Bence tek şey mesleki iş birliği ve mesleklere duyulması gereken saygı diye düşünüyorum. Zaten çocuk ruhunun önemini, yararını onu bir kenara şu anda bırakıyorum, günlerdir zaten konuşuyoruz onları. Ben, söyleyeceğim dört şeyden ikisi tanesi evet, mesleki iş birliği ve kesinlikle mesleklerin birbirine saygı duyması gerektiği.

Üçüncüsü, evet, eğitimler diyoruz. Tek başımıza eğitim almanın da bence hiçbir yararı olmadığını düşünüyorum. Evet, her meslek kendi dalında çok iyi eğitimler alıyor ama işte bir araya geldiğinde, uygulamaya geldiğinde bunun işe yetmediğini, işe yaramadığını düşünüyorum ben. Tecrübenin çok önemli olduğunu düşünüyorum.

Dördüncü söylemek istediğim de özellikle üniversitelerde mutlaka lisans eğitimlerine uygulamalı, mutlaka derslerin konulmasını öneriyorum. Mutlaka var ama bunu ben çalıştığım süre boyunca gelen öğrenciler ve son zamanlarda gelen stajyerlerden görüyorum ki gerçekten havanda su dövüyoruz sanki! Ayakları yere basmayan şeyler yapıyoruz sadece günü kurtarıyoruz gibi geliyor.

Aslında dediğim gibi bu dört şey bana göre genel anlamda çözüm diye düşünüyorum. Bunun yanı sıra işte diyorum ki, çocukla karşılaştığınız ilk andan, bu neresi olursa olsun hiç önemli değil, son ana kadar güven ilişkisine dayalı ve çocuk ruhuna uygun, Sayın Hocamın da dediği gibi, tutum ve davranış sergilememiz gerekiyor. Ama bunun için ne kadar donanıma sahibiz, ne kadar bildiğimizi uygulayabiliyoruz, ne yapıyoruz onu bence düşünmemiz gerekiyor. Psikolog, pedagoğ, sosyal hizmet uzmanı, hâkim, savcı, avukat, mahkeme personeli dahi ve akademisyen ve emniyet görevlileri de acaba yeterli bir bilgi ve beceriye sahip miyiz, bilgimiz ne derece kullanıyoruz, nasıl kullanıyoruz, birbirimizden yararlanıyor muyuz? İşte evet, saygı duyuyor muyuz? Bence bunları düşünmemiz gerekiyor.

Suçta sürüklenen çocuk, mağdur çocuk, Medeni Kanun'un hangi noktasında olan çocuk olursa olsun ben çocuk ruhuna uygun işlemediğini düşünüyorum. Belki biraz olumsuz bir tablo çiziyorum, tabi ki iyi şeyler var, tabi ki yaptığımız güzel şeyler var ama burada

amacımız çözümse sorunları konuşup sorunların çözümlerini konuşmamız gerektiğini düşünüyorum. Bu nedenle de işte çocuğun nerede olursa olsun gelişim dönemine uygun ve içinde bulunduğu sürece göre yani çocuk, çocuk mahkemesinde yargılanıyorsa başka bir şey, velayet davasında başka bir şey diye düşünüyorum.

Deneyimlerimden yola çıkarak söylüyorum bire bir herkes mutlaka şahit olmuştur, örneğin bir hâkim velayet davasında çocuğu üç kere çağırıp "Annemi mi istiyorsun, babamı mı istiyorsun" diye sorabiliyor sonra bana yönlendiriyor. Dördüncü kez bana geliyor çocuk! Yani şimdi ben burada söyleyecek söz bulamıyorum. Onun dışında evet Hâkime Hanım'ın dediği gibi, mağdur ifadesinde çocukça konuşmaktan bahsetti, çocukça da konuşmamamız gerekiyor. O mahkemede psikolog bulunuyorsa, evet, Yasa'da diyor ki psikolog bulunur. Ama varlık olarak, ben de şu anda varlık olarak şundan farklı değilim, bulunuyorum ama orada benim mesleğimden yararlanmanız gerektiğini düşünüyorum. Nasıl? Evet, ifadesini sizin yazdırmanız gerekiyor ama soruları bir psikologdan yardım isteyerek sorabilirsiniz. Ne sormak istediğinizi önceden psikologa özellikle "Ben şunları şunları öğrenmek istiyorum. Bu soruyu nasıl sorarım, sorarsınız?" demeniz gerektiğini düşünüyorum. İşte mesleki iş birliğinin bu olduğunu düşünüyorum. Ama benim de birtakım hukuki şeyleri bilmem gerekiyor. Ben çok iyi biliyorum pek çok hâkimin "Senin onu bilmene gerek yok ki, sen hukukçu değilsin!" Hayır, bilmeme gerek olan çok şey var. Benim görüşmelerim sırasında öyle sorularla karşılaşıyorum ki ben o soruların cevabını o karşıdaki kişinin anlayacağı şekilde, bir şekilde cevap vermem gerekir, onun dışında da hukukçu olmadığımı avukatından ya da hukukçu birinden de destek alması gerektiğini sormam gerekiyor. Siz de aynı şekilde... Evet, pek çok şey okuyoruz, görüyoruz ama... Ben bir hukukçu değilim, siz bir psikolog değilsiniz. Bunun önemli olduğunu söylüyorum.

Bu anlamda aslında söyleyeceğim gerçekten çok şey var ama sıkmak istemiyorum. Birkaç önemli noktaya parmak basmak istiyorum. İşte etik kurallar başta olduğu için örneğin gizlilik diyoruz. Bu ister çocuk olsun ister yetişkin olsun gizliliğin önemli olduğunu düşünüyoruz. Ben bu konuda çok büyük zorluk yaşadığımı düşünüyorum ve bunları sizlerle paylaşmak istiyorum. Şöyle ki, dediğim gibi ister suça sürüklenen çocuk olsun ister velayet davasında, mağdur ifadesinde hiç fark etmez; çocuklar ve yetişkinler, anne-babalar bize öyle bilgiler verebiliyor ki biz bu bilgiyi alıp ne yapacağız? Ama hep gündemde şu konuşuluyor; eğer ki biri işte intihara kalkışacağını söylerse, birini gidip vurmuşsa, bu değil! Tamam, bu ayrı bir şey yükümlülüğümüz var. Ama bunun dışında o kadar çok söylenen şey var ki! Örnek vereceğim, benim yaşadığım çok spesifik bir örnektir; ergen bir erkek çocuğu olan anne-baba ile görüşme yapıyorum, baba görüşmeye gelmedi, anne görüşmede bana dedi ki "Benim eşim, gözümle gördüm defalarca erkeklerle birlikte oluyor. Ben çocuğumun velayetini bu nedenle istiyorum, ergen bir oğlum var, yoksa verilmesinde bir sakınca her ne kadar da görmesem de ergen olduğu için velayetin bende olmasını istiyorum." Bana bu bilgiyi anlattı. Ben dedim ki "Dosyada böyle bir şey yok. Bu bilgiyi daha önce kimseyle paylaştınız mı?". Hayır. "Benimle neden paylaştınız?" dedim. "İşte sizi yakın buldum, rahat oldum, güven

Çocuklar için Adalet Sempozyumu-YARGILAMA

duydum, anlattım.” “Peki, ama bakın bu çok önemli bir bilgi, bu bilgiyi davanızın sürecini değiştirdiği için mutlaka ya avukatınıza ya mahkemede ya hâkime söylemeniz gerekiyor.” Zaten rapora da yazmama izin vermiyor, hiçbir şekilde biliyorsunuz. Zaten ben de öyle düşünüyorum, görüşmelerdeki gizli bilgilerin yazılmaması gerektiğini düşünüyorum. Şimdi burada soruyorum, bununla bire bir de karşılaştım. Hayır, bazı hâkimler diyor ki “Ne demek, ben hâkimim,” biraz abartarak söylüyorum, “Ben her şeyi bilirim, bilmek zorundayım, bu bilgiyi de bana vermek zorundasın.” Hayır, bu bilgiyi vermek zorunda değilim. Ama aldığımız yani öğrendiğimiz bilgilerin, benim açımdan, mesleğim açısından söylüyorum, ne yapacağımızı bilmemiz ve burada işte benim hâkimle iş birliğine girmem gerekiyor. Hâkim bana “Bu bilgiyi bana söylemen gerekiyor.” derse açıkçası bir dahaki görüşmemde gizli bilgiyi ben ona sormam da hiçbir istisnada de bulunmam açıkçası. Burada işte mesleki işbirliklerinin önemli olduğunu düşünüyorum spesifik olarak. Gizlilik hep takıldığım bir nokta olduğu için sadece şu anda söylemek istedim.

Onun dışında bir şeyle kapatacağım hemen. Mağdur ifadelerinde ben mesela çocuklara karşı çok yalancı çıkıyorum. Oysa biz etik kurallarda diyoruz ki, dürüstlük şöyle önemlidir, böyle önemlidir. Örnek veriyorum, işte diyorum “İfade verirken kendini nasıl hissedersin, duruşma nasıl olsun, neler bekliyorsun?” falan falan. Anlıyorsunuz ki sanık tabii ki orada olmasını istiyor. Bu kadar basit, bunun için psikolog olmaya da gerek yok. Tamam, işte sanık çıkacaktır umarım. Hâkim diyor ki “Böyle bir şey yok, ben sanığı dışarı çıkarmam.” diyor. Siz duruşmada öyle kalakalıyorsunuz ve çocuğa karşı ben korkunç, işte ne duruma düştüğümü tahmin ediyorsunuz herhâlde. Artık şöyle kuruyorum cümlemi: “Aslında sanık çıkabilir ama çıkmaya da bilir, çıkmazsa işte arkası dönersin, bana bakarsın.” vesaire vesaire gibi...

Bunlar tabii çok basit şeyler sonuçta ama işin özüne geldiğimiz zaman, konuşmamı o dört şeyle açmıştım o dört şeyle de kapatıyorum. Mesleki saygı, mesleki iş birliği, alacağımız lisans eğitimindeki eksikliklerin uygulamalı olarak tamamlanması, tek tek eğitim değil birlikte, birbirimizin eğitiminden yararlanarak... Eğitimlerin önemli olduğunu düşünüyorum. Teşekkür ederim.

OTURUM BAŞKANI

Evet. Sayın Yüksel bir yönüyle çok uyarıcı, bir yönüyle de çok meydan okuyucu bir üslupla sürecini tamamladı. Kendisine teşekkür ediyoruz. Özellikle sorunun çözümünde değilseniz, o payda değilseniz sorunun parçasısınız ve Sayın Yüksel’in söylediği şeyden çıkardığımız esas, biz çocuk için oradayız ve hizmet etme amacıyla oradayız.

Yalnız devasa bir alanla yılların ya da yüzyılların biriktirdiği bir alana farklı disiplinler yeni yeni giriyor, girme ihtiyacı da var ama bu değişim her zaman kolay olmuyor; sağlıkta böyle oluyor, eğitimde böyle oluyor, adalette de böyle olacaktır, olmaya da devam ediyor.

Evet, 3 dakikalık bir zaman için iki soru alacağım. Birisini sizden, birisini de sizden. Buyurun.

İBRAHİM ALTINTAŞ

Teşekkür ederim. Ben küçük bir katkıda bulunmak istiyorum. Yani benim bu genel olarak konuşulardan varmak istediğim bir nokta var. Kendi az önceki sunumumda da özellikle isteksizliklerimizden bahsetmiştim. Yani hâkim, savcıların ya da diğer çalışanların gerçekten bu konuya gönül verip vermedikleri, istekli olup olmadıkları. Ben sihirli sözcüğün biraz bu olduğunu düşünüyorum ve de çok küçük bir örnek vermek istiyorum izninizle uzatmadan.

2001 yılında Siirt'in Baykan ilçesinde görevliydim ben. Olay kısaca şu; iki küçük çocuk 13 yaşlarında, terk edilmiş bir evden, yalnız kapısı kilitli olan terk edilmiş bir evden bir iki tabakla, kaşık çalıyorlar. Hırsızlık suçu var ortada. Ben ne yapacağımı şaşırđım. Pek tecrübem yoktu. Şu andaki Çocuk Koruma Kanunu da yoktu ama Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 40. maddesi var. Bir hâkim bunu açıp görebilir. Açtım, baktım. Çocuk Mahkemeleri ve Yargılama Usulleri Kanunu'muz var eski 2253 sayılı. Onu da açtım, hemen Kaymakam Bey'i aradım. Kaymakam, yakın görüştüğüm bir arkadaşım. Dedim ki "İlçemizde psikoloji eğitimi görmüş birisi var mı?" "Sanırım yok." dedi. "Ben resmî cevap istiyorum, yazı yazıyorum size bilginiz olsun Kaymakam Bey." dedim. Çok kısa bir süre içerisinde ya da bir hafta içerisinde bana bir cevap geldi. Burnumuzun dibinde ODTÜ psikoloji mezunu bir öğretmenimiz varmış. Ve de ben bu olay nedeniyle kendisinden sosyal inceleme raporu hazırlamasını istediğimde ben o öğretmenin büyük bir heyecanla adliyeye geldiğini hatırlıyorum.

Bizim ihtiyacımız olan şey isteklilik ve gönüllülük ve ben burada özellikle bu proje nedeniyle birçok istekli ve gönüllü kişiyi bir arada görmekten büyük bir mutluluk duydum. Çok teşekkür ediyorum hepinize.

OTURUM BAŞKANI

Biz de teşekkür ederiz. Yalnız sosyal inceleme raporunu psikolog hazırlar mı? Orasını da tekrar değerlendirmemizde fayda var gibi geliyor. Evet, buyurun.

PERVİN TUNA, AİLE VE SOSYAL POLİTİKALAR BAKANLIĞI İSTANBUL İL MÜDÜRLÜĞÜ

Hocama saygılarımı sunuyorum. Diğer meslektaşlarımız lütfen bizi affetsinler bu konuda kesinlikle kendi mesleklerine son derece saygılıyız, zaten beraber çalışıyoruz ama bu konudaki hassasiyetimize lütfen saygı göstermenizi istiyoruz yani yanlış ifadeler kullanmamak açısından.

Neşe Hanım'la biz 1. Aile Mahkemesi'ne uğramıştık, oradaki hâkimlerimizi de tanıyorum. Şu an ben hem çocuk hâkimlerimizi hem aile hâkimlerimizle beraber çalışıyorum ama şunu görüyorum; çocuk hâkimlerimiz, çocuğun olduğu noktada bize son derece yardımcılar. Eski SHÇEK ve Bakanlığımız olarak aile hâkimiyile diyalogda sıkıntı yaşarken, çocuk hâkimimiz duruşma sırasında bile acil bir karar talebimiz varsa bizi dinleyip gerekirse karar hemen yazdırabiliyor. Bu bakımdan çocuğun olduğu yerde artık kurumlar, altlar, üstler hemen orada sıfırlanıyor. Çocuk için acil bir durum

Çocuklar için Adalet Sempozyumu-YARGILAMA

varsa bize yardımcı oluyorlar. İstanbul bakımından biz şanslıyız bu konuda. 18 tane çocuk mahkememiz var. Aile hâkimlerimiz de bu konuda zamanla alışacaklardır diye düşünüyorum. Bu konuda bir sıkıntımız bakanlık olarak yok. Tabi siz mesai yapıyorsunuz sürekli, daha sıkıntı yaşıyorsunuz.

Ama bu konuda başka bir sıkıntı var benim mahkeme ve dosyalarla ilgili. Şu an bir kurumumuzda 11 tutukluluğun olduğu üç ayrı mahkemede davası olan bir kızım var. Bununla ilgili biz 6284'ten gizlilik kararı çıkarttık. Okuldan, nüfustan bunu sağladık fakat mahkemede biz bunu bir türlü sağlayamıyoruz. Şimdi bu kızlarımızın kaldığı yerleri biliyorlar. Bu mahkemelerde zaten bir sürü benzer dosyalar da var. Doğrudan öğreniyorlar çocuğun kaldığı yeri ve bizi atlayarak doğrudan ona yazı çıkarıyorlar. Ve o dosyada çocuğun kaldığı yeri karşı tarafın avukatı, tabi hukuki şeyi ben mesleğimin dışında bilemiyorum, okuyabiliyor. Ve karşı tarafın avukatının, kendilerini değişik akrabalar olarak tanıtarak, çocuğun yerini öğrenme gayreti içinde olduğunu biliyoruz. Yani büyük bir endişe içerisindeyiz. Çocuğun yerini kaç defa değiştireceksiniz, nasıl saklayacaksınız? Yani çocuğun yazışmalarını bile biz başka isimlerle yaptık. Hiç kuruluşun, müdürün haberi olmadan sosyal servisteki iki üç kişiyle bir yere naklettik ama bir bakıyoruz mahkemeden arayan kişi telefonla mahkemenin adını ve yetkisini kullanarak çocuğun yerini öğrenmeye çalışıyor. Bu konuda ciddi sıkıntı yaşıyoruz. Yani 11 tutuklunun olduğu bir dosyanın da zorluğunu da düşünabiliyorsunuz tabi ki.

Diğer bir konu da bizim raporlarımızın alelade, ortalıkta, annenin-babanın elinde olduğunu görüyoruz. Mahkemeye gidiyor, bir şekilde bunu mahkemeden alabiliyor. "Sen nasıl benim hakkımda bunu yazarsın, sen bize nasıl bunu dersin, sen benim çocuğumu nasıl bana teslim etmezsin?" Yani burada bilirkişi olan kişiler, sizler de aynı durumdasınızdır ve de bizler kabak gibi ortadayız. Yani belki bizden istenen hâkimlerimize rehberlik etmek, onların kararlarında yol gösterici olmak ama özellikle mesela Büyükçekmece Adliyesi'nde yok, meslek elemanı bizden isteniyor bu raporlar ki sizin durumunuz o konudan daha da zor, anında basılıyorsunuz nasıl bunu yaparsınız diye! Aynı şekilde koruma tedbirleriyle ilgili, bakım tedbirleri için, danışmanlık tedbirleri için yazdığımız dosyalarla ilgili aile...

OTURUM BAŞKANI

Bitirebilir misiniz acaba?

PERVİN TUNA

Teşekkür ediyorum. Sorum buydu. Teşekkür ederim, mersi.

OTURUM BAŞKANI

Sorudan ziyade bir korsan bildiri gibi oldu ama! Evet, aslına bakarsanız bize süreçlerdeki bir uygulama sürecindeki ilkeyi hatırlattınız. Bu etik ilkelerden tabi ki Sayın Yüksel de biraz önce söyledi, gizlilik ve aynı zamanda çalışan güvenliğiyle ilgili de bir konuyu gündeme getirmiş oldunuz örtük olarak. Evet, şimdi,

KATILIMCI

Bir şey söyleyeceğim, ben sizin bir cümlelerinizi tam anlayamadım, şu an. "Sosyal inceleme raporunu psikologlar hazırlar." gibi bir cümle mi söylediniz, ben mi yanlış anladım?

OTURUM BAŞKANI

Hayır. Sosyal inceleme raporunun kimin hazırlayacağı konusunda hocamızın bilgilendirilmesi konusunda küçük bir uyarı yaptım.

KATILIMCI

Yani yanlış anlamadım diye emin olmak istedim, o yüzden sordum.

OTURUM BAŞKANI

Evet. Şimdi, Maltepe...

EMİNE KAHRAMAN

Bir dakika, bir tek söz Veli Bey'in söylediğine karşı izin verir misiniz?

OTURUM BAŞKANI

Ben Veli Bey mi, o Veli Bey mi?

EMİNE KAHRAMAN

Yargıtay Başsavcılığında görevli savcı arkadaşımız. Ben bir şey açıklamak istiyorum sadece. Çocuk Koruma Kanunu'nda geçiyor, biraz evvel ben hızlı konuşayım diye sosyolog diye çıktı aslında değildi. Sosyal hizmet uzmanı, aradaki ayrımı da biliyorum, hızlı konuştuğumuz için bir an önce hani yetiştirelim diye tabirler, kavramlar bazen dil sürçmesi olabiliyor. Veli Bey'in söylediğine şöyle bir ekleme yapmak istiyorum, ekleme değil de açıklama: Çocuk Koruma Kanunu'nda açıklamalar bölümünde sosyal inceleme raporu sayılmış; sosyal hizmet uzmanı psikolog, pedagog, bu konuda eğitim almış eğitmen, eğitimciler, işte şey bilgi sahibi kişilerden sosyal inceleme raporu alınır. Takdir edersiniz ki...

OTURUM BAŞKANI

Kanun'u biliyorum. Oradaki ifadeyi biliyorum...

EMİNE KAHRAMAN

Tartışma noktasında dediniz.

OTURUM BAŞKANI

Yalnız mesleki olarak neyin nasıl öğretildiği konusunda akademisyen olarak benim anlayışım buydu. Teşekkür ederim katkınız için.

EMİNE KAHRAMAN

Evet, onu demek istediniz. Sağ olun.

OTURUM BAŞKANI

Şimdi Maltepe Üniversitesi'nden Pınar Ayata. 10 dakikalık konuşmanız olacak, buyurun.

PINAR AYATA, MALTEPE ÜNİVERSİTESİ

Öncelikle hoş geldiniz. Şimdi Neşe Hanım'ın ve Georg Bey'in konuşmalarını dinlediğimizde her ikisinde de uygulamaya dönük, Koruma Kanunu'nun ya da çocuk haklarının uygulama alanındaki karşılaşılan birtakım sıkıntıları bize dile getirdiler. Ben bir felsefeci kimliğiyle aslında buradayım. Maltepe Üniversitesi'nde, Felsefe Bölümünde doktora yapmaktayım şu anda ve olaya başka bir açıdan bakmak istiyorum.

Ve bir soruyla başlamak istiyorum aslında, "Çocuklarımız evrenimiz mi, evrenimiz çocuklarımız mı?" diye sormak istiyorum. Biraz daha açacak olursam; yani sadece kendi evrenimizin içine aldığımız çocuklarla mı yaşıyoruz yoksa evrenin içindeki tüm çocuklarla mı yaşıyoruz diye sormak istiyorum. Burada, Çocuk Koruma Kanunu ülkemizde 2005 yılında yürürlüğe girmiş ve bu Kanun'a baktığımız zaman, bu Kanun'un dile getirdiği, ifade ettiği şey, her çocuğun yetişkinden farklı bir muamele görmesi gerektiğidir. Bu Kanun'un ifade ettiği her bir çocuk özel bir tür davranışın ve özel bir tür düşüncenin altında yatan, bu düşünceden kaynaklanan özel bir davranışı hakettiğini dile getirmektedir ve bizler bu Kanun'a ve bu tür uygulamalara iki yönden bakabiliriz aslında.

Hukuksal boyutuna bakabiliriz. Yani uygulamada karşılaşılan sorunlar nelerdir, yapılması gerekenler nelerdir gibi ki bunu hukukçu uzmanlarımız ve sosyal hizmet uzmanları ve psikolog arkadaşlarımız bu sorunun cevabını arıyorlar. Fakat bir de şu yönden bakabiliriz; böyle bir kanunun oluşturulmasının zemininde yatan ana fikir, bu yaklaşım, temel yaklaşım ne olabilir diye bakabiliriz. Tıpkı insan haklarına bakarken, insan haklarının türetildiği yerin insan onuru olduğu anlayışında olduğu gibi.

Benim alanım da hukuk olmadığına göre ben ikinci yönü vurgulamak istiyorum. Yani nasıl bir yaklaşım, nasıl bir temel? Çocuk Koruma Kanunu ortaya çıkartılırken nasıl bir temel düşünce, nasıl bir ilke göz önünde bulunduruldu? Ve ben şunu yapmak istiyorum bir de, amaçlarımdan biri de şu: Bu Kanun'un sonrasına yani uygulama biçimine değil, bu Kanun'un öncesine bakmak istiyorum. Yani bir çocuğun işlediği suç değil çocuğa karşı işlenen suç üzerinde durmak istiyorum. Çünkü şunu çok iyi biliyorum ki, bir çocuğun suçu aslında bir yetişkinin suçudur. Bu yüzden yetişkinlerin çocuklarımıza karşı işlediği suçları dile getirmek istiyorum.

Ben felsefe eğitimi alırken aynı zamanda psikoloji eğitimi de almıştım ve bir dönem rehabilitasyon merkezlerinde psikolog olarak görev yaptım. Engelli çocukların

aileleriyle görüşmeler yapıyordum ve burada karşılaştığım birtakım sıkıntılarla ilgili size örnekler de vermek istiyorum. Fakat şimdi temelden, bir temelden, bir temel düşünceden bahsettiğimiz zaman özellikle yaşadığımız ülkede, sosyo-kültürel açıdan gelişmekte olan ya da gelişmemiş ülkelerde çok sık karıştırılan iki kavram vardır: Özel ve kamusal alan kavramları. Bizim özel alanımıza giren konular nelerdir, kamusal alanımıza giren konular nelerdir? Bunlar sıklıkla karıştırılır ve bir evin içindeki hayat yani bir aile hayatı hangi boyutuyla özeldir, hangi boyutuyla aslında kamusaldır? Bunların cevapları pek aranmaz. Benim işte burada vurgulamak istediğim tam da odur. Ben şöyle bir şeyi savunuyorum; karı-koca olmak özel bir durumdur ama anne-baba olmak kamusal bir durumdur. Yani bizler bir çocuk yetiştirirken o çocuk üzerinde bir yere kadar özel haklarımız vardır. Evet, ona bir dil aktarırken, gelenek aktarırken, dini aktarırken, özel tasarruflarımız söz konusudur. Yani kimse bu alana giremez ama bir alan da vardır ki çocuğumuza karşı davranışımız; canımız istemedi diye onu okula göndermezlik edemeyiz ya da onu aç bırakamayız. Burada artık bütün toplum, bütün toplumdaki fertler devreye girebilir. Bu çünkü kamusal bir durumdur artık, bir çocuğun yetişmesi meselesi.

Ve ben şu örneği vermek istiyorum size, neden burada özel ve kamusal ayrımı yapmak istedim? Psikolog olarak çalıştığım dönemlerde çok sık karşılaştığım bir problem vardı. Engelli öğrencilerimiz var ve ben onların aileleriyle, kardeşleriyle görüşmeler sürdürüyordum. Engelli çocukların ev içinde uğradığı birtakım şiddetler var. Ve bu şiddetler gerçekten çok ciddi şeyler ve açığa çıkartılması ve araştırma yapsanız dahi, bu alanda çalışsanız dahi kesin sayılara ulaşmanız oldukça güç bunları ortaya koymak konusunda. Engelli çocuklarımız evin içinde, aile içinde psikolojik şiddete uğruyorlar, ihtiyaçlarına yönelik şiddete uğruyorlar ve çok acı ama cinsel istismara uğruyorlar ailenin erkekleri tarafından, kardeşler tarafından ya da babalar tarafından ve burada engelli çocuğun cinsiyeti de hiç önemli değil. Bu çok sık karşılaştığım bir durum ve çok acı olmakla birlikte bir yerde psikolog olarak çalıştığımız zaman, Neşe Hanım da bunun altını çizdi, sizi insanlar sırlarını yükleyebilecekleri "Aman Psikolog Hanım aramızda kalsın. Lütfen bunu başka bir yerde söyletmemeyin, söylemeyin. Böyle böyle bir sorun yaşıyoruz biz aile içinde." şeklinde bize gelebiliyorlar ve bizim elimizi kolumuzu bağlayabiliyorlar ve ben bu konuda birtakım çalışmalar yapmak istemiştım o dönem. Bakanlığa yazılar yazdım. Bir çocuğa el koyma ve devletin çocuğu koruma altına alması ve bu konuda aile dinlenmemeli çünkü anne reddedecektir, baba reddedecektir, kardeşler reddedecektir. Bu çok açık! Çünkü bana bir sır olarak veriliyor. Demek ki bu reddedilecek. Burada yabancı bir şahsın da ihbarı dikkate alınsın. Fakat çalışmalarım karşılıksız kaldı çünkü şöyle bir durumla karşılaştım: Biz engelli çocukların aileleri ile bunu görüştüğümde şöyle dendi bana "Eğer bizi şikayet ederseniz ve haberdar olurlarsa bu durumdan, çocuğu asla aile vermeyecektir. Çünkü çevre baskısı çok yoğundur bizim çevremizde, bir engelli çocuğuna bakamadı dedirtmek istemez hiçbir anne-baba ve ciddi bir savaş çıkacaktır. O çocuk bir şekilde korunamayacaktır." gibi.

Şimdi burada benim söylemek istediğim şey şudur: Bir çocuğa davranış, bir çocuğa

Çocuklar için Adalet Sempozyumu-YARGILAMA

muamele özel bir düşüncenin altında gelişmeli. Sosyo-kültürel açıdan gelişmemiş toplumlarda ve bu toplumlardaki birtakım aile yapılarında, bu aileler davranışlarının ve muamelelerinin şiddet olduğunun bile farkında olmayabilirler. Bir başka örneğim var, MS hastası, becker hastası bir öğrencim vardı. Bu hastalıkta eller ve ayaklar çok fazla tutmaz. Tek elini kullanabilen bir arkadaşımды ve dokuz kişilik bir ailenin çocuğuydu ve yemek sırasında bayat ekmekler bu çocuğa veriliyordu. Bunun gibi şiddet uygulamaları, onların ihtiyaçlarına yönelik şiddet uygulamaları yapılmakta.

Benim burada çözüm olarak sunabileceğim tek şey araştırmaların, yani yetkili kişilerin yapacağı araştırmaların daha çok bu çevrelerde yapılması gerektiğini düşünüyorum. Bu çevrelerdeki sıkıntılardan aydınlatılması gerektiğini düşünüyorum ve bizler diğer çocuklara başkalarının çocuğu muamelesi değil onların da bizim çocuğumuzmuş gibi muamele etmemiz gerektiğini ve onlara karşı olan tüm davranışlara hassas ve duyarlı kalmamız gerektiğini düşünüyorum. Benim konuşmam bu kadar, dinlediğiniz için teşekkür ederim.

OTURUM BAŞKANI

Ben de Sayın Ayata'ya teşekkür ederim işimi kolaylaştırdığı için.

Evet, salondan soru ya da masadan soru var mı diyecektim. Buyurun Hocam.

FERHUDE ÖKTEM, HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ ÇOCUK VE ERGEN RUH SAĞLIĞI VE HASTALIKLARI ANABİLİM DALI ÖĞRETİM ÜYESİ

Birkaç noktayı belirtmek istiyorum. Şimdi sevgili arkadaşlarımızın tümünün çok keyifli tartışmaları oldu etik konusunda. Ancak etik öyle bir şey ki ne kadar tartışılrsa yetmiyor. Bunun için benim bir önerim olacak bütün hâkim, savcı, meslek elemanı arkadaşlarıma. Bu toplantıların belki bulunduğunuz kurum bünyesinde biraz daha sık aralıklarla yapılması çünkü çalışılan elemanları ya da çalışılan vakaların tartışılması bizi hep iki uçlu değerlendirmelere götürüyor. Biraz önceki örneklerde olduğu gibi aile sırları ya da ailenin bize verdiği sırlar aynı zamanda hem harekete geçmemizi hem bir tür korumamızı sağlayan sırlar. Ama bunların bir sır olarak kalması çok farklı noktalara bizi götürebiliyor. Bir; ailede çaresizlik duygusunun, öğrenilmiş çaresizlik duygusunun yer edinmesine de yol açılıyor. "Ben söyledim ama hiçbir şey yapılmadı." gibi. Onun için ya da mesela bir annenin söylediği, işte eşimin böyle bir sıkıntısı var, biz onu sadece sır olarak aldığımız zaman eşe savunma hakkını da ya da bu olayın doğruluğu olup olmadığını da vermemiş oluyoruz. Onun için bu tür sırlar, bu tür uygulamalar aslında bizim tartışmamızla bizi daha çok insan yapacak noktalar. Bu yüzden bu tartışmaların, belki bu kadar yoğun dava çalışmalarının içerisinde lüksmüş gibi gözüküyor ama bütün kararların çok daha sağlıklı ve çok daha iyiye gitmesi için önemli bir fırsat diye düşünüyorum. Belki bilimsel toplantılarda da bu yapılabilir.

Bir diğeri, belki biraz daha yine farklı bir biçimde altını çiziceğim, meslek elemanlarının yapılabilen bilimsel çalışmalarla nereye kadar gidebileceklerinin de net olarak

belirlenmesi gerekiyor. Mesleki şovenizm bizi iyiye götürmüyor bizi her zaman daha kısıtıyor. Bütün bilimsel çalışmalarda ya da kitaplarda söz gelimi sosyal çalışma görevlisi olarak belirtilen kişilerin biraz önce arkadaşların da belirttiği gibi; psikologlar, psikolojik danışmanlar, sosyal çalışmacılar gibi meslek elemanları olduğu da biliniyor. Onun için bu etik toplantıların sık yapılan, yapılması gereken etik toplantıların bütün bu meslek elemanlarıyla hâkim ve sevgili savcılarımızın katılmasıyla yapılmasının çok önemli olduğunu düşünüyorum. Teşekkür ederim.

OTURUM BAŞKANI

Ben bir sonraki konuşmacıya geçmek istiyorum. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğünden Zeynep Tektaş. Buyurun.

ZEYNEP TEKTAŞ, AİLE VE SOSYAL POLİTİKALAR BAKANLIĞI ÇOCUK HİZMETLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

Ben hem bir kamu görevlisiyim hem de bir meslek elemanıyım. Bu anlamda iki bakış açısıyla sizlere aktarmak istiyorum hem uygulamayı hem de bakış açısını.

Kurumsal anlamda bizi bağlayan etik kuralları kendi mevzuatımız, kamu görevlilerinin uyması gereken kurallar gibi kurallar, en tepede Anayasa, Çocuk Hakları Sözleşmesi maddeleri, mesleki olarak mesleğimizin bazı şeyleri var, etik ilkeleri var uymamız gereken. Bunlardan bazılarını arkadaşlarımız anlattı. En önemlilerinden birisi işte gizlilik, bir başkası baskı altında kalmadan tarafsız bir şekilde kararların verilmesi ve uygulamanın tarafsız yapılması gibi ilkeler.

Şimdi gizlilik konusunda kuruluşlarımızda biz bakıma bakıyoruz artık. Yani koruyucu/destekleyici tedbir kararı verildikten sonra çocuklar bizim kurumumuzun kuruluşlarına yerleşiyorlar, bakım kuruluşlarına. Buralarda gizlilik şu şekilde uygulanıyor: İşte çocuğun dosyasının sosyal servis gibi sadece meslek elemanlarının bulunduğu odalarda tutulması, çocukla ilgili bilgilerin bilmesi gerektiği kadar paylaşılması, diğer personelle çocukla ilgili bilgilerin onun güvenliği çerçevesinde bir bölümünün paylaşılması ama çok gereksiz ayrıntıların paylaşılmaması gibi kademe kademe bu gizlilik prensibi uygulanmakta. Ama bunun nasıl uygulanacağına ilişkin mevzuatta bir düzenleme yok. Sadece "Gizlilik esasına göre hareket edilir" denilmekte. Bunu biz kendi aramızda aşamalandırıyoruz.

Diğerlerinden birisi, bizim en önemli şeyimiz mesleki uygulamada sosyal inceleme raporları. Sosyal inceleme raporları bu koruyucu ve destekleyici tedbir kararlarının alınmasına esas teşkil ediyor, rehberlik ediyor, bazı mesleklerin kullanılmasına yardımcı oluyor bu bilgileri. Bu raporların hazırlanmasında bazı sıkıntılar yaşıyoruz. Kimi durumlarda meslek elemanlarımız baskı altında kalabiliyorlar, idarecilerin baskısı altında. Kimi durumlarda kendi kişisel ahlaki duygularını mesleki etiğin üstünde tutabiliyorlar. Kimi durumlarda ailelerin talepleri doğrultusunda hareket edebiliyorlar. Bunda bazı cezbedici şeyler var. Örneğin, kurumun bakım altında 18 yaşına kadar

kalan çocuklara sağladığı 3413 sayılı Yasa gereğince işe yerleştirme gibi olabiliyor. Ama bir çocuk düşünün ki bu çocuk daha 3 yaşında. Bu çocuğun işe yerleşeceği bile belli değil, yani okuyup okumayacağı belli değil, o koşulları sağlayacağı belli değil, o zamana kadar kurumda tutulacağı da belli değil. Şimdi buna siz ilk başta bir inceleme raporuyla bu çocuk gelecekte işe girsin beklentisi olduğu için ailesinin, inceleme raporunu bakım tedbiri alınmasına yönelik doğrultuda yazıyorsunuz ve bu şekilde hâkimi yönlendiriyorsunuz. Hâkim de kararını o doğrultuda veriyor, çocuk kuruluşa geliyor. Şimdi bu çocuk açısından baktığımız zaman, çocuğun yüksek yararı diyoruz ya, o açıdan baktığımızda, bu çocuğu annesinden, babasından yani, çok büyük bir ihmal, istismar riski olmadığı sürece çevresinden, okulundan, arkadaşlarından, mahallesinden, her şeyinden koparıp yabancı olduğu bir ortama getirip koyuyoruz. Bu çocuğun bu kararla acaba geleceğinde, gelecek kişiliğinde, geleceğindeki psikolojisinde neler yaratıyoruz? Bu çok ölçülmüyor.

Bu nedenle ben en öncelikle, bu konuda sosyal inceleme raporlarının hazırlanması sürecinde gerek idarecilerimizin gerekse diğer meslek elemanlarının, ailelerin eğitilmesi gerektiği kanısındayım. Çünkü bir inceleme raporuyla, bir kararla biz bir çocuğun geleceğini şekillendiriyoruz. Aileden kopartıp, Anayasa'da, yasalarımızda, her şeyimizde güvence altına alınmış olan aile bütünlüğü, aile yanında kalma hakkını elinden alarak onu başka bir ortama yerleştiriyoruz. Bu konuda bir örnek vermek istiyorum size, uygulamadan bir örnek; bir ilden elime şöyle bir inceleme raporu gelmişti nakdi yardımın uzatılmasıyla ilgiliydi, sosyal ekonomik destek diyoruz şimdi. Ve bir aylık bebek koruma altına alınmış. Anne-baba sağ, anne-baba ayrılmış, ihmal-istismar öyküsü yok ailede. Çocuğun annesi sürekli bir iş sahibi, dayısı iş sahibi, anne, kendi annesi ve erkek kardeşinin yanında yaşıyor. Annesi, babası sağ, sosyal destek sistemlerine de sahip bir anne, ihmal-istismar, herhangi bir şey yok, sosyal destek sistemleri iyi. Yani dolayısıyla bakım tedbiri alınmasına bizce gerek yok. Alınmış ama çocuk iki aylık bebek, kuruluşa konulmuş, iki gün kalmış kuruluşa, ondan sonra tekrar o aileye geri döndürülmüş ve sosyal ekonomik destek başlatılmış. Bu destek 6 ay yapılmış, uzatılması talebiyle Genel Müdürlüğümüze geldi. Şimdi dosyayı incelediğimde, baktım ki, çocuk gelmiş altı-yedi aylık ama o an için bir aylık bebek. Anne sütüne ihtiyacı var, anne kucasına ihtiyacı var. Bu çocuk niye anneden koparıldı? Yani anne sağ, sağlıklı. Peki, eğer bu çocuğun ihtiyacı var idi ise neden bu çocuk iki gün sonra tekrar aynı aileye döndürüldü? Madem o aile riskliydi, madem o ailede kalmaması gerekiyordu neden geri döndürdük? Burada ben mesleki etiğin olmadığı kanısındayım. Belki bunda şunlar olabilir; yani baskı olabilir, zaman yetersizliği olabilir, gereken özenin gösterilmemesi olabilir, mesleki yetkinliğin yetersizliği olabilir ama burada atlanmaması gereken husus bu raporların dikkatli okunup gerek kararı veren hâkimler tarafından gerekse raporu yazan tarafından çocuğun durumunun yeniden değerlendirilmesi, onun geleceğinin bu şekilde heba edilmesine izin verilmemesi diye düşünüyorum.

Bir başka örneğimiz daha oldu buna benzer, çok yakın dönemde. Yine sosyal destek sistemlerine sahip anne-baba ayrılmış bir çocuk hakkında tedbir kararı alındı. İle geri

döndüm dedim ki: "Ailenin ikna edilmesi, bu çocuğa bakmalarının sağlanması." İldaki meslektaşımız tekrar bize geri döndü: "Hayır, bu çocuk kesinlikle bakılmak istenmiyor." Bu arada nakil yaptık. Çünkü ilde, pardon tertip yaptık. İlk yerleştirmeye tertip diyoruz biz. İlde yaşına, durumuna uygun kuruluş olmadığı için çocuğun tertibini yaptık başka bir ile. Tertip yapılıncaya tertip talebinin iptali diye bana yazı geldi. Çocuğu aile almak istiyor, bakım tedbir kararının kaldırılması tertibin de iptali diye. Şimdi iki ayda ne değişti? Neden başta yapılması gerekenler başta yapılmadı da sonraya kaldı? O kadar kaynak heba edildi! Madem biz diyoruz etik ilkelere birisi iş birliği, kordinasyon, kaynakların yeterli kullanımı, yetkili kullanımı, etkili kullanımı diyoruz... Bir sürü kişinin zamanı alındı! Yani bu karar alınıncaya kadar bir sürü yazışmalar yapıldı, bir sürü kişiler bunları okudular ve birdenbire tedbir kararından vazgeçildi.

Buna benzer uygulamalar gerçekten zaman kaybına, emek kaybına, en önemlisi de çocuğun kaybına neden oluyor. Yani geleceğimiz çocuklarımız olduğuna göre bütün bu süreçte yer alan Millî Eğitimdeki personelimizin de halkımız bilinçlendirmesini, madem yani Temel Eğitim Kanunu Millî Eğitimde bütün kesimleri de kapsıyor, o yüzden ben en önemli görevin bu konuda Millî Eğitim Bakanlığına düştüğünü inancındayım yani eğitimle ilgili şeyin. İkincisi de kararı uygulayıcıların, kararı vericilerin daha dikkatli olmalarını öneriyorum.

OTURUM BAŞKANI

Evet, teşekkür ederiz zamanı etkili şekilde kullandığınız için ve güzel sunumunuz için. Acaba Sayın Tektaş'a sorusu olan var mı? Eğer yoksa bir öncekinden siz aklımızdasınız. Bir, iki, üç, dört ve siz. Önce sizi alayım isterseniz. Buyurun.

EMİNE KAHRAMAN

Aslında salonda benden çok daha kıdemli çocuk hâkimleri var, hukukçular var, ceza hâkimleri var. Şimdi meslek sırrı, gizlilik artı bir de yükümlülükler. İlk baştaki arkadaşımızın ismini buradan okuyamıyorum, herhâlde uzağı göremiyorum. Bir aile ile görüşmede adamın homoseksüel ilişkisi olduğunu, babanın homoseksüel ilişkisi olduğunu öğrenmiş. Gizlilik ve meslek sırrı itibarıyla doğru, özel hayatın gizliliği ilgili bir şey suç değil. Ama diğer arkadaşımızın, şu anda ben, şeyler de karışmış hani isimler. Ceza Usul Kanunu'nda özel bir hüküm var; tanıklık, bilirkişilik, meslek sırrı, gizlilik artı bir de devlet memurlarının, kamu görevlilerinin ve herhangi bir suç öğrenen kişinin bildirim yükümlülüğü. Şimdi sizin söylediğiniz örnekte aile içinde ensest ilişki, özürlü bir çocuk ve defalarca tecavüze uğradığı iddiası var.

Meslek sırrı istisnalarından bir tanesi de resen kamu davası ve kamu görevlileri bu tür bir suçta öğrendiğinde ihbarda bulunmakla yükümlüdür, istisnalarından biri de budur. Mutlaka suç ihbarında bulunmanız gerekir çünkü aile sırrı meslek sırrı olarak nitelendirilemez. Ceza Usul Kanunu'nda da içtihatlar var. Bunu özellikle belirtmek istiyorum. Bu tip durumlar ceza kavramı oluşturuyorsa resen kamu davasını gerektiriyorsa, özürlü bir çocuğa cinsel istismar niteliklidir, ağır cezalı bir suçtur.

Çocuklar için Adalet Sempozyumu-YARGILAMA

Sizin mutlaka suç ihbarında bulunma yükümlülüğünüz vardır onu belirtmek istiyorum özellikle.

PINAR AYATA

O zaman ben size sorayım bir hâkime olduğunuza göre. Türkiye’de bu tür suçları işleyen kişiler cezalandırılıyor mu yeterince?

EMİNE KAHRAMAN

Evet.

PINAR AYATA

Yeterince mi?

EMİNE KAHRAMAN

Tabi ki! Ben sabahki oturumda aslında konumuz hani öğleden sonraki oturumda sosyal hizmetler, psikoloji, felsefik yönden bakıyoruz ama bunu özellikle belirtmek istiyorum, mesela sizin yükümlülüğünüz ne olur? Suç ihbarında bulunursunuz, savcılık çocuk üzerinde beden muayenesi yapar, bekâret raporu, artı bir de aileyi dinler. Çok haklısınız, bizde mesela ağır cezada...

PINAR AYATA

Peki, ailenin kabul etmediği durumlar var, kesinlikle reddettiği...

OTURUM BAŞKANI

Karşılıklı konuşmayı lütfen toplantı sonrasında yapalım, zenginleştirecek bizi ama lütfen!

EMİNE KAHRAMAN

Çok kısa bir not: Ceza usulü açısından şunu söyleyeyim, birliktişimizin kaygılarını anlıyorum; aile kabul etmeyecek, delil bulunamayacak, ben zor durumda kalacağım diyor ama adli tıp, beden muayenesi artı bir de insanların kaygıları. Biz ağır cezada dava yürütürken de oluyor, diyorlar: "Bütün hayatımız altüst olacak." Kendi öz kızına tecavüz olayında anne gelip diyor ki "Hayır." diyor, "Kocam tecavüz etmedi." diyor, öz baba! Yani bu kaygılarınızı anlıyorum ama sizin yükümlülüğünüz öbür türlü görevi ihmal suçunu oluşturur. Suç ihbarında bulunmak gerekir.

Diğer arkadaşımızın söylediği doğru özel hayatın gizliliği, homoseksüel ilişki Türkiye’de suç.

PINAR AYATA

Ama hayır siz sadece suç olup olmaması olarak değerlendiriyorsunuz. Ben bu olayı başta şöyle söyledim: Velayet davası. Velayet davası, her iki taraf da çocuğu istiyor ve

böyle bir gerekçe var.

EMİNE KAHRAMAN

Hayır, ceza olup olmaması, hiçbir önemi yok. Bütün kamu görevlileri kendileriyle suç oluşturan herhangi bir eylem öğrendikleri zaman suç ihbarında bulunmak zorundalar.

PINAR AYATA

Hayır, suç değil, bu suç değil...

EMİNE KAHRAMAN

Değil zaten... Onu zaten açıkladım. Gizlilik...

PINAR AYATA

Ama yargılama sürecini etkileyen bir şey bu. Velayet davası, anne de baba da çocuğu istiyor. Annenin böyle bir iddiası var ve gizli bilgiyi bana veriyor.

EMİNE KAHRAMAN

O ayrımı tekrarlamak istiyorum; ceza davası suç, nitelikli suç oluşturduğu takdirde kamu görevlilerinin ve bütün insanların görevinden dolayı öğrendiği bir suçü bildirmekle yükümlülüğü var.

PINAR AYATA

Hayır, ben benim olayımdan bahsediyorum.

OTURUM BAŞKANI

Evet, arkadaşlar, tartışma aslına bakarsınız çok verimli bir tartışma yalnız...

EMİNE KAHRAMAN

Teşekkür ederim, teşekkür ederim.

OTURUM BAŞKANI

Yalnız, eşcinsel bireylerin çocuk sahibi olmasıyla ilgili olarak çok ciddi tartışmalar yapılıyor literatürde. Buna ilişkin olarak farklı açıklamalar yapılabilir. Eşcinsel olmak tabi ki suç değildir.

PINAR AYATA

Tabi ki değildir!

OTURUM BAŞKANI

Şimdi, aslında tartışılan şeylerden bir tanesi herhâlde gizlilik ve mahremiyetle ilgili ayrımın nasıl yapılacağıyla ilgili. Şimdi bu da ciddi bir etik problemdir. Gizlilik, suç unsurunu içerir ve suç unsurunu içeren bir bilgi herhangi bir meslektaş tarafından elde

Çocuklar için Adalet Sempozyumu-YARGILAMA

edildiği zaman bu bildirilmek zorundadır. Suç unsuru bazen geçmişle ilgili olabilir, bazen geçmişte başlamış hâlihazırda devam eden bir şey de olabilir. Çok kritik bir unsur da, suç unsuru gelecekle ilgili bir tehdidi de içerebilir. Dolayısıyla bu gelecekle ilgili olan belirsizdir, etik açıdan çok ciddi kaygılar yaratır ama şu an ve geçmişle ilgili ispatı mümkündür. Geçmişte belki zordur, şu an zordur ama eğer elde edilen bilgi bir kişiye ve başka birisine zarar veriyor ise bu gizli bilgidir ve aynı zamanda hukuki çerçevede içinde açığa vurulabilir.

Evet, şimdi buyurun en arkadaki arkadaşımız.

İBRAHİM ÖZEL, KOCAELİ CUMHURİYET SAVCISI

Hocam dışarı çıktım, içeri girer girmez söz istedim. Sebebi şu; İsviçre’de sosyal hizmet uzmanlığı yapmış olan beyefendi dışarı çıktı peşinden koştum. İsviçre uygulaması nasıl diye ona sorup döndükten sonra Zeynep Hanım’a sormak istiyordum.

Kocaeli’de ailesi tarafından hırsızlığa yönlendirilen çocuklar var. Bunlarla ilgili Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğünün sonuç alıcı ne gibi uygulamaları oldu başka şehirlerde? Hukukumuzda sürgün cezası yok, sevimli bir kelime de değil fakat ailesi ile birlikte kaldığı sürece bu çocuklar adliyeden çıktıklarında tekrar hırsızlık, iki gün sonra tekrar hırsızlık, 1 ay içinde 7-8 defa hırsızlıkla karşımıza geliyorlar. Sürekli ailesi tarafından hırsızlığa yönlendirilen çocuklara Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının politikaları yönünden nasıl bir yaklaşım sergiliyorsunuz? Ailesi tarafından hırsızlığa yönlendirilmesinin önüne geçici ne gibi tecrübeleriniz var, bana ne önerirsiniz? Teşekkür ederim.

ZEYNEP TEKTAŞ

Benim konum değil ama Bakanlığın kurumlarından eğer bu çocuklar suça sürüklenen çocuk kapsamında değerlendiriliyorsa yani öyle bir durumları varsa Çocuk ve Gençlik Merkezlerimiz var ya da bunların takip edildiği, gündüzlü takip edildiği, kaldıkları ya da diğer kuruluşlarımız da Koruma Bakım Rehabilitasyon Merkezleri ve kız çocukları için, Bakım ve Sosyal Rehabilitasyon Merkezleri gibi bunların rehabilite edildiği merkezler var. Kocaeli’de var mı tam bilemiyorum çünkü ben çocuk yuvaları kısmına bakıyorum Bakanlıkta. Kuruluş olarak iller bazında çok bilmiyorum şu anda, yeni örgütlendi bu kuruluşlar da. Buralarda rehabilite ediliyorlar. Sonra tekrar aileye döndürülüyor, sosyal ekonomik destek uygulamalar var bu çocuklara. Eğer ailelerindeki yoksunluklardan dolayı bu suçu işliyorlarsa aileleri destekleniyor. Aile danışma merkezleri, toplum merkezleri kanalıyla da ailelere destek götürülmeye çalışılıyor.

OTURUM BAŞKANI

Evet, iki kişi daha söz almak istiyor. Sabrınız için ben teşekkür etmek istiyorum ama buyurun.

AKİF CELAL KOCAOĞLU, TBMM ÇOCUK HAKLARI İZLEME KOMİTESİ

Merhabalar. Ben iki tane felsefeciye bir felsefe sorusu yönelmek istiyorum. Şimdi Kant'tan aldık özgürlüğü tartıştık sonra geldik dedik ki: "Çocuk olunca özgürlük olmaz, her şey biter." Sonra buradaki Hâkime Hanım bize çocuk olduğunda özgürlüğün bitmediğini, bittiğini ve sizin mesleki bir sır saklama yükümlülüğünüzün ortadan kalktığını meslek etiği çerçevesinde ve sizin gerekli başvuru yollarına başvurmanız gerektiğini söylediğinde diyorsunuz ki: "Acaba adil yargılanacak mı?"

Şimdi ben de şunu merak ediyorum: Sizin felsefi düşünce platformunuzda bu yaşadığı, bu salonun görmüş olduğu olayı bir açıklayabilir misiniz?

PINAR AYATA

Öncelikle benim rehabilitasyon merkezinde yaşadığım sorun felsefeci olmamla hiç ilgili bir sorun değil. Bu psikolog olarak bir dönem çalıştığım da karşılaştığım bir problemdi. İkincisi de şu, ben aile içinde engelli çocuklara karşı işlenen tek şiddet olayının cinsel istismar olmadığını; psikolojik şiddet, onların ihtiyaçlarına yönelik şiddetler de olduğunu söyledim.

Burada benim vermek istediğim örnek aile içinde yaşanan diğer şiddet örnekleri gibi durumlarda, ailenin kabul etmediği durumlarda ne olacak? Ve buradan şu çok önemli bir konu, engelli çocuklarımızı barındırabileceğimiz, yani Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumları, bunlar tabii ki her çocuğa göre uygun bir şekilde donatılmış kurumlar olabilir ama engelli çocuklarımıza göre uygun yerler var mı? Yetkili kişiler var mı? Ve buradaki cinsel istismar karşısında da çocukta herhangi bir yaralanma görülmezse çünkü şunu unutmayın ki engelli bir çocuk mücadele etmeyecektir, normal bir çocuktan daha az zedeleneyecektir. Yani buradaki durumlar aslında o kadar karışık durumlar ki aile içinde karşılaşılan. Burada benim kendi mesleki korkum yoktu çünkü ben gerekeni yaptım kendi adıma ne yapmam gerekiyorsa yapmıştım. Ancak karşılaşılan başka aile içi ve toplumsal problemler var. Yapılan çalışmaların daha çok bu kesimlerde yapılması gerektiğini vurgulamak istedim o yüzden. Ve bizlerin sessiz kalmaması gerektiğini, gören, şahit olan kişilerin muhakkak yapılması gerekeni yapması gerektiğini vurgulamak istedim.

OTURUM BAŞKANI

Teşekkür ederiz, sağ olun. Engelliler zaten özel bir nüfus gurubu. Engelli türü ne olursa olsun örselemeye açık olabiliyor. Bu konudaki duyarlılık gerçekten önemli, teşekkür ederiz. Son soru, buyurun.

SÜLEYMAN MUTLU, HÂKİM, İZMİR

Yine benim Zeynep Hanım'a sosyal inceleme raporları ve kurumun neler yapması gerektiği konusunda bir raporun çok hatalı olduğunu söyledi. Benim elimde, birkaç tane yanımda getirdim hatalı raporlarını kendilerinin. Kurum olarak da ben sosyal, kurumun

Çocuklar için Adalet Sempozyumu-YARGILAMA

temsilcisi olarak buraya gelip konuşma yapıyorsanız o kurumu temsil ediyorsunuz. Başka bir yerinde, neresinde görev yaptığının benim için bir önemi yok. Benim için dün SHÇEK'ti, bugün Sosyal ve Aile Politikalar Bakanlığı, isim değişikliğinin bir önemi yok, önemli olan yapılan iş! Az önce Savcı Bey söyledi "Ne yapılabilir?" diye sordu.

Ben bir koruma kararı verilmiş, bir çocuk hakkında koruma kararı vermişim, 12 yaşından küçük. UYAP kayıtlarında 28 tane takipsizlik kararı var sadece yaşının küçük olmasından dolayı. Bana bir sosyal inceleme raporu, koruma kararı vermişim, sosyal inceleme raporunda kaldırılmasını talep etmişler, ailesinin koruyacağına dair çok güzel bir araştırma yaptıklarını söylüyorlar. Ben de bir araştırma yaptım. Baba hırsız, cezaevinden yeni çıkmış. Ağabey hırsız, yağma suçundan yargılanıyor, cezaevinde tutuklu. Anne hırsız, ailenin çevresi hırsız. "Bu çocuğu korumayacaksınız da kimi koruyacaksınız?" diye sordum ve talebi reddettik. Ne oldu? Bu çocuğun üzerine hiç düşmediler. Ve çocuk şu anda arkasında en az 20 yıl cezası var daha 15 yaşında! Bu çocuklara sahip çıkmayı düşünüyor musunuz? Netice olarak bunu soruyorum?

ZEYNEP TEKTAŞ

Şimdi kurum olarak önceden SHÇEK'tik, kurumsal kapasitemiz çok azdı gerçekten de. Yani 8 bin kişiyle tüm Türkiye'deki tüm alanlarda, özürlü, yaşlı gibi tüm alanlarda hizmet vermeye çalışıyorduk. Şimdi Bakanlık olduk, belki kurumsal kapasitemiz değişecek ve bu tür hizmetleri de yeni yeni oluşturmaya başladık çünkü daha 1,5 yıllık bile değiliz yani Bakanlık olarak. Şu anda bu konuda bu kuruluşların açılması konusunda hızlı bir ilerleme var. Bazı konularda da hizmet dönüşümleri var, bazı kuruluşlarımızı kapatıyoruz. Örneğin büyük kapasiteli yetiştirme yurtları, çocuk yuvalarını kapatıp, bunları rehabilitasyon merkezleri hâline dönüştürmeye çalışıyoruz ama tabi bizim de sıkıntılarımız var. Aynen diğer meslekler nasıl sıkıntı ifade ettiyse, çocuk savcılarının sayısı nasıl yetersizse, emniyet-kolluk kuvvetlerinin sayısı nasıl yetersizse bizde de gerek meslek elemanı sayısı gerekse diğer çalışanların sayısı çok yetersiz. Mekânlar olarak bu kuruluşları, bu boşaltılan kuruluşları bu tür kuruluşlara yönlendirmeye çalışıyoruz. İnşallah yeterli kaynaklar verilirse, yeterli personel verilirse tüm Türkiye'yi kapsamaya çalışılacak. Yani Bakanlık olmasındaki hedef buydu zaten.

OTURUM BAŞKANI

Evet, gerçekten çok verimli ve oldukça zenginleştirici bir oturum oldu. Öncelikle etik, devasa bir konu ve bu çerçevede yapılan tartışmaların sonu herhâlde gelmez ve bu süreç içinde bizim yapmamız gereken şey, çocuğun tabi ki yüksek yararını gözetmek ve etik ilkelerin bir çerçeveye sunduğunu bilmek ve bu çerçevenin bizlere neleri yapmamız ve neleri yapmamamız konusundaki sosyalleştirme fırsatı verdiğini bilmemiz gerekiyor.

Genel olarak bir grupta yaparak bitireceğim: Çocuk etik çerçevede dikkate alınması gereken bir boyut, adalet sistemi bir diğer boyut, genel toplum ve toplumun yararı bir başka boyut, çocuğa hizmet eden tüm meslek elemanlarının birer birer kendisi ayrı bir boyut. Ekip çalışmasından söz ettik, adli sistem içindeki tüm meslektaşlar bir boyut ve

en önemlisi belki bu mesleğin icra edilmesi sürecindeki kişinin kendisi.

Dolayısıyla etik çok boyutlu bir kavram ve ele alınması gerçekten çok kolay değil. Hem masa başındaki hem de salondaki sizler bu tartışmanın zengin bir şekilde yapılmasına katkı verdiniz. Bu katkılar için masa başındakilere küçük bir belgemiz var, maalesef sizlere böyle bir belgemiz olmayacak. Öncelikle Georg Decker'a, Sayın Bergen Coşkun, Sayın Neşe Doğan Yüksel, Sayın Pınar Ayata, Sayın Zeynep Tektaş, sonuncusu da bana ait.

